ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
2
MARDI
2 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար.	170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.
Արտասահման	Տար.	200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.454

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.454

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕԳՆԵ՛ՆՔ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

— o —

Ազգային ճակատի վրայ օրուան հրատապ խնդիրն է Լիբանանի մեր հայրենակիցներուն ողբալի վիճակը եւ աղէտեալներուն եղբայրական աջակցութիւն փութացնելու անհրաժեշտութիւնը։

Վերջին օրերուն լայնօրէն զբաղեցանք Լիբանանի ողբերգութեամբ, որ իսկական աննախընթաց աղէտի մը հանգամանքն է առած աւելի քան եօթը ամիսէ ի վեր։

Իրական ռազմադաշտի է վերածուած Միջնաւոր Արեւելքի այդ խաղաղ ու կենսատու ովասիսը, որու հիւրընկալ ծոցին մէջ ապաստան էին գտած ցանկալի Կիլիկիայէն հեռանալու ստիպուած հարիւր հազար Հայեր, 1921ի վերջերը, ուր ապաստանեցան նոյնպէս վերջին տասնամեակներուն հարեւան երկիրներէն հազարաւոր հայրենակիցներ, իբրեւ հետեւանք ստեղծուած քաղաքական եւ տնտեսական նոր պայմաններու։

Երբ իրաւունքներով լիբանանեան քաղաքացի դարձած, Հայերը հոգեւին նըւիրուեցան շինարար աշխատանքի եւ իրենց նախաձեռնութեան ոգիով, բազուկին ուժով եւ ճակտին քրտինքով սատարեցին իրենց երկրորդ հայրենիքի վերելքին՝ արձանագրելով գնահատելի նուաճումներ բոլոր մարզերու մէջ։

Լիբանան դարձաւ սփիւռքի համար հայկ. կրօնական կեդրոն մը։ Այնտեղ հաստատուեցան՝ Ա) Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, որուն մակաղին ենթակայ են այսօր շուրջ կէս միլիոն Հայեր արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ։ Բ) Հայ Կաթոլիկ Կաթողիկոս-Պատրիարքութիւնը (նախապէս Պոլիս) եւ Գ) Հայ Աւետարանական Ազգապետարանը (Միջնաւոր Արեւելքի Հայ Աւետ. Եկեղեցիներու Միութիւն)։

Երեք յարանուանութիւններն ալ Լիբանանի մէջ ունին բազմաթիւ եկեղեցիներ եւ անոնց կողքին երկսեռ ազգային վարժարաններ, — մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ միջնակարգ, — ճեմարան, քոլէճ, հայագիտական բարձրագոյն հիմնարկ, եւայլն, մայրիներու երկիրը դարձնելով հայկական կրթական ու մշակութային ոստան մը։ Իր մամուլով եւ ամէն կարգի կազմակերպութիւններով Լիբանան կը ներկայանայ իբրեւ փոքրիկ Հայաստան մը, ուր մեր հայրենակիցները նոր սերունդի ազգապահպանման հոգը ունին։

Ահա՛ այս սքանչելի երկիրն է, ուր մարդիկ ամեհի փոթորիկի մը բռնուած՝ ամիսներէ ի վեր ոչ միայն անգործութեան եւ ամլութեան են դատապարտուած, այլ եւ ամէն վայրկեան կորսուած գնդակի մը զոհ երթալու վտանգէն սարսափահար՝ թաքստոցներու մէջ կը փնտռեն իրենց կեանքի փրկութիւնը։

Դպրոցները արդէն չէին կրցած աւարտել 1974-75ի տարեշրջանը՝ եղբայրասպան կռիւներուն պատճառաւ։ 1975-76ի ուսումնական շրջանն ալ դեռ չէ բացուած։ Տուժողներն են ամէն հասակի դպրոցականները։

Խանութները փակուած են։ Շատեր կողոպտուած կամ կրակի տրուած են։ Շրջաններէն սնունդի անհրաժեշտ նիւթեր չեն ստացուիր ամիսներէ ի վեր։ Անգործութիւնը սկսած է աւերներ գործել մասնաւորաբար արհեստաւորներու եւ աշխատաւորներու մէջ, որոնք օրը օրին իրենց վաստակով կ'ապրին։

Մինչեւ ե՞րբ պիտի դիմանան։

Քաղաքական ներքին թէ արտաքին բարդ շահեր ու խաղեր արգելք կը հանդիսանան վերականգնելու խաղաղութիւնը՝ աշխարհի ամէնէն խաղաղասէր ու ժողովրդավար երկրին մէջ։

Ահազանգը կը հնչեցնեն մեր զոյգ Հայրապետները, Ս. Էջմիածնի ու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսները, Հայ Կաթոլիկներու կաթողիկոս-պատրիարքն ու Հայ Աւետարանականներու հոգեւոր պետը։ Անոնց կը ձայնակցի նաեւ Սերովբէ Արք. Մանուկեան։ Սփիւռքի միւս գաղութներն ալ պիտի պատասխանեն անշուշտ հոգեւոր պետերու սրտառուչ կոչին։

Ձմեռուան սեմին աւելի եւս հրամայական կը դառնայ պայքարիլ թշուառութեան դէմ, որ հետզհետէ կը ծանրանայ, իբրեւ հետեւանք բնականոն կեանքի խանգարման եւ երկարատեւ ընդհանուր գործադուլութեան։

Եղբայրաբար օգնե՛նք Լիբանանի մեր դժբախտ հայրենակիցներուն, որոնք իրենց կամքէն անկախ կ'ապրին զարհուրելի օրեր։

« ... Ամէնէն կենսունակ եւ ամէնէն լուսակեդրոն մեր մեծագոյն գաղութին ֆիզիքական գոյութիւնն է, որ խնդրոյ առարկայ է այսօր. փրկէ՛ զայն քու ազնուագոյն կեցուածքովդ, արժեցո՛ւր Հայութիւնդ անգամ մը եւս », կը գոչէ Խորէն Ա.։

Ֆրանսայի հայ գաղութը, որ անցեալին քանիցս ապացոյցը տուած է իր հայրենասիրութեան եւ առատաձեռնութեան, յուսալից ենք, որ այս անգամ եւս սիրով ընդառաջ պիտի երթայ մեր հոգեւոր պետերու «սրտագին ու թախանձագին» կոչին, փրկելու համար Լիբանանի մեր տառապեալ հայրենակիցները։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԿԸ ԹՈՒԻ ԹԷ

ՔՈՒՎ ԴԸ ՄԻՒՐՎԻԼ ՅԱՋՈՂԱԾ Է

ԲԱՅՑ ՄԻՇՏ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԿԱՆ ՈՒ ՆԱԵՒ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ՝ ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՄՈՒՏ

Առաջին ակնարկով կը թուի թէ Քուվ դը Միւրվիլ յաջողած է ելք մը գտնել լիբանանեան տագնապին։ Շաբաթ իրիկուն Ֆրանճիէ եւ Քարամէ կոչեր կ'ընէին ժողովուրդին հանդարտութեան եւ հաշտութեան մինչ, ինչ որ ամէնէն դրական երեւոյթն էր, քաղաքական գետնի վրայ ալ սառը հալած է եւ ելքեր կը տեսնուին։ Բայց եւ այնպէս փորձառութիւնը կը թելադրէ որ մասնաւոր խանդավառութիւն մը չունենալ։ Արդարեւ, նման «հրաշքներ» պատահած էին անգամ մը Յունիս 30ին, երբ «Ազգ. Փրկութեան Դահլիճ» մը կազմուեցաւ եւ Սեպտ. 24ին երբ կազմուեցաւ Բանակցութեան Ազգ. Կոմիտէն, նաեւ կոչուած Քսաններու Խորհուրդ։

Միջադէպերը չեն դադրած եւ Պէյրութի մէջ միշտ մեռեալներ կան, վիրաւորներ եւ առեւանգումներ։ Խռովութեանց նոր օջախներ ստեղծուած են հիւսիսային Լիբանան եւ Զահլէ։ Ըստ Ֆիկարոյի թղթակցին Պէյրութի երկու գօտիի բաժանումը (քրիստոնեայ եւ մահմետական) աւելի քան երբեք չեշտուած է։ Սուքի հայկ. մասի խանութները կողոպտուած ու թալանի տրուած են։

Քուվ դը Միւրվիլ Կիրակի օր Դամասկոս անցած էր աւելի ամրապնդելու համար այն համաձայնութիւնը, զոր կրցած էր ձեռք բերել, Սուրիոյ դիրքը շատ կարեւոր ըլլալով։

×

Ամէն պարագայի մէջ, թալանն ու կողոպուտը աւեր կը գործեն երկրին մէջ եւ թերթերը ամէն օր արձագանգ կը հանդիսանան անոնց։ Կիրակի օրուան (Նոյ. 30) Օրիան-Լը-Ժուրը կը գրէ թէ Քաալ Էլիասի մէջ, Եուսէֆ Մոհամէտ Մահմուտ իրեն դրացի եօթանասունեայ զոյգի մը տունը գացած է՝ Միքայէլ Մանուկ Պալըեան (?) եւ կինը՝ Աստղիկ եւ փորձած է կողոպտել բայց որովհետեւ ընդդիմացած են, դանակ քաշած ու դաշունահարած է։ Ծանրօրէն վիրաւորուած հիւանդանոց փոխադրուած են։ Անցեալ շաբթու ծանր դէպքեր պատահած են նաեւ Պուրճ-Համմուտ եւ զգալի թիւով հայ զոհեր կան։ Այս մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները ստացանք.—

Անցնող շաբթուան ընթացքին Թրատէն Պուրճ Համմուտ երկարող շրջանը վտանգաւոր պահեր անցուց։ Խումբ մը արձակազէններու գործունէութիւնը այդ շրջանին մէջ պատճառ դարձաւ կռիւներու եւ բախումներու վերսկսման։ Ծանր վիրաւորներ կան, որոնց մէջ նաեւ հայ վիրաւորներ։

Շրջանի Հ. Յ. Դ. մարմիններու դիմումներուն եւ ճնշումներուն որպէս հետեւանք, Երկուշաբթի Նոյ. 24էն ի վեր Պուրճ Համմուտի շրջանի ապահովութիւնը յանձնուեցաւ Հ. Յ. Դ.ին։ Այս կարգադրութիւնը տեղի ունեցաւ հակամարտ կողմերու համաձայնութեամբ։ Նոյն տարրերու հետ, Հ. Յ. Դ.ի ձեռնարկած բանակցութեանց յաջող ելքը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Պուրճ Համմուտի հայ եւ տեղացի բնակչութեան։

Այժմ Պուրճ Համմուտի պաշտպանութեան դիրքերը ստանձնած է Հ. Յ. Դ.ի երիտասարդութիւնը, որ արթուն պահակի նման կը հսկէ անդորրութեան եւ կարգապահութեան։

Այս համաձայնութիւնը գոյացաւ Ազատական կուսակցութեան, Փաղանգաւորներու եւ Պաղեստինեան կազմակերպութեան եւ Հ. Յ. Դ.ի միջեւ։

Հայ երիտասարդներ մնայուն կերպով կը շրջին Պուրճ Համմուտի թաղամասերուն մէջ։ Կարելի է ըսել որ ազատագրուած գօտի է Պուրճ Համմուտը եւ թափուած ճիգերը տուին իրենց արդիւնքը։

Նոյն ձեւի լուծում մը գրեթէ գոյացած է քաղաքին մէջ եւս, մասնաւորաբար Քանթարիի, Զոքաք Պլաթի եւ Ուաթ Ուաթի շրջաններուն մէջ։

Եօթը կեդրոններու ապահովութեան համար քաղաքական երեք հայ կուսակցութեանց ճիգերը արդիւնաւորուեցան։

Այսպէս երեք կեդրոն Քանթարիի մէջ եւ չորս կեդրոն Զոքաք Պլաթի մէջ յանձնուեցան երեք կուսակցութեանց հսկողութեան։ Նշան Փալանճեան ճեմարանը, Ալեք Մանուկեան կեդրոնը, Հայկազեան քոլէճը եւ Մխիթարեաններու պատկանող շէնքը կը գտնուին հայ երիտասարդներու հսկողութեան տակ։ Անոնք կը հսկեն կեդրոններու շրջակայ թաղերուն վրայ եւ կը պահպանեն անդորրութիւնն ու կարգն ու կանոնը, խռովարար տարրերու գործունէութիւնը չէզոքացնելով։

Եօթը կեդրոններու շուրջ համաձայնութիւնը գոյացաւ հակամարտ կողմերու եւ հայ քաղաքական կուսակցութեանց խառն Մարմնին միջեւ։ Լիբանանեան Ապահովութեան Ուժերու պատասխանատու մարմիններ համաձայն գտնուած են այս լուծման։

Լիբանանահայերու ի նպաստ

Ինչպէս գրեցինք առջի օր, ի մօտոյ կը հրատարակենք այն հասցէն ուր պէտք է ղրկուին Լիբանանահայերու ի նպաստ կատարուած նուէրները։ Այս առընչութեամբ, Ուրբաթ իրիկուն, Սերովբէ արքեպիսկոպոսի հրաւէրով ժողով մը գումարուեցաւ Փարիզ եւ կազմուեցաւ կեդրոնական մարմին մը, եօթը հոգիէ բաղկացած, որ հարկ եղած տեղեկութիւնները պիտի տայ անմիջականօրէն։ Մինչ այդ ջերմապէս կը խնդրենք մեր ընթերցողներէն որ սպասեն քանի մը օր ալ եւ «Յառաջ»ի հասցէին եւ չէք-փոսթալի թիւին գումարներ ՉՂՐԿԵՆ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ մրցադաշտին վրայ Կիրակի օր Տէսին - Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը 2ի դէմ 6 կէտով յաղթած է Ա.-էս Փիւզինեանի։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը Լիկ տիւ Լիոնէի փրոմոսիոնէն, մինչ Ա.-էս. Փիւզինեանը՝ պատուոյ փրոմոսիոնէ նոյն Լիկային։ Այս մրցումին որու ներկայ եղած է Տէսինի համար աննախընթաց բազմութիւն մը, կը կատարուէր Ֆրանսայի բաժակի 6րդ շրջանի կարգին։ Ներկայիս ուրեմն Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը, զոր կը վարէ Ճորքայէֆ, որակուած է 7րդ շրջանի համար եւ միակ խումբն է ցարդ չպարտուած։

Քանի մը տողով

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ համագումարը, 74րդը, տեղի ունեցաւ Լիոնի մէջ եւ կուսակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ Հանրային Պաշտօնի ենթանախարար՝ Կապրիէլ Փերոնէ։ Մինչ Շաբաթ օր բոլորը համաձայնած էին Փերոնէի անունին շուրջ, Կիրակի ցերեկուան մօտ յանկարծ, ուրիշ ենթանախարար մը՝ Ֆրանսուազ Ժիրու իր թեկնածութիւնը կը դնէր նոյն աթոռին տրուած ըլլալով, ըստ իր բացատրութեան որ ուզածը չէր եղած։ Ինք թելադրած էր որ նախագահին հետ ընտրուին նաեւ դիւանը եւ ընդհ. քարտուղարը, ու Փերոնէ որ շատ հին ազուէս մըն է նորելուկ արմատական Տիկին Ժիրուին համար, պատասխանած էր «բան մը կ'ընենք»։ Ասիկա հաւանութիւն համարած էր Ֆրանսուազ Ժիրու ու երբ տեսած որ այդպիսի բան չկայ, ինք ալ թեկնածու եղած էր, 329ի դէմ 230 ձայնով պարտուելով Փերոնէէ։

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ծառայութիւն կատարող 14 երիտասարդներ ամբաստանութեան տակ առնուեցան, այն յանցանքով որ «մասնակցած են բանակի բարոյալքման ձեռնարկի մը»։ Ասոնք Ապահովութեան Ատեանին առջեւ պիտի քաշուին։ Բոլոր ձախ կազմակերպութիւնները կը բողոքեն այս եղածին դէմ։

ԿՈԼԱՆԻ վրայ, ՄԱԿի ուժերը վեց ամիս ալ պիտի մնան։ Վերջին պահուն կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել երկարաձգելու համար կապոյտ սաղաւարտաւորներու մնալը։ Պայմանաժամը կը վերջանար այս շաբթու։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

[ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

ԽՈՐ ՎԻՐԱՊԻ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆ ՎՐԴ. ԱՐԵՒԵԼՑԻ

« ... Եւ գնացեալ դադարէր յԱրեւելս՝ յԱյրարատեան գաւառն՝ ի վանսն Վիրապի... առ հռչակաւոր իմաստասէր վարդապետն Հայոց, Վարդան, որ եւ դպրոց կարգեալ էր խ. (40) աշակերտօք »:

Իր «Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան» *անուն գործին մէջ* (*Երեւան*, 1959, *էջ* 270), *Արգար Մովսիսեան*, *խօսելով Խոր Վիրապի դպրոցի մասին*, *կը գրէ*.

— «13րդ դարում յայտնի է դառնում Արարատեան նահանգի Խոր Վիրապի դպրոցը, որ *հիմնադրուեց* այդ ժամանակի հանրայայտ իմաստասէր, անուանի մատենագիր եւ դպրոցական գործիչ Վարդան Արեւելցու կողմից»: (*ստորագծումը՝ մեր կողմէ*, *Մ. Թ.*):

Ինչպէս կը տեսնուի, *Արգար Մովսիսեան տարակոյսի տեղ չի թողուր այն մասին*, *որ* Խոր Վիրապի հիմնադիրը եղած է Վարդան Վրդ. Արեւելցի:

Մովսիսեան իր այս հաստատումը կը հիմնաւորէ Խոր Վիրապի ուսանողներէն Գրիգոր Բալուեցիի այն վկայութեան վրայ՝ թէ «հռչակաւոր իմաստասէր վարդապետն Հայոց, Վարդան, դպրոց կարգեալ էր քառասուն աշակերտօք», *Խոր Վիրապի վանքին մէջ*:

Մանուկ Աբեղեան եւ Հայր Կ. Քիպարեան՝ որոնք երկարօրէն կը խօսին Վարդան Վրդ.ի մատենագրային եւ ուսուցչական գործունէութեան մասին, ոչինչ կ'ըսեն Խոր Վիրապի հիմնադրութեան կապակցաբար, յիշատակելով հանդերձ որ ան նաեւ Խոր Վիրապի մէջ դաստիարակչական գործունէութիւն ունեցած է:

Բացորոշ է սակայն որ Խոր Վիրապի մէջ գիտնական այս վարդապետին դաստիարակչական գերակատարութիւնը, աւելի քան տասնըհինգ տարի, հռչակ ապահոված է 13րդ դարու ամրոցին՝ ուր դիմած են Կիլիկիայէն, Խրիմէն, Տարօնէն, Երզնկայէն, Սասունէն, Սիւնիքէն ու բազմաթիւ այլ գաւառներէ աշակերտներ, իրենց ուսումը կատարելագործելու եւ վարդապետական աստիճան ստանալու համար:

Արգար Մովսիսեան կը մէջբերէ Վարդան Արեւելցիի աշակերտներէն Գէորգ Լամբրոնացիի (*Սկեւռացի*) *մէկ վկայութիւնը՝* 1267 *թուին գրի առնուած յիշատակարան մը, որուն համաձայն «տիեզերահռչակ» վարդապետը* « զամենայն եկեալսն ուսուցանէր ուղղէր ճանապարհ»: *Ուրիշ մը աշակերտներէն Խոր Վիրապի կը գրէ թէ* «Սքանչելի այրն եւ մեծանուն հռետորն Վարդան վարդապետ, վարժելով զբազումս ի կրթասիրաց ի գիտութիւն, փայլէր իբրեւ զարեգակն» *ու կ'աւելցնէ որ վարդապետարանին մէջ աւանդուող ճիւղերու կարգին էին կրօնական գիտելիքներ, Աստուածաշունչի եւ Կտակարանի մեկնութիւնը եւ արտաքին փիլիսոփայական գիտութիւններ*:

Երեւանի մատենադարանի թիւ 2522 *ձեռագրին համաձայն՝ Խոր Վիրապի մէջ ուսման տեւողութիւնը* 6–8 *տարի եղած է անոնց համար, որ մասնագիտանալու համար կը դիմէին Վարդան վարդապետի: Ուսանողներու կարգին կը յիշատակուին անունները յայտնի գիտնական վարդապետներու, — Ներսէս Մշեցի, Եսայի Նչեցի, Գրիգոր Բալուեցի, Յովհաննէս Երզնկացի, Գէորգ Լամբրոնացի, Գրիգոր Բջնեցի եւ ուրիշներ*:

Արգար Մովսիսեան, Խոր Վիրապի 13րդ դարու համբաւին մասին խօսելով, կը գրէ.

— « Կարելի է վստահ կերպով ասել որ Հայոց միջնադարի ամենամեծ եւ փայլուն դպրոցի՝ Գլաձորի դպրոցի բացումը այստեղ նախապատրաստուեց. այստեղ վերջնականապէս կատարելագործուեցին վերոյիշեալ դպրոցին (*Գլաձորի*, *Մ. Թ.*) տաղանդաւոր դպրապետներ Ներսէս Մշեցին, Եսայի Նչեցին եւ ուրիշներ »:

Վարդան Վրդ. Արեւելցիի, ինչպէս առհասարակ վերը յիշատակուած յայտնի դաստիարակներու կեանքին եւ մատենագրային վաստակին մասին խօսած ենք արդէն՝ մեր «Մշակութային վերազարթնումը 11–13րդ դարերում» *խորագրուած ակնարկներու շարքին մէջ*:

Պատմական, մեկնողական ու ճառագրային իր գործերով՝ Վարդան Արեւելցի կը նկատուի իր ժամանակի համբաւաւոր գիտական վարդապետներէն մին եւ իբրեւ այդպիսին կը յորջորջուի «Մեծն Վարդան», զանազանուելու համար համանուն այլ հոգեւորականներէ՝ որոնք ժամանակակից եղած են իրեն: Կ'ենթադրուի որ ծնած ըլլայ 1200–1210 *տարիներուն՝ Գանձակի կամ մերձաւոր այլ քաղաքի մը մէջ: Մեռած պէտք է ըլլայ* 1269–1271*ի միջեւ*:

Մ. Թ.

ԹՈՎՄԱՍ ԹԵՐԶԵԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թովմաս Թերզեան արեւմտահայ այն բանաստեղծն է, որ հրաժարեցաւ մեր գրականութեան մէջ հինէն ի վեր տիրապետող տառապանքի, մղձաւանջի եւ եղերականութեան շեշտէն եւ բանաստեղծութիւնը օժտեց գործողութեան տարրերով, որոնց պակասը կը զգացուէր մինչ այդ: Քնարական խօսքն ու գործողութիւնը միաձուլեց իրարու հետ, մշակեց գրական այլազան սեռեր: Ահա այս է բանաստեղծին գնահատելի ծառայութիւնը հայ գրականութեան:

Իբրեւ բանաստեղծ, Թերզեան նոյնպէս նորաձեւ է: Արեւմտահայ քնարերգութիւնը հարստացուց ոչ միայն նոր թեմա*ներով, այլեւ նոր սեռերով եւ տաղաչափական ձեւերով, օգտագործեց ոչ միայն հայկական աւանդական չափը, այլեւ եւրոպական գրականութեան մէջ յայտնի բազմաթիւ գործածական նորութիւններ, ինչպէս, օրինակ, սոնէն, հնչեակը* (*զոր ինք «նուագ» կ'անուանէր*). *ատոնք հայկականացուց եւ լայնօրէն օգտագործեց իր ստեղծագործութիւններուն մէջ: Առաջինը եղաւ մեր մէջ, որ կիրարկեց* 3–3–3 *եւ* 3–3–4 *տաղաչափական ձեւերը, որոնք յետագային լայն տարածում գտան արեւմտահայ եւ արեւելահայ քնարերգութեան մէջ եւ բանաստեղծութիւնը օժտեցին անսովոր նրբութեամբ եւ երաժշտականութեամբ*:

Երգ ունին անտառներ, եւ ծովու
մութ անդունդք՝ հառաչներ, եւ անոյշ
ծղրիտներ՝ հոյլ աստեղց, եւ աղու...

կամ՝

Ո՛չ գաղտնի ծաղրածու արձագանգը,
ո՛չ սիրոյ պահապան հովանիք,
Չեն գիտեր իմ սրտիս տառապանքը,
Չեն գիտեր զաղեկէզն իմ գաղտնիք:

Իր արուեստին մէջ նորաձեւ է Թերզեան: Երբեք ճոխ յանգին գերի չէ դարձած եւ գաղափարը զոհած չէ ձեւին: Ինչպէս նկատած է Զօպանեան՝ Վեռլէնէն առաջ Թերզեանն էր, որ արհամարհեց հարուստ յանգը՝ «առանց ատոր համար անյանգ, անչափ, անձեւ ոտանաւորի մը սխալին մէջ իյնալու»:

Թերզեան յատուկ կարեւորութիւն տըւած է տողերու ներդաշնակութեան, ներքին կշռոյթին, բանաստեղծութեան ընդհանուր համաչափութեան եւ երաժշտականութեան: «Անոր քերթուածներուն մէջ խորհրդաւոր ու խորունկ դաշնակութիւն մը, երաժշտութիւն մը կայ՝ բառերու դաշնակութենէն զատ, — կը կարծէ լսել, զգալ կենդանի շունչ մը, երգ մը, որ կը թրթռայ ու կը թրթռացնէ հոգիդ...» (*«Արեւելեան Մամուլ»*, 1903):

70*ական թուականներուն արդէն ձեւաւորուած բանաստեղծ էր Թերզեան եւ ունէր աշխարհն ու իրադարձութիւնները ընկալելու իր ուրոյն աշխարհահայեացքը, որ չէր սահմանափակուեր միայն հայկական կեանքի շրջանակներով: Արեւմտահայ առաջին բանաստեղծն էր, որ հրաժարեցաւ աւանդական դարձած ազգային* թեմաներէն *եւ գրականութեան մէջ մտցուց համամարդկային զգացումներ եւ գաղափարներ*:

Թերզեան գեղեցկապաշտ բանաստեղծ էր եւ գեղեցիկին տենչը արտայայտող ստեղծագործութիւններ են անոր քերթուածները: Կեանքին մէջ ամէնուր գեղեցիկը տեսնելու ցանկութեամբ ան երբեմն կ'անտեսէ իրականութեան այլանդակ պատկերը եւ կամ կեանքին ժահրոտ կողմերուն մէջ իսկ կը յաջողի գտնել ու վեր հանել այն, ինչ որ գեղեցիկ է: «Իր բանաստեղծութեան մեծագոյն յատկանիշներն են գեղեցկապաշտութիւնն ու համազգայնութիւնը: Տիեզերական գեղեցիկն է, զոր կը գտնէ ու կը պաշտէ», գրած է Ինտրա: Բայց գեղեցկապաշտութիւնը նպատակ չէ, այլ միջոց՝ իրականութեան պատկերը առաւել ընդգծելու համար: Թերզեանին նպատակն է կեանքին գեղեցկութեան հաստատումը: Բանաստեղծը ընդհանրական, վերացական գեղեցկութիւնը չէ, որ կ'երգէ, այլ անոր երկրային արտայայտութիւնը:

Թերզեանի համար գեղեցկութիւնը անմահ է:

Կ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Մութ կապոյտ քղանցք, սպիտակ շապիկ, մութ կապոյտ փողկապ, սկաուտական գօտի, մութ կապոյտ բաճկոն, աստիճաններու համեմատ նշաններ... *Մարսէյլի ո՞ր Հայը չճանչցաւ այս համազգեստին մէջ Հայ Արենոյշը, որ շատ յաճախ կը տեսնենք մեր ազգային կեանքին մէջ, բայց շատ քիչ անգամ կը խօսինք իր մասին, Հայ Արենոյշներու Միութեան մասին: Անարդարութիւն մը որ պիտի փորձենք սրբագրել*:

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը հիմնուած է 1933*ին շնորհիւ խումբ մը օրիորդներու նախաձեռնութեան*:

Միութեան նպատակն է ի մի համա-

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Մեծաւորը երեսս նայեցաւ, տեսաւ, որ շատ համարձակ կը խօսիմ, — շատ լաւ, տղաս, կը հաւատամ ըսածներուդ: Եւ ժանտարմա մը կանչեց ու ըսաւ որ մկրատ մը բերեն, հրամայեց որ տաբատիս եւ վերարկուիս երկար մասերը կտրեն եւ այդպէս ալ ըրին: Զիս ճամբու դրին: Դուրս ելայ շատ ուրախ սրտով եւ գացի անմիջապէս Քառասուն Մանկանց եկեղեցիին դիմացը, ուր հայ ներկարարներ կային, Սարգիս անունով մէկը կար, անոր պատմեցի Հայ ըլլալս եւ եղելութիւնը:

— *Շատ լաւ տղաս, ըսաւ*:

Հանեցի հագուստներս, անմիջապէս ներկեց եւ ոտքերուս ալ զոյգ մը կօշիկ անցուց. ատոնցմով բաւական ժամանակ անցուցի, մինչեւ եկաւ 1918 *թուականը*:

Զինադադար կնքուած էր, վերապրող աքսորականները կառավարական հրամանով Սուրիոյ անապատներէն ետ կը վերադառնային իրենց տուները:

Այսպէս Մարաշի Հայերն ալ ետ եկան եւ սկսան իրենց տուները տեղաւորուիլ: Մինչեւ անոնց գալը, կառավարութիւնը բոլոր Հայերու տուները պարպած էր, որոնց մէջ Չերքէզներ տեղաւորուած էին ժամանակին: Կառավարութիւնը Չերքէզներուն մէկ – երկու մեծ խաներ տրամադրած էր, ուր իրարու վրայ խճողուած կ'ապրէին անոնք՝ ակռաներին կճրտացնելով Հայերուն հանդէպ: Անոնք կը կարծէին թէ Հայերու արմատը վերջացած է եւ իրենք առօք փառօք Հայերուն տուները պիտի վայելեն:

1918 *Մայիս ամիսն էր. եթէ չեմ սխալիր, անգլիական քանի մը օդանաւեր եկան, Մարաշի վրայ թռիչք մը կատարեցին եւ դաշտի մը վրայ իջան: Քանի մը ժամ վերջ հնդիկ ձիաւորներ զինուորական կառքեր եկան եւ քաղաքի լաւագոյն տեղերը գրաւեցին նստան: Թուրքերը լեղապատառ եղած էին. շատերը իրենց խանութները գոցելով տուն կը փախէին. ամէն կողմ իրարանցում: Մենք ալ, առաջին անգամ ըլլալով, օդանաւ կը տեսնէինք, եւ մեզի զարմանք կը պատճառէր անոնց թռիչքը թռչունի նման. խելքերնիս չէր հասներ, եւ մենք մեզի զանազան մեկնութիւններ կու տայինք*:

Չերքէզները սովորութիւն ունէին ատրճանակ եւ խամաները վրանին պահելու, թրքական կառավարութիւնը միշտ հանդուրժած էր ատոնց: Ըլլայ Թուրք, ըլլայ Չերքէզ, ըլլայ Քիւրտ զէնք կրելու իրաւունք չունէին:

Մարաշ կարծես սուգի մատնուած էր. գործի մասին մտածող չկար: Այսպէս շարունակուեցաւ քանի մը օր: Անգլիական հրամանատարութիւնը մասնաւոր հրաման մը հանեց ըսելով որ ամէն մարդ իր սովորական գործը սկսի. ոեւէ մէկուն մազին դպչող պիտի չըլլայ. եւ այդպէս ալ եղաւ. ամէն մարդ գործի սկսաւ, կեանքը իր բնական վիճակը ստացաւ:

Բժիշկ Արթին, որ գերմանական հիւանդանոցը կը ծառայէր եւ որուն շնորհիւ իր գերդաստանին բոլոր անդամները ազատած էին, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբայրը՝ արքեպիսկոպոս մը, որուն անունը դժբախտաբար չեմ յիշեր, շատ յարգուած անձնաւորութիւններ էին Մարաշի մէջ: Անգլիացիներուն հետ եկած էր բժիշկ Արշակ Պօղոսեան, որ սպայի համազգեստով շատ գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր այդ ժամանակ: Այս երկու բժիշկները անգլիական իշխանութեանց դիմեցին որ Թուրքերու, Քիւրտերու, Չերքէզներուն քով հայ բեկորները հաւաքեն: Անգլիական հրամանատարութիւնը ընդառաջ երթալով անոնց խնդրանքին, մունետիկներու միջոցաւ յայտարարուեցաւ, որ իւրաքանչիւր խմբին քով եթէ հայ աղջիկ մը, տղայ մը, կին մը կամ մանուկ մը կայ, պէտք է 24 ժամէն բերէ Քառասուն Մանկանց եկեղեցին յանձնէ, հակառակ պարագային խիստ կերպով պիտի պատժուի:

Բոլոր այն Քիւրտերուն, Թուրքերուն, Չերքէզներուն քով Հայեր կային, անմիջապէս բերին եւ յանձնեցին Քառասուն Մանկանց եկեղեցին: Այսպէս նաեւ իմ աղաս զիս յանձնեց:

Հոն գտայ իմ երէկուան դաշտի ընկերներս, որոնց հետ միատեղ անասունները կ'արածէինք: Եկեղեցիին շրջափակը, ամէն կողմ լեցուած էին հայ բեկորներով: Գրեթէ կողք կողքի կը պառկէինք: Օրուան մէջ կերակուր մը կ'եփէին եւ կը բաժնէին բոլորին. իրիկունները ալ հացով կտոր մը պանիր կու տային:

Այսպէս անցուցինք քանի մը շաբաթ: Օր մըն ալ առաջնորդարան գրասենեակ մը կար, ուր բոլորս մէկիկ մէկիկ կը կանչէին, անուննիս, մականուննիս, ո՞ր տեղացի ըլլալնիս կ'արձանագրէին, քանի որ մինչ այդ բոլորս ալ թրքական անուն կը կրէինք կոտորածէն ի վեր: Կարգը եկաւ ինծի, գրասենեակէն ներս մտայ, աչքիս զարկաւ ալեհեր Սրբազանը, քովն ալ գրագիր մը. անակնկալի եկայ աչքերուս չէի հաւատար:

Սրբազան մը ո՞ղջ, ի՞նչպէս Թուրքերը ողջ թողած են կը մտածէի:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(13 Շար.)

խմբել Հայ աղջիկները, դաստիարակել զանոնք սկաուտական եւ ազգային ոգիով, տալ իւրաքանչիւրին ուղիղ նկարագիր, դարձնել անձնուէր, կարգապահ, չարքաշ, նախաձեռնող ու գործունեայ, պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան գիտակից արի եւ վեհանձն Հայուհիներ:

Չորս տասնեակ տարիներու իր երկար պատմութեան ընթացքին բազմաթիւ հայ աղջիկներ, յաջորդական սերունդներ եկան ու անցան անոր շարքերէն, հաղորդուեցան այս Միութեան մարդկային եւ ազգային վսեմ խտէալներուն, առողջ սկզբունքներուն հետ դառնալով օրինակելի Հայուհիներ, հայ մայրեր:

Այսօր, Մարսէյլի մէջ, Հայ Արենոյշներու Միութիւնը կը հաշուէ 75 անդամուհիներ բաժնուած երեք խումբերու՝ երէց Արենոյշներ, Արենոյշներ եւ Թեւիկներ: Միութեան պատուոյ նախագահն է՝ Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճիքրճեան:

Խմբապետուհիներու Խորհուրդը բաղկացած Օրիորդներ՝ Ալիս Շահմիրեանէ (որ հակառակ իր ընտրած ասպարէզին կը մնայ միշտ հաւատարիմ իր ուխտին), Լիլի Մաշոյեանէ, Անի Մարտիրոսեանէ, Արմենոյշ Արպոյեանէ, Զապէլ Արպոյեանէ, Եսթեր Եսկիճեանէ եւ Միրէյլ Նիկողոսեանէ, կը գումարէ հերթական ժողովներ որոնց ընթացքին կ'որոշուի, կը ծրագրուի Միութեան գործունէութիւնը:

Հայ Արենոյշներու գործունէութիւնը ունի երկու հիմնական ուղղութիւններ՝ սկաուտական եւ ազգային: Սկաուտական այսինքն՝ մարզանք, արշաւանքներ, բանակում, թեքնիք եւ գիտելիքներ. իսկ ազգային՝ հայերէնի դասերու ուսուցում, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, երգ, հայկական պար:

Հայ Արենոյշներու գլխաւոր մտահոգութիւնը, տառապանքը այսօր հաւաքավայրի մը պակասն է որ անկարելի կը դարձնէ հայաշատ արուարձաններու մէջ կազմել կամ վերակազմել խումբեր: Այս ուղղութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, այլեւս մերձաւոր ապագայի մը մէջ, կրնայ փրկարար դեր խաղալ եւ ազատել Արենոյշները այս մղձաւանջէն:

Հայ Արենոյշներու Միութիւնը շատ կանոնաւոր կերպով կը կազմակերպէ իր տարեկան բանակումը: Քանի մը տարիներէ ի վեր ան տիրացած է իր սեփական բանակավայրին, Վօզլիւզ նահանգի մէջ, Պասթիտ–լէ–Ժուրտան գիւղաքաղաքին մօտ, օդաւէտ բարձունքի մը վրայ, եւ այս շնորհիւ ազգայիններու գիտակից եւ առատաձեռն նուիրատուութիւններուն: Նորակերտ շէնք մը, երկու լայնատարած ննջասենեակներով, ընդարձակ ճաշարան մը, խոհանոց եւ արդուզարդի անհրաժեշտ յարմարութիւններով եւ արդիական սարքաւորումներով: Այս ամբողջը շրջապատուած մէկ հեկտար ծառախիտ անտառով ուր Արենոյշները, իրենց աշխատանքով, տեղ–տեղ ըրած են յատուկ խաղադաշտեր: Այս բանակավայրը ամէն տարի կը պատսպարէ մէկ ամսուան համար շուրջ յիսուն արենոյշներ, թեւիկներ, մանուկներ: Մասնակցութեան համար կը պահանջուի նուազագոյն գումար մը եւ բազմաթիւ երախաներ, մանաւանդ բազմանդամ ընտանիքներ, ձրիօրէն կ'օգտուին այս բանակումի բարիքներէն: Բանակումներուն ընթացքին բոլորն ալ կ'ապրին զուտ սկաուտական կեանք, ուր ազգային դրոշմը միշտ ներկայ է:

Արենոյշներու նիւթական միակ կարեւոր աղբիւրը իրենց տարեկան ձեռնարկն է, որ բացի այս վերջին տարիներէն, կ'ըլլար միշտ Վարդանանցի տօնախմբութեանց առթիւ: 1976ի համար, Արենոյշները կը վերադառնան դարձեալ այս անցեալի գեղեցիկ սովորութեան, տրուած ըլլալով որ արդէն որոշած են Փետրուար 21ը որպէս իրենց տարեկան ձեռնարկի թուական:

Քանի մը տարիներ առաջ, խումբ մը Արենոյշներ այցելած են Հայաստան, արժանանալով ջերմ ընդունելութեանց եւ հայրենիքէն տարած են անմոռանալի յիշատակներ, պատկերներ:

Մեր այս թղթակցութեան մէջ, յատուկ տեղ կ'ուզենք տալ Հայ Արենոյշներու Միութեան այն անձնաւորութեան որ եղած է հիմնադրութեան օրերէն մինչեւ այսօր առանց ընդհատումի, յարատեւ եւ աննկուն առաջնորդը, անձնուէր ղեկավարը, անխոնջ գործավարը, այլ խօսքով Միութեան սիրտը, միտքը եւ բազուկը՝ Տիկ. Մանուշ Շահմիրեան որու Մարսէյլի հայ գաղութը ակնածանքով կ'ըսէ «քոյրիկ»: Իրապէս յարատեւ ազգանուէր աշխատանքի, առաքելութեան սքանչելի օրինակ մը, օրինակ մը որ փափաքելի է դառնայ վարակիչ եւ ներշնչէ ուրիշներ:

Ընդհանրապէս սկաուտական շարժումներու, միութիւններու դրօշին վրայ կայ շուշանայ ծաղիկը: Բայց հայ Արենոյշներու շուշանայ ծաղիկը ծիլ առած է Արարատեան զոյգ Մասիսներու սպիտակ գագաթին վրայ որոնց փէշերուն կը ցոլան Արաքսի ջուրերը, շուրջը արձանագրուած «Միշտ պատրաստ» բառերը: Արարատեան Մասիսը կը ներկայացնէ մեր ազգ. իտէալի վեհութիւնն ու անմահութիւնը, կը ներկայանայ որպէս հայ ոգիին ազատարարը եւ անոր կը սեւեռեն աչքերը բոլոր Հայերուն: Հայ Արենոյշը Արարատեան գագաթներու ընդմէջէն է որ կը տեսնէ իր մտքին, մարմնոյն ու հոգւոյն տիպարը եւ կը ձգտի արիօրէն բարձրանալ անոր եւ բարձրացնել հոն այն ընկերութիւնը, այն ազգը որուն կը պատկանի:

Ուստի ահաւասիկ, Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը: Գիտնանք գնահատել եւ քաջալերել նման ազգօգուտ շարժում:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

Փրոֆ. Լանկի
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ

— О —

Սերքլը Էնթերալիէի սրահին մէջ, հայ եւ ֆրանսացի հոծ հասարակութեան մը ներկայութեան, Փրոֆ. Տէյվիտ Մարշըլ Լանկ, Նոյեմբեր 26ին, երեկոյեան ժամը 21ին, շահեկան դասախօսութիւն մը կատարեց՝ «Հայաստան եւ միջնադարեան Պուլկարիան» նիւթին շուրջ:

Երեկոյթին նախաձեռնած էր Պրեմոն մրցանակի կոմիտէն:

Դասախօսը, որ Լոնտոնի համալսարանին մէջ կովկասեան նիւթեր կը դասաւանդէ, առաջադրեց ներկայացնել Հայերու բերած կարեւոր ու յատկանշական նպաստը պուլկար մշակոյթի զանազան մարզերուն, ինչպէս նաեւ այլ բնագաւառներուն:

Սահուն ֆրանսերէնով շուրջ կէս ժամ խօսեցաւ հայ եւ պուլկար յարաբերութիւններու եւ փոխադարձ կապերու մասին: Նախ ընդգծեց, թէ Կովկասի եւ Պալքաններու միջեւ ստեղծուած կապը ծայր տուած է դեռ Նոր քարի եւ պրոնզի դարաշրջաններուն եւ շարունակուած է մինչեւ ներկայ ժամանակները: Այսպէս, Հերոդոտոսի վկայութեամբ Հայեր կային Դարեհի բանակին մէջ, երբ այս վերջինը ծրագրած էր Պալքաններու ճամբով Սկիւթացիներուն երկիրը արշաւել. ընդունուած է իբրեւ պատմական իրողութիւն, որ հայ զանգուածներ բնակութիւն հաստատած են Պալքանները, Դ. դարու ընթացքին, ժամանակ մը ետք՝ Բիւզանդիոնի Լեւոն Ա. կայսեր օրով (457–474) հայ մեծամեծներ, փախուստ տալով Պարսիկներու հալածանքներէն, Թրակիա ժամանած են: Է. դարուն Պաւղիկեան աղանդի պատկանող Հայեր Պուլկարիա գաղթած են: 813ին պուլկար Խան Կրում գրաւելով Անդրինոպլը 10.000 գերի բռնած է. ասոնց մէջ Հայեր գտնուած են: 1261ին Հայեր բնակութիւն հաստատած են Թրակիա: ԺԷ. դարու սկիզբը մեծ թիւով Հայեր, որոնք Փոքր Ասիայէ փախուստ տուած էին, Եամպոլ, Պլովտիվ եւ Սոֆիա տեղաւորուած են: 1895–1896ի զանգուածային ջարդերու հետեւանքով 10.000 գաղթականներ Վառնա, Ռուսէ, Շումէն եւ Պուրկաս կայք հաստատած են եւ, վերջապէս, 1922ին քանի հազար Հայեր Պուլկարիա անցած են:

Պուլկար ժողովուրդը, հակառակ օսմանեան իշխանութեանց սպառնալիքներուն, լայն բացած է իր դուռները հալածուող Հայերու առջեւ: Եւ, իբրեւ վկայութիւն Հայերու երախտապարտ զգացումին, դասախօսը յիշեց, թէ 1877ի ռուս – թրքական պատերազմին, Պուլկարիոյ ճակատին վրայ, Պազարճըքի կայարանի Թուրք Պետութեան պաշտօնեան՝ Օհաննէս Սվաճեան, քաղաքին 20.000 պուլկար բնակչութիւնը ջարդէ ազատած է: Արդարեւ, Թուրք բանակի սպայակոյտը հեռագրով հրահանգած էր քաղաքի Թուրք զօրագունդին՝ նահանջելէ առաջ աւերել քաղաքը եւ ջարդել բնակչութիւնը: Սվաճեան՝ ստանալով հեռագիրը ճիշդ հակառակը հաղորդած է՝ նահանջել առանց աւերելու եւ ջարդելու:

Փրոֆ. Լանկ անդրադարձաւ նաեւ Բիւզանդիոնի պատմութեան կարգ մը էջերուն, ցոյց տալու համար ո՛չ միայն հայ տարրին գերակշիռ դերը երկրին արքունիքին եւ զինուորական դասին մէջ, յատկապէս Ը.–ԺԱ. դարերուն, այլեւ պարզելու համար Բիւզանդիոնի վարած ծանօթ քաղաքականութիւնը Հայաստանի հանդէպ, որուն մէկ երեսն էր Հայերէ կազմուած գումարտակներով պաշտպանել կայսրութեան հիւսիսային սահմանները՝ Պուլկարներու յարձակումներուն դէմ:

Դասախօսը, այնուհետեւ, պաստառի վրայ գունաւոր լուսանկարներու շարք մը ցուցադրեց: Նպատակն էր հայկական եւ պուլկար պատմական յուշարձաններու, հնագիտական առարկաներու (արձանիկներ, մանրանկարներ եւայլն) համատեղ բաղդատութեան ճամբով բնութագրել հայ արուեստին (նաեւ Վրաց) զանազան յատկանիշներուն երեւումը պուլկար արուեստին մէջ, անշուշտ ազդեցութեան իբրեւ հետեւանք:

Երեկոյթին այս երկրորդ բաժինն ալ, իր կարգին, խիստ շահեկան էր եւ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց ներկաներուն մօտ: Ներկաներ հարցումներ ուղղեցին նիւթին կարգ մը կէտերուն շուրջ:

Ժ. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԻԷՆՆԱԿԱՆ Մխիթարեան Միաբանութեան աբբահայր Գերապայծառ Հ. Գրիգորիս Մանեան Նոյեմբեր 19ին «Հայրենիք»ի խմբագրատունը այցելած է, ուր շահեկան տեղեկութիւններ տուած է Միաբանութեան աշխատանքներուն մասին: Աբբահայրը մասնաւոր առաքելութեամբ ժամանած է Մ. Նահանգներ, ուր պիտի մնայ քանի մը ամիս: Լծուած է արդիւնաւոր աշխատանքի Վիէննայի կրօնական կեդրոնը, մատենադարանը եւ արտասահմանի կրթական ցանցը զօրացնելու համար՝ ի նպաստ հայապահպանութեան նպատակներու իրագործման:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ա.

Հաւաքուած դրամները հաւասարապէս բաժնուէին կուսակցութեանց միջեւ իրենց թիւին համեմատութեամբ:

Ծախսուած դրամներու մասին փոխադարձ քոնթրոլ ըլլայ:

Ինքնապաշտպանութեան համար ձեռք առնուելիք միջոցները որոշուէին համաձայն խորհրդակցութեամբ:

Եւ ուրիշ կարգի յիմարական պահանջումներ, որոնք անպայման պէտք էր մերժել:

Այսպէս ուրեմն համաձայնութեան համար մեր անկեղծ ջանքերը ջուրն ինկան յիմար յետին միտքերու պատճառաւ եւ մեր ջոջ աղաները մերժեցին փող տալ իրենց կեանքի պահպանութեան համար:

Այն ատեն խորհեցայ մի այլ միջոց որը կրնար ցնցող տպաւորութիւն յառաջ բերել բովանդակ Վասպուրականի մէջ եւ եփ հանել դաւաճան պուրժուաներու ցամաքած արիւնը:

Մի երեկոյ դիմեցի 96ի ջարդերու կազմակերպիչ Թուրք խուժանավար Համուտ Աղենց Հասանի եւ առաջարկեցի որ, եթէ կարելի էր մի փոքր, այսպէս ասած, մի աննշան ջարդ կազմակերպէր, սարսափ տալու համար հայ ջոջերուն: Դա պիտի լինէր մի պարզ առողջապահական արիւնառութիւն որ իբրեւ անհերքելի համոզիչ փաստ պիտի ծառայէր զէնքի համար դրամ տալու հարկաւորութեան մասին:

Համուտ Հասան սկզբունքով չհակառակեցաւ այդ խորհրդին՝ միայն թէ դիտել տուաւ որ ժամանակը յարմար չէր, թէ դա կարելի էր իրագործել Մարտ 31ի օրերուն եւ թէ այժմ, Ազատարար Բանակի յաղթական մուտքէն ու Աբտ–իւլ–Համիտի գահընկէցութենէն ետքը, ինք չէր ուզեր մի այդպիսի պատասխանատուութիւն բերել իր վրայ:

Այդ հայեցակէտը ունէր իր փաստացի կողմերը, ուստի չկրցայ շատ պնդել:

— Յարմար ատենին ես միշտ պատրաստ եմ գործելու, եզրակացուց Համուտ Հասան, իրմէ բաժնուած միջոցիս:

Այսպէս ուրեմն, զէնքերու անունով փող հաւաքելու ծրագիրը առ այժմ իրականութիւն չգտաւ:

Բայց պէտք չէ յուսահատիլ, այլ սպասել հոգեբանական րոպէին:

Ի բաց առեալ այս ձախող պարագան, Վանի մէջ ներկայ իրականութիւնը մխիթարական է. պայքարող գիտակից ուժեր կան, որոնք կարելի է ի դէպ ժամու գործածել:

Այս մասին պէտք եղածը կը խորհիմ: Չպէտք է որ տղերքն անգործութեան մէջ թմրեցնեն իրենց պայքարի եռանդը. դա կը լինի աղետաւոր մահացում, ինքնագիտակցութեան փճացում:

Առ այժմ նիւթական կացութիւնս բաւարարութիւն կուտայ ինձ:

Բ.

Վան, 2 Յուլիս 1909

Սիրելի ընկերներ,

Ձեր հրահանգներն ստացայ: Ինչպէս կ'ըսէք՝ մի որոշ հոսանք ստեղծուած է մեզ դէմ՝ եւ հարկ է կռուիլ, որպէսզի նա չստանայ ընդհանուր հանգամանք: Նոյնիսկ հոս, Վանի մէջ, բէաքցիան մեզ դէմ կը ցցուի եւ կը փորձէ պղտորել միտքերը: Ի հարկէ ես մեր ձեռքի տակ եղած ամէն միջոցներով պայքար կը մղեմ այդ աղետաւոր հոսանքի դէմ:

Ի՞նչ է, մասնաւորաբար, այդ կեղտոտ պուրժուաներու զանգատը մեզի դէմ. — Թէ մենք ո՛չ մի օգտակարութիւն ցոյց չենք տուեր Սահմանադրութեան վերահաստատութենէն ի վեր եւ թէ մեր բոլոր ջանքը եղեր է դրամ պահանջել եւ ազգային եկամուտներու տիրանալ:

Նոքա կարող չեն ըմբռնել այն փրկարար շարժումը որ առաջ բերինք ստեղծելով ներքին պայքարը եւ կազմելով ժողովրդային երկու որոշ եւ ընդդիմամարտ բանակներ, իրենց յատուկ հայեցակէտներովը, ձգտումներովը, ծրագիրներովը եւ պահանջներովը եւ որոնց բախումէն պիտի ծնի հայկական Նոր իրականութիւնը:

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Մոնթըրուէն Տէր եւ Տիկին Վարդան Գասիկեան եւ զաւակները Երուանդ Թէրգեանի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ նուէրները կ'ընեն, ողբալով անոր դառն կորուստը։ Իր սիրելի «Յառաջ»ին 50, «Արմէնիա»ին 50, «Գեղարդ»ին 50, Նիսի Հայոց եկեղեցիին 50, Կապոյտ Խաչին Փարիզ 25, Կարմիր Խաչին Փարիզ 25 Ֆրանք։

(Խաչերու գումարները ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իրենց ընկերուհիին՝ Տիկին Մարի Յովսէփեանի իր ամուսնոյն մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

×

Մարսէյլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն իր ընկերներու անունով խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Ղազար Տէրտէրեանի եւ համայն Տէրտէրեան ընտանիքին եւ պարագաներուն տարաբախտ՝ Կ. Տէրտէրեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Մարսէյլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու անունով խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Գրիգոր Փիլիկեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց փեսային Ա. Լաֆոնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կեդրոնականցիներու Բաժակի Պահը ըստ աւանդական սովորութեան տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբերի երկրորդ Կիրակին

14 Դեկտեմբեր ժամը 13ին
ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
118, ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ

Կը հրաւիրուին բոլոր կեդրոնականցիները եւ համակիրները այս առթիւ կազմակերպուած ճաշին։

Անակնկալներ
Ծախքերու մասնակցութիւն

Տեղերը ապահովել մինչեւ 10 Դեկտեմբեր հեռաձայնելով ՊԷՐԼԻԻՔ հաստատութիւն 236-54-48 փոքր 15։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Խնամակալ Սանուց Միութեան
ՑՕՆԱԾԱՌԻՆ

Դեկտ. 24ին, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կօշկակարեանէ 100 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Համբարձում Յովսէփեանի մահուան առթիւ։ Նաեւ 30 ֆր. Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Եազճեանէ իրենց հօր մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ։

×

Հայ Ուսանողաց Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Տիկին Արշալոյս Տէյիրմէնճեանի (Լիոն) ցաւալի մահուան առթիւ.—

Տիկ. Նուարդ Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները 200, Տիկ. Մատլէն Պասմաճեան 200, Տիկ. Է. Այվազեան 100, Տիկ. Ալիս Տէյիրմէնճեան 100, Տիկ. Թագուհի Սիմոն 100, Պր. Յակոբ Թերզեան 50 ֆր. եւ նաեւ փոխան ծաղկեպսակի Պր. Սուրէն Ֆէլահեանի (Լիոն) կսկծալի մահուան առթիւ Տիկ. Նուարդ Տէյիրմէնճեան 150։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Երեքշաբթի, Դեկտ. 2ին, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը, 38 Վիլա Ռուվըրոլ, Անիէռ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Մանչի ափերուն
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ
14 Սէնթ Օնորին-տէ-Փէրթ
10 եւ 11 Յունուար 1976

Արձանագրուիլ Կարմիր Խաչուհիներու մօտ կամ հեռաձայնել 985-36-53

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

THEATRE
POCHE - MONTPARNASSE
75, Bd. du Montparnasse

La Caverne d'Adullam
de Jean-Jacques VAROUJEAN

Tous les soirs, sauf dimanche à 20 h. 45, samedi 20 h. 30 et 22 h. 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.

Ուրախ առիթներով.— Տէր եւ Տիկին Հ. Մանուկեան իրենց աղջկան՝ Սոնիա-Մաքրուհիի մկրտութեան ուրախ առիթով սրահի շինութեան 500 ֆր., Պ. Լուտվիկ Միհրանեանի ամուսնութեան առիթով 200։ Տէր եւ Տիկ. Ե. Ահարոնեան իրենց աղջկան՝ Արմաւենիի մկրտութեան առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Եղիա Ահարոնեան 50։ Ուխտի մը առիթով Օր. Էլիզապէթ Տէր-Գէորգեան եւ ծնողքը 550 ֆ.։

Տխուր առիթով.— արկածամահ տարաբախտ Հայկ Աթթոյեանի թաղման առթիւ Պ. Մ. Աթթոյեան եւ զաւակները 1500 ֆր.։ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը դպրոցին 300, եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնը սրահի շինութեան համար 250, Հ. Բ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը դպրոցին 250. Հ. Բ. Ը. Մ.ի Տիկնանց վարչութիւնը սրահի շինութեան 250։ Տէր եւ Տիկին Ա. Ջրբաշեան դպրոցին 250, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Շ. Կուրտիկեան, Տէր և Տիկ. Տոքթ. Ռ. Սիսակեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Խօքսիւզեան 100ական։ Տէր եւ Տիկին Բ. Մաշոյեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Ղազիկեան, Պր. Թ. Քիւփէլեան, Պր. Ա. Փրոֆէթա 50ական։ Պր. Յ. Փափազեան դպրոցին 50, Ժաֆի Շրջ. վարչութիւն սրահի շինութեան 50։ Յարութիւն Քէչեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Միւզիքեան 200, ատամնաբոյժ Դաւիթեան եղբայրներ 50, Տէր եւ Տիկին Գ. Քէսմէքեան 60, Տէր եւ Տիկին Զ. Ալեքսանեան եւ Պր. Ջ. Ալթունեան 30ական։ Փէմփէլի Զիֆթէեանի հոգեհանգիստին Պր. Գ. Զիֆթէեան 100։ Սրբուհի Զարուկեանի հոգեհանգիստին Սարաֆեան ընտանիք 30։ Ռուբէն Պահատուրեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Վ. Արպօեան 50։ Աննա Տէր-Մարտիրոսեանի հոգեհանգիստին, Տէր եւ Տիկին Կ. Չէօրէքճեան 20 ե. պ. 20 աղքատներու, 20 սրահի շինութեան։

Նէլլի Ճշմարտախօսեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տիկին Լ. Կարապետեան 50, Տէր եւ Տիկին Մ. Գալայճեան 10։ Ժորժ Յակոբեանի հոգեհանգիստին Տէր եւ Տիկին Ժ. Մարգարեան (Մոնփելիէ) 50։ Տոքթ. Տապազ եւ Տիկին (Մոնփելիէ), սրահի շինութեան 50։ Տիրուհի Խասեանի թաղման առթիւ Պր. Ա. Մանկասարեան 50, Տէր եւ Տիկին Ե. Տօրումեան 30, Տէր եւ Տիկին Յ. Խաչիճեան, Տէր եւ Տիկին Էրէքնազեան, Տէր եւ Տիկին Փ. Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Կիրակոսեան 20ական, Տիկին Էքմէքճեան 10։ Պարսամ Յակոբեանի հոգեհանգիստին Պ. Քիւփէլեան եւ Պ. Քինոսեան 10ական, Մարինէ Մարգարեանի հոգեհանգիստին Պ. Տ. Մարգարեան եւ զաւակները 50։

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք - Վարուժան կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Դեկտ. 4 ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը։

Կարեւոր օրակարգ - պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԻԷՆ.— Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ (Դեկտ. 6) ժամը 20.30ին Իփէկեան ակումբը։ Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

Դեկտեմբեր 20 Դեկտեմբեր 20

ՑՕՆԱԾԱՌԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Առաջնորդ Փարիզի)

ԿԷՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇ ՊՈՒՖԷ

Գեղարուեստական յայտագիր

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն վարժարանի երգչախումբը, Թատերախումբն ու պարախումբը։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise UN DEBAT, sur le thème :

LES ARMÉNIENS ET LA TURQUIE D'AUJOURD'HUI

— L'ONU et le paragraphe 30, et la protection des minorités
— Sauvegarde culturelle : langue, religion, architecture.

Participent au débat :

Monsieur COUTANT DE SAISSEVAL
Grand Chancelier de l'Ordre de Saint Lazare de Jérusalem
REVEREND PERE DALMAIS
MONSIEUR JUVIGNY
Délégué de la France auprès de la Commission des des droits de l'homme de l'ONU
C. D. C. A.

Le Mardi 2 Décembre à 20 h. 30
au CENTRE CHAILLOT-GALLIERA
28, Avenue George V, Paris — Métro Alma-Marceau et George V

HOTEL SPLENDID
31, BD. D'ATHENES — MARSEILLE

Grande Nuitée Dansante

Organisée par
L'U.G.A. - A.S. ARDZIV

Samedi 6 Décembre, de 21 heures à l'aube

Orchestre : LES MEDITERRANEENS de Radio - Monte - Carlo

Réservations : Téléphoner 48-55-74

Déjeuner-Dansant

L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS

Vous invite à participer au DEJEUNER DANSANT qu'elle organise le Dimanche 7 Décembre à 13 heures, au YAN'S CLUB 5, Avenue Reille — PARIS (13e).

PRIX du Repas 65 Fr.
Réservations : Madame KERMEZIAN
15, Rue de Cléry, Paris 2e
Tél. : 236-94-91

ԼՕԹՕ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը եւ Վալանսի Հայ Մարզական Միութիւնը կազմակերպած են «Լօթօ»ի խաղ մը որ տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ Դեկտեմբեր 12ին ժամը 21ին Փալէ տը Ֆուարի մէջ Վալանս։

Արժէքաւոր նուէրներ հայկական ջերմ մթնոլորտ, քարթերը ապահովել Հոգաբարձութեան եւ Մարզականի անդամներէն։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Դեկտ. 7, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)

Նախագահութեամբ
Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

Նուագախումբ Ճարպիկեան
Noël Djarbikian vous présente le groupe TROIKA - TZIGANOVITCH
NOMBREUSES ATTRACTIONS — DANSES ET CHANTS

Մուտք 25 ֆր. — ուսանողներու 15 ֆր.

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924-38-54

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
3
MERCREDI
3 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆր. 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.455
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.455

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ ԴԷՊԻ ՀԱՇՏՈՒԹԻ՞ՒՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԺԳՈՀ Է ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

— o —

Քուվ տը Միւրվիլ Փարիզ վերադարձաւ քաղական գոհ: Պէյրութէն անցած էր Դամասկոս եւ հոն ալ հաղորդած էր այն եզրակացութիւնները որոնց հասած էր: Ո՛չ ոք կ'անգիտանայ Սուրիոյ դերը այս հարցին մէջ եւ պարզ է որ անոր հաւանութիւնը շատ կարեւոր է:

Ֆրանսայի նախկին նախարարը զանազան տեսակցութիւններ տուած է թերթերուն եւ առջի օր կ'ըսէր Մոնտին թէ Պէյրութէն կը հեռանայ այն տպաւորութեամբ որ մեծ քայլ մը եղած է, հաւանաբար առաջինը, տագնապին սկիզբէն ի վեր, քայլ մը ազգ. հաշտութեան ուղղութեամբ, այսինքն հասկացողութիւնը բոլոր համայնքներուն միջեւ: Այս էր անհրաժեշտ պայմանը որ կրնար թոյլ տալ Լիբանանի կրկին ճամբայ ելլելու: Քուվ տը Միւրվիլ զգացած է որ անկախութենէն 33 տարի ետք, բարեկամութիւնը որ կայ Լիբանանի եւ Ֆրանսայի միջեւ աւելի քան երբեք ամուր է: Նաեւ վստահութիւնը զոր Լիբանանցիք ունին Ֆրանսայի հանդէպ: Տագնապը կրկնակ երեւոյթ մը ունի, բախում Լիբանանցիներու միջեւ եւ նաեւ զանգուածային պաղեստինեան ներկայութիւն մը: Ֆրանսացի բանագնացը համոզուած է որ հարցերը պիտի կարգադրուին բայց կը շեշտէ.— «Զեմ գիտեր թէ կարելի՞ է առաքելութեան մը առաջին փուլին մասին խօսիլ: Անշուշտ, որոմադրելի կը մնամ եթէ կրնամ օգտակար ըլլալ: Միւս կողմէ ինծի չէր վերաբերեր կարգ ու կանոն դնել երկրին մէջ: Պատասխանատուութիւնը նոյնինքն Լիբանանցիներուն կ'իյնայ: Ինչ որ կրնամ ընել պարզապէս համոզել է կողմերը հաշտութեան անհրաժեշտութեան վրայ: Խորքի կենսական հարցերը կը մնան, առանք մէկ կողմէն՝ անհրաժեշտ յարմարցումներն են քաղաքական, տնտեսական, ընկերային ծրագիրներուն եւ միւս կողմէ՝ կարգադրութիւնը որ պէտք է ըլլայ Պաղեստինցիներուն հետ վերջնական կերպով ճշդելու համար իրենց կանոնադիրը Լիբանանի մէջ»:

Այս «միջամտութենէն» դժգոհ է Մոսկուա եւ Պրաւդա խիստ կերպով կը քննադատէ Քուվ տը Միւրվիլը եւ անոր ըրած կարգ մը յայտարարութիւնները: Ու Խորհ. Միութեան կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ Պրաւդայի մէջ, թերթին Պէյրութի թղթակիցը կը գրէ.— «Քանի մը օր անցընելէ ետք Պէյրութ, Քուվ տը Միւրվիլ սկսաւ տեղական թերթերուն տեսակցութիւններ տալ, որոնց որոշ մասերը, — նուազագոյնը զոր կարելի է ըսել — զարմանքի մատնեցին Լիբանանցիք: Այսպէս Օրիան – Լը–Ժուռի տրուած տեսակցութեան մը մէջ, յայտարարած է որ Պաղեստինցիները գլխաւոր դերը կը խաղան լիբանանեան տագնապին մէջ եւ թէ Սուրիա եւ Լիբիա գործօն կերպով կը խառնուին Լիբանանի ներքին հարցերուն»: Կուսակցական պաշտօնաթերթին համար յանցաւորները նշուած երկիրները չեն, այլ միայն ու միայն «յետադիմական շըրջանակները որոնք կ'ուզեն հաշուեյարդարի ենթարկել Պաղեստինի Ազատագրման Շարժումը» ու առանց ոչ մէկ հիմունքի, Պրաւդա կ'ամբաստանէ «Քուվ տը Միւրվիլը որ միջամուխ կ'ըլլայ օտար երկրի մը ներքին գործերուն»: Պարզ է որ եթէ մէկը կայ որ կրնայ այդ մասին արտայայտուիլ այն երկիրն է որ ազատատենչ ժողովուրդներ ճզմեց իր հրասայլերով Փեշտայէն Փրակա, այն միակ պատճառով որ այդ երկիրներուն ընկերվարականները կ'ուզէին մարդկային դիմագիծով ընկերվարութիւն մը իրենց երկրին մէջ: Ու այս միջամտութիւնները խօսքով չեղան ինչպէս կ'ընէ Ֆրանսա, այն երկրին համար, որուն այնքան տըւած է իր մտքէն ու սրտէն, այլ զէնքով ու զրահապատ կառքերով, «ընկերվարութիւնը հասկցնելու» համար մարդոց որոնք վարդագոյն գարունի մը երազն ունէին իրենց սրտերուն մէջ, ու իրենց իսկ արիւնով ներկուած կարմիր մայթեր գըտան:

Ամէն պարագայի մէջ, Մոսկուա ուզէ թէ չուզէ եթէ այս հաշտութիւնը կատարուի, կարելի չէ ուրանալ Ֆրանսայի բարեբար դերը: Ներկայիս Քարամէ կը շարունակէ իր տեսակցութիւնները քանի միտք ունի ընդլայնելու վեց հոգինոց իր դահլիճը, մէջն առնելու համար նաեւ բոլոր կուռողներէն ներկայացուցիչներ: Ցարդ ութ ամիսներու տագնապին զոհերու թիւը կը հաշուուի.— 7000 մեռեալ եւ չորսուկէս միլիառ տոլար տնտեսական վնաս: Շատերու կարծիքով նաեւ այլեւս վերջ գտած է լիբանանեան 33 տարեկան առաջին Հանրապետութիւնը եւ կը ծնի Բ. Հանրապետութիւնը:

Փ. Ճեմայէլ ալ կը պատրաստուէր Դամասկոս երթալու, միշտ ի մտի ունենալով այն կարեւոր դերը, զոր Սուրիա կը խաղայ այս խնդրին մէջ: Ընդհանուր ձեւով ամէն ինչ խաղաղած կը թուի (հոս–հոն դեռ զէնք կը պարպուի եւ առեւանգումներ կ'ըլլան ինչպէս կը հաստատէինք Երեքշաբթի առտու հեռաձայնով, ապահովութիւն առնելով նաեւ թէ Պուրճ–Համուտի մէջ ամէն ինչ հանդարտ է) ու այս խաղաղութեան սպառնացող միակ վտանգը կը նկատուի քրիստոնեայ – մահմետական այն լարուածութիւնը որ կայ արեւելեան Լիբանանի լեռնային շրջանը:

L'APPLICATION DU CESSEZ-LE-FEU CONFIEE AUX TACHNAG AU QUARTIER DU FLEUVE

Une patrouille Tachnag à Nahr.

A la suite d'une réunion qui s'est tenue entre les dirigeants militaires des Fedayin, des combattants chiites et des Kataëb au Club arménien du Camp Trad, il a été décidé qu'un «désengagement des forces» serait opéré dans le quartier du Fleuve ainsi qu'à Bourj-Hammoud. Toutes les barricades et tous les points chauds, selon l'accord conclu, sont désormais placés sous le contrôle de la milice du parti arménien Tachnag, qui contribue ainsi à pallier le manque d'effectifs des F.S.I. qui auraient dû, en principe, venir occuper les positions des deux camps antagonistes.

ԴԱՇՆԱԿ ՊԱՀԱԿԱԽՈՒՄԲ ՄԸ՝ ՆԱՀՐ

×

Այս նկարը լոյս տեսած է *Օրիան–լը ժուռ*ի Նոյ. 29ի թիւին մէջ: Թերթը կ'ըսէ, ինչ որ գրեցինք մեր երէկուան թիւով, թէ ժողով մը եղաւ, որ տեղի ունեցած է փէտայիներու, շիի ռազմիկներու եւ Քաթայէպներու զինուորական ղեկավարներուն միջեւ Թըրատ կայանի հայկ. ակումբին մէջ, համաձայնութիւն գոյացած է որ Գետին շրջանի եւ Պուրճ–Համուտի բոլոր «տաք» կէտերը Դաշնակցութեան միլիսին հակակշռին տակ անցնին

Քանի մը տողով

ՀՌՈՄԻ մէջ բացուեցաւ Եւրոպայի Համարակաց Շուկայի վեհաժողովը: Նախ քան առաջին նիստը, ժիսքար տ'Էսթէն եւ Կլինը ընդունուեցան Երկուշաբթի առտու Պապին կողմէ: Պօղոս Զ. յայտնած է թէ եթէ տեսակէտներու համաձայնութիւն կայ իր եւ Ֆրանսայի Նախագահին շատ մը տեսակէտներուն մէջ, գոհ չէ Ֆրանսայի տուած որոշումներէն վիժումի եւ ամուսնալուծումի մասին:

ԳՐԱԿԱՆ «ՆՈԲԷԼԻ» մրցանակը Վոլտեմար Լէսթիէնի տրուեցաւ «Գրպանի սիրահարը» վէպին համար, մինչ նոր մրցանակ մը՝ Շաթօպրիան, տրուեցաւ Միշէլ Տէլ Քասթիյլոյի, որ իր «Քարերու լռութեան» մէջ կը խօսի առանձնութեան մասին:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ զինուորական իշխանութիւնները կը շարունակեն մաքրագործել բանակի ձախապաշտ տարրերը: Ցարդ ձերբակալուած սպաներու եւ զինուորներու թիւը 160ի հասած է: Բոլորն ալ բանտարկուած են: Ասոնց մէջ են Ներքին եւ Կրթական նախկին նախարարները՝ երկուքն ալ Հազարապետի աստիճանով: Վարչապետը պաշտօնէ հեռացուց 36 հոգի իր պաշտօնէութենէն, Ժողովրդական Դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը պահանջէ, որ դահլիճէն հեռացուի միակ համայնավար նախարարը, իսկ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, կարգ մը աղբիւրներու համաձայն՝ Համայնավար նախարարին ներկայութեան համար երկու պայման դրած է. այն թէ՝ Համայնավար կուսակցութիւնը հրապարակաւ դատապարտէ պետական հարուածի վերջին փորձը եւ խոստանայ վերջ տալ իր ընդդիմութեան Ազեվետոյի կառավարութեան: Երեքշաբթի օր Փորթուկալի մէջ պատերազմական վիճակը վերցուեցաւ:

ՖՈՐՏ Ճափոնի ճամբով Փեքին գնաց: Այս առթիւ յայտարարեց, թէ իր նպատակն է «ընդլայնել եւ զօրացնել, ինչպէս նաեւ խորացնել հասկացողութիւնը Չինաստանի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ»: Դիտել տուաւ նաեւ, թէ երկու երկիրներն ալ դէմ են «զինուորական տարածումին Ասիոյ մէջ»: Այս յայտարարութիւնը կը նշանակէ, թէ Ուաշինկթըն Փեքինի կողքին է դէմ դնելու համար խորհրդային զինուորական ազդեցութեան ծաւալման Ասիոյ մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 25)

ՂԱՓԱՆ – ՔԱՋԱՐԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԻՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը վաւերացուցած է Ղափան – Քաջարան շրջանային քաղաքին նախագիծը:

Զանգեզուրի կիրճերուն, բլուրներուն եւ լեռնալանջերուն մէջ յատակ կ'երեւին հարիւր հազար բնակչութեան համար նախատեսուած արտասովոր քաղաքին ուրուագիծերը: Ասիկա իր շրջագիծին մէջ կ'առնէ Ղափանն ու Քաջարանը, որոնք իրարմէ գրեթէ 40 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուին, ինչպէս նաեւ ասոնց միջեւ տարածուող բոլոր աւաններ:

Նախագիծը պատրաստողներու յղացումով, քաղաքը կը տարածուի Ողջ գետին երկայնքով: Ձախ ափին կը կառուցուին բնակելի տուներ, իսկ աջափընեայ անտառին մէջ ալ՝ հանգստեան տուներ, պանդոկներ, երիտասարդական ճամբարներ: Ամբողջ քաղաքին մէջէն կ'անցնի 40 քիլոմեթրնոց քառուղին հանրակառքերու երթեւեկութեան համար:

Քաղաքին բնապատկերին մէջ կը մըտնեն Զանգեզուրի բնութեան եզակի հրաշալիքները՝ լեռներու սրածայր գագաթներ, անտառներ եւ ալպեան մարգագետիններ: Նկատի առնելով շրջանին աշխարհագրական առանձնայատկութիւնը եւ, մասնաւորապէս, մինչեւ 1200 բարձրութիւն ունեցող լեռնագագաթները, հոս կը շինուին կամուրջներ, ճոպանուղիներ: Միւս կողմէ, բնակելի թաղամասերը սանդուխի ձեւով կը հաստատուին թեք լանջերուն վրայ: Վեր կը խոյանան «ջրվէժ»ի ձեւի 10–15 յարկանի տուներ: Ղափանի մէջ արդէն սկսան այս ձեւի երկու տուներու շինութիւնը, որոնք, ի դէպ, առաջինն են Հանրապետութեան մէջ:

Ցետագային նման շրջանային քաղաքներ եւս կը նախագծուին, ինչպէս Երեւան–Սեւան, Ազիզբեկով–Ջերմուկ–Եղեգնաձոր, Կիրովական – Սպիտակ – Իջեւան–Դիլիջան:

ԵՐԲ ԵՒՍ ԿԸ ՆՇԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 – 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ՀՈՌՈՄՈՍ, ՄԱՐՄԱՇԷՆ, ԱՐԳԻՆԱ...

Հիւսիս – արեւելեան Հայաստանի միջնադարեան դաստիարակչական ամրոցներու քարտէզը քննող ուեւէ անձ՝ Բագրատունիներու քաղաքամայր Անիի շուրջ պիտի գտնէ համաստեղութիւն մը վանական հաստատութիւններու, որոնց կարեւորագոյններն են Հոռոմոս, Մարմաշէն (Մարմարաշէն), Արգինա, Հառիճ եւ Դպրեվանք: Եկեղեցական եւ ուսումնական այս կեդրոններու մասին հնագոյն վկայութիւնները կուգան Ստեփանոս Ասողիկի, Սամուէլ Անեցիի, Կիրակոս Գանձակեցիի եւ Մատթէոս Ուռհայեցիի ժամանակագրային եւ պատմական գործերէն՝ որոնց մէջ 10–13րդ դարերու մեր կեանքը կը պատկերացուի տարկայական գիծերով:

Ստեփանոս Ասողիկ (կամ Տարօնացի)՝ որ Սարգիս Ա. Սեւանցի կաթողիկոսի (992–1019) յանձնարարութեամբ 1004 Թուականին գրի առած է շրջանի ընդհանուր պատմութիւնը, «Հանդէս» անունով բնորոշած իր ժամանակագրային գործով կը խօսի առաւելապէս շրջանի կրօնական ու եկեղեցական անցուդարձներուն մասին եւ կը յիշատակէ Հոռոմոսի վանքը, իբրեւ 10րդ դարու կարեւորագոյն վանական հաստատութիւնը՝ ուրկէ ազգային–եկեղեցական մեծ ժողովներուն կը մասնակցէին ընդհանուր յարգանք վայելելով հոգեւորական դէմքեր:

Հոռոմոսը կը գտնուէր քաղաքամայր Անիի գրեթէ կից, հիւսիս – արեւմտակողմը: Այստեղ խմբուած էին բիւզանդական արշաւանքներէն խոյս տուող արեւմտահայ հոգեւորականներ՝ որոնք «Հոռոմ»ներ կը կոչուէին արեւելահայաստանի մէջ, որովհետեւ գաղթած էին Ռոմանոս կայսեր կողմէ շղթայազերծուած հալածանքներէ խոյս տալով:

Վանական այս ամրոցէն մնացորդներ կան մինչեւ այսօր. պատմաքննական ուսումնասիրութիւններու թէ վիմագիր արձանագրութիւններու հիման վրայ՝ Հոռոմոս անուանի եղած է մասնաւորաբար հարուստ իր գրադարանով եւ ուղեւորներու համար իբրեւ օթեւան ծառայող հիւրանոցով:

Մատենագրային նոյն վկայութեանց եւ ժամանակագրային արձանագրութիւններու համաձայն՝ հռչակաւոր վանքերէն մէկն է եղած նաեւ Մարմաշէնը, համանուն դպրոցով (10–11րդ դարերուն): Ստեփանոս Ասողիկ եւ Սամուէլ Անեցի կը գրեն թէ դաստիարակչական այս օճախը վայելած է հոգածութիւնն ու գուրգուրանքը Պահլաւունի իշխաններուն: Կը գտնուի Անիի հիւսիս – արեւելակողմը, Արգինա եւ Դպրեվանք անուն վանքերուն մօտիկ (դէպի հիւսիս,), այժմու Լենինականէն եօթը քիլոմեթր հեռու:

Հոռոմոսի եւ Մարմաշէնի հետ կը յիշատակուի անունը Հառիճի ամրոցին, Արագած լերան հիւսիս – արեւմտակողմը: Գոյութիւն ունեցած է եօթներորդ դարէն սկսեալ՝ սակայն փայլած է 10–11րդ դարերուն: Այստեղ է որ պայծառ ու դաստիարակչական գործունէութիւն ունեցած է շրջանի ամէնէն համբաւաւոր գիտնական եկեղեցականներէն Սարգիս Ծոն, որուն դասախօսութիւնները հռչակ ապահոված էին իրեն:

Թաթարական յաջորդական արշաւանքներու հետեւանքով, բոլոր այս վանական եւ ուսումնական հաստատութիւնները ենթարկուած են աւերումի. իսկ Անիի գրաւումէն ետք (1234) չիջած են իբրեւ դաստիարակչական օճախներ:

Առանձնապէս պատմական գործունէութիւն ունեցած է Անիի հիւսիսային աւաններէն Արգինայի դպրոցը՝ ուր որոշ ատեն իր աթոռը հաստատած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, 10րդ դարուն:

Ստեփանոս Ասողիկ կը պատմէ որ կաթողիկոսարանին կից կառուցուած էին նաեւ Արգինայի հոգեւոր դպրոցին «վարդապետարան»ի ու «գրատան շէնքերը՝ Անիի հռչակաւոր ճարտարապետ Տրդատի ձեռամբ: Ցետագային, երբ կաթողիկոսական աթոռը փոխադրուած է քաղաքամայր Անի, վանական դպրոցն ալ իր գործունէութիւնը շարունակած է կաթողիկոսարանին կից:

Մատթէոս Ուռհայեցի, ժամանակակից պատմիչը, Արգինայի ուսումնարանին մասին կը խօսի մասնաւոր հիացումով, գիտել տալով որ հոգեւորականներու կողքին նաեւ աշխարհականներ աշակերտած են հոն, — անսովոր երեւոյթ մը այդ դարուն համար՝ սակայն պատմականօրէն ստոյգ:

Այս առիթով ալ կը յիշատակէ անունը Արգինայէն ընթացաւարտ Ատրներսեհի՝ իշխան Բագրեւանդի, հետեւեալ բնորոշումը ընելով անոր մասին.

— « Այր կորովի եւ հանճարեղ, բանիբուն եւ իմաստասէր... Հասեալ ամենայն շնորհաց աստուածեղէն կտակարանաց. հզօր գիտութեամբ եւ զարմանալի ատենախօսութեամբ, ուսեալ ի մեծն Արգինա »: (Տե՛ս «Պատմութիւն Մատթէոս Ուռհայեցւոյ, 1869 Երուսաղէմ, էջ 183):

ԵՐԿԻՐՆԵՐ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ

ԹԱՅԼԱՆՏ

Ա.

Իտալիան անուանի է իր արեւով, արուեստով, երգերով եւ... մաքարոնիով:

Գերմանիան շատերու համար փիլիսոփայութեան, արուեստի, երշիկի, գարեջուրի եւ պատերազմներու երկիրն է:

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մասին եթէ խօսինք կը յիշենք միլիոնատէրներ, երկնաքերներ եւ մեքենաներ:

Ճափոն երկիր մըն է «Սամուրայ»ներու, «Հարաքիրի»ներու, ծաղիկներու, նկարչամեքենաներու ու... պեղեցիկ կէյշաներու:

Սակայն Թայլանտը, ի՞նչպէս նկարագրենք: Թայլանտին կուտան «փիղերու երկիր» անունը: Իրականութեան մէջ սակայն, Հնդկաստանէ, Չինաստանէ կամ Ափրիկէէ աւելի փիղեր չկան հոն: Փիղը՝ պարզապէս իր զինանշանն է, ինչպէս առիւծը՝ Վենետիկի եւ արծիւը Հռոմի:

Թայլանտի մէջ ամէն տեղ կը հանդիպինք փիղի փորագրուած դիմանկարի մը, մանաւանդ տաճարներու եւ յիշատակարաններու պատերուն վրայ: Թայլանտ ունի ճերմակ փիղի տեսակ մը, սակայն, Թայլանտի մէջ, ոչ մէկ տեղ կը հանդիպինք անոր:

«Ճերմակ» փիղը չի տարբերիր միւս փիղէն: Ան իր մորթին վրայ որոշ ճերմակ մազեր ունի միայն եւ Թայլանտացիք, այս փիղերը «սուրբ» կը նկատեն եւ բացառիկ խնամք եւ յարգանք կ'ընծայեն անոնց:

Թայլանտ ամառուան երեք եղանակներ ունեցող երկիր մըն է:

Առաջինը, կը սկսի անձրեւներով եւ անտանելի տաք կ'ընէ: Ամէն կողմ գետերը եւ ջրուղիները կը յորդին եւ գետինը ամբողջութեամբ բաւական ժամանակ կը մնայ ջուրերու տակ եւ ցեխի մէջ: Տերեւ չի շարժիր եւ այսպէս կեանքը եւ շնչառութիւնը բաւական դժուար կ'ըլլայ հոն:

Երկրորդ՝ ամառը կ'իշխէ երաշտը եւ նեղացուցիչ տաք կ'ընէ, գետինը կը չորնայ ու կը սկսի «այրել»:

Երրորդ՝ ամառը ամբողջութեամբ անձրեւներու եղանակ մըն է:

Դարձեալ տաք կ'ընէ, անձրեւի ջուրը զաղջ կ'ըլլայ եւ մեծ քանակութեամբ կը ծծուի չորցած անյագ գետնին կողմէ: Սակայն խոնաւութիւնը այնքան ազդեցիկ կ'ըլլայ որ, կարծես կ'ապրիս գաճի մէջ փաթթուած: Բայց եւ այնպէս, Թայլանտի կլիման փոփոխական է:

Թայլանտ ամբողջ երկայնքին կը բաժնուի «Մէ–Նամ» գետով եւ անոր բազմաթիւ ճիւղաւորումներով:

Անձրեւներու եղանակին, գետերու ջուրերը կը յորդին, եւ կ'ողողեն ափունքներու գիւղերն ու քաղաքները եւ ամէն տեղ ճախճախուտ եւ ծանծաղ ծովու մը երեւոյթը կ'առնէ: Ցետոյ սակայն, պլտղատու ծառերը կը ծաղկին, եւ ամբողջ երկիրը կը ծածկուի կանաչութեամբ:

Թայլանտի բնակչութիւնը կ'ապրի երկակենցաղ կեանք մը եզերքներով եւ յարդէ հիւսքերով կառուցուած հիւղակներու մէջ, որոնք կը ծփան գետերու եւ լիճերու վրայ:

Խանութները յարդէ տանիքներով ծածկուած նաւակներ են: Շուկան, նաւակներու «տողմիղ» մըն է, ուր ամէն տեսակի ապրանք կը ցուցադրուի նաւակներու վրայ զետեղուած մեծ սակառներու մէջ:

Եկեղեցիներն անգամ նաւակներու վրայ են:

Թայլանտացիք կը ծնին, կ'ապրին ու կը մեռնին ջուրերու մէջ: Տղաքը կը լողան ու կը թաւալին ջուրերու եւ ցեխերու մէջ, գորտերու պէս, ուր կը վխտան նաեւ բոլոր կենդանիները առտուընէ մինչեւ գիշեր, հաւեր, շուներ, կովեր, փիղեր եւ օձեր:

Երբ անձրեւները դադրին, գետինը բաւական ժամանակ կը մնայ ցեխոտ եւ այս միջոցին Թայլանտացիք ցեխերու մէջէն կ'որսան փոքր ձուկեր, խեչափառներ եւ կարիճներ:

Թայլանտ եւ իր մայրաքաղաքը՝ Պանքոք, ամբողջութեամբ բազմաթիւ ջրանցքներով բաժնուած ըլլալուն, անոր կուտան «Արեւելքի Վենետիկ» անունը:

Թայլանտի ազգային տնտեսութեան եկամուտին վաթսուն առ հարիւրը կը գոյանայ իր անտառներուն պարունակած «Թիք» ծառերուն հարուստ արտադրութենէն:

«Թիք»ը ծառ մըն է, որուն կոճղի լայնքը չորս մեթրէն աւելի է եւ բարձրութիւնը կը հասնի երեսուն – քառասուն մեթրի: Կը կշռէ մինչեւ չորս թոն: Միայն գագաթը կ'ունենայ կանաչ տերեւներ, որոնք ձմրան կը թափին: «Թիք» ծառը, շատ տաքը չսիրելուն, կ'աճի ծովու մակերեսէն մօտաւորապէս հազար մեթր բարձրութեան վրայ գտնուող անտառներու մէջ եւ որքան բարձր ըլլայ տեղը՝ այնքան աւելի կը բարձրանայ հասակը եւ կ'ըլլայ աւելի տոկուն: Կ'աճի Թայլանտի հիւսիսային անտառներուն

Արարատեան դաստիարակչական կեդրոններու շարքին՝ յաջորդով արագօրէն պիտի խօսինք նաեւ Վանանդի (Կարսի) դպրոցին մասին, անցնելու համար Վասպուրական, Մուշ, Կարին, Պոլիս, Խրիմ, Երզնկա, Կիլիկիա...:

Մ. Թ.

1915-Ի ԴԱՐՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Փայտի պէս անշարժ կեցայ:

— Մօտեցիր տղաս, ըսաւ Սրբազանը, եկուր քովս:

Մօտեցայ, ծնրադիր ինկայ անոր ոտքերուն առջեւ եւ սկսայ հեծկլտալ. ամբողջ Մշոյ Ս. Կարապետը իր եպիսկոպոսներով եւ վարդապետներով կարծես սկսան աչքիս առջեւ տողանցել:

— Ելիր զաւակս, մի լար, ելիր նայիմ ո՞րտեղացի ես, անունդ ի՞նչ է:

Երբ ոտքի ելայ, տեսայ իր ճերմակ մօրուքի վրայէն նաեւ արցունքի կաթիլներ կը հոսէին: Ըսի որ Մշեցի եմ եւ իմ անունս Ցարէթ Ցարութիւնեան է:

— Է՛հ, տղաս, իսկական Հայաստանի սրտի մէկ երակն ես: Մուշ եւ Ս. Կարապետ շատ եկած եմ, Վարդան վարդապետը եւ Խարախան Սրբազանը ի՞նչ եղան, լուր մը ունի՞ս:

— Այո, ըսի, Խարախանեանը իր բնական մահով վախճանեցաւ, իսկ Վարդան վարդապետը անխղճօրէն խողխողեցին:

— Տղաս, ըսաւ Սրբազանը, աւելէ վերջ հոգ մի ընէք, մեր Հայոց տառապանքները վերջ պիտի գտնեն, եւ կը յուսամ որ Արարատեան լերան ստորոտը Հայաստանի Հանրապետութիւն մը պիտի ստեղծուի: Ձեզ, Մշեցի տղաքներդ պիտի ղրկեմ Կիլիկիա, որ այժմ Ֆրանսական հովանաւորութեան տակն է. անկից կ'անցնիք Պոլիս, Ազգային Խնամատարութիւնը ձեզ դպրոց պիտի դնէ. ուսում կ'առնէք, Հայաստան կ'անցնիք. մինչեւ այդ ժամանակ մեծցած կ'ըլլաք եւ Հայաստանի վերելքին կը ծառայէք:

Եւ խնկապէս քանի մը չարաթ վերջ մեզմէ տասը մշեցի տղաքներս ձիու կառքով մը որուն տէրը ազնիւ Հայ մըն էր, առատ ուտելիք տալով մեզ ճամբու դրին:

Մեր հայ կառապանը մեզ շատ հանգիստ կերպով առաջնորդեց: Եկանք անցանք Քիլիսէն, հասանք Այնթապ քաղաքը, քանի մը օր հոն հանգստացանք ու ճամբայ ելանք, եկանք Հալէպ: Կառապանը մեզ առաջնորդեց Ազգային Առաջնորդարան եւ մեզ ներկայացուց Բարգէն Սրբազանին: Երբ Սրբազանը իմացաւ որ բոլորս ալ մշեցի տղաքներ ենք, շատ ուրախացաւ եւ յիշեց Մուշ անցուցած իր տխուր եւ դժուար օրերը:

— Տղաքներս, ըսաւ, մինչեւ Կիլիկիա կը ղրկեմ ձեզ, սակայն մինչեւ մեկնելնիդ, քանի մը օր պէտք է որ հոս հանգիստ ընէք: Եւ մեզ բոլորս միատեղ ղրկեցին Սալոն Խան կոչուած տեղը, ուր հաւաքուած էին մօտաւորապէս 300 որբեր: Մեզի անմիջապէս քիչ մը հաց եւ պանիր տուին, խոտէ պատրաստուած անկողին ցոյց տուին, ուր պիտի պառկէինք:

Անշուշտ մեր առաջին գործը եղաւ մշեցի տղաքներ փնտռել. շատ հարցուփորձէ յետոյ գտանք Զիարաթցի Գէորգ Միրոյեանը, որ այժմ Փարիզ կը բնակի: Իմացաւ որ ես սորտարցի եմ. լաւ ծանօթ ըլլալով մեր ընտանիքին ըսաւ որ հօրաքրոջս աղջիկը՝ Անոյշը հոս է: Քիւրտեր տարած զայն գեղեցիկ ըլլալուն եւ այժմ փախած եկած էր Հալէպ եւ ամուսնացած Սասունցի հացագործի մը հետ:

— Հոգ մի ըներ, ըսաւ, վաղը քեզ անոր տունը կը տանիմ:

Այս ուրախ լուրը երբ իմացայ, այլեւս գիշերը չկրցայ քնանալ, անհամբեր կը սպասէի որ շուտ առտու ըլլար: Վերջապէս առտու եղաւ, Գէորգը եկաւ, գացինք տնօրէնութենէն հրաման առինք եւ ուղղակի հօրաքրոջս տունը գացինք. դուռը զարկինք, գեղեցիկ հարս մը եկաւ դուռը բացաւ ու մեզ դիտելով Գէորգը ճանչցաւ, քանի որ իր համագիւղացին էր, եւ քանի մը անգամ գացած եկած էր:

— Ներս հրամմեցէք, ըսաւ. մտանք ներս:

— Գէորգ, ղուրպան, այս տղան ո՞վ է, ո՞րտեղացի է հարցուց: Գէորգ պատասխանեց որ մշեցի տղայ մըն է նոր եկած է. հոս կուգայի հետս բերի:

— Մշոյ քաղքէ՞ն է թէ գեղերէն, հարցուց Գէորգին:

— Գիւղերէն է:

Դարձաւ ինծի.

— Ո՞ր գիւղէն ես, մեռնիմ քու արեւուն, ըսաւ:

— Սորտարցի եմ, պատասխանեցի:

— Որոնցմէ՞ ես, հարցուց դարձեալ:

— Պահապան Պետրոսի տղան եմ:

— Վա՛յ իմ աչք քէօռնայ, մեծցած ես, չճանչցայ:

Բայց ես զինքը առաջին տեսնելուս ճանչցած էի սակայն չէի ուզած հասկցնել: Որով երկուքս իրարու փաթթուեցանք եւ սկսանք լալ. շատ յուզիչ էր տեսարանը եւ հարազատ քեռու տղան չէր ճանչնար:

Գէորգ քանի մը մխիթարական խօսքեր ըսելով մեզի, ելաւ եւ որբանոց գնաց, ես մնացի: Վրաս գլուխս ոջիլներու մէջ կը լողար. հօրաքրոջս աղջիկը անմիջապէս խոշոր կաթսայ մը ջուր տաքցուց, զիս լուաց եւ վրայիս ոջլոտ հագուստներս կաթսային տակ դրաւ այրեց, եւ մաքուր ճերմակեղէններ հագցուց ինծի: Եւ անմիջապէս ամուսինին ուրախ լուրը ղրկեց:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(14 – Շար.)

մէջ, առանձին, իրարմէ հեռու եւ չոճի ծառերուն մէջտեղը:

Երբ «Թիք»ը կտրեն, անոր ներքնամասը լաւական խոնաւ ըլլալով, ժամանակ մը կը թողուն գետինը, չորնալու համար: Յետոյ, գետերու ջուրերուն մէջ ձգելով, ջուրերուն հետ միասին, ամիսներ շա - րունակ ճամբորդելով, կը հասնի ծովափ, ուր բեռնատար նաւերով կը փոխադըր - ուի արտասահման:

«Թիք»ը կտրելէ վերջ զօրանալով կը խտանայ եւ հակառակ որ ամիսներով կը մնայ ջուրին մէջ, իր չորցած վիճակը պղպջատի նման կը մնայ անփոփոխ, եւ այսպէս Թիքը լաւագոյն աստղ մըն է նաւերու ներքին կահաւորման եւ կարասիներու շինութեան համար:

Ամէն տարի Թայլանտի գետերուն մէ - ջէն կը ճամբորդեն մէկ միլիոն խորանարդ մեթրէն աւելի Թիքի բուներ, որոնք կ՚անցնին հսկայ տարածութեամբ ամա - յի եւ անրնակ վայրերէ: Որոշ տեղեր, գետերու ջուրերը տարածուն եւ ցած ըլլալուն, կը սկսին դիզուիլ: Հոս սա - կայն, կ՚աշխատին հարիւրաւոր փիղեր, որոնք իրենց կնճիթներով զանոնք կը յանձնեն ջուրի հոսանքին:

Թայլանտի մէջ, անմշակ անտառներէ եւ զուկլաներէ զատ, ամէն տեղ կը հան - դիպինք եղներու արօրով մշակուած բրին - ձի դաշտավայրերու:

Թայլանտցին կ՚ապրի կեանքի շատ պարզ պայմաններու տակ: Անձրեւներէն ետք երբ ամէն կողմ կը ծածկուի ջու - րով, գիւղացիք իրենց ընտանիքի . բոլոր անդամներով, կիսամերկ, բրինձի հա - տիկներ ցանելով եւ եղներու քաշած ա - րօրներով կը հերկեն ցեխոտ գետինը: Թայլանտի մէջ, ապրելակերպի այս ե - ղանակը կը շարունակուի հազարամեակ - ներէ ի վեր: Միշտ նոյն պայմաններու տակ, միօրինակ կեանք մը, արեւու տակ եւ Թուխ - կանանչ գոյն մը առած ապա - կանած ջուրերու խոնաւութեան մէջ: Թայլանտցիք տարբեր ցեղ մը չեն: Ջի - նական զարմէ են եւ աւելի ճիշդ սերած են այն Ջինացիներէն, որոնք ժամանա - կին գաղթած են Հնդկաչինի Թերակղզին:

Ջինական ծագում ունին նաեւ Ասիոյ հարաւ - արեւելեան շրջանի բոլոր ժո - ղովուրդները Լաոս, Վիէթնամ, Քամպոճ եւայլն: Եւ այս բոլորին մէջ Թայլանտ - ցին կատարեալ զանազանելու համար, հարկ չկայ նայելու անոր դիմագծին, գոյնին կամ հասակին: Բաւ է ակնարկ մը նետել անոր շրթունքին եւ եթէ ժպտուն են, Թայլանտցի են: Թայլանտցիք, օր - ուան բոլոր ժամերուն, երբ կը խօսին, կը ճաշեն եւ երբ լուրջ կամ մտածկոտ են, իրենց շրթներու ժպիտը անպակաս է:

Թայլանտցին խաղաղասէր ժողովուրդ մըն է: Կը սիրէ ծաղիկները, ջուրը եւ իր աւանդութիւնները եւ ունի բանաս - տեղծական հակումներ: Ծառերը, Թու - փերը, լեռներն ու ժայռերը, Թայլանտ - ցիին համար ոգիներու բնակարաններ են զորս կը կոչեն «Փի» եւ ամէն օր, խըն - կարկութիւններով յարգանք կը մատու - ցանեն անոնց:

ԿԻՆԸ՝ ԱՅՐԻՆ ՍՏՐՈՒԿԸ

«Այրերը մեր տէրերն են» կ՚ըսէ Թայ - լանտուհին, որ իր ետին հիանալի անցեալ մը ունի: Օրինակ, փրոֆեսէօր Քրիսթիան Գինյիէքը որ Պանքօքի համալսարանի Արեւմտեան լեզուաբանութեան աւագ տեսչուհին է: «Թայ» կը նշանակէ «ա - զատ»: Թայլանտի մէջ սակայն կինը ազատ չէ երբ ամուսնացած է: Այն օրէն որ կ՚ամուսնանայ, կը դառնայ իր ամուս - նոյն ստրուկը եւ ոչինչ կրնայ ընել ա - ռանց իր ամուսնոյն կամքին եւ հաւա - նութեան:

Տեսչուհի Քրիսթիան անգամ, որ չօ - չափելի գումար մը ամսաթոշակ կը ստա - նայ, չի կրնար գանձել զայն առանց իր ամուսնոյն գրաւոր յայտարարութեան:

Ամուսնալուծումը կ՚որոշէ այրը: Բաւ է որ ան ըսէ միայն «կինս կը խաբէ զիս»: Մնացեալները պարզ ձեւակերպութիւն - ներ են:

Թայլանտուհին իրաւունք չունի ամուս - նալուծում պահանջելու իր ամուսնոյն սայթաքումի պարագային անգամ: Թայ - լանտցիին սայթաքումը թերութիւն չի նկատուիր· կեանքի մէկ պատահարն է պարզապէս:

Սակայն ի՞նչ կ՚ընեն կիները այս անար - դար կացութեան առջեւ:

Փոքր է Թիւը եւ հազիւ չորս հարիւր ընտանիքներու մէջ են այն զարգացած Թայլանտուհիները, որոնք տեւապէս պայքար կը մղեն, տիրանալու համար ի - գական սեռի որոշ իրաւունքներուն:

Սակայն վստահ են որ պիտի չյաջողին:

Թայլանտուհիներու 85 առ հարիւրը հողագործ գեղջկուհիներ են եւ իրենց կեանքի տեւողութեան կը հաւատան Թէ կնոջ պարտականութիւնը եւ գործը աշ - խատիլ եւ զաւակներ պատրաստելն է:

Քառասունամեայ Թայլանտուհի մը, որ ամբողջ օրը անընդհատ կ՚աշխատի բրին - ձի արտերու մէջ, միջին հաշուով կ՚ունե - նայ 13–14 զաւակ, առանց նկատի առնելու կանխահաս կամ Թերի ծնածները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԸ»

Երկաթուղին Փարիզի շրջանին մէջ օ - րական 1·420·000 հոգի կը տեղափոխէ: Ասոր 65 առ հարիւրը՝ արուարձանէն Փա - րիզի ուղղութեամբ, 10 առ հարիւրը՝ Փա - րիզէն արուարձան, իսկ մնացեալ 25 առ հարիւրն ալ՝ արուարձանէ արուարձան: Միւս կողմէ, «ճամբորդներուն» երեք քառորդին տեղափոխութիւնը կը կատար - ուի բնակարանէն գործատեղի ուղղու - թեամբ, եւ 12 տոկոսին համար ալ երթե - ւեկը բնակարանէ դպրոց է:

Երկաթուղին գործածողներուն միջին տարիքը 37 է: 50էն 64 տարեկան բնակ - չութեան 9 տոկոսը, 65է աւելի տարիք ունեցողներու 3 եւ 20էն վար տարիք ու - նեցող երիտասարդներու 2 տոկոսը եր - կաթուղի կ՚օգտագործէ: «Ճամբորդնե - րուն» 52 տոկոսը այր, 48 տոկոսն ալ կին է: Այրերը առաւօտուն կիներէն կէս ժամ առաջ երկաթուղի կ՚առնեն — ժամը 7էն 7·30:

Բանուորները արուարձաններու «ճամ - բորդներուն» միայն 9 տոկոսը կը ներկա - կայացնեն, մինչդեռ պաշտօնեաները 37, իսկ քադրերը՝ 20 տոկոսը, միջին հաշ - ուով:

Քալելով կայարան երթալը, յատկա - պէս մօտակայ արուարձաններու մէջ, ընդհանրացած միջոցն է: Կառքերը տե - ղափոխութեան համար ստորճանաբար ա - ւելի կը գործածուին, երբ արուարձան - ները հեռու կը գտնուին մայրաքաղա - քէն: Յիսուն տոկոսը հեռաւոր արուար - ձաններու եւ եօթանասուն տոկոսը մօտա - կայ արուարձաններու շուրջ 10 վայր - կեան (միջին հաշիւ) կը դնեն իրենց տու - նէն կայարան երթալու համար:

Մեթրօյին միջոցաւ է Փարիզի մէջ, որ « ճամբորդներուն » մեծամասնութիւնը — 55 առ հարիւրը — իրենց կայարանէն իրենց գործատեղին կ՚երթան: Երթեւեկի միջինը քսան վայրկեան է: Ամէնէն եր - կարը Կառ տիւ Նոռի, Կառ տը Լ՚էսթ եւ Կառ տը Լիոնի գիծերն են: Կարճերն են Սէն Լազար, Սէն Միշէլ, Օրսէյ եւ Էն - վալիտ: Երկաթուղիի ճամբան, ընդհա - նուր երթեւեկութեան մէջ, միջին հաշ - ուով ժամանակին 40 տոկոսը կը գրաւէ:

Այս տուեալները հաւաքած է 1974 Մա - յիսէն ցայսօր երկաթուղիի վիճակագրու - թեան բաժինը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՄՈՒՐ...

Մարդուն մէկը կը պարծենայ եղեր·

— Մեր տան մէջ կարեւոր խնդիրներու մասին ես որոշում կուտամ: Իսկ անկա - րեւոր խնդիրներու մէջ կինս կուտայ ո - րոշումը: Օրինակի համար տան համար եթէ կարասի մը պիտի առնուի, կամ պա - տը ինչ գոյն պիտի ներկուի, կամ տղա - քը ո՞ր դպրոցը պիտի երթան, այսպիսի անկարեւոր հարցերով կինս կը զբաղի: Ատոր փոխարէն, աշխարհի վրայ ի՞նչպէս կարելի է լուծել բնակչութեան աճի խըն - դիրը, վեհաժողովներու ընթացքին Ամե - րիկայի տեսակէտը ի՞նչ կրնայ ըլլալ, չինեւսովէտ անհամաձայնութեան մէջ ո՞վ է իրաւունք ունեցողը, այսպիսի կարե - ւոր խնդիրներու մէջ իմ ձայնս է որ կշիռ ունի:

ԱՓ. – ՄՍՓի ամուսնական կեանքն ալ այս պատմութիւնը կը յիշեցնէ: Անկարե - ւոր խնդիրներուն մէջ ԱՓն է որ իր խօս - քը կը քալեցնէ: Իսկ կարեւոր խնդիրնե - րու մէջ, ինչպիսին են Աստուածաբանա - կան դպրոցներու վայրերը, բարոյախօ - սութեան դասերը, արաբական երկիրնե - րու համալսարաններէ առնուած վկայա - կաններուն արժէքը եւայլն, այս բոլորին մէջ Միլլի Սէլամէթն է որ խօսքը կը քա - լեցնէ:

(Փոլիթիքա)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երեւանի մէջ Նոյեմբերի կէսերուն ե - ռօրեայ խորհրդաժողով մը գումարուած է՝ նախաձեռնութեամբ Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի Լուսաւորութեան նա - խարարութիւններուն, Խորհ. Միութեան մանկավարժական Գիտութիւններու Ա - կադեմիայի եւ Երեւանի «Վ. Բրիւսով» մանկավարժական հիմնարկութեան: Հա - մամիութենական խորհրդաժողովին մաս - նակցած են շուրջ 100 մասնագէտներ: Օրակարգի հարցն է եղած՝ «ազգային դպրոցի Ռուսաց լեզուի ու գրականու - թեան ուսուցիչների պատրաստման աս - պարէզում ուսուցման տեխնիկական մի - ջոցների օգտագործման պրոբլեմները»:

Բացումը կատարած է Հայաստանի Լու - սաւորութեան նախարարը՝ Ս. Հախում - եան, որ ընդգծած է ռուսերէնի դասա - տուներու պատրաստութեան եւ անոնց աշխատանքներու բարեկարգման մեծ կա - րեւորութիւնը բարձրագոյն ուսումնա - րաններու համար:

Խորհ. Միութեան Լուսաւորութեան նախարարութեան բարձրագոյն մանկա - վարժական կրթութեան բաժնի պետին տեղակալը՝ Ս. Մելիք - Նուբարով դիտել տուած է, Թէ Խորհ. Միութեան բնակ - չութեան երեք քառորդը ռուսերէն գիտէ եւ ասիկա կը նպաստէ ազգային մշա - կոյթներու փոխադարձ հարստացումին: «Տարէց տարի, ըսած է ան, աճում է ռուսագէտ դասատուների կարիքը յատ - կապէս ազգային դպրոցներում: Ընդմին, անհրաժեշտ է բարելաւել նրանց պատ - րաստման ոչ միայն քանակական, այլեւ որակական ցուցանիշները»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՈՍՏՐԷ », քերթուածներ, գրեց Վեհանոյշ Թեքեան, Համազգայինի Վահէ Սէթեան տպարան, Պէյրութ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Բ.

Այս միտքերը լաւ տեղաւորելու համար Վանի հայ խաւարամիտ գլուխներու մէջ՝ մի հրապարակային ժողով գումարեցի այս օրերս, որ մի կատարեալ յաղթու - թիւն եղաւ մեզի համար: Ժողովը բա - նալով՝ նախապէս յայտարարեցի թէ մենք իբրեւ ազատ երկրի ազատ քաղա - քացիներ եւ ազատ խօսքի ու ազատ կար - ծիքի ուխտուած պաշտպաններ, բացար - ձակ ազատութիւն կուտանք ներկաներուն որ իրենց դիտողութիւններն ազատօրէն ներկայացնեն եւ եթէ ընդդիմախօսներ կան, համձին խօսք ուզել եւ բեմ բարձրա - նալ: Այս յայտարարութիւնը, որուն չէին սպասեր մեր յետադիմական պարոնները, բուռն ծափերով ողջունուեցաւ:

Յետոյ պարզեցի մեր աշխարհահայ - եացքը, ըսի Թէ հիմա ա՛լ ժամանակը ե - կած է որ յեղափոխութիւնը իր ուժն ու զօրութիւնը դարձնէ իր ներքին Թշնամի - ներուն դէմ, հայ բռնաւորներու, հայ համիտներու դէմ, որոնք են ժողովրդի արիւնը քամող, ժողովուրդն իրենց ոտ - քերուն տակ ջախջախող, ժողովուրդը իբրեւ ստրուկ ծառայեցնող հայ հողա - տէրը, հայ գործարանատէրը, հայ կալ - ուածատէրը, հայ դրամատէրը, հայ վա - ճառականը, հայ արհեստաւորը, հայ պաշտօնեան, հայ եկեղեցականը, հայ ապականուած մտաւորականութիւնը, հայ անգիտակից ուսուցչութիւնը, հայ սոր - կամիտ մասսան: Ահա՛ հայ յեղափոխու - թիւնը պէտք է այժմ անոնց դէմ դարձնէ իր զէնքերը, պէտք է անողոք ու կատաղի պայքար մղէ այդ ներքին Թշնամիներուն դէմ, մինչեւ որ վերջնականապէս ժողո - վուրդի գարշապարներուն տակ ջախ - ջախուին այդ վատերու եւ դաւաճաննե - րու անարգ գանկերը: Ամբողջ ժողովա - սրահը բուռն ծափահարութիւններով ըն - դունեց այս խօսքերը:

Յետոյ խօսքս վերջացուցի ըսելով որ մենք, իբրեւ գիտակից գաղափարական - ներ, կը յարգենք ու կը պաշտենք խօսքի ու կարծիքի ազատութիւնը· եւ եթէ ժողովասրահին մէջ ընդդիմախօսներ կան կրնան ազատօրէն իրենց կարծիքը յայտ - նել եւ մենք յետոյ կրնանք փաստացի կերպով պատասխանել իրենց:

Մի անծանօթ պարոն խօսք ուզեց եւ մի յիմար սոփեստութիւն մէջտեղ նետեց եւ ըսաւ որ մենք փոխանակ զիրար բզկտե - լու պէտք էր որ մեր ուժերը, եթէ ու - նէինք, միացնէինք քիւրտ հարստահա - րիչներու դէմ որոնք կը շարունակեն կո - ղոպտել հայ գիւղացին եւ սկսաւ մի շարք դէպքեր յիշել նոր նոր սպաննուած գիւ - ղացիներու, բռնաբարուած հայուհինե - րու եւ Թալանուած գիւղերու որոնք վեր - ջերս տեղի ունեցած էին Վասպուրականի մէջ:

Դա յայտնի փրովոքացիա էր Թէ՝ մեր ժողովը խանգարելու եւ Թէ մեր հարե - ւան քիւրտ եղբայրներու միջեւ գոյացած համերաշխական կապերը Թուլացնելու համար: Այդ յիմար պարոնը առաջ տա - նելով իր անտակտ խօսքերը եւ փրովոքա - ցիան գոչեց·

— Փոխանակ իրարու մէջ կռուելու՝ գացէ՛ք ձեր ուժն ու զօրութիւնը անոնց ցոյց տուէք:

Անմիջապէս բեմ բարձրացայ եւ այդ ստոր աժան փրովոքատորին պատասխա - նեցի՝ ըսելով որ իր խօսքերը պարզ դա - ւաճանութիւններ եւ կեղտոտ մատնու - թիւններ էին եւ Թէ ինք պարզ գաղտնի ոստիկանի դեր կը կատարէր մատնանիշ ընելով դէպքեր որոնք մեզ զբաղեցնող հարցերու հետ որեւէ առնչութիւն չու - նէին եւ Թէ իրեն արարքը պատուաւոր քաղաքացիի գործ չէր:

Մեր ընկերները սկսան գոչել· «Դո՛ւրս վատերը, դո՛ւրս մատնիչ դաւաճաննե - րը», եւ ահա բռունցքի հարուածները սկսան բարձրանալ ու իջնել ժողովրդի հայհոյիչի գլխին:

— Տղե՛րք, խփեցէ՛ք, բայց մի՛ սպան - նէք, խրատեցի, զանոնք հանդարտեցնե - լու համար:

(Շար.)

Conférence

Organisée par
AMITIES FRANCE - ARMENIE
le Lundi 15 Décembre à 20 h. 30 en la salle de l'U.G. A.B., 118, Rue de Courcelles (Métro Courcelles)

Promenade à travers Ani et Aghtamar

par Monsieur Henri Paul EYDOUX, écrivain, historien, et archéologue

En EXCLUSIVITE « Rencontre Historique entre le Pape PAUL VI et le Catholicos VASKEN Ier, à Rome.

ԾԱԽՈՒ Է

Սախպողաբար ծախու է Առնուվիլի մէջ փավիյոն մը, երկու յարկ: Գինը 165.000 Ֆր. զոր կարելի է վճարել:

Դիմել՝

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ

77, Rue Lafayette, Paris (9e)
Tél. : 878-02-99

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Գուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները Երեքշաբթի, Դեկտ. 2ին, ժամը 20.30ին, ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը, 38 Վիլլա Ռուվըրոլ, Անիէռ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Ուրբաթ Դեկտեմբեր 5, երեկոյեան ժամը 20.30ին, Տիկին Հաքիմեանի բնակարանը՝ 144 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Պանեէօ: Կարեւոր օրակարգ, նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Էսսաեան Սանուց Միութեան
ՏՕՆԱԾԱՌԻՆ

Դեկտ. 24ին, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ ժամը 17էն սկսեալ:

Հոն ներկայ է Կաղանդ Պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով բաշխելու համար ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Վարժարանի աշակերտներու քառաձայն երգչախումբը եւ
ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ
իր նուագախումբով
ԵՒ ՍԵՒԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուին վարժարանի բարեկամները եւ համակիրները:

26, Ռիւ Թրուայոն, ՍԵՒՐ
Մուտքը ազատ է:

Déjeuner-Dansant

L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS

Vous invite à participer au DEJEUNER DANSANT qu'elle organise le Dimanche 7 Décembre à 13 heures, au YAN'S CLUB 5, Avenue Reille — PARIS (13e).

PRIX du Repas 65 Fr.
Réservations : Madame KERMEZIAN
15, Rue de Cléry, Paris 2e
Tél. : 236-94-91

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտօք - Վարուժան կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Դեկտ. 4 ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի Վրացեան կոմիտէի ընկերները, Ուրբաթ Դեկտ. 5, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը:

Կարեւոր օրակարգ – պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԻԷՆ.— Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ (Դեկտ. 6) ժամը 20.30ին Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Մանչի ափերուն
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ
14 Սէնթ Օնորին–տէ–Փէրք
10 եւ 11 Յունուար 1976

Արձանագրուիլ Կարմիր Խաչուհիներու մօտ կամ հեռաձայնել 985-36-53
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

INVITATION

VENDREDI 5 DECEMBRE A 21 H.

CINÉMA

SERGE PARADJANOV
GÉRARD DE BATTISTA
MARC LÉVIE

LES CHEVAUX DE FEU — STRASBOURG PARIS
LA DEMANDE EN MARIAGE (AVANT-PREMIERES)

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Դեկտ. 7, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)
Նախագահութեամբ
Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ
Նուագախումբ Ճարպիկեան
Noël Djarbikian vous présente le groupe TROIKA - TZIGANOVITCH
NOMBREUSES ATTRACTIONS — DANSES ET CHANTS
Մուտք 25 փր. — ուսանողներու 15 փր.
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924-38-54

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 20 Décembre au 3 Janvier

à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS
Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON
Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE
Dicran Cazarian
61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

HOTEL SPLENDID

31, BD. D'ATHENES — MARSEILLE

Grande Nuitée Dansante

Organisée par
L'U.G.A. - A.S. ARDZIV

Samedi 6 Décembre, de 21 heures à l'aube

Orchestre : LES MEDITERRANEENS de Radio - Monte - Carlo

Réservations : Téléphoner 48-55-74

Exigez
de votre fournisseur habituel
les délicieux

halva lokoum tahin

Bongoût

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
4
JEUDI
4 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·456

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 170 ֆր·	Վեցամսեայ	90 ֆր·
Արտասահման	Տար· 200 ֆր·	Հատը	1 ֆ· 20

51e ANNÉE — No 13.456

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ի ԽՆԴԻՐ ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐՈՒ

Ա.

Այս խորագրին տակ, պատկերներով զարդարուած, երկար գրութիւն մը լոյս տեսաւ ամերիկեան Հանրածանօթ շաբաթաթերթ Թայմի Դեկտեմբեր մէկի թիւին մէջ: Ենթախորագիրը՝ Ծածուկ պատմութիւն:

Թերթին հրատարակիչը Ռալֆ Փ· Տէյվիտսըն «նամակ»ով մը կը բացատրէ, որ թրքական դիւանագիտութիւնն ու քաղաքական կնճռոտութիւնները մամուլի նիւթ դարձան 17 ամիսէ՝ այսինքն Կիպրոսի տագնապէն ի վեր: Սակայն բուն իսկ երկիրն ու իր ընկերային փոփոխութեան հարուածային ու արագընթաց յառաջդիմութիւնը լայնօրէն անտեսուած են, բացի թերեւս որոշ թիւով արկածախնդիր զբօսաշրջիկներէ, որոնք կը ճամբորդեն երկրին հեռաւոր եւ տարաշխարհիկ արեւելեան շրջաններուն մէջ («հայկական նահանգներուն մէջ» ըսել կ'ուզէ) կամ Եգէականի խորտուբորտ ափերու երկայնքին:

Թայմի Հռոմի գրասենեակին վարիչ Ճորճըն Պոնֆանթէ ամիսներով քանիցս ուսումնասիրական շրջապտոյտներ կատարած է Թուրքիոյ, մասնաւորաբար Անգարայի եւ Պոլսոյ մէջ: Իսկ ի վերջոյ Հոկտեմբերին բախտն ունեցեր է հետեւելու վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլի եւ ընդդիմադիրներու վարիչ Պիւլէնտ Էճէվիտի ընտրապայքարին՝ երկրի ներքին շրջաններուն մէջ: Տեղւոյն վրայ տեսնուեր է բազմաթիւ մարդոց հետ եւ շատ նիւթեր հաւաքեր է:

«Անցեալ շաբաթ» օգտուելով Անգարա երթալով Պոնֆանթէի միացեր է Թայմի թղթակից Էրիք Ամֆիթէատրոֆ, որ տեսնուեր է Տէմիրէլի եւ Էճէվիտի հետ, ընկերակցութեամբ Մէհմէտ Ալի Քըշլալըի, տնօրէն – խմբագիր Եաճքը (Արձագանգ) շաբաթօրեակի եւ ոչ-մնայուն թղթակից Թայմի, ծանօթ՝ երկրի ծակուծուկին եւ բոլոր յայտնի մարդոց:

Ամֆիթէատրոֆի եւ Պոնֆանթէի համաձայն, հակառակ Ուաշինկթընի հետ յարաբերութեանց լարումին, իբրեւ հետեւանք զէնքի յանձնումին դէմ դրուած արգելքին, Թուրքերը թշնամութիւն չունին եղեր Ամերիկայի դէմ: Տեսնուեր են բազմաթիւ ակադեմական եւ քաղաքական դէմքերու հետ, որոնք Ամերիկայի մէջ ուսած էին:

Իսկ ամէնէն «ուշագրաւ գիւտ»ը, զոր ըրած են ամերիկացի երկու թղթակիցները, Թուրքերու «տկուն պարկեշտութիւն»ն է եղեր: Պոնֆանթէ Թայմի հրատարակիչ Ռալֆ Տէյվիտսընի գրեր է, որ «Թուրքերը գողութիւն չեն ըներ, եւ թրքական քաղաքները ենթակայ չեն ոճրի տեւական ալիքներուն» (?):

Ճիշդ հակառակն է անշուշտ ճշմարիտը:

Պոնֆանթէ իր յօդուածը կը սկսի մէջբերումով մը: 1920ին Մուսթաֆա Քէմալ ըսեր է. «Երանի՜ այն մարդուն, որ կրնայ ըսել թէ «ես Թուրք եմ»: Նոր Թուրքիոյ հիմնադիրը ուզեր էր ազգային հպարտութեան զգացումը վերարծարծել իր հայրենակիցներու հոգիին մէջ, անկումի երկար շրջանէ մը ետք: Օսմանեան կայսրութիւնը իր գոյութեան 600 տարիներու աւարտին «Թուրք» կոչումը ա՛յնքան ստորնացուցեր էր, որ Սուլթանի շրջապատի ընտրանին իբրեւ նախատական անուն կը գործածէր զայն՝ յատկանշելու համար յետամնաց գիւղացիները:

Իրականութիւնը ա՛յն է սակայն, — ինչպէս քանիցս պարզած ենք այս էջերուն մէջ, — որ Օսմանեան Սահմանադրութեան սկզբնական շրջանին ի պատուի էր «օսմանցի» յորջորջումը կայսրութեան քրիստոնեայ եւ իսլամ բոլոր հպատակներուն համար: «Թուրք»ը իսկապէս նախատական անուն էր:

Սակայն շատ չանցած «Համաթրքական», «Թուրանական» գաղափարախօսութիւնը հրապարակ նետուեցաւ Իթթիհատի տեսաբաններուն կողմէ: «Օսմանցի»ն զամբիւղը նետուեցաւ: «Թուրք»ը պատուոյ աթոռին վրայ դրուեցաւ:

Մուսթաֆա Քէմալ իթթիհատական էր: Ու 1920ին, երբ երանի կուտար այն մարդուն, որ ինքզինք իբրեւ «Թուրք» կը դաւանէր, նորութիւն մը չէր բերեր: Իթթիհատի վարդապետութիւնը կը վերանորոգէր ու կ'ամրապնդէր:

Թայմի յօդուածագիրը, որ անշուշտ տեղեակ չէ այս մանրամասնութեան, կը սխալի, երբ կը գրէ թէ Թուրքերը հպարտութիւն չէին զգար իրենց հին ծագումին համար՝ իբրեւ վաչկատուն պատեբազմիկներ Կեդրոնական Ասիոյ:

Ընդհակառակն, Թուրանական գաղափարականը կը փառաբանէր եւ կը շարունակէ փառաբանել Կեդրոնական Ասիոյ վաղեմի Օղուզ Թուրքերը, իրենց կը սեփականացնէն Ճինկիզ խանն ու Թիմուրլէնկը: Հին Թուրքերէնի անտաշ բառերով կը փոխարինեն օսմաներէնի արաբերէն եւ պարսկերէն գեղեցիկ բառերն ու ասութիւնները: Հին թրքական, թուրանական անուններ կուտան իրենց զաւակներուն:

Աթաթիւրք եւ իր յաջորդները, կ'ըսէ Պոնֆանթէ, յաճախ հակառակ իրենց կամքին դէպի արդիականացում մղեցին Թուրքերը, այսօր խնդրոյ առարկայ դարձնելով այս բազմատարր ազգի ճակատագիրը:

Եզրակացութիւն.— Աւելի քան երբեք «Նոր հորիզոններ» կը բացուին Թուրքերուն առջեւ...:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՌՈՄ

Վերջին պահուն միջին ճամբայ մը գտնուեցաւ

— o —

Երեքշաբթի օր մթնոլորտը լարուած էր Հռոմի եւրոպական վեհաժողովին եւ պահ մը եղած է որ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ վարչապետները այնքան բուռն վէճ մը ունեցած են, որ խնդրուած է Արտաքին նախարարներէն դուրս ելլել որ չլսեն... ճիշդ այնպէս ինչպէս երախայ մը կը հեռացուի երբ ծնողքները կը կռուին կամ անվայել խօսակցութիւն մը կ'ունենան: Արդարեւ, ի՞նչ էր նիւթը: Անգլիա ի մօտոյ պիտի անդամակցի Քարիւղ Արտադրող Երկիրներու Կազմակերպութեան, քանի քարիւղ գտած է Հիւսիսի ծովին մէջ եւ այդ պատճառով կը պահանջէ որ այդ կազմակերպութեան մերձաւոր ժողովին (Դեկտ· 16, Փարիզ) իր աթոռն ունենայ եւ ոչ թէ ներկայանայ եւրոպական հաւաքականութեան ընդհանուր պատուիրակութեան մէջ: Ուրեմն, ինչպէս կ'ըսուի ռամկօրէն Ուիլսըն եւ Շմիթ բաւական «տուած-առած են» եւ Գերմանիոյ վարչապետը դիտել տուած է Անգլիացիին, չոր կերպով, թէ Բրիտանիա դեռ շատ պէտք պիտի ունենայ եւրոպացի իր ընկերներուն մինչեւ որ քարիւղ արտածող Պետութիւն դառնայ եւ եթէ ձախողեցնէ Եւրոպայի Հասարակապետութիւնը «Գերմանիա անկասկած շատ աւելի դիւրին կը վերապրի քան Մեծն Բրիտանիան»: Բայց ինչպէս դիտել կուտան թերթերը Պարպերինի պալատին մէջ, Ուիլսըն «իր յամառութենէն» զատ ոչ մէկ համախոհ գտած է ու ի վերջոյ կարելի եղած է միջին լուծումով մը անգամ մը եւս փրկել Եւրոպան: Ուրեմն որոշուած է որ «Հիւսիս – Հարաւ» այդ ժողովին Եւրոպան ներկայանայ պատուիրակութեամբ, բայց Անգլիա ինչպէս նաեւ միւս անդամները կրնան խօսք առնել ու մեկնաբանութիւններ ընել, պայմանաւ որ իրենց ելոյթը խոտոր չհամեմատի Եւրոպայի դիրքին հետ: Ասիկա բաւարարութիւն տուած է Ուիլսընի թէեւ Հասարակապետութեան մէկ անդամը ծիծաղելի գտած է այս կարգադրութիւնը, յիշեցնելով թէ առանց անոր ալ Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայի անդամները իրաւունք ունէին խօսք առնելու եւ արտայայտուելու: Դեկտ· 16ի Փարիզի ժողովը ուրեմն փրկուած է վերջին պահուն եւ յանուն Հասարակապետութեան պաշտօնական ներկայացուցիչն է՝ Իտալիա:

Աւելի դիւրին կարելի եղած է ուրիշ երկու որոշումներ տալ.— Ա) 1978էն սկսեալ եւրոպական անցագիր մը կը ստեղծուի (մեծ վէճեր եղած են ատոր գոյնը ընտրելու համար մինչեւ որ կապոյտէն եւ այլ գոյներէ ծիրանին ընտրուած է): Բ) Որոշուած է նաեւ որ 1978 Մայիսին հանրաքուէով ընտրուի Եւրոպական Խորհրդարան մը: Ասոր թըւականը շատ մերձաւոր կը նկատուի Դանիոյ եւ Անգլիոյ համար:

ՆՈՐԷՆ ՊԱՏԱՆԴԻ ԽՆԴԻՐ ՄԸ

— o —

Խաղաղական ովկիանոսի փոքր արշիպեղագոսի մը անունը այժմէականացաւ Երեքշաբթի օր, երբ հինգ ահաբեկիչներ Հոլանտայի Պէյլէն քաղաքին մօտ կառախումբ մը կեցուցին՝ ճամբորդները պատանդ առնելով: Ահաբեկիչները Հարաւ· Մոլուքցիներ են եւ կը պահանջեն ազատ արձակումը 17 քաղաքական բանտարկեալներու, որոնց դատավարութիւնը պիտի սկսէր մօտերս: Ասոնք փորձած էին Ժիւլիանա թագուհին առեւանգել: Իրենք եւս Հարաւ· Մոլուքցիներ են:

Ահաբեկիչները սպաննեցին ուղեվարը, որ կեցնէ կառախումբը, ապա 60 ճամբորդներ պատանդ առին: Երկու հոգի, որոնցմէ մին ուղեվարը սպաննուեցան ահաբեկիչներուն կողմէ, երբ փորձեցին փախուստ տալ: Իշխանութիւնները անմիջապէս զինուորական շղթայի տակ առին կառախումբը· զօրագունդ մը չորս զրահապատ կառքերով պաշարեց, իսկ թռանիներ տեւական հսկողութիւն կը կատարեն:

Չորեքշաբթի առտու դեռ կառախումբը շուրջ 60 պատանդներով եւ հինգ ահաբեկիչներով շղթայի մէջ առնուած կը մնար: Այս վերջինները կը պահանջեն կառք մը, որ զիրենք օդակայան առաջնորդէ, ապա օդանաւ մը՝ հեռանալու համար Հոլանտայէ:

Հոլանտայի մէջ շուրջ 40·000 Հարաւ· Մոլուքցիներ կ'ապրին, կազմած են տարագիր կառավարութիւն մը եւ ունին իրենց Հանրապետութեան Նախագահը՝ Եոհաննէս Մանուսամա:

Ասոնց հայրենիքը Հարաւ· Մոլուք անունով արշիպեղագոս մըն է, որ կը գտնուի Խաղաղական ովկիանոս, եւ կը տարածուի Սելեպէս ու Նոր-Կինէ կղզիներուն միջեւ: 1949ին Հոլանտա հեռացաւ շրջանէն՝ խոստանալով երաշխաւորել անկախութիւնը «Հարաւ· Մոլուքի Հանրապետութեան»: Այսուհանդերձ Հոլանտա անտարբեր գտնուեցաւ, երբ Ինտոնեզիա իրեն կցեց կղզեխումբը, որու հետեւանքով 15·000 տեղացիներ Հոլանտա հաստատուեցան: 1960ին հրկիզեցին Ինտոնեզիոյ Լա Հէյի դեսպանատունը, 1970ին յարձակեցան Ինտոնեզիոյ նախագահին բնակած տան վրայ, երբ այս վերջինը՝ Սուհարթօ, պաշտօնական այցելութեամբ Հոլանտա կը գտնուէր:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ· 25)

ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի Երգահաններու տան մէջ տեղի ունեցած նուագահանդէսին ներկայացուած են միջին եւ երիտասարդ սերունդներու ներկայացուցիչներու սենեկային նոր ստեղծագործութիւնները:

Երեկոյթին նուագուեցան Էմին Արիստակէսեանի «Սահակ Պարթեւի հինգ շարականները», Տիգրան Մանսուրեանի «Վարդի պարզեւը» երգաշարքերը, Մարտին Վարդազարեանի երկու երգերը (խօսք՝ Աւ· Իսահակեանի), Գագիկ Հովունցի, Հրաչեայ Մելիքեանի, Ռուբէն Սարգսեանի, Էմմա Միհրանեանի եւ այլ հեղինակներու ստեղծագործութիւնները:

Քանի մը տողով

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ օդուժը շատ բուռն ռմբակոծութիւն մը ըրաւ Լիբանանի պաղեստինեան կայաններուն վրայ ուր շուրջ 100 մեռեալ կայ եւ նոյնքան ալ վիրաւոր: Նկատի կ'առնուի անշուշտ որ այս ռմբակոծութիւնը կը զուգադիպի Լիբանանի համեմատական խաղաղութեան հետ: Պարզ է որ Իսրայէլի գործին չի գար որ Լիբանան հանդարտի քանի տարբեր յարանուանութիւններու պատկանող համայնքներու համակերպութիւնը կ'ամրապնդէ Արաֆաթի տեսակէտը (պարզուած ՄԱԿի առջեւ) ու այդ հարցը կրկին պիտի ծեծուի Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ Յունուար 12ին:

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ըստ կազմակերպիչներուն, 15·000 ըստ ոստիկանութեան, հոգի ցոյց մը կատարեցին Ռեփիւպլիքէն Օփերա Երեքշաբթի օր ընդհանուր բողոք բարձրացնելու համար գործազրկութեան, աշխատանքի անապահովութեան դէմ: Է· Մէռ ըսած է որ ընկերային լարուածութիւնը պիտի սաստկանայ: Նոյն օրը Զայն – հեռատեսիլ եւ Երկաթուղի գործադուլի մէջ էին: Գործադուլի շարժում մըն ալ ծայր տուած է թղթատարի զատումի կեդրոններուն մէջ:

ՎԻՄԱԳԻՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

Զափածոյ ստեղծագործութիւններու ընդհանուր շղթային մէջ իրենց նիւթով, բանաստեղծական իւրայատուկ մտածումով եւ պատկերացումով առանձին տեղ կը գրաւեն վիմագիր բանաստեղծութիւնները: Անշուշտ, ասոնք իրենց մակարդակով չեն հասնիր բուն բանաստեղծական ստեղծագործութիւններու որակին, սակայն իրենց նիւթով շահեկան են, որով արժանի են յատուկ քննութեան: Այսօրինակ ստեղծագործութիւններու նիւթը գլխաւորաբար ազգային աւանդութիւններու պահպանութեան համար պայքարող, կրթական-մշակութային գործին սատարող, բռնութեան եւ օրինազանցումներու դէմ ըմբոստացող հայ անհատին կեանքն է՝ միջավայրին յատուկ հոգեբանութեամբ եւ գործելակերպով: Արդ քննենք այդ ստեղծագործութիւններէն մէկ քանին: Այսպէս, օրինակ, 20ամեայ ոմն Յարութիւն՝ «չարի ինչ հանդիպեալ», հարկադրաբար, դաւանափոխ կը դառնայ, ի հարկէ, չըմբռնելով կատարուած հաւատափոխութեան ողբերգութիւնը·

Մաղզարայու յերկրին ծնեալ
Եւ Յարութիւն անուն կոչեալ,
որոյ չարի ինչ հանդիպեալ՝
զհաւատ իւր այլափոխեալ:

Քիչ ետք սակայն կ'ըմբռնէ, թէ ի՛նչ մեծ սխալ գործած է եւ, երկար մտատանջուելէ յետոյ, կը դիմէ Կ. Պոլսոյ հոգեւոր առաջնորդին, որպէսզի կրկին իր հաւատքին դառնայ: Կը կատարուի Յարութիւնի բաղձանքը, եւ ան կը վերադառնայ իր ծննդավայրը՝ Մանիսա:

Սրտի մտօք առ տէր դարձեալ,
գլորեալ անձն անդէն կանգնեալ,
եւ վերստին խոստովանեալ,
ի նոյն վիմին անշարժ կացեալ:

Սակայն, շատ չանցած կը մատնուի եւ մահմետական մոլեռանդ մարդոց ձեռքը կ'իյնայ·

Յանօրինաց ձեռսն մատնեալ,
յարգելանոց չորս օր բանտեալ,
չարչարանօք յոյժ վշտացեալ,
յետոյ սրով գլխափառեալ···

Հնասէր (Մանուկեան), այս բանաստեղծութիւնը հրատարակելով հետեւեալ ծանօթութիւնները կու տայ· «Կը վերաբերի Մանիսայի մէջ նահատակուած մաղկարացի Յարութիւն անուն քսանամեայ երիտասարդին, որ թրքացած է (անշուշտ բռնութեամբ) ու յետոյ իր հաւատին վերադարձած ըլլալուն համար գլխատուած»: Իրողութիւնը այն է, որ օսմանեան կայսրութեան մէջ նմանօրինակ դէպքերը եզակի չեն եղած: Բանաստեղծութիւնը յօրինուած է 1833ին, երիտասարդին ողբերգական մահուան տպաւորութեան տակ:

Նման բովանդակութեամբ բանաստեղծութիւն մըն է յօրինուած է 1806ին կարնեցի Յարութիւնի նահատակութեան առթիւ: Յարութիւն անհաւատներու կողմէ անասելի տանջանքներու կ'ենթարկուի: Կը ստիպեն, որ ուրանայ ազգն ու հայրենիքը: Երիտասարդը կը մերժէ, որուն հետեւանքով ալ անլուր տառապանքներ կը կրէ եւ, ի վերջոյ, կը նահատակուի իբրեւ «մարտիկ գերակայ»·

Ի քաջից խուժաց տասն օր հարուածեալ,
քաղցու տուայտեալ ի ճենճերս ածեալ,
վիգոլոր գելեալ, տաշտատապ խանձեալ,
յատրաշեկ ի թելս ընդ (գագայնս)
փորձեալ·
ոտնակոխ լլկեալ վշտըմբեր վրկայ,
խաչազգեաց զինուոր՝ մարտիկ գերակայ:

Նահատակներու կեանքը արտացոլող վիմագիր բանաստեղծութիւններու շարքին իր ուրոյն տեղն ունի Յովակիմ Թաւուկճեանի յիշատակին ձօնուած ստեղծագործութիւնը: Յովակիմ մահապատիժի կ'ենթարկուի 1843ին՝ Թաթարներու ձեռքով: Մահապատիժը կը գործադրուի Կ. Պոլսոյ Պալըք պազարի դրան առջեւ՝ ամբոխին ներկայութեան: Երիտասարդը նախ կ'ենթարկուի բազում չարչարանքներու, կը ջանայ «մարտ տալ», սակայն «դահիճ վարէր զանմեղն ի մահ»: Յովակիմի յանցանքն այն էր, որ չէր ուզած ուրանալ ազգն ու հայրենիքը, հաւատքը: Ան կը զոհուի հերոսաբար, «լուրջ դիմօք» ծունկի կուգայ՝ պատրաստ ընդունելու մահը·

Շողաց սուսերն, երիցս եհար ըզծոծրակ··

Մահն անգամ յաղթող չի տար արիւնարբու դահիճներուն· գլխատուած երիտասարդին մարմինը կը նետեն ծովը·

Կապեալ վէմ մեծ զմարմին ի ծով ընկեցին
ամպրոպայոյզ ջուրք ի ցաւս երկնեցին,
ի Թաթարաց խռովեալ անդունդն
ալեսաստ՝
զանգլուխ աւանդն բերեալ մատոյց
յեզերս աստ:

Ս. ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ԵՐԿԻՐՆԵՐ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ

ԹԱՅԼԱՆՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ահա թէ ինչ կ'ըսէ Թայլանտցի անուանի լրագրուհի Սումալա Վիրավանդիա· «Օտարները միայն որոնք չեն ըմբռնած ասիական մտայնութիւնը, կը կարծեն թէ Թայլանտուհիներս արտերու արօրներու գործիքը եւ զաւակներ պատրաստող «մեքենաներ» ենք»:

Թայլանտուհին անկախ իր ծագումէն, անցեալ ունեցող կին մըն է եւ իր համեստ վարմունքին ետեւ, կը պահուի կնոջական մեծ դիւանագիտութիւն մը:

Թայլանտի Կրթական նախարարութեան ընդհանուր քարտուղարուհի, Տիկին Ապորին յստակօրէն կ'ըսէ·

«Մենք Ամերիկայի եւ Եւրոպայի կիներուն պէս չենք, որ ցուցադրութիւններու պահուն կիրքերը գրգռելու համար, կ'այրեն իրենց «սութիէն»ները: Մեր կարեւորագոյն մտահոգութիւնը մեր ընտանիքներն են եւ հոն, բոլորս «թագուհի» ենք:

Թայլանտուհին տանիկին է իր տան հարցերուն մեծագոյն մասով ինք կը զբաղի· զաւակները իրենց բոլոր կարիքներուն համար կը դիմեն մօրը եւ ոչ թէ հօրը: Ամէն բան կ'անցնի կնոջ ձեռքէն: Ան՝ նկատելի կարգապահութեամբ կը համադրէ իր բոլոր գործերը եւ սակայն, այրը ունի այն տպաւորութիւնը՝ թէ ինք է «տէր»ը:

Տիկին Ապորին շարունակելով կ'ըսէ·— «Որքան ալ բարձր ըլլայ աշխատանքի դիրքս, անմիջապէս կը լքեմ զայն, երբ տեսնեմ որ կը վտանգուի ընտանեկան կեանքս:

«Գործին մէջ հաւանաբար գտնուին զիս փոխարինողներ, ընտանիքէն ներս սակայն, ոչ»:

Այս կէտին մէջ կը տեսնենք թէ՝ Թայլանտուհին ետ չի մնար զարգացած երկիրներու կիներէն:

Մասնագէտ Տիկին Քրիսթիան, աւելցնելով կ'ըսէ·— Քաղաքականութեամբ չենք զբաղիր մասնաւորաբար: Եւ, ինչ ձեւ ալ որ ստանան մեր հարցերը, այրերու օգնութեան պէտք ունինք այսօր: Ձեմ հաւատար որ, Թայլանտուհի մը քուէարկութեան ատեն քուէարկէ երեսփոխանուհիի մը: Կ'ընդունինք այրերու մտային եւ բնական առաւելութիւնները եւ սակայն, կ'ուզենք որ նուազագոյն հասկացողութեամբ մը ընդունին մեզ, իբրեւ իրենց կեանքի ընկերը, միայն:

Թայլանտուհին իր դիրքը բարելաւելու համար, այրին օգնութեան պէտք ունի: Սակայն, այրերու դիրքերը, բաղդատմամբ կիներուն, այնքան բարձր են, որ անոնք երբեք չեն մտածեր կիներու հետապնդած հարցերուն մասին:

71 ԿԻՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՅՐԵՐԸ

Թայլանտուհիներու ամէնէն կնճռոտ հարցերէն մէկը իրենց ամուսիններու գայթակղութիւններն են:

Պանգոկի մէջ միայն, այրերու վաթսուն առ հարիւրը, իր ունեցած եկամուտին համաձայն, ունի մէկէ աւելի հոմանուհիներ, որոնց անջատ տրամադրած է պարզ կամ շքեղ յարկաբաժին մը:

Եւ սակայն, դիտուած է որ, Թայլանտի մէջ կ'ըլլան ամէնէն երջանիկ ամուսնութիւնները· պարզապէս անոր համար որ, Թայլանտուհիները գիտեն ու յաճախ կը ջանան չահագրգռուիլ «վերանորոգել»ու իրենց ամուսնութիւնը···

Եւ այսպէսով, Թայլանտի մէջ, ուրիշ երկիրներու նման «ձանձրացած» այր ու կիներ չկան:

Թայլանտուհին շատ չի խօսիր «սէքս»ի մասին, որ իրեն համար բնական բան մըն է:

Թայլանտի մէջ կայ մեծ թիւ մը հանրային կիներ, որոնք ընդհանրապէս յառաջ կու գան գաւառային շրջաններէ: Ասոնց մեծ մասը, ծնողքներու կողմէ «ծախուած» են հանրատուներու: Եւ այս կացութիւնը Թայլանտի մէջ իր նախապատմութիւնը ունի:

Թայլանտի մէջ, ցեղապետները իրենց կալուածներուն մէջ աշխատողներուն վրայ գերիշխանական բացառիկ իրաւունքներ ունէին: Աշխատաւորները պատիւ կը համարէին, իրենց գեղանի աղջիկները ծախելով իրենց տէրերուն: Այս «տէր»երը իրաւունք ունէին պահելու 71 կին:

1920ին, Թայլանտի թագաւոր Խուլալոկորն, օրէնքով մը վերջ տուաւ այս առուծախին:

1932ին, ուրիշ օրէնքով մը, Թայլանտցիին արգիլուեցաւ ունենալ մէկէ աւելի կիներ:

Սակայն, ո՞վ կրնար արգիլել այրին որ չունենար ուրիշ կիներ ալ: Կի՞նը, ան պարզապէս կրնար ամուսնալուծուիլ միայն:

Թայլանտի անցեալ վարչապետը Սարիթ, երբ մեռաւ, անոր թողած հարստութեան կտակին համար ներկայացան յիսուն «այրի»ներ եւ հոս յայտնուեցաւ որ Սարիթ Պետութեան գանձէն «նուիրատուութիւն» անունին տակ իւրացուցած էր հսկայ գումար մը:

Ասիական երկիրներու մէջ, նման եղելութիւններ սովորական են:

Թայլանտի բարոյական օրէնքները ընկերային ցած խաւերու մէջ, ընդհակառակն շատ խիստ են:

Աղջիկ եւ մանչ, երկու երիտասարդներու միջեւ, պարզ ձեռնասեղմում մը հաւասար է նշանախօսութեան եւ պսակադրութեան արարողութենէն յետոյ, փեսան կը փոխադրուի աղջկան կամ աներհօր տունը:

Թայլանտցիք կ'ըսեն· «Երբ ամուսնացնենք աղջիկնիս, տղու մը տէր ալ կ'ըլլանք, եւ երբ ամուսնացնենք մեր տղան, կը կորսնցնենք զայն»:

Նշանախօսութենէ ետք, հարսանիքի նախորդող օրերուն, տղան կրնայ իր նշանածին հետ երթալ քանի մը անգամ սինեմա, սակայն աղջկան եղբօրը կամ քրոջը ընկերակցութեամբ միայն: Սակայն, առանց նախապէս ամուսնացողներու բախտը գուշակող կղերականի մը կար -

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Փեսաս իրիկունը տուն եկաւ, փուռը կարմրած ոչխար մը եւ զանազան ուտելիքներով ներս մտաւ, համբուրեց զիս: Դրացիներ, բարեկամներ եկան աչքի լոյսի· ուրախութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր, թէ՛ կ'ուրախանայինք եւ թէ կուլայինք երբեմն: Մեր մեծ գերդաստանէն ազատած էինք երկուքս ի՛նչպէս չյիշել միւսները:

Այլեւս որբանոց չվերադարձայ· հօրաքրոջս աղջիկը՝ Անոյշը ուզեց որ իր քով մնամ, բայց ես ըսի·

— Քոյրիկ, մենք մշեցի տղաքներս որոշած ենք Կիլիկիա երթալ եւ անկից անցնիլ Պոլիս մեր ուսումը առնելու եւ յետոյ մեկնիլ Հայաստան:

— Շատ լաւ, եղբայրս, սակայն գիտես որ մեր մեծ գերդաստանէն երկուքս մնացած ենք, չեմ ուզեր որ ինծմէ զատուիս· հոս կեցիր, ես քեզ դպրոց կը ղրկեմ, ուսումդ կ'առնես եւ միասին կ'ըլլանք:

Բան մը չպատասխանեցի, բայց որոշումս անբեկանելի էր· անպայման տղոց հետ որոշած էի մեկնիլ, բայց իրեն բան մը չըսի առ այժմ: Տասնըհինգ օր վերջ որբանոց գացի ընկերներս տեսնելու, տեսայ որ պատրաստուած են յաջորդ օր ճամբայ ելլելու դէպի Կիլիկիա· ըսի որ ես ալ պիտի գամ, հակառակ Անոյշին բաղձանքին· չեմ ուզեր հոս կենալ· Արապխտան է, ի՛նչ կ'ըլլայ օր մը, մարդ չի գիտեր: Այս մտադրութեամբ տուն դարձայ եւ Անոյշին ըսի որ ես անպայման պիտի մեկնիմ ընկերներուս հետ· անոնք վաղը առտու կը մեկնին, ես ալ պէտք է անմիջապէս վաղը իրենց միանամ: Տեսաւ որ որոշումիս մէջ անդրդուելի եմ, համաձայնեցաւ եւ իրիկունը երբ ամուսինը եկաւ, անոր ալ ըսաւ եւ յաջորդ առտու տոպրակ մը ուտելիքներով եւ քանի մը ղրուշ ալ գրպանս դրին, զիս առին կայարան տարին, ուր ընկերներս եկած տեղաւորուած էին: Ես ալ միացայ իրենց: Փեսաս այդտեղէն քանի մը հատ ձմերուկ եւ սեխ առաւ, որ ճամբան բոլորս միասին ուտենք: Համբուրուեցանք վերջին անգամ ու շոգեկառքը սկսաւ սուլել:

Ուրախ զուարթ երգելով կ'երթայինք· առաջին անգամն էր որ շոգեկառք կը նստէինք, աւելի ճիշդ նոր կը տեսնէինք· մեզի զարմանք կը պատճառէր թէ ի՛նչպէս առանց եզներու, ինքնիրեն քաշուելով կ'երթար:

Շատ լաւ պայմաններու մէջ հասանք Կիլիկիա: Ֆրանսական զօրաբանակը գրաւած էր Կիլիկիան եւ Հայերուն լայն ազատութիւն տուած, գրեթէ բոլոր կառավարական հաստատութիւնները Հայերու ձեռքն էին: Կային բազմաթիւ հայ կամաւորներ Ֆրանսական բանակին եւ զօրանոցներու մէջ:

Ուրախութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր: Մենք մշեցի տղաքներ ծանօթացանք քանի մը հայ կամաւորներու եւ մեր պայմանները բացատրեցինք որ լաւ վիճակի մէջ չենք, նիւթական պայմաններէ զրկուած էինք: Մեզի ըսին — բնաւ հոգ մի ընէք· ամէն կէսօր եւ իրիկուն մէկ մէկ մեծ ամաններով եկէք, զօրանոցի դրան առջեւ կեցէք· մեր ճաշերէն յետոյ աւելցած ուտելիք կ'աւելնայ, ձեզի կուտանք փոխանակ թափելու, փառաւոր կերպով կ'ուտէք: Այդպէս ալ ըրինք: Ամէն օր մեծ ամաններով կ'երթայինք, աղուոր միսով կերակուրները կը լեցնէինք կը բերէինք ու փառաւոր կ'ուտէինք:

Քանի մը շաբաթ Կիլիկիա կեցանք· ամէն օր գետը լողալու կ'երթայինք, ուր կուգային Ֆրանսական զինուորներ ալ լողալու: Օր մը Թուրքին մէկը գետեզերք նստած նամազ կ'ընէր, առանց ասդին անդին նայելու· Ֆրանսացի երկու զինուոր, քիչ մը անդին կեցած, կը խնդային· յանկարծ մօտեցան նամազ ընող Թուրքին որ խորասուզուած էր աղօթքին մէջ, երկու թեւերէն բռնեցին եւ գետի ջուրին մէջ նետեցին ու սկսան խնդալ· ջուրը շատ խորունկ չէր, մարդը հազիւ յաջողեցաւ դուրս ելլել եւ հեռացաւ:

Ուրիշ օր մը տեսանք Թուրք մը էշու վրայ հեծած, կինն ալ մէկ երախայ կռնակը ետեւէն կ'երթար· այդ վայրկեանին քանի մը Ֆրանսացի զինուոր կ'անցնէին, այս բանը տեսան· իրենց համար շատ տարօրինակ թուեցաւ մարդը էշը հեծած եւ կինը երախայով ետեւէն· մօտեցան Թուրքին, էշէն վար առին եւ կինը նստեցուցին էշուն վրայ եւ մարդուն ըսին որ ինքը պէտք է ոտքով երթայ եւ ոչ թէ կինը երախայով միատեղ:

Անշուշտ մարդուն գործին չեկաւ այս հրամանը, բայց ստիպուած հնազանդեցաւ: Ֆրանսացի զինուորներուն հեռանալէն յետոյ դարձեալ Թուրքը կինը վար իջեցուց եւ ինքը հեծաւ: Այսպէս էր թըրքական քաղաքակրթութիւնը, եւ կարծեմ թէ մինչեւ այսօր ալ շատ փոփոխութիւն կատարուած չէ:

Քանի մը օրէն մեր բոլոր պատրաստութիւնները տեսանք եւ ընկերական կազմով ճամբայ ինկանք:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(15 – Շար.)

ծխել առնելու ոչ մէկ հարսնիք տեղի կ'ունենայ։

Թայլանտցիք մեծ հաւատք ունին իրենց կրօնքին հանդէպ։ Թայլանտի մէջ կան 19 հազար տաճարներ, որոնք իրենց չքեղութեամբ անուանի են ամբողջ աշխարհի մէջ։ Կան նաեւ հարիւր վաթսուն հազարէ աւելի պուտտայական կրօնաւորներ, որոնք կը վայելեն բնակչութեան պատիւն ու յարգանքը։

Պուտտայականութիւնը Թայլանտի մէջ, Չինաստանի եւ Ճափոնի նման միայն արարողութեամբ «մեռեալ» կրօնք մը չէ, այլ կատարեալ գոյութիւն մըն է մարմնացած է Թայլանտցիի առօրեայ կեանքին հետ։

Թայլանտի մէջ, հարսանեկան հանդիսութիւնները մեծավայելուչ են։ Ամէնէն աղքատ հարսանիքներուն անգամ, հրաւիրեալներու թիւը երկու հարիւրէն աւելի կ'ըլլայ։

Հարսանիքի ծախքերը, ամբողջութեամբ կը հոգայ հարսին ծնողքը։ Եւ եթէ հարսնցուն պարուհի մըն է, ամուսնանալէն յետոյ պէտք է լքէ իր գործը։

Թայլանտցին չուզեր որ իր կինը գիշերները աշխատի։ Այս պատճառաւ, բազմաթիւ չնորհագեղ պարուհիներ, որոշ տարիքէ մը առաջ չեն ուզեր ամուսնանալ։

Պարուհիներու այս օրինակը տուինք, որովհետեւ Թայլանտի մէջ պարը աւանդութիւն մըն է։

Հարսնեծաղիկներու այս երկրին մէջ, առանց պարի ոչ մէկ տօնակատարութիւն տեղի կ'ունենայ։

Թայլանտցիք պարերով կ'արտայայտեն իրենց դասական, ողբերգական, ուրախութեան եւ պատմական բոլոր արկածախնդրութիւնները։

Պարերու եղանակը եւ պարուհիներու ձեռքի ամէն մէկ շարժումը, սրբագործուած նշանակութիւն մը ունին։

Թայլանտուհիներու արժանաւոր ներկայացուցիչը՝ Թայլանտի Սիրիքիթ Թագուհին է՝ եւ իր ազդու միջոցներով կը պայքարի կնոջ իրաւունքներուն համար։ Վերջերս, ան յաջողեցաւ պարտադրել մեծ ձեռնարկութիւններուն, որ ունենան մանկամսուրներ։ Երկրի մը մէջ, ուր աշխատաւորներու 51 առ հարիւրը կիներ են, դէպի յառաջդիմութիւն մեծ քայլ մըն է առնուա։

Սիրիքիթ Թագուհին, իր երկրի կիներուն մասին կ'ըսէ. «Ամէն տունի մէջ մէկ հոգի պէտք է հրամայէ եւ անտարակոյս որ այրը պէտք է ըլլայ ան։ Ինծի համար, հաճոյք մըն է Թագաւորին հնազանդիլը եւ երբ ամուսինէս հեռու ըլլամ, անպաշտպան եւ անապահով կը զգամ»։

21 տարու Օր. Վանիտան, դրամատան պաշտօնեայ մըն է եւ իր ազատ ժամերուն կը զբաղի սենեմայի գործով։ Ան իր առաջին ժապաւէնէն շահեցաւ բաւական լուրջ գումար մը։ Վանիտան, ազատագրուած կին մըն է, բայց եթէ որոշէ Թայլանտցիի մը հետ ամուսնանալ, պէտք է մոռնայ իր ապահոված ազատութիւնը ու դառնայ ամուսնոյն հնազանդ տանտիկին մը։

27 տարու Թիրի Բարմալ, Թայլանտի չորս հարիւր ազնուական ընտանիքներէն մէկուն անդամն է եւ աղջիկն է Թայլանտի Լոնտոնի նախկին դեսպանին։ Ամուսնացաւ դրամատան տնօրէնի մը հետ. ունի հինգ ծառաներ եւ ինք պարբերաթերթի մը խմբագրուհին է։

Սարգթուան եւ Բրաբասօրն երկուքն ալ մանկամարդ աղջիկներ են եւ բիւրաւոր Թայլանտուհիներու երազը կ'արտայայտեն։

1966ին եւ 1968ին, երկուքն ալ տիրացան «Միս–Թայլանտ»ի տիտղոսին եւ այսօր կ'աշխատին հեռատեսիլի սպասարկութեան մէջ լաւ վարձատրութեամբ։

Տոքթ. Փիէրան, Փարիզ ուսած, Թայլանտի առաջին բժշկուհին է։ Որդեգրած է չորս հազար փոքրիկներ։ Զայն կը կոչեն «Պանքոքի հրեշտակ»ը։

Պանքոքի «Սենթրա» թատրոնին մէջ, իբրեւ պարուհի կ'աշխատին բազմաթիւ աղջիկներ։

Այս թատրոնը Փարիզի «Լիտօ» թատրոնին նման է եւ անոր պարուհիները իրենց ֆրանսուհի արուեստակիցներուն նման, ենթակայ են նոյն կարգապահութեան։

Սակայն, տակաւին շատ կանուխ է խօսելու համար Թայլանտուհիին յառաջդիմութեան եւ ազատութեան մասին։

Քաղաքապետ մը այս հարցի մասին Թայլանտցիներու տեսակէտը պարզելով, արեւելքի մէջ սովոր եղած առակով մը ըսած է. «Այրը թէյաման մըն է եւ կինը անոր գաւաթները»։

Հակադրութիւն պիտի ըլլար ունենալ գաւաթ մը, եւ քանի մը թէյամաններ։

Քաղեց՝ Կ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ԶԲՕՍՆՈՒՄ

Ո՞ւր ես գլխարկ. ցնծացէ՛ք տաբատ եւ... ծխախոտ

Պիտի գար նաեւ այն օրը, երբ մարդիկ ապերախտօրէն պիտի լքէին, կարծես ձերբազատելու համար «ճնշումէն», այն ընտանի հանդերձեղէնը, որ դարերէ ի վեր հպարտօրէն կը բազմէր իրենց մարմնոյն գագաթնամասին վրայ։

Նախապէս այրերը եւ շատ չանցած կիները, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, յօժարակամ պիտի ընդգրկէին գլխաբաց շրջելու նորութիւնը, որ տնտեսական ալ գետնի վրայ, զօրաւոր հարուած մը կուտար հնամեայ արհեստի մը ու նաեւ նոյն ճիւղին վաճառականութեան։ Եւ երեւակայել որ, նախապատերազմեան շրջանէն ոչ այնքան հեռու օրերուն, մարդիկ երբեք պիտի չհամարձակէին դուրս ելլել առանց գլխարկի, որ գրեթէ կէս մը բոպիկ պտըտելու տարօրինակ երեւոյթը պիտի պարզէր, այն ատենի մտայնութեամբ կամ ճաշակով։

Գլխարկին անհետացումով, այրերու մօտ վերջ պիտի գտնէին նաեւ քաղաքավարական կամ պատշաճական զանազան ձեւակերպութիւններ կամ սովորականութիւններ. այսպէս, գլխարկները կը հանուէին՝ զիրար բարեւելու համար, ազգային քայլերգներու ընթացքին, եկեղեցիներէ մուտք գործած պահերուն, մեռելական թափօրի մը ի յարգանս, եւն.։ Աշխատաւորներն ալ իրենց կարգին, պիտի հրաժարէին բանուորական խորհրդանիշ մը յատկանշող ժողովրդական «քասքէթ»էն. ուրեմն, երկուստեք «գլխաբացութեան» այդ մարզին մէջ գէթ, հաւասարութիւն մը կամ համաձայնութիւն մը պիտի գոյանար, գործաւորներու եւ գործարանատէրերու միջեւ...

Իսկ աւելի լուրջ խօսելու համար յայտնենք թէ անվիճելի է որ, գլխարկին ոչ գործածութեամբ, մեծ թերի մը կը մնայ մանաւանդ կիներու հագնուածքին մէջ, երբ ան, այսինքն գլխարկը, իր բազմադեղ նմոյշներով, ինչպէս երբեմնի բոլոր նորաձեւութեանց մէջ, անբաժան մասը կը կազմէր կանացի պերճանքին կամ արդուզարդին, եւ այսօր, ամէնէն խնամեալ վարսայարդարումն իսկ չի կրնար փոխարինել գլխարկին բացակայութիւնը, կնոջական կատարեալ զգեստաւորման մը համար։

Խեղճ գլխարկին անփառունակ նահանջէն վերջ, կանացի աշխարհին մէջ յաղթական մուտք պիտի գործէր տաբատը, զոր է՛ր երբեմն, միայն տարիքոտ կիները կը կրէին, այն ալ շատ քիչ, ընդհանրապէս պաղ օրերուն, յօդացաւի դէմ պաշտպանուելու համար...։ Իսկ ներկայիս, մանաւանդ մանկամարդուհիներու եւ որոշ տարիքի կիներու մօտ, տաբատներու թիւը քառապատիկ կը գերազանցէ կիսաշրջազգեստներու քանակը, եւ որքան ալ վայելուչ, պէտք է խոստովանիլ, շատերուն վրայ, սակայն ընդհանուր առմամբ, իգականութեան շնորհէն որոշ չափ մը կորսնցնել կուտայ անտարակոյս, եւ աւելի անոնց մօտ որոնք կը հագնին բացարձակապէս այրերու յատուկ գոյներով կամ կերպասներով տաբատներ, որ պահիկ մը, հաւատացէ՛ք, խորհրդածելու կը մղէ զիս թէ անոնք մի գուցէ դժգոհ իրենց Եւածին կոչումէն, սուր մարմաջով կը մրկին, ասպատակելու համար Ադամական անդաստանին մէջ...։

Ի վաղուց անտի ընդհանրապէս այրերուն մենաշնորհը եղած ծխախոտը, կախարդական մուտք մը պիտի գործէր նաեւ կիներու մէջ, շատ աւելի լայն սահմանով քան առաջ եւ, տարօրինակ, մանաւանդ այն օրէն ի վեր երբ բժշկական կաճառը կը սաստկացնէր իր ահազանգները,

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Ս. Յակոբ եկեղեցիին սրահին մէջ Պոսթընի գաղութը իր յարգանքը ընծայած է Մայքըլ Արլէն կրտսերի՝ իր վերջին գործին՝ «Դէպի Արարատ» հատորին առթիւ։ Յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբի բացումը կատարած է երեկոյթին «Արմինիըն Ուիքլի»ի խմբագիր Ճէյմս Թաշճեան, իսկ «Արմինիըն Սփէյքթէյթըր»ի խմբագիր Վարուժան Սամուէլեան ներկայացուցած է գրագէտին կեանքն ու գործը։ Մայքըլ Արլէն Կրտսեր խօսելով ազգային ինքնութեան մասին, շեշտած է, թէ կարելի չէ չինել զայն, ամէն մարդ կ'ունենայ իր ինքնութիւնը, սակայն կրնայ պատահիլ, որ ճիշդ տեղը դրած չըլլայ զայն, իսկական կարեւորութիւնը տուած չըլլայ անոր։ Արտայայտուելով սերունդներու փոփոխութեան եւ ժողովուրդներու տեւականութեան մասին՝ ըսած է թէ ժողովուրդ մը քիչ մը կը նմանի ծովուն։ Ջուրը միշտ հոն է, բայց ինչպէս որ ալիքներու փոփոխութիւնը շարժման խաբկանքը կուտայ, նոյնպէս սերունդներու փոփոխութիւնը այն խաբկանքը կուտայ թէ ժողովուրդը կը փոխուի։ Բայց չի փոխուիր։ Ընդգծած է, թէ «Հայութիւնը պէտք է ինքզինքին համար ամրօրէն կանգնի իր ոտքերուն վրայ եւ ինքնադրոշմ մնայ»։

ծխախոտի գործածութեան հետեւանքով ստեղծուած աղետաւոր վտանգները մատնանշելով, ընդհակառակն մասնաւորաբար երիտասարդուհիները, կարծես ծառանալով մասնագէտներուն ազդարարութիւններուն դէմ, կը ծխեն ու կը ծխեն անխնայ, ինչպէս ներսերը, նոյնպէս հրապարակներու վրայ, եւ եթէ ուշադրութիւն ընծայէք, պիտի տեսնէք բոլորովին հակոտնեայ տեսարան մը, յաճախ պիտի պատահի որ շատ աւելի հանդիպիք կին ծխողներու քան այրերու, պիտի դիտէք որ երբ զոյգեր կ'անցնին, երիտասարդուհին է աւելի, որ ծխիկը կը տանի իր շրթներուն քան երիտասարդը։

Կը մտաբերեմ այն հին օրերուն, Ռոնի ափերուն մեր ծերունի Ֆրանսուհի դրացիին զարմանքով սա յայտնածը՝ թէ Հայուհիները, — ակնարկելով աւելի տարեց կիներուն, կը ծխեն այրերու նման...։

Աւելցնեմ, որ ես երբեք հակառակ չեմ կիներու ծխելուն, կը մատնանշեմ միայն սա իրականութիւնը, այն հին օրերէն այս նոր օրերուն, եղական փոփոխութիւնը հագուելակերպի կամ կենցաղներու եղրին մէջ։

Բաներ, բաներ, ի՜նչ բաներ, ինչպէս այլօրէն կ'ըսէր անմոռանալի Նարդունին։

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ–ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՓՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Բ.

Երբ փրովոքատօրը խայտառակաբար դուրս հանուեցաւ ժողովարահէն եւ ժողովրդին արդար զայրոյթը խաղաղեցաւ, կրկին բեմ բարձրացայ եւ յայտարարեցի որ եթէ ընդդիմախօսներ կային՝ ազատօրէն ու անկաշկանդ իրենց կարծիքը կրնային յայտնել, որովհետեւ մենք չենք ուզեր երբեք արգիլել կարծիքի ու գաղափարներու ազատ փոխանակութիւնը։

Ոչ ոք ձայն բարձրացուց, եւ ներկաները մեկնեցան տպաւորիչ ազդեցութեան տակ։

Ես ներկայ հայ իրականութեան հանդէպ պիտի շարունակեմ այս ուղղութեամբ լուսաբանել ժողովուրդը, ինքնագիտակցութիւնը արթնցնել անոր մէջ եւ մղել զայն դէպի յեղափոխական մաքուր պայքարը թէկուզ հարկ ըլլայ դիմել ծայրայեղ միջոցներու։

Բայց որպէսզի պայքարը տայ արդիւնաւոր բաւարարութիւն, անհրաժեշտ է որ ձեր կողմէն ալ նոյն ուղղութեամբ գործէք թէ՛ մեր օրկաններու միջոցաւ հրապարակային փրոփականտայով եւ թէ մեր ընկերներու ուղղուած մասնաւոր հրահանգներով։

Չպէտք է թոյլ տալ որ հայ չէզոք կամ ո՛չ յեղափոխական տարրը, օգուտ քաղելով ազատութենէն, փորձէ գլուխ բարձրացնել. պէտք է խփել նորա գլխին, երբ դեռ ժամանակը չէ անցած։ Վաղը կը լինի գուցէ շատ ուշ։

Վասպուրականի Հայութիւնը, այսինքն մեր շարքերուն մէջ գտնուող տղերքը, որոնք կը կազմեն գիտակից երիտասարդութիւնը, ունի պայքարող ոգի եւ հարկ է իր այս տրամադրութենէն օգտուիլ՝ ներկայացնելով անոր գործունէութեան ասպարէզ, կամ, լաւ եւս է ըսել, կռուանոց։

Հոս ունինք արդէն Ազատ Սիրոյ հետեւորդներ եւ Նոր Սերնդական երիտասարդութիւն, որոնք իրենց աշխարհահայեացքով կարող են առաջնորդ ըլլալ նոյնիսկ պոլսահայ ինկած մտաւորականութեան։ Իրենց մասին կը խօսիմ մանրամասնօրէն յետագայ նամակներով։

Ցը...։

Գ.

Վան, 2 Օգոստոս, 1909

Սիրելի ընկերներ,

Ձեր վերջին գրութեամբ կը պատուիրէք որ աշխատինք ամէն գնով բարձրացնելու մեր պրէսթիժը որ մի կրիտիկական մոմէնթ անցընելու վրայ է։

Դա չա՛տ հեշտ է ասել եւ պատուիրել, բայց ի՞նչ միջոցով կարելի է բարձրացնել այդ պրէսթիժը, ահա՛ բուն հարցը։

Ես այդ մասին ունիմ իմ որոշ հայեցակէտը, որը անշուշտ համաձայն կուգայ ձեր հայեցակէտին։ Ներկայ իրականութեան մէջ մեր պրէսթիժը կը պահպանուի ու կը բարձրանայ պայքարով ու միմիայն պայքարով։ Մեր կազմակերպութիւնը ծնունդ է պայքարի հրամայողական պահանջքէն եւ ապրեր ու զօրացեր է պայքարով։ Դա պատմական փաստ եւ իրողութիւն է եւ կարելի չէ ժխտել։ Մեր պրէսթիժը թեքուեցաւ այն օրէն՝ ուր խաղաղ գործունէութեան աղետալի փորձը ընել ուզեցինք։ Կատուն որ չի ճանկեր ու կը փորձէ ետեւի ոտքերուն վրայ կենալ ու ձեռք լիզել, այլեւս կը դադրի կատու ըլլալէ. նա ա՛լ կորցրած է իր պրէսթիժը մուկերու քով։ Պէտք է միշտ ճանկել, այդ է մեր պատմական, եւ կամ այսպէս ասած՝ մեր ֆիզիոլոգիական դերը հայ իրականութեան մէջ։

Ձեր հրահանգի համեմատ, ներփակ կը ղրկեմ Վանէն թուագրուած մի հեռագիր որ բուռն բառերով համակրութիւն կը յայտնէ մեզի ու միեւնոյն ատեն կը դատապարտէ վատերը, դաւաճանները, յետադիմականները, չէրխաթճիները, վերջապէս բոլոր անոնք որ մեզի հետ չեն։

(Շար.)

Պ. Պ. Յարութիւն եւ Ռուբէն Տէր-Գալուստեան եղբայրները, այրի Տիկին Բարսեղեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Միսաք Մոմճեան (Աթէնք), Տէր եւ Տիկին Պալեան եւ զաւակները (Քանատա), այրի Տիկին Աննիկ Մինասեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սրբուհի Տէր-Գալուստեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Լիւսի Օհանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նեկտար Տէր-Գալուստեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բժ. Մանուկեան եւ զաւակը (Պուլկարիա), այրի Տիկին Մարի Մանուկեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Թագուհի Սագաթէլեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Նազարեան, Մանուկեան, Պչաքճեան, Նալբանդեան, Փափազեան, Խորտէքեան, Տէր-Վարդանեան եւ Տատուրեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց մօր, հօրաքրոջ աղջկան, ներոջ, եղբօր կնոջ եւ ազգականին՝

ՄԱՐԻ ՏԷՐ-ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ
(ծնեալ Մոմճեան)

մահը որ պատահեցաւ 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Դեկտ. 5, Ուրբաթ ժամը 14ին, Շավիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ թաղումը՝ Շավիլի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պռոնէն Տէր եւ Տիկին Կ. Յովակիմեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իրենց շատ սիրելի եւ համագիւղացի, ողբացեալ Նշան Ռըստիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու անունով իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Նիկողոսեանին եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն ընկեր Յարութիւն Նիկողոսեանի մահուան տխուր առիթով:

×

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը իր եւ Լիոնի հայ գաղութին անունով կուգայ իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել տեղւոյս Հոգեւոր Հովիւ Գեղամ Ծ. Վրդ. Զաքարեանի եւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց եղբօր Յակոբ Արթին Զաքարեանի կսկծալի մահուան առթիւ՝ Պէյրութի մէջ, զոհ վրիպած գնդակներու:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Ուրբաթ Դեկտեմբեր 5, երեկոյեան ժամը 20.30ին, Տիկին Հաքիմեանի բնակարանը՝ 144 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Պանեէօ: Կարեւոր օրակարգ, նոր վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն - Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Դեկտ. 7, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկերուհի Ծիրան Մխեանի բնակարանը: Կը խընդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ողբ. ընկերներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօնին առթիւ.— Տիկին Ջէրէքճեան իր հօր Կարապետ Բագոսեանի յիշատակին 100 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Մարգարեան 100, Տիկին Վերժինէ Յովնանեան 50 Ֆր.:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Ստիպողաբար ծախու է Առնուվիլի մէջ փավիյոն մը, երկու յարկ: Գինը 165.000 Ֆր. զոր կարելի է վճարել:

Դիմել՝

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ
77, Rue Lafayette, Paris (9e)
Tél. : 878-02-99

THEATRE
POCHE - MONTPARNASSE
75, Bd. du Montparnasse

La Caverne d'Adullam
de Jean-Jacques VAROUJEAN

Tous les soirs, sauf dimanche à 20 h. 45, samedi 20 h. 30 et 22 h. 30

Imprimé sur les Presses du JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Déjeuner-Dansant

L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS

Vous invite à participer au DEJEUNER DANSANT qu'elle organise le Dimanche 7 Décembre à 13 heures, au YAN'S CLUB 5, Avenue Reille — PARIS (13e).

PRIX du Repas 65 Fr.

Réservations : Madame KERMEZIAN
15, Rue de Cléry, Paris 2e
Tél. : 236-94-91

FNAIM — *Membre O.R.P.I. Sud*

ETUDE RIVE GAUCHE

Adminstration de biens
Transaction Immobilière
Directeur Jacques TORANIAN
Cartes Professionnelles Too 69 Goo45
122, Boulevard Raspail, 75006 Paris
544-19-46 — 544-11-25
222-70-63 — 548-67-61

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք-Վարուժան կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Դեկտ. 4 ժամը 20.30ին Հայ Տան մէջ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի Վրացեան կոմիտէի ընկերները, Ուրբաթ Դեկտ. 5, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը:

Կարեւոր օրակարգ - պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԻԷՆ.— Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ (Դեկտ. 6) ժամը 20.30ին Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, Դեկտ. 6, ժամը 9ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

INVITATION

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

VENDREDI 5 DECEMBRE A 21 H.

CINÉMA

SERGE PARADJANOV
GERARD DE BATTISTA
MARC LÉVIE

LES CHEVAUX DE FEU — STRASBOURG PARIS
LA DEMANDE EN MARIAGE (AVANT-PREMIERES)

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16
PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose ses

VOYAGES EN ARMENIE

Spécial Jour de l'An et Noël en Arménie

Départ 26 Décembre — Retour 8 Janvier 1976

Prix par personne au départ de MARSEILLE

F 2500

Ces prix comprennent :

- Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
- Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
- Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
- Pension complète
- Visite Erévan — Etchmiadzin
- Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions; minimum un mois avant la date de départ

Renseignements et réservations :

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

HOTEL SPLENDID
31, BD. D'ATHENES — MARSEILLE

Grande Nuitée Dansante

Organisée par
L'U.G.A. - A.S. ARDZIV

Samedi 6 Décembre, de 21 heures à l'aube

Orchestre : LES MEDITERRANEENS de Radio - Monte - Carlo

Réservations : Téléphoner 48-55-74

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Դեկտ. 7, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)
Նախագահութեամբ
Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ
Նուագախումբ Ճարպիկեան
Noël Djarbikian vous présente le groupe TROIKA - TZIGANOVITCH
NOMBREUSES ATTRACTIONS — DANSES ET CHANTS
Մուտք 25 ֆր. — ուսանողներու 15 ֆր.
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924-38-54

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
5
VENDREDI
5 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 ֆր. Վեցամսեայ 90 ֆր.
Արտասահման Տար. 200 ֆր. Հատը 1 ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.457
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.457

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ Ի ԽՆԴԻՐ ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐՈՒ

—— Օ ——

Բ.

ԵՐԿՈՒ ԼԱՐԻ ՎՐԱՅ ԽԱՂԱԼ

—— Օ ——

Ի՞նչ ուղղութեան պիտի հետեւին Թուրքերը: Արեւելեա՞ն թէ արեւմտեան: Վոսփորը երկուքի կը բաժնէ Թուրքիան, — Եւրոպա եւ Ասիա:

Ըստ Թայմի յօդուածագրին, քաղաքական վարիչներու եւ զինուորականներու մեծ մասը կը ձգտի դառնալ կատարեալ եւրոպացի, ինչպէս կը թելադրէր Աթաթիւրք: Թուրքիա արդէն անդամ է Սթրազպուրկի Եւրոպական Խորհուրդին, կը պատկանի ՕԹԱՆի արեւելեան ճակատը, դիմում կատարած է 1992ին լիակատար իրաւունքներով Հասարակաց Շուկայի անդամ դառնալու համար: Թուրք պատմագէտները կը սիրեն յիշեցնել, որ իրենց ազգը դարերով տիրապետած է Եւրոպայի Պալքաններուն վրայ, պաշարած է Վիեննան՝ նախ քան ճանչցուիլը իբրեւ Եւրոպայի առաջին, եթէ ոչ վերջին հիւանդ մարդը:

Միւս կողմէ կան որոշ թիւով Թուրքեր, որոնք իբրեւ ջերմեռանդ իսլամ, յուզումով իրենց աչքերը կը դարձնեն դէպի վերածնող իսլամական աշխարհը, որ ժամանակին կ'ապրէր օսմանեան տիրապետութեան տակ:

Միաժամանակ Թուրք ընթրստ ուսանողներ եւ մտաւորականներ կը մեղադրեն արեւմտեան դրամատիրութիւնը, որ հարստութեան ակնբախ անհաւասարութիւն ստեղծած է երկրին մէջ, ուր մարդագլուխ եկամուտն է միայն 550 տոլար, Սպանիոյ մէկ քառորդը:

Տեսնելով, որ ժողովրդավար երկիրները անզօր են առաջքն առնելու համաշխարհային տնտեսական տագնապին, շատ մը Թուրքեր սկսեր են հարց տալ թէ արեւելք – արեւմուտք քաղաքակրթութեանց միջեւ դժուար ընտրութիւն մը կատարելու կոչուած ազգ մը կ'արժէ՞, որ իբրեւ տխպար հետեւի արեւմտեան Եւրոպայի:

Թուրքիա ծանրակշիռ երկընտրանքի մը առջեւ գտնուեցաւ անցեալ տարի: Հակառակ Ուաշինկթընի եւ եւրոպական Պետութեանց դիւանագիտական ամենախիստ ճնշումներուն, 1974 Յուլիսին Մէքսինի նաւահանգիստէն Թրքական զանգուածային արշաւաբանակ մը ցամաք հանեց Կիպրոսի հիւսիսակողմը եւ յաջորդական երկու ընդհանուր յարձակումներով գրաւեց կղզիին 40 առ հարիւրը: Ու հակառակ Անգարայի դաշնակիցներուն տեւական հակառակութեան, մինչեւ այսօր այնտեղ կը մնայ:

Թայմի յօդուածագրին համեմ չեն Կիպրոսի հարցին մէջ Թուրքիոյ բռնած անհաշտ դիրքը, վէճը հաշտարար եղանակով կարգադրելու մերժումը, ամերիկեան խարիսխները գրաւելու սպառնալիքը, համաշխարհային հանգամանք ներկայացնող խնդիրներու հանդէպ ցոյց տուած յարաճուն ազգայնամոլութիւնը: Ժողովուրդի բերնին մէջ յանկերգ եղած են «Անկախ Թուրքիա», «Ո՛չ մէկ արտաքին ճնշում» նշանաբառերը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԶՈՀԵՐ

—— Օ ——

Հոս ու հոն միջադէպերը չեն դադրած եւ իսրայէլեան օդուժին ռմբակոծութիւններն ալ բաւական ջղագրգիռ մթնոլորտ մը ստեղծած են: Լիբանան բողոք ներկայացուցած է Ապահովութեան Խորհուրդին իր կողքին ունենալով նաեւ Եգիպտոսը:

Միւս կողմէ Օրիան – Լը Ժուռ Դեկտ. 2ի իր թիւով կարգ մը մանրամասնութիւններ կուտայ եւ կը հաստատէ որ Ֆրանճիէ – Քարամէ համաձայնութեան յաջորդող առաջին 24 ժամերը շատ փայլուն արդիւնք մը չեն տուած քանի 7 մեռեալ կայ, 10 դիակ գտնուած է եւ քիչ մը ամէն կողմ առեւանգումներ եղած են, մասնաւորաբար Պէյրութ, Զահլէ եւ Տրիպոլիս: Անդին Քարամէ կը փորձէ աւելի ներկայացուցչական դահլիճ մը կազմել, ուր ըլլան բոլոր հոսանքներն ու յարանուանութիւնները: Կ'ըսուի թէ ի տես երկրին տնտեսական աղէտալի կացութեան, հաւանական կը նկատուի նաեւ որ նման կառավարութեան մը մէջն առնուի Ատնան Քասսար որ նախագահն է Առեւտուրի եւ Ճարտարուեստի Սենեակին: Նոյն թերթին համաձայն (որ կրցած էր վեց էջով լոյս տեսնել, մինչ ցարդ չէր կրցած չորսը անցնիլ երբ սովորաբար ութ էջ է) նոր կառավարութեան համար զանազան վարկածներ կան: Այսպէս առաջին վարկածի մը համաձայն, չորս սիւննի, որոնց կարգին Քարամէ, չորս շիի, երեք յոյն-օրթոտոքս, չորս մարոնի (որոնց կարգին Շամուն), մէկ Հայ (Սուրէն Խանամիրեան), երկու յոյն-կաթողիկէ: Ուրիշ լուծում մը նախատեսելով հանդերձ նոյն համեմատութիւնը ներկայացուցչական գետնի վրայ, անուններու փոփոխութիւն կը կրէ միայն, օրինակ յոյն-կաթողիկէներուն համար, Ֆիլիփ Թաքլա փոխանակ Ալպէր Մանսուրի, որ հակառակորդներ ունի եւ Խաչիկ Պապիկեան փոխանակ Սուրէն Խանամիրեանի: Նոյնն է գրեթէ երրորդ ձեւի մը վարկածը ուր Հայերու կողմէ կրկին կը յիշուի Խաչիկ Պապիկեան եւ յոյն-կաթողիկէներու համար ալ այս անգամ Թաքլայի տեղ՝ Նասրի Մաալուֆ:

× Վերջին շաբաթներու կռիւներու կարգին յիշենք որ ընկ. Յակոբ Իսկէնտէրեան կորսնցուցած է իր անհրաժեշտը, մինչ ինք հրաշքով ողջ մնացած է երբ իր կառքը գնդակներու տարափի մը տակ բռնուած է եւ անհրաժեշտը տեղն ու տեղը մեռած է գնդակը գլխուն ստանալով:

Օրիան – Լը Ժուռ Դեկտ. 2ի նոյն թիւին 6րդ էջին վրայ արձագանգ կը հանդիսանայ «Հայաստանի ազատագրութեան գաղտնի բանակ»ի մէկ մանիֆեստին, որ ցրուած է Պէյրութ եւ ուր կ'ըսուի թէ այդ «բանակին» անդամները վճռած են բոլոր միջոցներով եւ «Ազգ. ուժերու» օժանդակութեամբ ապահովել «հայ պաշարուած ընտանիքներու» պաշտպանութիւնը: Մանիֆեստը կը դատապարտէ «այն անկարողութիւնը զոր ցուցաբերած են հայ կազմակերպութիւններն ու կուսակցութիւնները վերջին դէպքերու ընթացքին եւ որոնք տեղի տուած են իրենց պատասխանատուութեանց առջեւ»: Կ'ըսէ նաեւ թէ Քանթարիի շրջանը ապրող Հայերու տուները թալանի տրուած են:

× Միջազգային բեմին վրայ կողմերու դիրքերը կարծրացած են: Այսպէս Խորհ. Միութեան Արտաքին Նախարարը քննադատած է ամերիկեան նախաձեռնութիւնը Միջին Արեւելքի վերաբերեալ նախապատրաստական ժողովի մը, որ դեռ չէր ալ հրապարակուած: Խորհ. Միութեան համար խաղ մըն է, որ կը ձգտի արգելք հանդիսանալու Պաղեստինեան կազմակերպութեան մասնակցութեան բուն իսկ ժողովին: Մնաց որ արաբական աշխարհն ալ շատ տաք չէ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հրաւէրովը հայ երեք Յարանուանութիւններու Հոգեւոր Պետերուն, 1975 Նոյեմբեր 28ի Ուրբաթ օրը, Փարիզի մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, Լիբանանի ծանօթ դէպքերու պատճառաւ աղէտեալ մեր ժողովուրդին օգնութեան ձեռնարկը կազմակերպելու համար:

Հրաւէրին պատասխանած էին Փարիզի եւ շրջանի եկեղեցիներու եւ բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, որոնք նկատի ունենալով խնդրոյն կարեւորութիւնն ու ստիպողական հանգամանքը, երեք Հոգեւոր Պետերու հովանաւորութեամբ կազմեցին եօթը հոգինոց յանձնախումբ մը, որ պիտի գործէ որպէս

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

կեդրոն ունենալով Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան-Կուժոն:

Յանձնախումբը իր առաջին նիստը գումարեց Դեկտեմբեր 1, Երկուշաբթի օրը, նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի եւ ընտրեց իր դիւանը.—

Պր. Գէորգ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ Ատենապետ
Պր. Կարպիս ՋՐԲԱՇԵԱՆ Գանձապահ
Պ. Անտրէ ԵՏԻՔԱՐՏԱՇԵԱՆ Ատենադպիր
Պ. Կարպիս ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆ
Պ. Նորայր ԵՐԱՄԵԱՆ
Պ. Կարպիս ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Պ. Միհրան ՔԵՀԵԱՅԵԱՆ

Դրամական նուիրատուութիւնները կրնան ղրկուիլ եկեղեցին ուր Յանձնախումբը մասնաւոր հաշիւ մը բացած է. բաց աստի, Յանձնախումբը պատրաստած է յատուկ նուիրատուութեան տոմարներ, արձանագրելու համար անուններն ու տրուած գումարները: Բոլոր նուիրատուներուն անունները եւ տուած գումարները պիտի հրատարակուին Փարիզի հայ մամուլին մէջ:

Այս առթիւ Յանձնախումբս սրտագին կոչ կ'ընէ մեր սիրելի հայրենակիցներուն, որպէսզի սիրով ընդառաջեն Ամենայն Հայոց Հայրապետի եւ Լիբանանի երեք հայ Հոգեւոր Պետերու սրտառուչ կոչին, եւ առաւել չափով մասնակցին մարդասիրական համազգային այս հանգանակութեան՝ իբր նուիրական պարտականութիւն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

COMITE DE SECOURS AUX SINISTRES
ARMENIENS DU LIBAN
c/0 Eglise Arménienne
15, Rue Jean-Goujon
75008 PARIS

Փանի մը տողով

ՓԱՐԻԶ, Ավընիւ Պոսքէ բաւական յուզումնալից օր մը անցուցած է Չորեքշաբթի օր երբ երկու հոգի — մէկ Հիւսիս. Ափրիկեցի եւ մէկ Սպանացի հոլտ-ըփ մը կատարելու համար խուժած են Քրետի Լիոնէի դրամատնակը ժամը 11.15ին բայց ոստիկաններու ժամանումը արգելք հանդիսացած է եւ աւազակները մինչեւ կէս գիշեր պատանդ պահած են երեսուն հոգի — պաշտօնեայ եւ յաճախորդ, մէկ միլիառ ֆր. պահանջելով (երկու միլիոն տոլարով եւ երկու միլիոն ֆրանքով): Կէս գիշերին դրամին մէկ մասը կը բերուէր, քիչ ետք նաեւ մնացեալը ու գողերը կը մեկնէին երկու պատանդ իրենց հետ տանելով բայց քիչ անդին կարմիր լոյս մը «կ'այրէին» եւ բախում կ'ունենային կառքի մը հետ, մինչ ոստիկանութիւնը սկսած էր կրակել: Մէկ գողը սպաննուած է, միւսն ալ ձերբակալուած:

ԲԱՆԱԿԻՆ մէջ անախորժ մթնոլորտը ծանրանայ եւ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ ըրած է Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. սենտիքային դաշնակի չորս կեդրոնները, ինչ որ մեծ վրդովում ստեղծած է եւ խտ. Մէռ «զանգուածային պատասխանի» կոչ կ'ընէ: Ազգ. Ժողովին մէջ ալ Տէֆէռ-Շիրաք շատ բուռն վէճ մը տեղի ունեցաւ: Նախարարապետը կ'ամբաստանէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը որ բանակին մէջ «կոմիտէներու» կազմութեան ջատագով եղած է եւ կ'ուզէ կուսակցութեան տեսակէտ ունենալ եւ ոչ թէ Տէֆէռի կամ Միթերանի կարծիքը իր մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

« ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ »Ի ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԸ

—— Օ ——

Շաբաթ օրուան (Նոյ. 29) մեր թիւով հաղորդած էինք թէ Հայաստանի «Անվտանգութեան Կոմիտէի» նոր նախագահ նշանակուած է Հրայր Միխայէլեան, ըստ Նոյ. 28ի Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնին: Նոր ստացանք «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Նոյ. 25ի թիւը որ իր առաջին էջին վրայ հրապարակած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան «Հրամանագիրը»՝ «Պետական Անվտանգութեան Կոմիտէ»ի նոր նախագահի նշանակման մասին.

«Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի նախագահութիւնը որոշում է ընկ. Հրայր Աւանէսի Միխայէլեանին նշանակել Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր Պետական Անվտանգութեան կոմիտէի նախագահ»:

Օրաթերթին նոյն թիւին չորրորդ էջին վրայ «Խրոնիկա» խորագրին տակ հրատարակուած է՝ «Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի նախագահութիւնը ընկեր Արկադի Պաւլովիչ Ռադզոլինին ազատել է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր Պետական Անվտանգութեան կոմիտէի նախագահի պարտականութիւններից՝ այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» զեկոյցը:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ՎԱՆԱՆԴԻ (ԿԱՐՍ) ԴՊՐՈՑԸ

Օ

Անիի եւ Վանանդի շրջաններուն մէջ ուսումնական ու գրական գործունէութեան շարժումը հայ ազնուականութեան գործօն հետաքրքրութեան առարկայ կը դառնայ տասներորդ դարէն սկսեալ, երբ Պահլաւունիներու տոհմը ռազմական եւ շինարարական գործերու կողքին նաեւ՝ մանուկ եւ պատանի սերունդներու մտաւոր պատրաստութեան մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայէ:

11րդ դարու հայկական վերածնութեան մէջ Գրիգոր Մագիստրոսի եւ առհասարակ Բագրատունիներու ուսումնատենչ ձգտումներն ու իրագործումները կը կազմեն նախերգանքը կրթական զարթօնքի մը՝ որուն յառաջապահ գիծերուն վրայ կը յիշատակուին Յովհաննէս – Սմբատ Թագաւորի, Անիի Սարգիս վարդապետին եւ Գագիկ Բ.ի անունները:

Գրիգոր Մագիստրոս՝ իր 40րդ «թուղթ»ին(*) մէջ (Նամակ), ինչպէս նաեւ Մատթէոս Ուռհայեցի՝ իր պատմութեան մէջ, լայն տեղեկութիւններ կու տան մասնաւորաբար Գագիկ Թագաւորի կողմէ կրօնական թէ արտաքին գիտութիւններու ընծայուած բացառիկ կարեւորութեան, ինչպէս նաեւ ճեմարաններու եւ իմաստասիրական ճիւղերու յատկացուած ուսումնարաններու մասին, շեշտելով որ ան (Գագիկ Թագաւոր) եղած է քերթողական արուեստի հետեւորդ եւ իմաստասէր անձնաւորութիւն մը:

Այս առիթով է նաեւ որ անոնք կը խօսին Վանանդի եւ յատկապէս Կարսի դըպրոցներուն մասին, որոնք 11րդ եւ 12րդ դարերուն հանդիսացած են կրթական – մշակութային վառարաններ, իրենց կից մատենադարաններով եւ դրչութեան նըւիրուած մասնաւոր բաժիններով:

Գրիգոր Մագիստրոս, որ սերտ յարաբերութիւն ունեցած է Կարսի արքունիքին եւ յատկապէս Գագիկ Թագաւորի հետ, իր կարգ մը նամակներուն մէջ համակրանքով կ'արտայայտուի այս վերջինի մասին՝ վկայելով որ ան իր զուրգուրանքին ու հոգածութեան առարկայ դարձուցած է դաստիարակչական, գիտական եւ կրթական պատրաստութեան գործը:

Ուռհայեցի եւս չի ծածկեր իր հիացումը, երբ, խօսելով Գագիկի մասին, կը գրէ. «Այր իմաստասէր եւ լցեալ ամենայն շնորհօք փիլիսոփայականացն եւ հռետորական արուեստիցն. էր յոյժ ճարտարաբան»:

Մանուկ Աբեղեան, իր «Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն» գործին մէջ (հատոր Բ. 1946, Երեւան, էջ 15–21) խօսելով Գրիգոր Մագիստրոսի կեանքին մասին, կ'անդրադառնայ Գագիկ Թագաւորի հետ անոր բարեկամութեան եւ կը գրէ.

— «Գագիկ թագաւոր հովանաւորել է գիտնականներին եւ ունեցել ճեմարան, այսինքն փիլիսոփայական դպրոց, ուր սովորեցնում էին կրօնականի հետ ե՛ւ արտաքին գիտութիւններ: Այսպիսի ուսումն արդէն վերածնութեան ոգու առաջին պահանջն էր»:

Կարգ մը պատմիչներու համաձայն, Կարսի եւ շրջակայ գիւղերու մէջ 11 – 12րդ դարերուն գոյութիւն ունեցած են վանական եւ ժողովրդային բազմաթիւ դպրոցներ. դժբախտաբար. սակայն, հինէն եկող այս վկայութիւններուն մէջ մանրամասնութիւններ չեն տրուիր:

Իսկ Աբգար Մովսիսեան, իր «Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան» անուն աշխատասիրութեան մէջ (1958, Երեւան, էջ 275), անդրադառնալէ ետք Վանանդի դաստիարակչական ամրոցներուն մասին յետնորդ սերունդներու փոխանցուած տեղեկութիւններուն՝ կը հաստատէ.

— «Մենք չենք կասկածում որ 11րդ – 12րդ դարերում Հայաստանում եւ յատկապէս Արարատեան, Սիւնեաց եւ Կարսի շրջաններում կային հասարակական (ժողովրդային, Մ.) դպրոցներ: Այս շրջանում սկսում են ծաղկել աշխարհիկ գիտութիւններն ու արուեստները, ինքնատիպ ու բազմերանգ ճարտարապետութիւնը՝ որի հսկայական ու հոյակապ կոթողները կանգնեցին Անիում, Կարսում, Աղթամարում, Ոստանում, Արարատեան նահանգում եւ Հայաստանի բազմաթիւ այլ վայրերում:

«Ցիշենք որ Կարսի արքունիքում կային ուսումնական եւ գիտուն շատ Պարսիկներ, Արաբներ եւ Հրեաներ. նրանցից շատերը բժիշկներ, կառուցողներ եւ մասնագէտներ էին. սրանց միջոցով կատարում էին նաեւ թարգմանութիւններ»:

Վեր. Եղիա Քասունի՝ իր «Պատմութիւն հին հայ դաստիարակութեան» անուն գործին մէջ (1959, Պէյրութ, էջ 205–207), հիմնուելով Ստեփանոս Ասողիկի վկայութեանց եւ Ս. Պալասանեանի «Հայոց Պատմութիւն» աշխատասիրութեան վըրայ, կը հաստատէ թէ Գագիկ Ա.ի օրով իսկ «հարիւրաւոր» վանքեր եւ դպրոցներ գոյութիւն ունեցած են ու մինչեւ 11րդ դարու երկրորդ քառորդին (1025 – 1050), — մինչեւ սելճուքեան աւերումներ —, «շատ ծաղկեալ» վիճակ ներկայացուցած են անոնք:

Մ. Թ.

(*) Գրիգոր Պահլաւունիի (Մագիստրոս) կեանքին, գործունէութեան եւ մեծակշիռ վաստակին մանրամասնօրէն անդրադարձած ենք Միջնադարեան մշակութային վերազարթումին յատկացուած ակնարկներու մեր շարքին մէջ՝ 1974ի ընթացքին: Խօսած ենք նաեւ իր նամակներուն մասին, ընդհանրապէս:

Մ. Թ.

ՎԻՄԱԳԻՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օ

Բ.

Ըստ վկայութեանց, Օսմանեան կայսրութեան մէջ այլադաւանութեան ու ուրիշ պատճառներով ծայր տուած հալածանքները, անմարդկային ձեւերով տանջանքներու ենթարկելը, մահապատիժ գործադրելը ոչ միայն չէր արգիլուած ու պատժուած, այլեւ հովանաւորուած էր Պետութեան կողմէ:

Հայկական նահանգներու մէջ «ամէն օր հրացան կը պարպեն եւ բան ըսող չկայ, աւազակութիւն կ'ընեն, փնտռող եւ հարցնող չկայ, մարդասպան են՝ հըրակող պաշտօնէութիւն չկայ...»: Քրիստոնեայ ժողովուրդները ամէն տեսակ ճնշումներու ենթարկողները «ունին իրենց գլուխը աղաներ, պէկեր, այսինքն իրենց ձեռնարկութեանց մէջ զիրենք խըրախուսող եւ պաշտպանող արիւնկզակ դահիճներ, մարդակեր գազաններ»:

Անոնք, որոնք յանդգնութիւնն ունեցած են իրենց բողոքի ձայնը բարձրացնելու՝ պատժուած են կամ ալ գլխատուած հրապարակով: Այս առումով ուշագրաւ է սամաթիացի Յակոբի 1807ի ողբերգական նահատակութիւնը նկարագրող վիմագիր բանաստեղծութիւնը: Յակոբ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքին եւ Կարնոյ հոգեւոր առաջնորդն էր: Ոչ միայն կը հալածուի, այլեւ զանազան ամբաստանութիւններով «Ցարգելանոց բանտս նետի»: Սակայն ո՛չ բանտը, ոչ ալ հալածանքները չեն յաջողիր ընկճել հոգեւորականին կամքը: Կը յաջողի ազատիլ բանտարկութենէ, սակայն վերադարձի ճամբուն վրայ, Մուշի մօտերը, «Սահակայ ձորակի» մէջ դաւադրաբար կը սպանուի: Ահա ոճիրին նկարագրութիւնը.

Բայց սուրբ տեղիս չհասանի,
մինչ Սահակայ ձորակ մտեալ՝
ի նենգողացն ընդհարեալ,
սրախողխող մարմնովն լեալ,
կսկծալի մահուամբ մեռեալ,
կոծով մեծաւ ի յաստ բերեալ,
ի գերեզման մահու եդեալ...:

Օսմանեան կայսրութեան մէջ, բացի կրօնական եւ ազգային հալածանքներէ, միշտ դաւեր կը սարքուէին հայ երեւելի մարդոց դէմ, նոյնիսկ այնպիսիներու, որոնք իրենց գործունէութեամբ բարձր դիրք եւ հեղինակութիւն ձեռք ձգած էին պետական շրջանակներու, արուեստի եւ մշակոյթի բնագաւառներու մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, Օսմանեան կայսրութեան մէջ բարձր դիրքի հասած էր Տուզեաններու տոհմը: Միքայէլ Տուզեան սուլթան Մուսթաֆա Դ.ի օրով կարգուած էր վերատեսուչ կայսրութեան փողերանոցի: Արդ նոյն պաշտօնին յետագային սուլթան Մահմուտ Գ.ի օրով կը կարգուի նաեւ Միքայէլ Տուզեանի թոռը՝ Գրիգոր Տուզեան: Այս վերջինը զրպարտութիւններու զոհ դառնալով՝ կ'ենթարկուի մահապատիժի, նոյն ճակատագրին կ'արժանանան նաեւ անոր եղբայրները՝ Սարգիս, Միքայէլ, ինչպէս նաեւ հօրեղբօր տղան՝ Մկրտիչ: «1819 Թ. Օգոստոսի 27ին էր այդ սեւ օրը... Գրիգոր Ջելէպի եւ եղբայր Սարգիս Ջելէպի խարդաւանօք կը բանտարկուին արքունի փողերանոցի մէջ: Հոկտեմբերին երկուքն ալ կը գլխատուին Պապը Հիւմայունի առջեւ, մինչ իրենց միւս եղբայրը՝ Միքայէլ եւ հօրեղբօրորդին՝ Մկրտիչ Ջելէպիները Տուզեանց Գուրուչէշմէ Եովելեանց՝ տըպարանին պատուհաններէն կը կախուէին...»:

Տուզեաններու այս եղերական նահատակութեան պատմութիւնը դարձած է բանաստեղծութեան նիւթ: Ահա Միքայէլի նուիրուած մասը.

Որ ոչ բաւեալ
դարձուցանել ի գլխոյ եղբարցս
զշանթընկեց ամպրոպացն սպառնալիս
առ սէր նոցին
մատուցի եւ զիմս անմեղ պարանոց
եւ պարանեցայ ի նոյն մրրիկ՝
Միքայէլս Տիւզեան,
յանհաս խորհրդոց երկնից
հարուածեալ անմեղութիւն:
Հայեաց յայս մահ անպարտական
դիր ափ ի բերան...

Հալածանքներն ու ճնշումները սովորական երեւոյթներ էին Արեւմտ. Հայաստանի եւ հայկական գաղութներու մէջ յատկապէս ԺԸ.–ԺԹ. դարերուն: Գ. Սրուանձտեանց կը գրէ. «Կարի երկիւղով պաշարեալ են Հայկ. ո՛չ իրենց իրաւունքը, եւ ո՛չ իրենց կրօնքը կրնան համար-

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Մեր առաջին կայարանը եղաւ Քոնիա քաղաքը: Շոգեկառքը երկու ժամ հանգիստ ըրաւ եւ մենք ալ վար իջանք, ուտելիք գնեցինք, աժան խնձոր կար՝ փամփուշտներու պէս թելերու վրայ շարուած, գնեցինք, վիզերնիս անցուցինք, հաց եւ պանիր ալ գնեցինք ու երկու ժամ վերջ ճամբայ ելանք:

Այն վակոնը ուր միայն մենք մչեցի տղաքներս կայինք, Կիլիկիայէն եկած ժամանակ, այս անգամ անծանօթ մարդ մը, հազիւ 40 տարեկան, եկած մեր վակոնին մէջ տեղաւորուած էր: Շոգեկառքին մէջ մենք բոլորս Թրքերէն կը խօսէինք, որպէսզի հասկնանք մեր այս ընկերակիցին ի՛նչ ազգէ ըլլալը: Ճամբան բաւական խօսեցանք եւ մեզի հարցուց թէ ի՞նչ ազգէ ենք: Պատասխանեցինք որ Թուրք ենք: — Ո՞ւր կ'երթաք այսպէս հարցուց մեզի: Ըսինք որ Պոլիս կ'երթանք ուսանելու. Թուրը եկաւ մեր ծընողքները կոտորեց, մենք ալ որոշած ենք Պոլիս երթալ եւ զինուորական կրթութիւն ստանալ, ու օր մը մեր ազգին օգտակար դառնալ: — Իսկապէս լաւ խորհած էք, ըսաւ մեզի: — Դո՞ւք ի՛նչ ազգէ էք, հարցուցինք: — Քիւրտ եմ ըսաւ, այդ խնզիր Հայերը բաւական կոտորեցինք: Կը տեսնէ՞ք այս ժամացոյցը Հայու մը գրպանէն առի, անոր գլուխը կըտրելէ ետք: Քանի՛, քանի՛ Հայեր անդիի աշխարհը ղրկած եմ: Հոգ մի ընէք, ձեր վրէժը լուծած եմ անոնցմէ:

Լաւ հասկցանք թէ ի՛նչ հրէշի մը հետ է որ կը ճամբորդէինք: Հարցուցինք թէ ինք ո՞ւր կ'երթայ: Ըսաւ որ Իզմիր կ'երթար առեւտրական գործով:

Մինչ այդ, մեր չափահաս ընկերները գաղտնի ծրագիր մը սկսան կազմել եւ այդ անպիտան Քիւրտը որ միակն էր մեր վակոնին մէջ իբրեւ օտարական, (մնացածներս մչեցի տղաքներ էինք), որոշեցինք մաքրագործել այդ հրէշը, քանի որ այնքան «Հայեր կոտորած եմ» ըսելով կը պարծենար մեզի իրեն կրօնակից կարծելով, քանի որ մենք զինքը խաբած էինք Թուրք ձեւանալով:

Իրիկուն եղաւ, շոգեկառքը անտառի մը մէջէն կը յառաջանար. Քիւրտը խեղդեցինք, ձեռքերէն եւ ոտքերէն բռնելով վակոնին դուռը բացինք. մութ – խաւար էր, դուրս նետեցինք: Շոգեկառքը կը սուրար առանց տեղեակ ըլլալու թէ ի՛նչ արդար դատաստան մը կը կատարուէր, դահիճ մը անդիի աշխարհը ղրկելով:

Սիրտերնիս հանգիստ հասանք Իզմիր: Շոգեկառքը շատ երկար չկեցաւ քաղաք. ճամբայ ելաւ: Եկանք հասանք Հայտար փաշա կայարանը:

Մեզ առաջնորդեցին ծովեզերք գըտնուած գաղթակայան մը. այնտեղ մեզի վրան մը տուին. այդ կայանին մէջ մօտաւորապէս հազար հոգի կար զանազան վրաններու տակ պատսպարուած : Ամէն օր մէկ անգամ կերակուր կ'եփէին եւ կը բաժնէին. անշուշտ, այդպէսով չէինք կշտանար: Թէեւ տարիքով փոքր էինք, բայց նաւամատոյց կ'երթայինք, երբեմն սոր – անոր պայուսակը կը շալկէինք մինչեւ իրենց տուները եւ փոխարէն քանի մը ղրուշ կը ստանայինք ու այսպէսով կը քաշքշուէինք:

Գաղթակայանի տնօրէնն էր Պր. Զարգարեան կոչուած անձ մը, իսկ ընդհանուր հսկիչը՝ մչեցի Արսէն Զավուշը:

Այդտեղ փոքրիկ դէպք մը պատահեցաւ զոր կ'արժէ վերյիշել: Ամերիկայէն Սեբաստացի Հայ մը եկած էր գաղթակայանէն կին մը գտնելու, ամուսնանալու եւ հրկին վերադառնալու համար: Ցերեկին գեղանի կին մը կը տեսնէ, կ'ուզէ անոր մօտենալ եւ իր մտադրութիւնը յայտնել: Պատուախնդիր կինը չուզեր անգամ պատասխանել, խորհելով որ անկիրթին մէկն է:

Մարդը գաղտնօրէն կը հետապնդէ այս կինը եւ կը տեսնէ որ վրանին մէջ կը մտնէ: Կը տեսնէ չորս կիներ միատեղ. կ'ուզէ ներս մտնել եւ իր նպատակը հասկցնել, կիները կը վախնան եւ կը սկսին պոռալ – կանչել. անմիջապէս Արսէն Զավուշ եկաւ, մարդը բռնեց, տարաւ տնօրէնութեան գրասենեակը: Իրիկուն էր եւ տնօրէնը մեկնած: Մարդը վար դրին այդ գիշեր մինչեւ յաջորդ առաւօտ:

Առաւօտուն երբ տնօրէնը եկաւ եւ մանրամասնութեանց տեղեկացաւ, մարդուն հարցուց թէ ինչո՞ւ այդ կիներու վրանը մտած էր: Մարդը կը պատասխանէ թէ ինքը Ամերիկայէն եկած է հայ կնոջ մը հետ ամուսնանալու համար, այդ վրանին տակ տեսած կին մը, համակրած է ու ուզած է ներս մտնել եւ մտադրութիւնը իրեն յայտնել:

— Հազիւ ներս մտայ, սկսաւ խրարանցում: Ես Հայ, իրենք Հայ, ի՞նչ պէտք կայ այսքան անպատեհութիւն ստեղծելու:,

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(16 – Շար.)

Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ - Արծիւը

Ամէն Կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ Մարզական Համաձայնութիւնը «դեղին եւ սեւ» գոյներու տակ կը ներկայացնէ Մարսէյլի հայ գաղութը, Մարսէյլի եւ շրջակայքի մարզադաշտերուն վրայ: Պատիւ մը որ ինչպէս կը չեշտէ իր նախագահը Ռաֆֆի Նազարեան, միութիւնը հպարտութեամբ կ'առնէ իր ուսերուն վրայ:

Ի՞նչ դիմագիծ կը ներկայացնէ Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ Մարզական Համաձայնութիւնը 1975–76 տարեշրջանին:

Վարչական կազմը որ կ'ընտրուի տարեկան համագումարի ընթացքին, կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէ.— նախագահ՝ Ռ. Նազարեան, փոխ–նախագահներ՝ Ա. Վարդանեան եւ Վ. Մարճոյեան, ընդհ. քարտուղար՝ Ժ. Ժ. Ղարիպեան, փոխ–քարտուղարներ՝ Պ. Վարդանեան եւ Գ. Պօղուքեան, գանձապահ՝ Մ. Արզումանեան, փոխ–գանձապահ՝ Ռ. Գիտճեան, խորհրդականներ՝ Ա. Խըլոյեան, Ժ. Զերքէզեան եւ Կ. Արապիքեան:

Միութեան տարեկան ընդհանուր պիւտճէն շուրջ վեց միլիոն հ. ֆ. է, որուն մէջ մարզիկներու տրուած պիտոյքները, մրցումներու առիթով կատարուած տեղափոխութիւնները եւ մարզիչի պաշտօնին վճարումները կը կազմեն ամէնէն կարեւոր բաժինը: Այս պիւտճէն առաւել կամ նուազ չափով կը հաւասարակշռուի յատկապէս մրցումներու մուտքի հասոյթով, անդամավճարներով, պատուոյ անդամներու նուէրներով, տարեկան ձեռնարկներով այսինքն՝ պարահանդէս եւ դաշտահանդէս:

Միութիւնը կը հաշուէ շուրջ 180 անդամներ որոնք տարիներու ընթացքին, հեռուէն թէ մօտէն, եղած են միշտ այս շարժումին ծիրին մէջ որպէս ազգային, որպէս մարզասէր, որպէս նախկին մարզիկ եւայլն...:

1975–76 տարեշրջանին Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւը, որուն միակ գործունէութիւնը ֆութպոլն է, ունի 98 մարզիկներ, ֆութպոլէօրներ, բաժնուած եօթը խումբերու մէջ՝ դասակարգի եւ տարիքի համաձայն:

Աւագ խումբը կը շարունակէ մրցիլ «Տիսթրիքտ տը Փրովանս»ի «Փրոմոսիոն տ'Օնէօր Ա.» ախոյենութեան մէջ:

Այս տարի հարկ է չեշտել որ խումբը բաւական երիտասարդացած է եւ նորերը հակառակ իրենց եռանդին եւ յատկութիւններուն դեռ չեն մոռցներ որոշ տաղանդաւոր եւ փորձառու տարրերու մեկնումը այլ օտար ակումբներու մէջ: Պատասխանատուները պարտաւոր են լրջօրէն մտածել այս ուղղութեամբ եւ ձեռք առնել գործնական եւ դրական միջոցներ կասեցնելու համար այս «արտագաղթը»: Ընդհակառակն ճիգ պէտք չէ խնայել համախմբելու համար Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի գոյներուն տակ բոլոր հայ մարզիկները որ կը թափառին օտար խումբերու մէջ: Աւելցնենք որ երիտասարդացումը միշտ լաւ նշան մըն է, սակայն ան պէտք է ըլլայ արդիւնքը ծրագրուած քաղաքականութեան մը եւ ոչ պարտադրուած դէպքերու բերումով, այսինքն ձգուած պատահականութեան եւ ենթակայ այս կամ այն կացութեան հոլովոյթին:

Այս է գլխաւոր պատճառներէն մէկը, որ այս տարի աւագ խումբը երկչոտ սկզբնաւորութիւն մը ունեցաւ ախոյեանական մրցումներուն մէջ եւ ութ մրցումներէ յետոյ կը գրաւէ միայն 6րդ տեղը (12 խումբերու վրայ) ընդհանուր դասաւորման մէջ, արձանագրելով երեք յաղթանակներ, չորս պարտութիւններ, մէկ հաւասար խաղ: Կը յուսանք ու կը մաղթենք որ, հետզհետէ աւելի վստահութիւն յայտնաբերելով եւ խաղարկութեան տալով որոշ կազմաւորում մը, մեր երիտասարդ մարզիկները բարելաւեն արդիւնքները:

Սակայն պէտք է նշել ուրախութեամբ, որ Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւը գեղեցիկ արդիւնքներ կ'արձանագրէ «Ֆրանսայի Բաժակ»ի մրցումներուն մէջ:

Անցեալ Կիրակի, Նոյեմբեր 30ին, իր դաշտին վրայ պարտութեան մատնեց «Փոռ տը Պուք»ի խումբը (2–1), ապահովելով իր մասնակցութիւնը յաջորդ շրջանին համար: Ֆրանսայի Բաժակի յաջորդ շրջանը, 6րդ շրջանն է, ու այս հանգրուանին մրցակցութեան մէջ կը մտնեն Ֆրանսայի ախոյեանութեան Բ. Ազգային դասակարգի արհեստավարժ (փրոֆեսիոնէլ) խումբերը: Յիշենք որ Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւը 1967ին եւս հասած էր Ֆրանսայի Բաժակի այս հանգրուանի, պարտուելով Գանի փրոֆեսիոնէլ խումբէն:

Ամէն պարագայի տակ, Ախոյեանութիւն կամ Ֆրանսայի Բաժակ, մեծ գոհունակութիւն մը ունինք, որ բացի մարզիչէն բոլոր խաղացողները Հայեր են: Այս երեւոյթը քաջալերական է եւ բացառիկ, որովհետեւ Ֆրանսայի միւս հայաշատ քաղաքներու մէջ մրցող հայկական խումբերը կը հաշուեն մէկէ աւելի, չըսելու համար մեծամասնութիւնը, օտար խաղացողներ:

Ուստի, ինչպէս ըսինք, կը սպասենք բարելաւումներ եղանակի յառաջացման հետ, մանաւանդ խումբի խաղարկութեան կազմաւորման մէջ որպէսզի ան, եթէ ոչ ախոյեանի տիտղոսին, գոնէ ձգտի խաղալ հետաքրքրական դեր մը իր դասակարգին մէջ:

ԿԱՐՕ ԲՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԴԵՂՈՒԹԻ ԴԵՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ «Պառնասոս» գրական–գեղարուեստական միութեան սրահներուն մէջ, Նոյեմբերի ընթացքին, նկարչական ցուցահանդէս մը եւ երգահանդէս մը կազմակերպուած է հայ արուեստագէտներու կողմէ: Նկարիչ Արթին Արթինեան 64 նկարներ ցուցադրած է՝ բնանկարներ, մեռեալ բնութիւն, ծաղիկներ եւ որսի տեսարաններ: Երգչուհի Ծաղիկ Գազանճեանի երգահանդէսին յայտագիրը կազմուած էր 14 երգերէ, որոնք զանազան սեռերու եւ ժողովուրդներու կը պատկանին (Նախնադարեան ժողովրդային, նախադասական, լիտ, ժողովրդական եւ օփերա):

ՓԼՈՎՏԻՎԻ մէջ Նոյեմբեր 2ին եւ Վառնայի մէջ Նոյ. 9ին յիշատակուած է Աւ. Իսահակեանի ծննդեան 100ամեակը: Փլովտիվի հանդիսութեան խօսած է Գրողներու Միութեան անդամ Վասիլ Ռըրումով, իսկ Վառնայի հանդիսութեան՝ «Նարոտնօ տելօ» թերթի խմբագիրներէն Լ. Թահմիզեան:

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահը, Նոյեմբեր 27ին, ծայրէ ծայր լեցուած է գրասէր ընտրանի բազմութեամբ մը, որ եկած է պատուելու ալեհեր գրագէտ Յակոբ Մնձուրին: Երեկոյթը գրական վայելք մը եղած է իսկապէս, եւ ներկաները ամբողջ երկու ժամ հաղորդուած են Արմտանի երգիչին անկրկնելի արուեստովը, որ փառաբանուած եւ ներկայացուած է զանազան գրողներու եւ արուեստագէտներու կողմէ:

Երեկոյթը կազմակերպուած էր Մխիթարեան Սանուց Միութեան Գրական Յանձնախումբին կողմէ, Մնձուրիի վերջին գիրքին՝ «Կռունկ, ուստի՞ կուգաս»ի հրատարակութեան եւ գրագէտին 90ամեակի կրկնակ առիթներովը:

Բացումը կատարած է դասախարակ Փաւքալ Թէօրէնլի, որմէ ետք բեմ հրաւիրուած է Ռ. Հատտէճեան, որ ի մէջ այլոց բնութագրած է գրագէտին նկարագիրը: Ապա գրագէտ եւ ուսուցիչ Վարդան Կոմիկեան ներբողած է գրագէտը:

Մնձուրիի պատրաստած ուղերձը կարդացած է Ռ. Հատտէճեան: Մնձուրի անգամ մը եւս սրբացուցած եւ փառաբանած է իր գաւառի կիները, բոլոր այն մայրերն ու հարսերը, որոնք «այրի»ներու կեանք ապրած են իրենց պանդուխտ ամուսիններէն հեռու, եւ հողի չարքաշ աշխատանքի սպառումով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

THE MUSE OF SHEERAK, A. Issahakian, Compiled and translated by Mischa Kudian, Mashtots Press, London.

ԵՐԿԵՐ, հեղինակ՝ Կ. Զարեան (անցորդը եւ իր ճամբան, արեւմուտք, քաղաքներ), հրատարակութիւն Գէորգ Մելիտինեցի գրական մրցանակի եւ վերհրատարակման հիմնադրամի յանձնաժողովի:

Կարդացէ՛ք
«ՅԱՌԱՋ»ը
Տարածեցէ՛ք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Գ.

Հեռագիրը ստորագրուած է չորս անուններով ի դիմաց 600ի մօտ գիտակից երիտասարդներու: Եթէ յարմար դատէք՝ կրնաք հեռագրին բառերը մի քիչ փոփոխելով հրատարակել, նաեւ իբրեւ Կառուցէն, Լիմէն, Աւիւրէն կամ Արճէշէն ուղղուած, ի հարկէ «ի դիմաց»ներու թիւը զեղչելով:

Դալով հեռագրի տակ դրուելիք անուններուն, դիւրութեան համար ձեզ ըսեմ որ այստեղացի Հայերու սովորական անուններն են Վարդան, Վահան, Գարեգին, Մկրտիչ, Մակար, Մարկոս, Դաւիթ, Աբգար, եւայլն:

Բայց նորէն կը կրկնեմ, դա մի անբաւական փալիաթիւ է մեր պրեսթիժի բարձրացման համար. պէտք է բոնի համակրանք ստեղծել, սարսափ ձգելով միտքերու մէջ:

Ժողովուրդը չպէտք է որ բոպէ մը դադրի մեզմով զբաղելէ. պէտք է միշտ լարուած դրութեան մէջ ըլլայ, թէկուզ այդ դրութիւնը առժամապէս մեզ վէմ լինի, հարկ է զայն տրորել, խոնջեցնել, ոգեսպառ ընել մինչեւ որ տեղի տայ եւ ստիպուի դառնալ մեզ համակիր: Օր ըստ օրէական կռիւ, միշտ նոր յուզում, միշտ նոր պայքար. ահա՛ միակ դարմանը մի լաւ բան յաջողցնելու համար այս դժբախտ ազգի մէջ:

Ես այսպէս կ'ըմբռնեմ մեր միսիան. այդ եղեր է ու պիտի ըլլայ իմ ուղղութիւնը ե՛ւ Տաւրիզի ե՛ւ Վանի մէջ:

Վանէն ուղղած իմ առաջին նամակիս մէջ պատմեցի այն համերաշխ գործունէութեան փրովոքացիան որ այստեղի մենծ–աղայական դասակարգը ուզեց մէջտեղ հանել մութ նպատակներով: Ըսի թէ ի՛նչպէս մեր բռնած անկեղծ ու խոհական ընթացքով այդ փրովոքացիան չկրցաւ յաջողիլ:

Այժմ նորանոր փորձեր կ'ըլլան, մութ ուժերու կողմէ, այդ համերաշխութեան էնթրիկը դարձեալ խաղալու համար, բայց մեր տղերքը արդէն լուսաբանուած են եւ երկիւղ չկայ թէ թակարդը իյնան:

Կռուի դաշտ ստեղծելու համար արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առած եմ եւ կը յուսամ որ մօտ ժամանակէն մեր վրայ խօսեցնելու առիթ պիտի տանք:

Վանի մտաւորական գիտակից երիտասարդութիւնը, որ կը ներկայացնեն Նոր Սերնդական և Ազատ–Սէրեան խմբակցութիւնները, արդէն իսկ տաք վերաբերում ցոյց կուտան դէպի մեզ:

Մի քանի անգամ առիթ ունեցայ իմ մօտ հրաւիրելու այդ պայքարող ուժերը, զանոնք դնելու համար գործնական հողի վրայ: Իրենց բացատրեցի թէ անհրաժեշտ էր մի ցնցող իրականութեամբ իրենց գոյութիւնը հաստատել, թէ առանց պայքարի կարելի չէր գաղափարի յաղթութիւն, թէ ժամը հասած էր ասպարէզ իջնելու: Ամէնքն ալ համոզուեցան իմ պարզած տեսութիւններուս եւ պատրաստակամութիւն յայտնեցին մի բան ընելու:

— Բայց ի՞նչ կարելի է ընել, հարցուց իրենց վարիչ ուժերէն մէկը:

— Ընել մի որեւէ բան, խրատեցի, որ տայ ցնցող տպաւորութիւն, օրինակ՝ մի դայթակղական արարք, մի ատենտատ, վերջապէս մի գործ, որ յուզում առաջ բերէ ժողովրդի զանազան տարրերու մէջ:

Տղերքը ըմբռնեցին թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէի եւ խոստացան այդ ոգիով շարժիլ:

Ի հարկէ, անոնք պիտի գործեն մեր հրամանով ու մեր ուղղութեամբ. բայց իրենց անհատական պատասխանատուութեան տակ: Մենք կը մնանք միշտ հեռու այդ տեսակ գործերէ, մանաւանդ երբ անոնք անհաճոյ արդիւնք առաջ բերեն, նոյնիսկ ի հարկին կրնանք դատապարտել գործուած արարքը, գործողներու սոսկական հանգամանքը ցոյց տալ եւ ապացուցանել թէ մեր հակառակորդներու թելադրանքով կատարուած է ամէն բան: Փաստացի իրողութիւններ միշտ մեր ձեռքին տակ պատրաստ կան, այդ մասին միամիտ եղէք:

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նազելի Պուճատեան (Մարսէյլ–Լավալպարէլ) կը նուիրէ 50 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Գեղամ Լուսարարեանի մահուան տարելիցին առիթով։

Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
présente
deux soirées dansantes, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

NOEL
24 DECEMBRE à partir de 22 heures
avec les chanteurs guitaristes
FERDI LUDOVIC

St SYLVESTRE
31 DECEMBRE à partir de 22 heures
même ambiance et
exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները կ'ողբան մահը ընկերուհի Մարի Տէր–Գալուստեանի, ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ԼՕԹՕ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը եւ Վալանսի Հայ Մարզական Միութիւնը կազմակերպած են «Լօթօ»ի խաղ մը որ տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ Դեկտեմբեր 12ին ժամը 21ին Փալէ տը Ֆուարի մէջ Վալանս։

Արժէքաւոր նուէրներ հայկական ջերմ մթնոլորտ, քարթերը ապահովել Հոգաբարձութեան եւ Մարզականի անդամներէն։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կեդրոնականցիներու Բաժակի Պահը ըստ աւանդական սովորութեան տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբերի երկրորդ կիրակին

14 Դեկտեմբեր ժամը 13ին
ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
118, ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ

Կը հրաւիրուին բոլոր Կեդրոնական–ցիները եւ համակիրները այս առթիւ կազմակերպուած ճաշին։

Անակնկալներ
Մախքերու մասնակցութիւն

Տեղերը ապահովել մինչեւ 10 Դեկ–տեմբեր հեռաձայնելով ՊԵՐԼԻԻՔ հաստատութիւն 236–54–48 փոստ 15։

Déjeuner-Dansant

L'UNION D'AIDE
AUX ETUDIANTS ARMENIENS
Vous invite à participer au DEJEUNER DANSANT qu'elle organise le Dimanche 7 Décembre à 13 heures, au YAN'S CLUB 5, Avenue Reille — PARIS (13e).
PRIX du Repas 65 Fr.
Réservations : Madame KERMEZIAN
15, Rue de Cléry, Paris 2e
Tél. : 236-94-91

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՑԱՆԿ ԻԵ.

Հոկտ. 19ի հացկերոյթին առթիւ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ 1000, Հ. Յ. Դ. Պօմոնի Զաւարեան խումբ 500, Հ. Յ. Դ. Շաւարշ Միսաքեան խումբ 400, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պօմոնի Քրիստափոր խումբ 150, Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղ եւ Պօմոնի Թաղ. Խորհուրդ 300ական, Տիկին Մարի Գազազեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200ական, Պր. Հայկազ Պօղոսեան 50, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան 200, Պր. Գրիգոր Թիւթէլեան 100, փոքրիկն Դրօ Գըլըճեան 150, Տիկին Սիրանոյշ Կարապետեան 100, Տիկին Հռիփսիմէ Տօրումեան 200, Նշան Քհնյ. Գույումճեան, Մակար Քհնյ. Նաճարեան, Տիկին Թերզի–պաշեան 100ական, Տիկին Ռոզ Տօրում–եան 200, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պան–տիկեան 100 ֆր.։

Գումար 4850, նախկին գումար 129630
Ընդհ. գումար 134480

Նախորդ ցանկին մէջ («Յառաջ»՝ Նոյ. 29) Վ. Տէր–Վարդանեանի զաւկին ամուսնութեան առթիւ եղած նուէրներու կարգին Պ. Հ. Պէզազեանը պէտք է ըլլար Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պէզազեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանթէօ – Քաշանի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Ուրբաթ Դեկտեմբեր 5, երեկոյեան ժամը 20.30ին, Տիկին Հաքիմեանի բնակարանը՝ 144 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Պանթէօ։ Կարեւոր օրակարգ, նոր վարչութեան ընտրութիւն։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ – Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Դեկտ. 7, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկերուհի Միրան Մխչեանի բնակարանը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԾԱԽՈՒ Է

Սոխպողաբար ծախու է Առնուվիլի մէջ փավիյոն մը, երկու յարկ։ Գինը 165.000 ֆր. զոր կարելի է վճարել։
Դիմել՝
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ
77, Rue Lafayette, Paris (9e)
Tél. : 878-02-99

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի Վրացեան կոմիտէի ընկերները, Ուրբաթ Դեկտ. 5, երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը։

Կարեւոր օրակարգ – պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԻԷՆ.— Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ (Դեկտ. 6) ժամը 20.30ին Իփէկեան ակումբը։ Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, Դեկտ. 6, ժամը 9ին Ահարոնեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։

HOTEL SPLENDID
31, BD. D'ATHENES — MARSEILLE
Grande Nuitée Dansante
Organisée par
L'U.G.A. - A.S. ARDZIV
Samedi 6 Décembre, de 21 heures à l'aube
Orchestre : LES MEDITERRANEENS de Radio - Monte - Carlo
Réservations : Téléphoner 48-55-74

ՀԱՅ ԵՐԳԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՄԻԱԿ ՀԱՄԵՐԳ

կ'երգէ

ՎԱՐԴԻՎԱՌ ԱՆԹՈՒՍԵԱՆ

(Պէյրութէն)

նուագախումբ
ARMENIAN'S SUNSHINE

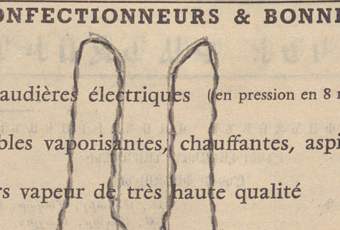
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 6, ժամը ճիշդ 20.30ին Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

Խուռներամ փութացէ՛ք հայկական ժամեր ապրելու։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
կիրակի Դեկտ. 7, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)
Նախագահութեամբ
Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ
Նուագախումբ Ճարպիկեան
Noël Djarbikian vous présente le groupe TROIKA - TZIGANOVITCH
NOMBREUSES ATTRACTIONS — DANSES ET CHANTS
Մուտք 25 ֆր. — ուսանողներու 15 ֆր.
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924–38–54

MATERIEL DE REPASSAGE INDUSTRIEL & ARTISANAL
Pour CONFECTIONNEURS & BONNETIERS

- Chaudières électriques (en pression en 8 minutes)
- Tables vaporisantes, chauffantes, aspirantes
- Fers vapeur de très haute qualité
- presses etc.

s.a. **APPREX** 61 rue de Chabrol 75010 Paris
téléphone : 770.70.89 — 824.68.26 — 523.23.04

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
7
DIMANCHE
7 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ		90 ֆր.
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը		1 ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.458
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.458

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ Ի ԽՆԴԻՐ ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐՈՒ

— Օ —

Գ.

ԵՐԿՈՒ ԼԱՐԻ ՎՐԱՅ ԽԱՂԱԼ

Թուրքերը կը կարծեն, որ ո՛չ միայն Մ. Նահանգները, այլ եւ արեւմտեան Եւրոպայի հանրային կարծիքը եւս դաւաճանած են իրենց, Կիպրոսի խնդրին մէջ Յունաստանի կողմը բռնելով: Ասոր համար կարեւոր պատճառ մըն է ա՛յն, որ եւրոպացիները որոշ պատկեր մը ունին Թուրքիոյ մասին, — Խաչակիրներէն սկըսած: Մտքերու մէջ արմատ ձգած է այն կարծիքը թէ անցեալին Թուրքերը եղած են անգութ, կրօնական մոլեռանդ եւ ատակ բիւզանդական մեքենայութեանց: Թուրքերը երբեք Յոյներուն պէս մեծ թիւով չեն գաղթած արեւմուտք, գաղութներ չեն հաստատած եւրոպական մայրաքաղաքներուն մէջ, ո՛չ ալ Յոյներուն պէս Մ. Նահանգներու Խորհրդարանի անդամներուն վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու միջոցներ ունին:

Փոնփանթէ կ՚ըսէ, որ ներկայիս Եւրոպայի մէջ աշխատող 800.000 Թուրքերը անատոլուցի գիւղացիներ են, որոնք թշնամութեան հաւասարող անտարբեր ընդունելութիւն գտած են եւ նպատակ չունին մնայուն կերպով այնտեղ հաստատուելու: Իբրեւ գործաւոր մեծ արժէք ունին, սակայն անոնց մեծ մասը երբեք հանգիստ կեանք չունի քրիստոնեայ մեծամասնութեան մէջ, չի վարժուիր եւրոպական կերակուրներուն եւ կիներու հանդէպ ոչ-իսլամներու վերաբերումին:

Թուրքերը հիասթափուած են Ամերիկացիներէն: Ծերակուտական Քամրան Ինան «Թայմ»ի թղթակցին հաստատեր է, որ ազգային զգացումով տոգորուած ուեւէ մարդ մէկ կողմի վրայ պէտք չէ դնէ իր յոյսը: Ըսել ուզեր է, որ Թուրքիոյ շահը կը պահանջէ երկու լարի վրայ խաղալ, այսինքն դարպասել միաժամանակ թէ՛ Ուաշինկթընի եւ թէ Մոսկուայի…:

Ուրիշ պաշտօնատար մը գանգատեր է իրեն, որ Ամերիկացիները միայն մէկ երրորդ չափով վերցուցեր են զէնքի դէմ արգելքը: Մինչ կ՚արտօնեն կանխիկ վճարուած 185 միլիոն տոլարի զէնքերու յանձնումը, դադրեցուցած են իբրեւ նպաստ տրուած գումարը եւ ապառիկ գնումները: Եուկոսլաւիոյ պէս համայնավար երկիր մը աւելի շահ մը չունին եղեր Մ. Նահանգներէն:

Մինչ այդ երկու երկտասնեակ ամերիկեան խարիսխներ անգործութեան մատնուած են՝ թրքական դրօշակի եւ Թուրք սպաներու հրամանին տակ: 7.000 ամերիկացի պաշտօնեաներէն քանի մը հարիւր հոգի իրենց շրջանը աւարտած ըլլալով, Թուրքիայէն մեկնած են: Գացողներուն տեղ նորեր չեն եկած:

Յօդուածագիրը վախ կը յայտնէ, որ ինչ արդիւնք ալ որ տան ներկայիս երկուստեք կատարուած բանակցութիւնները նոր կարգադրութեան ձեւ մը գտնելու համար, ամերիկեան խարիսխները անտարակոյս որոշ չափով — եթէ ո՛չ ամբողջովին — պիտի մնան Թուրքերու հրամանատարութեան տակ:

Թուրքերը երբե՛ք պիտի չզեղչեն երկու լարի վրայ խաղալու իրենց աւանդական քաղաքականութենէն:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄՕՏԵՆԱԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

Ուաշինկթըն գլո՛ւխ կը բռնէ: Ո՛չ ըլլայ Մոսկուան:

Անգարա՝ ճարպիկ լարախաղաց՝ գիտէ առաւելագոյնս շահագործել աշխարհի ճակատագիրը վարող հակամարտ երկու մեծերը: «Շանթաժի քաղաքականութիւն»ը, որ անցեալին ա՛յնքան օգտակար էր եղած նոր Թուրքիոյ, Կիլիկիայէն, Լօզանէն մինչեւ Սանճաք, կը շարունակուի ցարդ Կիպրոսով եւ յարակից հարցերով:

Թայմի յօդուածագրին համաձայն, թուրքեւամերիկեան բանակցութիւնները կը շարունակուին Փենթակոնի մասնագէտներուն հետ: Թուրք դիւանագէտ մը ըսեր է իրեն. «Մենք օրինապահ եւ հաւատարիմ մարդիկ ենք, բայց միաժամանակ զգայուն եւ դիւրաւ հիասթափուող: Ուստի թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները զգացումի սահմաններէն հեռանալով գործի (պիզնէս) ամուր հիմերու վրայ պէտք է դրուին»:

Մինչ այդ, կը գրէ Փոնփանթէ, Թուրքիա հաշտարար նոր յարաբերութիւններ մշակած է Խ. Միութեան հետ, որ էր երբեմն ժառանգական թշնամի կը նկատուէր: Նոյնը՝ հիւսիսի իր միւս դրացիին՝ Պուլկարիոյ հետ: Միւս կողմէ լայնօրէն ընդարձակած է իր կապերը արաբական աշխարհին հետ, նոյնիսկ զէնքեր ընդունած է Լիբիայէն, նաեւ ՄԱԿի մէջ միացած է «Երրորդ Աշխարհ»ի շարքերուն: Այս բոլորը շատ հեռու են այն օրերէն, երբ Թուրքիա ՄԱԿի մէջ Ֆրանսայի ի նպաստ կը քուէարկէր՝ ընդդէմ Ալժերիոյ եւ կը նկատուէր Արեւմուտքի գործակալը միջազգային հաւաքոյթներու մէջ:

Թուրքիա Մոսկուայի մօտեցած է անձնական ամուր շահեր ապահովելու համար: Անգարա Խ. Միութենէն ստացած է աւելի քան կէս միլիառ տոլարի վարկեր, մեծ մասամբ ճարտարարուեստի ծրագիրներուն, մասնաւորապէս Իսքէնտէրունի պողպատի գործարանին համար:

Ըստ Թայմի յօդուածագրին, Մոսկուա վախնալով, որ Յոյներու իշխանութեան տակ Կիպրոս կրնայ ՕԹԱՆի համար հզօր օդանաւակիր մարտանաւ մը դառնալ, պաշտպաներ է Թուրքիան ընդդէմ Յունաստանի: Նոյնիսկ առաջարկած է զինուորական զէնքեր ծախել Թուրքիոյ, սակայն Թուրքերը ցարդ չեն ընդունած բոլշեւիկեան առաջարկը: Խ. Միութեան հեռաւոր նպատակն է եղեր միշտ ձեռք անցընել Տարտանէլի Նեղուցը, որ Թուրքիոյ հակակշռին տակ է եւ գոնէ տեսականօրէն ՕԹԱՆի իրաւունք կուտայ փակելու Մոսկուայի միակ ճամբան դէպի Միջերկրական:

Անգարայի նոր մերձեցումը Արաբներուն՝ նպատակաւոր է: Արեւմտեան Եւրոպայի նման Թուրքիա եւս «փեթրոտոլար»ի պէտք ունի: Լիբիոյ առաջարկած է իր «թեքնիք» աջակցութիւնը՝ Տրիպոլիսի նաւահանգիստը մեծցնելու համար: Նոյնպէս համաձայնած է քննել միասնաբար զէնք արտադրելու կարելիութիւնը: Իրաքի հետ միասին 750 միլիոն տոլար ծախսելով 500 մղոն երկարութեամբ նաւթամուղ մը պիտի կառուցանէ՝ Թուրքիայէն դէպի արեւմտեան Եւրոպա շոգենաւով քարիւղ փոխադրելու համար: Անցեալ շաբաթ Իրանի հետ ստորագրած է մէկ միլիառ երկու միլիոն տոլարի համաձայնագիր մը՝ իրագործելու համար թրքական շինարարական ծրագիրներ, նաւահանգիստի, փոխադրական միջոցներու, սննդեղէնի վերաբերեալ:

Բացի տնտեսական պատճառներէ, Թուրքիա բացէ ի բաց Արաբներու աջակցութեան պէտք ունի Կիպրոսի հարցին համար: Ահա՛ թէ ինչո՛ւ Թուրքիա ՄԱԿի մէջ քուէ տուաւ Սիոնականութիւնը իբրեւ ցեղապաշտութեան մէկ ձեւը հռչակող բանաձեւին: Թուրքերը ցարդ կ՚ընդդիմանան Իսրայէլի հետ երկար ատենէ ի վեր շարունակուող իրենց յարաբերութիւնները խզելու մասին Արաբներու ճնշումին:

Ընկերային կեանքը վերջին տարիներուն արագօրէն փոխուած է, կը գրէ Փոնփանթէ, իբրեւ հետեւանք ճարտարարուեստի զարգացման. հակամարտութիւն ծագած է հարուստին եւ աղքատին, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: Գիւղի բնակիչները ջերմեռանդ իսլամ են: Եւրոպականացած քաղքենիները կը բնակին Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի պէս գործի կեդրոններուն մէջ: Մեծահարուստները, որ բնակչութեան 20 առ հարիւրը կը կազմեն, կը ստանան ազգային եկամուտին 57 առ հարիւրը: Շատ աղքատները, որ 20 առ հարիւրը կը կազմեն, կը ստանան 4,5 առ հարիւրը:

Անհաւասարութեան գլխաւոր պատճառը աշխարհագրական է: Թէեւ տեղական օդանաւեր կ՚երթեւեկեն Արեւելեան Թուրքիա, սակայն միայն մէկ երկաթուղիի գիծ է, որ երկրին արեւմտեան շրջանը կը կապէ հեռաւոր, մոռցուած ներքնամասին հետ, որ կեդրոնական ամայի լեռնադաշտին մէջէն կ՚երկարի դէպի արեւելեան մարզերը: Անգարայէն Թաթուան (Վանայ լիճին վրայ) ամէնօրեայ կառախումբը 40 ժամէն կը հասնի եւ սովորաբար 24 ժամուան յապաղում կ՚ունենայ: Երբ պատահմամբ ժամանակին հասնի, Թաթուանցիները կ՚ըսեն եղեր, որ «սխալ երէկուան կառախումբը պէտք է ըլլայ», կը հեգնէ Թայմի ամերիկացի յօդուածագիրը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ բուռն բանավէճեր ծագեցան գլխաւորաբար Ներքին նախարար Փոնիաթովսկիի եւ Ժորժ Մառշէի միջեւ: Ծանօթ է որ 16 զինուորագրուածներ եւ վեց քաղաքայիններ ամբաստանութեան տակ առնուած են Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին կողմէ եւ թէ ասոնց մէջ կան Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. սենտիքային գաւառական պատուիրակներ: Ձախը կը բողոքէ եւ Ուրբաթ օր Էտ. Մէռի գլխաւորութեամբ ցոյց մը կը կատարուէր Պասթիյ: Ուրիշ մըն ալ պէտք է ըլլար Շաբաթ կէսօրէ ետք, այս անգամ երեք ձախ կուսակցութեանց նախաձեռնութեամբ: Ազգ. Ժողովին մէջ, Փոնիաթովսկի որու «սեւ կենդանին» է Համայնավար կուսակցութիւնը դայն կ՚որակէր խառնակութեան կուսակցութիւն մը եւ դայն կ՚ամբաստանէր որ զինուորագրուածները կը հրահրէ եւ զանոնք կը հրաւիրէ զէնք քաշելու իրենց սպաներուն վրայ: Մառշէ կը հերքէ եւ կ՚ըսէ թէ համայնավարները մատ չունին բանակին մէջ անցած – դարձածին մէջ եւ վտանգաւոր մարդ մը կը նկատէ Փոնիաթովսկին ու կը պահանջէ անոր հրաժարումը:

ԼԻԲԱՆԱՆ աւելի հանդարտ է: Կառավարութեան միջամտութեամբ առջի օր առեւանգուած 150 հոգիէ (երկու կողմերէն) ազատ արձակուած են հարիւրը: Շամուն, Ներքին նախարարը յայտարարեց թէ եթէ կռիւները վերսկսին, պատճառը այս առեւանգումները պիտի ըլլան:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ուսանողներու եւ ոստիկաններու միջեւ եղած բախումներու հետեւանքով (սպաննուած ուսանողի մը յուղարկաւորութեան առթիւ) շուրջ 100 հոգի ձերբակալուած են: 23 վիրաւոր կայ: Միւս կողմէ 16 մահապատիժ պահանջուած է ծայրայեղ ձախ շարքայիններու դէմ, զինուորական դատախազին կողմէ որ 165 էջնոց ամբաստանագիր մը կարդացած է:

ԱՆԳԼԻՈՅ Արտաքին նախարարութիւնը հերքեց խորհրդային ամբաստանութիւնը թէ անգլիացի գաղտնի ոստիկաններ ծեծած են Սուրէն Յարութիւնեանը, որպէսզի Խ. Միութիւն չվերադառնայ: Սուրէն Յարութիւնեան մաս կը կազմէր Հայաստանի պարախումբին, որ վերջերս Լոնտոնի մէջ ներկայացումներ տուած էր: Պարողը նախ քաղաքական ապաստանի իրաւունք խնդրած էր, ապա որոշած էր Հայաստան վերադառնալ: Խորհրդային ամբաստանութիւնը հրատարակուած է «Լիթերադուրնայա Գազետա»ի մէջ:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հինգշաբթի գիշեր Գիրքի Բանուորներու Սէ. Ժէ. Թէ. սենտիքային անակընկալ գործադուլի որոշումին իբրեւ հետեւանք, փարիզեան օրաթերթերը — որոնց կարգին՝ «Յառաջ» — չկրցան լոյս տեսնել Ուրբաթ օր («Յառաջ»ի համար Շաբաթ թիւ): Գործադուլի այս որոշումը տրուած էր բողոքելու համար ոստիկանական զսպումներուն դէմ որոնք տեղի ունեցած էին Հինգշաբթի ժամը 18ին Ռու դ՚Է Մերիէի Քոնսերվաթուարին առջեւ, ուր Փարիզիէն Լիպերէի բանուորները ցոյց մը կը կատարէին: Քիչ ետք հոն պիտի հասնէր Նախագահ Ժիսքար տ՚Էսթէն 50ամեայ ոգեկոչումի արարողութեան նախագահելու: Բախումները բուռն բնոյթ ստացած են եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ կան, վեցը՝ ծանր վիճակի մէջ: Ոստիկաններ ալ վիրաւորուած են:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ Փարիզեան Մամուլի Սենտիքան իր հրատարակած զեկոյցին մէջ կը շեշտէ թէ եօթներորդ անգամ ըլլալով վեց ամսուան ընթացքին Սէ. Ժէ. Թէ.ն արգելք կը հանդիսանայ թերթերու հրատարակութեան, տեղ–տեղ ստիպելով բանուորներուն որ հեռանան տպարաններէն, կէս ձգելով ռոթաթիվներու վրայ արդէն սկսած տպագրութիւն մը եւ աւելորդ կը դարձնէ լրագրողներու, պաշտօնեաներու եւ այլ աշխատաւորներու աշխատանքը: Այս պայմաններուն մէջ, Փարիզեան Մամուլի Տնօրէններու Կոմիտէն կ՚արձանագրէ որ Սէ. Ժէ. Թէ.ն իր ընթացքով իսկ խզած է յարաբերութիւնները Փարիզեան Մամուլի Սենտիքային հետ եւ այս վերջինս պիտի առաջարկէ որ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնէ: Սէ. Ժէ. Թէ. սենտիքան բուռն պատասխան մը կուտայ յայտնելով թէ այս ամբողջին պատասխանատուն Ամօրին է (Փարիզիէն Լիպերէի տէրը), որուն անունը չի տրուիր իսկ եւ թէ թոյլ պիտի չտայ գործատիրութեան որ սպառնալիքներ ընէ:

Մէկ յստակ կէտ կայ սակայն, այն է որ Փարիզիէն Լիպերէն անդամ չէ Փարիզեան Մամուլի Սենտիքային եւ թէ ինք … լոյս կը տեսնէ:

ԿԻԼԻԿԻԱ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ)

Գրեց՝ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Աւանդութեան մը համաձայն, Կիլիկիա յորջորջումը ծնունդ առած է Փիւնիկէի Ագենոր թագաւորին Կիլիկոս որդիին անունէն:

Կիլիկիոյ վրայ իշխած են Ասորեստանցիներ, Պարսիկներ, Եգիպտացիներ: Մեծն Աղեքսանդր Դ. դարուն Քրիստոսէ առաջ գրաւեց Կիլիկիան որ յետոյ մաս կազմեց Սելեւկեաններու կայսրութեան:

103 Թուին Ք. առաջ Կիլիկիա դարձաւ Հռոմէական նահանգ եւ համբաւաւոր ճարտասան Կիկերոն՝ կարգուեցաւ անոր կառավարիչ: Յետոյ Բիւզանդացիները տիրապետեցին անոր եւ Թ. դարուն անցաւ Արաբներու ձեռքը:

Բիւզանդիոնի հայազարմ կայսրը Փոկաս (962–69) գրաւեց ամբողջ Կիլիկիան մինչեւ Անտիոք՝ որ Բիւզանդացիներուն ձեռքը մնաց մինչեւ 1078 Թուականը: Փոկաս իսլամները վտարեց երկրէն, զանոնք քրիստոնեաներով փոխարինելով, որոնց մէջ կային Հայեր:

Հայերու գոյութիւնը Կիլիկիոյ մէջ շատ հին ժամանակներէ կը սկսի: Նորագոյն տուեալներու համաձայն, Քրիստոսէ ԺԱ. դար առաջ Արմէնները կիլիկեան հողերու վրայ կը բնակէին Ուրարտու անցնելէ առաջ:

Հոմերոս կը յիշէ Կիլիկիոյ Արիմները կամ Արմէնները Ք. Ա. Ժ. դար:

362ին Ստեփանոս Ուլնեցի նահատակուած է Յուլիանոս Ուրացողի կողմէ եւ թաղուած Ուլնիա որ է Զէյթուն:

404ին երբ Ս. Յովհան Ոսկեբերան Կոկիսոս աքսորուեցաւ, հոն Հայեր գտաւ:

Ը. դարը կարելի է նկատել Հայոց դէպի Կիլիկիա զանգուածային գաղթի շրջանը:

809ին Սիսի մէջ Հայեր հաստատուած էին:

Արաբական գրաւման շրջանին Տարսոն եւ Անտիոք հայաբնակ կեդրոններ էին:

990ին Խաչիկ Ա. Արշարունի կաթողիկոսը եպիսկոպոսներ նշանակեց Անտիոքի, Տարսոնի եւ Սելեւկիոյ համար:

Այս շրջանին Սեաւ լեռներուն վրայ (Ամանոս) վանքեր հաստատուած էին:

Հաւանաբար Հայոց գաղթը կը կատարուէր Կապադովկիոյ կողմէն որ այդ շրջանին իսկապէս դարձած էր փոքր Հայաստան մը:

1071ի Մանազկերտի պատերազմէն վերջ, երբ սելճուք Թուրքերը ջախջախեցին բիւզանդական բանակը, տիրելով բովանդակ Մեծ Հայքի, հայ իշխաններ սկսան Կիլիկիա հաստատուիլ:

Փիլարտոս՝ ծագումով Հայ, բիւզանդացի զօրավարը, ապստամբելով կայսրէն գրաւեց Մարաշի շրջանը անկախ կառավարութիւն մը հիմնելով հոն եւ հրաւիրեց հայ իշխանները գալու Կիլիկիա անոնց աւարներ բաշխելով:

Կայսրն ալ միաժամանակ բերդեր բաշխած էր հայ իշխաններու որպէս պաշտպանութիւն իր արեւելեան սահմաններուն: Այսպէս՝ Ապլղարիպ Արծրունի տէր էր Տարսոն քաղաքի, Գող Վասիլ՝ Քեսունի (Մարաշի մօտ): Օշին տէրն էր Լամբրոնի: Ս. Ներսէս Շնորհալիի հայրը՝ Ապիրատ՝ ունէր Ծովք դղեակը Այնթապի մօտ:

Ռուբէն իշխան եղաւ հիմնադիրը հայկական Կիլիկիոյ: Ան 1076ին կայսրէն ստացած էր Կոսիտառա ամրոցը. երբ Բագրատունի վերջին թագաւորը Գագիկ Բ. սպաննուեցաւ Յոյներէ, Ռուբէն Հաճընի մօտ Գոռոմոզոլ աւանը ապաստանեցաւ, ապա գրաւեց Բարձր Բերդ ամրոցը Սիսի մօտ, եւ օգտուելով Բիւզանդիոնի տկարացումէն եւ Սելճուքներու ներքին պառակտումէն, 1080ին անկախութիւն հռչակեց:

Իր յաջորդին՝ Կոստանդինի օրով, հասան Ա. խաչակիրները եւ այնուհետեւ նորածին հայկական իշխանութիւնը աւելի առնչութիւն ունեցաւ եւրոպացի ասպետներուն հետ քան Բիւզանդացիներուն:

Թորոս գրաւեց Սիսը, իսկ Լեւոն Ա. երկիրը ընդարձակեց մինչեւ Միջերկրական ծով, գրաւելով Մամեստիան, Ատանան եւ Տարսոնը որ դարձաւ Հայոց նոր մայրաքաղաքը:

Լեւոն Բ. Մեծագործ (1187–1219) աւելի ընդարձակեց երկրին սահմանները, եւ թագ ստացաւ Գերմանիոյ Հենրիկոս Զ. կայսրէն, մայրաքաղաքը Սիս փոխադրելով. շինեց բազմաթիւ ամրոցներ (72) Կիլիկիոյ սահմանները պաշտպանելու համար:

Անազարբա, Բարձրաբերդ, Լամբրոն, Վահկաբերդ նշանաւոր բերդեր էին:

Հեթում իր երկիրը պաշտպանելու համար Եգիպտոսի Արաբներու դէմ, դաշնակցեցաւ Թաթարներու Մանկու Խանին հետ. դժբախտաբար Թաթարները շուտով իսլամութիւնը ընդունեցան եւ այս դաշինքը երկար չտեւեց:

Հայեր խնամիական կապեր հաստատած էին Եդեսիա, Անտիոք, Տրիպոլիս, Երուսաղէմ եւ Կիպրոս հաստատուած խաչակիրներու հետ որուն հետեւանքով Կիլիկիոյ վերջին թագաւորը եղաւ Կիպրոսի Լուսինեան տունէն Լեւոն Զ. Ֆրանսացին, որ դահը կորսնցուց 1375ին յանձնելով Սիսը Եգիպտացիներուն եւ աքսորական մեռաւ Փարիզի մէջ 1393ին եւ թաղուեցաւ Սէն Տընիի մայր տաճարին մէջ:

Կիլիկիոյ հայկական անկախ իշխանութիւնը տեւեց շուրջ երեք դար (295 տարի) 1080–1375:

(Շար. – 1)

ՎԻՄԱԳԻՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

О

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հայ ժողովուրդը շատ անգամ ընդվզած է օսմանեան իշխանութեան սանձազերծած հալածանքներուն եւ բռնութիւններուն դէմ, զէնքի ուժով փորձած է բարելաւել իր կեանքը: Թէեւ այդ պայքարը ձախողած է, սակայն Հայաստանի կարգ մը շրջաններու բնակիչները յաջողած են պայքարի ճամբով կիսանկախ վիճակ մը ապահովել իրենց համար: Այս առումով ուշադրութեան արժանի է 1736ի վիմագիր բանաստեղծութիւն մը՝ նուիրուած Մելիք Շահնազարի զաւկին՝ Մելիքի: Տէր դառնալով հայրենի Վարանդայի, յաջողած է երկիրը ազատել օսմանեան կայսրութեան հարկատու վիճակէն: Հերոսին դիմագիծը հետեւեալ ձեւով պատկերացուած է.

Սա էր հացով, սեղանով լի,
ողորմեր ամէն ազգի.
կերպարանօքն էր գովելի,
թագ, պարծանք էր Հայոց ազգի.
յոյժ կողորեաց ազգէն դաչկի,
պատերազմեաց յետ օսմանցի,
սա ոչ ետ հարկ թագաւորի,
ամուր պարիսպ էր աշխարհի...

1820ին, հրապարակաւ, դահիճներու ձեռքով, գլխատուած է Պոլսոյ հայ իրականութեան երեւելի դէմքերէն մէկը՝ Սաքայեան Գրիգոր իշխանը, որ հայկական միջավայրի մէջ ծանօթ եղած է իր ազգանուէր գործունէութեամբ: Թուրք իշխանութիւններու կողմէ հալածանքի ենթարկուած է այն պարզ պատճառով, որ արհամարհելով սպառնացող վտանգը, պաշտպան եւ նեցուկ կեցած է իր ժողովուրդին: Իբրեւ պատիժ, Թուրք իշխանութիւնները մատնած են մոլեռանդ խուժանին՝ ծերունազարդ իշխանը, ապա նետած են բանտ: Ըմբռնելով, որ բռնակալները առիթ կը փնտռեն հալածելու Հայերը՝ «կամօք յաձն էառ ըզվտանգ ազգին» եւ կը զոհուի.

Տեսլեամբ փառաւոր՝ մեծատոհմ իշխան,
սատար նեղելոց՝ որբոց օգնական.
բանից սուրբ գրոց՝ հըմուտ բաւական,
լուսաւորչաւանդ՝ կըրօնից պաշտպան.
ուստի մատնեցաւ յամբոխէ խուժան,
բանտից տանջանաց ի դահճաց դաժան,
կամօք յանձն էառ ըզվտանգ ազգին,
գլխատեալ եհեղ զարիւն իւր անգին՝
ի դուռն ժամու սուրբ Աստուածածին...

Գրիգոր գլխատուած է Կ. Պոլսոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցիին դրան առջեւ՝ ի ցոյց եւ սարսափ իր ազգակիցներուն:

Յուզիչ է նաեւ Խաչատուր Բաստրմաճեանի նուիրուած վիմագիր բանաստեղծութիւնը (1872): Իր բարեգործութիւններուն շնորհիւ հռչակուած է «առողպայծառ եւ լինքնալոյս», «մեծագործ» եւ «շինարար»: Եւ շուտով քինախնդիր թշնամին դաւադրաբար սպաննած է Խաչատուր իշխանը.

Աւա՛ղ, նախանձ թշնամւոյն խաչին
ի մի զարկ ատրճանակի լայնաքերան,
բարձ զկեանս ազգասիրիս,
որ որբոց եւ այրեաց էր կեանք
եւ պաշտպան...

Հայրենիքին ազատութեան եւ անկախութեան տենչով տառապած է Նոր Զուղայեցի Շամիրի կրտսեր զաւակը՝ Յակոբ: Օտարութեան մէջ իր մահկանացուն կնքած, հայրենիքին ազատութիւնը չտեսած մարդուն խոր մտորումները կան Յակոբի նուիրուած բանաստեղծութեան մէջ.

Ողջոյն քեզի, որ կ'ընթեռնուս
տապանագիրն իմ շիրմիս,
պատմէ ինծի լուրեր, խօսէ
ազատութեան մասին,
մարդերուն իմ հայրենիքիս,
որու վրան այնքա՛ն լացի.
Ըսէ ինծի՝ արդեօ՞ք եղաւ
անոնց մէջէն քաջալաւ
պահապան մ'որ զիրենք ուղիղ
առաջնորդէ, պաշտպանէ:

Յակոբ իր ամբողջ կեանքին ընթացքին սպասած է ազատութեան օրուան, երբ Հայութեան ծոցէն վերջապէս կը ծնի «բարի հովիւ» մը, որ կը հսկէ «հօտին վըրայ ցիրուցան»՝

Ձի ես իրաւ ըսպասեցի
բոլոր օրերն իմ կեանքիս,
որ գար բարի հովիւ մ'հսկել՝
Հօտին վըրայ ցիրուցան...

Յակոբ ցաւ յայտնած է, որ դաժան ճակատագիրը զինքը նետած է հեռաւոր Մարարաքքա, եւ այդ օտար երկիրը առյաւէտ «իր ծոցին մէջ պիտի պահէ» իր նշխարները՝ հայրենիքի կարօտը իր հոգիին մէջ, հայրենի երկրին եւ ժողովուրդին ազատութիւնը չտեսած:

Ինչպէս կը տեսնուի, հայ վիմագիր բանաստեղծութիւնը, իսկապէս, կը ներկայացնէ ոչ միայն գրական արժէք, այլ եւ Հայոց պատմութեան տուեալ շրջանը լուսաբանող իւրայատուկ աղբիւր:

Ս. ԳէՈՐԳեԱՆ

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

— Շատ լաւ նպատակի մը համար եկած ես, կը պատասխանէ տնօրէնը, բայց մեծ սխալ մը գործած ես. պէտք է որ հոս գայիր, նպատակդ յայտնէիր: Մենք քու գործդ կը կարգադրենք, որով ապօրինի է քու վարմունքդ, եւ իբրեւ պատիժ 200 տոլար պիտի վճարես: Հոս քանի մը մշեցի տղաքներ կան, զորս Թուրքերու քովէն հաւաքած բերած են. բոլորն ալ անօթի ծարաւ կը պտըտին, այդ 200 տոլարով անոնց ուտելիք պիտի գնենք, որ լաւ մը կշտանան ժամանակ մը:

— Շատ լաւ, կ'ըսէ մեր Ամերիկահայը, քանի որ մշեցի տղոց համար է, 200 տոլար ես կը նուիրեմ իմ կողմանէ, որովհետեւ անոնք լաւ Հայերու զաւակներ են:

Պր. տնօրէնը, Ամերիկահայուն հաւնած կինը քովը կը կանչէ ու հաւանութիւնը կ'առնէ: Անոնք քանի մը օրէն ամուսնացան եւ մեկնեցան Ամերիկա, իսկ մենք գրեթէ ամէն ամիս ոչխարի միսով փիլաւ կերանք, երջանկութիւն մաղթելով նորապսակ ամոլին:

1918 Նոյեմբեր ամսուն, տնօրէնը, մեզ մշեցի տղաքներս, իր գրասենեակը հրաւիրեց. անուն – մականուն գրեցին եւ ըսին որ յաջորդ առաւօտ նաւով Պոլիս պիտի տանին եւ անկից ուղղակի Եաի Գուլէի Ազգային Հիւանդանոցը, որբանոց մը բացուած է որբերուն համար:

Յաջորդ օր, ըսածին պէս, մեզ որբանոց յանձնեցին:

Որբանոցի այդ ժամանակուան տնօրէնն էր Պր. Զոլաքեան. ուսուցիչները Պ. Պ. Խոսրով Ներսէսեան (Վշտունի), Լեւոն Էսաճանեան (բանաստեղծ), Արշակ, Երուանդ եւ ուրիշներ որոնց անունները եւ մականունները մոռցած եմ դժբախտաբար:

Բոլորս ալ Քիւրտերու, Թուրքերու, Արաբներու, Զերքէզներու քովէն հաւաքած բերած էին. կային մօտաւորապէս 300 հոգիէ աւելի. այս բոլորին խօսք հասկցնել այնքան ալ դիւրին բան մը չէր, որովհետեւ բոլորս ալ, առանց բացառութեան, իւրացուցած էինք անոնց դէշ սովորութիւնները եւ դարձած էինք կատարեալ վայրենիներ. ուստի հարկաւոր էր խիստ կարգապահութիւն: Շնորհիւ մեր ուսուցիչներու ջանքերուն եւ մանաւանդ Պարոն Խոսրովի մանկավարժական կարողութեան, շատ շուտով կարգ ու կանոնի մէջ մտանք. դասախօսութիւններ սկսան, սկաուտական խումբեր կազմուեցան Պր. Օննիկ Եազմաճեանի խմբապետութեամբ, պահ մը վերջ ֆութպոլի խումբեր կազմուեցան ու դպրոցը սկսաւ կանոնաւոր ընթանալ:

Մեր մէջ կային բաւական տարեց թէ փոքր տղաքներ, որոնք բնաւ Ա. Բ. Գ. չէին գիտեր, բայց շնորհիւ մեր ուսուցիչներու համբերութեան եւ ջանքերուն, շատ կարճ ժամանակուան մէջ, բոլորն ալ սորվեցան Մեսրոպեան տառերը եւ սկըսան գրել–կարդալ:

Այսպէս անցուցինք 1919 Թուականը:

1920ին Նշան Թաշի մէջ որբանոց–արհեստանոց մը բացաւ Ազգային Խնամատարութիւնը եւ մեզի ըսին թէ ով որ կը փափաքի արհեստի հետեւիլ Նշան Թաշ կը ղրկենք: Քանի մը տղաքներու հետ ես ալ գրուեցայ: Քանի մը օրէն մեզ փոխադրեցին արհեստանոցը, որ բաժնուած էր երեք մասնաճիւղէ.— կօշկակարութիւն, դերձակութիւն եւատաղձագործութիւն. ուզողը իր փափաքած ճիւղը ընտրեց: Ես ընտրեցի կօշկակարութիւն:

Հազիւ Նշան Թաշ հասած ու գործի սկսած էի, ծաղկախտի բռնուեցայ ու ծանր հիւանդ պառկեցայ. 16 տարեկան էի. տաքութիւնս շատ բարձրացաւ, զիս մեկուսացուցին եւ առանձին սենեակ մը դրին, բժշկական խորհուրդով որ միւս որբերն ալ չբռնուին նոյն ախտէն:

Մշեցի բժիշկ Մանուէլեան ամէն օր կուգար, խնամքով կը քննէր, պէտք եղած դարմանումները կ'ընէր, բայց տաքութիւնս չէր իջներ. տկարանալ սկսայ ու նիհարնալ ալ:

Օր մը բժիշկը ինծի հարցուց.

— Ծնողք ունի՞ս:

— Դժբախտաբար...

— Հեռուէն կամ մօտէն մէկը չունի՞ս:

— Ոչ ծնողք ունիմ եւ ոչ մէկը հեռուէն եւ մօտէն պատասխանեցի, այլ մէկ հայրենակից ընկեր մը ունիմ Եաի Գուլէի Ազգ. Հիւանդանոցին որբանոցը, որ Զերքէզներու քով չորս տարի միասին ենք անցուցած. միայն ան կայ որպէս մշեցի հայրենակից եւ սիրելի ընկեր:

— Լաւ ըսաւ բժիշկը, կը փափաքի՞ս զինք տեսնել:

— Անշուշտ, եթէ հնարաւոր է. շատ կը բաղձամ զինքը տեսնել:

— Հոգ մի ըներ, անպայման բերել կուտամ զինքը:

Եւ իրօք, յաջորդ օրը իմ ընկեր Սամսոնը քովս էր: Շատ մեծ հաճոյք պատճառեց անոր գալը, տաքութիւնս բաւական իջաւ այդ օր: Սամսոնին հետ բաւական խօսեցանք մեր անցեալէն եւ ներկայէն ու ան խօսք տուաւ ինծի ըսելով որ ինքն ալ պիտի արձանագրուի իբրեւ արհեստաւոր ու պիտի գայ ինծի միանայ, ու մեկնեցաւ:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(17 – Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԱՐԱՑԻ 57ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Ամէն անգամ որ կ'ոգեկոչուի Արարայի փառապանծ յաղթանակը, ի՛նչպէս կարելի է մտածում մը չունենալ այն պատուական Հայուն հանդէպ որ տասնեակ տարիներով եղաւ ոչ միայն արժանաւոր նախագահը Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան, այլ նաեւ յարգուած եւ նուիրուած անձնաւորութիւն մը ֆրանսական եւ հայկական շրջանակներէն ներս՝ Շարլ-Տիրան Թէքէեան:

Իր զինակիցները (դեռ կան), իր ընկերները, իր յաջորդները եւ նաեւ ֆրանսական բանակի նախկին Դիմադրականներու Ազգ. Միութիւնը միշտ նոյն հպարտութեամբ եւ հաւատքով կը նշեն Արարայի հայ լեգէոնականներուն յիշատակը:

Այս տարի ոգեկոչումը եղաւ Պօմոնի մէջ, Կիրակի Նոյեմբեր 16ին:

Հանդիսաւոր պատարագէն, զոր մատոյց Մակար Քհնյ. Նաճարեան, եւ հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք, ներկայ բազմութիւնը, թափօրով, որուն առաջին կարգերուն վրայ տեղ առած էին քաղաքական պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ֆրանսական բազմաթիւ նախկին ռազմիկներու ներկայացուցիչներ եւ դրօշակիրներ, յառաջացաւ դէպի յուշաքարը կնքուած եկեղեցւոյ ճակատին:

Երկիւղածութեան եւ վերացումի պահու մը մէջ կատարուեցաւ ոգեկոչման եւ յարգանքի տպաւորիչ արարողութիւն մը:

Ծաղկեպսակի մը զետեղումէն յետոյ խօսք առաւ Կ. Տէրտէրեան՝ հիմնադիր-նախագահ Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ Դիմադրականներու Ազգ. Միութեան որ շնորհակալութեան խօսք յայտնելէ ետք ներկայ անձնաւորութիւններուն, հաղորդութեան նոյն մտածումի մը մէջ միացուց Արարայի եւ բոլոր ճակատամարտներու վրայ ինկող հայ ռազմիկներու յիշատակը: Կ. Տէրտէրեան կոչ ուղղեց բոլոր ներկաներուն եւ մանաւանդ բացականներուն որ երբեք չմոռնան յիշատակը անոնց որոնք կերտեցին մեր պատմութիւնը, որոնք իրենց կեանքը տուին յանուն ազատութեան, խաղաղութեան եւ յանուն հայրենիքին:

Նոյնպէս յուշաքարին առջեւ խօսք առաւ Վահրամ Մխթիք՝ նախագահ Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան, որ քանի մը պատմական ակնարկներէ յետոյ վեր առաւ հայ լեգէոնականներու կարեւոր դերը հերոսամարտին մէջ, որոնք քաջութեամբ տալով իրենց արիւնը, ստացան յաղթանակի փառապսակը, անգամ մը եւս պանծացնելով Հայուն անխորտակելի ոգին ու կռուելու յատկութիւնները: Վահրամ Մխթիք շեշտը դրաւ օտարներու վկայութեանց վրայ, որոնք կ'ընդգծեն հայ ռազմիկներու գոհողութիւնը եւ ունեցած կարեւոր բաժինը Պաղեստինի, Լիբանանի եւ Սուրիոյ՝ թրքական լուծէն ազատելու պայքարին մէջ:

Ներկայ անձնաւորութիւններէն յիշենք՝ Ժան Մաս, երեսփոխան – քաղաքապետ Կ. Տէֆէրի ներկայացուցիչը, գնդապետ Մակր՝ ներկայացուցիչը 7րդ զինուորական շրջանի հրամանատարին, զօրավար Սերտաս՝ ներկայացուցիչը Ազգ. ոստիկանութեան, գնդապետ Վիան, գնդապետ Պաղոնիէ, գնդապետ Մոռաքինի, Պր. Կրանոն՝ նախագահ նախկին Ռազմիկներու Միութեան, Ռ. Վէնսան՝ անդամ քաղաքապետական Խորհուրդի, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ հայ միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Այս պաշտօնական արարողութեան, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, յաջորդեց գինեձօն ի պատիւ Ֆրանսացի հիւրերուն, որոնք յայտնեցին իրենց գոհունակութիւնը եւ շնորհակալութիւնը ջերմ խօսակցութեանց առիթով:

Ահաւասիկ յիշատակի տպաւորիչ հանդիսութիւն մը որ սփիւռքի ազատատենչ Հայութիւնը պարտականութիւնը ունի միշտ պատշաճ հանդիսութեամբ ոգեկոչելու, որպէսզի Հայկական Լեգէոնի անձնազոհ կամաւորներու ոգին ապրի յաւէտ Արարայի բարձունքին վրայ:

Կ. Յ.

ՀՈՂՎՈՐՏԻՔ

ՎԵԹԵՐԱՆԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Ս

Նախորդ շաբթուան սկիզբը, Փարիզի Հայութիւնը կորսնցուց իր վաղեմի դէմքերէն Արմենակ Խաչիկեանը, — վեթերանը Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դըպրաց դասուն:

Հայրը Պիթլիսցի էր, ֆրանսական ընկերութեան մը ծառայութեան մէջ, Պոլիս եկած օրէն ի վեր: Պատանին Արմենակ նախնական կրթութիւնը ստացած էր Հայրիկեան եւ Կեդրոնական վարժարաններուն մէջ: 1896ի կոտորածներուն հետեւանքով, ֆրանսական կառավարութեան կարգադրութեամբ, ծնողքին եւ եղբայրներուն հետ հաստատուած էր Փարիզ:

Արմենակին կեանքի խէժը կը բաժնուէր եկեղեցիին եւ մարզադաշտին վրայ, ուր յաճախ մեծ յաջողութիւններ արձանագրած էր: Շատ սիրելի է ինծի հիներու բերնէն լսել անցեալի ոգեկոչումը, որոճալ, երազել, խորհրդածել: Այս նախասիրութիւնս աւելի շեշտուած էր, երբ հանդիպած եմ գրագէտ Իրէնէ Մոժէլի, որ օփերայի Սամարիթէնի ակումբին վերնայարկը ինծի պատմած է շահեկան դրուագներ, աշխարհի մեծագոյն համբաններուն վրայ, որոնց հետ սեղանակից եղած էր:

Հայաստանեայց եկեղեցիին նուիրուած, 1912ի օրերէն, Արմենակը իր կարգին հետաքրքրական դրուագներ վերակոչած էր Կոմիտասի եւ Շահմուրատեանի կեանքէն, երբ տակաւին մատղաշ երիտասարդ մը, անոնց կողքին երկչոտօրէն կ'երգէր պատարագը, Փարիզի մայր եկեղեցին:

Մտիկ կ'ընէի զինք, հրթունքներէն կախուած, երբ կը պատմէր թէ մեծանուն վարդապետը յաճախ կը թողուր աջակողմի դասն եւ երկիւղածօրէն կը մասնակցէր եկեղեցական արարողութիւններուն: Սրբասացութիւնը կ'երգէր վերամբարձ, նմանապէս «Սուրբ Սուրբը», իսկ իր յօրինած անմահ «Տէր ողորմեա»ն խորանին առջեւ ծնրադիր:

Տրտմութեամբ կը վերյիշէր Կոմիտասի տագնապալի շրջանը, երբ 1919ին Պոլսէն եկած էր Սէնի ափերը, Հմայեակ Խոսրովեանի եւ Աստուածատուր Հարենցի կարգադրութեամբ: Վերի դահլիճը բնակարանն էր Վռամշապուհ քահանայի, իսկ ձախ թեւը լեցուած էր գիրքերով, հետեւաբար վարդապետը կը գիշերէր հոգետունը, միաբանութեան օրէն վարժուած ստոյիկեան անտարբերութեամբ:

Այսուհանդերձ, Կոմիտասի տրամադրութիւնը երբեմն կը բարձրանար, գետնէն խիճեր կը ժողվէր ու կ'արձակէր դէպի վեր տպակին.— Դո՛ւրս ելիր, ճերբէճէլէ, հերիք քնանաս, կը պոռար, չարաճճի տղու մը պէս ծիծաղելէն:

Պարապոյթի օրերուն, երբեմն իրեն հետ կ'ըլլայի եկեղեցիին մօտակայ պարտէզը, դարձեալ անցեալի դրուագներն էին որ կը վերյառնէին զարմանալի յայտնատեսութեամբ:

Ուրախութիւնը տեղ մը չկար անցեալ տարի, վաթսունամեակն էր Փարիզի դըպրաց դասու իր մասնակցութեան, այդ Կիրակին քառաձայն պատարագ տեղի ունեցաւ: Այս երջանիկ պատեհութեամբ, երգի իր ընկերները հրաւիրեց իր բնակարանը եւ զանոնք հիւրասիրեց: Շատ լաւ սարքաւորած էր իր փոքրիկ յարկաբաժինը, ընտիր կահերով, նկարներով ու մարզադաշտերուն վրայ շահած շքանշաններով: Թանկագին նշխարներ ունէր,— գնահատական յօդուածներ, օտար ու հայկական հանդէսներու յայտագիրներ, որոնց իր մասնակցութիւնը բերած էր եռանդագին, Օրիորդ Քավանոզեանի հետ, որ Փարիզի Հայութեան վըտէթն էր այդ շրջանին: Տասնեակ մը տարիներ առաջ, հայրենիք այցելած էր ու երգած Ս. Էջմիածնայ տաճարին մէջ:

Մարզադաշտերուն վրայ իր կատարած արշաւներուն խանդավառութեամբ, այս ջղուտ ու արծաթեայ մազերով հայորդին, նետուած էր կեանքի ու երգի ասպարէզը, Փարիզ ու իր արուարձանները, Լիոն, Վալանս, Մարսէյլ: Ձայնը բեկուած ժամանակէն, դեռ չէր կորսնցուցած իր հզօր ու տպաւորիչ շունչը: Միշտ առաջին գծին վրայ, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին մէջ, երգահանդէսներուն մասնակցած էր Զուիցերիա, գաւառները, Անկուլէմ, եւայլն: Յիսնամեակին մեզի հետ եղած էր Պրիւսէլ, բայց այս տարի չկրցաւ Պելժիա մեկնիլ, որովհետեւ ժամանակէ մը ի վեր առողջութիւնը խանգարուած էր զգալի կերպով: Յոյս ունէր որ մինչեւ տարեգլուխ կը կազդուրուի եւ կը վերսկսի երգել:

Կենդանի յիշատակարանն էր անցեալին, բոլորս ալ կը սիրէինք ու կը յարգէինք զինքը: Բովանդակ կեանքի ընթացքին ժուժկալ եղած էր, ինքզինքը կը կառավարէր իմաստութեամբ, ու մինչ կը ճգնէր սանձել շաքարախտը, անիծեալ խլիրդը կը յայտնուէր յեղակարծօրէն ու կը զգետնէր զինքը:

Դեկտ. մէկի ժամը 16ին, Փարիզի մայր եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ վեթերանին յուղարկաւորութիւնը ամբողջ եկեղեցականներուն եւ դպրաց դասու մասնակցութեամբ, բարեկամներու, երգչախումբի անդամներու եւ հայ ու օտար յուղարկաւորներու բազմութեամբ: Կաթ. Պատ. Սերովբէ Արք. ներբողը հիւսեց Հայաստանեայց եկեղեցիին նուիրուած այս քաղցրաբարոյ երգիչին, որ մինչեւ ութսունամեակի սեմին մնաց պատնէշին վրայ ու այնքան թանկագին յիշատակ մը կը թողու իր անձնուէր ծառայութեամբ:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Նոյեմբեր 26ին իր մահկանացուն կնքած է դեռ յիսուն տարիները չբոլորած Հայկազ Սաղըրեան: Բոլորէն սիրուած եւ յարգուած, զոհաբերութեան ոգի ցոյց տուած անձ մը եղած է, որ երկար տարիներ լծուած է ազգանուէր գործունէութեան Կեդրոնականի շրջանակին մէջ: Այս կրթարանէն շրջանաւարտ՝ ողբացեալը անդամ էր Կեդրոնական վարժարանի Խնամակալութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր մէկին:

ՊՈԼՍՈՅ մայր եկեղեցւոյ տօնախմբութիւնը տեղի ունեցած է Նոյ. 30ին: Պատրիարքը իր քարոզին մէջ մասնաւորապէս ծանրացած է Վարժապետեան պատրիարքի արդիւնաւոր գործունէութեան վրայ: Պատրիարքը ապա բացումը կատարած է եկեղեցիին կից շինուած նոր սրահին, զայն կոչելով «Պէզճեան Արթին Ամիրա» սրահ: Նուիրահաւաքումով ապահովուած են Պէզճեան վարժարանի տարեկան ընդհ. ծախքերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Գ.

Այս առաւօտ լուր բերին թէ տղերքը արդէն պատրաստեր են մի շատ խելացի ծրագիր. այն է՝ Կիրակի օր խմբովին երթալ եկեղեցի եւ հո՛ն կատարել մի քաղաքական ամուսնութիւն: Ազատ Սիրոյ ակումբի նախագահը կը կատարէ քաղաքապետի դեր, ես անհատական հանգամանքով պիտի գնամ իբրեւ վկայ հարսին, փեսան եւս կ'ունենայ իր վկան:

Ամուսնութիւնը բռնի արձանագրել պիտի տանք եկեղեցու ամուսնութեանց արձանագրութեան տոմարին մէջ: Յետոյ մի քանի ժամ ետքը, Հարսի պահանջմունքին վրայ, այդ քաղաքական ամուսնութիւնը պիտի լուծենք եւ հարսը պիտի ամուսնացնենք մի ուրիշ տղամարդու հետ, նոյն ձեւակերպութիւններով:

Կ'երեւակայէ՞ք ցնցող տպաւորութիւնը որ առաջ պիտի գայ ամբողջ քաղաքին մէջ: Նախ՝ քաղաքական ամուսնութիւն եկեղեցու մէջ, յետոյ բռնի արձանագրութիւն, յետոյ ամուսնալուծութիւն կամ տիվորս եւ վերջապէս կրկնամուսնութիւն:

Տեսնենք ի՛նչ պիտի ընեն մեր կեղտոտ պուրժուաները եւ չէրխաթճիները՝ Վանի երիտասարդութեան այս էմանսիփացիայի ցոյցերուն հանդէպ:

Ապահով՝ պիտի դիմեն իրենց աղտոտ զէնքերուն, բայց զգո՛յշ, մենք ալ թեւերնիս ծալած չենք նստիր...

Դ.

Վան, Սեպտ. 4, 1909

Սիրելի ընկերներ,

Երեւի մի ձախող շրջան կը բոլորենք:

Նոր սերնդական ցոյցը որու մասին նախորդ նամակովս խօսեցայ, չտուաւ բաւարար արդիւնք:

Մի քանի օր առաջ, Երեքշաբթի, կէսօրէն ետքը, խմբովին գնացինք եկեղեցի, կատարելու համար անդրանիկ քաղաքական հայ ամուսնութիւնը, որուն պիտի յաջորդէր, մի քանի ժամ յետոյ, ամուսնաթողութիւն եւ կրկնամուսնութիւն: Հարս ու փեսայ, իրենց քաղաքացիի տարազով, կը գնային առջեւէն, յետոյ կուգային վկաները եւ ընկեր բարեկամները:

Եղելութիւնը պահուած էր խիստ ծածուկ, որպէսզի մեր հակառակորդները չկարողանային իրենց մութ դաւերը սարքել մեզի դէմ, այնպէս որ փողոցը դըրեթէ ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց մեզ: Բայց երբ հասանք եկեղեցիի առաջ, տեսանք որ դուռը ամուր գոցուած է: Դիմեցինք ժամկոչին, մի տգէտ, յետադիմական արարած:

— Ինչո՞ւ եկեղեցիին դուռը փակած էք, հարցուցի:

— Որովհետեւ ժամերգութեան ատեն չէ:

— Բայց մենք կը պահանջենք մտնել եկեղեցի:

— Ի՞նչ պիտի ընէք:

— Ամուսնութիւն պիտի կատարենք:

— Այսօր, Երեքշաբթի, կարելի չէ ամուսնութիւն կատարել:

— Մենք կը կատարենք քաղաքական ամուսնութիւն, պարոն, պատասխանեցի:

Ժամկոչը ապուշ ապուշ երեսս նայեցաւ եւ ըսաւ.

— Չեմ հասկնար թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Պէտք չկայ որ հասկնաս, միայն թէ եկեղեցիի դուռը բա՛ց շուտով:

— Չեմ կարող:

Դա խաւարամիտ կղերականութեան ճոճ փոխիմուսն էր որ կը ցցուէր յեղափոխական հոսանքի դիմաց:

Այսպէս այդ դաւաճան ու բռնաւոր ժամկոչը, իբրեւ ազգային իշխանութեան ներկայացուցիչ իր յափշտակած դիրքէն օգտուելով, կ'ուզէր ապօրէն կերպով փակել եկեղեցիին դուռը ժողովրդի առջեւ, այն ժողովրդին որ օրինաւոր տէրն է եկեղեցիին: Ի հարկէ մեզ համար հեշտ էր այդ կեղեքիչ բռնաւորի գանկը փշրել ժողովրդի գարշապարներուն տակ, բայց մենք ուզեցինք օրէնքի ուժով կռուել ապօրինութեան դէմ:

(Շար.)

Պ. Եդուարդ Կէօվճեան, այրի Տիկին Սոֆի Ցակոբովիչ, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Ծատուրօֆ կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, զաւկին եւ քրոջ՝

ՎԵՐԺԻՆ ԿԷՕՎՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Ցակոբովիչ)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 4ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի Դեկտ. 9ին ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան-Կուժոն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ ժամը 17էն սկսեալ:

Հոն ներկայ է Կաղանդ Պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով բաշխելու համար ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Վարժարանի աշակերտներու քառաձայն երգչախումբը եւ

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ
իր նուագախումբով
ԵՒ ՍԵՒԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուին վարժարանի բարեկամները եւ համակիրները:

26, Ռիւ Թրուայոն, ՍԵՒՐ

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը
Փարիզի մէջ Յունուար 18ին

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

présente

deux soirées dansantes, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

NOEL

24 DECEMBRE à partir de 22 heures

avec les chanteurs guitaristes

FERDI LUDOVIC

S^T SYLVESTRE

31 DECEMBRE à partir de 22 heures

même ambiance et exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

LE YAN'S CLUB

5, Avenue Reille, PARIS 14

Vous invite

le Vendredi

12 Décembre à une soirée

CARZOU

à l'occasion de la parution de « CARZOU GRAVURE - LITHO »

tome II

Préface Marcel Brion de l'Académie Française, Introduction à l'œuvre par Pierre Mazars, Commentaire de chaque œuvre par Maguy Furhange

SIGNATURE.— à partir de 19 h. 30 Dîner vers 22 heures. Réservation obligatoire pour le dîner en téléphonant 589-20-48

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Այցելութեան առթիւ

Թեհրանէն Պ. Յովսէփ Ղուկասեան հազար գերմանական մարք կը նուիրէ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Թէյասեղան մը իր դպրոցի աշակերտներուն եւ ծնողքներուն համար Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ բարեկամները:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

85ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի
մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն
Շաբաթ Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սփլանտիտ պանդոկը (Պուլվ. տ'Աթէն)
Կը խօսին
ԸՆԿԵՐ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
MAITRE MICHEL PEZET
(*Secrétaire Fédéral du Parti Socialiste des B. du Rh., chargé des relations extérieures*)
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

DEPART CHAQUE SAMEDI

Paris - Athènes - Paris

A partir de

850 Fr.

Week-End et séjours de moins d'un mois

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS

DEPARTS SPECIAUX POUR NOEL ET PAQUES

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

L'ARCHE DE NOE

42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

et goûter sa fameuse soupe aux tripes. (*Khache*)

DES SPECIALITES ARMENIENNES

UN AIR DE FLAMENCO

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

Entièrement rénové

26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63

Livraison à domicile à partir de 150 Fr

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 20 Décembre au 3 Janvier

à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE — Dicran Cazarian

61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
9
MARDI
9 DÉCEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 ֆր.	Վեցամսեայ	90 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 200 ֆր.	Հատը	1 ֆ. 20	

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.459

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.459

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ
Ի ԽՆԴԻՐ ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐՈՒ

— Օ —

Դ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՏԽՈՒՐ ՎԻՃԱԿԸ

Այլապէս չահեկան տեղեկութիւններ կուտայ ամերիկեան Թայմ շաբաթաթերթը նոր հորիզոններ փնտռող Թուրքիոյ մասին: Մանաւանդ տխուր գոյներով կը նկարագրէ երբեմնի չէն ու բարգաւաճ հայկական նահանգներու այսօրուան ողբալի վիճակը:

Այսպէս, կը գրէ թէ արեւելեան նահանգներու 30.000 գիւղերէն 3.600ը միայն ելեկտրականութիւն ունի: Գիւղացիներու մեծ մասը դպրոցէ զուրկ է: «Մէկալ Թուրքիան» կոչուած այդ շրջանին բնակիչներէն 80 առ հարիւրը գրել-կարդալ չի գիտեր: 180.000 բնակիչ ունեցող Պիթլիս քաղաքին մէջ միայն մէկ բժիշկ կայ: Վերջերս խումբ մը սպառազէն աւազակներ քաղաք մտնելով յարձակած են տեղւոյն մեծ պոռնկանոցին վրայ, կողոպտած են աղջիկներն ու յաճախորդները: Այդ առթիւ տեղի ունեցած հրացանաձգութեան հետեւանքով աւազակները զարկած են վեց հոգի, սպաննելով յաճախորդ մը:

Թուրքիոյ հարաւ — արեւելեան անկիւնը, ցեխով ու քարով շինուած Հէքքեարի քաղաքին մօտակայ գիւղ մը բոլորովին ամայացած է, որովհետեւ վերջերս տեղի ունեցած ցնցումներու ընթացքին սպաննուեր էին վեց թուրք ոստիկան — զինուորներ: Գիւղացիները, փոխ-վրէժէ վախնալով, բոլորն ալ բլուրները ապաստաներ են:

Շինարարական ծրագրի պատասխանատու բազմաթիւ Թուրքերու կարծիքով արեւելեան այդ վայրի շրջանը պիտի շարունակէ երթալ դէպի անկում: Տեղւոյն երիտասարդ քաղաքագէտներէն մէկը «Թայմ»ի թղթակցին գանգատեր է, որ «մարդկային ու տնտեսական ամէն հարստութիւն յատկացուած է արեւմուտքին»: Այսինքն արեւելեան նահանգները զրկուած են ամէն բանէ:

Նոյն մարդը աւելցուցեր է.— «Երբ երկրի մը մէջ միայն մէկ քաղաք — Պոլիսը — ազգային եկամուտի 40 առ հարիւրը կ'արտադրէ, այդ երկիրը հիւանդ է: Երբ Վոսփորի վրայ կամուրջ մը ունիք, մինչ արեւելեան նահանգներուն մէջ գիւղացիները ստիպուած են լողալով անցնիլ գետերն ու առուները, այդ երկիրը հիւանդ է: Երկիր մը, ուր նոյն փողոցին վրայ կը տեսնէք էշերն ու Մէրսէտէսը՝ ինչպէս կեդրոնական Անատոլուի մէջ, այդ երկիրը քաղաքականօրէն հիւանդ է»:

Անհաւասարութիւնը ակնբախ է, կ'ըսէ Թայմ, արեւմտեան եւ արեւելեան շրջաններուն միջեւ: Երկու հազար կը հաշուեն միլիոնատէր նոր հարուստներու թիւը Իզմիրի, Պոլսոյ եւ Ատանայի մէջ, որ 400.000 բնակիչ ունի եւ առատ բամպակ կ'արտադրէ: «Կ'ըսուի որ այնտեղ մարդ-գլուխ աւելի Լիմուզին կառքեր կան քան աշխարհի որեւէ ուրիշ քաղաքին մէջ»:

Ահա՛ թէ ինչ մեծ սխալ գործեց Ֆրանսա՝ հայկական «ազգային օջախ» դառնալու կոչուած Կիլիկիան Թուրքերուն յանձնելով...:

Վերջին քանի տարիներուն Թուրքիոյ քաղաքաբնակ բնակչութեան թիւը կրկնապատկուած է, թէեւ տակաւին գիւղերու մէջ կ'ապրի բնակիչներու 60 %ը:

Գիճեքոնդու (կէճէքոնտու) կոչուած նոր ձեւի տուներ կը շրջապատեն մեծ քաղաքները: Անոնց թիւը ա՛յնքան աւելցած է Անատոլուէն եկող գիւղացիներով, որ այդ քաղաքները հսկայ գիւղերու ձեւ ստացած են՝ դեղջկական բարքերով: Անգարայի բնակչութեան 60 առ հարիւրը, Պոլսեցիներու մօտաւորապէս կէսը գիւղերէն եկողները կը կազմեն: Թէեւ շատ գողութիւն չի պատահիր եղեր օրէնքի խստութեան պատճառաւ, սակայն շատերու կարծիքով գիճեքոնդուները ի վերջոյ «անհանդարտութեան պայթուցիկ կեդրոններ պիտի դառնան»:

Տնտեսական մարզին մէջ Թուրքիա ազդուած է համաշխարհային տագնապէն: Արտածումները մեծապէս պակսած են, ներածումները աւելցած, առեւտրական բացը հասցնելով երկու միլիառ երեք հարիւր հազար միլիոն տոլարի, իսկ օտար դրամի պահեստը իջած է մէկ միլիառ երկու հարիւր միլիոն տոլարի:

Թայմ շատ վստահ չէ, որ Թուրքիա Հասարակաց Շուկային մէջ մտնելու ընդունակ ըլլայ 1992ին: Թուրքերը դարերով առեւտուրը ձգեցին ստորադաս ազգերուն, — հայ, յոյն, հրեայ, — մինչ իրենք զինուորական եւ վարչական պաշտօններուն հետամուտ եղան: Հետեւանքն եղաւ ա՛յն, որ, կ'ըսէ յօդուածագիրը, Թուրքերէն շատեր կը վախնան, որ իրենց կը պակսի արեւմուտքի յատուկ առեւտրական գործի նրբամտութիւնը: Մինչ Թուրքերը գրօսաշրջիկութեան կամ փոխադրային առեւտուրով դրամ կ'ուզեն շահիլ, օտարները մեծագումար ձեռնարկներով կարեւոր շահեր կ'ապահովեն, գիտել կուտայ ամերիկեան թերթը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՄԷՆԷՆ ՍԵՒ ՕՐԸ՝ ՇԱԲԱԹ

200 ՄԵՌԵԱԼ, 500 ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄ

ԼՈՒՍԱՐԳԵԼ ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Ռ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ՝ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Երկուշաբթի առտու (ժամը 8.30ին) Պէյրութէն հեռաձայնով առած մեր տեղեկութիւններուն համաձայն, մթնոլորտը խիստ լարուած է եւ ամբողջ օրուան համար (24 ժամ 24ի վրայ) հաստատուած լուսարգելը բոլորովին ջղագրգիռ դարձուցած է բոլորը: Հեռաձայնով արդէն կը լսէինք հրացանաձգութիւնը որ վերսկսած էր Երկուշաբթի առտու քաղաքին կեդրոնը:

Երկուշաբթի առտուան (Դեկտ. 8) Օրիան — Լը Ժուռի խորագիրներն էին.—

ԺԱՄԸ 10.30ԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Կ'ՈՒԶԷ ՊԱՏԵ-ՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ՀՌՉԱԿԵԼ, ՋԱԽԸ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ

ՀԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՆՇԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ, ՑԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆՆԵՐԸ ՔԱՇՈՒԵՑԱՆ

Եթէ շատ բան անորոշ է Պէյրութի մէջ, մէկ բան շատ յստակ է որ արտաքին ուժեր կան որոնք վճռած են չթողուլ որ Լիբանանը վերագտնէ իր դիմագիծը, կայ նաեւ մէկ յստակ այլ կէտ՝ այն է որ Իսրայէլի գործին կուգայ այս խառնակութիւնը եւ կը հաստատէ իր տեսակէտը, այլ խօսքով համակեցութիւնը կարելի չէ զանազան յարանուանութեանց միջեւ:

Շաբաթ օր արդէն աւելի քան տասը օր է որ հրադադարը կը տեւէր (Նոյ. 23էն ի վեր) հակառակ կարգ մը միջադէպերու եւ առեւանգումներու: Բայց Շաբաթ յանկարծ ամէն ինչ կը խանգարուէր: Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս: Վարկածներն ու բացատրութիւնները շատ են: Կ'ըսուի թէ առտուն կանուխ չորս Փալանժիստներու անդամահատուած դիակները կը գտնուէին Ֆանար եւ տեղեկա կը բաւէր որ կատաղութիւնը ծայր տայ եւ ամբողջ օրը Պէյրութ սարսափի եւ վայրագութեան ահաւոր օր մը ապրի, օր մը զոր Քոթիտիէն տը Փարին չի վարանիր Սէն Պարթելէմի մկրտելու, զայն բաղդատելով Ֆրանսական պատմութեան այդ սեւ էջին երբ կը ջարդուէին բողոքականները մէկ գիշերուան մէջ (1572 Օգոստ. 23) Քաթրին տը Մեդիսիի դրդումով: Արդարեւ եթէ Պէյրութի Դեկտ. 6ի Շաբաթ օրը ոչ մէկ ուրիշ օրուան կը նմանի, պատճառը ո՛չ զոհերու թիւն, է ոչ ալ առեւանգումներու թիւը այլ պարզապէս ձեւն է: Քրիստոնիային համար կը բաւէ որ դիմացինը մահմետական ըլլայ եւ փոխադարձաբար, որպէսզի տեղն ու տեղը սպաննէ, պաղարիւնութեամբ: Այսպէս է որ Շաբաթ օրուան մեռեալներուն թիւը կը հասնէր 70ի մէջն ըլլալով խորհրդային դիւանագէտ մը եւ 40 ալ Կիրակի: 500 առեւանգումներէն, Երկուշաբթի միայն հարիւր հոգի ազատ արձակուած էին եւ հոս ալ սպանութիւնները սովորական էին: Երկուշաբթի առտու 48 ժամուան ընթացքին մեռեալներու թիւը 200 էր ըստ Ֆրանսական ձայնասփիւռին: Ամէն անկիւն խումբեր, մահմետական թէ քրիստոնեայ, կը կեցնեն անցորդը, կը ստուգեն կրօնքը, որ գրուած է անձագրին վրայ, ու ըստ անոր տեղն ու տեղը կը զարնեն: Ու ասիկա հակառակ անոր որ Շաբաթ օր Փալանժներու պետը Փիէր Ճեմայէլ Դամասկոս գացած էր, ընդունուած նախագահին կողմէ պետական ղեկավարի մը նման եւ վերադարձած շատ գոհ, յայտնելով թէ սպասածէն աւելին ձեռք ձգած էր եւ թէ Սուրիա ամէն ապահովութիւն տուած էր որ ճնշում բանեցնէ հանդարտութիւնը վերահաստատելու համար, Կիրակի իրենց կարգին սիւննի եւ շիի պարագլուխները Դամասկոս կ'երթային եւ գոհ կը վերադառնային բայց եւ այնպէս՝ սարսափը տարածուած էր ամբողջ Պէյրութի մէջ եւ ջարդը կը շարունակուէր սաստկութեամբ եւ վայրագութեամբ:

× Մարոնի պատրիարքը՝ Անթուան Խորէշ տեսակցութիւն մը շնորհած է Ֆիկառոյի եւ կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է որ Լիբանան աշխարհական դառնայ եւ ջնջուի յարանուանական մտայնութիւնը, բայց մահմետականը դժուար կը հասկնայ որ Պետութիւնը եւ կրօնքը բաժնուին:

× Խորհրդային կառավարական օրաթերթը՝ Իզվեստիա կը գրէ թէ Լիբանանի ներքին տագնապը նպաստաւոր է Իսրայէլի:

× Ամէն կողմ դիակներ կը գտնուին: Միայն 17 դիակներ գտնուած են Շառլ Հելու կամուրջին տակ, Քարանթինայի շրջանը: Ըստ մեր ստացած տեղեկութեանց, Երկուշաբթի առտու, հայ զոհ չկար, գոնէ նման պարագայ մը ծանօթ չէր, քանի բազմաթիւ դիակներ կան, որոնց ինքնութիւնն ալ ծանօթ չէ: Բայց քաղաքը կրակի մէջ էր, տուներ կը վառէին, պանդոկներ եւ ամէն կողմ զէնքի ձայն:

«Աւելութեան հիմերի» կը խորագրէր լիբանանեան թերթ մը:

× Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնը կը հաղորդէր Երկուշաբթի առտու թէ երկու խորհրդային դիւանագէտներու կառքը կրակի տակ կը բռնուէր ձախի եւ աջի կռիւներու առեւ, պանդոկին շրջանը, Նաւահանգիստին մօտ: Խորհրդային դեսպանատան Բ. քարտուղար՝ Բոպէր Մարտիրոսեան անդամալոյծ կ'ըլլար մասամբ, գնդակէ մը զոր կը ստանար կռնակէն եւ չէր կրնար այլեւս ոտքերը շարժել: Ընկերը աւելի թեթեւօրէն վիրաւորուած էր եւ կը յաջողէր փախիլ:

Քանի մը տողով

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ խնդիրը օրէ օր աւելի մղձաւանջային բնոյթ կ'առնէ: Երկուշաբթի առտու Հոլանտայի «վախի կառախումբը» դեռ կը մնար ահաբեկիչներու սպառնալիքին ներքեւ: Երկու ծերեց (82 եւ 84 տարեկան) պատանդներ կ'արձակուէին բայց 30-35 հոգի իրենց եօթներորդ օրը կը թեւակոխէին Երկուշաբթի առտու Պէլէնի երկաթուղիի գիծին վրայ մինչ աշխարհը կը սկսէր Մոլուքներով հետաքրքրուիլ, որոնք նաեւ պատանդներ բռնած են Ամսթերտամի Ինտոնեզիոյ դեսպանատունը: Երկուշաբթի առտու հոլանտական կառավարութիւնը միշտ տեղի չէր տար, ինչպէս նաեւ անգլիական կառավարութիւնը Լոնտոնի մէջ, ուր եւս երկու հոգի պատանդ առնուած են Իռլայի ահաբեկիչներու կողմէ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ մթնոլորտը շատ լարուած է եւ «համալսարանը կը սպառնայ Տէմիրէլի կառավարութեան» ըստ դէտերու:

ՋԱԽ ԵՐԵՔ կուսակցութեանց գլխաւորութեամբ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Շաբաթ օր Կառ Սէն-Լազարէն դէպի Ներքին նախարարութիւն: Միթերան, իր կարգին, Մառշէ եւք Փոնիաթովսկիի հրաժարումը կը պահանջէ:

ԿԻՊՐՈՍԻ կառավարութիւնը մերժեց Թուրք Արտաքին Նախարարին առաջարկը՝ միջ-համայնքի բանակցութիւնները վերսկսելու ընդլայնուած կազմով, այսինքն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մասնակցութեամբ: Մակարիոս Արք. մեկնաբանելով Չաղլայանկիլի առաջարկը դիտել տուաւ, թէ «ակնյայտնի կը դառնայ, որ Թուրքիա պատրաստ չէ իմաստ ունեցող բանակցութիւններ վարելու, այլ պարզապէս կը փորձէ իր պայմանները պարտադրել մեզի»:

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ գրաւեց փորթուկալեան Թիմորի մայրաքաղաքը Տիլի: Ինտոնեզիոյ Արտաքին Նախարարին համաձայն, զինուորական միջամտութիւնը կատարուած է Թիմորի Դեմոկրատ Դաշնակցութեան դիմումին վրայ: Ինտոնեզիա կը ղզիին այդ շրջանը գրաւելու մտադրութիւն չունի, յայտարարեց Արտաքին նախարարը: Փորթուկալ խզեց դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Ինտոնեզիոյ հետ եւ պահանջեց Ապահովութեան Խորհուրդէն, որ վերջ դնել տայ Ինտոնեզիոյ յարձակումին:

ԿԻԼԻԿԻԱ 1975

Գրեց՝ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Բ.

ՉԱՐԱՃՃԻ ՎՐԷԺՍ

1375 Ապրիլ 13ին այնքան գեղեցիկ եւ հրապուրիչ ըլլալու էր Սիսի երկինքը, ինչպէս է այսօր հոս, Անթալիոյ ջուրերուն մէջ ուր խարիսխ նետած է մեր նաւը, երբ Սիսի բարձր աշտարակին վրայէն կամաց – կամաց վար կ՚իջնէր Կիլիկիոյ հայ Թագաւորութեան առիւծանիշ դրօշը՝ կուլող զինուորներու արցունք – ներուն մէջ...

Վեց հարիւր տարի վերջ, ես որ երակներուս մէջ կը կրեմ նոյն այս մարտիկներուն արիւնը, եկած եմ որպէս «օտարական» այս ափերը, «զմայլելու» Թուրքիոյ գեղեցկութիւններուն եւ «գնահատելու» Թուրք ժողովուրդի «նախահայրերուն» թողած հրաշալիքները, արուեստի գործերը, հանճարը: Իտալացի բարեկամս չի կրնար ըմբռնել իմ Հայու խռովքս ի տես սա եկեղեցիին, որ մզկիթի վերածուած է եւ սա փողոցներուն իրենց թափթփած եռուզեռով, ուրկէ Լեւոն Մեծագործի բանակներուն քառաձայն տրոփը կը լսեմ հեռուներէ՜ն... եւ նաւու մայր կայմին վրայ, կապոյտ երկինքը ճեղքելով Թրքական կարմիր լաթը կը բարձրանայ որպէս նշան թէ Թուրք ազգային ջուրերուն մէջ կը գտնուինք:

— Ատրիանօ, ես այդ կարմիր լաթը վար պիտի առնեմ:

— Խե՞նթ ես ինչ. եթէ յիշատակ է ուզածդ քաղաքէն հատ մը կը գնենք:

— Չէ, Ատրիանօ, 600 տարուան վրէժ մըն է...

— ???

Մարինօն երիտասարդ ենթասպայ մըն է որ ցուցահանդէսէս ի վեր չուրջս կը դառնայ նկար մը փրցնելու ինձմէ, աժան գնով եւ ինչո՞ւ չէ նաեւ ձրի եթէ...

— Մարինօ, խուցս եկուր, լաւ լուր մը ունիմ. — զատէ՛ ուզած գծագրութիւնդ, քեզի նուէր. միայն փոքրիկ քմահաճոյք մը ունիմ. դրօշակի հաւաքածոյ կ՚ընեմ...

Երեկոյեան ժամը 6ին հսկայ շոգենաւին մայր կայմին մետաղէ սանդխամատերու վրայէն մագլցող Մարինոյի մարզական ճկունութեան վրայ կը հիանայինք Ատրիանօն եւ ես, նոյնիսկ ատլիճանի բարձրացում քուէարկեցինք, երկուքով, երբ Թրքական դրօշը գրեթէ ճանկած տասը մատներով վար իջաւ կայմէն:

ՈՂՋ ԼԵՐ

Փոքր մակոյկներով խումբ – խումբ քաղաք կը հասնինք: Նաւերնիս շատ մեծ է ու նաւահանգիստը (Թուրքիոյ կարեւորագոյններէն) շատ փոքր որպէսզի կարենայինք քարափին մօտենալ:

Ատրիանօն եւ ես հնութիւններու սիրահար ենք. կը խուսափինք Աթաթիւրք ճատէյի տափակութիւններէն ու կը բռնենք հին քաղաքին նեղ անցքերը, որոնց վերջաւորութեան կը գտնուի ԺԲ. դարէն մնացած Ալաէտտին Գէյգուպաթ սուլթանին չինել տուած ութ կիսաբոլորակ շրջանակներով պատմական մինարէն, բիւզանդական շատ սիրուն եկեղեցիի մը կողքին, որ ներկայիս վերածուած է հնախօսական թանգարանի, յետ դարերով որպէս մզկիթ ծառայելէ:

Այնքան հաճելի է քալել այս նեղ փողոցներուն մէջ, ուր կառքերը տեղ տուած են էշերու եւ հետիոտն բնակիչներու:

Տարօրինակ զգացում մը համակած է զիս. այս անծանօթ քաղաքը ուր առաջին անգամ ցամաք կ՚ելլեմ, այնքան ընտանի կը թուի ինծի, կարծես վայրկեանին բարեկամի մը պիտի հանդիպիմ. բաց պատուհաններէն ու դռներէն ներս կը նայինք. Թրքուհիներ լայն եւ երկար զգեստներով փաթթուած, «շալվար»ին վրայէն, գլխածածկ, նստած «սուֆրա»յի մը շուրջ կը հիւսեն, կը կարեն կամ կերակուր կը պատրաստեն. յայտնօրէն չեն ախորժիր մեր հետաքրքրութենէն, բայց Ատրիանօն Իտալացի է եւ խօսելու պահանջ մը ունի:

Տան մը սեմին միջին տարիքով այր մարդ մը համրիչ կը դարձնէ. դժուար է տարիք մը տալ. քանի մը օրուան մօրուքով, այրած դէմքով, բանուորական գըլխարկ մը լերկ գանկը կը ծածկէ:

— Պոն ճոռնօ սինեորէ — Ատրիանօն է, կ՚ուզէ լուսանկարել այս հաղուագիւտ «կենդանին»:

Մարդը բան չի հասկնար ու մեզ ներս կը հրաւիրէ ենթադրելով որ այդ ըլլայ մեր փափաքը:

Հետաքրքրական է. ընազդաբար ետ կը քաշուիմ, բայց միեւնոյն ընազդով ներս կը մղուիմ:

Երկար պահ մը կը հետեւիմ երկուքին խօսակցութիւններուն՝ ձեռքերով եւ զըւարճալի թիւրիմացութիւններով. ի վերջոյ Ատրիանօն կ՚ընդվզի թէ ինչո՞ւ գիտցած Թուրքերէնս գործի չեմ լծեր. ինչ բանի մասին կրնամ խօսիլ սա մարդուն հետ. պարտէզի պատուհանէն Տաւրոսի լեռները կ՚ուրուագծուին, պատին վրայ արծաթազօծ փայտէ շրջանակի մը մէջ անխուսափելի Աթաթիւրքը ձախ անկիւնէն քիչ մը տեղիք տուած, մեզի կը նայի, մեր հիւրընկալը բակ կ՚ելլէ «հանում»ը փնտռելու որ մեզի սուրճ պատրաստէ: Կ՚օգտուինք անոր բացակայութենէն դրօսաշրջիկի հետաքրքրութեամբ տունը զննելու: Պատերը հողածեփ՝ սպիտակ են, գետինը «քիլիմներ» փռուած, գլխուս եւեւ սիրուն գորգ մը կախուած է պատէն. Ատրիանօն հասկցողի պէս կը շոյէ զայն ու կը պնդէ որ ես ալ գնահատեմ. ոտքի կ՚ելլեմ ու կը դառնամ աւելի մօտէն դիտելու. մարմինս կը փշաքաղուի յանկարծ. աչքերս կը մթագնին: Կը քաշեմ Իտալացիին ձեռքէն ու դուրս կ՚ելլենք՝ դէպի լոյս...

Գորգին կեդրոնը ախի չափ գիրերով, մետաքսէ թելերով մեսրոպեան տառերով հիւսուած էր «Ողջ լեր»...:

(Շար. – 2)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Մոսկուայի մէջ, վերջերս, տեղի ունեցաւ «Գիրք–75» միջազգային ցուցահանդէսը, որուն մասնակցեցան աշխարհի աւելի քան քառասուն երկիրներու հինգ հարիւր հրատարակչական տուներ եւ զանազան ձեռնարկութիւններ: Հայկական տաղաւարին մէջ ներկայացուեցան վերջին տարիներուն հրատարակուած 150 գիտական, քաղաքական, գեղարուեստական, թարգմանական, մանկական գիրքեր, դասագիրքեր, ամսագիրներ:

Ցուցահանդէսը վերջ գտնելէ ետք Երեւանի «Գրքերի աշխարհ» ամսաթերթի խմբագիրը՝ Ա. Սարգսեան հարցազրոյց մը ունեցած է «Հայհրատպետկոմ»ի նախագահ Ս. Բաղդասարեանի հետ նախ ծանօթանալու մօտէ ցուցահանդէսին նորութիւններուն՝ ապա Հայաստանի տպագրական, հրատարակչական աշխատանքներու մակարդակին:

Ս. Բաղդասարեան նկատած է, որ բազմաթիւ երկիրներու մէջ լուրջ աշխատանք կը կատարուի նիւթերու ճիշդ ընտրութեան, գեղարուեստական ձեւաւորումին եւ թեքնիք տպագրութեան որակն ու մակարդակը անվերջ կատարելագործելու ուղղութեամբ: Նկատած է, որ լայն կիրարկում գտած է փափուկ կողքերով գիրքերու հրատարակութիւնը: Խօսակցութիւններու ընթացքին պարզած է, որ բազմաթիւ երկիրներու մէջ հրատարակիչներ անուանի նկարիչներու գործակցութիւնը կ՚ապահովեն: Ամենուրեք մանուկներու սահմանուած գիրքերը կը տպագրուին հարուստ նկարազարդումներով, որոնց գիրքերու կը կցուին սելոֆանէ պահարաններու մէջ զետեղուած սալեր, որոնք կը համապատասխանեն տուեալ գիրքին բովանդակութեան: Կարեւորն այն է, որ այս աշխատանքները կը կատարուին մեծ խնամքով, հոգատարութեամբ եւ ճաշակով եւ միշտ նկատի առնելով մանուկ ընթերցողներուն նախասիրութիւնները, անոնց մտային կարողութիւնը:

Ս. Բաղդասարեան ուսանելի եւ ընդօրինակութեան արժանի շատ բան տեսած է նաեւ գիտա–թեքնիք գրականութեան ասպարէզին մէջ: Նոյնիսկ նեղ – մասնագիտական ընդգրկում ունեցող գրքոյկներ իրենց գեղեցիկ ձեւաւորումներով աչք շոյող տեսք ունին:

Ներկայացուած 150 հայերէն գիրքերուն մէջ համեմատաբար բարձր մակարդակ ունեցած են, ձեւաւորումի և տպագրական տեսակէտէն, «Հնագոյն յուշարձանների աշխարհում» գունաւոր ալպոմը, Գ. Էմինի «Սասունցիների պարը» բանաստեղծութիւններու առանձին հրատարակութիւնը նկարիչ Գ. Խանջեանի հիանալի ձեւաւորումով: Նորութիւն մը եղած է մագաղաթի տպաւորութիւն ձգող թուղթի վրայ տպուած եւ հայկական մանրանկարներու սկզբունքներով ձեւաւորուած Ն. Քուչակի «Հայրէններ» գիրքը, որու նկարները գծած է Մ. Սոսոյեան, եւայլն: Հայ տպագրիչներու յատուկ նուաճումը պէտք է համարել «Հայկական սովետական Հանրագիտարան»ի Ա. հատորը, որ իրականացած է առաջին անգամ ըլլալով օֆսէթ եղանակով:

Ս. Բաղդասարեանի հաստատումով, ցուցահանդէսը անգամ մը եւս ցոյց տըւած է, թէ հայ հրատարակիչները ի վիճակի են աւելի բարձրորակ գիրքեր հըրամցնելու ընթերցասէրներուն՝ եթէ աւելի արդիւնաւէտ ձեւով օգտագործեն իրենց տրամադրութեան տակ գտնուող բոլոր միջոցները:

Եթէ մինչեւ քանի մը տարի առաջ « Հայհրատպետկոմ »ի հիմնական հարցն էր իրականացնել ծրագիրները, այսօր, այլեւս աւելա գոհացում չի տար: Այժմ հիմնական հարցը որակն է, քանի Հայաստան, խորհրդային բազմաթիւ հանրապետութիւններու բաղդատմամբ, աւելի լաւ գիրքեր հրատարակելու միջոցներն ունի: Դժբախտաբար, սակայն, բարձրորակ գիրքերու թիւը քիչ է:

Երկրորդ կարեւոր հարցն է՝ գտնել գիտութեան եւ թեքնիք նուաճումներ, մատչելի ձեւով ընթերցողին ներկայացնելու միջոցը: Ըստ Ս. Բաղդասարեանի ճիշդ է, որ գիտական բնոյթի շարք մը մատենաշարներ հաստատուած են, սակայն արդիւնքները դեռ գոհացուցիչ չեն: Հիմնական պատճառը, ըստ իրեն, այն է, որ հրատարակիչները քիչ կապ ունին գի-

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Քանի մը ամիս յետոյ իր խոստման համաձայն, եկաւ ու ինծի միացաւ:

Ինչպէս ըսի, շատ տկարացած ըլլալուս բժիշկը տնօրէնութեան կ՚ըսէ որ ինծի քիչ մը սննդառու կերակուր տան պահ մը, մինչեւ յաւանամ. ու անկեղծօրէն ըսեմ, որ բժիշկին յանձնարարութիւնը լիուլի գործադրեցին: Խոհարարը մշեցի հայրենակից Գէորգն էր. իր օգնականը՝ հարսը՝ Մարիամը: Անոնք ինծի կը հարցընէին թէ ի՞նչ կը սիրեմ, որպէսզի եփեն ու բոլոր սիրած կերակուրներս կը պատրաստէին ու կը կերցնէին: Մարիամ քոյրիկը օրական մէկ լիթր կաթը մածուն կը շինէր ու կը բերէր. պաղ–պաղ կ՚ուտէի: Պէտք է խոստովանիմ որ թանը եւ մածունը մեր մշեցիներուս ամէնէն շատ սիրած բանն է. ամբողջ ամառը առատ թանով ապուր կ՚ուտենք եւ ջուրի տեղ պաղ թան կը խմենք: Անոնց խնամքներուն շնորհիւ քանի մը շաբաթէն ինքզինքս կատարելապէս առողջ կը զգայի, ու նախկին ուժերս վերագտայ:

Այսպէս 1920 Թուականը Նշան Թաշ անցուցինք, արհեստ սորվելով: 1921ին մեզ Նշան Թաշէն փոխադրեցին Վօսփորի ասիական ափը, Պէյլէր Պէյ կոչուած տեղը: Այնտեղ Թրքական զինուորական մեծ վարժարան մը կար որ Համաձայնականները գրաւած եւ Հայերուն տրամադրած էին: Ազգային Խնամատարութիւնը արհեստանոցը հոն փոխադրեց եւ սկսանք գործի: Կէս օր արհեստ, կէս օր ուսումը պարտաւորիչ էր:

Այդտեղ մեր առաջին տնօրէնը եղաւ Պր. Փեքմէզեան, շատ ազնիւ, իսկական որբերուս հայրիկն էր. թէեւ ինքը բողոքական էր, բայց ամէն Կիրակի մեզ կը տանէր Գուզկունճուքի Հայոց եկեղեցին, ու ինքն ալ միշտ մեզի հետ կ՚ըլլար: Իսկ ուսուցիչներն էին Աղեքսանդր Կիւլպէնկեան, Միհրան Պօլոճեան, Ծալեան, Մանուէլեան Մելիքը եւ քանի մը ուրիշներ:

1921 թիւը լաւ պայմաններու մէջ անցուցինք: Եկաւ 1922ի աղետալի թուականը: Թրքական եւ յունական պատերազմը սկսած էր որ խոր ու ցաւալի վիճակ մը պիտի վերապահէր մեզի: Մեր տնօրէնը փորձառու ըլլալով, Ամերիկա մեկնեցաւ ընտանեօք. անոր յաջորդեց Պ. Սարգիս Սրենց:

Պատերազմը օր ըստ օրէ ծանր կացութիւն կը պատճառէր մեզ՝ որբերուս համար. քեմալականները յաղթականօրէն կը յառաջանային, Յոյները կը նահանջէին: Մեր դպրոցը թէեւ պարսպապատ էր, բայց հակառակ ատոր, զինուած Թուրք չէթէներ պարիսպի չորս կողմերը կը դառնային եւ առիթ կը փնտռէին ներս մտնելու եւ բոլորը սրէ անցընելու:

Պր. Սրենց շատ լաւ հասկցաւ անոնց մտադրութիւնը. քանի մը հայ կամաւորներ բերել տուաւ Ազգային Խնամատարութեան միջոցաւ: Բոլորն ալ զինուած էին անգլիական զէնքերով, գիշերները պահակութիւն կ՚ընէին: Ատոնցմէ կը յիշեմ Պարգեւ Սերոբեան, վանեցի, որ այժմ Իսի լէ Մուլինօ կ՚ապրի իր ընտանիքով:

Այս պայմաններու տակ չկրցանք երկար հոն մնալ: Մեզ փոխադրեցին Պոլիս, Պատրիարքարանի մայր եկեղեցիին մէջ տեղաւորեցին. բոլոր որբերս հոն քով քովի, խոտէ անկողիններու վրայ կը պառկէինք: Խորաններն անգամ պառկողներ կային:

1922ի վերջերը քեմալականները եկած Իզմիրը գրաւած էին, եւ նոյնիսկ վախ կար Պոլիս յառաջանալու. որով Ազգային Խնամատարութիւնը անգլիական եւ ամերիկեան նաւերով, մեզ օր առաջ Պոլսէն փախցուցին դէպի Յունաստան: Մեր նաւուն մէջ կային մօտաւորապէս 500 որբեր. 1–2 օրէն հասանք Քորֆու կղզին. մեզ առաջնորդեցին Աքիլլոնի պալատը եւ հոն տեղաւորեցին: Այդ ձմեռը հոն անցուցինք:

Եկաւ 1923 Թուականը. մեզ՝ արհեստաւորներս զատեցին, քաղաքին մէջ գործանոց մը մեր տրամադրութեան տակ դրին. մեր արհեստի բոլոր սարքերով կրկին սկսանք մեր գործին եւ այսպէս շարունակեցինք մինչեւ Յուլիս – Օգոստոս:

Իտալացիներ եկան Քորֆուն ռմբակոծեցին. մեր որբերէն քանի մը հոգի մեռան, եւ որովհետեւ Ամերիկացիներու հովանաւորութեան տակ կը գտնուէինք՝ ամերիկեան դրօշի ներքեւ, Ամերիկացիները շատ խիստ բողոք մը ներկայացուցին Ազգերու Դաշնակցութեան, այս շատ ցաւալի դէպքին առթիւ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը դատապարտեց Իտալիան, մեծ հատուցում մը պահանջելով եւ հատուցումը ստացաւ: Այդ դրամով Վենետիկի քովերը որբանոց մը բացին եւ բաւական որբեր հոն փոխադրեցին:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(18 – Շար.)

ԱՆՑՈՆՔ ԹԻՆԿԱՆ

ԽՄԲ.— Նոյ. 26ի մեր թիւով, Գ. էջ, հրատարակած էինք Շառլ Ազնաւուրի՝

ILS SONT TOMBÉS

երգին թարգմանութիւնը, կատրուած ներփնակին խնդրանքին վրայ Հ. Ցարութիւն Պզտիկեանի կողմէ: Նեշտած էինք թէ այս թարգմանութիւնը ԵՐԳԻՆ թարգմանութիւնն է, այսինքն նկատի առնուած է եղանակը: Դժբախտաբար սակայն հրատարակութեան ատեն հատուած մը փախած էր, ուրեմն, մեր ընթերցողներուն գոհացում տալու համար, կը վերհրատարակենք, այս անգամ, ամբողջութեամբ.—

×

Անոնք ինկան առանց հասկնալու
այրեր, կիներ, մանուկներ ծնած էին ապրելու
դանդաղօրէն ու լուռ, հարբած մարդերու նման
սարսափէն աչարաց, կոտորուած, հաշմանդամ:

Անոնք ինկան, կանչելով Տէր Աստուած
տաճարներու սեմին եւ դուռներուն առջեւը բաց,
անապատներու մէջ, ցիրուցան երամներով
խորտակուած ծարաւէն, քաղցէն հուրով – սուրով:

Շիւղն իսկ մնաց անձայն, այս աշխարհին մէջ անփոյթ
մինչդեռ հոն ազգ մ'ամբողջ դարձած էր արեան կոյտ
Եւրոպան կը ստեղծէր իր ճաղն ու նըւագն անոր
ծածկելով հէք մանկանց ճիչերը սուր եւ խոր:

Անոնք ինկան, պարկեշտ ու կարեւէր
հազարներ, միլիոններ, մէջն այս երկրի անտարբեր·
դառնալով նոյն վայրկեան բոսոր ծաղիկներ դաշտի
ծածկըւած հողմով աւազի ու մոռացումի:

Անոնք ինկան, աչքերով արեւակէզ
փամփուշտով, գնդակով վիրաւոր անմեղ Թռչունի պէս
որ անյայտ կը մեռնի, առանց հետքեր ձգելու
անտեսուած, մոռցուած, վերջին քունով հըլու:

Անոնք ինկան միամիտ հաւատքով
թէ զաւակներն իրենց կ'ապրին ազատ կեանքով
թէ օր մը կը քալեն հողերուն վրայ յոյսի
անկախ ազգերու մէջ, ազնիւ մարդերով լի:

Ես զաւակն եմ այս Ազգին որ կը ննջէ անշիրիմ,
որ ընտրեց մահանալ, քան հաւատքն ուրանալ,
որ երբեք չծըռեց գլուխն իր՝ նախատինքին
եւ կ'ապրի անտրտունջ, հակառակ բոլորին:

Անոնք ինկան սուզուելով դարերու
յաւերժական քունին մէջ, առանց տարիք ուզելու
մահն հարուածեց զիրենք, ծայրն արութեան սահմանին
իրենց մեղքն էր՝ ըլլալ որդիներն Հայաստանի:

Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐ

տական, արտադրութեան կազմակերպութիւններու մասնագիտականութեան հետ:

Ներկայիս նոր առաջադրութիւններ կը հետապնդուին: Այսպէս՝ նիւթերու ծրագիրները ժամանակաւրէլ, այժմէակա – նութիւն չներկայացնող գործերէ ձերբազատել, ձեռագիրներու չհիմնաւորուած ծաւալները նուազեցնել: Ասոր շնորհիւ կարելի կը դառնայ խնայել մեծ քանակութեամբ թուղթ, որ կը գործածուի մեծ պահանջ ներկայացնող գիրքերու տպաքանակը բարձրացնելու համար: Այժմ կարգ մը գիրքեր կը տպուին 50, 60 եւ, նոյնիսկ 100.000 տպաքանակով: «Հայկական սովետական Հանրագիտարան»ի տպաքանակը, օրինակ, 80էն հարիւր հա – զարի բարձրացաւ, նկատի առնելով ընթերցողներու պահանջը:

Ս. Բաղդասարեան նկատել տուած է, թէ տարուէ տարի կ'աւելնայ Հայաստան այցելողներու թիւը, այսուհանդերձ քիչ են զբօսաշրջիկութեան բնոյթի գիրքերը, գրքոյկները եւայլն: Ատեն մը կարելի էր արդարանալ, թէ անհրաժեշտ սարքերն ու միջոցները կը պակսին, քանի այդ կարգի գիրքերը կը տպագրուէին օտար վայրերու մէջ՝ Մոսկուա, Լենինգրադ, նոյնիսկ արտասահման: Այժմ հրատա – րակչութիւններն ու տպարանները ինք – զինքնին արդարացնելու իրաւունք չու – նին, քանի որ տպարանները, յատկապէս «Յ. Մեղապարտ» եւ Թիւ 1 տպարան – ները օժտուած են արդիական սարքերով: Արդարեւ, միայն վերջին տարիներուն զետեղուած են 400 նոր մեքենաներ: Արեւելեան Գերմանիայէ ժամանած մասնա – գէտներու համագործակցութեամբ կա – ռուցուելու վրայ է գունաւոր տպագրութեան աշխատանոցը, որ կը սկսի աշխատիլ 1976–1977ին: Ցաւալի է, որ հրատարակիչները դանդաղ կ'իւրացնեն արդիական միջոցները:

«Մոսկովեան ցուցահանդէսը, իբրեւ եզրակացութիւն ըսած է Ս. Բաղդասարեան, հաստատեց, որ մենք կարող ենք տալ լաւ ձեւաւորուած ու անթերի տպագրուած գրքեր: Բանն այն է, սակայն, որ այդպիսի գրքերի թիւը չափազանց քիչ է եւ ընդհանուր արտադրանքի մէջ որակ չի կազմում...»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1975Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարնե – րու Խորհուրդը Նոյեմբեր 28ին 1975ի պետական մրցանակները շնորհած է հետեւեալ գրագէտներուն, արուեստագէտնե – րուն.

Գրականութեան բնագաւառ.— Յովհ. Շիրազ՝ «Համամարդկային» բանաստեղ – ծութիւններու հատորին համար: Համօ Սահեան՝ «Սեղամ, բացուիր» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյին համար:

Նկարչութեան բնագաւառ.— Մինաս Աւետիսեան (յետ մահու) վերջին երեք տարուան նկարներուն համար՝ «Լաւաշ են թխում», «Խոհեր», «Ասք գիւղի մասին», «Ողբ զոհուածներին», «Գործ են գործում», «Աղբիւրի մօտ», «Թորոս Ռոսլինի ծնունդը»: Ա. Խաչատրեան՝ Երեւանի օփերայի մէջ ներկայացուած «Գայեանէ» պալէի ձեւաւորումին համար:

Երաժշտութեան բնագաւառ.— Ալեք – սանդր Աճէմեան՝ «Հովուերգական սիմ – ֆոնիէտ» եւ «Երգեր» ստեղծագործու – թիւններուն համար:

Թատերական արուեստի բնագաւառ.— Ալ. Գրիգորեան (բեմադիր), Սարգիս Արուտչեան (նկարիչ), Գուրգէն Գեն (Շահնազարով), Ն. Եգորովա, Ե. Կոլեսնի – չենկօ, Ե. Ռիչկով (դերասաններ) Երեւանի ռուսական թատրոնին «Ջինուրի այրին» թատերախաղին բեմադրութեան համար: Հրաչեայ Ղափլանեան՝ «Մէր եւ ծիծաղ» ու «Ռիչըրտ Բ.» ներկայացումներուն համար:

Համերգ.— Սուրէն՝ Քոչարեան՝ «Հայկական ժողովրդական հէքեաթներ» յայտագիրին համար:

Շարժանկար.— Հենրիկ Մալեան (բեմադիր) Ազատ Այվազեան, Սերգէյ Իսրայէլեան, Մհեր Մկրտչեան, Արմէն Ջիգարխանեան, Սոս Սարգսեան «Եռանկիւն» ժապաւէնին համար:

Ճարտարապետութիւն.— Ալեքսանդր Սահինեան՝ Գառնիի տաճարի վերաշի – նութեան համար:

×

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՊՈԼՈՆԵԱՅԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբերին Իտալիոյ Պոլոնեա քաղաքին մէջ բացումը կը կատարուի նկարչական ցուցահանդէսի մը՝ «Սարեանէ մինչեւ մեր օրերը» անունին տակ: Նախաձեռնուած է «Իտալիա – Խորհ. Միութիւն» ընկերութեան հայկական մասնաճիւղին կողմէ: 150 նկարներուն մօտ մէկ քառորդը կը պատկանի Սարեանի վրձինին, մնացեալները՝ Գրիգոր Խանճեանի, Մինաս Աւետիսեանի, Լավինեա Բաժ – բեուկ – Մելիքեանի, Ռուբէն Ադալեանի, Յակոբ Յակոբեանի, Ռոբեր Էլիբեկեանի եւ Վլադիմիր Այվազեանի:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ գիտութեան թանգարանին առջեւ, Նոյեմբեր 25ին, Հայ Ազգային Մարմնի կազմակերպութեամբ բողոքի ցոյց մը տեղի ունեցած է ՄԱԿի թուրք պատուիրակ Թիւրքմէնի դասախօսութեան առթիւ՝ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքա – կանութեան շուրջ: Երեք ժամ շարունակ ցոյց կատարած են Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամները՝ թռուցիկներ ցրուելով ներկաներուն եւ անցորդներուն: Բացառիկ արտօնու – թեամբ դասախօսութեան ներկայ գըտ – նուած են տասնեակ մը Հայեր, որոնք դասախօսութեան աւարտին հարցումնե – րու տեղատարափով մը նեղ կացութեան մատնած են Թուրք պատուիրակը, որ ուրացած է ջարդերը, պաշտպանած է Թուրքիոյ ՄԱԿի նախկին պատուիրակ Օլչայի միջամտութիւնը 30րդ պարբե – րութիւնը ջնջելու: Յայտարարած է, թէ հողային հարց գոյութիւն չունի եւ 60 հազարի հասնող Թրքահայ գաղութը կը վայելէ ամէն կարգի ազատութիւն: Թուրք պատուիրակը մերժած է այլ հարցումներու պատասխանել:

×

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի մէջ բացումը կատարուեցաւ «երրորդ համամիութենական պատանե – կան ֆիլատելիստական» ցուցահանդէ – սին: 600 ցուցափեղկերու մէջ ներկայացուած են աւելի քան 150.000 դրոշմա – թուղթեր, բացիկներ նամականիշերով:

×

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆԵՐՈՐԴԸ...

Արովեան քաղաքը բնակող Մուրադ Յովհաննիսեան այսուհետեւ կրնայ մէկ տարի առանց տոմսակի «Գառնի» շարժանկարի սրահը յաճախել: Երկու միլիոներորդ յաճախորդը ըլլալով, այդ իրաւունքը ստացած է սրահի տնօրէնութեան կողմէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Դ.

Վան, Սեպտ. 4, 1909

Ուրեմն քու վերջին խօսքդ ա՞յս է, դուռը պիտի չբնանա՞ս, պնդեցինք:

— Ես չեմ խառնուիր, տէրտէրը գոտէք, ան գիտէ, պատասխանեց ապօրինութեան հիդրան եւ հեռացաւ մեր քովէն, այս – պէս՝ վատաբար՝ մեզ մատնելով անել կացութեան:

— Տղե՛րք, գոչեցի, ժողովրդի դէմ սարքուած այս անարգ դաւաճանութեան դէմ՝ մենք պայքարեցինք Օրէնքի ու – ժով: Եւ քանի որ եկեղեցիի դռները ապօրէն կերպով կը փակեն ժողովրդի առ – ջեւ, թո՛ղ ժողովուրդը պատուհաններէն ներս մտնէ օրինաւորապէս:

Ընկերներէն մին անմիջապէս սանդուխ մը ճարեց եւ ահա՛ մեր կորիճները մագլցեցան վեր, սակայն պատուհանը չէր բացուեր եւ հարկ եղաւ ապակիները կոտրել, նախապէս յայտարարելէ վերջ թէ՝ այդ ջախջախման պատասխանատուներն էին իշխանութեան գլուխ գտնուող մենծաղայականութիւնն ու կղերականու – թիւնը:

Բայց այս միջոցին հասած էին արդէն տէրտէրն ու լուսարարը, ժամկոչին մատնութեամբ:

— Բա՛ց սա ժամուն դռները, հրամա – յեց քահանան լուսարարին, տեսնելով գիտակից ուժերու կոռովի ընթացքը:

Եւ ահա՛ քիչ յետոյ ժողովուրդը տէր դարձաւ իր իրաւունքին ու հարսնեւոր – ները գացին շարուեցան խորանին դիմաց: Նոր սերնդական այս ցոյցը սակայն արդէն զարթուցեր էր ընդհանուր հետա – քրքրութիւն եւ հետզհետէ կը հասնէին նորանոր մարդիկ: Ցանկարծ մի աղա – ղակ բարձրացաւ: Հարսի հայրն էր որ իր երկու զաւակներով ու բարեկամներով ներս կը խուժէր եւ կուզար բռնի մեր ձեռքէն խլելու իր աղջիկը: Մեր տղաքը պատրաստուեցան կռիւի: Տեսայ որ խընդիրը պիտի առնէր տարբեր հանգամանք եւ գուցէ մութ ուժերը յաղթող դուրս պիտի գային, ինչ որ շատ վատ տպաւորութիւն պիտի գործէր:

— Պարոննե՛ր, գոչեցի, մենք լռենք եւ թո՛ղ Օրէնքը խօսի:

Յետոյ, քաղաքավարի կերպով մօտե – ցայ հարսին հօրը.

— Պարոն, ասացի, խնդրեմ ինձ յայտնեցէք թէ՝ դուք եւ ձեզ ընկերակցողները ունի՞ք մասնաւոր հրաւիրագիր:

— Ի՞նչ հրաւիրագիր, հարցուց այդ տխմար պուրժուան:

— Այս ամուսնութեան ներկայ գըտ – նուելու համար:

Իր տուած ժխտական պատասխանին վրայ՝ աւելցուցի.

— Ուրեմն հաճեցէք դուրս ելլել, որովհետեւ, ըստ օրինի, յատուկ հրաւէր ստացողները կրնանք միայն ներս ընդունիլ:

Բայց, ափսո՛ս, ղօքա ո՛ւր, օրէնքի յարգանքը ո՛ւր: Այդ կեղտոտ արարածը իմ այդ անհերքելի առարկութեանս պատասխանեց մի շարք փողոցային խօսքերով ու գնաց բռնի աղջկան թեւէն բռնեց եւ իր ընկերներու աջակցութեամբ դուրս հանեց եկեղեցիէն, առանց բաւարարու – թիւն տալու մեր օրինաւոր պահանջ – մունքին:

Դա արդէն բռնաւոր մենծ-աղայակա – նութեան սովորական հոգեբանութիւնն է:

Կ'ըմբռնէք անշուշտ որ առանց հարսի մի քիչ դժուար պիտի ըլլար քաղաքական ամուսնութիւն կատարել:

Մի նոր սերնդական առաջարկեց անձնուիրաբար որ հարսի դերը ինք կատարէ, գաղափարի յաղթանակին համար:

— Ո՛չ, պատասխանեցի, մենք չպէտք է շեղինք Օրէնքէն եւ օրինաւորութենէն, թո՛ղ նոքա ապօրինութիւն ապօրինու – թեան վրայ դիզեն մինչեւ որ անոնց տակը ի վերջոյ ճնշապատ ըլլան:

Եւ այսպէս, ժողովը ցրուեցաւ անորոշ արդիւնքով:

(Շար.)

Այրի Տիկին Ալիս Սէֆէրեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սէֆէրեան եւ զաւակները, Օր. Անն – Մառի Սէֆէրեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Սէֆէրեան եւ զաւակ – ները, այրի Տիկին Մարիամ Քէչիշօղլու, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէչիշօղլու եւ զաւակները, Պ. Բարսեղ Քէչիշօղլու, Տի–կին Մարի Ֆընտըգլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, փեսա–յին, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ԱԼՊԷՐ ՍԷՖԷՐԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահած է Նիս, 54 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 2ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, Ռիւ Կոմիտաս։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Իշխանեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԵՀՐԻՆԷ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Կազանճեան)

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի Դեկտ. 9, ժամը 15.30ին Իսիի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Ռիւ Պուրկէն։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 18րդ տարեկիցը կը տօնուի Դեկտ. 14, Կիրակի օր, եւ կը մատուցուի պատա–րագ։

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, եկեղեցւոյ բարե–րարներու և ստարողներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ։ Ի մասնաւորի Ար–մենակ Համբարձումեանի եւ Սարգիս Պա–լապանեանի հոգւոց ի յիշատակ–

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ հասարա–կութիւնը անխտիր։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Դեկտեմբեր 14, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ահարոնեան ա–կումբը, Ռիւ Պուֆիէ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։ Պատ–գամաւորուհիի զեկուցում։

×

ՀԱՄԱԽՄԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամա–կան ժողովը Կիրակի, Դեկտ. 14, առա – ւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքա–տեղին։ Օրակարգ տեղւոյն վրայ։

Ա Յ Ց՝
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կազ–մակերպած է այցելութիւն մը հանգստ – եան տուները Կիրակի Դեկտ. 14, ժամը 13.30ին։ Այս առթիւ օթոքառ մը վար–ձուած ըլլալով, փափաքողներ կրնան մասնակցիլ։

Մեկնում Դեկտ. 14, ժամը 13.30ին, Փլաս Լէօն Պլում, Իսի։

ԼՕԹՕ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե–ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը եւ Վալանսի Հայ Մարզական Միութիւնը կազմակեր–պած են «Լօթօ»ի խաղ մը որ տեղի կ'ու–նենայ Ուրբաթ Դեկտեմբեր 12ին ժամը 21ին Փալէ տը Ֆուարի մէջ Վալանս։

Արժէքաւոր նուէրներ հայկական ջերմ մթնոլորտ, քարթերը ապահովել հոգա–բարձութեան եւ Մարզականի անդամ – ներէն։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ Դեկտ. 12, ժամը 20.30ին Մշակ. Տան մէջ։ Բո–լոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտա–ւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը Ուրբաթ, Դեկտ. 12ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 9ին։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինաս–եան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կեդրոնականցիներու Բաժակի Պահը ըստ աւանդական սովորութեան տեղի պի–տի ունենայ Դեկտեմբերի երկրորդ Կի–րակին

14 Դեկտեմբեր ժամը 13ին
ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ ժամը 13.30ին
ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
118, ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ

Կը հրաւիրուին բոլոր Կեդրոնական – ցիները եւ համակիրները այս առթիւ կազ–մակերպուած ճաշին։

Անակնկալներ

Ճաշագին 40 ֆր.

Տեղերը ապահովել մինչեւ 10 Դեկ – տեմբեր հեռաձայնելով ՊԷՐԼԻՒՔ հաս–տատութիւն 236–54–48 փոսթ 15։

LE YAN'S CLUB
5, Avenue Reille, PARIS 14
Vous invite
le Vendredi
12 Décembre à une soirée
CARZOU
à l'occasion de la parution de
« CARZOU GRAVURE - LITHO »
tome II
Préface Marcel Brion de l'Académie Française, Introduction à l'œuvre par Pierre Mazars, Commentaire de chaque œuvre par Maguy Furhange

SIGNATURE.— à partir de 19 h. 30 Dîner vers 22 heures. Réservation obligatoire pour le dîner en téléphonant 589-20-48

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ ժամը 17էն սկսեալ։

Հոն ներկայ է Կաղանդ Պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով բաշ–խելու համար ներկայ բոլոր մա – նուկներուն։

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Վարժարանի աշակերտ–ներու քառաձայն երգչախումբը եւ

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ
իր նուագախումբով
ԵՒ ՍԵՒԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուին վարժա – րանի բարեկամները եւ համակիր–ները։

26, Ռիւ Թրուայոն, ՍԵՒՐ

Մուտքը ազատ է։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը իր դպրոցի աշակերտներուն եւ ծնողքներուն համար Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ բա–րեկամները։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
85ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի
մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն
Շաբաթ Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սփլանտիտ պանդոկը (Պուլվ. տ'Աթէն)
կը խօսին
ԸՆԿԵՐ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
MAITRE MICHEL PEZET
(Secrétaire Fédéral du Parti Socialiste des B. du Rh., chargé des relations extérieures)
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Camp d'Hiver de Bellefontaine

Du 25 Décembre 75 au 3 Janvier inclus

ORGANISÉ PAR L'UEAE

— 10 jours de fête arménienne

— 10 jours de réflexion et d'échanges d'idées autour des thèmes concernant notre jeunesse et son rôle dans la lutte de libération nationale Arménienne (diapositives - films débats)

— Avec, pour la première fois, la participation et la présence de délégations d'organisations d'étudiants arméniens du monde et d'Associations estudiantines étrangères.

FRAIS d'inscription : 30 F.

PRIX journalier : 25 F.

— Départ du collectif le 25 Décembre au matin — Frais de transport : 110 F. A.R.

Inscriptions : 17 Rue Bleue — Tél. : 824-63-89
Tous les Lundis de 19 à 21 h.
Mercredi de 19 à 21 h.
Jeudis de 19 à 21 h.
Vendredi de 18 à 21 h.
(demander le responsable de l'UEAE)

Ou se renseigner auprès de Mr. HAIG TOUFANIAN 657-29-07

Disques Vogue

Musique Religieuse

La Grande Messe Arménienne

Par les chœurs de l'Eglise Arménienne de Paris

No 451 (Transcription selon R. P. Komitas)
No 442 (Transcription selon M. Ekmalian)
No 454 Trésors de la liturgie Arménienne Volume I
No 547 Trésors de la liturgie Arménienne Volume II
(Cantiques de Pâques, de Noël et divers)

Musique Folklorique

No 526 Chants du Caucase et d'Arménie
No 527 Arménie
No 516 Reflets d'Arménie
No 199 Arménie Immortelle
No 517 Soirée Arménienne
No 596 Promenade en Arménie
No 182 Le Caucase
No 409 Le Tar
No 30211 Danses Arméniennes
No 30152 Chants Romantiques Arméniens
No 30240 Légendes d'Arménie
Pour chœurs, solo et orchestre
Chaque disque contenant 10 à 15 morceaux

Oeuvres Symphoniques

No 20176 Oeuvres symphoniques
No 714 Au Fil des Songes
Par l'Orchestre des Concerts Colonne
No 790 Deux Trios pour Flûtes, Clarinettes, Piano et Harpe

Direction : ARA BARTEVIAN

Disques Vogue : 14, Rue Petit Paris 75019, Tél. : 208-99-22

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
10
MERCREDI
10 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.460

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.460

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ Ի ԽՆԴԻՐ ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐՈՒ

— Օ —

Ե.

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԶԱՐԹՕՆՔԸ

Իր յօդուածի շարունակութեան մէջ ամերիկացի լրագրողը դիտել կուտայ, որ Թուրքիոյ վրայ ծանրացող թերեւս ամէնէն մեծ բեռն է բնակչութեան այնքան «պայթուցիկ» աճումը, խնդրոյ առարկայ է թէ երկրին տնտեսական վիճակը պիտի տոկա՞յ ատոր: Տարեկան 3 առ հարիւր աճով վերջին 25 տարիներու ընթացքին բնակչութեան թիւը աւելի քան կրկնապատկուեած է, հասնելով այսօրուան 40 միլիոնին: Հինգ տարի չանցած թիւը պիտի բարձրանայ եղեր շուրջ 50 միլիոնի:

Գործազրկութիւնը, որ արդէն 13էն 20 առ հարիւր էր, դարձած է մղձաւանջ մը հիմա, երբ Եւրոպայէն երկիր կը դառնան հազարաւոր գործաւորներ, իբրեւ հետեւանք տնտեսական տագնապի: Ամէն տարի մէկ միլիոն հոգի աշխատելու տարիքը կը թեւակոխէ: Ասոնց մօտաւորապէս կէսը գործ մը կրնայ գտնել: Մնացեալները անգործ պիտի մնան, միանալով գիւղերու անհամար գործազուրկներուն: Անոնք քաղաքի փողոցներուն մէջ ժամանցի զարդեղէններ պիտի ծախեն կամ կօշիկ պիտի ներկեն: Բնակչութեան յարաճուն յաւելումն է եղեր գլխաւոր պատճառը, որ հակառակ կառավարութեան կրթական յանդուգն ծրագիրներուն, գրել-կարդալ չգիտցողներու թիւը շուրջ 50 առ հարիւր է:

Աթաթիւրք 52 տարի առաջ ուզելով 20րդ դարու արեւմտեան քաղաքակրթութեան մասնակից դարձնել Թուրքերը, յանդուգն բարենորոգումներ մտցուցեր էր երկրին մէջ: Իսլամական կրօնքը պատճառ նկատելով Թուրքերու յետամնացութեան, արմատական միջոցի մը դիմած էր, ջնջելով խալիֆայութիւնը: Այսօր բանակի սպաներն ու մտաւորական ընտրանին պաշտամունք ունին Աթաթիւրքի հանդէպ: Սակայն անոր դէմ է, կ'ըսէ «Թայմ», յետաշրջական իսլամներու անհունելի ուժը:

Արեւմուտքի աչքին ծիծաղելի չդառնալու համար, Մ. Քէմալ ջնջեց ֆէսը, որ թոյլ կուտար իսլամներուն գլուխնին գետին դպցնել նամազի ատեն: Կիներու քօղին հակառակ էր, սակայն չհամարձակեցաւ օրէնքով արգիլել զայն: Իսլամական չէրիաթը փոխարինեց զուիցերական քաղաքային օրինագրքով, արաբական տառերը փոխեց լատինականի:

1945ին, Իսմէթ Ինէօնիւի օրով, երբ բազմակուսակցական ժողովրդավարութիւն հաստատուեցաւ, իսլամութեան դէմ հակառակութիւնը տեղի տուաւ, որովհետեւ քաղաքական մարդիկ կրօնասէրներու ամենազօր քուէին պէտք ունէին: Ատնան Մէնտէրէսի կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ մնաց 1950ական թուականներուն՝ մինչեւ որ քէմալական ղայրացած սպաներ կախեցին վարչապետը եւ 1961ին քաղաքայիններու յանձնեցին կառավարութիւնը:

Սպաները տհաճութեամբ նշեր են, որ Մէքքէ գացող ուխտաւորներու թիւը տարուէ տարի աւելցած է, մեծ թիւով մզկիթներ կառուցուած են երկրին մէկ ծայրէն միւսը, գաւառներու մէջ վերաբացուած են կրօնական դպրոցները: Սակայն անոնց ձեռք առած խիստ միջոցները չկրցան վերջ տալ իսլամութեան հանդէպ Թուրքերու կարօտին: Աթաթիւրք թրքերէնի փոխած էր օրական հինգ էզանները, — մինարէներէն հաւատացեալներու ուղղուած աղօթքի կոչը: Հինգ տարիէ ի վեր «էզան»ը արաբերէնի վերածուած է կրկին: Արեւմտականացած նախկին պետական պաշտօնեայ մը Թայմի թղթակցին դիտել տուած է. «Ամէն մէկ մինարէ տապանաքար մըն է, որուն տակ թրքական գիւղ մը թաղուած է»:

Նոր հորիզոններ փնտռող Թուրքիոյ մասին իր երկարաշունչ յօդուածի վերջին մասին մէջ Պոնֆանթէ կը խօսի փոխվարչապետ Նէճէմէտտին Էրպաքանի երեք տարի առաջ կազմուած «Միլլի Սէլամէթ» կուսակցութեան մասին, որ 1973 Հոկտեմբերի ընտրութեանց մէջ 48 աթոռ շահեցաւ եւ իրաւարարն է Սիւլէյման Տէմիրէլի կառավարութեան: Էրպաքան անհաշտ է Կիպրոսի հարցին մէջ: Կը պահանջէ գրաւուած հողամասէն ո՛չ մէկ թիզ վերադարձնել:

Էճէվիտի «Հալք» կուսակցութիւնը, որ ընտրութեանց մէջ 43 առ հարիւր շահած էր, տարի մը առաջ քաշուեցաւ կառավարութենէն: Ներկայիս չորս կուսակցութեանց Ազգային Ճակատին ձեռքն է իշխանութիւնը Անգարայի մէջ:

Էճէվիտի կուսակցութեան մէջ եւ անկէ դուրս ձախապաշտական հոսանքը հետզհետէ կ'աճի: Թուրքիոյ բնակչութեան կէսը 25 տարեկանէն վար է:

Ուսանողական շրջանակներու մէջ խռովութիւնները կ'աւելնան: Ներկայիս համալսարաններու կէսը փակուած է, իբրեւ հետեւանք ձախակողմեան եւ աջակողմեան ուսանողներու հակամարտութեան: Այս տարի երկոտասնեակ մը ուսանողներ սպաննուած են ոստիկաններու կամ իրարու հետ կատարուած բախումներու ընթացքին: Համայնավար կուսակցութիւնը թէեւ Սահմանադրութեամբ օրէնքէ դուրս հռչակուած է, սակայն գաղտնի պզտիկ կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունի: Ծայրայեղ ձախ շարժումը կրնայ մեծնալ՝ պահանջելու համար ընկերային հաւասարութիւն: Այս կարծիքն ունի եղեր ընկերային մարդաբան Պօզքուրթ Կիւվէնճ:

Թրքական բանակը իր 500.000 զինուորներով եւ 30.000 սպաներով եւրոպական ՕԹԱՆի ցամաքային ամէնէն մեծ ուժն է, որ կը կազմէ ո՛չ միայն տեսակ մը ազգային մտաւորականութիւնը, այլ նաեւ բարոյական ուժ մը՝ Սահմանադրութեամբ ճանչցուած: Թուրք սպաները Աթաթիւրքի տիպարով յառաջդիմական են եւ ժողովրդավար: 1950ին եւ 1971ին զինուորականները երկիցս միջամտեր են, երբ տեսեր են, որ Աթաթիւրքի արեւմտականացման սկզբունքները կ'անտեսուին: Ետքը կրկին վարագոյրի ետեւ քաշուեր են:

Գալով Կիպրոսի «Թունոտ» խնդրին, զինուորական վարիչները — աւելի բանաւոր են եղեր քան Թուրք հանրային կարծիքը: Զինուորականները կ'ընդունին, որ Կիպրոսը խնդիրներ կը ստեղծէ Եւրոպայի եւ Մ. Նահանգներու հետ, կը ձեւափոխէ Թուրքիոյ պաշտպանողական դիրքը եւ տարեկան առնուազն 200 միլիոն տոլարի կը նստի պետական գանձին, — կորսուած դրամ:

Կիպրոսը թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ Յունաստանի մէջ այնքան յուզում առթած է եւ խորհրդանշական է, որ դժուար է գուշակել թէ ինչո՛վ պիտի վերջանայ: Բայց եթէ Թուրքիա որոշէ բանակցիլ իրապաշտօրէն, առիկա պիտի ընէ իրեն յատուկ գործնական պատճառներով, ո՛չ թէ ենթարկուելով արտաքին ճնշումի:

Իբրեւ եզրակացութիւն, Թայմ կը գրէ. «Հիմակուընէ սկսեալ վստահութեամբ մը, որ պիտի հպարտացնէր Աթաթիւրքը Թուրք ըլլալուն համար, Անգարայի վարիչները վճռած են իրենց երկիրը դնել իր բուն ուղղութեան վրայ»:

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ:

×

Գրեթէ ամբողջութեամբ տուինք ամերիկեան հանրածանօթ եւ տարածուն շաբաթաթերթին գրութիւնը Թուրքիոյ մասին: Հեղինակը ուզած է առարկայական ըլլալ, ինչ որ հազուագիւտ յատկութիւն մըն է օտար հրապարակագիրներուն մօտ: Ամէն պարագայի ուզեցինք մեր ընթերցողները տեղեակ պահել նոր հորիզոններ փնտռող Թուրքիոյ այսօրուան կացութեան՝ դիտուած ամերիկեան ակնոցով:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

70 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒՍ ՀԱԿԱՌԱԿ ԼՈՒՍԱՐԳԵԼԻՆ

— Օ —

Լուսարգելը հաստատուած է 24 ժամ 24ի վրայ եւ հակառակ ատոր, Երկուշաբթի օր 70 նոր մեռեալի մասին կը խօսուի: Թէեւ ոչ ոք կրնայ ճշգրիտ թիւ մը տալ այդ մասին քանի դիակ ժողվող ալ չկայ եւ վիրաւորներ իսկ կը մեռնին փողոցները, քանի հիւանդատար կառքերը չեն կրնար անցնիլ ու հասնիլ վիրաւորներուն: Քարամէ կոչ մը ըրած է յանուն «Աստուծոյ, հայրենիքին եւ մարդկութեան», բայց ջարդը կը շարունակուի, անխնայ եւ վայրագութեամբ: Կրկին վերլուծելով այն պայմանները որոնց մէջ ծագած է խելագարութեան ալիքը Շաբաթ օր, դէտեր եւ լրագրողներ չեն վարանիր նոյնիսկ գրգռութեան մը մասին խօսելէ: Ծանօթ է որ Փալանժիստ չորս դիակներու յայտնումը Շաբաթ առտու պատճառ եղած էր որ Փալանժները կատղին եւ աննախընթաց ջարդի մը ձեռնարկեն, անցորդ, խանութպան սպաննելով, գլխատելով, ստուգելէ ետք պարզապէս անոնց մահմետական ըլլալը: Փալանժները իրենք ալ դատապարտած են իրենց իսկ շարքայիններուն ծայրայեղութիւնները, բայց մերժած են յանձնել վայրագութիւններու պատասխանատուները, ինչպէս կը պահանջէին իշխանութիւնները: Ինչպէս ըսինք կը չէշտուի թէ չորս երիտասարդ փալանժիստներու սպանութեան պարագաները աւելի քան կասկածելի են: Զոհերու դիակները գտնուած են Փալանժի հակակշռի տակ գտնուող լեռնային շրջանը, ուր սակայն միջ-յարանուանական բազմաթիւ միջադէպեր իրարու յաջորդած էին, ինչպէս գուրաններու հրկիզում, եկեղեցիներու հրկիզում եւ եղեռնափորձեր եպիսկոպոսարանին դէմ եւայլն, եւայլն:

Երկուշաբթի օրուան Նախարարաց Խորհուրդի արտակարգ նիստին, որոշուած էր որ յաջորդ առտուն նախագահ Ֆրանժիէ իր մօտ կանչէ 24 հոգի (տեսակ մը ազգային համագումար կ'ըսէ Ֆիկարօ), 12 քրիստոնեայ եւ 12 մահմետական ղեկավարներ լուծում մը գտնելու համար: Բայց շատ ապահով չէր որ կարգ մը մահմետական պետեր, ինչպէս՝ Քամալ Ճումպլաթ, Սայէպ Սալամ եւայլն, դրական պատասխան տան:

Խաչիէբըտ Փրէս կ'ըսէ թէ մահմետականներու հակազդեցութիւնը սարսափելի եղած է եւ Երկուշաբթի օր ձգտած է գրաւելու կարգ մը քրիստոնեայ «բերդեր»: Այսպէս պաղեստինեան կեռիլլաներու օգնութեամբ մահմետական ձախեր գրաւած են Պէյրութի հրէական թաղը եւ ձեռք ձեռքի եկած քրիստոնեաներուն հետ: Ութ ամսուան մէջ, մահմետական ամէնէն ծանր յարձակումը կը նկատուի: Նպատակն էր պաշարել քրիստոնեայ ներքնամասերը եւ անոնց պաշտպանները ետ մղել Էշրէֆիէի եւ Այն-էլ-Ռումանէի ներսերը: Ռոքէթներ պայթած են Խորհրդարանի շրջանը եւ երեք հրագունդ ինկած է Երեսփոխանական ժողովի շէնքին վրայ: Երիտասարդ մահմետականներու գունդեր, պաղեստինեան հրամանատարութեան տակ, գրաւած են Սէն-Ժորժ պանդոկը, որ փալանժներուն ձեռքն էր նախորդ կռիւներու ատեն եւ ցարդ միայն Ֆէնիխիան է որ չէզոք գօտի մնացած է մեծ պանդոկներու կարգին: Կրակ առած են Փանամերիքանի շէնքը, լիբանանեան դրամատուն մը եւ մեծ գրատուն մը: Քաղաքին բոլոր ճամբաները վտանգաւոր են եւ միայն դէպի օդակայան ճամբան բաց մնացած է Պէյրութէն փախողներու մեկնելու կարելիութիւն տալու համար:

×

Քարամէ իր կոչին մէջ Շաբաթ օրուան ակնարկելով Լիբանանի պատմութեան «սեւ օրը» որակած է եւ պահանջած փալանժներէն որ պատասխանատուները յանձնեն: Ըսած է թէ չի հրաժարիր, վասնզի հրաժարիլը պիտի նշանակէր պատասխանատուութիւններէ փախիլ:

Ամէն պարագայի մէջ, Լիբանանը կրկին անդունդին եզրն է եւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ կրնայ ընել Սուրիա, որ հաւանաբար անկեղծօրէն կ'ուզէ որ վերջ տրուի այս վայրագ խելագարութեան:

× Խորհրդային դեսպանատան Բ. քարտուղարի մասին Օրիան — Լը Ժուռ կիրակի թիւին մէջ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ.— Ալպէր (Հէրըլտ Թրիպիւն Ռոպէր ըսած էր) Մարտիրոսեան վիրաւորուած է Սէն-Ժորժ պանդոկին մօտ եւ փոխադրուած է Էյ-Ու-Պի ուր ենթարկուած է վիրաբուժական գործողութեան: Երեք գնդակ կերած էր կռնակէն եւ հատ մըն ալ կզակին: Վիճակը շատ ծանր նկատուած է:

Լիբանանահայ աղէտեալներու ի նպաստ

Ա. ՑԱՆԿ

Հայկ Աղապէկեան	10.000
Եան'ց	10.000
Պագըրճեան Գէորգ	10.000
Գործունեան եղբարք	7.500
Կարպիս Յակոբեան	5.000
Քիրամիճեան Յակոբ	5.000
Հ. Մ.	5.000
Կ. Ջ.	5.000
Գումար	57.500

Քանի մը տողով

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին մէջ Մ. Նահանգները օգտագործելով վէթօյի իրենց իրաւունքը մերժեցին Իրաքի եւ Մաւրիտանիոյ ներկայացուցած բանաձեւը, որ կը դատապարտէ Իսրայէլեան վերջին ռմբակոծութիւնները Լիբանանի վրայ: Ֆրանսա թեր քուէարկած էր:

ԿԻԼԻԿԻԱ 1975

Գրեց՝ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Գ.

ՈՒԽՏ՝ ԱՌԱՆՑ ՄՈՄԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ

Երազային պտոյտներու մէջ եմ։

Հոգիս գինով է շնչելով հայրենի Կիլիկիոյ սրբազան օդը որ անհամար նարնջենիներու բոյրով է յղփացած։

Աչքերս անկուշտ կը ճաշակեն Տաւրոսի լեռնաշղթայի սրածայր կատարները՝ որոնք գերարդիական նկարի մը կը նմանին, կապոյտ երկինքին մէջ ցցուած։

Սիրտս անպատում խռովքի մէջ արցունքներու հետ կը պայքարի ի զուր փնտռելով այսքան հրաշալիքներու մէջ Լեւոններու, Հեթումներու, Լամբրոնացիներու, Շնորհալիներու զաւակները եւ լեզուն. ինկածէս գեղեցիկ է եղեր Կիլիկիան եւ արդէն կը խորհիմ թէ որքա՞ն տարբեր պիտի հնչէին ականջիս այսուհետեւ «ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա»յի բառերը։

Ժամանակը կարճ է, բայց Ատրիանօն եւ ես արդէն կառք մը վարձած ենք եւ կը սուրանք դէպի Արեւելք, որքան որ խորտուբորտ եւ վտանգաւոր ճամբաները թոյլ կուտան մեզի. ինքնաշարժնիս ալ հակառակ կոկիկ երեւոյթին բեռնատարի ձայներ կը հանէ, ամէն վայրկեան կենալու վախը սիրտերնիս. ստիպուած ենք անտեսելու յունա-հռոմէական հրաշալիքներ մեր անցքին վրայ, որպէսզի հասնինք տեսնելու գոնէ հայկական Կոռիկոսը իր ծովային եւ ցամաքային զոյգ բերդերով։

Փէրճի, Սիլլիում, Ասփէնտոս, Սիտէ, Մանաւկատ. քանի մը վայրկեան կը կենանք Մանաւկատի ջրվէժը դիտելու որ Հ. Ղ. Ալիշանի Սիսուանին մէջ որպէս Կիլիկիոյ «հրաշագեղ բնանկար» տեղ գրաւած է ընտիր քլիշէով մը. հորիզոնին վրայ կը նշմարուի Ալանիա, 150–180 մեթր բարձրութիւն ունեցող վարդագոյն բարձունքի մը վրայ, իր կանգուն մնացած պարիսպներով պարզապէս հիանալի է։

Ծովահէններու այս որջը Քրիստոսէ երկու դար առաջ արդէն, 67 թուին կը կործանէ Պոմպէոս, իսկ Անտոնիոս զայն կը նուիրէ Կղէոպատրային. 1221ին սելճուքեան Թուրքերը կը յափշտակեն զայն Հայերու ձեռքէն պաշարելով զայն ամրօրէն. 1228ին հալէպցի Հայ մը կը յղանայ Գըզըլ Գուլէի ճարտարապետութիւնը, ութանկիւն 36 մեթր բարձրութեամբ եւ 32 լայնքով աշտարակը՝ հինգ յարկով որ հիմը կը կազմէ Ալանիոյ պաշտպանողական դրութեան եւ բաղկացած էր 146 ուրիշ աշտարակներով եւ երեք բերդերով. ամէն փոքրամասնութիւն ունէր իր թաղը. Հայեր, Յոյներ, Հրեաներ, Վենետիկցիներ, Ճենովացիներ, Փլորենտացիներ. 1471ին Ալանիա կ՚անցնի օսմանեան Թուրքերու ձեռքը. այսօր քաղաքը կ՚ապրի անցեալի յուշերով միայն, աննշան կեդրոն մըն է մօտ 12.000 բնակչութիւն ունեցող, սքանչելի ծովախորշի մը գիրկը շրջապատուած Տաւրոսի լեռներով։

Ժամանակը յարգի է, պէտք է աճապարել. 279 հազարամեթր ճամբայ ունինք կտրելիք տակաւին։ Քիչ մը անտարբե՞ր դարձած եմ... Եւրոպայի մէջ ժամերով կը ճամբորդեմ հայկական արձանագրութիւն մը կարդալու, տեսնելու ուրախութիւնն ունենալու համար. հոս ամէն քայլափոխիս պապերուս հետքերը կան, գիտեմ, վստահ եմ, կ՚ուզեմ հետիոտն քալել, կանգուն առ կանգուն, պրպտել, զգալ, խոկալ, հաղորդուիլ... բայց պէտք է սուրանք եթէ իրատես ըլլանք, մութը կը կոխէ. եւ արդէն Ատրիանօն կը զարմանայ թէ ինչո՞ւ ամէն աննշան փլատակի առջեւ կանգ կ՚առնեմ ու «ֆիլմ կը փճացնեմ»։ Շէն ու պայծառ հայրենիքի տէր բարի Իտալացին ի՞նչ հասկնայ թէ ինչե՛ր կ՚անցնին հոգիէս։

Ալանիայէն մօտաւորապէս 20 հազարամեթր դէպի արեւելք ճամբուն վրայ, թրքական աննշան գիւղ մը Այտար, 40 մեթր քարաժայռէ մը դէպի ծով նայող։ Նախկին Ամասիան է, ձեւացած «ամաքսա» յոնական բառէն եւ կը նշանակէ չորս անիւներով սայլ, եզներով լծուած. ժամանակին երեւելի էին իր անտառները, Լիբանանի մայրիներուն նման, եւ կը ծառայէին նաւաշինութեան։

Քիչ անդին կ՚անցնինք Կազի–Փաշայէ. երբեմնի Սելինուս – Տրայիանուպոլիս, ուր կը նշմարուին տակաւին պարիսպի հետքեր եւ աւերակ եկեղեցիի մը կամարները։

Դէպի հարաւ, հորիզոնին վրայ կը նշմարենք Կիպրոսի լեռները։

Զարմանալի հանդիպում մը հին բարձր քաղաքակրթութիւններու որ այս ափերու, փոքր հեռաւորութիւններու վրայ իրարու կը յաջորդեն. յաճախ ձուլուած մէջ ընդ մէջ յոնականը, հռոմէականին, բիւզանդականին, հայկականին, սելճուքեանին եւ ի վերջոյ թրքականին։

Գալէտիրան՝ թերեւս հռոմէական փոքր նաւահանգիստ մը ուր բիւզանդական ամրոցի մը աւերակները կան, Սելճուքներէ քանդուելէ առաջ, երկար ատեն ծառայած հայ իշխաններու, այսօր աղքատ գիւղ մըն է, ուր զուտ շարժող արարածներ կը շրջին։

Կանգ կ՚առնենք ձմերուկ մը գնելու. թրքական դրամ չունինք. տոլար կ՚առաջարկենք պտղավաճառին, որ զարմացած հարց կուտայ թէ ի՞նչ դրամ է — ամերիկեան, կ՚ըսեմ.

— Ամերիկա՞ նէ տէմէք... (Ամերիկա ի՞նչ ըսել է)։

Անամուր, դէպի Կորիկոս մեր ճամբուն վրայ՝ յուշարձաններու ամէնէն հայկականը, եւ հայկականներուն ամէնէն անաղարտ մնացածը։

Ալանիայէն 142 հազարամեթր դէպի արեւելք, ներկայ Թուրքիոյ հարաւային հրուանդանն է եւ ամէնէն մօտ կէտը դէպի Կիպրոս։ Զոյգ հազարամեթր դէպի աջ կպրապատ ճամբայ մը կ՚առաջնորդէ դէպի հին Անէմուրիում յունա–հռոմէական քաղաքը ուր աւերակները բոլորովին լքուած եւ անխնամ թողուած են։

Անամուր կառուցուած է Հայերէ կիլիկեան շրջանին. ունի հոյակապ դղեակ մը 36 աշտարակներով շատ լաւ վիճակի մէջ։ 1230ին Գարամանի էմիրը երկար պաշարումէ եւ արիւնայեղութենէ վերջ կը յաջողի գրաւել զայն եւ վերաշինել իր իսկ կործանած վիթխարի ամրոցը որ այնուհետեւ կը մնայ Թուրքերու ձեռքը։

Թորոս իշխան՝ որդի Լեւոնի (որ սրտի ցաւէն մեռաւ Բիւզանդիոնի բանտերուն մէջ) լուծելու համար իր հօր եւ սպաննուած Ռուբէն եղբօր վրէժը, 1157ին վրէժի արշաւանք մը կազմակերպեց Անտիոքի Ռէնալդ իշխանին հետ, բազմաթիւ նաւերով մեկնելով Անամուրէն եւ յանկարծակի երեւնալով Կիպրոսի ափերուն վրայ, կրակի տուաւ բազմաթիւ քաղաքներ եւ գիւղեր, անթիւ աւար առնելով։ Անիկա վրէժի պատերազմ էր. նա յիշեց այն բոլոր չարիքները որ Բիւզանդացիները ըրին Հայերուն, սպաննելով հայ իշխաններ, կործանելով Բագրատունիներու թագաւորութիւնը եւ անոր վերջին արքային մեծահոգի Գագիկ Բ.ի եղերական մահը, սպաննուած յոյն մանտալեան եղբայրներու կողմէ՝ կախելով Կիզիստրա բերդին պարիսպներէն։

Ահա կանգնած եմ Անամուրի պարիսպներուն առջեւ. հակառակ իրենց վիթխարի ծաւալին եւ ահազդեցիկ բարձրութեան չեմ զգար ոչ մի ճնշում, եւ երազային պատրանքն ունիմ թէ աշտարակի բացուածքէն հայ պահակը իր նիզակով նշան պիտի տայ որ ներս հրամմեմ, իշխան Թորոսին սեղանակից ըլլալու. չէ՞ որ հայ ուխտաւոր մըն եմ, հեռուներէն եկած...

Մուէզզինի եղերական ահազանգի նմանող կոչը կը սթափեցնէ զիս թմբիրէս եւ յանկարծական կը զգամ սարսափելի իրականութիւնը. այս անաղարտ բերդը տապանաքարի կը վերածուի աչքերուս, եւ ես սգակիրի մը՝ որ եկած եմ հեռուներէն արցունք թափելու «տանջուած հայրենիքիս» դամբանին առջեւ։

Անամուրի 6.500 բնակիչները որ ամէն օր իրենց էշերով եւ կառքերով կ՚անցնին այս հոյակապ պարիսպներուն մէջերէն եւ առջեւէն, իրենց առօրեայ հացին ետեւէն վազելով, կը զգա՞ն արդեօք թէ այսօր, իրենց գիւղին մէջ եկած է Հայ մը, որ կը սնանի, կ՚ապրի, կ՚արբենայ ի տես այդ սեւ քարերուն եւ նիւթական անշունչ կառոյցին...։

(Շար. – 3)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

(ՇԱՅՕ–ԿԱԼԻԵՐԱ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2ԻՆ)

Ժամը 20.30ին յայտարարուած մտքերու փոխանակութիւնը՝ «Հայերը եւ այսօրուան Թուրքիան» նիւթով, սկսաւ ժամը ճիշդ 21ին բերնէ բերան լեցուն, 400 բազկաթոռոց, արդիական սրահին մէջ։ Շատեր ալ դուրսը մնացին։

Ներկաներուն նախ հրամցուեցաւ գունաւոր եւ անտիպ լուսապատկերներու շարք մը, առանց բացատրութիւններու, ընկերացած մեղմ երաժշտութեամբ, ներկայացնելով հայկական ճարտարապետական ծանօթ յուշարձաններ՝ Անիէն, Կարսէն (որ չհասկցանք, թէ ինչո՞ւ Ղարս կը հնչուէր), Աղթամարէն։

Ապա օրուան նախագահը՝ Արա Գրիգորեան, ներկայացուց հրաւիրեալ երեք անձնաւորութիւնները, որոնք պիտի վարէին վիճարանական այս հաւաքոյթը։

— Պ. Ժիւվինյի, ՄԱԿի մօտ Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին Ֆրանսայի պատուիրակ։

— Հայր Տալմէ, Դոմինիկեան Միաբաններու Կարգէն, արեւելեան քրիստոնեաներու արուեստի եւ աւանդութեանց դասախօս՝ Փարիզի Կաթողիկէ Հաստատութեան մէջ (Ինսթիթիւ Կաթոլիկ)։

— Պ. Գուքան տը Սեզըվալ, Երուսաղէմի Ս. Ղազարու Կարգին Մեծ Ասպետ։

Ամբողջական ըլլալու համար աւելցնենք, որ մեծ թիւով թուրք ուսանող–ուսանողուհիներ տեղ գրաւած էին բազմութեան մէջ։

Արդիական սրահ, հոծ բազմութիւն, որակաւոր մասնակիցներ, տուեալներ՝ ունկից ծնունդ պէտք էր առնէր բացառիկ եւ շինարար մտքերու փոխանակութիւն մը։

Հայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբի ներկայացուցիչ եւ օրուան նախագահ՝ Արա Գրիգորեան, մեծ ճիգ կը թափէր, ընտիր ֆրանսերէնով, եւ որոշ հանդարտութիւն ցոյց տալով, խօսք

1915-Ի ԴԱՌՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՍ ՄԸ

Մենք ալ սկսած էինք կամաց–կամաց տարիքնիս առնել և գլուխնուս ճարը տեսնել։ Երեք ընկերներով որոշեցինք Ֆրանսա գալ, այդ մասին մեր տնօրէնին՝ Պր. Թաշճեանին բաղձանքնիս յայտնեցինք, ընդունեցաւ մեր առաջարկը եւ մեզ խրատեց։ Քանի մը օրէն թուղթերնիս հանեցինք, անցանք Աթէնք, այնտեղէն ալ Հայկ. Հանրապետութեան դեսպանատունը գացինք, դեսպան Պր. Գըրճեանի միջոցաւ եւ հայկական անցագրով եկանք Ֆրանսա, նախ Մարսէյլ, ապա Փարիզ։ Անշուշտ սկիզբը շատ նեղութիւն քաշեցինք լեզուին անծանօթ ըլլալնուս, ու կամաց – կամաց վարժուեցանք մեր արհեստի վերաբերեալ գործեր գտանք եւ սկսանք աշխատիլ։

Եկաւ 1924 թուականը, գործերնիս լաւ եւ կուշտ ամէն իրիկուն ընկերական խումբով, պարզ ու աժան շիշ մը գինիով ու 50 սանթիմի սոսիսոն Փրիթով փառաւոր ուրախութիւն կ՚ընէինք։ Երիտասարդ էինք. որբանոցէն ելած ազատութիւն գտած, աշխարհը մերն էր։

Հիմա որ տարիքնիս առած եւ նիւթական վիճակնիս ալ գոհացուցիչ է, սեղանիս առատ շամփանիան իսկ այն հաճոյքը չի պատճառեր մեզի, ինչ որ այդ աժան շիշ գինին էր։

Դառնանք մեր երիտասարդութեան անցուցած օրերնուս։

Անշուշտ մենք իբրեւ Հայ, պէտք է որ որեւէ ազգային կազմակերպութեան մաս կազմէինք եւ մեր ազգային պարտականութիւնը կատարէինք։

1925ին Շ. Միսաքեան «Յառաջ» թերթը հրատարակեց շատ ծանր զոհողութեամբ։ Սկսանք ուրախութեամբ հետեւիլ «Յառաջ»ին. այնտեղ գտանք մեր սրտին եւ հոգիին մօտիկ գրուածքներ, մանաւանդ Շաւարշին համով – հոտով խմբագրականները մագնիսական ուժ կուտային մեզի եւ մեր ազգային զգացումները կ՚արթնցնէին մեր հոգիներուն մէջ։ Օր մը «Յառաջ»ի մէջ կարդացինք որ Ռիւ տիւ Թամփլ, ուր պիւրօ–թապա մը կար, Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընկերական ժողով մը պիտի ունենար, որուն ներկայ պիտի ըլլային Շաւարշ Միսաքեան եւ Ռուբէն։

Մինչեւ այդ Շաւարշն ու Ռուբէնը տեսած չէինք. փափաքեցանք երթալ եւ այդ ժողովին առթիւ, այդ երկու տիտանները տեսնել, որովհետեւ Շաւարշը կը ճանչնայինք իր գրուածքներով, իսկ Ռուբէնը՝ իբրեւ հին յեղափոխական եւ ազգային գործիչ, մանաւանդ Տարօնի մէջ։

Ուրեմն, վեց մշեցի տղաքներս, որոշուած օրը գացինք պիւրօ – թապան, տեսանք որ հաւաքուած էին Ռոստոմի խումբի տղաքներ եւ Շաւարշն ու Ռուբէնն ալ ներկայ էին։ Անշուշտ մենք իրենց ժողովատեղին չմտանք, քանի որ խումբին անդամագրուած չէինք։ Անոնք ներսի սրահը նստած էին, իսկ մենք տեղ գրաւեցինք դուրսը, որ ճիշդ իրենց դէմն էր։ Հեռուէն կ՚իմանայինք անոնց խօսակցութիւնը։ Հայրենակից Սեդրակ Սասունին որ մեզի ծանօթ էր եւ անոնց ժողովին մէջ կը գտնուէր, մեզ նշմարեց ու մեր քով եկաւ.

— Բարեւ տղաք, ըսաւ՝ ի՞նչ կ՚ընէք հոս։

— Եկանք Ռուբէնն ու Շաւարշը տեսնելու, բայց դժբախտաբար ներս չենք կրնար մտնել քանի որ խումբին մաս չենք կազմեր։

— Քանի որ այդպէս է, եկէք ներս տանիմ եւ ծանօթացնեմ ձեզ։

Ու այդպէս ալ Սեդրակին հետ միատեղ ժողովասրահ մտանք։ Սեդրակ մեզ ծանօթացուց բոլորին, մշեցի տղաքներ են ըսելով։ Ռուբէն երբ իմացաւ որ մշեցի ենք, իւրաքանչիւրին հարցուց ո՞րտեղացի ըլլալը. երբ կարգը ինծի եկաւ, տուի անունս եւ մականունս։ Երբ իմացաւ որ Ս. Կարապետի պահապան Պետրոսի տղան եմ, ոտքի ելաւ եւ զիս համբուրեց ըսելով.— Քու նահատակ հայրդ շատ լաւ ծանօթ է ինծի, եւ մեր խումբը երբ Ս. Կարապետի անտառը ժողով կազմակերպէր քու հայրդ էր մեր առաջնորդը։ Եւ պարտականութիւն դրաւ վրաս, որ 1915ի եղեռնի եւ Տարօնի մասին ծանօթութիւններս գրեմ ու Շաւարշին տամ որ «Յառաջ»ին տայ ու այդ պատճառաւ քանի մը անգամ «Յառաջ»ի մէջ երեւցայ, Սորտարցի ստորագրութեամբ։

Ահա այդ օրն է որ Ռուբէնի եւ Շաւարշի կնքահայրութեամբ կուսակցական գրուեցանք, պայմանաւ որ Գէորգ Ջաւուշ խումբը կազմէինք մեր մշեցի տղաքներով։

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

(19. եւ վերջ)

...տալ հիւրերուն եւ հանդիսականներուն, փոխն ի փոխ, ջանալով փրկել վիճաբանական հաւաքոյթի մը արտաքին բոլոր երեւոյթները. բայց ափսոս, ներկաներս հետզհետէ զգացինք, որ չենք գտնուիր Ալէն ժերոմի մը առջեւ, եւ թէ որքա՛ն հեռու ենք քաղաքական հասունութենէ, որ ցոյց կուտայ Ֆրանսացի ժողովուրդը, երբ իր հարցերը կ՚ուղղէ Լէ Տոսիէ՛ տը լ՚էքրանին, եւ թէ որքա՛ն զգալի էր կի Տարպուայի մը պակաս մեքենան:

Գ. Ժիւվինյի, դիւանագիտութեան այդ հին աղուէսին, խրապաշտ, անկեր, տրամաբանական եւ աժմէական ներկայացումին եւ առաջարկներուն որպէս պատասխան, հանդիսականներուն մէջէն խօսք կ՚առնէր յառաջացած տարիքով Հայ մը, կրքոտ, կոտրած – թափած ֆրանսերէնով, անկապ նախադասութիւններու տեղատարափ մը տեղացնելով, պատճառ դառնալով հանդիսականներու աղմկալից միջամտութեան:

Ժիւվինյի անխռով, հանդարտ կը բացատրէր, թէ որքան առաջարկներ եւ ճիգեր դժուարութիւններու կը հանդիպին ՄԱԿի մէջ ո՛չ միայն 60 տարիներ առաջ տեղի ունեցած ցեղասպանութիւն մը՝ այլեւ մերօրեայ կոտորածներն ու ցեղասպանութիւնները ընդունիլ տալու համար՝ Խորհ. Միութենէն մինչեւ Հարաւ. Ափրիկէ, Միջին Արեւելքէն մինչեւ Հեռաւոր Ինտոնեզիա, քանի չատ մը մեծ ու փոքր ազգերու «խաղաղութիւնը» կը վրդովուէր ատով... միաժամանակ կը թելադրէր մեզի Հայերուս, թէ ի՞նչ ճամբով եւ ՄԱԿի ո՞ր յանձնախումբին ուղղուելով, կրնայինք գործնական միջոցներ ձեռք ձգել Թուրքիոյ հայկական յուշարձաններու փրկութեան համար, իրապաշտ կերպով հասկցնելով, թէ չունենանք միամտութիւնը ՄԱԿի կողմէ դատապարտուած տեսնելու հայկական ցեղասպանութիւնը առանձին վճիռով մը, այլ սպասել այն օրուան, երբ դատապարտուի ցեղասպանութիւնը առհասարակ, որովհետեւ նովին իսկ գործով դատապարտուած պիտի ըլլայ առաջինը այդ ցեղասպանութիւններուն՝ Հայկականը, որուն պատմականութիւնը կարելի չէ մերժել:

Անօրակ եւ անիմաստ ուրիշ միջամտութիւններ, պահ մը ենթադրել տուին մեզի, որ թաղական ընտրութեան կամ հայրենակցական ժողովի մը եկած ենք...

Խօսք առաւ նաեւ Թուրք երիտասարդ ուսանող մը, սահուն եւ անչեշտ ֆրանսերէնով, հարցնելով թէ 1915ի Արեւելեան Թուրքիոյ հայկական կոտորածները ընկերային եւ տնտեսական ի՞նչ պայմաններու մէջ տեղի ունեցան: Հարցումը պարզ էր. Թուրք ուսանողը կ՚ուզէր գիտնալ, թէ այդ սարսափելի կոտորածները, որուն լաւ տեղեակ ըլլալ կը թուէր, ծընունդ առած էին հարուստ հայ դասակարգի եւ աղքատ Թուրք գիւղացիի ընկերական պայքարէ՞ն, ինչպէս բացատրած ըլլալու են իրեն չատ հաւանաբար, Սթանպուլի կամ Անգարայի համալսարանի իր փրոֆեսէօրները, թէ ուրիշ դըրդապատճառներէ, որոնց կասկածն ունենալ կը թուէր...: Պատասխան՝

— Այդ մասին չատ գիրքեր կան, կրնաք կարդալ:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ Ֆրանսա ծնած երիտասարդ հայ ուսանողի մը. ան կըռնակը հիւրերուն դարձուցած, նստած բեմ առաջնորդող սանդխամատերուն վրայ, ըսաւ որ կը խօսի յանուն Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան եւ թէ պարտք կը համարի յարգանքի եւ (հիացումի՞) խօսք մը ըսել Վիէննայի եւ Փարիզի դեսպաններու մարդասպաններուն (...) եւ թէ բոլորովին անօգուտ կը նկատէ բեմը գտնուող անձնաւորութիւններու թմբեցուցիչ և չնացնող ներկայութիւնը եւայլն, եւայլն... այս որքա՛ն նմանութիւն Միթիւալիթէի ամբոխավարներու բառամթերքին:

Տոքթ. Ֆօվ հարց տուաւ Գ. Ժիւվինյիի, թէ ի՞նչ է իր անձնական կարծիքը հայկ. ցեղասպանութեան մասին. Հ. Պզտիկեան ըսաւ, թէ ի՞նչպէս եւ ո՞ր միջազգային կազմակերպութիւնը կրնայ գործադրել տալ Լօզանի դաշնագրին այն յօդուածները, որ Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց ազգ. կրօնական և մշակութային ազատութեան իրաւունքներ կը շնորհէ, բայց դժբախտաբար փաստօրէն ոտնակոխուած են անոնք մեծ մասամբ ներկայիս:

Մեթր Ասլանեան, որպէս Ֆրանսայի քաղաքացի, յայտնեց իր ընդվզումը ՄԱԿի Ֆրանսայի պատուիրակին այն արտայայտութեան, թէ չվիրաւորենք Թուրքերուն արժանապատուութիւնը խառնուելով իրենց ներքին հարցերուն:

Ժամը 24 — Արա Գրիգորեան ուզեց եզրակացնել խօսք տալով իւրաքանչիւր հիւրին.

Կի Գուբան տը Սեսըվալ.— Հայ երիտասարդներ, դուք լաւագոյն պաշտպանները կրնաք ըլլալ Հայկական Դատին՝ կառչելով ձեր նուիրական աւանդութիւններուն, հաւատքին, եկեղեցիին եւ ծանօթացնելով մեզի զանոնք ընտիր գործերով:

Հայր Տալմէ.— Տէր էք անգին հարըստութեան մասնաւորապէս ձեր դասական լեզուն՝ գրաբարը, սերտեցէք զայն եւ հոն պիտի գտնէք ձեր ուժը եւ տոկունութիւնը Հայ մնալու եւ փրկելու աննման մշակոյթ մը, որ կը պատկանի համամարդկային գանձին:

Գ. Ժիւվինյի.— ՄԱԿի օձապտոյտ իրաւական աշխարհին մէջ կան ճամբաներ, որոնցմով կրնաք պահանջել եւ ընդունիլ տալ ձեր իրաւունքներէն մասեր. սակայն այս ձեռնարկը պէտք է կատարուի գիտակցօրէն եւ տրամաբանօրէն:

Փակումէն առաջ սրահը մէկ երրորդով պարպուած էր արդէն: Եթէ բոլորին տեսակէտները համամիտ չէին ելոյթներու մասին, բայց ամէնուն մէջ կար պակասանի մը զգացումը. պակաս մը՝ որ չէր գար հրաւիրուած երեք անձնաւորութիւններու ուրակէն, հոծ բազմութենէն եւ գեղեցիկ սրահի մը հանդստաւէտ բազկաթոռներէն...

Դուրս ելլող բազմութեան մէջէն երիտասարդ մը քովինին սրամտութեա՞մբ, թէ դառնացած հարց կուտար.

— Ասիկա Հայ Դատին ի նպա՞ստ, թէ ի վնաս կազմակերպուած էր...:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ «Պառնասոս» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30ին, տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 85րդ տարեդարձը: Ներկայ գտնուած են Առաջնորդը, կրօնական դասը, ազգային եւ թաղային մարմիններու, բարեսիրական, մարզական, երիտասարդական միութիւններու ներկայացուցիչները: Սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է: Նախագահած է երիտասարդ ընկեր Արա Մանկոյեան, Երիտասարդաց Միութեան Կեդր. Վարչութեան կողմէ ուղերձ մը կարդացած է ընկեր Յովսէփ Պարազեան: Բանախօսած է երիտասարդ իրաւաբան ընկ. Յակոբ Գասապեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՔԱՆԱՏԱՅԻ Հայ Դատի յանձնախումբը Նոյեմբեր 13ին պաշտօնական տեսակցութիւն մը ունեցած է Քանատայի խորհրդարանական արտաքին յանձնախումբին հետ, որուն անդամները երեսփոխաններէ կը բաղկանան, ներկայացնելով երկրին զանազան քաղաքական կուսակցութիւնները: Ժամուան մը ընթացքին յանձնախումբի անդամներուն ներկայացուցած է Հայութեան արդար պահանջները, ինչպէս նաեւ Հայ Դատի համառօտագրութիւնը կազմող գրութիւն մը եւ Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի պատրաստած Մեծ Եղեռնի «Մատենագիտութիւնը»:

ՊՈՒՔՐԷՇ լոյս տեսնող «Թրիպունա Ռոմանի» շաբաթաթերթը արձագանգ հանդիսացած է 33ամեայ պարիթոն Եդուարդ Թումաճեանի արձանագրած յաջողութիւններուն Պարչելոնայի, Թուլուզի, Վիէննայի, Փարիզի եւ այլ ոստաններու երգի մրցումներուն մէջ: Սթրազպուրկի օփերային մէջ վերջերս երգած է Կունոյի, Պիզէի, Փուչչինիի ծանօթ օփերաներուն մէջ: Թումաճեան կը բնակի Պուքրէշ, որուն օփերային երգիչներէն է:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ Թեմական ժողովի ամբողջական 24 անդամներու ընտրութիւնը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 9ին: Քուէարկելու իրաւունք ունէին 386 Հայեր, որոնցմէ 237ը մասնակցած է քուէարկութեան, ինչ որ կը նշանակէ ընդհանուր թիւին 62 առ հարիւրը: Ընտրուած են Համագործակցական Ճակատի ցանկին թեկնածուները:

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ մէջ ՄԷԿ պոլսահայ մշակութային միութիւնը, Նոյեմբեր 29ին, տօնած է Պոլսոյ Մխիթարեան վարժարանի հիմնադրութեան 150ամեակը: Այս առթիւ քննուած է նաեւ Մխիթարեան համադումար մը ունենալու հարցը: Հանդիսութեան ներկայ եղած եւ խօսք առած են Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայր Հայր Գրիգորիս Վ. Մանեան եւ Քէպէք նահանգի կառավարութեան Ներգաղթի նախարարը՝ Ժան Պիէնվընիւ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝

Ա. Ալեքսանդրով

— O —

Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիան Նոյեմբեր 25ին ընդհանուր ժողով գումարած է ընտրելու համար իր նոր նախագահը: Մստիսլաւ Կելտիշ, նախկին նախագահը, Մայիսին հրաժարած էր, առողջական պատճառներով: Ինչպէս կ՚ակնկալուէր, Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցած թեկնածուն է, որ նախագահ ընտրուեցաւ: Արդարեւ Սուսլով, որ Պոլիտպիւրոյի անդամ է, ինչպէս նաեւ ակադեմական, քուէարկութենէն առաջ յայտարարեց, թէ Կեդր. Կոմիտէն «լրջօրէն քննելէ ետք հարցը» կը յանձնարարէ ընտրութիւնը Անատոլի Ալեքսանդրովի:

Գաղտնի քուէարկութեան արդիւնքը չհաղորդուեցաւ Թասի կողմէ: Այսուհանդերձ կ՚ըսուի, թէ Ալեքսանդրով միաձայնութեամբ ընտրուած չէ:

Սուսլովի յայտարարութիւնը յամենայն դէպս, կը հաստատէ կուսակցութեան ձգտումը առաւել չափով իր հակակշռին տակ առնելու Գիտութիւններու Ակադեմիան թէ՛ գաղափարական, թէ՛ գործնական գետնի վրայ: Նոյնէլի մրցանակին յանձնումը ակադեմական Սախարովի կը թուի թէ յիշեցուցած է խորհրդային վարիչներուն, որ դեռ չեն յաջողած Սախարովը արտաքսել տալ Ակադեմիայէն:

Ակադեմիայի նոր նախագահը յարգուած գիտնական մըն է: 1960էն ի վեր կը ղեկավարէ Կուրչատով հիւլէական հիմնարկութիւնը Մոսկուայի մէջ: Ա. Ալեքսանդրով ծնած է Կիեւի շրջանի գիւղ մը, 1903ին: 1961ին է միայն, որ կուսակցութեան շարքերը անցած է, այսինքն՝ երբ 58 տարեկան էր: Շարքերը անցնելէն հինգ տարի ետք արդէն անդամ էր Կեդր. Կոմիտէի: Խորհ. Միութեան մէջ որոշ պատասխանատու բարձր պաշտօններ կուսակցականներու կը յանձնուին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Դ.

Վան, Սեպտ. 4, 1909

Ինչպէս կը տեսնէք ես հիմա որոշած եմ պայքարը մղել Օրէնքի անունով: Դա մի նոր տաքտիկա է որ կուտայ իր արդիւնաւորութիւնը մօտիկ ապագայի մէջ: Մենք Օրէնք ենք եւ մենք դուրս ամէն ինչ ապօրէն է. ահա՛ այն ֆորմիւլը որ կը ներարկեմ մեր գիտակից չարքերու միտքերուն մէջ:

Լաւ է որ դուք ալ ձեր աշխարհահայեացքը այս չաւղի մէջ ուղղէք: Յանուն Օրէնքի երբ գործենք, մենք կը մնանք անխոցելի: Օրէնք, Օրինաւորութիւն, Օրինական. այդ բառերը պէտք է լաւ պոյ ընել տանք մեր չարքերուն:

Ե.

Վան, 4 Հոկտ. 1909

Սիրելի ընկերներ,

Երկու շաբաթէ ի վեր Վան հասած է ընկեր Սարաֆունի, որի հետ այժմ համախորհուրդ կ՚աշխատինք ազգային վերածնութեան գործին:

Արդէն իսկ երեք օր առաջ, եկեղեցիին մէջ կատարեցինք մեր առաջին դասախօսութիւնները: Ընկեր Սարաֆունիի դասախօսութեան նիւթն էր «Պոլիսը Գաւառին դէմ»: Նա փաստացի կերպով ցոյց տուաւ թէ Պոլսի Հայերը մի մութ դաւաճանութիւն կը սարքեն գաւառացի Հայերը իրենց երկրէն դուրս հանելու եւ Արաբիոյ անապատներուն մէջ տեղափոխել տալու համար, թէ նոքա այս նպատակով բանակցութիւններ կը կատարեն արդէն Ապտիւլ Համիտի եւ Արաբ Իզզէթի եւ Սէիտ Իտրիսի հետ, թէ նախկին պատրիարք Օրմանեան եւ Գաբրիէլ Նորատունկեան այս նպատակով դիմում ըրած են Ցարին եւ թէ Պոլսոյ կաչառակեր Հայ Մամուլը այդ աղտոտ պայքարի համար փող է ստացել Գերմանիոյ Վիլհէլմ կայսրէն եւ Մարոքի Ապտ-իւլ-Ազիզ Սուլթանէն: Նա անհերքելի փաստերով բոլոր այդ դաւաճանութիւնը լոյս արեւու պէս ցոյց տուաւ իր դասախօսութեան մէջ եւ առաջարկեց ներկաներուն որ անմիջապէս զինուին եւ ինքզինքնին պաշտպանեն Պոլսոյ Հայերուն դէմ:

— Քնելու ժամանակ չէ, գաւառացինե՛ր, գոչեց ընկեր Սարաֆունի, պէտք է ոտքի կանգնել եւ այդ վատերուն անարդ գլուխները ջախջախել, չպէտք է թոյլ տալ որ այդ դաւաճան Պոլսահայերը ձեր օճախները քանդեն, ձեր վզերն ու ոտքերը չղթայ անցընեն եւ՝ իբրեւ ստրուկ՝ ձեզ տանին ծախեն արաբ պէտէվիներու... Անկցի՛ Պոլիսը, կեցցէ՛ Գաւառը:

Այս դասախօսութիւնը չատ ցնցող տըպաւորութիւն գործեց եւ մի փրկարար հակահոսանք ստեղծեց Պոլսահայերու դէմ:

Յետոյ, ես բարձրացայ բեմ եւ սկսայ իմ դասախօսութեան, որի նիւթն էր «Մարտ 31ի Շէրիաթճիական շարժումը եւ Հայ մենծ-ազակայականութեան դերը»: Այս դասախօսութեամբ ես պարզեցի սա ճշմարտութիւնը թէ՝ Պոլսոյ յետադիմական շարժումը կատարուած է հայ պուրժուաներու ձեռքով, թէ մեր Թուրք կամ քիւրտ եղբայրները ոչ մի մասնակցութիւն չեն ունեցած նորա մէջ, թէ հայ դաւաճան հարուստներն են որ դրամական օգնութիւն ըրած են Շէյխ Վահտէթիի, որպէսզի նա կարող ըլլայ Վոլքան թերթը հրատարակելու, թէ Մարտ 31ին Այա Սոֆիայի հրապարակը հաւաքուած փաթթոցաւորներէն չատերը ծպտուած Հայեր էին եւ թէ վերջապէս Թուրքիոյ ազգաբնակութեանց մէջ միակ յետադիմական եւ համիտեան տարրը Հայերէ կը բաղկանայ, որոնց գլուխը հարկ է ջախջախել:

— Գաւառացինե՛ր, վերջացուցի խօսքս, քանի որ մի Պոլսեցի Հայ գոյութիւն ունենայ աշխարհի երեսը, գաւառի Հայը չի կրնար հանգիստ ապրիլ. պէտք է կռուիլ, պէտք է պայքարիլ, պէտք է ջախջախել...

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Գոստանեան, Պ. Ալպէր Օթմանեան եւ զաւակը՝ Փաթրիք ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՕԹՄԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի առաւօտ, Դեկտ. 8ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Դեկտ. 10) ժամը 15.30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, Ռիւ Կոմիտաս եւ մարմինը կ'ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հաղորդ. միջոց.— Շառանթոն – Էքոլէն 103 թիւ հանրակառքը, իջնել՝ Փըքի փոն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Մեսրոպ Տէր–Գրիգորեան իր զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով սրտի խոր կսկիծով իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ «Յառաջ»ի խմբագրութեան, ապա խորազգած շնորհակալութիւնները նաեւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, քահանայ հայրերուն, դպրաց դասին որոնք յուղարկաւորութեան կարգը մատուցին, Սերովբէ Արք.ի, իր խօսած դամբանականին համար, բոլոր ներկայ բարեկամներուն եւ ծանօթներուն որոնք լեցուցած էին եկեղեցին: Ապա, նաեւ խորին շնորհակալութիւններ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ, հեռագրերով, հեռաձայնով, ամէն կողմէ, Հայաստանէն թէ արտասահմանէ ցաւակցութիւններ յայտնեցին իր ողբացեալ կնոջ

ՄԱՐԳՐԻՏ ՏԷՐ–ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Յակոբեան)

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

×

Պ. Գէորգ Մուրատեան եւ ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր ողջոյն՝

ԱԲՐԱՀԱՄ–ՄԱՐՍԷԼԻ

եւ կնոջ՝

ԱԳԱՊԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնները կատարուած են Նոյեմբեր 26ին եւ 28ին:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 18րդ տարելիցը կը տօնուի Դեկտ. 14, Կիրակի օր, եւ կը մատուցուի պատարագ:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, եկեղեցւոյ բարերարներու և սատարողներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ: Ի մասնաւորի Ապմենակ Համբարձումեանի եւ Սարգիս Պալապանեանի հոգւոց ի յիշատակ–

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ որ Դեկտ. 14, Կիրակի, Ս. Յակոբայ տօնին առիթով՝ տեղի կ'ունենայ Եպիսկ. հանդիսաւոր պատարագ, որ կը մատուցանէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յետ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն ՊԱԼԱԳԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ, բարերար Վ. ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ, Տօքթ. Յ. ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆԻ, Յ. ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ, Ա. ԹԷՔԷԵԱՆԻ, Տ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ, ԹԱՀԹԱՃԵԱՆԻ, Վ. ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ, Ե. ԱՐՄԷՆԻ եւ Օ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ հոգիներուն համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը կուգայ իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Գեղամ Ծ. Վ. Զաքարեանի, Պէյրութ բնակող իր եղբօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ Դեկտ. 12, ժամը 20.30ին Մշակ. Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը Ուրբաթ, Դեկտ. 12ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 9ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կեդրոնականցիներու Բաժակի Պահը ըստ աւանդական սովորութեան տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբերի երկրորդ Կիրակին

14 Դեկտեմբեր ժամը 13ին
ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ ժամը 13.30ին
ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ
ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
118, ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ

Կը հրաւիրուին բոլոր կեդրոնականցիները եւ համակիրները այս առթիւ կազմակերպուած ճաշին:

Անակնկալներ

Ճաշագին 40 ֆր.

Տեղերը ապահովել մինչեւ 10 Դեկտեմբեր հեռաձայնելով ՊԷՐԼԻՒՔ հաստատութիւն 236–54–48 փոսթ 15:

ԼՕԹՕ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը եւ Վալանսի Հայ Մարզական Միութիւնը կազմակերպած են «Լօթօ»ի խաղ մը որ տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ Դեկտեմբեր 12ին ժամը 21ին Փալէ տը Ֆուարի մէջ Վալանս:

Արժէքաւոր նուէրներ հայկական ջերմ մթնոլորտ, քարթերը ապահովել հոգաբարձութեան եւ Մարզականի անդամներէն:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը իր դպրոցի աշակերտներուն եւ ծնողքներուն համար Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ բարեկամները:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ ժամը 17էն սկսեալ:

Հօն ներկայ է Կաղանդ Պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով բաշխելու համար ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Վարժարանի աշակերտներու քառաձայն երգչախումբը եւ

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ
իր նուագախումբով
ԵՒ ՍԵՒԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուին վարժարանի բարեկամները եւ համակիրները:

26, Ռիւ Թրուայոն, ՍԵՒՐ

Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

85ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի
մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն
Շաբաթ Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սփլանտիտ պանդոկը (Պուլվ. տ'Աթէն)
Կը խօսին
ԸՆԿԵՐ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
MAITRE MICHEL PEZET
(Secrétaire Fédéral du Parti Socialiste des B. du Rh., chargé des relations extérieures)
Ֆրանսայի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝
ընկ. ԱՆՐԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
ԷՏՄՈՆ ՍԱՐԱՃԵԱՆ
Կը մասնակցի երգչուհի (Վիէնէն) Ալիս Գալուստեան
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Լիբանահայ ընտանիքի մը համար ստիպողաբար կը փնտռուի մէկ–երկու սենեակ եւ խոհանոցի յարմարութիւն, մատչելի պայմաններով:

Դիմել «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ա. Արապեանի միջոցաւ Էքս–լէ–Պէնի մէջ խաղողօրհնէքի եւ ճաշի առթիւ հաւաքուած գումարէն 341 Փր.:

×

Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արաքսի Սիմոնեանէ 100 Ֆր. իր ամուսնոյն Յովհ. Սիմոնեանի յիշատակին:

THEATRE
POCHE - MONTPARNASSE
75, Bd. du Montparnasse

La Caverne d'Adullam
de Jean-Jacques VAROUJEAN

Tous les soirs, sauf dimanche
à 20 h. 45, samedi 20 h. 30 et
22 h. 30

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Դեկտեմբեր 14, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Պատգամաւորուհիի զեկուցում:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Կիրակի, Դեկտ. 14, առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

ԱՅՑ՝

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը հանգստեան տուները Կիրակի Դեկտ. 14, ժամը 13.30ին: Այս առթիւ օթոքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողներ կրնան մասնակցիլ:

Մեկնում Դեկտ. 14, ժամը 13.30ին, Փլաս Լէօն Պլում, Իսի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Պոմոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ կապոյտ Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին, Յունուար 4ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան թատերական խումբը կը ներկայացնէ, Շաբաթ Յունուար 24ին Զարշըլը Արթին Աղան:

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՇՏՈՑ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Բարձր հովանաւորութեամբ կաթողիկոսական Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ
Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետ
ԺՈԶԷՖ ՖՐԱՆՉԵՍՔԻԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ուրբաթ, Դեկտ. 12, ժամը 20.45ին
Salle des Fêtes, Rue Vontaire, Alfortville

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
ՌԱՖՖԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
ՄԱՐԻՆԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
11
JEUDI
11 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.461 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.461

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԺՈԽՔԸ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ – ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
185 ՄԵՌԵԱԼ

— o —

Ոչ ոք խելքի կուգայ եւ կը յաջողի հանդարտեցնել կիրքերը: Պէյրութը միշտ դժոխքի վերածուած է, ամէն կողմ կրակ, բոց, դիակ եւ հրացանաձգութիւն: Լուսարդերը միշտ կը շարունակուի 24 ժամ 24ի վրայ բայց եւ այնպէս Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի մեռեալներու թիւը 185 կը նկատուէր: Փողոցի կռիւները ամէնէն սաստիկներն են Ապրիլ 13էն ի վեր: Երկուշաբթի խալամ յառաջդիմական ուժերը փոխ-վրէժի կ'անցնէին քանի Շաբաթ օր փալանժները վրէժը լուծելու համար չորս սպաննուած փալանժներու, 110 մահմետական կը սպաննէին:

Քաղաքական ճակատի վրայ ալ անել կացութիւն է: Հանրապետութեան նախագահը «ազգ. համագումարի» մը հրաւիրած էր 12 մահմետական եւ 12 քրիստոնեայ պետեր, բայց մահմետական եւ ձախ պարագլուխները մերժած են երթալ եւ Կամալ Ճումպլաթ ըսած է թէ չի մասնակցիր ժողովի մը որ օրակարգ չունի եւ ձաղկած է մահմետական այն պարագլուխները որոնք կ'ուզեն լեզու գտնել քրիստոնեայ աջին հետ, մեղադրելով զիրենք որ «դիակներու վրայ կը քալեն երթալ ժողով ընելու համար այդ մարդոց մարդասպաններու հետ» (կ'ակնարկէր Շաբաթ օրուան 110 մահմետական զոհերուն): Աւելի հեռու ալ երթալով, նախկին վարչապետ Սայէպ Սալամ կը յարձակէր Հանրապետութեան նախագահին վրայ.— «Ի՞նչպէս կրնամ «ծածկել» զինքը յորչափ փաստը կայ որ մաս ունի դաւադրութեան մէջ, որ մաս ունի այն դէպքերուն մէջ որոնք կը ձգտին երկիրը քանդելու: Ժողովուրդը վստահութիւն չունի կառավարութեան հանդէպ եւ չեմ կրնար միանալ ձեռնարկներու, որոնք սահմանուած են ամրապնդելու վարչակարգը: Այս ազգ. համագումարը խեղկատակութիւն մըն է, առիթ մը Ցուդայի համբոյրներ փոխանակելու եւ ոչ ոք հաւատք ունի այդ ժողովին»:

×

Հողին վրայ մահմետականները ամրապնդած են իրենց դիրքերը ընդդէմ փալանժիստ ուժերուն մեծ պանդոկներու եւ կեդրոնի շրջաններուն մէջ: Կռիւները իրենց սաստկութիւնը առած են մանաւանդ Ավընիւ տէ Ֆրանսէ, Սթարքօ, Պապըտրիս: Երեք «աշտարակներ» փալանժներու ձեռքն էին տակաւին Երեքշաբթի (Հոլիտէ Ին, Սթարքօ առեւտրական կեդրոնը, Հիլթըն), իրենց հակառակորդները վերագրաւած են Միւռը: Իպրահիմ Քուլէյլաթի նասերական ուժերը գրաւած են Սէն-Ժորժը, Ալքազարը եւ փոքրիկ Զէյթունէ փողոցը ինչ որ իրենց թոյլ տուած է ծովային մէկ ճակատին հակակշիռն ունենալ:

Իպրահիմ Քուլէյլաթ, որ պետն է յառաջդիմական մահմետականներու, տեսակցութիւն մը տուած է Ֆիկառօի ու կը շեշտէ թէ կռիւները կրնան դադրիլ այն ատեն երբ հակառակորդը հրաժարի երկրին բաժանումի ծրագրէն: Կ'ըսէ նաեւ թէ Նասրի մահէն ի վեր ոչ մէկ կապ ունի արաբական երկրի մը հետ բայց իր հակառակորդները կը պնդեն որ Լիբիոյ մարդն է:

Պարզ է որ օտար մատեր կան, կան նաեւ դրդիչ գործակալներ եւ ամէն ոք հաւանաբար իր երազն ունի: Կը բաւէ յիշել որ Սուրիան ցարդ չէ մարսած Լիբանանի անկախութիւնը, փալանժները գուցէ «փոքրիկ Լիբանան» մը կը նախատեսեն առանց Պաղեստինցիի, Իսրայէլ կրնայ շատ լաւ ստեղծել կացութիւններ որոնք արդարացնեն իր միջամտութիւնը, եթէ նկատի առնենք նաեւ ամերիկեան Մէ. Ն. Ա.ն որ կը սիրէ ձկնորսութիւն ընել պղտոր ջուրերու մէջ եւ շրջանակը գոցենք խորհելով որ Մոսկուա ալ կրաւորական դէտի դերերը շատ չի սիրեր, լայն ցուցակ մը կ'ունենանք ժողովուրդի մը ողբերգութեան պատասխանատուներու:

× Մինչ անցեալ շաբթուան հանդարտութիւնը թոյլ կուտար որ դպրոցներ բացուին (Ճեմարանը պիտի բացուէր Երկուշաբթի) Շաբաթ օրուընէ ի վեր ամէն ինչ փոխուած է եւ ամէն ոք տունը բանտարկուած: Երեքշաբթի գիշեր, հեռաձայնով առած մեր լուրերը կը հաստատէին մամուլի տուած տեղեկութիւնները, կ'ըսուէր նաեւ թէ «զինադադարի կոչ մը եղած է մահմետական տուներուն առթիւ որ կը սկսի Ուրբաթ:

× Զորեքշաբթի առտու կը հաղորդուէր թէ Սէն-Ժորժ պանդոկի երեք յարկեր հրոյ ճարակ եղած էին, մինչ Քարամէ-Արաֆաթ կը տեսնուէին ելք մը գտնելու համար:

Քանի մը տողով

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացը գոցելու համար Ելմտական Նախարարը որոշեց նաեւ բարձրացնել սակերը 1,50 առ հարիւր, զոր կէս առ կէս պիտի վճարեն աշխատողը եւ գործատէրը, 15 առ հարիւր պիտի բարձրանայ սահմանափակ աշխատավարձքը (փլաֆոն) որու վրայ կը վճարուին սակերը 2750էն 3100ի հասնելով, մաս մըն ալ Պետութիւնը իր վրայ կ'առնէ 20էն 7 առ հարիւրի իջեցնելով դեղերու Թէ. Վէ. Ան.:

ՍԵԿԻ – ՄԷՌ հանդիպումը որ տեղի պիտի ունենար Երեքշաբթի առտու յետաձգուեցաւ, որովհետեւ Մէ. Ժէ. Թէ.ի ընդհ. քարտուղարը համաձայն չէ Մէռի սենթիքային (Սէ. էֆ. Տէ. Թէ.) բռնած դիրքին բանակի հարցերու վերաբերեալ եւ կ'ուզէ որ Է. Մէռ բացէ ի բաց դատապարտէ ձախապաշտները:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ քաղաքապետարանը ծախուէ, յայտարարած է ընկերվարական քաղաքապետը երբ խումբ մը Թաղապետական բանուորներ գրաւած են իր գրասենեակը երկու ամսուան չվճարուած աշխատավարձքը պահանջելով: «Կը յարգեմ բանուորներու իրաւունքները եւ քանի որ կառավարութիւնը չօգներ, որոշեցի քաղաքապետարանը ծախել պաշտօնեաները վճարելու համար»:

Ա. ՍԱԽԱՐՈՎԻ գլխաւորութեամբ շուրջ 50 հոգի լուռ ցոյց մը կատարեցին Մոսկուայի մէջ, Դեկտեմբեր 5ին, որ Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեան օրն է: Ցոյցին նպատակն էր ցոյց տալ, թէ չեն յարգուիր Սահմանադրութիւնով երաշխաւորուած խօսքի եւ արտայայտութեան իրաւունքները: Ոստիկանութիւնը չմիջամտեց ցոյցին, որ տեւեց տասը վայրկեան: Միւս կողմէ Օսլոյի մէջ, Տիկին Սախարով ստացաւ իր ամուսնոյն յատկացուած խաղաղութեան մրցանակը:

ՊԷՅԼԷՆԻ կառախումբը միշտ նոյն վիճակին մէջ էր Զորեքշաբթի առտու եւ Ինտոնեզիա կը մերժէ ահաբեկիչներու պահանջներուն տեղի տալ եւ տեսնուիլ Մոլուքուաններուն հետ: Հոլանտա ալ սպասողական դիրքի մէջ է: Նոյնն է Լոնտոնի պատանդներու վիճակը:

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ՄԸ կատարուած է Զորեքշաբթի վաղ առաւօտեան Փարիզի Փորթուկալեան դեսպանատան առջեւ: Միայն նիւթական վնաս կայ:

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻ (քէս տ'էփարնը) շահաբաժինի սակը 7,5էն 6,5 առ հարիւրի իջաւ Ֆրանսայի մէջ:

ԱՀԱՒՈՐ ՀՐԴԵՀ
Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ
ԱՆԴԱՐՄԱՆԵԼԻ ՎՆԱՍՆԵՐ՝
ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ, ԱՒԱՆԴԱՏՈՒՆԸ, ՄԱՏՈՒՌԸ ՀՐՈՅ ՃԱՐԱԿ ԴԱՐՁԱՆ

Երեքշաբթի առտուան ժամը 1ին, քուտսիրքիւիի հետեւանքով հրդեհ մը ծագած է Ս. Ղազարի մէջ, անդարմանելի աւերներ գործելով: Կրակը ծայր տուած է հաւանաբար աւանդատունէն, տարածուած է մատուռը եւ Մխիթար Աբբահօր հին գրադարանը: Օգնութեան անմիջական միջոցներն ալ, հրշէջները հասած են քառորդ ժամ ետք, չեն կրցած առաջքն առնել անդարմանելի կորուստներու որոնց կարգին ուրեմն՝ Մխիթար Աբբահօր գրադարանի կէսէն աւելին, ուր կային շատ հին հատորներ, մատեաններ (12րդ, 13րդ դար) կէս առ կէս փճացած է նաեւ մատուռը, բոլորովին աւերուած է աւանդատունը եւ հրոյ ճարակ եղած բոլոր յարգի հին շուրջառները:

Երեքշաբթի օր, հեռաձայնով խօսեցանք Միաբանութեան աթոռակալ Հ. Սերովբէ Վ. Ագըլեանի հետ, որ չէր կրնար զսպել իր յուզումը եւ կը հաստատէր անդարմանելի աւերը: Իտալիոյ հեռատեսիլի, ձայնասփիւռի եւ մամուլի թղթակիցներ տեղւոյն վրայ էին, իտալական իշխանութիւններն ալ ջանք չէին խնայեր հարկ եղածը ընելու համար բայց եւ այնպէս...

Ահաւասիկ հսկայ կորուստ մը մեր մշակոյթին համար: Մինչ հայկական հոգիները արդէն խռոված էին Պէյրութի դէպքերով, այս անակնկալ մեծ աղէտը աւելի եւս կ'ազդէ մեր վրայ: Ս. Ղազարու վանքը մեր մշակոյթի սփիւռքի ամէնէն կարեւոր կեդրոններէն մին է եթէ ոչ ամէնէն կարեւորը, ուր մեծն Մխիթարէն ի վեր, նուիրեալ վարդապետներու սերունդներ պահպանած են մեր գանձերը: Քանի մը տարի առաջ մեծ նուիրատուի մը շնորհիւ կարելի եղած էր շինել արդիական, ամէն վտանգէ զերծ ձեռագրատուն մը, բայց ծրագրի ձեւի մէջ էր տակաւին նոյնանման գրադարանի մը կառուցումը: Ինչ որ կը պատահի այսօր անդարմանելի է եւ խորապէս ցնցեց մեզ: Ողբացեալ Իսպէնեանի բացառիկ եւ անազնուկ նուէրին շնորհիւ է որ այսօր կը փրկուին թանկագին ձեռագրեր:

Ցաւակից՝ Մխիթարեան վաստակաւոր Միաբանութեան, կ'ուզենք վստահեցնել Աբբահայրը եւ բոլոր վարդապետները թէ ինչպէս 1966 Նոյեմբերի աղէտալի ողողումներու ատեն, որոնք միայն նիւթական վնաս հասցուցած էին, այս անգամ ալ պատրաստ ենք ամէն ձեւով մեր օժանդակութիւնը հասցնելու Վենետիկի եւ ընելու ինչ որ հարկ տեսնուի:

Մինչ այդ, ուժ եւ կարողութիւն կը մաղթենք մեր յարգելի Մխիթարեան հայրերուն:

×

Զորեքշաբթի (Դեկտ. 10) Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն էտօշիէյթըտ Փրէսի հետեւեալ հեռագիրը կուտար.— «Հրդեհ Ս. Ղազար կղզիին հայկական վանքին մէջ, քանդելով մատուռը, աւանդատունը: Հին գիրքերու եւ արուեստի առարկաներու կորուստը մէկ միլիոն տոլարէն աւելի կը գնահատուի: Վիրաւոր չկայ»:

Հարցը հոն է որ կորուստը մեզի համար անդարմանելի ըլլալով, մէկ միլիոն տոլարի գնահատումն ալ իմաստէ բոլորովին զուրկ է եւ բան մը չի կրնար նշանակել քանի նոյնիսկ մէկ միլիոն տոլարով տեղը չի կրնար գալ ինչ որ գնաց:

Լիբանանահայ աղէտեալներու ի նպաստ

Կը յիշեցնենք որ դրամական առաքումները պէտք է ըլլան հետեւեալ հասցէին.

COMITE DE SECOURS AUX SINISTRES
ARMENIENS DU LIBAN
c/o Eglise Arménienne
15, Rue Jean-Goujon
75008 PARIS

Ամէն օր գաւառի զանազան քաղաքներու պատասխանատու մարմիններէն կը ստանանք կոչեր եւ հաղորդագրութիւններ տեղւոյն վրայ կազմուելիք կամ կազմուած յանձնախումբերու վերաբերեալ: Պարզ է որ որեւէ կարելիութիւն չունինք տեղ տալու անոնցմէ ոչ մէկուն: Շատեր ալ պարզ կրկնութիւններ են ցարդ եղած կոչերուն: Կը խորհինք որ իւրաքանչիւր Հայ կրնայ դիւրութեամբ իր նուէրը յանձնել տեղւոյն վրայ կազմուած յանձնախումբերուն: Անկարելիութեան պարագային ղրկել ուղղակի Փարիզի Կեդր. Յանձնախումբին, որու մօտ պիտի հաւաքուին ի վերջոյ բոլոր գումարները:

ԿԻԼԻԿԻԱ 1975

Գրեց՝ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Դ.

Ու կը շարունակենք մեր ճանապարհը դէպի Կոռիկոս։

Սոփտա, միջնադարեան աւերակներ։

Այտըճըք, բերդի մը մնացորդները. հայկակա՞ն։

Օվաճըք, հին պարիսպներու հետքեր։

Տաճա Ատաաը, այժմ անրնակ կղզի, որուն հիւսիս – արեւմտեան կողմը հայկական աւերակներ, ծառայած նաեւ Երուսաղէմի Ս. Յովհաննէսի Ասպետնե – րուն, որպէս յառաջապահ դիրք։

Աղալիմաճ հրուանդան ուր տակաւին կարելի է նշմարել, քարաժայռի մը ստորոտին, կիլիկեան դղեակի մը աւերակ – ները։

Թաշուճու, Լիմաճ Գալէսի, Այաքեկլա ուր թաղուած ըլլալ կը համարուի Սըրբուհի Թեկղ որ դարձի եկած էր Ս. Պօղոս Առաքեալի քարոզութեամբ, կը նըշմարուին հինգերորդ դարու եկեղեցիի մը մնացորդները։

Սիլիֆքէ, նախկին Սելեւկիա կալիկադնոսի, հիմնուած Քրիստոսէ երեք դար առաջ Սելեւկոս Ա.էն, որուն բաժին ինկած էր Կիլիկիան, Մեծն Աղեքսանդրի մահէն յետոյ։

Մեծն Լեւոնի Կիլիկիային մէկ երրորդը կորած ենք արդէն գալով արեւմուտքէն։

1190ին Գերմանիոյ Փրեդերիկոս Ա. Շիկամօրուս կայսրը գլուխ անցած երրորդ խաչակրութեան մտաւ Փոքր Ասիա. ստիպուեցաւ Գոնիան գրաւել յարձակումով եւ շարունակ կռուիլ յոյն հրոսակ – ներու դէմ։ Դեսպաններ ղրկեց Մեծն Լեւոնի, անոր աջակցութիւնը ուզելով «սուրբ» պատերազմին համար։ Լեւոն Ռուբինեան՝ ոչ միայն առատ պաշար ղրկեց եւրոպական բանակին, այլ եւ փոխադրութեան միջոցներ, ուղեցոյցներ, թանկագին ընծաներ, խոստանալով իր բանակին աջակցութիւնը. իսկ կայսրը՝ փոխարէն արքայական թագով պսակել ուզեց Հայոց իշխանը։

Հայկական չքեղ պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելաւ Ս. Ներսէս Լամբրոնացիի նախագահութեամբ, կայսրը հրաւիրելու Կիլիկիոյ մայրաքաղաքը՝ Սիս։

Փրեդերիկոս մտած էր հայկական հողերը եւ բանակ զարկած Սելեւկիա քաղաքի մօտ, Կալիկատնոս գետին ափե – րուն։

Հայկական պատուիրակութիւնը երբեք չտեսաւ կայսրը, որովհետեւ սա, ճաշէ մը վերջ, ուզելով լոգանք առնել գետին մէջ, ուղատապէ մը բռնուելով, անհե – տացաւ սառնորակ ջուրերուն մէջ... եւ Սելեւկիա պատմութեան անցաւ որպէս Գերմանիոյ կայսեր՝ Փրեդերիկոս Շիկամօրուսի բացօթեայ դամբարան։

Կալիկադնոս գետին վրայ (Կէօքսու, մկրտուած Թուրքերէ) կայ հին կամուրջ մը ուսկից հայկական բերդին համայնապատկերը կը տեսնուի. բերդին ներքեւ ժայռին մէջ փորուած հսկայ հոր մը կայ որ մինչեւ այսօր կը ծառայէ որպէս ընտիր ջրամբար։ Քաղաքին հին աւերակ – ներուն մէջ կարելի է նշմարել նաեւ հռոմէական թատրոնի մը եւ գետնադամբաններու մնացորդներ։

ԷՐՄԷՆԻ ՆԷ ՏԷՄԷՔ

Պահ մը կանգ կ՚առնենք. Ատրիանօն արդէն ամբողջութեամբ տեղեակ է հայկական Կիլիկիոյ պատմութեան. այնքան հարցումներ ուղղած է ինծի ճամբու ընթացքին, որ ինծի պէս, գրեթէ ինքն ալ, իրը կը նկատէ այս ամէնը. չէ՞ որ իր հայրենակիցներէն Ճենովացիներն ու Վենետիկցիներն ալ ապրած են այս ափե – րուն։ Գրեթէ կ՚ամչնայ որ ցարդ ան – տեղեակ էր այս բոլորին եւ հայ եկեղեցականի մը պատահական հանդիպումովն է որ տէր եղած է այսքան հարստութեան։

Իմրէճ Փալաս պանդոկին ճաշարանն ենք. միակն է որ բանի մը կը նմանի. 26 հազարամեթր ճամբայ ունինք կորելիք տակաւին Կոռիկոս հասնելու համար, վերադարձի ճամբան բռնելէ առաջ։

Թարմ կանաչեղէն եւ պտուղներ կ՚ապըսպրենք, քիչ մը զօրանալու համար եւ մեր տպաւորութիւնները իրարու կը փոխանցենք. ինք առաջին իսկ վայրկեանէն քանած է բնակիչներու կեղտոտութենէն եւ կը գգուշանայ մսեղէնէ եւ առ հասարակ խոհանոցի կերակուրներէն։ Ես թէեւ նուազ դժուարահաճ՝ կը հետեւիմ իրեն։ Օդը տաք է, բայց ծովէն զով զեփիւռ մը կ՚անուշցնէ մեր յոգնութիւնը։

Վայրի եղնիկի աչքերով, արեւէն սեւցած, բոկոտն, մազերը ածիլած 12ամեայ պատանի մը կը մօտենայ մեր սեղանին, կարկտուն տաբատին գրպանէն մի քանի պղնձեայ դրամներ ներկայացնելով մեզի. Ատրիանօն բնազդաբար պնակները կը հեռացնէ որ տղուն ձեռքը չհպի ա – նոնց։

— Էֆէնտիմ, հին դրամներ, 50 լիրայի։

Յայտնի է որ կեղծ էին այդ «հին» դրամները, ինչպէս շատ անգամ հանդի – պեցանք մեր ճամբու ընթացքին. տեսակ մը ճարտարարուեստ դարձած հասութաբեր եկամուտ մըն է ծովեզերեայ այս հին կեդրոններուն՝ որոնց գլխաւոր զոհերն են ընդհանրապէս միամիտ ամերիկացի մամիկներ։ Ատրիանօն Իտալացի է, ես Հայ...

Պղինձները ափիս մէջ կ՚առնեմ. «Կաբողութեամբն Աստուծոյ Լեւոն Թագաւոր Հայոց». գիրերը շատ յստակ ընթեռնլի են. որքան ալ կեղծ ըլլան անոնք, սա Թուրք տղան գրպաններուն մէջ, սա հայ գիրերը, այս ափերուն վրայ... դող մը կ՚անցնի սրտէս։

— Ապտուլլահ (այդպէս կը կոչուէր) ուրտեղէ՞ն գտար ասոնք։

— Էֆէնտիմ, մարդու մի ըսեր, Գալէին (բերդին) մէջէն։

— Սուտխօս ես, Ապտուլլահ, ասոնք դրամ չեն, Աթաթիւրքին նկարը չկայ վրան։

— Աստուած վկայ, էֆէնտիմ, ասոնք էրմէնի են, Աթաթիւրքէն շատ առաջ։

— Էրմէնի նէ՞ տէմէք (էրմէնի ի՞նչ ըսել է)։

— Մեզմէ առաջ հին ժողովուրդ մըն է որ հոս ապրած է։

— Դուն դպրոց կ՚երթա՞ս Ապտուլլահ։

— Չէ, էֆէնտիմ, ես գրել կարդալ չեմ գիտեր։

— Բեզի ո՞վ ըսաւ որ էրմէնին հոս ապրած է։

— Բոլոր կ՚ըսեն, հարցո՛ւր, էֆէն – տիմ, ամէնքը գիտեն, Աստուած վկայ, էֆէնտիմ, սուտ չեմ խօսիր, Աստուած վկայ...։

(Շար. – 4)

«ԼԻԲԱՆԱՆ՝ ՓՈԹՈՐԻԿԻ ՄԷՋ»

Ամէնուր կրակ ու ծուխ։ Հրացաններ, թնդանօթներ, այլազան ու այլաչափ, կ՚արձակուին չորս կողմերէն, առանց գիտնալու ինչո՛ւ։ Երբեմնի չէն ու խա – ղաղ Լիբանանը դարձեր է այսօր աւերակ ու ծուխ։ Մարդիկ, երիտասարդ, պա – տանի, նոյնիսկ կիներ՝ զինուած, փողոցներու մէջ օրհասական պայքար կը մղեն, չեն գիտեր ի՛նչ նպատակի համար։ Յաճախ իրենք ալ չեն գիտեր։

Փա՞ստ։

Լիբանանի՝ փոթորիկի մէջ փաստանկար ժապաւէնին մէջ այնքա՜ն հմտօրէն եւ ատարկայական մօտեցումով կը ներկա – յացուին զանազան քաղաքական հոսանքներու պատկանող մարդեր, որոնք իւրայատուկ մեկնաբանութիւն կուտան ներ – կայ տագնապին։ Այնքան հակասական ու այնքան բազմազոյն են արտայայտուած կարծիքները, որ մարդ կը մղուի մտածելու որ 20րդ դարու վերջին քառորդին, տակաւին մարդիկ կ՚ապրին արեւելեան կողմն աշխարհի, մասնաւորաբար «Արեւելքի Զուիցերիոյ» մէջ, որոնք կորուած են արդի ժամանակաշրջանի քաղաքակրթութենէն ու տակաւին կը տուայտին տգիտութեան ու աւատապետական դարա – շրջաններու խաւարին մէջ։ Ո՞վ կոչած է Լիբանանը «Արեւելքի Զուիցերիա»ն, չեմ գիտեր, բայց վստահաբար՝ կատակ մը ըրած ըլլալու է։

Վաւերագրային ժապաւէնը կը սկսի յատկանշական տիպարի մը ներկայացումով։ Արդարեւ, Ֆրանսայէն հրաւիրուած « մահուան ուսուցիչ » մըն է ան, որուն պարտականութիւնն է սորվեցնել սպան – նելու ձեւերն ու հնարքները խումբ մը երիտասարդներու, որոնք կը վճարուին լիբանանցի քաղքենի երիտասարդի մը կողմէ որ կ՚ուզէ ունենալ իր անձնական բանակը։ «Մահուան ուսուցիչը» լաւա – գոյն կերպով կը մարզէ ու կը դաստիարակէ։ Ան, որ մասնակցած է Ալժերիոյ եւ Հնդկաչինի պատերազմներուն եւ ներկայիս հանդստեան կոչուած, թղթակցի մը հարցումին պատասխանելով կ՚ըսէ. «Կը սիրեմ մարդ սպաննել, բայց չեմ գիտեր ինչո՛ւ։ Զիս կը կոչեն արինածարա»։ Իրաւունք ունին։

Այնուհետեւ, պաստառին վրայ տեղի կ՚ունենայ տողանցքը զանազան հոսանք – ներու պատկանող անհատներու, որոնք կը պարզեն տիրող կացութիւնը ու տագնապին պատճառները։ Քրիստոնեային համար՝ Պաղեստինցիներու ներկայու – թիւնն ու անոնց սանձարձակ գործունէութիւնն է լիբանանեան հողին վրայ. մահմետականին համար՝ ընկերային հարց մըն է, որ կը մատնանշէ տիրող անարդարութիւնը՝ տարիներէ ի վեր. անար – դարութիւն մը որուն զոհերն են առաւելաբար մահմետականները, որոնց բնա – կավայրերուն մէջ չկան կեանքի, աշխատանքի ու յառաջդիմութեան տանելի պայմաններ։ Գիւղական շրջաններուն մէջ, գիւղացին տակաւին հնադարեան միջոցներով է որ կ՚իրագործէ արտադ – րութիւնը։ Յաճախ ջուրի տագնապ կայ. կառավարութիւնը անհրաժեշտ ուշադ – րութիւնն ու հոգածութիւնը ցոյց չի տար։ Այս իրականութեան կողքին կայ միւս ծայրայեղութիւնը։ Դասակարգ մը, որ անշուշտ մեծ տոկոս մը չի կազմեր, կը լողայ շքեղութեան եւ շռայլութեան մէջ։ Քանի մը աւատապետական կարգի ընտանիքներ, կը շահագործեն գիւղացին ու խեղճը։ Թէեւ կարելի չէ խօսիլ ստորակական դարաշրջանի մը մասին, բայց պէտք է շեշտել որ յաճախ նման կացութիւններու կարելի է հանդիպիլ զանազան շրջաններու մէջ, յատկապէս ծխախոտի մշակումով եւ ձկնորսութեամբ զբաղող աշխատաւորներու մօտ, որոնք առաւօտեան ժամը 3էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 6ը կը տքնին՝ ի խնդիր պատառ մը հացի։

Թղթակցի հարցումին պատասխանե – լով՝ փաղանգաւոր կուսակցութեան պետ,

ԱՏՐԻԷՆ ԵՒ ԺԻԼՊԷՐ ՏԸ ԼԱ ՖԱՅԷԹ

Հիւսիսային Ամերիկայի ազատագրու – թեան երկու հարիւրամեակն է գալ տարի։ Ակադեմական ողբացեալ Անտրէ Մօռուա շահեկան ուսումնասիրութիւն մը ունի եւ Լա Ֆայէթի կնոջ Ատրիէնի մասին գրած է գիրք մը, ուր կ՚երեւայ նաեւ հերոսական դիմագիծը Ժիլպէռ Մօթիէ տը Լա Ֆայէթի, բարեկամը Ճորճ Ուաշինկթընի եւ զօրավար ֆրանսական յեղափոխութեան։

Ատրիէն տը Նօայլի ընտանիքը կը պատկանէր հին ազնուական դասուն, կապեր ունենալով պալատին հետ։ Սակայն Ատրիէնի մայրը, դքսուհի տ՚Այէն ամէն բանէ աւելի կը սիրէր զբաղիլ իր հինգ աղջիկներու դաստիարակութեամբ։ Անոնք կը բնակէին Օթէլ տը Նօայլ, Սէնթ Օնորէ փողոցին մէջ։

Ատրիէն տասներկու տարեկան էր երբ իր հայրը առաջարկեց իր կնոջ ամուս – նացնել աղջիկը տը Լա Ֆայէթի հետ, որ տասնըչորս տարեկան էր։

Լա Ֆայէթ կը սերէր Օվերնիացի հին ընտանիքէ մը, որ Շավանեաքի դղեակը կ՚ապրէր։ Հայրը զոհ եղած էր Անգլիացիի մը գնդակին։ Կանուխ մեռած էր նաեւ մայրը եւ մեծ հայրը եւ որբ մնացած Ժիլպէռ տը Լա Ֆայէթ տէր դարձաւ հսկայ հարստութեան մը։ Հօրաքոյրը գուրգուրանքով մեծցուց եւ խնամեց զայն Շավանեաքի դղեակին մէջ։ Մանուկ հասակէն Լա Ֆայէթ ցոյց կուտար նախանձախնդրութիւն, բանականութիւն եւ փափաք ունէր օր մը մեծ մարդ ըլլալու։

Հայրը զինուոր եղած ըլլալով զայն դրին թագաւորին ծառայութեան մէջ իբրեւ զօրագունդի հրամանատար։

Պալատի շուրջի ընտանիքներէն շատեր կ՚ուզէին ամուսնացնել իրենց աղջիկները Լա Ֆայէթի հետ, միայն Ատրիէնի մայրն էր որ կը մերժէր աղջիկը տալ անոր։ Բայց ի վերջոյ համոզեցին, ըսելով թէ ամուսնութիւնը երկու տարիով պիտի յետաձգէին եւ թէ աղջիկը պիտի չհեռանար, ու Օթէլ Նօայլ պիտի բնակէին, որով համաձայնեցաւ եւ ամուսնացան 1774ին։

Ատրիէն իր ամուսնական կեանքին մէջ եղաւ գորովագութ կին մը ամուսնոյն հանդէպ։ Լա Ֆայէթ հրամանատար նշանակուեցաւ Մէսի մէջ եւ նամակներ կը գրէր իր կնոջ կոչելով զայն սիրելի սիրտս։ Սակայն հանդերձ անտարբեր ալ չէր կիներու հանդէպ։ Ատրիէն համբերութեամբ կը տանէր։ Երբ Փարիզ վերադարձաւ Լա Ֆայէթ ինքզինք նետեց Վերսայլի հաճոյքներուն մէջ։ Այս չհկահեր տղան կը պարէր անշնորհք կերպով, ինչ որ ծիծաղը կը շարժէր Թագուհի Մառի Անթուանէթի եւ արդէն պաղութիւն մը կար այս երկուքին միջեւ։ Այդ Թուականներուն Վերսայլի մէջ բարեկամուհի մը չունենալը ծիծաղելի էր եւ Լա Ֆայէթ միտքը դրաւ բարեկամուհի մը գտնել։

Ընտրեց երիտասարդ գեղեցկուհի Ակլաէ տը Էօնօսթէյնը, որուն վրայ սիրահարած էր արքայական արիւն կրող իշխան մը, տղան եւ գահաժառան – գը Օռլէանի դուքսին։ Լա Ֆայէթի համար յանդգնութիւն էր առած քայլը եւ չյաջողեցաւ։

Ատրիէն ծանօթ էր այն առենուան բարքերուն եւ կը մտածէր թէ ժամանակին իր հայրն ալ խաբած էր իր մայրը։

1775ին երբ Անգլիոյ Թագաւորին եղբայրը Կլուսթըր դուքսը Մեսէն կ՚անցնէր, դառնութեամբ կ՚արտայայտուէր Ամերիկացիներու յեղափոխութեան մա – սին։ Ամերիկա այդ միջոցին անգլիական գաղութ մըն էր։ Լա Ֆայէթ մտիկ ըրաւ իշխանին այս դառն խօսքերը։ Պաշտպանելու համար ազատութիւնը, Լա Ֆայէթ խսկոյն որոշեց միանալ յեղափոխական – ներուն։ Այսպէսով մտածեց կրնայ վրէ – ժը լուծել Անգլիացիներէն, որոնք սպաննած էին իր հայրը։

Ատրիէնի ծնողքին համար քիչ մը խորթ թուեցաւ այս գաղափարը։ Բայց Լա Ֆայէթ գաղտնօրէն տեսնուեցաւ Ամերիկայի պատգամաւոր՝ Սայլըս Տինի հետ, որ բանակի մեծ համարակալի պաշտօն մը առաջարկեց անոր։ Տասնըինը տարեկան տղու մը համար մեծ խայծ էր այդ պաշտօնը։ Լա Ֆայէթ ծպտուելով խաբեց ոստիկանութիւնը եւ մտաւ Վիքթուառ նաւը որ ճամբայ ելաւ 1777 Ապրիլին դէպի Ամերիկա։

Ատրիէն ամուսինէն լուր չառաւ մինչեւ Օգոստոս, բայց վերջապէս եկաւ լուրը թէ Լա Ֆայէթ զօրավար է, թէ վիրաւորուած է, թէ մեծ յաղթութիւններ տարած է եւ հերոսացած է։

Փարիզի եւ Վերսայլի մէջ արդէն առած էին լուրը թէ Ուաշինկթըն իբրեւ բարեկամի կը վարուէր հետը եւ նոյնիսկ խորհուրդ կը հարցնէր։

Ատրիէնի ծնողքը ոչ միայն այլեւս քէն չպահեց, այլեւ անոր փառքով կը գգեստաւորուէր։ Փոքրիկ մարդիկուհին՝ Ատրիէն առաջնակարգ դէմք դարձաւ։ Մեծուկ Վոլթէրը խնդրեց որ անոր ծանօթացնեն զինք եւ մէկ ծունկը գետին դնելով ըսաւ. «Կ՚ուզեմ իմ մեծարանքիս հաւաստիքը ներկայացնել Նոր Աշխարհի հերոսին կնոջ։ Թո՛ղ ապրիմ այնքան, որ կարենամ ողջունել անոր մէջ իբրեւ ազատիչը հինին»։

Մ. Մ.

(Շար. – 1)

Հ. Բ. Ը. Մ. Ի

62ՐԴ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

— O —

1974ին Միութիւնը ազգապահպանման նպատակներու համար յատկացուցած է 2·803,632 տոլար

ՆՄԲ.— Հոկտ. 18ին Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունեցած է Հ.Բ.Ը.Մ.ի 62րդ ընդհ. ժողովը: Ստորեւ կուտանք այդ ժողովին տեղեկագրութեան գլխաւոր մասերը.—

Հ. Բ. Ը. Միութեան 62րդ ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ Շաբաթ Հոկտ. 18ին Առաջնորդարանի Հ. եւ Ա. Գալուքճեան հանդիսասրահին մէջ, Նիւ Եորք, ատենապետութեամբ ցկեանս նախագահ Ա. Մանուկեանի եւ մասնակցութեամբ 111 իրաւասու անդամներու, որոնք կը ներկայացնէին 1154 իրաւասու ձայներ:

Նախագահ Ա. Մանուկեան իր բացման ճառին մէջ մասնաւոր գոհունակութեամբ յայտնեց թէ 1974 Դեկտ. 31ին Միութեան հիմնադրամները, նախորդ տարուան բաղդատմամբ, կրած էին 3·112·937 տոլարի յաւելում մը եւ տոմարական արժէքով բարձրացած՝ 28·120·367 տոլարի: Այս աճին շուրջ կէսը արդիւնք էր ներդրումներու մէջ իրականացած արժեւորումի և միւս կէսը՝ նուիրատուութեանց: Միութեան յատկացումները 1974ին նոր մրցանիշ մը հաստատած էին: Ընդհ. ելքը եղած էր 3·431·272 տոլար, որ նախորդ տարուան բաղդատմամբ 585·340 տոլար աւելի էր, եւ որուն շուրջ 80 առ հարիւրը, այսինքն 2·803·632 տոլար, յատկացուած էր զուտ ազգապահպանման նպատակներու—կրթական գործի՝ 2·200·109 տոլար, մշակութային նպատակներու՝ 152·526, երիտասարդական շարժումներու՝ 128·477 տոլար, խնամատարական ձեռնարկներու՝ 172·926 տոլար, եւ ըստ կտակային պայմանագրական տրամադրութեանց՝ անհատներու եւ ազգային-կրօնական հաստատութեանց՝ 149·593 տոլար:

Նախագահը յիշեց 1974ին բացուած Միութեան դպրոցներն ու մշակութային-երիտասարդական կեդրոնները, — Պուէնոս Այրէսի Մարի Մանուկեան երկրորդական վարժարանը, Տիթրոյթի Ա. Մանուկեան վարժարանի երկրորդական բաժինը, Անթիլիասի նորաշէն Պօղոս Գ. Կալֆայեան վարժարանը, Մոնթեվիտէոյի Նուպարեան վարժարանի նորակառոյց շէնքը, Մարսիլիոյ, Սան Փաւլոյի եւ Գորտոպայի մասնաճիւղերուն կեդրոնները, Փարիզի Ա. Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը եւ այլ շինարարական ձեռնարկներ, որոնց համար յատկացուած էր 858·742 տոլարի մեծ գումար մը, որ մաս չի կազմեր Միութեան ընդհանուր ելքին: Ասոնց առընթեր ան մասնաւոր գոհունակութեամբ յիշեց թէ կարելի եղած էր վերաբանալ Մելքոնեան կրթական հաստատութիւնը, որ, ինչպէս ծանօթ է, ամբակոծուած էր Կիպրոս խուժող թրքական ուժերէն: Ժողովականներուն ուշադրութեան յանձնեց այն իրողութիւնը, թէ վերջին քանի մը տարիներուն նման Միութեան 1974ի տարեկան ելեմուտքին մէջ գոյացած էր 31·250 տոլարի բաց մը: Ան զգացուց թէ հայապահպանութեան նուիրուած ջանքերը ո՛չ միայն դադար պէտք չէ ճանչնան, այլեւ հետզհետէ աւելի պիտի դժուարանան աշխարհի տարբեր մասերուն մէջ յառաջ եկող քաղաքական տագնապներու եւ տնտեսական ցնցումներու հետեւանքով, որոնք խորապէս կ'անդրադառնան տուեալ հայ գաղութներու կեանքին եւ Բարեգործականի ձեռնարկներուն վրայ եւ որոնք նախատեսութիւն եւ պիւտճէական սահմանագծում չեն ճանչնար: Նախագահը խոր ցաւով անդրադարձաւ Լիբանանի ներկայ տխուր դէպքերուն եւ յոյս յայտնեց, թէ Միութեան հետ բովանդակ գաղութահայութիւնը իր եղբայրական օժանդակութիւնը պիտի բերէ Լիբանանի մեր աղէտեալ եղբայրներուն, եթէ դժբախտ տնօրինումով մը ողբերգութիւնը շարունակուի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ընդհ. Տնօրէն Մ. Հայկենց ներկայացուց Միութեան 1974 տարեշրջանի 51 էջնոց տեղեկագիրը, որուն հայերէն տպագրեալ օրինակներն ու անգլերէն թարգմանութիւնը ժողովականներուն բաժնուած էին նիստին սկիզբը: Ան յայտնեց, թէ Միութիւնը 1974ին ունէր 20 սեփական վարժարաններ՝ 5611 երկսեռ աշակերտութեամբ եւ 414 ուսուցիչներով, կրթաթոշակ տուած էր 295 համալսարանական եւ 48 արհեստագիտական վարժարան յաճախող ուսանողներու եւ օժանդակած էր աւելի քան 60 ազգային եւ յարանուանական դպրոցներու եւ հայեբէնի դասընթացքներու, կրթական ձեռնարկներու համար տրամադրելով 2 միլիոն 200·109 տոլարի պատկառելի գումար մը, որ նոր մրցանիշ մըն էր Միութեան տարեգրութեանց մէջ:

Կեդր. Վարչ. ժողովի գանձապահ Արթին Ալանեան ներկայացուց Միութեան 974 տարեշրջանի հիմնադրամներուն եւ ելեւմուտքին ամբողջական պատկերը, զայն բաղդատելով 1973ի թուանշաններուն հետ: Միութեան ընդհ. գոյքը 1974 Դեկտ. 31ին կը գնահատուէր 29·628·087 տոլար, որ անցեալ տարուան բաղդատմամբ շուրջ երեք միլիոն տոլար աւելի էր: Ան խորհրդածեց նախագահին կողմէ մատնանշուած ելմտական բացին շուրջ, որ վերջին տարիներուն կուտակուելով 1974ի վախճանին հասեր էր մօտ 200·000 տոլարի, իբրեւ հետեւանք ազգային պահանջներու:

Ընդհ. ժողովի Բ. նիստը սկսաւ ժամը 1·30ին: Կեդր. Վարչ. ժողովի իրենց եռամեայ պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներու տեղ վարչական մասնակի ընտրութեան համար երկպատիկ ցանկ մը ներկայացուց նշանակիչ յանձնախումբի ատենապետ Պ. Արթին Ալանեան, որ նաեւ իւրաքանչիւր թեկնածուի մասին սեղմ տեղեկութիւններ տուաւ: Գաղտնի քուէարկութեամբ վերընտրուեցան հետեւեալները.

ՄԽԱՅԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ՝ Տոքթ. Վարդգէս Մկրտիչեան, Տոքթ. Բերկրուհի Սվաճեան, Տիգրան Սմսարեան, եւ Եդուարդ Մարտիկեան: ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ՝ Մուշեղ Ճիւէրճեան, Արա Զամքերթէն, Լօժէն Բաբալեան, Ռոժէ Զըրաշեան:

Հաշուեքննիչ յանձնախումբի անդամ վերընտրուեցաւ Պ. Հայկ Թռնամեան՝ երեք տարուան շրջանի մը համար: Պ. Կերի Համբարի տեղ, որ Քալիֆորնիա հաստատուած ըլլալուն պատճառաւ հրաժարած էր, մէկ տարուան շրջանի մը համար անդամ ընտրուեցաւ Պ. Սուրէն Ալաչէմճեան: Յանձնախումբին երրորդ անդամն է Պ. Երուանդ Մավեան՝ երկու տարուան շրջանով:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

փէյր Ճեմայէլ կ'ըսէ. «Մեր հայրենիքին մէջ մենք մեզի ապահովութեան մէջ չէինք զգար, հետեւաբար ստիպուած եղանք զէնքի դիմել ինքնապաշտպանութեան համար»: Ճեմայէլ կողմնակից է Լիբանանի սահմանադրութեան անաղարտ պահպանութեան, ինչ որ ժամանակավրէպ է ներկայ պայմաններու մէջ, քանի որ ան միակողմանի կերպով կը պաշտպանէ մենաշնորհեալ դասակարգի մը շահերը: Ազգային պլոքի պետ Ռէմոն Էտտէ կ'առաջադրէ «խորունկ բարենորոգումներ ընկերային մարզէն ներս»: Այս տեսակէտէն համակարծիք են նաեւ քրիստոնեայ ղեկավար կարգ մը դէմքեր:

Հարցումներ կ'ուղղուին տարբեր «բանակ»ներու մասնակցող մարտիկներուն, որոնք կը բացատրեն պայքարին իրենց մասնակցութեան պատճառները: Համայնավար կին մը՝ զէնք ի ձեռին, կ'ըսէ. «Կը կռուիմ, որովհետեւ կը հաւատամ ուրիշ Լիբանանի մը, քան այսօրուան՝ անարդարութեամբ լեցուն Լիբանանի». մահմետական երիտասարդ մը, խոր համոզումով մը կը շեշտէ թէ կը կռուի «փախստ փաղանգաւորներու դէմ», փաղանգաւոր «բանակային»ը կը կռուի հայրենիքի ապահովութեան եւ հողային ամբողջականութեան պահպանութեան համար:

Ժապաւէնը ցոյց կուտայ նաեւ Պէյրութի մէջ պաղեստինեան վրնուոր-ները, որոնք կարծէք Պետութեան մէջ Պետութիւն ըլլային: Ունին իրենց սեփական բանակը որ յաճախ աւելի արդիական միջոցներով զինուած է քան պետական բանակը:

Լիքանանը՝ փոքրիկի մէջ վաւերագրային ժապաւէնը կուտայ պատկերը Լիբանանի ներկայ տագնապին, այնպէս ինչպէս որ է: Տագնապ մը՝ իր բովանդակ բարդութեամբ, որ կրնայ լուծուիլ միայն ա՛յն պարագային, երբ իւրաքանչիւր լիբանանցի գիտակցի եւ նկատի ունենայ նաեւ ուրիշ լիբանանցիի մը պահանջները:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Գնահատելի ձեռնարկ մը զոր կը կատարէ Սիփան – Կոմիտաս, որու ղեկավարը՝ Կարպիս Ափրիկեան սալի (տիսք) վրայ պատրաստած է Կոմիտասի Պատարագը եւ Կանաչեանի գլուխ-գործոցները, մէկ ալպոմի մէջ, որ կը կրէ «Վարպետը եւ իր աշակերտը» տիտղոսը:

Կոմիտասի պատարագը խրագործուած է Փարիզի Նոթր-Տամ տէ Պլան-Մանթօ եկեղեցւոյ մէջ, որ ունի կատարեալ լսաբանութիւն (akուսթիք): Կարպիս Ափրիկեանի տաղանդին եւ երգչախումբի անդամներուն ջերմեռանդութեան միացած են բացառիկ ձայներ՝ Սոնիա Նիկողոսեան, Մկրտիչ Պօղոսեան, Ռընէ Մարթայեան, Մարիօ Հանիոթիս: Ձայնագրութիւնը կատարած է Փաթէ-Մառքոնի, սթերէօ (սթերէօ – քոմփաթիպլը, որ կը լսուի միաձայն ալ):

Երկրորդ սալը կը բովանդակէ Կանաչեանի ամէնէն գեղեցիկ գործերը՝ Նանար, Վարդերի հետ եւայլն, կը տպագրուի 1976ի սկիզբը:

Ամբողջութիւնը կ'առաջարկուի բաժանորդագրութեան ձեւով, որ անմիջական կերպով իրաւունք կուտայ Կոմիտասի սալին եւ ալպոմին եւ 76ի սկիզբը՝ Կանաչեանի:

Բաժանորդագրութիւնը կը փակուի 1976 Յունուարի վերջ:

Կարելի է դիմել երգչախումբի անդամներուն եւ Երեքշաբթի ու Ուրբաթ օրերը, ժմ 20·30էն սկսեալ 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Լենինականցի Կարօն մտաւ ռեստորան, դիմեց բուֆետապանին.

— Ապերօ՛, լից հարիւր գրամ, քանի չի սկսուէ:

Խմելուց յետոյ նորից խնդրեց.

— Հադըմ էլ լից, քանի չի սկսուէ:

Խմեց ու երրորդը պահանջեց:

— Ախպօր պէս, մէկ էլ լից, քանի չի սկսուէ:

Բուֆետապանը զայրացաւ.

— Ծօ՛, փողը տուր, նոր խմէ:

— Ըհը՛, սկսա՛ւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ե.

Վան, 4 Հոկտ. 1909

Բուռն ծափահարութիւններ ցոյց տուին թէ Վասպուրականի Հայութիւնը կ'արթննար իր խոր քունէն եւ գիտակցաբար կը ճանչնար իր վատ թշնամիները:

Դասախօսութիւնները աւարտելէ ետքը՝ ընկեր Սարսափունի առաջարկեց որ պայքարը գործնական հողի վրայ դնելու համար գիտակից երիտասարդներէ մի խումբ կազմուի «Գաւառացի մարտախումբ» անունի տակ՝ կռուելու համար Պոլսահայերու դէմ:

Ներկաներուն մեծ մասը խկոյն արձանագրուեցաւ եւ միթինկը ցրուեցաւ կատարեալ կարգապահութեամբ:

Հարկ է ըսել որ Վանի մէջ առաջին յաջողութիւնն էր որ ձեռք բերինք այս դասախօսութիւններով: Բայց ընկեր Սարսափունի եւ ես խորհեցանք որ կիսկատարգործ մը պիտի ըլլար միմիայն Գաւառացին Պոլսեցիին դէմ հանել, հարկ էր նաեւ մի ուրիշ փրկարար բաժանում, այն է՝ գիտակից կռուող ուժերը կանգնեցնել տեղացի մութ ուժերուն դէմ:

Ասոր համար դասախօսութիւններու մի նոր շարք հարկ էր սարքել եւ հիմա այդ բանին կ'աշխատինք: Յուսալի է որ վերջապէս կռիւը կը պայթի մօտ ատենէն Վանեցի հայ յետադիմականներու եւ ազատականներու միջեւ:

Մեր պայքարը պիտի մղենք հաւասարապէս ընկերական, հասարակական, քաղաքական, տնտեսական, մտաւորական, ընտանեկան, կուլտուրական, կրթական եւ աշխատաւորական հողի վրայ:

Վանի մէջ հայ յետադիմական տարրը որ մի քանի ամիս առաջ, երբ նոր հասած էի, դրեթէ գոյութիւն չունէր, այժմ սկսած է կազմակերպուիլ: Դա մի միխիթարական երեւոյթ է եւ կարելի է ըսել որ մենք ալ մեր բաժինը ունեցանք այս գործի մէջ: Յետադիմական տարրը, այսպէս ասած՝ իր գոյութիւնը չէր գիտեր, նա ինքզինքը կը համարէր Հայ եւ միանգամայն ազատասէր Սահմանադրական. մենք, առաջին անգամ, ցոյց տուինք իր սխալմունքը եւ զինքը դրինք ուղիղ ճամբու մէջ:

Ինչպէս ընկեր Սարսափունի շատ ճիշդ կերպով դիտել տուաւ ինձ, Մարտ 31ի դէպքերը սա անգնահատելի օգուտը ունեցան որ ծնունդ տուին հայ յետադիմական եւ չէրիաթճիական որոշ տիպին: Մինչեւ այդ թուականը, յայտնի է որ այդ որոշ տիպը գոյութիւն չունէր: Առաջին անգամ մեր Պոլսոյ ընկերները ստեղծեցին յետադիմական, հակասահմանադրական Հայը, այդ անհրաժեշտ թշնամին որու դէմ պիտի կռուէինք:

Դժբախտաբար, որչափ որ իր գոյութիւնը բոնի ընդունել տուինք իրեն, դարձեալ յետադիմական տարրը կը ջանայ ինքզինք ուրանալու. նա չունի քաղաքացիական առաքինութիւն իր յետադիմականի դիրքը պահպանելու: Ասոր համար, հարկ է պայքարիլ անընդհատ, մինչեւ որ այդ տարրը ստիպուի ինքզինք յայտնել որոշապէս:

Առջի օր, ընկեր Սարսափունիի հետ, գնացինք այցելել մի յայտնի ջոջ աղայի, Վարդան Սողիկեանի: Դա մեզ յայտնեց ազատական գաղափարներ եւ նոյնիսկ ըսաւ թէ ինք թունդ սահմանադրական է եւ պատրաստ է նոյնիսկ իր կեանքն ու հարստութիւնը զոհել նոր րէժիմի պահպանութեան համար:

— Ապտիւլ Համիտը չէ՞ք ուզեր կրկին գահին վրայ տեսնել, հարցուց ընկեր Սարսափունի:

— Աստուած չընէ, գոչեց Վարդան Աղա ձեռքերը երկինք բարձրացնելով:

Եւ այդ մարդը՝ երեւի՝ անկեղծ էր իր արտայայտութեան մէջ:

Պէտք է գիտնալ որ Վարդան Սողիկեան մի բացառութիւն չէ. այդ տեսակ անոմալիներ շատ կան Վանի մէջ: Մարդիկ որոնք մեր գիտակից շարքերէն չեն, բայց եւ այնպէս ազատական ու սահմանադրասէր կը դաւանին ինքզինքնին: Այդ տարօրինակ անոմալին շատ կը դժուարացնէ մեր պայքարի գործը:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Մուշեղ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Տէր–Յակոբեան, Պ. Շահէն Կարապետեան եւ Կարապետեան հարազատները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Դեկտ. 14), Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ հօրեղբօր՝

ՄՈՒՇԵՂ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Տիրամայր այրի Տիկին Մարի Յովսէփեան եւ զաւակը Սեպուհ Յովսէփեան կը ծանուցանեն իրենց ազգական եւ բարեկամներուն թէ Կիրակի (Դեկտ. 14) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց սիրեցեալ հօր՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

(58 տարեկան)

յիշատակին, մահուան քառասունքին առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Դեկտեմբեր 14, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Պատգամաւորուհիի զեկուցում:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Կիրակի, Դեկտ. 14, առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 18րդ տարելիցը կը տօնուի Դեկտ. 14, Կիրակի օր, եւ կը մատուցուի պատարագ:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, եկեղեցւոյ բարերարներու և սատարողներու հանգուցեալ ծնողաց ի յիշատակ: Ի մասնաւորի Սիմմենակ Համբարձումեանի եւ Սարգիս Պալապանեանի հոգւոց ի յիշատակ–

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ հասարակութիւնը անխտիր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ որ Դեկտ. 14, Կիրակի, Ս. Յակոբայ տօնին առիթով՝ տեղի կ'ունենայ Եպիսկ. հանդիսաւոր պատարագ, որ կը մատուցանէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յետ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն ՊԱԼԱԿԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ, բարերար Վ. ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ, Տոքթ. Յ. ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆԻ, Յ. ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ, Ա. ԹԷՔԷԵԱՆԻ, Տ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ, ԹԱՀԹԱՃԵԱՆԻ, Վ. ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ, Ե. ԱՐՄԷՆԻ եւ Օ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ հոգիներուն համար:

ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի Դեկտ. 14ին Պուլվար Օտտոյի Հայոց եկեղեցիի պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի՝ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թաղիս Հոգեւոր Հովիւ ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետր. 8ին:

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Փարիզի մէջ Յունուար 18ին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պ. Կ. Փօլատեան 500 Ֆր. կը նուիրէ:

ՇԻՔԱԿՈՅԷՆ Յովսէփ Նիկողոսեան 50 տոլար:

ՍԵՒՐԱՆ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ 300 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ.— Ժան–Ժաք Վարուժան 150 ֆրանք:

ԼԱ ՍԻՈԹԱ.— Պ. Յակոբ Աճէմեան 30:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը իր դպրոցի աշակերտներուն եւ ծնողքներուն համար Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ բարեկամները:

INVITATION

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

VENDREDI 12 DECEMBRE A 21 H.

DUO PIANO - VIOLONCELLE

CHARLES RENEAU

RAFFI PETROSSIAN

BEETHOVEN — BAUD

SAINT-SAENS — GRIEG

MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16

PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՇՏՈՑ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Բարձր հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

եւ

Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետ

ԺՈԶԷՖ ՖՐԱՆԶԵՍՔԻԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ուրբաթ, Դեկտ. 12, ժամը 20.45ին

Salle des Fêtes, Rue Voltaire, Alfortville

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՄԱՐԻՆԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Տոմսերը ապահովել Ալֆորվիլի Ֆիլիփի սրճարանէն, հեռ. 368–61–35

ԱՅՑ՝

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը Հանգստեան տուները Կիրակի Դեկտ. 14, ժամը 13.30ին: Այս առթիւ օթոքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողներ կրնան մասնակցիլ:

Մեկնում Դեկտ. 14, ժամը 13.30ին, Փլաս Լէօն Պլում, Իսի:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ ժամը 17էն սկսեալ:

Հոն ներկայ է Կաղանդ Պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով բաշխելու համար ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Վարժարանի աշակերտներու քառաձայն երգչախումբը եւ

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ

իր նուագախումբով

ԵՒ ՍԵՒԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուին վարժարանի բարեկամները եւ համակիրները:

26, Ռիւ Թրուայոն, ՍԵՒՐ

Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ Դեկտ. 12, ժամը 20.30ին Մշակ. Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը Ուրբաթ, Դեկտ. 12ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 9ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Դեկտ. 12) ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տունը:

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

ԺԱՔ ՇԷԼԷԼԷՔԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ ԻՐ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—

2.500 ՖՐ.

ՅԱՏՈՒԿ ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻՆ

Մեկնում Դեկտ. 26 — վերադարձ Յուն. 8

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—

— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան — Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ ներթուդարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ

ԿԱՐԵՒՈՐ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԱՄԻՍ ՄԸ ԱՌԱՋ

Renseignements et réservations :

toutes agences HAVAS VOYAGES

et Jacques CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87 La Canebière

13001 MARSEILLE

Tél. : (91) 50-89-12

Lic. 97

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
12
VENDREDI
12 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.462
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.462

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՄԸ

— O —

Հրադադար մը եւս (14րդ, 15րդ, բան չի փոխեր արդէն) կնքուած է Պէյրութի մէջ բայց ոչ ոք յոյս ունի այլեւս թէ կրնայ բանի մը ծառայել: Քաղաքական գետնի վրայ անելը ամբողջական է: Ձախը՝ յուսախաբ է Սուրիայէն, որուն քաղաքականութիւնը չի հասկնար, Պաղեստինցիք ալ կասկածոտ դարձած են Դամասկոսի նկատմամբ եւ ընդհանուր կարծիքն այն է թէ վերջին 3–4 օրերու ջարդերու միակ պատճառն է Փ. Ճեմայէլի Դամասկոս երթալն ու նախագահին հետ տեսնուիլը: Կը յիշուի թէ նոյն այդ Շաբաթ առաւօտն է որ Ֆանարի մէջ չորս փալանժիստներու դիակները գտնուած են:

Երկու մեծ պանդոկներ՝ Սէն-Ժորժ (գրած էինք երէկ) եւ Ալքազար հրակոծներու հետեւանքով կրակ առած են: Իպրահիմ Քուլէյլաթի «վիժիլան»ները թոյլ չեն տուած որ կարգի ուժերը մօտենան եւ մարեն հրդեհները:

Երեքշաբթի (Դեկտ. 9) օրուան Օռիանը Ժուռը կ՚ըսէ թէ փողոց փողոց կռիւներէն տասնեակներով մեռեալներ կան: Երեքշաբթի օր «ազգ. համագումար» կոչուած ժողովը, որուն մասնակցելու համար 24 հոգի հրաւիրած էր նախագահ Ֆրանժիէ, տեղի չունեցաւ, ինչպէս գրած էինք արդէն, ձախ-մահմետականները մերժած ըլլալով մասնակցիլ: Յանուն Հայերու հրաւիրուած էր Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեան:

Ներքին նախարար՝ Շամուն բանակին հրահանգած է տեղ-տեղ միջամտել, ինչ որ նոր վրդովում ստեղծած է մահմետականներու մօտ եւ Ճոմպլաթ ըսած է որ այդ ձեւով Շամուն կ՚ուզէ օգնել նեղ կացութեան մատնուած փալանժիստներուն:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6ԷՆ ԱՌԱՋ

7.319 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 21.316 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ծամբորդի մը միջոցաւ ստացանք Դեկտեմբեր 1, 2, 3, 4 թուական «Ազդակ»-ները, այսինքն վերջին արիւնալի դէպքերէն առաջ ուր հետեւեալ պատկերը կը տրուի ցարդ (7 ամիսներու) տեղի ունեցած դէպքերուն.—

Վերջին եօթը ամիսներու ընթացքին Լիբանանի մէջ տեղի ունեցած ներքին բախումներուն շուրջ տրուած կիսապաշտօնական վերջին ցուցակին համաձայն, մարդկային եւ նիւթական վնասները կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը.

Մեռեալներ	7.319
Վիրաւորներ	21.316
Անհետացածներ	409
Գտնուած անծանօթ դիակներ	718
Կողոպտուած կամ քանդուած վաճառատուներ	873
Կողոպտուած բնակարաններ	715
Վնասուած շէնքեր	1.106
Վնասուած եւ գողցուած ինքնաշարժներ	1.247
Երկրէն հեռացած Լիբանանցիներ	250.000
Երկրէն մեկնած օտարահպատակներ	22.000
Երկրէն հեռացած օտար ընկերութիւններ	400
Անգործներ	100.000
Դպրոցներէ զրկուած աշակերտ.	220.000
Նիւթական ընդհ. վնաս 14 միլ. լիբ. ոսկի	

Քանի մը տողով

ՆԱԶԱՐԷԹԻ մէջ համայնավար արաբ խորայելացի քաղաքապետ մը ընտրուեցաւ ինչ որ բաւական հետաքրքրական երեւոյթ է: Թէեւ զարմանալու պատճառ ալ չըլլար եթէ խորհինք որ առաջին համայնավարը գուցէ Յիսուս ինքն էր եւ եղածը — այսօր — արդար է:

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ԱՂԷՏԸ

ԳԻՐՔԵՐԸ ՓՐԿՈՒԱԾ

Ձորեքշաբթի օր, Վենետիկէն կը հեռաձայնէին մեզի, մխիթարական կարեւոր լուր մը տալու համար, այն էր որ Մխիթար Աբբահօր գրադարանին գիրքերուն մեծ մասը փրկուած է, գլխաւորաբար շնորհիւ ժառանգաւորներու անհուն նուիրումին եւ աշխատանքին: Անոնք երկու գիշեր աչք չեն գոցած բոցերու մէջէն փրկելու ինչ որ կարելի էր փրկել ու այդ ձեւով փրկուած են հին գրադարանի թանկագին հատորներ: Ձորեքշաբթի կէսօրէ ետք դեռ հոս հոն կայծեր կային, մինչ վանք փութացած հրշէջները եւ օգնական ուժերը կը փորձէին ամրապնդել վնասուած պատեր, որոնք փլելու անմիջական սպառնալիքի տակ էին եւ նոր աւերներ պիտի գործէին:

×

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ
ՋԵՐՄ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալական մամուլը շատ լայն տեղ կուտայ այս աղէտին, առաջին էջերուն եւ ներսի էջերուն վրայ հրատարակելով նաեւ նկարներ, որոնք կրնան միայն խոր վիշտ պատճառել բոլորին ու մանաւանդ անոնց որոնք տեսած են վանքը, եկեղեցին, թանգարանը: Ամէն ինչ քանդուած, փճացած, մոխրացած ու տխուր է աւերակներու պատկերը:

Մեր տեսած թերթերու մէջ երկար սիւնակներ կան ու նաեւ ակնարկներ Հայոց պատմութեան:

ՈՒՆԻԹԱ (համայնավար պաշտօնաթերթ) մէկ նկար հրատարակած է առաջին էջը, որուն տակ գրուած է.— «Բոցերը լափեցին միլիառներու արուեստի գործերը Վենետիկի մէջ» ու 5րդ էջին վրայ, ուրիշ նկար մըն ալ հրատարակած է ու երկար յօդուած մը, որուն առաջին տողերն են.— Մշակութային անհաշուելի կորուստ մը պիտի ըլլար Վենետիկի եւ աշխարհի համար եթէ պահապան չունենին երկար հաջոյը արթնցուցած չըլլար հայրերը:

Թերթը, ապա երկար կ՚անդրադառնայ վանքին եւ հայ մշակոյթին, ուրախութիւն յայտնելով թէ արդիական ձեռագրատունը փրկած է 4000 թանկագին ձեռագրեր: Կ՚ըսէ թէ Ս. Ղազարը ժամանակի ընթացքին համաշխարհային մշակութային կեդրոն մը եղած է, մանաւանդ հին ձեռագրերու համար: Ցետոյ պատմականը կ՚ընէ Միաբանութեան:

ՔՕՌԻԷՌԷ ՏԷԼԼԱ ՍԵՌԱ, 9րդ էջին վրայ նկար մը հրատարակած է ու իր յօդուածը խորագրած՝ Վենետիկ.— Միլիառներու վնաս հրդեհի մը մէջ որ կործանեց Հայոց Ս. Ղազարը: Ապա մանրամասնօրէն կուտայ եղածին պատկերը, շեշտելով թէ Ձորեքշաբթի առաւօտ դեռ բոցեր կը բարձրանային: Կը թուէ վնասները, 18րդ դարու ադամանդակուռ սկիհ մը, Թիէփոլոյի աշակերտ՝ Ծունեոյի մէկ որմնանկարը եւ շուրջ 30 հրատարակութիւններ 18րդ եւ 19րդ դարերու, ոսկիով եւ արծաթով կազմուած: Միլանոյի օրաթերթը ապա կ՚անդրադառնայ Հայոց պատմութեան, յիշելէ ետք թէ աշխարհի ամէն կողմէն ցաւակցական հեռագրեր կը տեղան արդէն, կ՚ըսէ թէ Ս. Ղազարը քիչ մը Հայոց հայրենիքը նըկատուած է: Եօթը միլիոնի հասնող ժողովուրդ մը, ցրուած է աշխարհի ամէն կողմը իբրեւ հետեւանք նախ Արաբներու ապա՝ Թուրքերու հալածանքին:

ԼԱ ՍԹԱՄՓԱ, մեծ նկար մը հրատարակած է առաջին էջը, վրան իբրեւ խորագիր դնելով՝ «Հայոց եկեղեցին բոցերու մէջ», ապա 9րդ էջին վրայ, հրատարակած է ուրիշ նկար մը, որ կը ներկայացնէ եկեղեցւոյ ներքնամասը ու երկար յօդուածով մը կը շեշտէ թէ հրդեհը պէտք է ծագած ըլլայ երեկոյեան (Երկուշաբթի) 9ի առեններ բայց հրշէջները աւելի քան երեք ժամ դրած են պարփակելու համար հրդեհը, մինչ այդ վարդապետ եւ ժառանգաւոր, ամէն վտանգ աչք առնելով, փրկած են ինչ որ կրցած են:

Թերթը կուտայ նաեւ ցանկը կորսուած եւ փճացած անգին գանձերու բայց պիտի նախընտրենք սպասել քիչ մը, մինչեւ որ Միաբանութիւնը ինք կարենայ ճշգրիտ պատկեր մը տալ: Կասկած չկայ սակայն թէ վնասը քանի մը միլիառ իտալական լիռ է, ինչպէս կը գրէ մամուլը:

× Փարիզեան մամուլի մէջ յիշենք Լա Քռուա,ն որ Ձորեքշաբթի իրիկուն (Դեկտ. 11) քանի մը տող նուիրած էր, ուր կը յիշէր միլիառներու վնասը, թըւելով ինչ որ կորսուած է (սկիհ, բոլոր շուրջառները եւայլն), աւելցնելով թէ կարելի եղած է փրկել 3500 տարուան եգիպտական մոմիա մը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

եւ թրքական մամուլը

— O —

Թուրքերը շատ մօտէն կը հետեւին արտասահմանի Հայերուն բոլոր հակաթուրք ելոյթներուն: Ահաւասիկ ինչ որ կը գրեն Դեկտ. 2ին Շայօ-Կալերիայի մէջ տեղի ունեցած վիճաբանական հաւաքոյթին մասին.—

«Միլլիյէթ»ի Փարիզի թղթակից Միշէլ Բէրլման եւ «Ճումհուրիյէթ»ի թղթակից Քոսթա Տարոնթէ իրենց թերթերուն կը հաղորդեն:

Ֆրանսայի Հայկական Դատի Պաշտպանութեան Կոմիտէն համաշխարհային հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը 1915ի ջարդին վրայ հրաւիրելու նպատակաւ առջի գիշեր Փարիզի մէջ հաւաքոյթ մը սարքեց: «Հայերը եւ այսօրուան Թուրքիա» թեմայով այս հաւաքոյթին մասնակիցներէն վեց հարիւր պատգամաւոր չափաւոր եւ ծայրայեղ այլալան տեսակէտներ պաշտպանեցին:

«ՄԱԿի մարդկային Իրաւանց Յանձնաժողովի Ֆրանսայի պատուիրակ Ժիւվինյի ալ անպաշտօն կերպով մասնակցեցաւ հաւաքոյթին, ու խօսք առաւ: Ժիւվինյի, նախ շեշտեց որ չափազանցուած են հայկական պահանջները բայց յետոյ ամբաստանեց 1915ի եւ 1975ի Թուրքիան: Ֆրանսացի պատուիրակը յիշեցուց որ դէպքին վրայէն 60 տարի անցած է եւ ինչպէս որ Ֆրանսացիներն ու Գերմանները հաշտուած են, Հայերն ալ պէտք է հաշտուին Թուրքերուն հետ: Ճառախօսներէն Տը Սէյվալ անհիմն պնդումներ ընելով շեշտեց որ Թուրքիան պէտք է մեղադրուի ՄԱԿի մէջ: Ճառախօսներէն Հայր Տալմէ յայտնեց որ ամէն Կիրակի ֆրանս. հեռատեսիլէն հայկական ցեղասպանութեան մասին պիտի խօսին: Հաւաքոյթին ընթացքին ցրուեցաւ թռուցիկ մը ուր կ՚ըսուի. «Որպէսզի համաշխարհային հանրային կարծիքը հասկնայ, որ ցարդ չէ լուծուած Հայկական Հարցը, հարկ եղած է Թուրքիոյ Վիէննայի եւ Փարիզի մեծ դեսպաններուն դէմ կրկնակ ահաբեկչական մահափորձը ի գործ դնել: Հաւաքոյթին չորս հարիւր մասնակիցներուն ու ճառախօսներուն միջեւ պարբերաբար բանավէճեր ալ ծագեցան երբ կարգ մը ճառախօսներ առաջին անգամ ըլլալով Թուրք եւ հայ ժողովուրդներուն միջեւ հաշտարար համակեցութեան անհրաժեշտութեան վրայ կը ծանրային. կարգ մը անձեր սա կարգի ելոյթներ ունեցան՝ Վիէննայի եւ Փարիզի Թուրքիոյ դեսպանները սպանողը մեզի ցոյց տուաւ այն ճամբան որուն պէտք է հետեւիլ: Բայց այս ելոյթը ունեցողին խօսքերը խափանուեցան հաւաքոյթը վարողներուն կողմէ բարձրախօսները փակելով: Ճառախօսները պնդեցին նաեւ որ անխնամ են Թուրքիոյ հայկական յուշարձանները եւ Ինէօնիւ հրաւիրեցին չարժման անցնիլ զանոնք նորոգելու համար...

«Անպատասխանի մնաց ներկայի մը այն հարցումը, թէ Անգլիացիները եւ Գերմանները մաս ունի՞ն թէ ոչ հայկական ցեղասպանութեան մէջ: «Լը Մոնտ» թերթին մէջ հաւաքոյթի մասին լոյս տեսած է ծանուցում մը, ուր Հայկական Դատին զօրավիգ հանդիսացողներուն ստորագրութեանց միջեւ կը գտնուին Ֆրանսայի նախկին Արտաքին Նախարար Միշէլ Ժօպէռ, Ֆրանս. Ընկերվարական կուսակցութենէն անդամներու, Միքիս Թէոտորաքիսի, Ֆրանս. հեռատեսիլի լուրերու բաժնի տնօրէն Սալպէրի ու վիպագիր Հանրի Թրուայայի ստորագրութիւնները: Ճառախօսներէն մին ալ յիշեցուց որ ցարական Ռուսիոյ մէջ ալ հայկական ջարդ եղած է, ներկայիս ալ խորհրդային Հայաստանի Հայերուն մասին եղած հարցումները անպատասխանի մնացած են: Ճառախօսները շեշտեցին որ այսօր Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերուն թիւը 150 հազարի կը հասնի: Թուրքիոյ մէջ հայկ. վարժարաններ ու թերթեր չկան»:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1976Ի ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի լիակատար նիստը գումարուեցաւ Դեկտեմբեր մէկին, Մոսկուա: Օրակարգի երկու գլխաւոր հարցերն եղան, առաջին՝ 1976ի տնտեսութեան պետական ծրագրին եւ պիւտճէին նախագիծերուն քննութիւնն ու վաւերացումը, երկրորդ՝ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 25րդ համագումարը, որ Կեդր. Կոմիտէի Ապրիլ 16ի որոշումով, պիտի գումարուի 1976 Փետրուար 24ին (1):

Համագումարին՝ Կեդր. Կոմիտէի գործունէութեան տեղեկագիրը եւ կուսակցութեան ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան հարցերը պիտի ներկայացնէ Լ. Բրեժնեւ: Գալով Խորհ. Միութեան 10րդ հնգամեայ ծրագրին՝ զայն պիտի ներկայացնէ Ա. Կոսիգին: Աւելցնենք, որ Կեդր. Կոմիտէի որոշումով՝ յառաջիկայ համագումարին համար «ներկայացուցչութեան նորմա» սահմանուած է «կուսակցութեան 3000 անդամի մէկ պատգամաւոր»: Ուրեմն շուրջ 5000 պատգամաւոր ներկայ պիտի գտնուի համագումարին, քանի կուսակցութեան շարքայիններու թիւը 15 միլիոնի կը հասնի (2):

Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստին յաջորդեց «ՍՍՀՄ իններորդ գումարման Գերագոյն Սովետի չորրորդ սեսիան», որ գումարուեցաւ Դեկտեմբեր 2էն 4:

Օրակարգի գլխաւոր հարցերն եղան՝ Խորհ. Միութեան տնտեսութեան զարգացման 1976ի պետական ծրագիրը եւ նոյն տարեշրջանի պետական պիւտճէն:

Ծրագիրը ներկայացուց Խորհ. Միութեան պետպլանի նախագահը՝ Ն. Բայբակով, իսկ պիւտճէն՝ Ելմտական նախարարը՝ Գարբուզով (3):

Ն. Բայբակովի զեկուցումէն ակնյայտնի կը դառնայ, որ 1976ի ծրագրին ցուցանիշները համեստ են, մանաւանդ, երբ նկատի առնուին իններորդ հնգամեակին (1971–1975) առաջադրութիւնները: Արդարեւ, ճշդուած թիւերն ու տոկոսները իրատես մօտեցումի մը իրողութիւնը կը պարզեն եւ հեռու են շլընդալից խոստումներէ, այնքան ընթացիկ նման առիթներու: Մնաց որ Բայբակով յաճախ յստակ թիւեր եւ տոկոսներ չի ներկայացներ, այլ կը բաւարարուի ընդհանուր հաստատումներ կատարելով:

Այսպէս՝ խօսելով գիւղատնտեսութեան մասին, Բայբակով կը յիշեցնէ, թէ «ինչպէս յայտնի է, այս տարի կլիմայական պայմանները ծայրայեղօրէն անբարենպաստ եղան: Դա մեզ թոյլ չտուեց գիւղատնտեսական արտադրութեան մի շարք ցուցանիշներով հասնել պլանի մակարդակին»: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ճիշդ պիտի չըլլար ամբողջ «մեղքը» բարդել կլիմայի անբարենպաստ պայմաններուն վրայ, քանի խորհրդային մասնագէտներու իսկ հաստատումով երկրին գիւղատնտեսութիւնը բազմաթիւ թերիներ ունի, որոնք որեւէ կապ չունին կլիմային հետ՝ ոռոգելի հողերու եւ պարարտանիւթի դէշ օգտագործում, գիւղատնտեսական մեքենաներու անբաւարարութիւն, ձեռքի աշխատանքի գերակշիռ դիրք եւայլն:

Հացահատիկի 1975ի արտադրութիւնը ամէնէն ցածը եղած է 1965էն (121 միլիոն թոն էր այդ տարին) ցայսօր: Ծրագիրը այս տարուան համար 215 միլիոն թոն սահմանած էր, մինչդեռ արտադրութիւնը 135 միլիոն թոնի սահմաններուն մէջ կը մնայ:

Քննութեան առնելով տնտեսութեան 1976ի պետական ծրագրին կէտերը եւ զանոնք համեմատելով անցեալ տարուան ծրագրին հետ (4), կը տեսնուի, որ յառաջիկայ տարուանը նուազած են:

Ներկայացնենք 1976ի արդիւնաբերութեան գլխաւոր ճիւղերու առաջադրութիւնները:

Արդիւնաբերութեան արտադրութեան աճ՝ 4,3 տոկոս, մինչդեռ 1975ի համար սահմանուած էր 6,7 տոկոս: Արդիւնաբերութեան «Ա» ճիւղին համար (ծանր ճարտարարուեստ) աճ սահմանուած է 4,9 տոկոս, իսկ «Բ» ճիւղին համար (թեթեւ ճարտարարուեստ), 2,7 տոկոս: Արդ 1975ին համապատասխան կարգով սոյն աճի տոկոսներն էին 7 եւ 6: Աշխատանքի արտադրողականութիւն արդիւնաբերութեան մէջ՝ 3,4 տոկոս (1975ին՝ 5,7), շինարարութեան մէջ՝ 5,5 (1975ին՝ 6,6):

Նկատելի է, որ աճի տոկոսը շատ կը նուազի յատկապէս արդիւնաբերութեան «Բ» ճիւղին մէջ, որուն արտադրութիւնը առաւելաբար կենցաղի գործածութեան կը ծառայէ, այլ խօսքով՝ բնակչութեան համար անհրաժեշտ ապրանքներ են:

Աւելցնենք նաեւ, որ մինչ 1975ի ծրագրով 5 տոկոսի յաւելում կը սահմանուէր բնակչութեան անձ-գլուխ բաժին իյնալիք իրական եկամուտներուն համար, այդ տոկոսը միայն 3,7 դարձած է յառաջիկայ տարուան համար:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(1) Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 26րդ համագումարին թըւականն է՝ Յունուար 20:

(2) 1974ի կէսին կուսակցականներու թիւն էր՝ աւելի քան 15 միլիոն անդամ եւ անդամութեան թեկնածու:

(3) «Սով. Հայաստան» Դեկտեմբեր 3, 4 եւ 5:

(4) «Սով. Հայաստան», 1974 Դեկտ 21:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՏԽՈՒՐ ՕՐԵՐՈՒՆ

ՃԻՆԻՇԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Օրերը գեղեցիկ չեն... ութ ամիսներու լիբանանեան արիւնալի առօրեան մեծ բան քանդեց: Հաւասարակշռութիւնը խախտեցաւ ընտանիքներու «պիւտճէին» մէջ: Հացի-հաց ապրող Լիբանանցին ինքզինք կորսնցուց եւ անձկութեամբ օգնութեան աղբիւրներ որոնեց ու տակաւին կ'որոնէ:

Լիբանահայը եւս զրկանքի ենթարկուեցաւ: Օրականով կեանք ապահովող Հայը թշուառ է այսօր: Թոշակաւոր Հայը վեցեօթը ամիս դիմացաւ: Յետո՞յ: Անգործութիւնը սկսաւ եւ ապագան փայլուն չէ:

Մեր բարեսիրական հիմնարկութիւնները որքա՞ն պիտի կրնան (կամ կըրցան) օգտակար ըլլալ զրկեալ դասակարգին: Եկեղեցիներու Աղքատախնամները «բաներ մը» ըրին: Ուրիշներ խոստումներ տուին: Բայց անօթիին խոստում կ'ըլլա՞յ... Արտասովոր կացութիւն մը, որ սիրտ կը ճմլէ: Ունեցողը չունեցողին պիտի օգնէ՞:

Այս դժնդակ օրերուն սակայն, պահապան հրեշտակի պէս երեւան եկաւ «Ճինիշեան» հիմնարկը: Ան իր կարելին ըրաւ կրակի օրերուն օգնութեան հասնելով հայ չունեցող մեր խաւերուն: Ան խոստում չտուաւ, այլ եղաւ դրական ու գործնական: Թաղերուն մէջ շուտով տարածուեցաւ հիմնարկին բարերար օժանդակութեան լուրը: Նոյնիսկ շատ վտանգաւոր օրերուն, երբ պաշտօնեաներն իսկ չէին կրնար հաստատութեան գրասենեակները երթալ, գտնուեցան քանի մը կամաւոր – կամաւորուհիներ, որոնք օգնութեան ձեռք երկարեցին հացի կարօտ Հայերուն:

×

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 11ի առաւօտուն այցելեցի Ճինիշեան Բարեսիրական Հաստատութեան Նոր-Մարաշի գրասենեակը, եւ հանդիպում մը ունեցանք պատասխանատու Ժաք Ստեփանեանի հետ:

Մուտքի դրան դիմաց խռնուած բազմութիւն կայ, մեծ մասամբ տարեց այրեր եւ կիներ: Եկած են օգնութիւն խընդրելու: Պաշտօնեայ օրիորդ մը անոնց կը թելադրէ հերթով մտնել եւ, ժամադրութեան կարգով, ներս կ'ընդունի զանոնք: Ներսի սրահները եւ սենեակները արդէն լեցուած են: Ժաք Ստեփանեանին քով կ'առաջնորդեն զիս: Կ'անցնիմ բրինձի, ձաւարի, ոսպի, շաքարի պարկերուն մօտէն: Իւղի եւ անուշեղէնի տուփեր լեցուն են հոս ու հոն: Առանձին սենեակի մը մէջ պաշտօնեայ մը կը կշռէ ներկայացուած թղթիկին վրայ նշուած չափին (իւրաքանչիւր ընտանիքի անդամներու թիւին համաձայն) եւ կը յանձնէ կարիքաւորին:

Նպաստին գործնական մասը տեսնելէ ետք, քանի մը հարցումներ ուղղեցի Գ. Ստեփանեանին:

— Քանի՞ աղքատի կրցաք օժանդակել մինչեւ հիմա:

— «Ճինիշեան» հիմնարկին առաքելութիւնը եղած է օգնել գործազուրկ կամ հիւանդ աղքատ ընտանիքներու: Լիբանանի արիւնալի կռիւները այս պահանջը բազմացուց: Պատերազմի անտանելի օրերուն չկրցանք բանալ մեր բոլոր գրասենեակները, եւ որպէսզի օրը օրին օգտակար ըլլանք ու դիւրութիւն տանք կամուրջէն անդին գտնուողներուն, գացինք Խալիլ Պետուի եւ Մուխթար Մելքոն Սէֆէրեանին գրասենեակը օգտագործելով, օգտակար եղանք 500 չքաւոր ընտանիքներու: Հիմա վերադարձած ենք Նոր Մարաշի մեր գրասենեակները, ուր ամէն շրջաններէ կրնան հասնիլ մեզի փնտռողները:

— Դժուարութիւններ ունի՞ք:

— Դժուարութեան մեծագոյնը կրկնակի նպաստն է: Ընտանիքներ կան, որոնք կ'ուզեն առաւելագոյնս օգտուիլ: Անոնք իրենց եկեղեցիներու Աղքատախնամներէն նպաստ ստանալով հանդերձ, մեզի ալ կը դիմեն: Այդպիսիները ստուգելը դիւրին չէ: Կ'ուզենք արդար ըլլալ:

— Երբ դրամատուները փակ էին, հաստատութիւնը ինչուն գումարներ ունէ՞ր իր մօտ:

— Անյուսութեան օրերուն, շատ դժուարութեան մատնուեցանք, որովհետեւ մեր մօտ ծախսելիք գումար չունէինք եւ դրամատուները փակ էին: Դիմեցինք կարգ մը ունեւորներու, բայց չկրցանք յաջողիլ: Այդ շատ նեղ օրերուն մեզի օգտակար եղաւ մեր թաղէն հայ մսավաճառ մը, որ քանի մը բառ հազիւ հայերէն գիտէ: Բայց այս ռամիկ Հայը, որ միայն ոչխար մորթել գիտէ, ինծի յանձնեց շատ սիրով, առանց վկայի եւ ստորագրութեան, 20.000 լիբ. ոսկի: Այս բարեսիրտ Հային ըրած բարիքը բնաւ պիտի չմոռնանք: Շնորհակալութիւն իրեն: «Հոգ մի ընէք, եթէ նոյնիսկ չկրնաք վերադարձնել հալալ թող ըլլայ. բաժնեցէ՛ք աղքատներուն», ըսաւ ան: Նոյնիսկ «բռնի» տուաւ գումարը, զոր կը վարանէի ստանալու: Եթէ յետոյ դրամատուները չբացուէին... Եթէ դէշ օրերը երկարէին, ի՞նչ պիտի ընէինք, մտածեցի, բայց մսավաճառ Հայը սիրտ տուաւ ինծի եւ այդ նեղ օրերուն հրաշքներ գործեցինք...

— Դրամական օժանդակութիւն ալ կը կատարէ՞ք սննդեղէնի – օժանդակութեան առընթեր:

— Սկիզբի օրերուն իւրաքանչիւր ընտանիքի 50 լիբ. ոսկի կուտայինք, բայց

ԱՏՐԻԷՆ ԵՒ ԺԻԼՊԷՐ ՏԸ ԼԱ ՖԱՅԷԹ

Ակլաէ տ'էօնէսթէյ որ ժամանակին արհամարհած էր Ժիլպէրի առաջարկները, հիմա կը ցաւէր որ մերժած էր:

Ուաշինկթըն կը փափաքէր որ Լա Ֆայէթ անգամ մը Ֆրանսա վերադառնայ, զինուոր եւ նպաստ ստանալու համար:

1779ին Լա Ֆայէթ Փարիզ եկաւ, Ատրիէն տեսաւ ամուսինը որ նոյն մարդը չէր, դարձած էր լրակեաց: Ան Շավանեաքի իրենց հօրաքրոջ կը գրէր թէ անկարելի է բացատրել թէ որքա՛ն երախտապարտ եմ Աստուծոյ: Թագուհին իսկ որ համակրած չէր, կը գովէր անոր քաջութիւնը եւ կը պաշտպանէր զայն: Իսկ Լա Ֆայէթ իր անձնական հարստութեան մեծ մասը տրամադրեց մատակարարելու ամերիկեան զօրաբաժին մը:

Դարձեալ մեկնում, դարձեալ բաժանում: Ֆրանսական զօրքը Ամերիկա հասաւ եւ յաղթութիւնը ապահովուեցաւ:

Լա Ֆայէթ Ատրիէնի եղբօրը եւ երկու բարեկամներու հետ Փարիզ հասած եւ ուղղակի Օթէլ Նոայլ գացած էին: Ճամբան ժողովուրդը տեսնելով շքեղ կառքը կեցցէ՛ Թագուհին կը պոռայ, բայց երբ հաստատեց թէ Լա Ֆայէթն էր, որ Օթէլ Նոայլ կ'երթար, վազեց հերոսին ետեւէն տալու անոր դափնիներու երկու ճիւղ: Լա Ֆայէթ տունը պարապ գտաւ, որովհետեւ Թագաւորը եւ Թագուհին Ատրիէնը միասին առնելով կ'երթային դէպի քաղաքապետարան: Ատրիէն խնդրեց Թագուհիէն, որ վերադարձին անցնէին Օթէլ Նոայլի առջեւէն: Եւ երբ հոն հասաւ եւ Լա Ֆայէթ իր բազուկներուն մէջ առաւ կինը, Ատրիէն նուաղեցաւ դրան սեմին վրայ:

Ատրիէնի երջանկութիւնը երկար չտեւեց: Ականջին հասաւ թէ Լա Ֆայէթ կապեր ունէր գեղանի Մատամ տըՍիմիանի հետ: Թէեւ կը տանջուէր այս շշուկներէն, սակայն այնպէս մը ըրաւ որ անհաւատարիմը չկասկածէր թէ ի՛նչ ողբերգութիւն կ'ապրէր կինը:

Ատրիէն իր երեք զաւակներուն կրթութեան նուիրուեցաւ, ինչպէս եւ իրենց կալուածներուն մատակարարութեան: Երիտասարդ զոյգը կալուած մը գնած էր Պուրպոն փողոցին մէջ (հիմա Լիլ փողոց): Անկէ զատ Շավանեաքի մէջ փոքրիկ ճարտարարուեստական գործեր բացաւ, գործ հայթայթելու համար գիւղացիին: Նաեւ երկու բան իր սրտին կը խօսէին — Սեւերու ազատագրութիւնը եւ կրօնքը: — Այնքան կը սիրեմ կրօնքս, կ'ըսէր որ չեմ ուզեր որ անարդարութիւն գործուի: Կիւյանի մէջ կալուած մը գնեց եւ ազատութիւն տուաւ գերիներուն:

Փարիզի մէջ կ'ընդունէր բոլոր անցորդ Ամերիկացիները նաեւ Անգլիացիները, զորս Լա Ֆայէթ սկսած էր սիրել:

Այդ թուականներուն բոլորը կ'ըմբռնէին թէ Ֆրանսայի վիճակը հետզհետէ կը վատթարանար: Մէկ կողմէ ադամանդակուռ մանեակին խնդիրը, միւս կողմէ նոր գաղափարները, եւ այս բոլորը կը կորզէին մենատիրութեան վարկը: Պետական սնտուկը պարապ էր եւ ամէնքը կը խօսէին պալատին շռայլութեանց մասին:

1789: Ատրիէնի համար մեծ յոյսերու շրջան մը եղաւ: Իր ամուսինը ցանկացած եւ նախատեսած էր այդ դէպքերը եւ վստահ էր թէ մեծ եւ բարերար դեր պիտի կատարէր: Մեծ Ժողովին Լա Ֆայէթ փոխ նախագահ ընտրուեցաւ, իր վրայ հրաւիրելով պալատին բարկութիւնը: Ատրիէն ուրախ էր որովհետեւ ընդունած էր իր ամուսնոյն ազատական գաղափարները, թէեւ շնորհիւ իր դաստիարակութեան հաւատարիմ ալ մնացած էր իր վեհապետներուն: Իսկ Լա Ֆայէթ կը հաւատար հաւասարութեան եւ ազատութեան սկզբունքներուն: Հիացած էր Ճորճ Ուաշինկթընի վրայ եւ կը յուսար որ բոլոր Ֆրանսացիները մէյ-մէկ Ուաշինկթըն պիտի ըլլային:

Յուլիս 14էն ետք Լա Ֆայէթ ազգային պահակախումբին զօրավարը դարձաւ, որ դժուար եւ ծանր գործ էր: Թէեւ Ատրիէն ամէն կերպով նեցուկ հանդիսացաւ, սակայն կը սարսափէր գալիք վտանգներէն: Եւ երբ Թագաւորը եւ Թագուհին Փարիզ վերադարձուցին, կացութիւնը աւելի եւս վտանգաւոր դարձաւ: Այդ միջոցին դաշնակցութիւն մը կազմուեցաւ Լա Ֆայէթի եւ Միրապոյի միջեւ: Անորէ Մօռուա կը գրէ թէ թերեւս կը մտածէին հաստատել սահմանադրական միապետութիւն մը, բայց Ատրիէն եւ ամուսինը կը յարգէին եւ կը սիրէին միայն մաքուր անձեր, իսկ Միրապոյէն դրամի հոտ կուգար: Միւս կողմէ Թագուհին կ'ըսէր թէ՝ կը տեսնեմ որ Լա Ֆայէթ կ'ուզէ փրկել մեզ բայց մեզ ո՞վ պիտի փրկէ Լա Ֆայէթէն:

Մ. Մ.

(Շար. – 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ Վ. ԲՐՈՒՍՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց «Հայ գրողները Վալերի Բրուսովի մասին» հաւաքածոն: Գիրքին Ցովնան գրած է յառաջաբանը:

Հատորը կ'ամփոփէ բանաստեղծութիւններ, ջերմ խօսքեր, նամակներ, յօդուածներ՝ ուղղուած հայ մշակոյթի ըարեկամին: Ներկայացուած են Յովհ. Յովհաննիսեանի, Ց. Թումանեանի, Վ. Տէրեանի, Եղ. Չարենցի, Մարտիրոս Վեսպէրի բանաստեղծութիւնները՝ նուիրուած Բրուսովի:

Հայ մտաւորականներ նամակագրական կապ հաստատած էին Բրուսովի հետ: Ջետեղուած են Վ. Տէրեանի, Ց. Յովհաննիսեանի, Ա. Զօպանեանի նամակները:

«Յօդուածներ» խորագիրին տակ կան Վ. Տէրեանի, Ց. Յովհաննիսեանի, Ց. Թումանեանի, Ալ. Շիրվանզադէի, Պօղոս Մակինցեանի, Աւ. Իսահակեանի, Դ. Դեմիրճեանի, Ստ. Զօրեանի, Հռ. Պօղոսեանի, Տիգրան Հախումեանի յօդուածները: Շիրվանզադէ Թիֆլիսի մէջ ներկայ գտնուած է Բրուսովի դասախօսութեան՝ նուիրուած հայ բանաստեղծութեան: «Իմ տպաւորութիւնը» խորագրին տակ ահա թէ ինչ գրած է. «Երբեք չեմ մոռանայ այն հոգեկան հաճոյքը, որ ստացայ Վալերի Բրուսովի դասախօսութիւնից: Երբեք չի ջնջուի իմ մտքից այն իսկական գեղարուեստական պատկերը, որ՝ չորս ժամ շարունակ ներկայացրեց նուրբ մտածող եւ աւելի նուրբ զգացող բանաստեղծն իր հմայիչ վրձնի զօրութեամբ: Արդարեւ, դա դասախօսութիւն չէր, այլ կախարդական տեսարանների մի երկար շարք: Տեսարաններ, ուր գործող անձանց դէմքերը՝ սկսած Նարեկացուց մինչեւ Սայաթ Նովա, նկարուեցին միմիանցից փայլուն, միմիանցից վառվռուն գոյներով: Միայն բանաստեղծը կարող էր անել այն, ինչ որ արաւ Վալերի Բրուսովը՝ ոչ միայն պատմութեան կործանիչ փոշուց մաքրել բրոնզեայ ձուլուածքները, այլեւ շունչ ու կեանք տալ նրանց, այլեւ ստիպել նրանց շարժուել, խօսել, երգել...

«Երբ դասախօսութեան առաջին բաժինն աւարտելուց յետոյ անցայ բեմի ետեւ, երբեւ ունկնդիր եւ երբեւ Հայ իմ խորին շնորհակալութիւնները արտայայտելու ստացածս գեղարուեստական բաւականութեան համար, մեր յարգելի հիւրը յուզմունքից գունատուել էր եւ դողում էր: Նա յուզուած էր ոչ այնքան ծայրէ ծայր լեցուն դահլիճի այդչափ անկեղծ, այդչափ խանդավառ ընդունելութիւնից, որքան իսկական կախարդական գաւազանի զօրութեամբ վերակենդանութիւն ստացած սքանչելի պատկերներից:

«Բանաստեղծը դողդոջուն ձայնով ասաց. Դուք պէտք չէինէք շնորհակալ ինձանից, այլ ես հայ ժողովրդից, որ ինձ այնքան հաճոյք է տալիս իր անցեալի անմահ ստեղծագործութեամբ»:

×

ՇԷՅՔՍՓԻՐԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան լոյս ընծայած է «Շէյքսպիրական» խորագրուած 5րդ հատորը, խմբագրութեամբ Ռուբէն Զարեանի, որ նաեւ տնօրէնն է այդ կեդրոնին: Ցառաջաբանին մէջ. Ռ. Զարեան ներկայացուցած է կեդրոնի աշխատանքները հետեւեալ ձեւով.

« Շէյքսպիրագիտութեան հայկական կենտրոն »ի աշխատանքները բաժանուած են երկու մասի՝ հետազօտական եւ թարգմանական:

Հետազօտական խմբի նպատակն է լայնօրէն լուսաբանել «Շէյքսպիրը եւ հայ իրականութիւնը» պրոբլեմի երեք հիմնական ճիւղերը.

Ա) Շէյքսպիրը հայ հասարակական մտքի գնահատմամբ.

Բ) Շէյքսպիրը երկերի հայերէն թարգմանութիւնները.

Գ) Շէյքսպիրը հայ թատրոնում:

Այժմ կազմւում է մատենագիտութիւն, որն ընդգրկելու է անգլիական դրամատուրգին նուիրուած գրականութեան մատենագիտական միաւորները: Հետազօտող խմբի աշխատակիցներն առայժմ գլխաւորապէս զբաղած են Ցովհաննէս Մասեհեանի թարգմանական արուեստի տարբեր տեսանկիւնների ուսումնասիրմամբ:

Կենտրոնը ծրագրում է հրատարակել Մասեհեանին նուիրուած հետազօտական մի ժողովածու: Բացի այդ՝ մտադիր է ձեռնամուխ լինել Մասեհեանի շէյքսպիրեան թարգմանութիւնների գիտական հրատարակութեանը: Մեր խոշոր աշխատանքներից է լինելու նաեւ Մասեհեանի շէյքսպիրեան թարգմանութիւնների համարբարբառի կազմումը:

Բնականաբար, շարունակուելու է «Շէյքսպիրականի» հրատարակութիւնը: Առաջիկայ պէս ժողովածուի մէջ հայրենական շէյքսպիրագէտների հետ միասին հանդէս են գալու հայ, նաեւ արտասահմանեան մասնագէտները, բոլոր այն հեղինակները, որոնք ինչ որ հարցի շուրջ իրենց առաջին խօսքը կը ցանկանան արտայայտել «Շէյքսպիրականում», քանի որ երբեւ կանոն, նրա էջերում արտատպութիւններ չեն կատարւում:

Մեր գլխաւոր նպատակն է ունենալ հայերէն ամբողջական Շէյքսպիր: Այդ ամբողջական հրատարակութիւնը կ'ունենայ գիտական մեկնութիւնների բաժին, որը կը յենուի այն մեծահարուստ նիւթի վրայ, որ կուտակել է շէյքսպիրական միտքը թէ՛ մեզանում, թէ՛ արեւմուտքում, յատկապէս՝ Անգլիայում »:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԵՒԵՐԸ

Լենինականի մէջ շինուեցաւ նոր օդակայանին վայրէջքի ուղին, որ երկու քիլոմեթր երկարութիւն ունի եւ կրնայ ընդունիլ «Եակ-40» եւ «Ան-24» արագընթաց օդանաւեր: Շինութիւնը բոլորովին աւարտելէ ետք՝ կրնայ նաեւ ընդունիլ ծանր ինքնաթիռ օդանաւեր: Այսպէս Հայաստանի երկրորդ մեծ քաղաքը օդային հաղորդակցութեամբ կը կապուի խորհրդային մեծ քաղաքներու հետ:

Օդանաւը տարուէ տարի աւելի մեծ կշիռ կը ստանայ Հայաստանի փոխադրական ճիւղին մէջ: Այժմ օդանաւեր թըռիչք կը կատարեն Խորհ. Միութեան 40 քաղաքները: Օդային գիծերու փոխադրութիւններու ծաւալով Հայաստան կարգ մը Պետութիւններէ առաջ կ'անցնի (Լեհաստան, Պուլկարիա, եւայլն):

Ընթացիկ տարուան առաջին տասը ամիսներուն փոխադրուած է 1.400.000 ճամբորդ, 17.500 թոն բեռ, 3.500 թոն նամակ, ծրար, կապոց:

1976ի սկիզբները, Երեւանի նոր օդակայանին շինութիւնը պիտի սկսի: Ասիկա մեծագոյններէն մէկը պիտի ըլլայ Խորհ. Միութեան մէջ: Պիտի տարածուի այժմու արեւմտեան օդակայանին կողքին եւ պիտի բաղկանայ երեք գլխաւոր շէնքերէ: Նախատեսուած են բոլոր յարմարութիւններու ստեղծումը:

Մօտ ատենէն պիտի աւարտի Լենինականի օդակայանի շէնքին կառուցումը:

×

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Խորհրդային - չեխոսլովաք բարեկամական ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Փրակայի մէջ պիտի ցուցադրուին ժամանակակից հայ նկարիչներու գործերը: Արդէն ղրկուեցան 50 նկարներ Հայաստանէ:

×

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ

Արեւելեան Գերմանիա լոյս տեսնող «Զին ունդ Ֆոր» («Բովանդակութիւն եւ ձեւ») ամսագրին այս տարուան 5րդ թիւը (Սեպտ.-Հոկտեմբեր) մեծ մասով յատկացուած է հայ գրականութեան: Զետեղուած են հատուածներ Մաշտոցի, Նարեկացիի, Ֆրիկի, Սայաթ Նովայի, Թումանեանի, Իսահակեանի եւ Չարենցի ստեղծագործութիւններէ: Տեղ գտած են նաեւ Վահագն Դաւթեան, Սիլվա Կապուտիկեան, Աշոտ Գրաշի եւ Ռաֆիկ Դաւոյեան: Արձակը ներկայացուած է Սերօ Խանզադեանի, Ռուբէն Յովսէփեանի եւ Հրանտ Մաթեւոսեանի ստեղծագործութիւններով:

Հայ գրականութեան նուիրուած բաժինը եզրափակուած է Դոկտ. Լեւոն Մկրտչեանի «Հայ գրականութեան 15 դարը» յօդուածով:

×

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Հայաստանի առաջին մանկական գրադարանը՝ Խնկօ Ապեր անունով, բոլորեց իր գոյութեան 40ամեակը: Հիմնադրութեան ատեն գիրքերը քանի մը դարակներու մէջ կը գտնուէին, իսկ ընթերցարանն ալ 30 տեղ ունէր: Տարիներու ընթացքին գրադարանը ընդլայնեցաւ եւ գործունէութիւնն ալ ծաւալ ստացաւ: Հոս այժմ կազմուած են ասմունքի, նկարչական, գրական, պատանի ստեղծագործողներու խմբակներ: Դասախօսութիւններ կը տրուին: Տնօրէնն է Հայկանոյշ Դանիէլեան:

ամօթէ չէինք տար: Հիմա դրամական նպաստը դադրեցուցինք: Երբեմն «հացի դրամ» կուտանք շատ կարիքաւորներուն:

×

Հարիւրաւոր խեղճեր կը սպասեն քանի մը քիլօ պաշար ունենալու համար: Անոնց դէմքերէն թշուառութիւնը կը հոսի, հարկ չկայ վկայի, հաստատելու համար անոնց ապրած տագնապը: Սիրտ ճմլելիք տեսարաններ: Այնքան շատ աղքատ ունինք...

Նախ քան մեկնիլս, հարց մը եւս կ'ուղղեմ պատասխանատու պարոնին:

— Օրերու բարելաւման հետ կը նուազի՞ն դիմողները:

— Ոչ, այլ կը բազմանան, քանի որ բառ երեւոյթին անգործութիւնը շատ է, ու այսօր սկսած է գիմել նաեւ «միջակ» կարծուած դասակարգը, « աղքատ » կարծուած դասակարգէն ետք: Որովհետեւ անոնց խնայողութիւնը սպառած է եւ հիմա այլեւս անգործ են:

— Թելադրութիւն մը ունի՞ք:

— Թելադրութիւն՝ ոչ, բայց ստիպողական պահանջ է այսօր, որ մեր բոլոր բարեսիրական հիմնարկութիւնները, ազգային պատասխանատու մարմինները հրապարակ իջնեն եւ կեդրոնական խիստ կարեւոր այս հարցին վրայ. կարիքաւորներուն օգնութեան փութալու հարցին, եւ միասնաբար գործակցելով ներդաշնակենք մեր գործունէութիւնը, որպէսզի մեր առաքելութիւնը հասնի իր նպատակին:

Աղքատին պէտք է ձեռք երկարել ճիշդ ժամանակին, ետքը ուշ կ'ըլլայ...:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ», Դեկտ. 2

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ե.

Վան, 4 Հոկտ. 1909

— Հարկ է վերջ տալ այս կացութեան, վճռեց ընկեր Սարաֆեանի մեր այցելութենէ վերադարձին, պէտք է միանգամ ընդմիշտ յետադիմականը ըլլայ յետադիմական եւ մենք ազատական, ուրիշ կերպ կարելի չէ մի լաւ բան ընել:

— Բայց ի՞նչպէս կարելի է այդ, հարցուցի իրեն:

— Դա շատ պարզ է եւ այդ պիտի ըլլայ իմ յառաջիկայ դասախօսութեան նիւթը:

Եւ սա խորունկ մտածումն յայտնեց.

«Գիտակից ազատական ուժերու կազմակերպութենէն աւելի ու անկէ առաջ՝ հարկ անհրաժեշտ է կազմել եւ զօրացնել յետադիմական տարրը»:

Ընկեր Սարաֆեանի մի դիալեկտիկական ցնցող ուժ է: Ափսո՜ս որ երկար չի մնար մեզ մօտ:

Զ.

Վան, 18 Հոկտ. 1910

Սիրելի ընկերներ,

Ինքնին մի անկարեւոր դէպք, որը շունի հասարակական - դասակարգային հանգամանք, բաւական յուզումի տեղի տուաւ եւ դարձաւ սկզբունքային հարց, շնորհիւ մեր ընկեր Սարաֆեանի, որ լաւ գիտէ օգտուիլ ներկայացած ամէն առիթներէն՝ մեր կուսակցութեան որոշ աշխարհահայեացքները պարզելու եւ ժողովուրդը մղելու համար դէպի ինքնագիտակցութիւն:

Դէպքը պատմեմ մի երկու բառով:

Վանի մէջ կայ մի մանկապարտէզ ուր կը յաճախեն մեր ընկերներու մի քանիսին զաւակները: Առտնըմէ մին, մի եօթը տարեկան մանչ՝ Կայծակ անուն՝ կը մերժէ նստիլ իրեն տարեկից մի ուրիշ մանչու քով, առարկելով թէ գժտուեր է անոր հետ մի որեւէ հարցի հետեւանքով, եւ թէ ինք կը փափաքի իրեն գաղափարակից մի այլ տղու քով նստիլ:

— Ձեր ամէնուն տեղը որոշուած է եւ ձեր քմահաճոյքին համեմատ կարելի չէ տեղերնիդ փոխել, կը վճռէ մանկապարտիզպանուհին, առանց ականջ կախելու Կայծակի արդարացի պատճառաբանութիւններուն:

Եւ կը ստիպէ տղան որ երթայ իր նախկին տեղը նստի: Կայծակ կ'ընդդիմանայ: Այն ատեն մանկապարտիզպանուհին կը փորձէ մանչուն թեւէն քաշելով՝ տանիլ իր նստարանը: Կայծակ իր վրայ ի գործ դրուած այդ բռնի ուժէն ա'լ աւելի ըմբոստացած՝ կը յաջողի գրասեղանին վըրայ դրուած մելանիամանը առնել եւ զայն նետել դահիճ վարժուհիի քթին բերնին:

Եւ ահա ինքնապաշտպանութեան այս պարզ արարքին համար՝ Կայծակ տնտեսին միջոցով իր տունը կը ղրկուի եւ միեւնոյն ատեն լուր կը տրուի ծնողքին որ այլեւս իրենց զաւակը դպրոց չտանին:

Նոյն իրիկունն իսկ իրողութիւնը մեզ պատմեց տղուն հայրը որ մեր գործօն շարքերէն մի լաւ ընկեր է:

Ընկեր Սարաֆեանի որ ուշադրութեամբ կը հետեւէր պատմութեան՝ ըսաւ.

— Զպէտք է որ այդ պայքարի մէջէն Կայծակ պարտուած դուրս գայ... դա կը լինի մի նախատինք անկախ մտածումի եւ ինքնավար կամքի դէմ: Պէտք է ուժ տալ ըմբոստացումի ոգիին, որուն վրայ հիմնուած է բո՛ւն յեղափոխութիւնը:

Եւ նա պարզեց իր տեսութիւնը թէ՝ մանուկներու մէջ ըմբոստ ոգիի զօրացումը միակ միջոցն է ապագայի համար կռուող ուժեր պատրաստելու:

— Իցի՜ւ թէ նորա ընթացքը ունենար իր հետեւորդները մանկապարտէզի մէջ, եզրակացուց ընկեր Սարաֆեանի:

Եւ որոշեցինք հետեւեալ օր միասին երթալ մանկապարտէզ, մեր հետ առնելով նաեւ տղուն հայրը:

(Շար.)

Տիկին Բերկրուհի Տեսթանեան, Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆլազ, Տէր եւ Տիկին Թովմա Թովմասեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աստղիկ Տեսթանեան եւ զաւակները (Թիֆլիզ), Տէր եւ Տիկին Մելքոն Տեսթանեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Բարուհի Ստեփանեան (Տիթրոյթ), այրի Տիկին Սիրարփի Գ. Թովմասեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Արթինեան, Տէր եւ Տիկին Արթաքի Շահինեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արիս Թունուզեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սերգոյեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սերգոյեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մինաս Ստեփանեան եւ զաւակները (Տիթրոյթ), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գալէմքէրեան եւ զաւակները (Տիթրոյթ), այրի Տիկին Թագուհի Եղիայեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սիրանոյշ Տէմիրճեան եւ զաւակները (Պոլիս), Հատկատուրեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր, քեռայրին, քենեկալին եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՏԵՍԹԱՆԵԱՆԻ

(Էրզրումցի)

անակնկալ մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 9ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Դեկտ. 13, Շաբաթ ժամը 14ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Ցաւակցութիւն տոմարով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Սալերեան կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Դեկտ. 14ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր՝

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ ինչպէս նաեւ Գաբրիէլեան, Սալերեան եւ Տանիկեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ ժամը 17էն սկսեալ:

Հոն ներկայ է Կաղանդ Պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով բաշխելու համար ներկայ բոլոր մանուկներուն:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Վարժարանի աշակերտներու քառաձայն երգչախումբը եւ

ՊԵՌՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ

իր նուագախումբով

ԵՒ ՍԵՒԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուին վարժարանի բարեկամները եւ համակիրները:

26, Ռիւ Թրուայոն, ՍԵՒՐ

Մուտքը ազատ է:

Conférence

Organisée par
AMITIES FRANCE - ARMENIE
le Lundi 15 Décembre à 20 h. 30 en la salle de l'U.G. A.B., 118, Rue de Courcelles (Métro Courcelles)

Promenade à travers Ani et Aghtamar

par Monsieur Henri Paul EYDOUX, écrivain, historien et archéologue

En EXCLUSIVITE « Rencontre Historique entre le Pape PAUL VI et le Catholicos VASKEN Ier, à Rome.

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյն վերաշինութեան եւ օծման 18րդ տարեդարձը կը տօնուի Դեկտ. 14, Կիրակի օր, եւ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ
Հ. ՆՈՐՎԱՆ Վ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի Դեկտ. 14ին Պուլվար Օտտոյի Հայոց եկեղեցիի պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի՝ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թաղիս հոգեւոր հովիւ ՆՇԱՆ ՔՀՆյ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

FNAIM Membre O.R.P.I. Sud

ETUDE RIVE GAUCHE

Adminstration de biens
Transaction Immobilière
Directeur Jacques TORANIAN
Cartes Professionnelles Too 69 Goo45
122, Boulevard Raspail, 75006 Paris
544-19-46 — 544-11-25
222-70-63 — 548-67-61

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Մառի Տէր-Գալուստեանի (Շաւիլ) ցաւալի մահուան առթիւ կը նուիրեն Պօմոնէն (Մարսէյլ) այրի Տիկին Եղիսաբէթ Տէր-Վարդանեան 30 ֆր. «Յառաջ»ին եւ 20 ֆր. Շաւիլի Կապ. Խաչին: Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր-Վարդանեան եւ Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Մայիկեան 50ական ֆր. Շաւիլի Կապոյտ Խաչին:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

85ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի
մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն
Շաբաթ Դեկտեմբեր 13, ժամը 21ին
Սփլանտիտ պանդոկը (Պուլվ. տ'Աթէն)
Կը նախագահէ.—
ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՍԵԱՆ
Կը խօսին
ԸՆԿԵՐ ԱՒԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
MAITRE MICHEL PEZET
(Secrétaire Fédéral du Parti Socialiste des B. du Rh., chargé des relations extérieures)
Ֆրանսայի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝
ընկ. ԱՆՐԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
ԷՏՄՈՆ ՍԱՐԱՃԵԱՆ
Կը մասնակցի երգչուհի (Վիէնէն) Ալիս Գալուստեան
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Դեկտեմբեր 14, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Պատգամաւորուհիի զեկուցում:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Կիրակի, Դեկտ. 14, առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը իր դպրոցի աշակերտներուն եւ ծնողքներուն համար Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ բարեկամները:

Ա Յ Ց՝

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կազմակերպած է այցելութիւն մը հանգստեան տուները Կիրակի Դեկտ. 14, ժամը 13.30ին: Այս առթիւ օթոքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողներ կրնան մասնակցիլ:

Մեկնում Դեկտ. 14, ժամը 13.30ին, Փլաս Լէօն Պլում, Իսի:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ Դեկտ. 12, ժամը 20.30ին Մշակ. Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը Ուրբաթ, Դեկտ. 12ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 9ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Դեկտ. 12) ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տունը:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կը շնորհաւորէ իր յարգոյ բարեկամ եւ յաճախորդներուն Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը, եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ, այս տարի եւս ճոխ պտուղներու, միրգերու, անուշեղէններու եւ ըմպելիներու այլազան տեսակներով պատրաստ է սպասարկելու եւ զարդարելու իրենց Ամանորի սեղանները:

ՀԱՍՑԷ.—

N. NIGOGHOSSIAN
121, Ave. Henri-Barbusse — 95400 — ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél. : 985-04-46

MATERIEL DE REPASSAGE INDUSTRIEL & ARTISANAL
Pour CONFECTIONNEURS & BONNETIERS

- Chaudières électriques (en pression en 8 minutes)
- Tables vaporisantes, chauffantes, aspirantes
- Fers vapeur de très haute qualité
- presses etc.

s.a. APPREX 61 rue de Chabrol 75010 Paris
téléphone : 770.70.89 — 824.68.26 — 523.23.04

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
13
SAMEDI
13 DÉCEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար.	170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման Տար.	200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.463　　Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN　　51e ANNÉE — N° 13.463

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ԱՀԱՒՈՐ ԱՂԷՏԸ

(Թերթիկով իտալական թերթերը)

Ս. Ղազար իմ Տունս է։

Հոն եմ սնած աստուածային եւ ազգային ոգիով։

Հոն աճած եմ աշխարհէս հրաժարած անձնուէր հայրերու եւ պապերէս ժառանգ մնացած մագաղաթներու եւ մատեաններու բուրումնաւէտ մթնոլորտին մէջ։ Զայն կը կրեմ իմ մէջ եւ կը տանիմ ինծի հետ հոն՝ ուր պարտականութիւնը զիս կանչէ։

Գոյժը կը հասնի արագօրէն։ Աղէտալի հրդեհ մը ի սպառ ոչնչացուցած է հայ ժողովուրդին անկրկնելի գանձերէն կարեւոր մաս մը, որ այնքան գուրգուրանքով կը պահուէին հոն՝ երեք դարէ ի վեր։ Այդ առարկաները կը ճանչնայի մի առ մի. շօշափած էի զանոնք դողդոջուն մատներով. ամօթխած երկիւղածութեամբ համբուրած էի անոնցմէ շատերը, պատանի ջերմ ոգիով։

Միայն տունս չէ որ այրած է. տունիս հետ սիրտս ալ կ'այրի։

Քանի՜ քանի՜ այցելուներու արդար հպարտութեամբ ցոյց կուտայի այդ ամէնը, ջանալով արթնցնել հայ ոգիներու առկայծ ճրագը, հանդէպ իրենց փառաւոր անցեալին եւ ազգային սրբութիւններուն, եւ օտարականներու հիացմունքը եւ գնահատանքը ի տես մեր փոքր ազգին մշակութային գանձերուն։

Այսօր, ե՛ս է որ, այս ափերէն, օտարականի մը նման կը հետեւիմ հրդեհի աւերիչ բոցերուն, թերթատելով իտալական մամուլին սարսափազդու արձագանգները, ու կ'երեւակայեմ ինքզինքս, յուղարկաւորութեան մը գլուխը կանգնած որբաւոր մարդերուն նման, առաջնորդելի դերիս մէջ. մուտք կը գործեմ դեռ ծխացող տաճարի մայր դուռնէն, արցունքոտ աչքերով պատմելով հետեւորդներուս.

— Այս ծխոտած մարմարներուն եւ մոխիրներուն տեղ կար պայծառ խորան մը, նրբօրէն քանդակուած, ճաշակով յարդարուած, նուիրուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին, կառուցուած էր բարերարութեամբ Դաւիթ Բէկի քաջ զօրավար՝ Ստեփան Շահումեանի, որ կը հանգչէր նոյն խորանին ներքեւ... Նոյէ Պորդինեոնի ձեռակերտ սքանչելի խաղանկար մը կ'ամբողջացնէ զայն։

— Սա ածխացած որմերը հիւսուած էին ընկոյզի փայտէ շրջագիծով մը որոնց ճարտարապետն էր եղած Մխիթար Սեբաստացին...

— Հոս կար Ս. Կարապետի նուրբ խաղանկարը, աշխատուած փայտի վրայ իտալացի յայտնի արուեստագէտ՝ Փաօլէթթիի կողմէ։

— Այս մոխրակոյտը, մնացորդն է թանկագին այն վարագոյրին, որ իր քղանցքները սփռած էր վեհութիւն տալու հայկական ծէսին. շինուած էր ֆրանսական թանկագին կերպասէ եւ ընծայուած Իտալիոյ մայր թագուհիին կողմէ (Մարգրիտ Սաւոյեայ) Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնարկութեան երկրորդ դարադարձին առիթով (1901)։

— Հոս Ս. Անտոն Անապատականին նուիրուած խորանն էր. մարմարապատ, ճոխ. բազմաթիւ միլիոններու գնահատուած մեծ խաղանկար մը կար հոս, գործ՝ Ֆրանչեսքօ Ծուներոյի՝ հիմնադիրէն մնացած...

— Հոս կային երկու ընկոյզէ աշխատուած դռներ, որ եկեղեցին կը բաժնէին աւանդատունէն ուր կարելի չէ մտնել փլատակներու պատճառով։ Այնքան սարսափելի է տեսարանը եւ մեծ՝ աղէտը...

Աւանդատան մէջ, մասնաւոր խնամքով, այնքան գուրգուրանքով կը պահուէին թանկագին սպասներ, Մխիթարի օրերէն, հայ ամիրաներու նուէրներ, ոսկի եւ արծաթ հրաշալի հիւսուածքներով, որոնց համար քանի՜ քանի՜ հայ մայրեր եւ կոյսեր աչքեր էին մաշեցուցած... արծաթապատ աւետարաններ, սկիհներ, ասեղնագործ շապիկներ, նրբակերտ խաչեր, սկիհներ, եպիսկոպոսական եւ վարդապետական նուրբ գաւազաններ, հայկական հին բուրվառներ, խնկամաններ, աշտանակներ... Իսկ շուրջառներէն ո՞ր մէկը ըսեմ. Տրապիզոնի՞նը, Սուլթանի՞նը, Կիւրեղեանի՞նը, Զարբանալեանի՞նը, Սարգիսեանի՞նը, Լուքա դուքսի՞նը... ամէնքն ալ անունը կը կրէին այն վարդապետին՝ որուն ձեռքով վանք հասած էին անոնք, հայկական ներքին գաւառներէն, ճողոպրելով թուրք եւ քիւրտ յափշտակիչներու ճիրաններէն։

— Աւանդական պատերը կը զարդարէին, դարձեալ, իտալական դպրոցի անուանի վարպետներէն՝ Թիցիանիի չորս խաղանկարներ, անգնահատելի արժէքով, Թինթօրէթթոյի երկու նկարներու նախատիպերը, Կուիտօ Ռէնիի Քրիստոսը եւ նոյն դպրոցէն Աստուածամայր մը. հոն էր նաեւ 17րդ դարէն մնացած անծանօթ հայ արուեստագէտի մը սքանչելի, մեծադիր Ս. Յովսէփը, Յիսուս Մանուկը գիրկը առած...

— Բարձրանանք վեր, ուր կար մեծ գրատունը, Մխիթար Աբբահօր մեծ դահլիճը, զարդարուած վենետիկեան ճոխութեամբ։

— Որմերուն շարուած էին կեռասի փայտով քանդակուած բարձր եւ նոր դասական ոճով գրադարաններ. հրշէջներուն սրսկած առատ ջուրը տակաւին ողողած է խճանկարներով զարդարուած յատակը, խառնուելով երկինքէն մաղուող տխուր անձրեւին... Այո՛, հոս ամպամած երկինքի փոխարէն կար գեղարուեստական բացառիկ եւ թանկարժէք առաստաղ մը, ուր Ֆրանչեսքօ Ծունիոյ, Մեծն Թիէփոլոյի այդ մեծ աշակերտը, զարկած էր (երկուքուկէս դարեր առաջ) վրձինի գեղարուեստական հարուածներն ու ստեղծած Աղեքսանդրացի Ս. Կատարինէն, իմաստասէր հերոսուհին որ հեթանոս իմաստուններուն հետ կը վիճաբանէր։ Կողմնակի զոյգ բոլորակներու մէջ կային եկեղեցական հայրեր, հայ սուրբեր...

— Փլատակներու տակ տակաւին մատեաններ կան ճզմուած, այս գրադարանը պարծանքն էր Վենետիկ քաղաքին եւ ծանօթ համայն գրասէր աշխարհին։ Հոն պարունակուած էին 35.000 հատորներ. եւրոպական հազուագիւտ հրատարակութիւններ, հին, անգտանելի. այդ գանձերուն մէջ էր նաեւ 1481ին տպուած լատին ժամագիրք մը, միակ օրինակը աշխարհիս... հոն կարելի էր գտնել եւ ուսումնասիրել 250 թուին գրուած յունարէն Աստուածաշունչին լուսատիպ մէկ օրինակը, նուիրուած Ռուսիոյ Աղեքսանդր Բ. ցարէն...

— Կոմիտաս վարդապետի մահադիմակը, Ե. դարէն մնացած հնդկական թանկարժէք պապիրոսը, 3500 տարուան հընութիւն ունեցող եգիպտական հազուագիւտ մոմխան, ճողոպրած են հրդեհի աւերներէն շնորհիւ իրենց դիւրաշարժ ոտքերուն. իսկ սա անկիւնը կուտակուած հայկական ամենահին տպագիր գիրքերուն (1506) կոկիկ դէզը որ կը տեսնէք, նմանը չունեցող աշխարհիս մէջ. սանոնց փրկութիւնը կը պարտինք վարդապետներու եւ աշակերտներու անձնանուէր հերոսութեան, որոնք խեղդիչ ծուխերու եւ բոցերու մէջ նետուած խլած են զանոնք աւերի ճիրաններէ։

Հ. Ց. Պ.

Փարիզ, Դեկտ. 12

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՅՐՈՒԹ

ԽՕՍՔԸ ԹՆԴԱՆՕԹԻՆ ԵԿԱԾ Է...

15ՐԴ ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՄԸ ԲԱՑ ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ

Հատ մըն ալ հրադադար որ ոչինչ կը փոխէ։ Հինգշաբթի օր մեծ պանդոկներու շրջանը թնդանօթն էր այլեւս որ կը տիրէր ու ամէն կողմ բոց ու աւեր։ Հրաշալի քաղաք մը կը քանդուի, ժողովուրդ մը կը հասնի տառապանքին ծայրը մարդոց խելագարութենէն ու մեծ Պետութեանց տմարդի քաղաքականութենէն, ու գրախտային երկիր մը օրէ օր կը մեռնի։ Եւ ի՜նչ նորութիւն։ Նոր հրադադար մը, 15րդը (հաշուող ալ կայ...)։ Այս մէկը կը նախատեսէ նաեւ առանց պայմանի ազատագրումը բոլոր առեւանգուած մարդոց, մերժումի պարագային, ապահովութեան ներքին ուժերը բռնի ուժի կըրնան դիմել։

Կամալ Ճոմպլաթի յառաջդիմական ընկերվարական կարմիր դրօշը կը ծածանի Ֆենիսիա պանդոկին վրայ եւ պանդոկը գրաւուած է ու թերթերու թղթակիցները կը հաստատեն թէ Հինգշաբթի օր իսկական դժոխք էր։ Հոլիտէ Ին պանդոկը որ ֆալանժին բերդն է, պաշարուած է երեք կողմերէն եւ յարձակումներու թիրախը ձախ ռազմիկներուն եւ Քոլէյլաթի մարդոց։ Մեռեալներու հաշուեկշիռ կարելի չէ բռնել անշուշտ ու կ'ըսուի թէ օրական միջին հաշուով հարիւր հոգի կը մեռնի։ Նոյնքան ծանրակշիռ կռիւներ տեղի ունեցած են Զահլէ, ուր մահմետական վեց հոգինոց ընտանիք մը ջարդուած է քրիստոնեայի մը կողմէ եւ հոս փոխադարձաբար հինգ հոգինոց քրիստոնեայ ընտանիք մըն ալ ջարդուած է մահմետականի մը կողմէ, մինչ Պէյրութի մէջ «Սեւ Շաբաթ»էն ետք, մահմետականները «փոխ – ջարդի» չանցան։

Ֆալանժները տողանցել տուած են 100-125 համայնավար եւ սուրիական ժողովրդական կուսակցութեան անդամ զօրս գերի բռնած էին Ճալ-էլ-Տիպի մէջ, Հանրային հրապարակին վրայ նախքան զանոնք բանտարկելը անգործածական դարձած սառնարային մթերանոցի մը մէջ։

Զորեքշաբթի օրուան Օրիան – Լը Ժուրը որ նուազ լուրեր կուտայ քան ֆրանսական մամուլը, կը հրատարակէ տասնեակ մը նկարներ ուր կը տեսնուի ամբողջ քաղաքի մը քանդուիլն ու հրկիզուիլը։ Լիբանանեան հիւմուրի մաս կը կազմէ հաւանաբար նաեւ այն առնուազն տարօրինակ երեւոյթը, որ այս սեւ օրերուն, ջարդի, հրկիզումի, առեւանգումի, դըրխատումի նկարագրութեանց կողքին, Օրիան – Լը Ժուր, որ հազիւ կրնայ լոյս տեսնել ու միայն չորս էջ (8ի տեղ) չի մոռնար ամէն օր հրատարակել օրուան գուշակութիւնները (հօրոսքօփ)։

Քանի մը տողով

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ որ արտակարգ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ Գահիրէ, կը պտըտի տեսարժան վայրերը ու բուրգերէն ետք գացած է Լուքսոր։ Ֆրանքօ-եգիպտական գործակցութիւնը կը սերտանայ։

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ Խուան Կարլոս 19 հոգինոց դահլիճ մը կազմեց տեղ տալով ազատական նկատուած դէմքերու։ Բոլոր նախարարները նոր են։

ԿԻՊՐՈՍԻ կառավարութեան բանբերը անդրադառնալով Ֆորտի յայտարարութեան Քոնկրէսին առջեւ, թէ յաջողութիւններ արձանագրուած են կիպրական հարցին կարգադրութեան մէջ, դիտել տուաւ, թէ Մ. Նահանգներու նախագահը «լաւատես է, սակայն իր հաստատումը չի համապատասխաներ իրականութեան»։ Կիպրոսի եօթը յունարէն թերթերն ալ իրենց առաջին էջին վրայ ստախօս որակած են Ֆորտը, մեծ խորագիրներով։ Ֆորտ՝ Քոնկրէսի որոշումով, պարտաւորուած էր երկու ամիսէն Կիպրոսի հարցին մասին արտայայտուելու։ Քոնկրէսը այս պայմանը դրած էր արտօնելու համար ամերիկեան զինուորական օժանդակութեան մասնակի վերսկսումը։ Թուրքիոյ վարչապետը՝ Տէմիրէլ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կրկին առաջարկեց միջ-համայնքի խօսակցութիւններու վերսկսումը, ընդլայնուած կազմով, այսինքն Յունաստանի եւ Թուրքիոյ մասնակցութեամբ։ Աթէնք եւ Նիկոսիա նախապէս մերժած էին, կրկին մերժեցին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը յայտարարեց, թէ ամերիկեան կայանները անգործութեան դատապարտուած են եւ այդ վիճակին մէջ ալ կը մնան, ցորչափ թուրքեւամերիկեան պաշտպանողական բնոյթի համագործակցութիւնը հաստատուած չէ «կայուն եւ մնայուն հիմերու վրայ՝ զերծ այնպիսի ազդեցութիւններէ, որոնք կապ չունին այդ պաշտպանութեան հետ»։

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ԸՆԿ. ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ յետ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Արամ Աւետիսեան։

Պուրսայի Միջագիւղէն, ողբացեալը ճաշակած է աքսորի դառնութիւնը, ապա փախած ու մասնակցած որբահաւաքին, կամաւոր արձանագրուած հայկ. բանակին ու կռուած Թուրքին դէմ։ 1920ին երբ վերադարձած է Պոլիս, բանտարկուած է, բայց յաջողած է փախիլ։

Հաստատուած Փարիզ 1923ի առեններբը, հիմնադիրներէն եղած է Անիէռ – Պուաքոլոմպի Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէի եւ միշտ կատարած իր ազգային ու կուսակցական պարտականութիւնները։

Մօտ 80 տարեկան, մաս կը կազմէր այն սերունդին, որ ապրած էր Հայուն սեւ օրերը ու սփիւռքի մէջ ջանք թափած իր կարելին ընելու ծառայելու համար իր ժողովուրդին։

ԿԻԼԻԿԻԱ 1975

Գրեց՝ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ե.

ԴԷՊԻ ԿՈՌԻԿՈՍ

Ճամբան հիանալի է, կպրապատ եւ չի հեռանար ծովափէն մինչեւ Վիրանշեհիր: Սիլիֆքէէն Ատանա երկարող այս հատուածը, որ 150 հազարամեթր երկարութիւն մը ունի, կարելի է «աւերակներու ճանապարհ» անուանել:

Վիրանշեհիրէն վերջ, Մերսինէն սկսեալ, ճամբան ծովէն կը շեղի դէպի հիւսիս-արեւելք, կտրելու համար հին Կիլիկիոյ ջրարբի դաշտավայրը ոռոգուած Սէյհան եւ Ճէյհան զոյգ կարեւորագոյն գետերով:

Դարերով անմշակ մնացած այս բերրի տարածութիւնները, հետեւանք արաբական, սելճուքեան եւ բիւզանդական անդհատ աւերներու եւ Հայոց Թագաւորութեան կործանումին, ԺԹ. դարու վերջաւորութեան բնակութեան Թափառական Թիւրքմէններէ եւ հարաւ-արեւելքէն եկած Քիւրտերէ, եւ ծածկուեցան ցորենի, բամպակի, բանջարեղէնի եւ բրինձի դաշտերով եւ պտղատուններով, դարձնելով զայն արդիական Թուրքիոյ ամենահարուստ շրջաններէն մին: Քաղաքներու բոլորիքը աճեցան նաեւ համապատասխան ճարտարարուեստ՝ հիւսուածեղէնի, պահածոյի, կրաղիւսի:

Նարլըքույու.— Սիլիֆքէէն 20·000 մեթր Բ. դարէն մնացած հռոմէական բաղնիքի աւերակներ, ուր կայ սիրուն խճանկար մը «երեք շնորհքները» ներկայացնող:

Երկու հազար մեթր դէպի ձախ շեղելով, հասանք «Արքայութեան Հովիտը» Ճէննէթ Տէրէսի: Արքայութենէն ոչինչ մնացած էր այս վայրի հովիտին մէջ, որ ծածկուած է ժամանակէն կրծուած կաշերտերով· բայց Ատրիանոյի աչքերէն ոչինչ կը վրիպէր· աւերակներով ողողուած դաշտի մը մէջ կանգ առինք: Ֆրանսացի զոյգ մը, գիրքը ձեռքերնին, կը դառնային աւերակոյտի մը շուրջ: Ատրիանօ ցոյց տուաւ ինծի խաչքարի մը բեկորը, որուն վրայ խ···ս···յս (խաչս [illegible]ս) գիրերը միայն ընթեռնլի էին:

Այս անակնկալ յայտնութիւնը նոր զարկ մը բերաւ հոգիիս մէջ· Ֆրանսացիէն լուսաբանութիւն մը ուզեցի· զարմացած որ անտեղեակ ենք, հակառակ մինչեւ հոն հասնելնուս, ու կարմիր գիրքը բանալով կարդացին հատիկ առ հատիկ.— «5րդ դարէն մնացած հայկական մատրան մը մնացորդները պատմական Պապիռոնի աւերակներուն մէջ»:

Կրնա՞ս Հայ ըլլալ ու չցնցուիլ Պապիռոն անունը լսելով··· աւերակ չմնաց ինծի համար· սիւները կանգնեցան, կամարները ձեռք տուին իրարու, հզօր պարիսպները բարձրացան: Աւաղ դուռին շղթաներուն ճռինչը հասաւ ականջիս, եւ զոյգ բերդերու միջեւ զետեղուած՝ անցած լիջաւ եւ եղաւ կամուրջ: Հայոց ձիաւոր գումարտակ մը սկսաւ դուրս ելլել քառատրոփ, որոնց հետեւեցաւ, ծիրանեգոյն փիլոնը ուսին, Կոստանդին, տէր Պապիռոնի, յազգէն Արծրունեաց, փեսայ Լամբրոնի իշխանին, Պայլ եւ խնամակալ գահաժառանգ դեռահաս Զապէլի, դուստր Լեւոն Մեծագործի, Առաջին Թագաւոր Կիլիկիոյ: Կոստանդին զէնքն առած, գնաց պաշարելու Սելեւկիան, ուր փախած էր չարաճճի Զապէլ, չուզելով ամուսնանալ Կոստանդինի որդի՝ Հեթումի հետ: Հիւրընկալ Ասպետներու պետը Բերդրանդ, ստիպուեցաւ բերդը Հայոց յանձնել: Տասնըվեցամեայ Թագուհին, Սիս առաջնորդուելով, ամուսնացաւ Հեթում Պապիռոնի հետ, որ փառաւոր հանդէսով օծուեցաւ Թագաւոր Հայոց, Ռուբինեաններու Թագը Պապիռոնի տան անցընելով:

Պապիռոնի ընտանիքը, աւելի քան դար մը, 1226–1342, թագաւորեց Կիլիկիոյ վրայ, տալով ինը արքաներ· Հեթում Ա. Պապիռոնի (1226–1270), Լեւոն Բ. (1270–1289), Հեթում Բ., Թորոս, Սմբատ, Կոստանդին Ա., Լեւոն Գ., Օշին, Լեւոն Դ.:

Դարու մը պատմութիւնը կը տողանցէ աչքերուս առջեւ, մինչ աւերակոյտերու մէջ կանգնած եմ շփոթած, եւ ամէն ինչ կը տեսնեմ շէն ու պայծառ· օրօրուելով քաղցր երազանքներով, երբ Ատրիանոյի իտալերէն բացագանչութիւնը կը սթափեցնէ զիս թմբիրէս, սոսկալի ցնցումով զգետնելով տխուր իրականութեան առջեւ, եւ կը նոյնանամ Նահապետ Ալիշանի հետ դառնալով արեգակին.

— Ցաւած սրտի մխիթարանք ես դու
կանգնել յերկինքն այն
Ման գաս յերկիրն եդեմայ, բայց ոչ
ի հինն այն գիշեր՝
երբ երջանիկ էր դեռ մարդ, լոկ սէր ու
կեանք կու յիշէր·
ճերմակ ճաճանչդ յայնժամ տաք էր
ջրերուն ու ծաղկանց,
ուր որ կաթէր քու շաղիկ՝ կենդանութիւն
էր անանց···
Դարձի՛ր նայէ՛ հիմա վար, նայէ՛ ի փէշ
սարերուս,
նայէ՛ ի տափ տաճարիս՝ եւ ի խողրանք
գեղերուս···
Ա՛հ, գերեզմանք են Հայոց, որ ոչ եւս են
յաշխարհի,
մաշած նշխարհք մեր հարանց՝ թաղուած
ի խոր խաւարի:

Մաշած նշխարհք մեր հարանց···

Լուռ ու մունջ կը հեռանանք Պապիռոնի փլատակներէն, յետ վերցնելու գետնէն կտոր մը քար, մասունքի մը երկիւղածութեամբ ծոցս դնելով···:

Կոռիկոսը Պապիռոնէն բաժնող հինգ հազար մեթր ճամբուն վրայ ոչինչ կը տեսնեմ· հոգիս այնքան կ'ապրէր անցեալով··· երբ Ատրիանօն զմայլած կը գոչէ·

— Փարէ՛, սա հրաշալիքին նայէ՛:

Այդ հրաշալիքը Կոռիկոսի ծովային բերդն էր··· կանգուն իր հզօր պարիսպներով եւ բոլորաձեւ բարձր բերդերով· քանի՜ քանի՜ դարերու ամառներն ու ձմեռները բերած են իրենց խաղաղ եւ խռոված ալիքները, փշրելու անոր փէշերուն ներքեւ· իսկ ան խրոխտ՝ կուրծք տուած է ժամանակներու հոլովոյթին եւ ահա յետ միջօրեայ արեւի ճառագայթներով ողողուած, զիս կ'ընդունի, իր տէրերուն անանուն եւ աննշան մէկ շառաւիղը, որ ճակատագրով հեռացած, եկած է ահա, իր պապերուն հետքերով···

«Արքայութեան Հովիտ»ի աւերակոյտը կը ցնցէ հոգիս, եւ ազգային հպարտութիւն մը կը հեղեղէ զիս· լռելեայն խօսակցութիւն մը ունիմ Միջերկրականի կապուտակ ջուրերով ինձմէ բաժնուած այս անշունչ բայց կենդանի կառոյցին հետ, որ իր հարազատ երկրին մէջ, օտարական մըն է ինծի նման· բայց հակառակ ամէն ազդի փոթորիկներուն, գրեթէ մնացած է այնպէս՝ ինչպէս ստեղծած են զինք իմ պապերս, իսկ մենք շնչաւոր մասունքներս Լեւոններու եւ Հեթումներու, պիտի մնա՞նք Հայ, օտար ափերուն վրայ, ուր կեանքի ալիքները կը հարուածեն մեզ ամէն օր, փշրելով զանոնք, սա հանդիպակաց դղեակին նման, մեր փէշերուն ներքեւ··· Պիտի երգե՞նք վանական Նահապետին հետ՝

Հայոց Աշխարհիկ, գարունդ է հասել
Ահա գեղեցիկ գարուն քո եկել
Ո՛վ դու ի վաղուց մոռցուած հայրենիք
Ո՛վ դու իմ սրտիս անմոռաց տեղիք···
Այն սեւ սեւ ամպերն են դարձել ի փախ
Այն ճերմակ ճերմակ սարերն են անվախ··
Ձայն բարձր ժայռից որ երկնաց են մօտ
կենաց օրհնութեան ծագէ առաւօտ···:

ՀԱՅԿ. ԿԱՂԱՆԴ ՉԿԱՅ ԱՅՍ ՏԱՐԻ...

Չենք կարծեր, որ ամբողջ Ֆրանսայի տարածքին վրայ կայ Հայ մը, որ չէ լսած այս կամ այն ձեւով, Լիբանանի վերջին ութ ամիսներու աղէտալի դէպքերու մասին:

Ֆրանսական մամուլը, հեռատեսիլը օրը օրին տեղեակ կը պահեն հանրային կարծիքը վարհուրելի իրականութեան մասին:

Մեր Ֆրանսայի հայ գաղութն ալ «Յառաջ»ի եւ այլ միջոցներով տեղեակ է մասնաւորաբար լիբանանահայ մեր ժողովուրդի ողբերգական կացութեան:

Տեղեակ ենք նաեւ, որ ամբողջ արտասահմանի տարածքին, հովանաւորութեամբ Էջմիածնայ եւ Կիլիկիոյ մեր հայրապետներուն, համազգային հանգանակութիւն կը կատարուի օգնութեան հասնելու Լիբանանի մեր եղբայրներուն:

Եթէ մեր այս բաց-նամակը գրելու մտահոգութիւնը կուգայ սիրոյ զգացումէ հանդէպ Լիբանանի մեր ժողովուրդին, դրդապատճառը սակայն հետեւեալն է:

Երէկ, ազնիւ հայ բարեկամի մը այցելութեան էինք գացած: Խօսակցութեան ընթացքին հարցուց թէ՝ ի՞նչպէս պիտի անցընենք Կաղանդը եւ աւելցուց.— Եթէ մասնաւոր տեղ մը խօսք տուած չենք, իրենց հետ անցընենք: Մինչ այս խօսակցութեան ընթացքին, կինը դարձաւ իր ամուսնոյն ըսելով·

— Գիտե՞ս, այս օր ալ մոռցար շամփանը ապսպրելու, բաւական հրաւիրեալներ պիտի ունենանք, գոնէ երկու սնտուկ շամփանը ապսպրէ վաղը:

Իսկ ես, առանց անդրադառնալու թէ ի՛նչ կ'ըսեմ, բնազդաբար, մէջը մտայ խօսակցութեան եւ ըսի.— Ի՞նչ սրտով Կաղանդ տօնելու մասին կը մտածէք, երբ անդին Լիբանանի մէջ, ամբողջ ժողովուրդ մը անօթի է, մահուան վտանգի տակ եւ սուգի մէջ:

Բարեկամս յանկարծակի լռեց, տարօրինակ դէմք մը առաւ եւ սկսաւ զիս դիտել:

Ես, արդէն զղջացի ըսածիս, մտածելով թերեւս թէ սխալ մը ըրի:

Բայց հազիւ երկվայրկեան մը ետք բարեկամս դարձաւ իր կնոջ եւ ըսաւ.

— Իրաւունք ունի, չէինք մտածած, հեռաձայնէ մեր բոլոր բարեկամներուն, որ այս տարի Կաղանդ չկայ եւ ինչ որ պիտի ծախսեն տօնական օրերու առթիւ, նուէրներու, ուտելիքի, խմիչքի, թող նուիրեն Լիբանանի մեր ժողովուրդին:

Երբ իրեն յիշեցուցի թէ արդէն դրամ կը հաւաքուի յանձնախումբերու կողմէ, (ինքն ալ կոկիկ գումարով մը մասնակցած է) ընդմիջեց զիս ըսելով.— Ո՛չ, ո՛չ, շատ լաւ յիշեցուցիր, բոլոր Հայերն ալ

ԱՏՐԻԷՆ ԵՒ ԺԻԼՊԷՌ ՏԸ ԼԱ ՖԱՅԷԹ

Վեհապետին դէպի Վառէն փախուստը պատճառ դարձաւ որ Լա Ֆայէթ իր վրայ հրաւիրէ կասկածներ: Ան մահուան սպառնալիքի տակ եղաւ որովհետեւ երաշխաւորը եղած էր Թագաւորին: Ատրիէն կը մտածէր թէ իր ամուսինը վարուած էր իբրեւ պատուախնդիր անձ մը: Լա Ֆայէթ մէկ կողմէ կը հրաժարէր իր հանրապետական հակումներէն պահելու համար Թագաւորին իր երդումը, միւս կողմէ ամէն վտանգ յանձն կ'առնէր խնայելու համար, կրցածին չափ, արքայական ընտանիքին ցաւագին ստորնացումը:

Վերջապէս Սահմանադրութիւնը քուէարկուեցաւ եւ Լա Ֆայէթ մտածեց թէ իր գործը վերջացած ըլլալով, կրնայ հեռանալ եւ տուաւ հրաժարականը: Ատրիէնի համար մեծ ուրախութեան եւ թեթեւութեան առիթ մը եղաւ: Կը յուսար ապրիլ Շավանեաքի մէջ, ուր Շարլոթ հօրաքոյրը ջերմ եւ մայրական ընդունելութիւն մը պիտի ընէր իրենց:

Բայց երբ գաղթողները եւ իրենց օտար դաշնակիցները սպառնացին Ֆրանսայի վրայ յարձակիլ, կազմեցին երեք բանակ որուն մէկուն հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ Լա Ֆայէթի որ ընդունեցաւ:

Ատրիէն իր զաւակներուն հետ Շավանեաք մնաց եւ հոն էր երբ իմացաւ թէ ժողովուրդը Թիւըլըրիի վրայ յարձակած էր եւ ամուսինը փորձած էր փրկել ազատական յեղափոխութիւնը:

Ազատութեան շրջանին յաջորդեց Սարսափի շրջանը: Ժողովը ամբաստանեց Լա Ֆայէթը որուն բանակը այլեւս չհնազանդեցաւ: Փորձեց Հոլանտա անցնիլ, բայց բռնուեցաւ օտար բանակներու կողմէ:

Իսկ Ատրիէն Շավանեաքի մէջ մեծ վտանգ դարձաւ: Տակաւին մէկ ամիս առաջ կինն էր բանակի մեծ զօրավարի մը, զօրաւոր եւ յարգուած ամբողջ Օվեռնի մէջ այն իշխանութեանց կողմէ, որոնք ծնունդ էին Յեղափոխութեան, որուն հայրն էր ինք: Եւ ահա յանկարծ Ատրիէն դարձաւ կինը տարագիրի մը եւ ինք իսկ պատանդ: Առաջ երբ փողոցէն անցնէր կը ծափահարէին, իսկ հիմա իրեն կը թուէր թէ կասկածելի էր: Երկու կողմէն ալ արհամարհելի: Մէկ կողմէ գաղթականները, որովհետեւ ամուսինը մասնակցած էր յեղափոխութեան, միւս կողմէ յեղափոխականներէն, որովհետեւ կը հակառակէր անոնց ծայրայեղութեանց: Ատրիէն իմացեր էր որ Ֆրանսայի թշնամիները ձերբակալեր էին ամուսինը եւ բանտարկեր նախ Գերմանիոյ, ապա Աւստրիոյ Օլմիւցի բանտը:

Անոնց ինչքը գրաւեցին ինչպէս բոլոր տարագրեալներունը եւ Ատրիէն մնաց առանց նիւթականի եւ շուտով ձերբակալուեցաւ: Շավանեաքի համայնքայինները ամէն վտանգ յանձն առին պաշտպանելու զայն, սակայն Փարիզէն եկած ոստիկաններուն հրամայուած էր բանտարկել Տիկին Լա Ֆայէթը: Նախ ազատ արձակեցին երաշխաւորութեամբը համայնքին: Ատրիէն քաջ մնաց մինչեւ վերջ, հաւատարիմ մնաց թէ՛ իր ամուսնոյն ազատական գաղափարներուն եւ թէ իր կրօնքին: Իրեն նիւթապէս օգնեցին Փարիզի ամերիկեան բարձր պաշտօնէութիւնը, նաեւ նախկին սենեկապանուհին Փարիզէն:

Շատ մը գաղթողներու կիները կեղծ կերպով կ'ամուսնալուծուէին, չկորսնցնելու համար իրենց զաւակներուն հարստութիւնը: Ատրիէն, հեռու կեղծ ամուսնալուծումէ, հպարտօրէն Լա Ֆայէթի կին կը ստորագրէր: Ամէն Կիրակի կը հաւաքէր գիւղին բարեպաշտ կիները, հոգեկան հաղորդակցութեան համար: Բայց խիստ էր Փարիզէն եկած հրամանը. կրկին ձերբակալուեցաւ եւ ղրկուեցաւ Պրիուտի բանտը, ուր գտաւ նահանգին ազնուական դասու կիները, որոնք նախ արհամարհանքով ընդունեցին, բայց յետոյ հիացան վրան: Սարսափը կը շարունակէր իշխել: Հրաման եկաւ, Լա Ֆայէթի կինը սայլակով Փարիզի բանտը տանիլ: Բայց խնայելու համար անոր այս անպատուութիւնը, Շավանեաքի բոլոր սենեկապահուհիները ծախեցին իրենց զարդերը կարենալ վճարելու անոր կառքի մը դրամը:

Ատրիէն գիտէր թէ մայրը, մեծ մայրը եւ Նօայլի քոյրը բանտարկուած էին Լիւքսէնպուրկի մէջ: Շուտով ինք ալ տարուեցաւ Փըթիթ Ֆօրս, ուր իմացաւ թէ ի՜նչ սարսափելի բաներ կը պատահէին ամէն օր եւ այդ ամէնը տեղի կ'ունենային յանուն գաղափարի մը որով իր Ժիլպէռը սնած եւ յափշտակուած էր: Գաղափարները այլափոխուած էին եւ բառերը կորսնցուցած իրենց իմաստը:

Բանտին մէջ իմացաւ Ռոպեսփիէրի մահը եւ «Սարսափ»ի վիճակին վախճանը: Անմիջապէս տեղեկութիւն ուզեց Լիւքսէնպուրկ բանտարկուած իր մեծ մօր, եւ քրոջ մասին եւ իմացաւ ամենասոսկալի լուրը թէ երեքն ալ գլխատուած էին: Երեք սերունդ տապալած: Լա Ֆայէթ այնքան ատելի դարձած էր որ Ատրիէնը բանտը պահեցին մինչեւ 1795:

(Շար. – 3)

Մ. Մ.

Թող տան ինչ որ կրնան այդ յանձնախումբերուն, այս Նոր տօն մը պէտք է ըլլայ եւ որուն անունը պէտք է դրուի «Կաղանդ չկայ այս տարի...» եւ ամէն հայ ընտանիք, ինչ որ որոշած է ծախսել Նոր տարուան առթիւ, հարիւր ֆրանք, հինգ հարիւր, հազար ֆրանք, թող պարկեշտ ըլլայ եւ տայ այդ ֆոնտին: Ինծի համար այդ պիտի ըլլայ գերագոյն եւ պատուոր զոհողութեան մը խորհրդանիշը:

Եւ այս ազնիւ հայ բարեկամս խնդրեց ինծմէ, որ գրեմ այս առաջարկը «Յառաջ»ի մէջ, որովհետեւ ինք բաւարար հայերէն չի գիտեր, գրելու համար:

Արդ, կը գրեմ, յարգելով բարեկամիս տուած խոստումս, այս առաջարկը որ Հայու ազգային եւ մարդկային ամէնէն արդար կանչն է:

Արդարեւ, սիրելի հայրենակիցներ, հարուստ կամ ոչ, սովորութիւն է, միշտ աւելորդ պիւտճէ մը ունինք ծախսելու Նոր Տարուան տօներու առթիւ: Եկէ՛ք, այս տարի, ազգովին Կաղանդ չտօնենք. եթէ մեր առօրեայ սեղանին պիտի աւելցնէինք հնդկահաւ մը, ձկնեղէն կամ անուշեղէններ, խմիչքներ, չընենք: Եթէ մեր երախաներուն նուէրներ պիտի գնէինք, չընենք:

Տանք բոլորը սիրելինե՛ր, տանջանքի, անօթութեան, վտանգի ենթարկուած Լիբանանի մեր հայ եղբայրներուն:

Ի՞նչպէս պիտի կարողանանք նայիլ մեր երախաներուն ուրախ աչքերուն, երբ որ գիտենք թէ իրենց տարեկից, հազարաւոր երախաներ Լիբանանի մէջ, ոչ թէ միայն նուէր չունին, այլեւ անօթի են, կը մսին:

Մեր ժողովուրդը կողոպտել չի գիտեր, մուրալ չի սիրեր, իր տարիներու տքնաջան աշխատանքովը դիրք շինեց, դպրոցներ, ակումբներ, եկեղեցիներ բարձրացուց, ամբողջը կրնան փճանալ:

Հազարաւոր ընտանիքներու խանութները, տուները կողոպտուած են, հազարաւոր ընտանիքներ պատահական եւ ցուրտ տեղեր պատսպարուած են:

Արտասահմանի Հայութեան կարեւորագոյն ամրոցը քանդուած է: Սքանչելի այն գաղութը, ուր ամէն Ծնունդին, թաղէ թաղ կը լսուէր «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի»ն, կարօտ է այսօր մեր Կաղանդի գիշերուան «աւելորդ» ծախսելիքին:

Սիրելի բարեկամներ, արժանի ըլլանք մեր պապերու արեան ձայնին, տանք մեր կարելին դժբախտ եւ անմեղ երախայի մը օրուան հացին սիրոյն:

Եւ ի՞նչպէս չտանք, երբ ամբողջ գաղութ մը մոռցած իր քաղաքական եւ ամէն տեսակ տարակարծութիւնները, եղբայրացած տառապանքին մէջ, մէջք մէջքի տուած, կ'ապրի գերագոյն րոպէն իր ֆիզիքական գոյութեան:

Եւ ի՞նչպէս չտանք, երբ կ'իմանանք պատահական եկողներէ թէ սուրիահայ հարիւրաւոր երիտասարդներ կը փութան Լիբանան, վտանգելով իրենց կեանքը, պահպանելու համար հայկական թաղերը, Հայու պատիւը:

Տա՛նք, այս տարի Կաղանդը, որպէսզի վաղը հպարտ ըլլանք մեր երախաներուն առջեւ, որպէս հայր, որպէս Հայ եւ որպէս մարդ:

ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետը՝ Տէմիրէլ, ընկերակցութեամբ Արտաքին նախարար Չաղլայանկիլի, Դեկտեմբերի սկիզբը Սոֆիա այցելեց: Այս այցելութիւնը, ինչպէս քաղաքական շրջանակները մատնանշեցին, ցոյց տուաւ երկու երկիրներու միջեւ աստիճանաբար հաստատուող լաւ յարաբերութեանց զարգացումը, հինգ տարուան «տեղքայլէ» մը ետք: Երրորդ անգամն էր տասը ամսուան մէջ, որ Թուրքիոյ վարչապետը եւ Պուլկարիոյ թիւ մէկ անձնաւորութիւնը՝ Ժիվկով, խօսակցութիւններ կ'ունենային: Յուլիսին, արդէն, Ժիվկով Էտիրնէի մէջ կը տեսակցէր Տէմիրէլի հետ, ապա երկրորդ հանդիպում մըն ալ տեղի կ'ունենար Հելսինքի:

Վերջին խօսակցութեանց նախորդած էին շփումներ թուրք եւ պուլկար քաղաքական դէմքերու միջեւ եւ, յատկապէս, Պուլկարիոյ Արտաքին նախարար Մլատենովի Անգարա այցելութիւնը Սեպտեմբերին:

Պուլկարիա, ինչպէս նաեւ Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա սկզբունքով համաձայնած են պալքանեան խորհրդաժողովի մը գումարման ծրագրին հետ՝ ներկայացուած Յունաստանի կողմէ շրջանի բոլոր Պետութիւններուն, անցեալ Օգոստոսին: Այս ծրագիրին իրագործումը, այնուամենայնիւ, որոշ դժուարութեանց կը բախի Անգարայի ներկայացուցած առարկութիւններուն հետեւանքով: Անգարայի կառավարութիւնը իր համաձայնութիւնը տալէ առաջ կ'ուզէ, որ ծրագիրը աւելի յստակ ճշդուի, որ անոր նպատակը սահմանափակուի թեքնիք հարցերու շրջագիծին մէջ: Սոֆիայի դիրքն ալ շատ յստակ չէ: Արդարեւ, Մլատենով Սեպտեմբերին Անգարայի մէջ յայտարարեց, թէ «բարիդրացիութեան յարաբերութիւններու զարգացումը պալքանեան երկիրներու միջեւ, երկկողմանի հիմունքներու վրայ, իրապաշտ ձեւն է փոխադարձ վստահութեան եւ հասկացողութեան հաստատումին, շրջանին մէջ»:

Վերջին ամիսներուն Սոֆիա այս ուղղութեամբ չօշափելի արդիւնքներ ձեռք ձգեց: Միակ բացառութիւնը կազմեց Եուկոսլաւիան: Թէեւ Մլատենով վերջերս Պելկրատ այցելեց, այսուհանդերձ, կը շարունակուի բանավէճը երկու երկիրներուն միջեւ՝ Մակեդոնիոյ հարցին շուրջ: Դեռ վերջերս Եուկոսլաւիոյ «Պոլիտիկա» օրաթերթը ամբաստանեց Պուլկարիան, թէ «քաղաքական ճնշումներ, ձերբակալութիւններ, բնակչութեանց տեղափոխութիւններ» կը կատարէ, նոյնիսկ «ցեղասպանութիւն» մը կ'իրագործէ, առնուազն ի գործ կը դնէ «ձուլումի եւ ճնշումի» քաղաքականութիւն մը մակեդոնացի փոքրամասնութեան վրայ, Պուլկարիոյ մէջ: Ի տարբերութիւն համայնավար այլ երկիրներու, Սոֆիայի մամուլը յատուկ ջերմութեամբ չողջունեց Եուկոսլաւիոյ ազգային տօնը անցեալ շաբաթ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՏԱՇԱՏԻ ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Ո՞ւր կը գտնուէր պատմական Հայաստանի նշանաւոր մայրաքաղաքներէն մէկը՝ Արտաշատ: Պատմութենէն մնացած կիսկատար տեղեկութիւնները քիչ բան կ'ըսէին այդ մասին:

Բայց ահա, հնագէտներուն օգնութեան հասան ջրաշինարարները: 1967 Յունիսին, Արարատ շրջանի Փոքր Վեդի գիւղին մօտ, երբ բանուորներ խրամներ կը փորէին ջրատար խողովակներ զետեղելու համար, յանկարծ դէմ յանդիման եղան սալանման քարերու: Ասոնց վրայ փորագրութիւններ կային: Ասոնք գրուած էին մօտ 2000 տարի առաջ հռոմէացի Տրոյանոս կայսրին կողմէ, եւ կապ ունէին պատմական Հայաստանի մայրաքաղաքին անունին հետ...

Հնագէտները գործի անցան: Պեղեցին եւ հողին տակէն լոյս աշխարհ հանեցին պատմութեան բազմաթիւ խօսուն վկայութիւններ, զանազան մեծ ու փոքր յուշարձաններ, որոնք բացառիկ հարուստ նիւթ կը պարունակեն Արտաշատի մասին:

Յայտնաբերուած նիւթերու մէկ մասը տեղափոխուեցաւ Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանը: Մնացեալները մինչեւ վերջերս կը մնային գիւղը:

Այժմ Փոքր Վեդի գիւղին մէջ բացուեցաւ հնագիտական թանգարան մը:

Արտաշատ կը գտնուէր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մօտակայ ինը բլուրներուն վրայ: Պալատները, տաճարները եւ այլ կարեւոր շէնքերը կառուցուած էին Արարատի սպիտակ կրաքարով եւ աչքի կը զարնէին գեղեցիկ սիւներով:

Նոր թանգարանին մէջ տեղաւորուած են կառոյցներու խարիխներ, սիւներու կոտրուած մասեր, պալատներու որմնանկարներ, պատերու գունաւոր ծեփի մնացորդներ: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն ջրմուղի խեցէ խողովակներն ու բաղնիքի մնացորդները: Պեղումներու ժամանակ յայտնաբերուած են նաեւ զարբնոցի, գինեգործարանի, բրուտանոցի մնացորդներ, զանազան մեծութեամբ աղօրիքներ, ջնարակ ամաններ, հազուագիւտ գունաւոր ապակեայ սրուակներ, կիներու արդուզարդի իրեղէններ:

Նոր թանգարանին մէջ կարելի է տեսնել կենդանիներու արձաններ, քանդակազարդ իրեր, Տիգրան Բ.ի եւ Արտաւազդ Բ.ի պատկերներով պղնձադրամներ, Արտաշատ քաղաքի դրոշմադրամը, Աղեքսանդր Մակեդոնացիի դրամին նմանակը:

Արտաշատ գոյութիւն ունեցած է մօտ 500 տարի: Հիմնադրուած է Ք. Ա. 180-170ին, եւ մեծ դեր կատարած է Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կեանքին մէջ մինչեւ մեր թուականութեան 360ական թուականները: Գոյութիւն ունեցած է թատրոն, ուր բեմադրուած են հեթանոսական դարաշրջանի հեղինակներու եւ Արտաւազդ թագաւորին ողբերգութիւնները:

Հին Արտաշատի պեղումները կը շարունակուին: Ասոնք, անկասկած, նորութիւններ կը բերեն քաղաքին պատմութեան մասին եւ կը հարստացնեն հնագիտական թանգարանը:

×

« ԳԱՅԵԱՆԷ » ՊԱԼԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Լեհաստանի Լոձի քաղաքին մեծ թատրոնին մէջ յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ « Գայեանէ » պալէն: Դատարանին հանդիսատեսները չարք բռնեցին, որպէսզի Արամ Խաչատրեանի ինքնագիրը ստանան:

Կարդացէ՛ք
«ՅԱՌԱՋ»ը
Տարածեցէ՛ք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Զ.

Վան, 18 Հոկտ. 1910

Մանկապարտիզպանուհին քաղաքավարի կերպով ընդունեցաւ մեզ եւ առաջնորդեց մանուկներուն քով, որոնք թղթի կտորներով խաղալիքներ շինելու զբաղած էին:

Ընկեր Սարաֆունի անմիջապէս բարձրացաւ վարժուհիի սահմանուած բեմը եւ մի տպաւորիչ դասախօսութիւն ըրաւ երեխաներուն: Նա ըսաւ թէ ըմբոստացումի ոգին մի զօրաւոր փակտոր է մարդկային յեղափոխութեան մէջ եւ երբ այդ ոգին կը յայտնուի բո՛ւն իսկ մանկութեան հասակին, ցոյց կը տայ թէ նա արտաքին ազդեցութեան արդիւնք չէ՛ այլ մի բնազդական դրդում: Նա վէր առաւ ըմբոստացումի եւ ընդվզումի երեւոյթները, որոնք, դարերու ընթացքին, եղեր են միակ ուժը դէպի ազատագրում, դէպի պայքար, դէպի կռիւ եւ յիշեց փոքրիկին կայծակի անունը, իբրեւ մի սփոփեցուցիչ երեւոյթ հայ իրականութեան մէջ:

Երախայքը խորին ուշադրութեամբ մտիկ ըրին այս դասախօսութիւնը եւ ի նշան համակրութեան երգեցին՝

Ծափիկ ծափիկ ծիրանի
Կարմիր խնձոր կը նմանի:

երգը: Յետոյ, ես եւ ընկեր Սարաֆունի հրամայական պահանջք դրինք վարժուհիին վրայ, ներում խնդրելու կայծակէն եւ զայն կրկին հրաւիրելով մանկապարտէզ, բաւարարութիւն տալու իր արդար բողոքներուն:

Վարժուհին բացարձակ մերժեց:

— Գնանք ուրեմն, բայց գիտցէք որ տարբեր հողի վրայ կրկին կը տեսնուինք միասին, պատասխանեց իրեն ընկեր Սարաֆունի:

Վերադառնալով մեր բնակարանը, անմիջապէս պատրաստեցինք մի մանիֆեստ, ուղղուած առհասարակ բոլոր դպրոցականներուն, որով կը հրաւիրէինք զիրենք գալ Կիրակի օր եկեղեցի, ուր պիտի կայանար հսկայական միթինկ բողոքելու համար անձնիշխանութեան, արձակ կամքի եւ ինքնագիտակից ըմբոստացումի զոհ փոքրիկն կայծակի դպրոցէն արտաքսուելուն դէմ: Մի երկրորդ կոչ ուղղեցինք նաեւ մեր գիտակից շարքերուն՝ անպայման ներկայ գտնուելու համար այդ միթինկին որը կը կայանար մի միայն գաղափարային անկախ հողի վրայ:

Այստեղ պատահեց մի շատ անհաճոյ պարագայ: Կոչը բաժնելու համար յանձնեցինք մեր ընկերներէն Պ. Սեդրակի եւ ահա իմացանք որ նա տարեր է հրաւէրը մեր բոլոր ընկերներուն, ի բաց առեալ Պ. Վարդանի որ Այգեստանի կողմը կը բնակի: Նա եկաւ մեզ մօտ բողոքելու համար այդ զանցառութեան դէմ: Անմիջապէս ձեռնարկեցինք քննութեան եւ ստուգեցինք թէ իրողութիւնը ճիշդ էր եւ թէ ընկեր Սեդրակ չէր ուզած կոչը տանիլ ընկեր Վարդանի, որովհետեւ մի քանի օր առաջ անոր հետ ունեցած էր մի անհատական վէճ:

Դա ակնյայտնի եւ աններելի թերացում էր տիսիպլինայի: Ընկեր Սարաֆունի սաստիկ զայրացած՝ իսկոյն գումարեց ընկերային ատեան, որպէսզի տան յանցաւորին արժանաւոր պատիժը:

Նա երկար բացատրեց թէ՝ որքան հրամայողական պահանջք է, մեր կուսակցութեան համար, անպայման յարգանք դէպի տիսիպլինան որ կը կազմէ յեղափոխական կազմակերպութիւններու հիմնական ուժը եւ թէ ի՛նչ ծանր ոճիր է մի ընկերի համար, անհատական հանգամանք ունեցող մի խնդրի առթիւ, ոտնակոխ ընել տիսիպլինան:

— Անհատականութիւնը պէտք է սրբուի ու ջնջուի հաւաքական որոշումի դիմաց, եզրակացուց ընկեր Սարաֆունի, առանց անոր կարելի չէ ո՛չ յեղափոխութիւն, ո՛չ կռիւ, ո՛չ պայքար, ո՛չ ազատագրում:

(Շար.)

Այրի Տիկին Արփինէ Աւետիսեան, այրի Տիկին Նուարդ Մարքոյեան, Պ. Զարեհ Գարիպեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Մօրօ, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Քելեճեան, Տէր եւ Տիկին Լըպեկ եւ իրենց զաւակը, Օրիորդ Ժօզէլ Գէորգեան, ինչպէս նաեւ Զօրաբաբէլեան, Փափազեան, Գրիգորեան, Պասմաճեան, Մերազեան, Հիմինեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, փեսային, տագրոջ եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 10ին յետ անողոք հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի Դեկտ. 15, առաւօտեան ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռ Ռիւ Տիւմէնիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ա. Աւետիսեանի եւ ընտանիքին:

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Գույումճեան եւ զաւակները (Լոս Անճելըս), Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գույումճեան եւ զաւակը (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան եւ զաւակները (Մոնթրէալ), ինչպէս նաեւ Գույումճեան, Փափազեան (Աթէնք) եւ Եագուբեան (Պոլիս) ընտանիքները սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ-մօր եւ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Յովհաննէսեան)

մահը որ պատահեցաւ Նոյ. 22ին Լոս Անճելըս (Քալիֆորնիա):

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 29ին:

I ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գամեր Գարամաճեան, իրենց զարմիկին Պետրոս Ասլանկիւլեանի մահուան տարեդարձին, ինչպէս նաեւ նորոգ հանգուցեալ Մուշեղ Կարապետեանի մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրեն 40 ֆր. Կարմիր Խաչին, 40 ֆր. Կապոյտ Խաչին, 40 ֆր. Ուսանողներու Օգն. Մարմնին եւ 40 ֆր. «Յառաջ»ին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի Դեկտ. 14, տօն է Սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին: Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի պատարագ եւ պիտի կատարուի մատաղի օրհնութիւն:

Սկիզբ առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 8.30, պատարագ ժամը 10, մատաղի օրհնութիւն ժամը 11.30:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը տունի գործերու համար, ամբողջ օրը կամ կէսօր:

Դիմել՝ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
78, Rue des Rosiers
93400 ST OUEN
Tél. : 254-17-89

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

présente

deux soirées dansantes, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

NOEL

24 DECEMBRE à partir de 22 heures

avec les chanteurs guitaristes

FERDI LUDOVIC

St SYLVESTRE

31 DECEMBRE à partir de 22 heures

même ambiance et

exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

Conférence

Organisée par
AMITIES FRANCE - ARMENIE

le Lundi 15 Décembre à 20 h. 30 en la salle de l'U.G. A.B., 118, Rue de Courcelles (Métro Courcelles)

Promenade à travers Ani et Aghtamar

par Monsieur Henri Paul EYDOUX, écrivain, historien et archéologue

En EXCLUSIVITE « Rencontre Historique entre le Pape PAUL VI et le Catholicos VASKEN Ier, à Rome.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Exigez

de votre fournisseur habituel

les délicieux

halva lokoum tahin

Bongoût

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

du 20 Décembre au 3 Janvier

à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz
mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE — Dicran Cazarian
61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

Disques Vogue

Musique Religieuse

La Grande Messe Arménienne

Par les chœurs de l'Eglise Arménienne de Paris

No 451 (Transcription selon R. P. Komitas)
No 442 (Transcription selon M. Ekmalian)
No 454 Trésors de la liturgie Arménienne Volume I
No 547 Trésors de la liturgie Arménienne Volume II
(Cantiques de Pâques, de Noël et divers)

Musique Folklorique

No 526 Chants du Caucase et d'Arménie
No 527 Arménie
No 516 Reflets d'Arménie
No 199 Arménie Immortelle
No 517 Soirée Arménienne
No 596 Promenade en Arménie
No 182 Le Caucase
No 409 Le Tar
No 30211 Danses Arméniennes
No 30152 Chants Romantiques Arméniens
No 30240 Légendes d'Arménie
Pour chœurs, solo et orchestre
Chaque disque contenant 10 à 15 morceaux

Oeuvres Symphoniques

No 20176 Oeuvres symphoniques
No 714 Au Fil des Songes
Par l'Orchestre des Concerts Colonne
No 790 Deux Trios pour Flûtes, Clarinettes, Piano et Harpe

Direction : ARA BARTEVIAN

Disques Vogue : 14, Rue Petit Paris 75019, Tél. : 208-99-22
Prix 30 F. 30 cm. — Envoi contre remboursement

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
14
DIMANCHE
14 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.464
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.464

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ Շաբաթ օր Իսմայիլիա քաղաքը կ'այցելէր, Սուէզի ջրանցքի եզրին: Այս այցելութիւնը խորհրդանշական բնոյթ կը կրէր, քանի այդտեղերէն էր, որ եգիպտական բանակը 1973 Հոկտեմբերին ջրանցքէն անցնելով արշաւեց Սինայի իսրայելեան դիրքերուն վրայ: Միւս կողմէ քաղաքին վերաշինութեան համար մեծ ծրագիրներ կան: Քաղաքական շրջանակներու համաձայն Եգիպտացիք է, որ շատ պնդած են, որպէսզի Ժիսքար այցելէ Իսմայիլիա:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ կռիւները կեդրոնացած են այսպէս կոչուած մեծ պանդոկներու շրջագիծին մէջ, հակառակ նոր զինադուլին: Առջի օր հարիւր հոգի սպաննուած է, ինչ որ 360ի կը հասցնէ մեռեալներու թիւը Երկուշաբթիէն մինչեւ Ուրբաթ առաւօտ: Վիրաւորներու համար ալ 700 հոգի կը ներկայացուէր: Պեքաա հովիտին մէջ, Պէյրութի արեւելքը, 56 հոգի սպաննուած է, մեծամասնութեամբ քրիստոնեայ, երբ մահմետականներ փոխվրէժի անցած են, մահմետական ընտանիքի մը ջարդուելէն ետք, քրիստոնեայի մը կողմէ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կենսաբան Սերգէյ Կովալեվ եօթը տարուան բանտարկութեան — ճամբարի մէջ — եւ երեք տարուան ալ Սիպերիա աքսորի դատապարտուեցաւ «հակախորհրդային քարոզչութեան» ամբաստանութեամբ: Կովալեվ մաս կը կազմէ մարդկային իրաւունքներու պաշտպան կոմիտէին, Խորհ. Միութեան մէջ, Սախարով, որուն թոյլ չէր տրուած ներկայ գտնուիլ դատավարութեան, «խեղկատակութիւն» որակեց դատավարութիւնը: Ամբաստանեալը իրաւունք չէ ունեցած նոյնիսկ ինք ընտրելու իր պաշտպան փաստաբանը:

ԻՌԱ-ի չորս ահաբեկիչները յանձնուեցան ոստիկանութեան: Անցեալ Շաբաթ Լոնտոնի մէջ պատանդ բռնած էին այր ու կին մը, իրենց տան մէջ: Միւս կողմէ Հոլանտայի մէջ «վախի կառախումբը» միշտ ահաբեկիչներու ձեռքը կը մնայ, բազմաթիւ պատանդներով:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Ատլանտեան Ուխտի կեդրոնատեղիին մէջ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի Արտաքին նախարարները երեք ժամուան խօսակցութիւններ ունեցան: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Չաղլայանկիլ եւ Պիթռիոս յայտարարեցին, թէ երկուստեք որոշեցին դիմել ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարին, որպէսզի միջոցներ գտնէ վերսկսիլ տալու համար միջհամայնքի խօսակցութեանց, Կիպրոսի հարցին շուրջ:

ՄՈՍԿՈՒԱ փեքինէն ետք դատապարտեց Ինտոնեզիոյ զինուորական միջամտութիւնը արեւելեան Թիմորի մէջ:

«Deux millions d'Arméniens massacrés»

Այս խորագրին տակ, Դեկտեմբերի Միսթուար տը լ'Իսթուար ամսաթերթը նկարներով ճոխացած խիստ շահեկան յօդուած մը հրատարակած է նուիրուած հայկ. ցեղասպանութեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Դեկտ. 4-5)

ԵԶԱԿԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Արուեստագէտ Եդուարդ Ղազարեան իր ստեղծագործութիւնները ցուցադրեց, որոնք իսկապէս եզակի կը նկատուին: Արդարեւ, ի՞նչպէս եզակի չորակել, երբ մէկ միլիմեթր երկարութեամբ մազի վրայ քանդակուած են 62 հայ մտաւորականներու դիմանկարները: Շուէտական ամէնէն բարակ ասեղին անցքին մէջ տեղաւորուած են Սթրատիվարիուսի 56 կտորներէ պատրաստուած ջութակին պատճէնը, ձիու մազին մէջ ճեղք մը բացուած է, ուր տեղ գտած են մարդու մազէ պատրաստուած վանդակներու մէջ զետեղուած 13 գազաններու քանդակները: Շարժուն նկարներ ալ ստեղծած է: Մարդու մազին մէջ զետեղած է հեռատեսիլ, որ «կ'աշխատի» երկու «կայան»ի վրայ: Առաջինը դրուագներ կը ներկայացնէ «Դէ, սպասիր» կենդանի գծագրութիւն (տէսէն անիմէ) ժապաւէնէն, իսկ երկրորդը՝ ծովահէնի մը պատմութիւնը:

×

ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԱԾ ՀՕՐԸ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Աշխարհի եւ ողիմպիական խաղերու ախոյեան Ալբեր Ազարեանի զաւակը՝ Եդուարդ, Կիեւի մէջ մասնակցեցաւ մարմնամարզի Խորհ. Միութեան պատանեկան ախոյենական մրցաշարքին: 17ամեայ մարզիկը առաջին տեղը գրաւեց օղակներու ճիւղին մէջ՝ ապահովելով 9,25 կէտ: Խորհ. Միութեան ախոյեան հռչակուեցաւ: Եդուարդ Ազարեան երկու արծաթեայ շքանշաններ ապահովեց ազատ վարժութիւններուն մէջ եւ պտըտաձողին վրայ: Չորրորդ տեղը գրաւեց նժոյգաթափին եւ բազմամարտին մէջ:

Սեդրակ Գէորգեան ոսկէ շքանշան ձեռք ձգեց զուգափայտերու մրցումին մէջ:

×

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մանրէաբանութեան հիմնարկութիւնը վերջին տարիներուն ընդլայնեց իր միջազգային կապերը: Գիւղատնտեսութեան վնասատուներու դէմ մանրէաբանական արդիւնաւէտ միջոցներ գտնելու համար Ակադեմիայի թղթակից-անդամ Է. Աֆրիկեան Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներու գիտական կարեւոր կեդրոնները այցելեց, իսկ անցեալ տարի Դոկտ. Ռ. Ղալաչեանի հետ մասնակցեցաւ Թօքիոյի մանրէաբանութեան միջազգային խորհրդաժողովին:

Երեւանի մանրէաբանութեան հիմնարկութիւնը այցելեցին երկու ֆրանսացի անուանի մասնագէտներ՝ Ք. Վակօ եւ Պ. Ուրպէն:

Այս տարուընէ սկսեալ հիմնարկութիւնը կը մասնակցի մանրէաբանութեան մարզին մէջ խորհրդային – ամերիկեան գիտական համագործակցութեան ծրագրին իրականացման: Միասնաբար աշխատանք պիտի կատարուի, որպէսզի արդիւնաւէտ պայքարի միջոցներ գտնուին կարգ մը արտակարգ վնասատուներու դէմ:

ՈՐՊԷՍԶԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՐԸ ԶԳԱՆ ՈՐ ԱՌԱՆՁԻՆ ՉԵՆ

Իտալիոյ բովանդակ մամուլը իրար անցած է ու երկար սիւնակներով կ'անդրադառնայ Ս. Ղազարի աղէտին: Քոռիէռէ Տէլլա Սեռա, Լա Սթամփա, Իլ Ճիորնալէ, Թէմփօ եւ Ունիթա արձագանգ կը հանդիսանան յուզումնալից տողերով մեր վանքին կրած հսկայ վնասներուն: Դեռ կայ Վենետիկեան մամուլը, Վատիկանի կիսապաշտօնական օրկանը՝ Օսսէռվաթոռէ Ռոմանօ և ուրիշներ: Իտալական իշխանութիւնները նաեւ բացառիկ փութկոտութիւն ցոյց կուտան քանի որոշ պատասխանատուութիւն ունին եղած աղէտին մէջ: 15 տարի է որ Մխիթարեան Միաբանութիւնը արտօնութիւն կ'ուզէ նորոգելու վանքին հին թեւը, փայտաշէն մասը, նախզգալով որ օր մը փորձանք մը ի՛նչ աւեր կրնայ գործել: Ու փորձանքը եկաւ: Վենետիկի իտալական իշխանութիւնները տարիներով ձգձգելով, վարչական ձեւակերպութեանց մէջ թաղելով այս ստիպողական կարգադրութիւնը, այսօր կ'անդրադառնան իրենց յանցանքին ու որոշած են Հռոմէն բացառիկ հրամանով Գեղարուեստից Նախարարութենէն, վերջ տալ ձեւակերպութեանց և ամէն օժանդակութիւն ընել, առաջին առթիւ 20 միլիոն Լիռի նպաստ մը յատկացնելով:

Եղածը սակայն չի կրնար դարմանուիլ այսքանով ու մեր Մխիթարեան Հայրերը իրենց խոր վշտին մէջ պէտք է զգան որ առանձին չեն, որ այդ դարաւոր կեդրոնը՝ կղզին է բովանդակ Հայութեան, որ պիտի չզլանայ իր օժանդակութիւնը բերելու:

Երկու ամիսէն, 300ամեակն է այն մեծ հանճարին, որ էր Մխիթար Սեբաստացին, ու վանքը կը պատրաստուէր ոգեկոչման հանդիսութեանց, երբ կը պատահի այս աղէտը: Պէտք է անմիջականօրէն զօրավիգ ըլլանք Ս. Ղազարի, ու Միաբանութեան հաւանութեամբ «Յառաջ» որոշած է բացառիկ հանգանակութեան մը ձեռնարկել:

Վստահ ենք, որ այս տօնական օրերուն, ի հարկին զեղչելով իրենց ծախսելիք գումարներէն, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայերը սրտաբուխ պիտի պատասխանեն մեր կոչին:

Նուէրներու առաջին ցանկ մը կը հրատարակենք Երեքշաբթի օր:

Գումարները կը խնդրուի ղրկել Թերթիս վարչութեան, չօգտագործելով սակայն չէք-փոսթալի թիւը, վարչութեան հաշուական աշխատանքին բարդութիւններ չստեղծելու համար:

ԿԻԼԻԿԻԱ 1975

Գրեց՝ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Զ.

ՈՒՐԵՄՆ ԴՈՒՆ ՀԱ՞Յ ԵՍ...

Կոռիկոսի ցամաքային դղեակը քիչ մը աւելի վնասուած է ժամանակի եւ թշնամիներու աւերներէն, այսուհանդերձ կը պահէ ամբողջականութիւն մը, եւ դըղեակ մը պէս կ'իշխէ բովանդակ ծովափին:

Մուտքը դրամով է. կ'ընդվզիմ. չեմ ուզեր վճարել. հաստատաքայլ կ'անցնիմ դռնէն. փոքր խումբ մը օտարականներ կան. պահակը կը սաստէ ետեւէս.

— Էֆէնտի'մ, տոմսակ պէտք է առնէք:

— Այս մե՛րն է, աւազակներ, ի՞նչ իրաւունքով դրամ կ'ուզէք ինծմէ: Զղադրգիռ եմ, ինքնիրմէս դուրս ելած գիտակցօրէն. կ'ուզեմ այդ օտարականներուն առջեւ գայթակղութիւն առաջ բերել...

Ատրիանօն ալ չի հասկնար գիս...: «Բարեգութ» Գերմանուհի մը կ'առաջարկէ նոյնիսկ մուտքի տոմս հոգալ (?)... պահակը կը պնդէ.

— Առանց տոմսի չեմ թողուր որ մըտնէք:

— Հոս նայէ՛ պահակ, այս քարերը իմ պապերս վրայէ վրայ շարած են, այս արձանագրութիւնը, որ դուռին վրայ կը տեսնես, իմ պապերս փորագրած են, այս հրաժեշտ առիւծը մեր արքաներուն նժոյգն էր, կը հասկնա՞ս... դուք յափշտակիչ գողեր էք միայն... ես դրամ պիտի չտա՛մ. իմ տո՛ւնս եկած եմ հազարաւո՛ր մղոններէ...:

Թէեւ գիտակից, բայց յուզուած եմ խսկապէս. զբօսաշրջիկները այլայլած պար բռնած են չորս կողմս բնազդաբար ու կը դանդաղին ներս մտնել. անոնց ներկայութիւնը քաջութիւն կը ներշնչէ ինծի. թէեւ անծանօթ մեր խօսած լեզուին՝ կը զգան թէ արտակարգ բան մը տեղի կ'ունենայ եւ ձայնիս վճռականութենէն կը գուշակեն թէ անիրաւութիւն մը կրած եմ... բայց ի՞նչ անիրաւութիւն. չէ՞ որ իրենցմէ յետոյ ժամանեցի եւ հաստատաքայլ ուզեցի ներս մտնել...

Սիկիլիացի աւազակի նմանող այդ մարդը, որ դրամ կը գանձէ Հայոց դղեակին առջեւ, կը կերպարանափոխուի ակնթարթի մը մէջ. դէմքին բոլոր խիստ գիծերը կ'անհետանան. զսպուած ժպիտով մը կը դառնայ ինծի.

— Էֆէնտիմ, ուրեմն դուք Հայ էք...

×

Արեւը դէպի հորիզոն ճամբուն վրայ բաւական յառաջացած է արդէն. սիրտս կ'ուզէ դեռ շարունակել. 80 հազարամեթր դէպի արեւելք՝ Տարսոնը գիս իրեն կը կանչէ. կ'ուզեմ երեւակայել թէ ինչպէս 1199ին Լեւոն Մեծագործ թագաւոր օծուեցաւ Հայոց: Աւելի անդին Լամբրոնի բերդը կիսակործան, ուր Օշին 1072ին իր բոյնը շինեց: Ապա Ատանա որ Հայոց ձեռքն անցաւ 1123ին: Ապա Մսիս, Լեւոնի բերդը իր 800 մեթր շրջագծող պարիսպով եւ ութ աշտարակներով. Հայոց մեծագոյն նաւահանգիստը Այաս, Անազարբա, Սիս...

Բայց ժամանակը յառաջացած է ու հարկ է վերադարձի ճամբան բռնել:

Հեռուն, բարձունքէ մը, վերջին անգամ մըն ալ ետ կը դառնամ, դիտելու վարդագոյն արեւի շողերով ողողուած Կոռիկոսի զոյգ դղեակները, որ Միջերկրականի հայելանման ջուրերուն մէջ, կախարդական հմայք մը զգեցած են. ու դարձեալ դէմս կ'ելլէ Ս. Ղազարի ալեզարդ նահապետը՝ Ալիշան.

Այդ քո աւերակք, Հայոց Աշխարհիկ
Նշան մեծութեանդ են, թոռմած ծաղիկ.
Թոռմած ես՝ բայց վարդ, ցամքած՝ բայց հալուէ
Ով զքեզ օտար ծաղկան հետ փոխէ
Նա կոյր է յիմար– զհոտն անմահութեան
ընդ սուտ գոյն փոխէ տխմարն ու տղայն.
յիմար է յիմար որ զպարծանքդ հարանց
երթայ վաճառէ ընդ օտար ազանց...
որք խելօք սիրով կան զինչ աղբրտիք
տեսնեն քո զարունդ, Հայո՛ց աշխարհիկ:

ՍԻԼՎԻՕՆ

Բարձրահասակ, շէկի զարնող մազերով, պարզ աչքերով, ժպտերես, սրամիտ, իտալախօս մեր «Թուրք» առաջնորդն էր, յաջորդ օրը, երբ չորս հանրաշարժերով ճամբայ ելանք դէպի Փէրճէ՝ յունահռոմէական այդ աւերակ քաղաքը, որ մեր նաւահանգիստէն (Անթալիա) 13 հազարամեթր հեռու էր միայն: Կիլիկեան մեր վերջին ժամերն էին, եւ մեր նաւուն հրամանատարութիւնը ազնիւ կարգադրութիւնն ըրած էր այդ վերջին հաճոյքն ալ պատճառելու մեզի:

Սիլվիօն նոյն առաւօտ ժամանած էր Անթալիոյ փոքր օդակայանը՝ Պոլիսէն, որովհետեւ բոլոր նահանգին մէջ իտալախօս առաջնորդ գոյութիւն չունէր...:

Ֆրանսախօսներու վերապահուած կառքին մէջ սքանչելի բարձրախօս կար, առանց առաջնորդի: Նախընտրեցի իտալականը՝ ուր թէեւ բարձրախօս չկար՝ բայց կար բարձրահասակ Սիլվիօն:

Ու Սիլվիօն որոշ չեշտով, բայց անսայթաք իտալերէնով, բարի գալուստ մաղթեց մեզի «իրեն» երկիրը՝ Թուրքիա, աւելցնելով մեղմօր քմծիծաղով մը, թէ ան երկրագունդիս միակ երկիրն է որ մարդկութեան «պարգեւած է անթիւ անհամար աւերակներ»... յառաջացնելով ամէնուս ինքնաբուխ եւ բարձրաձայն ծիծաղը: Առաջին իսկ վայրկեանէն գրաւելով ամէնուն համակրանքը, Սիլվիօն փորձեց մթնոլորտը տաք պահել, մեկնաբանելով ըսածը.

— Եթէ, ըսաւ, մենք Թուրքերս չըլլայինք, աւերակ գոյութիւն պիտի չունենար այս երկրին մէջ, եւ դուք այցելութեան պիտի չգայիք մեզի... Մենք հեռատես ժողովուրդ ենք, ուր որ հասնինք, անմիջապէս զբօսաշրջիկութեան անհրաժեշտ պայմաններ կը ստեղծենք... մեր նախահայրը՝ Աթթիլաս, մեր մեծագոյն դաստիարակն ու ներշնչման աղբիւրն է...

Տարօրինակ էր սա երիտասարդին համարձակախօսութիւնը:

Խորհեցայ որ Պոլիս ծնած Իտալացի մըն է: Ժխտեց:

Հայու չէր նմաներ, բայց հարցումներ տուի, ըսաւ թէ շատ հայ բարեկամներ ունի Պոլսոյ մէջ. Յակոբ, Սարգիս, Արման... Ինքն ալ կը զուարճանար իր անձին շուրջ ստեղծած հանելուկէն:

Ատրիանօն ականջիս փսփսաց թէ Յոյն ըլլալու է, եւ փաստելու համար իր տեսակէտը գրգռիչ բաղդատութիւն մը կատարեց.

— Քանի մը օր առաջ, ըսաւ, երբ Յունաստան էինք, ամէն կողմ կազմ ու պատրաստ զինուորներ կը տեսնէինք որ ձեր մուխը պիտի մարեն...

— Դուն մեր զինուորներուն թափթըփած վիճակին եւ ածիլուած գանկերուն մի՛ նայիր, մենք մերինները անօթի կը պահենք որ երբ Յոյներուն վրայ յարձակին, հում-հում լափեն զանոնք...

Սիլվիօն թնճուկ մը դարձաւ մտքիս մէջ: Կը զգուշանայի Թրքերէն որեւէ բառ արտաբերելէ որ կարենամ անխռով հետեւիլ իր եւ վարորդի միջեւ եղած մերթ ընդ մերթ խօսակցութիւններու: Վերջինս, անդրադէտ երեւոյթով, տեղացի մըն էր անտարակոյս որ այս շրջագիծը կը կատարէր բոլոր զբօսաշրջիկ խումբերու հետ. յայտնի կերպով հետաքըրքրուած էր իմանալու մեր բարձրաղաղակ ծիծաղներուն պատճառը: Սիլվիօն կը բացատրէր այդ պարզունակ մարդուն, թէ ինչպէս «կեավուր»ներուն վրայ կը խընդար, հեգնելով իրենց բարքերն ու թեթեւ տարազները, եւ վարորդը իր հաճայնութիւնը կը յայտնէր Սիլվիոյին, աւելցնելով վարորդի իր փորձառութենէն այլ դէպքեր:

Փերճէ ենք արդէն. Պօղոս առաքեալը ապրած է հոս. փլատակ քաղաքին մէջ, Հռոմի Ֆորումը յիշեցնող քանդակներ, սիւնի բեկորներ, խոյակներ, ճամբաներ, աւերակ կրպակներ, քարուքանդ թատրոն մը... Հոս մեզի կը միանայ շրջանի մեծագոյն Թուրք հնախոյզ փրոֆեսէօրը, որուն հսկողութեան եւ խնամքին յանձնուած են այս թանկագին պատմական գանձերը: Քառասունի մօտ, արեւէն այրած, ժպտերես եւ շատ լուրջի առած իր պաշտօնը. ան Թուրքերէնով բացատրութիւններ կուտայ (օտար լեզու չգիտնալուն պատճառով) եւ Սիլվիօն կը վերածէ իտալերէնի: Ուշադրութեամբ կը հետեւիմ եւ մեծ զարմանքով կը նկատեմ թէ թարգմանութիւնները անհարազատ են:

Վերջաւորութեան մէկդի կը քաշեմ զինք ու Թրքերէնով կ'ըսեմ.

— Սիլվիօ, թարգմանութիւնդ շատ ուղղափառ չէր: Պահ մը կ'այլայլի, ապա գիտ ընողի մը պէս.

— Դուն Հա՞յ ես. իտալերէն խօսինք. այս աւանակը պատմութիւնն իսկ չի գիտեր:

— Դո՞ւն ինչ ես:

— «Թուրք» Հրեայ...:

(6 եւ վերջ)

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ՍԱՆԱՀԻՆ

— Օ —

Հայկական միջնադարեան ճարտարապետութիւնը աննախընթաց վերելք մը արձանագրեց Բագրատունեաց եւ Արծրունեաց թագաւորութեանց սահմաններուն մէջ (Ժ.-ԺԱ. դարեր): Կառուցուեցան աշխարհահռչակ կոթողներ, ինչպէս Սանահինի, Հաղպատի վանքերը, Աղթամարի տաճարը, Անիի մայր եկեղեցին, պարիսպները, կամուրջները եւ քանի մը բերդեր: Այդ դարերու մեծագոյն վարպետներն եղան Տրդատ Անեցի եւ Մանուէլ Վասպուրականցի ճարտարապետները:

Սանահինի հնագոյն եկեղեցին, ըստ աւանդութեան, հիմնուած է Դ. դարու սկիզբը, որուն աւերակները դեռ այսօր ալ կ'երեւան: Սամուէլ Անեցի ժամանակագիրը Սանահինի վանքին հիմնադիրը կը համարի Աշոտ Ողորմածի կինը՝ Խոսրովանոյշ թագուհին. յստակ կը ճշդէ վանքին հիմնադրութեան թուականը՝ 957:

979ին Սմբատ թագաւոր կ'այցելէ Սա-

ԱՏՐԻԷՆ ԵՒ ԺԻԼՊԷՐ ՏԸ ԼԱ ՖԱՅԷԹ

Երբ ազատեցաւ, որոշեց իր զաւակներուն հետ միասին երթալ միանալ ամուսնոյն՝ բանտին մէջ: Մեծ դժուարութեանց հանդիպեցաւ: Նախ դուրս գալ Ֆրանսայէն, ապա երթալ Աւստրիա եւ հրաման ստանալ Լա Ֆայէթի բանտապահներէն բնակիլ բանտը: Ուժեղ կամքի տէր այս կինը կանգ չառաւ որեւէ դժուարութեան առջեւ:

Միացեալ Նահանգներու դեսպանին շընորհիւ կրցաւ անցագիր ստանալ Ամերիկայի համար եւ ճամբայ ելաւ ամերիկեան նաւով որ իրականին մէջ Համպուրկ կ'երթար: Կը յուսար թէ Գերմանիայէն Օլմից կրնար անցնիլ: Ճամբէն նամակ գրեց Լա Ֆայէթի քօղարկուած ձեւով յիշելով Նօայլներու ողբերգութիւնը, ինչ որ հաւանօրէն կ'անգիտանար Լա Ֆայէթ եւ կրնար ինքզինք պատասխանատու նկատել իբրեւ հետեւանք իր ազնիւ սկզբունքներուն:

Համպուրկի ամերիկեան հիւպատոսարանին տուած քիչ մը դրամով Վիէննա հասաւ: Արքունի սենեկապետը ժամակին բարեկամն էր եղած Նօայլներու: Անոր միջոցով արտօնութիւն ստացաւ տեսնուելու Ֆրանսուա Բ. կայսրին հետ, որ քաղաքավարութեամբ ընդունեցաւ եւ թոյլ տուաւ որ իր աղջիկներուն հետ երթայ բանտարկուիլ իր ամուսինին քով:

— Պիտի տեսնէք որ ձեր ամուսինը լաւ վերաբերմունքի առարկայ եղած է: Ձեր ներկայութիւնը աւելի եւս հաճելի պիտի ըլլայ իրեն: Բայց այս նախադասութիւնը յետոյ դաժան կատակ մը եղաւ եւ երբ կառապանը հեռուէն ցոյց տուաւ քաղաքին կոչնակները, Ատրիէն խեղդուեցաւ արցունքներու մէջ եւ երբ վերադտաւ խօսելու կարողութիւնը, աղօթք մը մըրմնջեց:

Երկար նրբանցքէն հասան մինչեւ Լա Ֆայէթի խցիկը: Գաղտնի պահած էին անկէ անոնց երթալը, մինչեւ իսկ չէին ըսած թէ կինը ողջ էր:

Լա Ֆայէթ չշմեցաւ երբ ուժգին կերպով բացուեցաւ խցիկին դուռը եւ տեսաւ կինը եւ աղջիկները: Ի՜նչ ցնցում եւ ի՜նչ երջանկութիւն: Տիկին Լա Ֆայէթ սարսափեցաւ տեսնելով ամուսինին կմախքային նիհարութիւնը: Չորս տարիէ ի վեր տեսած չէր: Լա Ֆայէթ ալ զարմացաւ տեսնելով ճերմակ մազերով իր կինը: Ինչե՜ր չլսեց Սարսափի շրջանին մասին, նաեւ Նօայլ ընտանիքին երեք անդամներուն գլխատումը:

Տիկին Լա Ֆայէթի եւ աղջիկներուն սենեակ մը տրամադրուեցաւ: Բայց շատ չանցած Ատրիէն հիւանդացաւ: Թեւերը եւ ոտքերը ուռեցան, ճեղքեր բացուեցան եւ ջերմ ունեցաւ: Մերժեցին երբ բժիշկ ուզեց եւ պատարագ ունկնդրել: Տասնըմէկ ամիս հիւանդ մնալէ ետք, հազիւ թէ կրցաւ շարժիլ:

1796ին Տիրեքթուարը կ'իշխէր: Պոնափարթ շանթահարիչ ճակատամարտէ մը ետք կը մտնէր Միլանօ: Օլմիցի բանտին մէջ անոնց ականջին կը հասնէր հեռաւոր յաղթութեան մը շշուկը: Երիտասարդ աղջիկները կը սպասէին տեսնել եռագոյնը, իսկ Պոնափարթ գաղջ վերաբերում ցոյց կուտար Լա Ֆայէթի հանդէպ: Չէր ուզեր մրցակից ունենալ: Վերջապէս Տիրեքթուարը պահանջեց բանտարկեալներուն ազատումը, բայց արգիլեց անոնց Ֆրանսա մուտքը, քաղաքական կացութիւնը ծանր ըլլալով:

Նօայլ ընտանիքին մեծ մասը Համպուրկ բնակելով դիւրին եղաւ աքսորեալներուն որ կարենան հոն ապաստանիլ: Ատրիէն կրնար Ֆրանսա մտնել, որովհետեւ գաղթողներու ցանկին մէջ չէր եւ մեկնած էր վաւերական անցագրով: Իր նախկին սենեկապանուհին, Տիկին Պօշէ ընդունեցաւ, բայց իր ոտքին ցաւը, աղջկանը ամուսնութիւնը Լաթուռ Մօպուրի հետ, և տղուն Ժորժի վերադարձը, ուշացուցին իր ճամբորդութիւնը:

Գալով Լա Ֆայէթին, ոչ մէկ հնարաւորութիւն ունէր: Պոնափարթ չէր իսկ պատասխաներ նամակներուն: Փարիզի իր բարեկամները կը մեղադրէին իր խստապահանջ սկզբունքներուն համար եւ աւելի ճկունութեան խորհուրդ կուտային: Իսկ ինք կը պատասխանէր անոնց թէ ինք ճկուն չէր:

Նոր Փարիզը տարօրինակ թուեցաւ Ատրիէնի: Ան կը ճանչնար շքեղ կառքերու եւ մեծ ընտանիքներու Փարիզը, յետոյ բանտերու եւ անվարտիներու Փարիզը, իսկ հիմա տարօրինակ խառնուրդ մըն էր անձկութեան եւ ճոխութեան:

Ատրիէն եւ Վիրժինին կը բնակէին Ունիւերսիթէի 302 թիւը, Պօշէներու տունը: Երկուքը գրասենեակէ գրասենեակ կ'երթային ապահովելու համար Լա Ֆայէթի Ֆրանսա մուտքը: Բայց Տիրեքթուարը միշտ ալ կը մերժէր: Լա Ֆայէթ Հոլանտա մեկնած էր իր աղջկան եւ փեսային քով, եւ կ'աղաչէր որ ամէն ճիգ թափեն զինք Ֆրանսա տանելու: Ատրիէն հակառակ իր հիւանդ վիճակին հոս-հոն կ'երթար եւ տակաւին կը մեղադրուէր Լա Ֆայէթի կողմէ, որ ի վերջոյ ցաւ յայտնեց թէ առանց ուզելու վշտացուցած էր:

Մ. Մ.

(Շար. - 4)

նահին եւ հոն արքայական հրովարտակով վանքը կը վերածէ Լոռի-Տաշիրքի հոգեւոր կեդրոնի։

Վանքին գլխաւոր շինութիւններն են Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցին, մեծ գաւիթը, որոնք շինուեցան 1211ին Վաչուտեանց Վաչէ իշխանին կողմէ։ Իշխանը վանքին նուիրեց նաեւ ոսկետուփ երկու ձեռագիր եւ արծաթագործական նմոյշ մը։

Սանահինի համակառոյցին մէջ հետաքրքրական է «Մագիստրոսի յենարան» կոչուածը։ Աւանդութեան համաձայն, այս անունը մատենագիր եւ կրթական անուանի մշակ Գրիգոր Մագիստրոս իշխանին հետ կապ ունի։ Գրադարանը կառուցուեցաւ 1063ին Լոռիի Դաւիթ Անհող թագաւորին աղջկան՝ Հրանոյշ թագուհիին նախաձեռնութեամբ։ Մեծ թիւով ձեռագիրներու հետ ի պահ դրուած էին նաեւ արծաթագործութեան եւ ասեղնագործութեան հազուագիւտ նմոյշներ։

Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն այն երկու մեծ ջահերը, որոնք վանքին նուիրուեցան Կիւրեղեան թագաւորութեան հիմնադիր Կիւրիկէնի կողմէ 989ին։ Այդ ջահերէն մէկը որ ունէր 112 կանթեղ, կախուած էր Կաթողիկէ եկեղեցիին կեդրոնը, իսկ միւսը, որ ունէր 40 կանթեղ, կախուած էր ամէնէն հին գաւիթին մէջ։ Ջահերուն նուէր տրուիլը հաստատող արքայական հրովարտակին մէջ, որ կը գտնուէր Սանահինի «Քոթուկ»ին մէջ, ճշդուած էր, որ ջահերը ձուլուած են ձէթով, եւ մեծ ջահը նմանած է արեւի, որովհետեւ ծիրանի գոյն ունէր։

Սանահինի հռչակաւոր կամուրջը շինել տուաւ Զաքարէ եւ Իվանէ եղբայրներու քոյրը՝ Վանենի թագուհին իր վաղամեռիկ ամուսինին՝ Կիւրիկեան Աբաս թագաւորին յիշատակին, 1234ին։ Այդ դարաւոր կամուրջը, որ հիմա ալ երթեւեկելի է, կը գտնուի Ալավերդի շրջանային կեդրոնը, իրարու կը միացնէ Դեբեդ գետին երկու ափերը։ Երկու կողմերը պատնէշներ կան, որոնց վրայ քանդակուած են պառկած առիւծներ։

Սանահին կրթական կեդրոն մը եղաւ եւ հոն հասակ առին գիտնականներ եւ գործիչներ, որոնց մէջ ականաւոր դարձան յատկապէս Անանիա Սանահնեցի, Յակոբ Քարափնեցի, Գրիգոր Տուտեորդի եւ Գրիգոր Աքասորդի։ Սանահինի անուանի գիտնականներէն եւ հայրենասէր գործիչներէն եղաւ Գրիգոր Տուտեորդի, որ կոչուեցաւ «Այր երեւելի»։ Սանահինի գրադարանին նուիրեց ութ ձեռագիր գիրք։ 1183ին շինել տուաւ իր գերեզմանը եւ վրան ալ դրաւ խաչքար մը։

Անուանի գիտնականներէն եղաւ նաեւ Գրիգոր Աքասորդի, որ պատրաստեց բազմաթիւ ձեռագիրներ։ 1217ի վիմագիր արձանագրութենէ մը կը տեղեկանանք, որ Գրիգոր վանքին նուիրած է 13 ձեռագիր գիրք։ Հեղինակն է չափազանց ուշագրաւ աշխատութեան մը, որ յայտնի է «Պատճառաց գիրք» անունով։ Հեղինակը, հմտալից եւ հարուստ բացատրութիւններ տալէ ետք, կը մէջբերէ հայ եւ օտար անուանի մատենագիրներէ բազմաթիւ քաղուածքներ։ «Պատճառաց գիրք»ին մէջ կան նաեւ կենսագրական կարեւոր տեղեկութիւններ Դաւիթ Անյաղթի, Մխիթար Գօշի եւ ուրիշներու վերաբերեալ։ Ասիկա, անկասկած, դասագիրք մըն էր։ «Պատճառաց գիրք»ին ամէնէն հին եւ լաւագոյն ընդօրինակութիւնը (ԺԲ. դար) կը գտնուի Երեւանի Մատենադարանը։ Այս ձեռագիրը ժամանակին կը պատկանէր Պռոշեան իշխանական տունէ սերած անուանի տաղասաց Խաչատուր Կեչառեցիի։ Ձեռագիրին յիշատակարաններէն կ՚ենթադրուի, որ Գրիգոր Աքասորդիի օրով Սանահինի դպրոցը ծաղկած էր։

Սանահինի վանքը ունէր «Քոթուկ» կոչուող յատուկ մատեան մը։ Ասիկա վանքի պաշտօնէութեան կողմէ տարբեր ժամանակներու գրուած ձեռագիր մըն է, որ ունեցած է գործնական բնոյթ։ Հոն ամփոփուած են վանքին հիմնադրութեան եւ պատմութեան վերաբերեալ բազմաթիւ կարեւոր տեղեկութիւններ՝ քաղուած հայ հին մատենագրութենէն, վիմական արձանագրութիւններէ, թագաւորական եւ իշխանական հրովարտակներէ։ «Քոթուկ»ը նոյնպէս կը պահուի Մատենադարանը։

Սանահինի վանքին մէջ գրչագրուած բազմաթիւ ձեռագիրներ ներկայիս Մատենադարանը կը գտնուին. ասոնք կը բովանդակեն հայ եւ օտար դասական հին հեղինակներու բազմաբնոյթ երկերը։ Ասոնց մէկ մասը նկարազարդ է։ Կան նաեւ այնպիսիներ, որոնց կողքերը արուեստի առումով մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն։ Սանահինի մէջ գրչագրուած ամէնէն հին ձեռագիրը, որ Մատենադարանը կը գտնուի, գրուած է 1231ին։

Սանահին միջնադարեան Հայաստանի ուսումնա-կրթական կարեւոր կեդրոններէն էր։ Անիկա հայ ազգին պատմութեան համընթաց, երբեմն հասնելով ծաղկուն վիճակի եւ երբեմն ալ՝ անկումի աստիճանին, իր գոյութիւնը պահպանեց մինչեւ Ի. դար։ Սանահինի վանքին շէնքերը դեռ կանգուն են եւ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ խնամքով կը պահպանուին եւ կը նորոգուին՝ իբրեւ հայկական հին ճարտարապետութեան բարձրարժէք յուշարձան։

Կ. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ ԵՒ ԻՐ ԱՇԱԿԵՐՏԸ»

Առջի օր հաղորդած էինք որ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը երկու սալերէ բաղկացած ալպոմ մը կը պատրաստէ, մէկը նուիրած՝ վարպետին՝ Կոմիտասի, միւսը՝ աշակերտին՝ Բ. Կանաչեանի։ Նախաձեռնողները երկու հրամայականի կը հետեւէին զորս կը պարտադրէր 1975ը, երկու տարեդարձներ եւ որոնց կ՚անդրադառնան ալպոմին մէջ զետեղուած ծոնով մը։ Սիփան-Կոմիտասի կողմէ Արման Նշանեան կը գրէ (կուտանք թարգմանաբար).—

Ե. դարու արշալոյսին, հոգեւորական մըն է, Մեսրոպ Մաշտոց որ կը հնարէ հայերէն այբուբենը եւ ասով կը փոխէ Պատմութեան ընթացքը։ Այս 36 նշանները, հիանալի փոխագրութիւնը լեզուի ձայներուն, թոյլ կուտան զայն ազատագրել այն օտար ազդեցութիւններէն զորս կը պարտադրէ յունական եւ ասորական այբուբեններու գործածութիւնը։ Նախ կը թարգմանուի Աստուածաշունչը, գրական կոթող, այսօր՝ հիմ վկայութեան։ Մեծ թարգմանիչներու սերունդը Հայերուն մատչելի կը դարձնէ բազմաթիւ ուրիշ կրօնական գործեր, բայց նաեւ պատմական եւ փիլիսոփայական։ Այս սերունդին շուտով կը յաջորդէ սերունդը հայ վաւերական գրագէտներու, որոնց բնագիր գործերը յանդուգնօրէն կը դիմաւորեն գրական բոլոր սեռերը։ Ջերմեռանդ դարաշրջան որ կը տեսնէ ծնունդն ու ծաղկումը խանդավառութեան մէջ, ազգ. երիտասարդ գրականութեան մը։

Հայկ. գրականութեան ոսկեդարն է։

15 դար յետոյ, Կոմիտաս, ինք ալ հոգեւորական մը, կը տարուի հայկ. երաժշտութեամբ։ Երաժշտութիւն մը յաճախ այլափոխուած պարսկական, թրքական նոյնիսկ արեւմտեան ազդեցութիւններէն, երբ «դպրոցական» աշակերտներ զայն յարմարցուցած էին շատ ակադեմական ձեւով։ Կոմիտաս կը ժողվէ, կ՚արտագրէ, կը ներդաշնակէ հազարաւոր եղանակներ, կը գտնէ եւ զանոնք կը յայտնաբերէ իրենց առաջին անբծութեան մէջ։ Տքնաջան առաքեալն է այդ երաժշտութեան, ոչ միայն իր երկրին մէջ, այլեւ Միջին Արեւելք եւ Եւրոպա, ուր դասախօսութիւններ և նուագահանդէսներ կուտայ։ Հայ երիտասարդ յօրինողներ մէջտեղ կ՚ելլեն այն ատեն, որոնք կը խորհին սնունդ տալ իրենց ներշնչումին Կոմիտասի գործէն։ Արուեստագէտ եւ մեկնարկու կը սկսին զայն արձանագրել իրենց նուագահանդէսներու յայտագրերուն մէջ։ Գալով ժողովուրդին, ինք կը գտնէ եւ կը ճանչնայ այս երգերուն մէջ, որոնց հանճարը իրեն վերադարձուցած է Կոմիտաս...

Արդեօք հայ երաժշտութեան ոսկեդա՞րն է։

Աւա՜ղ, ոչ։

1915.— Ցեղասպանութիւնը։ Ջոհերու շրթներուն վրայ կը մարի հայ երգը, ազգը կը ցրուի աշխարհի ամէն կողմը, Կոմիտաս ցաւէն խելագարած, այլեւս պիտի չարտադրէ։ Հայ երաժշտական հանճարը, խեղդուած պիտի մարի։

Բայց, Կոմիտասի աշակերտներէն մին՝ Բարսեղ Կանաչեան չի հրաժարիր։ Վարպետին ամէնէն ջերմեռանդ հետեւորդներէն մէկը պիտի ըլլայ, հաւանաբար ամէնէն օժտուածը եւ ամէնէն արգասաւորը։ Հմուտ երաժշտագէտ, վերապրողներու բերնէ կը ժողվէ նոր երգեր, յաջողութեամբ կը փոխադրէ, անոնց տալով նոր տարողութիւն մը.— հոս, հայկական բնանկարներու տրամութիւնն է, հոն, զանդաղ ուխտագնացութեան մը երկիւղածութիւնը, անդին ժողովրդական ուրախ տօնի մը կենդանութիւնը։ Երգչախումբին գլուխը զոր ինք իսկ կը կազմէ եւ զոր կը ներկայացնէ բազմաթիւ երգահանդէսներու մէջ, իր կարգին, կը նուիրուի հայկ. երաժշտութեան։

Վաթսուն տարի առաջ, ցեղասպանութիւնը եւ Կոմիտասի վերջալոյսը, 90 տարի առաջ, Կանաչեանի ծնունդը։ Այս կրկնակ տարեդարձներուն, մին ցաւի, միւսը՝ յոյսի, 1975 տարին կը միացնէ Վարպետը եւ իր Աշակերտը։

Համեստ այլ ջերմ մեծարանք, Սիփան-Կոմիտաս իրենց կը ձօնէ այս ալպոմը։

Ա. ՆՇԱՆԵԱՆ
(Սիփան-Կոմիտաս)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ սկսած է Խորհ. Միութեան ճատրակի 43րդ ախոյենական մրցաշարքը, որուն կը մասնակցին 16 խաղացողներ՝ 9 միջազգային գրոսմայստեր եւ 7 վարպետ։ Մասնակիցներուն մէջ են աշխարհի նախկին ախոյեաններ Տիգրան Պետրոսեանն եւ Միխայիլ Տալը, միջազգային գրոսմայստերներ Եֆիմ Դելլերեան, երեւանցի Ռաֆայէլ Վահանեան եւ ուրիշներ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Զ.

Վան, 18 Հոկտ. 1910

Հետեւաբար նա առաջարկեց ամենախիստ պատիժ ըմբոստ ընկերի դէմ։

Ընկերական ատեանը կը գումարէ նորից եւ կը տայ իր արդար պատիժը մօտ օրէն։

Ես կրկին կը դառնամ այս խնդրին շուրջ որ ունի լուրջ կարեւորութիւն մեզի համար։ Տխխպլինան մահու եւ կենաց հարց է մի կուսակցութեան համար եւ չպէտք է տկար գտնուիլ անսաստողներու հանդէպ։

Կը տեղեկացնեմ ձեզ նաեւ մեծ միթինկի մասին։

Մենք համոզուած ենք որ չպէտք է խեղդել ըմբոստացումի ոգին մատաղ սերունդի մէջ։ Դա կը լինի բացարձակ ոճրագործութիւն։

Է.

Վան, 6 Նոյեմբեր 1910

Սիրելի ընկերներ,

Մեր գործունէութիւնը Վանի մէջ սկըսած է տալ վճռական որոշ արդիւնք։

Մեր ընկերոջ զաւկին՝ փոքրիկ Հայկի՝ մանկապարտէզէն արտաքսումը եւ այս առթիւ մեր բողոքի բուռն պայքարը, որուն մանրամասնութիւնները աւելորդ է գրել, վերջապէս առաջ բերին վարժուհիի հրաժարականը եւ մանկապարտէզի փակումը։ Դա Վասպուրականի մէջ մեր առաջին շօշափելի յաղթանակն էր մտաւորական-կուլտուրական հողի վրայ եւ շատ նպաստեց մեր վտանգուած պրեսթիժի բարձրացումին։ Միւս դպրոցներու ուսուցիչները որոնք մինչեւ այսօր ցուրտ վերաբերում ունէին դէպի մեզ, այժմ սկսած են մեզ մօտենալ, զգալով մեր զօրութիւնը։

Մենք, կրթական հողի վրայ, պայքարն առաջ կը տանինք նոյն բուռն եռանդով եւ, եթէ հարկ ըլլայ, կը ջանանք փակել բոլոր դպրոցները, մեր հայեցակէտի համեմատ առաջ վարելու համար կուլտուրական գործը, ուրկէ կախուած է մեր ամբողջ ապագայ սերունդի պատրաստութիւնը։

Մեր միւս յաղթանակը կատարուեցաւ տնտեսական հողի վրայ, իբրեւ անդրանիկ քայլ դէպի գործաւորական ազատագրում։ Ահա՛ իրողութիւնը։

Մի քանի շաբաթ առաջ ես եւ ընկեր Սարսափունի գնացինք այցելել Մակար Մրկօեանի ջուլհակի գործարանը, ուր մէջ կ՚աշխատին 18ի չափ հայ բանուորուհիներ։ Ընկեր Սարսափունի հետաքրքրուեցաւ այդ բանուորուհիներու կացութեամբ եւ զանազան հարցումներ ըրաւ ընկերվարական հողի վրայ։

Նոքա օրական 12 ժամ աշխատութեան փոխարէն կը ստանային միմիայն 2 ղրշ.։ Այս յայտնութիւնը պարզապէս ընդվզեցուցիչ էր։

Չպէտք է թողուլ այս բանուորուհիները անխիղճ գործարանատիրոջ ձեռքին տակ, որպէսզի այսպէս շահագործէ զանոնք, վճռեց ընկեր Սարսափունի, գործունէութեան պատրաստ հող կայ այստեղ, պէտք է օգուտ քաղել։

Եւ անմիջապէս այդ բանուորներու գըլխաւորները հրաւիրեցինք մեր մօտ։

Հոն ընկեր Սարսափունի մի ընդհանուր տեսութիւն ըրաւ սալարիայի (օրավարձ) մասին, յիշեց քափիթալիզմի ճնշող լուծը պրոլետարիայի վրայ եւ բանուորական մասսաներու իրաւունքները։ Նա ըսաւ թէ նմանօրինակ աշխատութիւններու համար, օրական ութ ժամի փոխարէն, բանուորուհիներ Ամերիկայի մէջ կը ստանան մէկ տոլար, Անգլիայի մէջ 4 շիլին, իսկ Ֆրանսայի մէջ 5 ֆրանք, այսինքն՝ իրենց օրավարձքի տասնապատիկէն աւելի։

Վերջապէս եզրակացուց թէ աշխատանքի նուազում եւ օրականի յաւելում պահանջելու համար անհրաժեշտ էր ընդհանուր գործադուլ։

Յետոյ ես խօսեցայ նոյն իմաստով եւ շեշտեցի անմիջական գործադուլի պէտքը։

(Շար.)

Այրի Տիկին Արփինէ Աւետիսեան, այրի Տիկին Նուարդ Մարգոյեան, Պ. Զարեհ Գարիպեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Մօրօ, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Քելեճեան, Տէր եւ Տիկին Լըպեկ եւ իրենց զաւակը, Օրիորդ Ժօզէլ Գէորգեան, ինչպէս նաեւ Զօրաբաբէլեան, Փափազեան, Գրիգորեան, Պասմաճեան, Մերազեան, Հիմինեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, փեսային, տագրոջ եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 10ին յետ անողոք հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի Դեկտ. 15, առաւօտեան ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռ Սիւր Տիւմէնիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վերժին Կէօվճեանի կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն լիբանահայ աղէտեալներու ի նպաստ.—

ՆԻՈՍԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Ժաք Հէլվաճեան, ծնողքն ու զաւակները 500 Փր.,

ԹՈՒԱՌԷՆ Տէր եւ Տիկին Ժաք Իքիթեան եւ զաւակը՝ Ալեքսանդր 200, Տէր եւ Տիկին Արսէնեան 150 Փր.:

ՓԱՐԻԶԷՆ Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Նուրեան 100 Փր., նաեւ 100 Փր. «Յառաջ»ի: Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 100 Փր. Կապ. Խաչի օժանդ. կայանի նոր շէնքին:

(Գումարները ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եւ դպրոցի վարչութիւնը ողբացեալ Մաւի Տէր-Գալուստեանի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ փոխան ծաղկեպսակի նուէրները.—

Այրի Տիկին Զարմուհի Նալբանդեան 150 Փր., այրի Տիկին Հռիփսիմէ Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Նազար Նազարեան եւ Տէր եւ Տիկին Սաեփան Ճէպէճեան 100-ական Փր.: այրի Տիկին Աննիկ Մինասեան 50 Փր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մկրտիչեան եւ Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Գոճակէօզեան 30ական Փր.:

Նոյն տխուր առթիւ այրի Տիկին Աննիկ Մինասեան 50 Փր. կը նուիրէ Աղքատախնամին: Այս վերջինը ստանալ Յառաջէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլէն Յարութիւն եւ Ռուբէն Տէր-Գալուստեան եղբայրները եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռաձայնով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ ցաւակից եղան իրենց սուգին իրենց սիրելի մօր եւ ազգականին՝

ՄԱՌԻ ՏԷՐ-ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին երկու զաւակները՝ Յարութիւն եւ Ռուբէն իրենց Կապ. Խաչուհի Թանկագին մօր յիշատակին 30ական Փր. կը նուիրեն Շաւիլի Կապոյտ Խաչին եւ «Յառաջ»ին:

ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ԿՈՂՄԷ

Դեկտ. 24, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Բարեգործականի սրահներուն մէջ, 118 Ռիւ տը Քուրսէլ (Մեթրօ՝ Քուրսէլ)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՔՈԹԻՑՈՆ

տոհմիկ մթնոլորտ՝ կիթառներու հնչիւններով, զանազան անակնկալներ, խաղեր:

Կաղանդի աւանդական ճաշատեսակ

ՄՈՒՏՔ 30 ՖՐ.

Սեղանները ապահովել հեռախօսելով 842-08-57 ամէն օր ժամը 18էն վերջ:

ՆՈՒԷՐ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան անդամներէն Ժիրայր Չիլինկիրեան կը նուիրէ 500 Փր., գնահատելով վարչութեան թափած ջանքերը ազգանուէր գործունէութիւն մը ունենալու համար:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

ՎԱՐՁՈՒ, ԱՌԺԱՄԵԱՅ

Լիբանահայ ընտանիքի մը համար ստիպողաբար կը փնտռուի մէկ-երկու սենեակ եւ խոհանոցի յարմարութիւն, մատչելի պայմաններով:

Դիմել «Յառաջ»ի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. «Արշաւիր» խումբի ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկեր Մարտիրոս Օհանեանին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, ողբացեալ Մաւի Տէր-Գալուստեանի ցաւալի մահուան առթիւ:

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

présente

deux soirées dansantes, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

NOEL

24 DECEMBRE à partir de 22 heures

avec les chanteurs guitaristes

FERDI LUDOVIC

St SYLVESTRE

31 DECEMBRE à partir de 22 heures

même ambiance et

exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

Conférence

Organisée par

AMITIES FRANCE - ARMENIE

le Lundi 15 Décembre à 20 h. 30 en la salle de l'U.G. A.B., 118, Rue de Courcelles (Métro Courcelles)

Promenade à travers Ani et Aghtamar

par Monsieur Henri Paul EYDOUX, écrivain, historien et archéologue

En EXCLUSIVITE « Rencontre Historique entre le Pape PAUL VI et le Catholicos VASKEN Ier, à Rome.

Camp d'Hiver de Bellefontaine

Du 25 Décembre 75 au 3 Janvier inclus

ORGANISÉ PAR L'UEAE

— 10 jours de fête arménienne

— 10 jours de réflexion et d'échanges d'idées autour des thèmes concernant notre jeunesse et son rôle dans la lutte de libération nationale Arménienne (diapositives - films débats)

— Avec, pour la première fois, la participation et la présence de délégations d'organisations d'étudiants arméniens du monde et d'Associations estudiantines étrangères.

FRAIS d'inscription : 30 F.

PRIX journalier : 25 F.

— Départ du collectif le 25 Décembre au matin — Frais de transport : 110 F. A.R.

Inscriptions : 17 Rue Bleue — Tél. : 824-63-89

Tous les Lundis de 19 à 21 h.

Mercredi de 19 à 21 h.

Jeudis de 19 à 21 h.

Vendredi de 18 à 21 h.

(demander le responsable de l'UEAE)

Ou se renseigner auprès de Mr. HAIG TOUFANIAN 657-29-07

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Savez-vous que vous trouverez à :

AIR FRANCE

Agence des Invalides

2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

մի՛ վարանիք

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր

ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

DEPART CHAQUE SAMEDI

Paris - Athènes - Paris

A partir de

850 Fr.

Week-End et séjours de moins d'un mois

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS

. DEPARTS SPECIAUX POUR NOEL ET PAQUES

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
16
MARDI
16 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.
ՅԻՍ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.465

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51e ANNÉE — N° 13.465

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ

— O —

Այս հրադադարն ալ օգուտ չըրաւ ու կռիւները նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին: Դիակներ ամէն կողմ թէ՛ կառուղներուն եւ թէ հանգիստ տունը նստողներուն մէջ, այսպէս Ագնիւ Ապաքեան (67 տարեկան) որ երեք գնդակներով սպաննուած է Պուրճ-Համմուտի իր բնակարանին մէջ: Եւ դեռ կան դիակներ ո-րոնք կը թաղուին առանց իսկ գիտնալու թէ ո՞վ էին: Ասոնց կողքին թալան, կողոպուտ եւ առեւանգում: Ռաս-Պէյրութի մէջ չորս զինեալ տղաք զինուորեալ կերպով բախում մը ստեղծած են իրենց եւ ծափոնի լիազօր — նախարարին կառքին հետ, ստիպելու համար զայն որ իրենց տայ ինչ որ ունի եւ առած են 700 լիբանանեան եւ դիւանագէտին անձնական թուղթերը:

Քաղաքին մէջ, մեծ պանդոկներու շըրջանը, ամէն կողմ՝ հրդեհ եւ բուռն կռիւներ: Հոլիտէ Ինը որ ֆալանժիստներու բերդն էր բոլորովին կղզիացուած է մահմետական — յառաջդիմական ուժերու կողմէ: Այս 25 յարկնոց նորակառոյց պանդոկին վերի չորս յարկերը արդէն այրած են:

Ոչ ոք ելք մը կը տեսնէ եւ ֆալանժներու պետն ալ, վճռապէս մերժելով հանդերձ որեւէ բաժանման գաղափար, ըսած է առջի օր «Դժբախտաբար, բաժանումի իրողութիւն մը կայ արդէն»:

Քանի մը տողով

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ որոշումով ՄԱԿի ուժերը պիտի շարունակեն իրենց պաշտօնը Կիպրոսի մէջ, մինչեւ Յունիս 15: ՄԱԿի ուժերու հրամանատարութիւնը առանձին պայմանագիր մը կնքեց Տէնքթաշի հետ, որպէսզի թոյլ տրուի իրենց թրքական գօտիին մէջ եւս գործելու: Ասիկա դիւանագիտական յաջողութիւն մը կը նկատուի Թուրքերուն համար, քանի ՄԱԿը նկատի առած կ'ըլլայ առանձին կառավարութիւն մը: Յարդ. պայմանագիրը կնքուած էր կիպրական կառավարութեան կողմէ եւ Թուրքերը թոյլ չէին տար ՄԱԿի զինուորներուն իրենց գօտին մտնելու:

«ՎԱԽ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ»ի ահաբեկիչները՝ վեց հարաւ. Մոլուքցիներ յանձնուեցան ոստիկանութեան: Պատանդները՝ 17 այր եւ 7 կին, որոնք 12 օրէ ի վեր անտանելի պայմաններու մէջ բանտարկուած էին, ողջ-առողջ ազատեցան: Ամսթերտամի Ինտոնեզիոյ դեսպանատունը միշտ պաշարուած կը մնայ, քանի հարաւ. մոլուքցի ահաբեկիչներ 25 պատանդներով կը մերժեն յանձնուիլ:

ՏԻՕ ՄԱՅՈՐԻ մէջ 20.000 գիւղացիներ ցոյց մը կատարեցին պահանջելով, որ բոլոր պետականացուած հողերը վերադարձուին իրենց սեփականատէրերուն:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար վերընտրուեցաւ Կիերեք:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Նիւզուիք շաբաթաթերթին համաձայն Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանը հաղորդած է Քիսինկէրի, թէ Բրեժնեւ «անբուժելի հիւանդութեամբ վարակուած է»: Կ'ըսուի, թէ կգակի խլիրդէ կը տառապի: Քիսինկէր անմիջապէս հերքեց այս լուրը:

ՉԱԽ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ համագումարը նորութիւն չբերաւ եւ Ռոպէր Ֆապր նախագահ վերընտրուեցաւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Դեկտ. 4–5)

«ՀԱՅԿ. ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ» ԱԲԽԱԶԻՈՅ ՄԷՋ

«Հայկական երաժշտութեան օրեր» անունին տակ Աբխազիոյ մէջ համերգներ տուած են հայ արուեստագէտներ Հայաստանէն: Առաջին համերգը տեղի ունեցած է Սուխումի «Լակոբա» դպրոցը, ապա նոյն քաղաքի Ֆիլհարմոնիայի սրահը: Յայտագիրը կազմուած էր հայ երգահաններու ստեղծագործութիւններէ: Ելոյթ ունեցած են Ալ. Յարութիւնեան, Գեղունի Չթչեան, Գէորգ Արմէնեան, Գուրգէն Ադամեան, Գրիգոր Հախինեան, Մարտին Վարդազարեան, Ֆլորա Խորէնեան, Ռայիսա Մկրտչեան, Մելանեայ Աբովեան, Ռուբէն Մաթեւոսեան, Արտաշէս Հայրիկեան, Է. Ադամեան:

Հայ արուեստագէտները այցելած են քաղաքին հայկական միջնակարգ դպրոցը, որ հիմնուած է 70 տարի առաջ:

×

ՓԱՌԵՐԳՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ

Երաժշտական դպրոցի ուսուցչուհի Կ. Յովհաննիսեան տարիներու ընթացքին հետաքրքրական հաւաքածոյ մը կազմած է: Տանը դարակներուն մէջ տեղ գտած են աշխարհի գրեթէ բոլոր երկիրներու փառերգներուն սալերը, բնագիրները եւ ձայնագրութիւնները:

Վերջերս ուսուցչուհին նամակ մը ստացած է Փարիզի երաժշտանոցէն: Ֆրանսացի երաժիշտներ տեղեկութիւններ հաղորդած են «Մարսէյէզ»ի յօրինումին շուրջ:

×

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Սերօ Խանզադեանի ծննդեան 60ամեակին առթիւ Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը Դեկտ. 4ին գրագէտը պարգեւատրած է «Աշխատանքի Կարմիր Դրօշ» շքանշանով:

Լիբանանահայ աղէտեալներու ի նպաստ

Ջերմապէս կը խնդրենք մեր ընթերցողներէն որ «Յառաջ»ին ՉՂՐԿԵՆ լիբանահայ աղէտեալներու ի նպաստ գումարները: Կրկին կուտանք Կեդրոնական Յանձնախումբի հասցէն.—

COMITE DE SECOURS AUX SINISTRES
ARMENIENS DU LIBAN
c/o Eglise Arménienne
15, Rue Jean-Goujon
75008 PARIS

ԱՂԷՏԷՆ ԵՏՔ

ՅԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Անմիջապէս որ հրդեհին լուրը տարածուած է Մխիթարեան Միաբանութիւնը ստացած է ցաւակցական բազմաթիւ հեռագրեր, որոնց գլխաւորները կուտանք ստորեւ.—

ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 12 Դեկտ. 1975
— Խոր վշտով լսեցինք հրդեհի մասին:
— Ընդունեցէք մեր ցաւակցութիւնը:
— Թող Աստուած ձեզ զօրացնէ եւ պարգեւէ նոր եռանդ, լաւատես ոգի, վերակառուցանելու ձեր պատմական վանքը:
— Հաճեցէք մեզի յայտնել ճշգրիտ տեղեկութիւններ վնասներու մասին:
Օրհնութեամբ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

×

ԵՐԵՒԱՆ, 12 Դեկտ. 1975
Ցնցուած ենք ձեզ եւ ողջ հայ մշակոյթին հասած աղէտի լուրից: Մխիթարուած ենք այնու որ գէթ Ձեռագրատունը մնացել է անվթար: Բաժանելով ձեր վիշտը, պատրաստակամ ենք ըստ հնարաւորին օժանդակելու գրադարանի վերականգնմանը:

Մաշտոց Մատենադարանի
Տնօրէն
ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

×

ԵՐԵՒԱՆ, 12 Դեկտ. 1975
Մխիթարեան վանքում առաջացած հրդեհի պատճառով՝ դարերի ընթացքում հայ ժողովրդի ստեղծած նիւթական եւ հոգեւոր անգնահատելի պատմական արժէք ու նշանակութիւն ունեցող հարստութեան մոխրանալու լուրը անտարակոյս որ անասելի յուզում ու ցաւ պատճառեց աշխարհասփիւռ եւ հայրենաբնակ Հայութեան: Անդառնալի ու կսկծալի է կորուստը. մխիթարուիլ կը մնայ փրկուած մասով, եւ վստահ ենք որ կորուստի վերականգնման աշխատանքների համար ձեռք կ'առնուեն բոլոր միջոցները:

Վ. ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ
(Սփիւռքահայ Մշակութային կապի Միութեան Նախագահ)

×

Ցաւով իմացանք ձեր վանքին հրդեհի լուրը որ վնասներ պատճառած է: Քաջութիւն կը մաղթենք եւ մեր համակրանքին հաւաստիքը կը ներկայացնենք ձեզի:

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

×

ՎԱՏԻԿԱՆ, Դեկտ. 10
Խորապէս ազդուած այս սիրելի վանքին հրդեհէն, ցաւ կը յայտնեմ անդարմանելի կորուստին համար այնքան գանձերու, ինչպէս նաեւ յուզումնալից հիացմունքս՝ յարգելի հոգեւորականներուդ նուիրումին համար, փրկելու թանկարժէք ժառանգութիւնը, սրբազան ու մշակութային:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՓՈԼ ՖԻԼԻՓ
(Արեւելեան Ժողովի Նախագահ)

ՓԱՐԻԶ, Դեկտ. 11

Ապշութեամբ լսեցինք Ս. Ղազարի հրդեհի լուրը եւ մենք զմեզ ձեր կողքին կը զգանք հայ ազգին այս ողբերգական պատահարին մէջ:

Ն. ՖՐԷՆԿԵԱՆ
Հ. Բ. Ը. Մ.ի
Ֆրանսայի Շրջանակային Նախագահ)

×

ՄԻԼԱՆՕ, Դեկտ. 10

Խոր ցաւով իմացանք մեծ աղէտը, եկեղեցւոյ եւ գրադարանի հրդեհը: Ձեր տրամադրութեան տակ ենք վերաշինութեան որեւէ նախաձեռնութեան համար:

Հայ Ճարտարապետութեան
Ուսումնասիրութեան Կեդրոն
ԱԼՓԱԿՕ ՆՈՎԵԼԼՕ

×

ՄԻԼԱՆՕ, Դեկտ. 10

Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը, յանուն իտալահայ գաղութին եւ կազմակերպութեանց, մասնակից է ձեր եւ Միաբանութեանդ խորունկ վշտին, վանքին պատահած հրդեհին համար, որ փճացուց պատմական եկեղեցական մշակութային անգին գանձեր: Աննկուն կը կանգնինք ձեր կողքին, Միաբանութեանդ և ազգին կրած մեծ կորուստին դարմանումին ի խնդիր:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

ՀՌՈՄ, Դեկտ. 10

Խոր ցաւով կ'իմանանք եկեղեցւոյ քանդումը, արուեստի եւ մշակոյթի առարկաներու: Մեր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք եւ երկնային մխիթարութիւն կը մաղթենք:

ՄԱՅՐ ԷՐՄԵՆԻԱ ՔԷՉԷՃԵԱՆ
Ընդհ. Մեծաւորուհի
Անարատ Յղութեան
Հայ Քոյրերու

×

Կաթողիկոս – Պատրիարք Իգնատիոս – Պետրոս ԺԶ. Պաթանեան Պէյրութէն հեռաձայնով իր ցաւակցութիւնները յայտնած է Ներսէս Տ. Վ. Սէթեանի միջոցաւ:

×

Թերթիս տնօրէնուհին 24 ժամուան երթուղարձ մը կատարած ըլլալով Վենետիկ, Շաբաթ օր, իր տպաւորութիւնները կուտայ քանի մը օրէն:

ԻՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ա.

ԽՄԲ. — Գր. Շահինեան այս տեսակցութիւնը ունեցած է Սարաֆեանի հետ, շուրջ քսան տարի առաջ եւ ցարդ անտիպ մնացած է թէեւ ունեցած էր ողբացեալ գրագէտին «վաւերացումը»:

«Երկու դասակարգ գոյութիւն ունի գրողներու մէջ. մէկը աշխարհիկ ճամբաներէ կը քալէ, մեծամասնութեան սրտովին կը խօսի, մինչ միւսը առօրեայէն վեր է. տեսակ մը տիեզերական իմացականութեան կը ձգտի եւ աւելի խոր նայուածք ունի: Կը կարծեմ թէ չհասկցողներու դժուարութիւնը հոսկէ կուգայ. վերէն կը նային աշխարհին ու հող չեն գտներ»:

Թէեւ դառնութիւն մը կայ իր ձայնին մէջ երբ այս բառերը կ'ըսէ: Հեռաւոր եւ իր աչքին մեղաւոր կարօտ մը նաեւ «մեծամասնութեան սրտովին խօսելու». հաստատում մը ընդհանուր իմաստով ու խոստովանութիւն մը ուրեմն, մասնաւոր չեշտով: Մեծամասնութեան, առօրեայի մարդը չէ Սարաֆեան, վերէն կը նայի աշխարհին եւ տպաւորութիւնը ունի հող չգտնելու: Պահանջը ունի հասկցուելու ժողովուրդի լայն խաւերէն բայց չուզեր զիջիլ արուեստի մարզէն ներս: Ու կը տառապի միջին եզրի մը չգոյութենէն. իր ձգտումն է դէպի պարզութիւն երթալ բայց կ'ուզէ որ ժողովուրդն ալ ճիգ մը ընէ իրեն հասնելու:

Միջին այս եզրի փնտռտուքին արտայայտութիւնն է թերեւս իր ներկայութիւնը մեր մէջ: Եւ Սարաֆեան, վէնսէնի մենաւորը, եկած է իր խօսքը ըսելու Պելժիայի Հայութեան՝ հայ մշակոյթի մասին:

Դժուար հեռացած է իր անտառէն, բայց հեռացած է եւ ահա մեր մէջ է: Մանրամասն կը վերլուծէ հայ մշակոյթի ներկայ պայմաններու մէջ դրած բոլոր հարցերը եւ կը փորձէ իր պատասխանը տալ անոնց: Կը նայի վերէն, անաչառօրէն, անկեղծութեամբ: Մոլեռանդի խօսքեր չեն իր ըսածները, այլ անձնական փորձառութենէն քաղուած դասեր: Այս պատճառով է ահա որ խոստովանութեան չեշտ մը կայ միշտ իր ըսածներուն մէջ: Կայ պատգամ մը նաեւ երիտասարդութեան ուղղուած: Սարաֆեան եկած է ուսանողներու հրաւէրով. չէ կրցած մերժել նոր սերունդի առաջարկը, որովհետեւ կ'ուզէ խօսիլ երիտասարդութեան:

Դարուն հետ ծնած սերունդէն է Սարաֆեան, բայց ունի իրմէ վերջ եկող սերունդի մտահոգութիւնները: Արտասահմանի խորթ պայմաններու մէջ մեծցող մեր երիտասարդութեան առաջ ցցուող բոլոր դժուարութիւններուն տեղեակ է: Հաղորդութիւն մը կայ իր եւ մեր հոգիներուն միջեւ: Աւելին. նո՛յն դժուարութիւնները գոյութիւն ունին ե՛ւ իրեն համար: Վերջին տարիներու ընթացքին հրատարակած իր փորձերը այս տպաւորութիւնը կը գործեն: Շատ կը դրէ առենէ մը ի վեր հայ գրողներու առաքինութեան մասին, ջերմութիւն մը կը դնէ արտայայտութեան մէջ երբ կը խօսի անոնց դառնութիւններուն եւ օտար լեզուով գրելու փորձութիւններուն մասին: Օտար լեզուով գրող կամ չուարումի մատնուած մտաւորականներու դիրքը վերլուծելով՝ իր գրականութեան գոյութեան իմաստն է որ կը վերլուծէ, կ'ուզէ հիմնաւորել կարծես:

Պոռոտ խանդավառութիւն կամ ազգայնամոլ այլամերժութիւն չունի Սարաֆեան: Կը գրէ ու կը խօսի պարզօրէն հայ գրականութեան գեղեցկութիւններուն եւ հայ գրողի հպարտութեան մասին: Նոյն պարզութեամբ կը խօսի ու կը գրէ մեր գրականութեան թերիներուն և որոշ գրողներու չեղումին մասին: Իրականութեան, ճշմարտութեա՛ն փնտռտուքն է որ կը հետապնդէ: Եւ կը հետապնդէ անկեղծութեամբ: Որովհետեւ, իր իսկ խօսքով՝

«Անկեղծութիւնը առաջին պայմանն է արուեստագէտին: Մնացածը «գրականութիւն» է: Ամէն մարդ կրնայ անկեղծ ըլլալ կամ «գրականութիւն» ընել, բայց քիչերն են որ իրենց տաղանդովը կոչուած են մնայուն բան մը տալու»:

Այս «մնայուն բան»ի փնտռտուքն է իր արուեստը ու մարդը իր մէջ՝ զոհն է չափով մը անկեղծութեան եւ պարկեշտութեան պահանջին: Իրա՛ւ, ամբողջական մտաւորականի տիպարը անձնաւորելու իր ձգտումը խոր կը համեմատի կեանքի մէջ յաջողելու պայմաններուն: Իր մէջ իրար կը հրեն մտաւորականի հպարտութիւնը, խեղճալի մը հասնելու ձգտումը և մենակեաց մը, չհասկցուած մը ըլլալու դառնութիւնը: Այս հակադրութեան հետ՝ յաւիտենական պայքարը իր հոգիին մէջ՝ յոռետես լքումին եւ պայծառ լաւատեսութեան:

«Յոռետես գրականութեան շրջան մը ունեցայ, կը խոստովանի Սարաֆեան: Ազդուած էի գերիրապաշտներէն եւ Քաֆքայէն որոնք խաւրքի գրականութիւն մը կը մշակէին: Բայց հիմա ձերբազատուած այդ բոլորէն՝ աւելի կորովի գրականութեան մը կը ձգտիմ: Կ'աշխատիմ մէկ կողմ դնել այն բոլոր տխրութիւնները, որոնք մեր գրականութեան ժառանգութիւնն են: Ամէնէն ահաւորը ինծի համար ա՛ն է, որ ալեկոծ է հոգիս. այսօրս թշնամի է վաղուան: Վիհեր կը բացուին հոգիէս ներս ու լեռներ կը բարձրանան յանկարծ: «Տեղատուութիւն եւ Մակընթացութիւն» անուն գիրքի մը հեղինակն եմ»: Ու յօդնաբեկ չեշտով մը կ'աւելցնէ. «Արուեստագէտի մը համար ամէնէն դժուարը հաւասարակշռութիւնը պահելն է այս երկու տարրերուն միջեւ»:

ԳՐ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական կազմակերպութեան հաշուետու ընտրական ժողովը գումարուած է Նոյեմբեր 6ին: Տարուան մը գործունէութիւնը ներկայացուցած է կուսակցական Բիւրոյի քարտուղարը Ս. Խանզադեան: Կը ներկայացնենք զեկուցումին գլխաւոր հատուածները, զանոնք քաղելով «Գրական Թերթ»ի Նոյեմբեր 21ի թիւէն:

— Մեր կուսակցութիւնը գրողներիս առջեւ դրել է ժամանակակից բանուոր մարդու, առաջաւոր տեխնիկական մտաւորականի աշխատանքն ու կենցաղը գեղարուեստօրէն արտացոլելու խնդիրը: Այս, այսինքն՝ աշխատանքի մարդու լիարժէք կերպարը ստեղծելու ուղղութեամբ քիչ գործ չեն կատարել նաեւ մեր գրողները: Սակայն պէտք է ասել, որ ընդհանուր վիճակը դեռեւս գոհացուցիչ չէ: Ճիշդ է, ստեղծուեր են բանուորական թեմայով գրուած մի շարք գործեր, բայց, ցաւոք, այդ հրատապ թեմային նուիրուած գրականութիւնն առայժմ ե՛ւ ծաւալով, ե՛ւ յաճախ նաեւ որակական յատկանիշներով աւելի պակաս կարեւոր տեղ է զբաղեցնում սովետահայ ժամանակակից գրականութեան մէջ, քան, ասենք, գիւղի, պատերազմական, պատմական եւ այլ թեմաների մշակումները: Ի հարկէ, անհամեմատ դժուար է ժամանակակցի կերպարը ստեղծել, բայց դա չի նշանակում, թէ դժուարին խնդրից պէտք է խուսափել:

«Գրական Թերթ»ը, «Գարուն» եւ «Սով. Գրականութիւն» ամսագրերը խրախուսելի աշխատանք են կատարում սովետական բազմազգ գրականութիւնը հայ ընթերցողին ներկայացնելու, ինչպէս մեր ժողովուրդների միջեւ, այնպէս էլ սոցիալիստական երկրների հետ գրական կապերը ամրապնդելու գործում: Այս ուղղութեամբ լայն գործունէութիւն է ծաւալել նաեւ Հեղինակային իրաւունքների համամիութենական գործակալութեան հանրապետական բաժանմունքը»:

Խօսելով գրական մամուլի թերութիւններուն մասին, Ս. Խանզադեան դիտել տուած է, որ «մեր տպագիր օրգանները վատ են զբաղւում գիտատեխնիկական առաջընթացի եւ գեղարուեստական գրականութեան փոխյարաբերութիւնների հարցերով: Մամուլում դէպքից դէպք են երեւում սոցիալիստական ռէալիզմի պրոբլեմների վերաբերեալ տեսական յօդուածներ: Դեռեւս հանդիպում են գեղարուեստական ցածր մակարդակ ունեցող գործեր, մասնաւորապէս յուշագրութիւններ եւ ճամբորդական նոթեր, որոնք ոչ միայն ոչինչ չեն աւելացնում հանրայայտ նիւթին, այլեւ ապակողմնորոշում են ընթերցողին»:

Զեկուցաբերը անդրադարձած է նաեւ «Լիտերատուրնայա Արմենիա» ամսագիրին խմբագրութեան անբաւարար աշխատանքին եւ յոյս յայտնած է, որ յառաջիկային լուրջ քայլեր կ'առնեն ամսագիրին վիճակը արմատապէս բարելաւելու համար:

Միտքերու փոխանակութենէն ետք ընտրուած է Բիւրոյի նոր կազմը: Առաջին քարտուղար ընտրուած է Մկրտիչ Սարգսեան, քարտուղարներ՝ Յովհաննէս Մելքոնեան եւ Զորի Բալայեան:

Ռումանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Ռումանիոյ նախագահը՝ Չաուշեսքու, մինչեւ հիմա յաջողած է պահպանել իր երկրին քաղաքական եւ տնտեսական անկախութիւնը, առանց որ Մոսկուա կարենայ դարձի հրաւիրել զինքը, ինչպէս ըրաւ 1968ին, Չեխոսլովաքիոյ համար:

Ըստ Ռումանիոյ Համայնավար կուսակցութեան որոշ աղբիւրներու, Չաուշեսքու իր այս քաղաքականութիւնը պարտադրելու միջոցը գտած է. այսպէս, եթէ խորհրդային բանակը սահմանը անցնելով Պուքրէշի վրայ քալէ, Չաուշեսքու եւ իրեն հետ կուսակցութեան վերին մարմնի բոլոր անդամները, անմիջապէս Պելկրատ պիտի փախին, ուրկէ չինական օդանաւով մը Փեքին պիտի մեկնին: Հոն է, որ պիտի կազմեն տարագիր կուսակցութիւն եւ կառավարութիւն: Այս ձեւով Ռումանացիք արգելք պիտի հանդիսանան, որ Մոսկուա իր զինուորական միջամտութիւնը եւ երկրին գրաւումը, ինչպէս ըրաւ եօթը տարի առաջ Չեխոսլովաքիոյ համար, ներկայացնէ իբրեւ օրինական քայլ մը:

Ռումանիա ցայսօր յաջողած է հաստատակամ շարունակել իր ճամբան, հակառակ այն իրողութեան, որ իր տնտեսութիւնը խոցելի է եւ 500 մղոն երկարութեամբ սահմանագիծ մը ունի Խորհրդային Միութեան հետ:

Տնտեսութեան գետնի վրայ Ռումանիա ներկայիս ուտեստեղէնի լուրջ տագնապի մատնուած է՝ Դանուբի ամառուան հեղեղներուն հետեւանքով: Արեւելեան Եւրոպայի Համայնավար երկիրներու մէջ, Ռումանիա ապրուստի մակարդակով ամէնէն ցածն է, եթէ հաշուի չառնենք Ալպանիան եւ կարգ մը մարզերու մէջ ալ Պուլկարիան:

Չաուշեսքու մինչեւ այսօր յաջողած է այնպիսի ռազմավարութեան մը հետեւիլ, որ Մոսկուայի բիրտ հարուածին չենթարկուի: Այսպէս ըսուած՝ երկու քայլ յառաջ գացած եւ մէկ քայլ ետ դարձած է, միշտ, սակայն, հեռանալով խորհրդային տիրապետութեան ծիրէն: Առանձին քայլերը կրնան աննշան թուիլ, սակայն երբ իրարու վրայ բարդուին, յատկանշական շրջադարձի մը պատկերը կը պարզեն:

Ռումանիա շատ լաւ յարաբերութիւններ կը պահպանէ Եուկոսլաւիոյ հետ, եւ զօրավիգ կը կենայ Պելկրատի վարած անկախ քաղաքականութեան:

Հակառակ Մոսկուայի բուռն յարձակումներուն Փեքինի վրայ՝ Ռումանիա հետամուտ է լաւ յարաբերութիւններու պահպանման Չինաստանի հետ:

Ռումանիա միակ երկիրը կը մնայ միշտ, խորհրդային ճակատին մէջ, որ իր կապը կը պահէ Իսրայէլի հետ եւ թոյլ կուտայ այս վերջնոյն ել Ալ օդանաւային ընկերութեան՝ գրասենեակ մը ունենալ Պուքրէշի մէջ:

Տեսաբանական հարցերու մէջ Եուկոսլաւիոյ Համայնավար կուսակցութեան կողքին է, եւ զօրավիգ կը կենայ Իտալիոյ, Սպանիոյ Համայնավար կուսակցութիւններուն, որոնք կը պնդեն, թէ Համայնավար ամէն կուսակցութիւն ի–

ԱՏՐԻԷՆ ԵՒ ԺԻԼՊԷՐ ՏԸ ԼԱ ՖԱՅԷԹ

Ֆրանսայի մէջ Տիրեքթուարը հետզհետէ կը կորսնցնէր իր ժողովրդականութիւնը: Պոնափարթ վերադարձաւ Եգիպտոսէն եւ սիրով ու ազնուութեամբ ընդունեցաւ Ատրիէնը, բայց խօսք չըրաւ Լա Ֆայէթի վերադարձի մասին:

Պոնափարթ պետական հարուած մը ըրաւ 18 Պրիւմէրին: Հիմա Լա Ֆայէթի ճակատագիրը միմիայն Պոնափարթին ձեռքն էր: Ատրիէն օգտուեցաւ առիթէն, քանի որ ազատական շարժում մը կ'ենթադրէր վարչաձեւի փոփոխութիւնը եւ 1789ի սկզբունքները կը դնէր, Պոնափարթ պիտի չհամարձակէր ձերբակալել այն, որ առաջինը եղած էր պահանջելու ազատութիւնը:

Ենթադրական անունով անցագիր մը առաւ Ատրիէն եւ Լա Ֆայէթի հասցուց ըսելով թէ՝ եթէ Ֆրանսա մտնել կ'ուզէր անմիջապէս պէտք է մեկնէր:

Երբ Պոնափարթ իմացաւ Լա Ֆայէթի վերադարձը, սաստիկ բարկացաւ: Թալէյրան եւ Ռէօտէրէր գացին ըսելու Լա Ֆայէթի թէ խոհեմութիւն էր իսկոյն մեկնիլ:

Բայց Ատրիէն ներկայացաւ Պոնափարթի եւ ճարտարօրէն բացատրեց թէ Լա Ֆայէթի վերադարձը շատ լաւ տպաւորութիւն պիտի ձգէր պարկեշտ եւ հայրենասէր մարդոց վրայ: Անիկա ապացոյցը պիտի ըլլար վարչաձեւի ազատականութեան: Պոնափարթ մոլտաց, բայց Ատրիէն չահեցաւ դատը: Պոնափարթ համոզուեցաւ թէ չէր կրնար առանց դայթակղութեան ձերբակալել Լա Ֆայէթը, ըսաւ թէ կրնար Ֆրանսա մնալ, բայց պէտք էր գիւղը բնակէր: Լա Ֆայէթ ընդունեցաւ եւ ասոր վրայ քիչ մը բարուոքեցան յարաբերութիւնները:

Ատրիէն իր քրոջը՝ Մոնթակիւի հետ փնտռեցին եւ գտան 1793ի մարտիրոսներու գերեզմանը, այսինքն այն ընդհանուր փոսը ուր նետուած էին իրենց մեծ մօր, մօր եւ քրոջ մարմինները: Մօտակայ տաճարի մը մէջ հոգեհանգիստ ընել տուին եւ Փիքփիւսի մէկ հին վանքին մէջ հաստատեցին Տեւական Պաշտամունքի միաբանութիւն մը:

1807ին Ատրիէնի հիւանդութիւնը ծանրանալով մեռաւ Փարիզի մէջ 48 տարեկանին եւ ուզեց թաղուիլ Փիքփիւսի գերեզմանատան մէջ, քովը իր մօրը:

Իր մահէն ետք իր ամուսնոյն եւ զաւակներուն պաշտամունքին առարկան մնաց: Կռանժի մէջ անոր սենեակը սրբավայր դարձաւ, Լա Ֆայէթ յուզումով կը յիշէր կինը եւ օրուան մէջ քանի մը վայրկեան կ'ամփոփուէր անոր մասին մտածելու:

Լա Ֆայէթ մեռաւ 1834 Մայիս 20ին Անժու փողոցին իր յարկաբաժնին մէջ: Իր վերջին հիւանդութեան ատեն վիրաբոյժ Ժիւլ Քլոքէն նկատած էր որ իր վիզէն կախուած ոսկի շրջանակի մը մէջ նկար մը կը համբուրէր — Ատրիէնի մէկ մանրանկարն էր: Մետալիոնին մէկ կողմը նկարին շուրջ գրուած էր «Բոլորովին քուկդ եմ», միւս կողմը՝ «Քու քաղցր ընկերդ եղայ, օրհնէ՛ զիս»:

Լա Ֆայէթ եւս թաղուեցաւ Փիքփիւսի գերեզմանատունը իր կնոջ քով, համաձայն իր փափաքին:

Սարսափի զոհերուն ցանկապատին խորը կը տեսնուի քարէ մեծ խաչ մը, զոր դնել տուած է իշխանուհի Հոլենցոլերն Սինկմարինկըն: Լա Ֆայէթի շիրիմին քով դրուած է ամերիկեան դրօշ մը:

Աւելի քան մէկուկէս դարէ ի վեր ամէն օր Փիքփիւսի մատուռին մէջ սպիտակ հագուած երեսուն երկու քոյրեր կ'աղօթեն ծնրադիր եւ կ'երգեն թանիթալ էրկօն, խոր լռութեան մէջ:

Մ. Մ.

(5 ու. վերջ)

տասանք ունի իր ճամբան ընտրելու՝ իր երկրին [illegible] գծով անցնելու համար: Մոսկուա դէմ է այս տեսակէտին:

Վարշաւայի զինուորական ուխտին եւ Գոմեկոնի մաս կազմելով հանդերձ, Ռումանիա դիմում կատարեց մասնակցելու համար Երրորդ Աշխարհի Պետութիւններու վերջին խորհրդաժողովին: Դիմումը մերժուեցաւ, սակայն հրաւիրուեցաւ իբրեւ «հիւր» ներկայ գտնուելու:

[illegible]

Վարշաւայի Ուխտի չէզոքներէն մէկ Ռումանիա կը մասնակցի [illegible] զօրավարժութիւններու, սակայն թոյլ չի տար խորհրդային զօրաբանակներուն [illegible] իր հողամասին վրայ: [illegible] 25 տարի առաջ Ռումանիոյ առեւտուրին միայն 15 առ հարիւրը [illegible], այժմ այդ տոկոսը 45ի հասած է, [illegible]

Ռումանացիք երբեմն կ'արտայայտեն [illegible] Օրինակ, երկու տարի առաջ, [illegible] Մոսկուա [illegible] նութիւնը դարձաւ, եւ կամ՝ Ռումանացիք ի յառաջագունէ ազդեցին, որպէսզի Մոսկուա նման միտքէ մը հրաժարի:

Թէեւ հասկնալի պատճառներով Ռումանացիք բարձրաղաղակ չեն արտայայտուիր, սակայն սահմանային հին վէճ մը կայ, որ մոռցուած չէ երկրին մէջ:

Գերմանեւխորհրդային 1939ի համաձայնագիրով Ռումանիոյ մէկ կարեւոր տարածութիւնը Խորհ. Միութեան ձեռքն անցաւ: Մոսկուայի համար այս Հանրապետութիւնը՝ Մոլտավիա, ռուսական հին կայսրութեան մաս կը կազմէր, սակայն Պուքրէշ ռումանական հող կը նկատէ զայն:

Թ. Ա. Թ.

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ

ԵՐԳԻՉ՝ ԱՆԹՈՍԵԱՆ

Լիբանանահայ աղէտեալներուն դոյզն չափով իսկ օժանդակելու օրինակելի մտածումով, քանի մը երիտասարդներ, օգտուելով լիբանանահայ երգիչ Վարդեվառ Անթոսեանի Փարիզ ժամանումէն, հաւաքեալով նախաձեռնեցին երգահանդէսի մը:

Այսպէս, աւելի քան երկու հարիւր հոգի, Դեկտեմբեր 6ին, ժամը 20.30ին, տեղ գրաւած էր Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահը՝ հայկական ժամեր ապրելու, այլ մանաւանդ իր լուման տալու ազգակիցներուն, որոնք այսօր կրակի եւ անօթութեան մէջ կը տուայտին:

Հ. Յարութիւն Վ. Պզտիկեան ներկայացուց երգիչը հանդիսականներուն յիշելով, թէ Պէյրութէն մինչեւ Նոր Աշխարհ, ինչպէս նաեւ Երեւան, իր հմայիչ ձայնով եւ գողտրիկ երգերով ջերմ համակրանք ստեղծած է իր անձին շուրջ:

Վարդեվառ Անթոսեան, ընկերակցութեամբ Արմինիընս Սընշայն նուագախումբին, աւելի քան մէկուկէս ժամ տասնեակ մը երգեր հրամցուց ունկնդիրներուն: Ձայնը հաղորդական է, գրաւիչ: Իր ընտրած երգերը վերջին տարիներուն ժողովրդականութիւն գտած են արտասահմանի մէջ շնորհիւ իրեն նման քանի մը ծանօթ երգիչներու:

Ներկաները մեծ հաճոյքով ունկնդրեցին երգերը:

Հ. Յարութիւն Վ. Պզտիկեան բեմ ելլելով կոչ ուղղեց ներկաներուն, որպէսզի իրենց սրտաբուխ նուէրներով օժանդակեն Լիբանանի իրենց դժբախտ եղբայրներուն եւ քոյրերուն:

Ճիշդ տասը վայրկեանի մէջ հաւաքուեցաւ 16.500 Ֆրանք, ինչ որ կարեւոր գումար մըն է, եթէ նկատի առնենք ներկաներու ոչ մեծ թիւը:

Կազմակերպիչները, այդ սրտցաւ երիտասարդները, բարի այլ ազգանուէր աշխատանք մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը ունեցան:

Իմացանք սակայն — երանի՜ թէ իմացած չըլլայինք — որ Վ. Անթոսեանի «սիրայօժար» յայտարարուած մասնակցութիւնը 2000 Ֆր. կ'արժէ եղեր...

Արդարեւ, լիբանանահայ երգիչը, որ նոր կը վերադառնայ Հարաւ. եւ Հիւսիս. Ամերիկաներէն, հաւաքուած գումարէն չէր վարանած 2000 Ֆր. պահանջել... փոխան ստացագրի, ծախուած սալերէն գանձած գումարէն զատ:

Աւելցնենք, որ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը ձրի տրամադրած էր թատերասրահը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԹԷՐԶԵԱՆ

— Օ —

Տրակինեանի հայ գաղութը Նոյեմբեր 24ին կորսնցուց իր երիցագոյն անդամը՝ Երուանդ Թէրզեան, 89 տարեկան, իբրեւ հետեւանք կառքի արկածի: Ողբացեալը ծնած էր Բիւթանիոյ Կէյվէ Գընճըլար զուտ հայաբնակ գիւղը: Աւարտելէ ետք գիւղին ազգային Արշարունեան վարժարանը, օգնական ուսուցչի պաշտօն վարած էր այնտեղ, արմաշական Ցուսիկ վարդապետի տնօրէնութեան օրով: Ինքնաշխատութեամբ սորված էր թրքերէն, արաբերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն, ռուսերէն, պուլկարերէն, յունարէն եւ պարսկերէն: Դարձած էր գիւղի երիտասարդներու հոգին:

Համիտեան կոտորածներէն զերծ չմնացին Կէյվէի շրջանի հայ գիւղերը: Աւելի քան հարիւր Հայեր զոհ գացին Ադհխարի ջարդին: Պանք Օթոմանի դէպքէն ետք Գընճըլարի կարգ մը հայ տուներն ալ խուզարկուեցան արգիլուած գրքեր փնտռելու պատրուակով: Թէրզեանի տան մէջ գտեր էին «Քուրան» մը: «Խայէն կեավուր» մը իրաւունք չունէր իր մօտ ունենալու իսլամներու սուրբ գիրքը: Երիտասարդ ուսուցիչը ձերբակալելով կը տանին Իզմիր, ուր բանտարկուած կը մնայ մինչեւ 1908ի օսմանեան Սահմանադրութիւնը: Բանտէն արձակուելէ ետք, երկու տարի կը մնայ Գընճըլար: Կը պաշտօնավարէ դպրոցին մէջ եւ կը կազմակերպէ երիտասարդութիւնը: 1910ին Նիկոմիդիոյ առաջնորդ Ստեփանոս Եպիսկոպոսի խորհուրդով կը ղրկուի Զոնկուլտաք, իբրեւ ուսուցիչ ազգային վարժարանին: Հոն կ'ամուսնանայ Օր. Վերա Նաւասարդեանի հետ:

Մեծ պատերազմին զօրակոչի ենթարկուելով կ'երթայ Պոլիս՝ պահեստի սպայից վարժարանը, զոր աւարտելէ ետք կը նշանակուի զինուորական մարզիչ, փըրկուելով տարագրուելէ: Քէմալական շարժումէն ետք ընտանեօք կուգայ Մարսիլիա:

1923ին վերջնապէս կը հաստատուի Տրակինեան, ուր մեծապէս կ'օժանդակէ գաղթական Հայերու ինքնութեան թուղթերու ստացման եւ զանազան պաշտօնական գրութիւններու խմբագրութեան, յաճախ առանց որեւէ վարձատրութեան: Տարիներէ ի վեր եղբուեալ թարգման էր Տրակինեանի դատարանին եւ նահանգապետութեան: Այդ շրջանը եկող-գացող Հայերը շատ բան կը պարտին իրեն:

Անխոնջ աշխատող՝ շարունակ կը գրէր: Ձենք գիտեր թէ ի՛նչ եղան իր օրագրութիւններն ու գրական աշխատանքները: Ունէր գրքերու ճոխ մթերք մը: Իր եղերական մահը մեծ ցաւ պատճառեց իր բոլոր հայրենակիցներուն:

Յ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 25րդ պատգամաւորական ժողովին մասին «Յառաջ»ի Նոյեմբեր 19ի թիւին մէջ լոյս տեսած թղթակցութիւնը կրնայ այն տըպաւորութիւնը թողուլ, թէ Պօմոնի միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան թիւը վերջին մէկ – երկու տարիներուն նուազում արձանագրած է: Բարեբախտաբար այդպէս չէ: Կը ներկայացնենք քանի մը տուեալներ:

Դպրոցը 1967ին հազիւ 19–20 աշակերտ ունէր, իսկ 1972ին արդէն 55ի բարձրացած էր: 1974ին աշակերտութեան թիւը նուազեցաւ հասնելով 19ի, սակայն այժմ 34–40ի սահմաններուն մէջ է:

Ուրախալի է հաստատել, որ օր–օրի յաւելում կ'արձանագրենք, ուրեմն՝ փայլուն վիճակ մը կը ներկայացնէ մեր կըրթարանը, շնորհիւ խաչուհիներու տքնաջան աշխատանքին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍԻՍ ԱՒԱՆԸ

Մասիսի մէջ բացուեցաւ առեւտուրի նոր կեդրոնը: Երկյարկանի շէնքին ընդարձակ սրահներուն մէջ տեղաւորուած են արդիւնաբերական ապրանքներու վաճառքի բաժինները, նպարեղէնի խանութը, սրճարանը: Ճաշարանին ներսը ձեւաւորուած է ազգային ոճով:

Մասիսը, որ իր ծնունդով պարտական է իր աշխարհագրական դիրքին, քաղաքատիպ աւան է: Կը գտնուի Արարատեան դաշտի կեդրոնը, Երեւանէն ընդամէնը քանի մը քիլոմեթր հեռու: Հոս կեդրոնացած է Հայաստանի ամէնէն մեծ առեւտրական կայարանը, ուրկէ երկաթուղին կը սլանայ Հանրապետութեան բոլոր ծայրերը:

Մասիս կոչուած է դառնալու արդիւնաբերական մեծ հանգոյց մը, որու մէջ կը մտնեն քիմիական, քարիւղի վերամշակման, թեթեւ եւ փայտամշակման արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւններ: Վերջերս շահագործման յանձնուեցաւ մեծ թռչքթէօրներու եւ կառքերու նորոգութեան կայանը:

Տարուէ տարի փոխուելու վրայ է երիտասարդ աւանին դիմագիծը: Հոն կան արդէն վեց նախակրթարաններ: Նախատեսուած է շինել մշակոյթի տուն, մարզարան, շարժանկարի սրահ: Աւարտելու վրայ է Երեւան – Մասիս կառուղիին շինութիւնը, որ ութ քիլոմեթր է: Մայրաքաղաքը Մասիսին հետ պիտի կապուի նաեւ հանրակառքով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

Ը Ն Կ Ե Ր Փ Ա Ն Ջ Ո Ւ Ն Ի Վ Ա Ս Պ Ո Ւ Ր Ա Կ Ա Ն Ի Մ Է Ջ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Է.

Վան, 6 Նոյեմբեր 1910

Բանուորուհիները համոզուեցան երբ մանաւանդ վստահեցուցինք զիրենք թէ մենք ամէն կերպով պիտի օժանդակէինք իրենց եւ թոյլ չպիտի տայինք որ նոքա ջախջախուէին ամբարտաւան եւ անխիղճ ճափիթալիսմի լուծին տակ: Եւ մեկնեցան մեր քովէն՝ խոստանալով երթալ իրենց ընկերուհիներն ալ համոզել:

— Եթէ գտնուին որոնք մերժեն ձեզի միանալ, սպառնացէք նրանց մեր անունով, արտօնեց ընկեր Սարսափունի:

Հետեւեալ օր Ջուլհակի գործարանը ոչ մի բանուորուհի ներկայացաւ աշխատութեան ժամուն:

Գործարանատէր Մակար Մրկօեան որ իմացած էր մեր այցելութիւնը եւ բանուորուհիներու հետ մեր խորհրդակցութիւնը, աճապարեց մեր մօտ: Նա մատնուած էր անտանելի նեղ դրութեան այդ գործադուլի պատճառաւ: Ամբողջ մի քանի ամիսներէ ի վեր նա՝ երեւի՝ մի մեծ ապսպրանքի պատրաստութեամբ կը զբաղէր: Քաղաքի Թուրք երեւելիներէն միոյն զաւակի ամուսնութեան առթիւ հարսանեկան իրեղէններ պատրաստելու վրայ էր:

— Ցիսուն – վաթսուն ոսկիի գործ է, բացատրեց մեզ եւ ես պայմանաւորուած եմ ո՛չ մի կանխավճար չառնել ամբողջ գործը չյանձնած: Արդ, ապսպրանքը պէտք է յանձնուի հարանիքէն գոնէ մի քանի օր առաջ, այսինքն առ առաւել տասը օրէն, եթէ ոչ ես կը զրկուիմ իմ առնելիքէս, քանի որ այդպէս պայման դրած ենք եւ ես ամիսներէ ի վեր այդ ապսպրանքը պատրաստելու համար սեփական եմ վաշխով դրամ վերցնել, — որովհետեւ դրամ չունիմ: Կ'աղաչեմ հրաման տուէք բանուորուհիներուն որ իրենց աշխատութիւնը շարունակեն:

— Մենք ձեր նիւթական նեղութիւններով կարիք չունինք զբաղելու, պատասխանեցի, մենք կ'ուզենք պաշտպանել ընկճուած բանուոր դասակարգի իրաւունքները եւ ճափիթալիսմի բռնակալութեան դէմ բարձրացնել միջազգային գործաւորական դասակարգի դաշնակցութիւնը:

Կեղտոտ գործարանատէրը տեսաւ որ հեշտ չէր մեզ խաբել, ուստի ուզեց համաձայնութեան մը գալ:

— Ի՞նչ է ձեր պահանջումը, հարցուց:

— Նախ՝ պէտք է ընդունիլ Երեք Ութերը, մէջ մտաւ ընկեր Սարսափունի:

— Երեք Ութե՞րը, ըսաւ Մակար աչքերը բացած:

Հարկ եղաւ այդ կեղեքիչ բորենիին բացատրութիւն տալ:

— Ութ ժամ աշխատանք, ութ ժամ հանգիստ, ութ ժամ քուն, ահա գործաւորի առաջին իրաւունքը:

— Լա՛ւ, թող գան եւ ութ ժամ միայն աշխատին. սա գործը հասցնենք:

— Ցետոյ, շարունակեց ընկեր Սարսափունի, օրականի յաւելում...

— Ո՞րչափ:

— Առ նուազն հինգ ղրուշ:

– Բայց անկարելի է այդքան օրական վճարել Վանի մէջ:

— Ուրեմն գործադուլը կը շարունակուի անպայման:

— Կ'աղաչեմ, զիս պիտի կործանէք, պիտի փճացնէք, կը մղաւէր բանուորուհիներու արիւնը ծծող այդ անյագ տըզրուկը:

— Հարցը քո վերայ չէ՝ այլ բանուոր դասակարգի շահերուն վերայ, չեշտեց ընկեր Սարսափունի:

Բաւական վարանումներէ ետք Մակար Մրկօեան հաւանեցաւ հինգ ղրուշ օրական տալ: Նորա միտքը շատ պարզ էր, կ'ուզէր ապրանքները անպատճառ օրին աւարտել ու ատոր համար կը հաւանէր մեր պայմաններուն, բայց յայտնի է որ գործը լմննալէ վերջը իր խոստումը չպիտի յարգէր:

Մենք իսկոյն զուշակեցինք իր յետին մաքերը:

— Հինգ ղրուշ օրական կը հաշուուի ներկայ գործի սկսելէն, եւ ըստ այնմ կը վճարուի բանուորուհիներուն, պնդեց ընկեր Սարսափունի:

(Շար.)

Սարգսեան, Թանտրճեան, Րէյիզեան, Լաթիֆեան, Ալթունեան եւ Աչճեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ զարմուհիին՝

ՄԱՏԼԸՆ ԱՃՃԵԱՆԻ

մահը որ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, պատահեցաւ Քոլոմպի հիւանդանոցին մէջ, Դեկտեմբեր 10ին:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Վարդան Սարգսեանի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իր զաւակները՝
Տիկիններ Էրնա, Արաքսի եւ Պ. Արմիկ Ջամալեան,
Իր թոռները՝
Սեդա եւ Էլիզա,
Իր ծոռները՝
Թալի, Տիգրան, Սեդրիկ
կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 12.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ս. Կարապետեան կը նուիրեն 50 ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց սիրեցեալ զարմիկին՝ Մուշեղ Կարապետեանի մահուան տխուր առթիւ:

×

ՇԱԻՒԼ.— Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Արմաղանէ ողբացեալ Թագւոր Մաքինէճեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Լութվիկ Գաչիքճմանեան իրենց թոռան Տոքթ. Ժիլպէր Գրիգորեանի ամուսնութեան առթիւ կը նուիրեն 200 ֆր. Պէյրութի աղէտեալներուն եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի (կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Մանկիկեանի, Լիոն): Ստանալ «Յառաջ»էն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Ընկերուհի Տէրտէրեան իր ապաքինման առթիւ 50 ֆր., Տէր եւ Տիկին Աստուր Քըլէեան իրենց թոռնիկին ծննդեան առթիւ 30, Տէր եւ Տիկին Տօնապետեան (Լիոն), Նշան Ռըստիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Միսաք Միրզէ 100, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քէփէնէքեան 50, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սապունճեան 100, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Խաչատուրեան (Լիոն) 50 ֆր., Տէր եւ Տիկին Բենոն Ճիհանշահեան 60, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Քէլէշեան 50, ընկերուհի Վարդուհի Ռըստիկեան իր ամուսնոյն Նշան Ռըստիկեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի դպրոցին 300 ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարկոս Նաճարեան Մեռելոցի առթիւ Պր. Պարգեւ Բլթոյեանի Բ. տարելիցին 100:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Նոր Տարուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան կը նուիրեն 2000 ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տունը:

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը յարգանքի երեկոյթ մը կազմակերպած է, եկեղեցւոյ երէց քահանաներէն Տէր Թորգոմ քահանայ Փօսթէճեանի, եւ վաստակաւոր կրթական մշակ Օր. Ստեփանեանի ի պատիւ Դեկտեմբեր 21 կիրակի կէսօրէ յետոյ Ազգ. Տան մէջ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ պատուել զանոնք:

(Իրենց մեկնումին առիթով):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կարօ Մեհեանի Յոբելենական Յանձնախումբը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Կարօ Մեհեանի յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ ցարդ եղած ինքնաբուխ նուէրներուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Նոր գիրքերու քննարկում
(Առաջին մաս)

Նախագահութեամբ
ԳԵՂԱՄ ՔԷՐԷՍԹէՃԵԱՆԻ

Զարեհ Որբունիի « Սովորական օր մը »
Վարդան Եղիշէեանի «Խորէն Խորվիրապին երկրորդ մահը»
Սերովբէ Միխիթարեանի «Հայ լեզուն եւ Սփիւռքը»
Տիրան Ոսկերիչեանի «Արձակագէնի մը Յուշերը»

գործերուն մասին կը խօսին՝
Աւ. Ալիքսանեան, Հրանդ Գույումճեան, Յակոբ – Գրիգոր եւ Յակոբ Վէզիրեան

Խօսք կը տրուի նաեւ հեղինակներուն: Ուրբաթ Դեկտ. 19 ժամը 20.30ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնը 118, Ռիւ տը Քուրսէլ, Մէթրօ Քուրսէլ:

Մուտքը ազատ է

APPEL URGENT

A nos compatriotes commerçants, artisans, industriels et même aux particuliers :

Notre association sollicitée par de nombreux demandeurs d'emplois, lance un appel pour faire face à cette situation d'urgence.

Adressez vos offres, directement à notre siège social : A.A.A.S. 77 Rue Lafayette Paris (9e), Tél. : 878-02-99.

Notre service entièrement bénévole, vous mettra en contact avec les intéressés.

×

ԿՈՉ

Ազգայիններու եւ Առեւտրական Հաստատութեանց Տնօրէններու

Վերջերս, Աղքատախնամի դրասենեակը ունեցաւ, բազմաթիւ դիմումներ, զանազան երկիրներէ Ֆրանսա գաղթող հայրենակիցներու կողմէ, դրամական աջակցութիւն եւ օրապահիկնին ապահովող զբաղում մը հայթայթելու համար:

Սոյն գաղթողներէն ոմանք կ'ապրին պանդոկներու մէջ սուղ գինով:

Աղքատախնամի Օգնութեան Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ մեր հայրենակիցներուն ու առեւտրական հաստատութեանց տնօրէններուն, որ նկատի ունենան վերոյիշեալներու պարագան եւ տրամադրեն իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը դիմելով Աղքատախնամի դրասենեակը վերոյիշեալ հասցէով:

Կանխաւ կը յայտնենք մեր սրտագին շնորհակալիքը:

(ԿՆԻՔ)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետր. 8ին:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կը շարունակէ իր կազմակերպած դասախօսութեանց շարքը նուիրուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը

Ուրբաթ 19 Դեկտեմբեր — Արտաշէսեան հարստութիւն

1976 — 16 Յունուար — Արշակունեանց հարստութիւն — Գրերու գիւտ — Վարդանանք

Ուրբաթ 13 Փետր. — Արաբական գերիշխանութիւն — Բագրատունեաց հարստութիւն

Ուրբաթ 19 Մարտ — Կիլիկեան Հայաստան — Լեւոն Ա. Մեծագործ

Ուրբաթ 23 Ապրիլ — Հայկական Հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ Լօզան

Ուրբաթ 14 Մայիս — Խամսայի Մելիքութիւնները — Դաւիթ Բէկ — Մխիթար Աբբահայր

ԲԱՆԱԽՕՍ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊՉՏԻԿԵԱՆ

« ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ» ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ սրահին մէջ, 118, Ռիւ տը Քուրսէլ 75017 ՓԱՐԻԶ

Նիւթ՝ Արտաշէսեան Հարստութիւն

— Արտաշէսի առասպելական կեանքը — Արտաւազդ Ա. — Մեծն Տիգրան — Տիգրանի պատերազմները — Պատերազմ Հռոմի դէմ — Տիգրան դաշնակից Հռոմի — Արտաւազդ Բ. — Վերջ Արտաշէսեան Հարստութեան:

ԾԱՆՕԹ.— Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան հարց - պատասխանի ձեւին տակ:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
նախաձեռնութեամբ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ
118, Քուրսէլ փողոց — Փարիզ 17րդ
Շաբաթ, Դեկտ. 20, ժամը 20.30ին
Նկարչուհի ՎԱՎԱ ՍԱՐԳԻՍ
կը ներկայացնէ

Մեծատաղանդ նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի կեանքի երեք շրջաններու աւեստին գործունէութիւնը

(Տիափոններու ցուցադրութիւն)

Կը ցուցադրուին նաեւ 2 ժապաւէն՝

— Վավա Սարգիսի վերջին ցուցահանդէսը Երեւանի մէջ

— Նկարչուհիին կեանքին նուիրուած ժապաւէն մը՝ պատրաստուած Քոլոմպիայի համալսարանին կողմէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրը փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Համբարձում Յովսէփեանի թաղման առթիւ.— Հոգաբարձութեան կողմէ 100 ֆր., Վալանսի Հայ Մարզականի կողմէ 100, Պր. Թիւֆէնքճեանէ 50, այրի Տիկին Մնացականեան եւ Տէր եւ Տիկին Ա. Սիմոնեան 100, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճերանեան 150, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճերանեան 100 ֆր.:

ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած
ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ԿՈՂՄԷ

Դեկտ. 24, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Բարեգործականի սրահներուն մէջ, 118 Ռիւ տը Քուրսէլ (Մեթրօ՝ Քուրսէլ)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՔՈԹԻՅՈՆ

տոհմիկ մթնոլորտ՝ կիթառներու հնչիւններով, զանազան անակնկալներ, խաղեր:

Կաղանդի աւանդական ճաշատեսակ

ՄՈՒՏՔ 30 ՖՐ.

Սեղանները ապահովել հեռախօսելով 842-08-57 ամէն օր ժամը 18էն վերջ:

ՅԱԿՈԲ - ԳՐԻԳՈՐ

պիտի ստորագրէ իր գիրքը՝

« Les Arméniens connus et inconnus »

ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏ. 20 ժամը 16էն սկսեալ ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

9, rue de Trévise — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83.rue d'Hauteville 75010 Paris

L'ARCHE DE NOE
42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

et goûter sa fameuse soupe aux tripes (*Khache*)
DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

Entièrement rénové
26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63
Livraison à domicile à partir de 150 F

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
17
MERCREDI
17 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար.	170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման Տար.	200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.466 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.466

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏ

— O —

Շուտով կը լրանայ 1975ը, Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակը ոգեկոչելու եւ Հայ Դատը վերարծարծելու տարին։

Ամբողջ աշխարհի, մասնաւորաբար տարագիր Հայութեան ապրած այս մայլ օրերուն, սփոփարար ու կազդուրիչ երեւոյթ էր սրտառուչ համերաշխութիւնը, որ գոյացաւ մեր ներքին, ազգային ճակատին վրայ դեր մը կատարելու կոչուած երեք կուսակցութեանց միջեւ։

Անհա՛ս երազ, որ վերջապէս իրականացաւ աւելի քան հինգ տասնեակ տարիներու խարխափումներէ ետք։

Սերունդի եւ մտայնութեան փոփոխութեան հետեւա՞նք։

Գիտակցութեան զարթօ՞նք։

Հին սերունդի վերջին մնացորդներուն համար հոգեկան գերագոյն հաճոյք է տեսնել, որ օտար հորիզոններու տակ հասակ նետող հայ նոր սերունդը կ՚ապրի ազգային զարթօնքի, վերածնունդի խոստմնալից շրջան մը, հերքելով ամէն կարգի յոռետեսներու սեւ գուշակութիւնները։

Վաթսունամեակի առթիւ կնքուած համերաշխութեան դաշինքը սահմանափակուած չէր միայն մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու պաշտելի յիշատակը միասնաբար, ջերմեռանդ նոյն մթնոլորտի մէջ հաւաքաբար ոգեկոչելու։ Աւելի լայն իմաստ ունէր պատմական այդ դէպքը։

Արցունքը չատոնց ցամքած է մեր աչքերուն մէջ։ Մեր անթաղ նահատակները արդարութիւն կը պահանջեն։ Աննախընթաց ցեղասպանութեան զոհ ազգի զաւակները, հարազատ ժառանգորդները իրենց անիրաւուած ու մարտիրոսացած մեծ հայրերուն, իրրեւ իրաւատէր ոտքի կը կանգնին այսօր՝ շարունակելու համար երէց սերունդի անկատար մնացած նուիրական գործը։

Վերջին տարիներու, մանաւանդ ներկայ տարուան ընթացքին, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայ նոր սերունդի երկսեռ անդամները իրենց անվերապահ ու սիրայօժար նպաստը բերին Հայ Դատի հետապնդման մարզին մէջ կատարուած ձեռնարկներուն։

Հայ Դատը միջազգային հանրային կարծիքին ծանօթացնելու տեսակէտէն բացառիկ արդիւնաւէտ գործ տեսան օտար մայրերու զաւակ երկու երիտասարդ հայորդիներ, որոնցմէ մէկը Ֆրանսայի, միւսը Ամերիկայի մէջ լոյս ընծայուած փաստալից գրքերով անարգութեան սիւնին գամեցին ցեղասպան Թուրքը։

Միջազգային մամուլը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը վաթսունամեակին, սոյն գրքերու հրատարակութեան եւ երկու դեսպաններու սպանութեան առթիւ անդրադարձան 1915ի ցեղասպանութեան, չեշտելով որ Հայերը չեն մոռցած Թրքական ջարդերը եւ կը պահանջեն իրենց բռնագրաւուած հողերը։

Հրապարակային մեծ հաւաքոյթներ զանազան երկիրներու մէջ, խաղաղ ցոյցեր, մամուլի ասուլիսներ, պատասխանատու պետական դէմքերու ղրկուած յուշագրեր եւ այլ երոյթներ վառ ու կենդանի պահեցին Հայկական արդար Դատը, ազգային համերաշխութեան, սերունդներու միասնական գործակցութեան նախանձելի մթնոլորտին մէջ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԻՍՔԱՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ՖՐԱՆՔՕ-ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— O —

Ժիսքար տ՚Էսթէն հինգ օրուան այցելութենէ մը ետք Եգիպտոս, Փարիզ վերադարձաւ։ Նախագահին այցելութիւնը, ինչպէս պաշտօնական զեկոյցով մը ընդգծուեցաւ, առիթ ծառայեց երկու կողմերուն ցոյց տալու իրենց կամքը «պահպանելու եւ ամրապնդելու համագործակցութեան եւ բարեկամութեան կապերը, որոնք գոյութիւն ունին իրենց միջեւ»։

Միացեալ զեկոյցը կ՚անդրադառնայ Միջին Արեւելքի, Լիբանանի եւ այլ կարեւոր հարցերուն։ Առաջին հարցին կապակցութեամբ երկուստեք եկած են այն համոզման, որ արագ լուծում մը պէտք է գտնել արդար հիմերու վրայ հաստատուած։ Իսրայէլ պէտք է պարպէ 1967էն ի վեր իր գրաւած հողերը, եւ շրջանի բոլոր Պետութիւններն ալ իրաւունք պէտք է ունենան ապահով, ճանչցուած եւ երաշխաւորուած սահմաններու մէջ խաղաղ ապրելու, պաղեստինցի ժողովուրդն ալ իրաւունք ունի ունենալու անկախ հայրենիք մը։ Այս բոլոր կէտերն ալ պէտք է երաշխաւորուին միջազգային գետնի վրայ, որուն Ֆրանսա պատրաստ է մասնակցելու։

Երկուստեք մտահոգ են Լիբանանի մէջ ստեղծուած կացութեան համար, քանի բարեկամ երկրի մը հետ կապ ունի։ Անհրաժեշտ է, որ ապահովուի Լիբանանի միասնականութիւնը եւ ամբողջականութիւնը։ Սադաթ կը գնահատէ Ֆրանսայի կառավարութեան նախաձեռնութիւնը Քուվ տը Միւրվիլի առաքելութեան կապակցութեամբ։

19ՐԴ ՀՐԱԴԱԴԱՐ...

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՊՈՒՐՃՀԱՄՈՒՏԻ ՄԷՋ ՋԻՆԵԱԼ ՏԱՐՐԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿ ՄԻԼԻՍԻ ՄԻՋԵՒ

19րդ հրադադար մըստորագրուած է, այս անգամ ալ պաղեստինեան միջամտութեան մը իբրեւ հետեւանք բայց այլեւս ոչ ոք կը հաւատայ որ հրադադար մը կրնայ օգուտ ունենալ։

Պէյրութի Օռիան – Լը Ժուռ ամէն օր կը պարզէ քաղաքին ողբերգական պատկերը եւ արձագանգ կը հանդիսանայ ծանր ռմբակոծումներու, առեւանգումներու, կողոպուտներու, թալաններու մինչ հոս ու հոն դիակներ կը գտնուին, գլխատումներ կ՚ըլլան։ Կիրակի (Դեկտ. 14) օրուան Օռիան – Լը Ժուռը արձագանգ կը հանդիսանայ նաեւ միջադէպի մը.— «Աշխաանձին միջադէպ մ տեղի ունեցաւ Պուրճհամուտ, որ ցարդ հանդարտ էր։ Միջադէպը պատահեցաւ երբ Նապաայէն եկած զինեալ տարրեր ուզած են Թրատ կայանը մտնել ու բախած են Դաշնակ կուսակցութեան քաղաքապահներուն (միլիս), որ չաբաթներէ ի վեր պարտականութիւն ունի, բոլոր կողմերու համաձայնութեամբ հսկելու տեսակ մը «թամփոն գօտի»ի այդ շրջանին մէջ։ Բախումը դաշնակներու եւ զինեալ ուժերու միջեւ մէկ մեռեալ եւ երկու վիրաւոր պատճառած է այս վերջիններուն մօտ։ Միջադէպը սակայն արագօրէն սահմանափակուած է ժողովէ մը ետք որ տեղի ունեցած է զանազան կողմերու միջեւ, Դիմադրութեան ներկայացուցիչներու ներկայութեան, դաշնակ ակումբին մէջ։ Այդ ժողովէն ետք, «ազգ. եւ յառաջդիմական ուժերը» զեկոյց մը կը հրատարակէին որու մէջ կ՚ըսէին. «Շաբաթ, Դեկտ. 13ին կարգ մը թերթեր լուր մը հրատարակեցին ըստ որուն տարակարծութիւն մը դէմ առ դէմ կը հանէ Պուրճ – Համուտի մէջ Հայերը, մէկ կողմէ, եւ յառաջդիմական եւ ազգային ուժերը միւս կողմէ։ Այդ պատճառով կ՚ուզենք ճշդել որ ոչ մէկ տարակարծութիւն կայ մեր եւ Հայերուն միջեւ եւ մանաւանդ դաշնակ կուսակցութիւնը որ կը նկատէ թէ պաղեստինցի ժողովուրդին դատը նոյնն է ինչ որ է հայ ժողովուրդին դատը»։

×

Արինալի կռիւներ տեղի ունեցած են Զահլէ (ջարդի շարք, կը գրէ լիբանանեան օրաթերթը), երկրին հիւսիսային մասն ալ ուր պատանդներ կը գնդակահարուին տասնեակներով։

Պէյրութի մէջ կռիւները իրենց սաստկութիւնը գտած են գլխաւորաբար Քանթարի, Քլէմանսօ, Վատի – Ապու – Ճամիլ, Պապ – Ըտրիս, Ժորժ – Փիքօ։ Նոյնքան կատաղի կռիւներ տեղի ունեցած են Քանոններու հրապարակին այս թէ այն կողմը եւ Պէշարա–Խուրի եւ Դամասկոսի փողոցները։

Քանի մը տողով

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ զանազան շարժումներ պիտի խանգարեն փարիզցիներու կեանքը Հինգշաբթի օր — կազ, ելեկտրականութիւն, երկաթուղի, թղթատար եւայլն։ Ցոյց մըն ալ պիտի համախմբէ Ջախերը Նասիոնէն Պասթիյ։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ բացուեցաւ Երեքշաբթի օր հիւսիս – հարաւ ժողովը, որ կը համախմբէ 27 երկիրներ որոնք նոր տնտեսութիւն մը կը փնտռեն։

ԺԱՆ ՇԸՎՐԻԷ, ֆրանսական բեմի եւ շարժանկարի ծանօթ դերասանը, մեռաւ առջի օր, 60 տարեկանին, զոհ սրտի տագնապի մը։ Կնոջը՝ Մառի Պելի կարգադրութեամբ, լուրը գաղտնի պահուած էր եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուած մտերիմ շրջանակի մէջ։ Ի նշան սուգի Մառի Պել հրաժարած է այն ներկայացումներէն զորս պիտի տար տօնական օրերուն, Ժիմնազ։ Ժան Շըվրիէ ազնուական ձայնով եւ կերպարանքով Քոմէտի-Ֆրանսազէն սկսեալ կատարեալ դերասանի մը ու անկեղծ մարդու մը յիշատակը կը թողու։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ նախարարուհի Տիկին Սիմոն Վէյլ յայտարարեց թէ 1980ին վերջ գտած պիտի ըլլան հիւանդանոցներու հասարակաց սրահները։

ԱՐԵՒԵԼ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ հաշւոյն լրտեսութիւն կատարած կ. Կիւյոմ 13 տարուան, իսկ իր կինն ալ ա տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցան Արեւմ. Գերմանիոյ դատարանին կողմէ։ Կիւյոմ քսան տարի առաջ Արեւել. Գերմանիայէն Արեւմտ. Գերմանիա անցած էր եւ տարիներու ընթացքին յաջողած էր նախկին վարչապետ Պրանտի մօտիկ գործակիցը դառնալ։ Պրանտ հրաժարեցաւ, երբ Կիւյոմի լրտեսական գործունէութիւնը երեւան ելաւ։

Ի նպաստ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

Ա. ՑԱՆԿ

Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութ.(Մարսէյլ	10.000
Եան'ց	10.000
Տէր եւ Տիկին Ա. Պապայեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Ա. Ցակոբեան	2.000
Շալճեան ընտանիք	1.000
Տէր և Տիկ. Գ. Համբարձումեան	1.000
Տէր եւ Տիկ. Գ. Փափազեան	1.000
Պ. Արման Նշանեան	500
այրի Տիկին Սարգիս Տէօքմէճեան	200
Տէր եւ Տիկին Ժ. Միրիճեան	150
Արտաշէս Փուշուճեան	150
Գումար	28.000

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Դեկտ. 4–5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ գումարուած է գիւղատընտեսական բնոյթի խորհրդաժողով մը, որու ընթացքին քննութեան առնուած են պտուղները թարմ եւ սառած վիճակի մէջ պահելու հարցերը։

×

ՆՈՐ ԱԼՊՈՄ

Լենինգրադի «Աւրօրա» հրատարակչութիւնը վերջերս լոյս ընծայած է «Հայաստանի պետական պատկերասրահը» (Երեւան) խորագրուած ալպոմը՝ անգլերէն եւ ֆրանսերէն։ Ալպոմը կը բովանդակէ 179 գունաւոր նկարներ։ Նախաբանը գրած է Նազելի Մազմանեան, խմբագիրն է Հենրիկ Իգիթեան։

Հիմնական բաժինը կը բովանդակէ հայկական գեղանկարչական արուեստի նկարներ, որոնք ծնունդ կ՚առնեն ԺԸ. դարու անծանօթ վարպետներու հայկական սրբապատկերներով։

ԺԹ. դարու հայկական նկարչութիւնը ներկայացուած է Յակոբ Յովնաթանեանի, Յովի. Այվազովսկիի եւ Ստեփանոս Ներսիսեանի գործերով։ Դիմանկարիչ Յակոբ Յովնաթանեան ներկայացուած է իր գլուխ գործոցներով՝ «Նատալիա Թեւումեան», «Նազելի Օրբելեան», «Մարտիրոս Օրբելեան», «Կաթողիկոս Ներսէս Աշտարակեցի» եւ այլ դիմանկարներով։

Ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկի ներկայացուած է «Փոթորիկը Նիսի ափերուն» եւ «Փոթորկոտ ծովը» նկարներով։

Այդ նոյն ժամանակաշրջանի անուանի նկարիչ Ստեփանոս Ներսիսեանէ զետեղուած է «Ժամանցը Կուռ գետի ափին» նկարը։ Տեղ գտած են նաեւ Վարդգէս Սուրէնեանցի, բնանկարիչ Գէորգ Բաշինջաղեանի, Ստեփան Աղաջանեանի, Փանոս Թերլէմէզեանի, Եղիշէ Թադեւոսեանի, Սեդրակ Առաքելեանի, Յակոբ Կոջոյեանի, Գաբրիէլ Գիւրջեանի ստեղծագործութիւններ։

Մարտիրոս Սարեան լայնօրէն ներկայացուած է։

Ալպոմին մէջ տեղ գտած են Երուանդ Քոչար, Ալեքսանդր Բաժբեուկ – Մելիքեան, Գ. Գրիգորեան, Յովհ. Զարդարեան, Եդ. Իսաբէկեան, Մարիամ եւ Երանուհի Ասլամազեանները, Ցարութիւն Կալենց, Մինաս Աւետիսեան։

Ի ՅՈՒՇ. ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՀԵՏ

—— O ——

(Բ. եւ վերջ)

Լրագրական սովորական «էնթերվիու» մը չէ մեզ մօտեցողը: Որոշ հարցում-ներ կան անշուշտ որոշ պատասխանի սպասող, բայց մեր խօսակցութիւնը ա-զատ պրոյցի մը ձեւը առած է. զրոյց մը, որ յաճախ մենախօսութեան կը վերած-ուի արդէն: Սարաֆեան կը պատասխանէ հարցումներուս, անկախ խորհրդածու-թիւններ կ'ընէ, նոր հարցեր կը յուզէ: Խօսելու, թեթեւնալու պահանջ մը կայ իր մէջ:

«Մեր գրականութիւնը միշտ գոհացում չէ տուած ինծի: Գնահատած եմ մասնա-ւորաբար Վարուժանն ու Թէքէեանը: Վարուժանը գեղագէտ է, թռիչք ու թափ ունի, թէեւ քիչ մը բռնազբօսիկ: Թէքէ-եանի լեզուն թէեւ շատ մաքուր չէ, բայց իր բանաստեղծութիւնը խորք ունի: Մեր ամէնէն «խելացի» բանաստեղծներէն է: Քիչ ժողովրդականութիւն ունի, բայց մեծ է: Վարուժանի արժէքը ուրիշ է. ամբողջ մեր հեթանոսական շրջանը ոգե-կոչած է եւ ցեղին սիրտը արտայայտած իսկապէս:

«Օշականը ազդած է վրաս որպէս քննադատ: Ուսուցիչս եղած է: Մեծ հա-մակրանք մը ունենալով մէկտեղ իր գոր-ծին հանդէպ՝ համաձայն չեմ իր քան,-դումի սկզբունքին: Օշականը մէկն է սա-կայն, որ լայն հորիզոններ բացած է մեր գրականութեան առաջ. տեղ-տեղ բացեր զգալի են իր գործին մէջ: Պէտք չէ մոռնալ թէ ինքնաշխատութեամբ հասած է»:

Սարաֆեան կը յիշէ նաեւ օտար հեղի-նակներ, որոնք խորապէս ազդած են իր վրայ: Ժիտը, Քոքթօն, Վալէրին, Ռեմ-պօն:

«Խորապէս կը հիանամ Վալէրիի եւ Ռէմպոյի գործին վրայ: Շատ կը սիրեմ նաեւ Մելոշի բանաստեղծութիւնները: Բիչերուն ծանօթ բայց մեծ բանաստեղծ մըն է»:

Կը խօսինք օտար գրականութիւններու եւ մեր գրականութեան յարաբերական արժէքի մասին:

Սարաֆեան խանդավառութեան պակաս մը կը զգայ մեր գրականութեան հան-դէպ: Տեսակ մը դժգոհութիւն որ շատ յստակ չարտայայտուիր: Խորապէս գնա-հատելի կը գտնէ հայ գրողի ճիգն ու ան-կարելի քաջութիւնը, բայց կարծես նեղ կուգան իրեն մեր գրականութեան սահ-մանները: Ու խուլ տրտունջ մը կայ իր մէջ մեր մշակոյթի միջոցներու պակա-սին հանդէպ: Զափով մը նախնական կը գտնէ, սահմանափակ նաեւ՝ մեր բանա-հիւսութիւնը: Գիտէ պատճառները, ար-դարացի կը գտնէ զանոնք բայց կարօտ մը արմատացած կը մնայ մէջը, կարօտը օտար գրականութիւններու տուած հնա-րաւորութիւններուն: Պէտք չէ մոռնալ որ միակն է ինք ժամանակակից մեր գրա-կանութեան մէջ՝ եւրոպական մտածումի եւ գրականութեան արձագանգն ու մտա-հոգութիւնները բերող: Միակ էսէյիստը նաեւ որ անձնական ճիգով կը փորձէ ըն-դարձակել մեր մշակոյթի սահմանները: Տեսակ մը կամուրջ կը հաստատէ արեւ-մտեան մշակոյթին եւ հայկականին մի-ջեւ:

«Ցանցանքը մեր չէ, կ'ըսէ: Դժբախտ պայմաններու մէջ ստանձնեցինք մշա-կոյթին ծառայելու պարտականութիւնը: Պատրաստուեցանք որքան կրնայինք: Եւ հիմա մեր գրողները պէտք եղած զար-գացումը չունին. հայ ժողովուրդը նոյն-պէս: Անշուշտ կարեւորը տաղանդն է, բայց եթէ զարգացումը բացակայի՝ տա-ղանդը կը մնայ միջակ մակարդակի վրայ: Կը պատահի երբեմն որ զարգացում չու-նեցող գրողներ հասնին լիութեան. բնա-ծին իրենց իմաստութիւնը կը լրացնէ պատրաստութեան պակասը: Բայց բա-ցառիկ երեւոյթներ են ասոնք:

«Մաղթելի է որ զարգացումի բարիքը մտնէ մեր գրականութեան մէջ: Հայ գրողը պէտք է ընդարձակէ իր արուես-տին սահմանները, դիրք ճշդէ միջազգա-յին հարցերու հանդէպ: Եւ ասիկա՝ ի նպաստ իրեն եւ հայ ժողովուրդին»:

Թափով ու չեշտով կ'ըսուին այս խօս-քերը: Կարծես մոռցած է թէ մինակ եմ քովը, — կարծես բացակայ բազ-մութեան մըն է որ կը խօսի: Ու պարզ բաղձանքէ աւելի բան մըն է իր արտա-յայտածը. ներքին խոր պահանջի մը ձե-ւակերպումը պատգամի ձեւին տակ: Սա-րաֆեան պիտի ուզէր իր մտահոգութիւն-ներով վարակել մեր գրականութեան բո-լոր մշակները, նոր ուղիներ բանալ մեր գրականութեան առաջ, կարապետ դառ-նալ նորերու նոր շարժումի մը:

Բայց գրաւոր թէ բանաւոր մանիֆէսթ-ներու մարդը չէ ինք դժբախտաբար: Ցատակատես եւ արթնամիտ մտաւորա-կան մըն է ան, նրբազգաց քննադատ մը: Ու երբեմն ցաւագին բան մը կայ յստակ իր տեսողութեան մէջ. կը գտնէ գրա-կանութեան մը խոցելի կէտերը, գրա-գէտի մը տկարութիւններն ու թերիները, կ'ընդնշմարէ երբեմն իր իսկ արուեստը սեղմող սահմանները: Ու լքում մը կը ծնի իր մէջ: Կը տեսնէ ու կը մատնանշէ սխալը բայց խարազանելու թափը կը պակ-սի իրեն, կը գտնէ ու կը ցուցնէ լաւա-գոյն լուծումի, փրկութեան ուղին, բայց չեփորելու շունչն ու կամքը կը բացակա-յին: Եւ կ'անդրադառնայ ի'ր իսկ անզօ-րութեան, յաճախ, բառերու եւ միտքե-րու ընդդիմութեան առաջ: Կը պակսի կարծես իր մէջ ներքին խոր հաւատքը, մոլեռանդութիւնը: Տեղատուութեան եւ մակընթացութեան բանաստեղծն է իրա-պէս ու յաւիտենական յարաբերականի ժամադրավայրն է իր հոգին:

Հոսկէ՝ յանկարծական խանդավառու-թիւններու եւ համակերպ հաստատում-ներու զուգահեռ գոյութիւնը իր մէջ, ինչպէս նաեւ յոռետեսութենէն ծնող քա-ջութեան մը կարելիութիւնը:

«Մեր ետեւէն եկող սերունդ չկայ, կ'ը-սէ, ներկայ սերունդը պէ՛տք է աւելի լայն հորիզոնով գրականութիւն մը տայ»:

Եւ այս անհրաժեշտութենէն կը հանէ տրամաբանական եզրակացութիւնները:

«Զարգացած երիտասարդութիւնը չի՛ կրնար գոհանալ ներկայ վիճակով. սպա-սելի է, հետեւաբար, որ աւելի ճոխ գրա-կանութիւն մը ունենանք: Եւ պէ՛տք է ունենանք: Ժողովուրդն ալ պէտք է բար-ձրանայ մինչեւ վաղուան գրականութեան աստիճանը:

«Այսօրուան գրողը երկու բան նկատի պիտի ունենայ: Ո'րքան կարելի է երկա-րել կեանքը այս գաղութներուն եւ իր գրականութեամբ հարստութիւն մը աւել-ցնել հայ մշակոյթի կալուածին մէջ: Մեր առջեւը ահագին հնարաւորութիւններ կան. պէտք է օգտուինք եւրոպական մը-շակոյթի բարիքներէն եւ մեր կեանքին յարմարեցնելով իւրացնենք անոր հարըս-տութիւնները»:

×

Սարաֆեան կը խօսի նաեւ իր ծրագիր-ներու մասին, համակերպ ձայնով մը, ուր սակայն վճռական ու կամաւոր երանգ մը կ'ելեւէջէ: Կը խոստովանի, թէ լռե-լու կամ գոնէ ժամանակաւոր դադար մը առնելու փորձութիւններ ունեցած է յա-ճախ, բայց աւելի քան երբեք տրամադիր է հիմա մինչեւ վերջ կատարելու՝ հայ մտաւորականի իր առաքելութիւնը, «քա-լելու», ինչպէս ինք կ'ըսէ:

«Անդադար աշխատանք պիտի ըլլայ օրակարգս: Ոչ մէկ արգելք կրնայ կանգ-նեցնել զիս:

«Աւելի ծաւալուն գործեր կ'ուզեմ տալ: Մտադրած եմ գրել վէպ մը, փարիզա-հայ կեանքէ առնուած, յիսունէ աւելի տիպարներով»:

Եւ արուեստի հանգանակով մը կը վեր-ջացնէ.

«Բարդ գրականութիւնով մը սկսայ, բայց ձգտումս է դէպի պարզութիւն եր-թալ՝ առանց զիջում ընելու արուեստէս: Ժողովուրդը նկատի կ'առնեմ, բայց հաս-կընալի ըլլալու համար չեմ ուզեր զոհել արուեստի սկզբունքներս»:

Կը բաժնուինք: Երկու օրէն Սարաֆ-եան վերադարձած պիտի ըլլայ Վենսէնի իր մենութեան: Պրիւսէլի յստակ իր դիրքորոշումէն վերջ պիտի «արգելա-փակուի»... դարձեալ այդ մենութեան մէջ: Բաղձանքս ներքին համոզումի մը ձեւով կը ներկայանայ ինծի. Պրիւսէլի «արկած»ը հանգրուան մը պիտի ըլլայ Սարաֆեանի համար, նո՛ր սկիզբ մը: Ու խորունկ բանաստեղծը, իրաւ էսէյիստը անվերապահօրէն պիտի ստանձնէ մշա-կոյթի պատգամախօսի նոր պարտակա-նութիւնը, որ ներքին հոլովոյթի եւ ար-տաքին պահանջներու իսկ բերումով կը ծանրանայ իր ուսերուն:

ԳՐ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ԱՐԱՐԱՏ ԼԵՐԱՆ ԵՒ ՆՈՅԻ ՏԱՊԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

—— O ——

Մարդկութիւնը երբեք չի մոռնար Նո-յի տապանին փայտի բեկորները, հետա-խոյզները իբրեւ թէ կը տեսնեն, իբրեւ թէ կը գտնեն Արարատ լերան գագաթը կամ կողերուն վրայ: Այս անգամ Կորտն Կէսկիլն է պատմողը Քրիսչըն Հերըլտէն խտացուած յօդուածի մը մէջ եւ հարց կուտայ թէ արդեօք դեռ կը դիմանա՞ն տապանին քանի մը փայտի կտորները եւ կ'աւելցնէ թէ Արարատ լերան հրաշալի անունը կապուած է մարդոց ամէնէն զգա-յացունց պատմութեան հետ եւ թէ այս երկրագունդին գրեթէ մէկուկէս միլիառ բնակիչները — հրեայ, քրիստոնեայ եւ իսլամ — գիտեն իր լայն գիծերուն մէջ:

Երբ Աստուած տեսաւ մարդկութեան յարաճուն յոռի բարքերը, որոշեց խեղ-դել բոլորը, բացի ութ առաքինի հոգիէ — Նոյ, կինը իրենց երեք զաւակները եւ անոնց կիները: Մինչ Ջրհեղեղը կը ծած-կէր երկիրը ոչնչացնելով ամէն տեսակի կեանք, Նոյ եւ իր ընտանիքը փայտէ մեծ տապան մը շինեցին եւ նաւարկեցին, ա-մէն մէկ կենդանիէ մէյ մէկ զոյգ առնե-լով միասին: Տապանը հանգչեցաւ Արա-րատ լերան վրայ եւ հետզհետէ վերա-ծնաւ կեանքը: Որով եթէ Ս. Գիրքի խօս-քերը տառացի առնուին, կ'ըսէ Կ. Կէսկիլ, մարդկութիւնը Նոյի շառաւիղներէն է:

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտի տեղե-ւատուական յանձնախումբի անդամ ծերա-կուտական Ֆրէնք Մօս 1974ին յայտնեց թէ ամերիկեան արբանեակ մը նկարա-հանած է Արարատի վրայ անսովոր բան մը որ կրնար տապանը ըլլալ:

Ծննդոց գիրքին մէջ կ'ըսուի թէ տա-պանը կանգ առաւ Արարատ լերան վրայ: Արդ, այդ անունը որոշ լեռ մը չէ, կ'ըսէ յօդուածագիրը, այլ ընդարձակ լեռնա-յին շրջան մը — Ապագայ Հայաստանը — որ ներկայ Թուրքիոյ, Խորհ. Միութեան, Իրանի եւ Իրաքի մասերն ալ կը պարու-նակէ:

Արեւելքի բազմաթիւ ժողովուրդներ — հրեայ, քրիստոնեայ եւ իսլամ — չեն հաւատար թէ տապանը իջած է Արարատ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ-Եօգուշէն ակ-նարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախա-հարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկունն ի Մօպսուկրին:

Ստոյգ էր վերջապէս որ դէպի Տօրոսը կ'ելլէինք:

Տօրո՛ս: Հին, մանկութեան գաղափար մը դարձեալ. մին այն նախաստոյգ եւ անհատական էութեան պատշաճող գա-ղափարներէն, իբրեւ առաջին ստացուածք ալ սիրելի, զոր տղան սակայն կը զե-տեղէ՝ անմիջապէս գործնական մտա-պատկերներէն հեռու, իր հասողութեան հորիզոններուն մէջ. գաղափարներ՝ ո-րոնց իրագործման չի բաղձար դեռ, ո-րովհետեւ միտքը դեռ բաւական հարուստ չէ կարենալու համար գուշակել, երեւա-կայել ինչ որ կրնայ բովանդակուած ըլ-լալ անոնց մէջ, եւ որոնք իրենց առաջ-նութեան համար՝ յետագայ տարիքներու ամէնէն իւրային մտապատկերները կ'ըլ-լան, եւ գործացում ու կեանք պահանջող անդիմադրելի ձգտումները կը կազմեն. կարծես՝ լայննալով հեռարձակուելով իր նախկին սահմաններն անցած հասողու-թիւնը, կամ իր միւս անունով՝ տենչա-ցողութիւնն այդ ներքին տեսիլներուն մերձեցած ըլլար հիմա, զանոնք որոշակի զգար ու գնահատէր մօտէն, եւ ուրեմն իրագործուելու կարելիութիւն տար ա-նոնց: — Իսկ, իմ մասիս խօսելով, եթէ կեանքիս մէկ դիպուածն էր որ այդ իրա-գործումն ըրաւ, իր այդ յաջողութիւնը կուգար միշտ Կիլիկեան լեռներուն գա-ղափարէն որ դիպուածն իրեն ծառայե-ցուց:

Հիմա, ստուգիւ, իրական էր ահա որ Տօրոսը պիտի թափանցէի: Կառք մը, Տարսոնէն մեկնած՝ ժամերէ ի վեր ար-շաւելով զմեզ կը հանէ՜ր արդէն դէպի լեռները:

Երջանկութիւնը ո՛րքան դիւրին է երբ մարդ կը զգայ թէ ինչ բանի պարտաւոր է բաղձալ: Եւ, ո՛հ, քանի որ անհատա-կան էութեան պատշաճ գաղափարներն են միայն որ սիրով կ'ընդունուին տղուն ի-մացականութենէն, եւ իրենց հնու-թեամբն ու բազմամեայ ընդելականու-թեամբը մինչեւ տենչանք սաստկանալէ ետքը զմեզ կ'երջանկացնեն երբ կ'իրա-գործուին, ուրեմն արդեօք անհատակա-նութիւնը պայման մը չէ՞ երջանկութիւն-ներու:

Առաջին խայտանքը սակայն զգացեր էի այն պահուն ուր Լեռնաշղթային մէկ դէզը տեսեր էինք ամիսներ առաջ, նա-ւակամուրջին վրայ անոր երեւման ակն-կառոյց մնալէ ետքը, ծովային մոգական արեւամուտի մը ժամուն, երբ շոգենաւը կը դիմէր դէպի Անամուրի Հրուանդա-նը...: Կիլիկիոյ առաջին տեսիլն էր այն: Հորիզոնին մէկ պղտոր լրթութեան մէջ չես գիտեր ինչպէս գոյացեր ուրուա-գծուեր, չես գիտեր ինչ հմայքով ամ-պակերտուեր էր սարերու այն կոյտը, որ փեռեկտուն քօղերով պարածածուկ, շշնջող ամայի ծովու մը վերեւ հսւակ ուրեմն որոշապէս կը կիսայայտնուէր՝ իր անտառներուն մթարներն ու ձիւնե-րուն սպիտակութիւնները հուժկու խառ-նուրդով մը սուզած երկնախառն անր-ջագին ամպերու արբշռութեան մը մէջ: Անքաւ առանձնութեան մը ծայրը, եւ օր-ուան վախճանի մը պահուն հիակզմուե-լով մերձեցող, հետզհետէ սատկաթոյր ու հսկայաձեւ այն երկիրը Կիլիկիան էր՝ ցանկալիօրէն եւ ամօթլեաց վայրենակա-նութեամբ մը ծայրաշխարհեայ, չիջելա-փառօրէն տեւերջեայ, որ հասնող դիշե-րին մէջ յամրասահ արագութեամբ մը անցնելով ու խաւարելով, անծանօթէն ե-լած՝ կը դառնար աղջամուղջին:

Յետոյ, Տարսոնի ճամբուն վրայէն, կամ Ատանայի զանազան կէտերէն ան-թառամ հիացմամբ տեսեր էինք միշտ Լեռնաշղթային այն երկարաթռիչ մասը որ դէպի հիւսիս - արեւելք, դէպի Հա-յաստան կ'ուղղուի, — ձիւնապատ Ալա-տաղը, որ դաշտային Կիլիկիոյ եգիպտա-կան պայծառութեան մէջէն, կարծես կճեայ, իր ծալքերուն, խորքերուն մէջ յարընթաց ու խառնազգի պատմութենէն վեր մի՛ եւ անանց, հեռուն, կապուտակ հորիզոնին մէջ անարատ շքեղութեամբ մը կը սաւառնէր, մինչեւ Արարատեան երկիրն ալեկոծուող անվերջ ազօթախոհ կարօտի մը պէս:

(Շար. - 1)

ԻՆՏՐԱ

(Տիրան Չրաքեան)

լերան վրայ: Բայց Հայերը անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր բնակած են չուրջերը եւ համոզուած են ատոր մասին: Արարատի գագաթը, որ ամէնէն բարձրն է շրջանին, առաջինն է որ երեւցած է երբ ջուրերը քաշուած են:

Այս լեռը յարգանք կը ներշնչէ: Անտարակոյս այս երկրագունդին մէջ բազմաթիւ լեռներ կը գլեն կ'անցնին անոր 5165 մեթրը, սակայն միւսները շրջապատուած են աւելի ցած լեռներով, որոնք կը խանգարեն վեհութիւնը. մինչդեռ Արարատը տեւապէս ծածկուած ձիւնով եւ խորհրդաւորութեամբ՝ առանձին կը տիրապետէ աւելի քան 4200 մեթր ընդարձակ դաշտի մը:

Բազմաթիւ են Ջրհեղեղի մասին աւանդները: Առնուազն վեց հազար տարիէ ի վեր, Ս. Գիրքը խմբագրուելէն շատ աւելի առաջ շրջան կ'ընէր Միջին Արեւելքի մէջ զրոյց մը մօտաւորապէս Ծննդոցի մէջի գրուածքին նման, որու համաձայն Նոյ երբեմն կը կոչուէր Իւթնափիշթիմ, երբեմն Քսիսութրոս: Իսկ հեղեղատարափ անձրեւները կը տեւէին միայն վեց-եօթը օր փոխանակ քառասունի:

(Միջանկեալ ըսենք թէ այս զրոյցի մասին Խորենացին ալ գրած է: Ն. Ադբալեան իր «Պատմութիւն Հայոց Գրականութեան» գիրքին մէջ կը գրէ այս մասին, ըսելով թէ Խորենացին լսած է հայ գիտուններէ, որոնք իրենց կարգին լսած էին Յունաստանի մէջ յոյն գիտուններէ: Զրոյցը կ'ըսէ թէ Քսիսութրոս Հայաստան նաւելէ եւ ցամաք հանդիպելէ յետոյ, անոր որդիներէն մէկը որ կը կոչուէր Սիմ, կ'երթայ հիւսիս - արեւմուտք գիտելու երկիրը եւ հանդիպելով կտոր մը դաշտի երկայնանիստ լերան մօտ, որու մօտով գետեր կ'անցնէին, Ասորեստանի կողմերը, գետի մօտ դադար կ'առնէ երկուսին օրեր (երկու ամիս) եւ իր անունով լեռը կը կոչէ Սիմ: Իսկ անոր կրտսերագոյն որդիներէն մէկը, անունը Տարբուն, երեսուն արու զաւակներով եւ տասնեւհինգ աղջիկներով իրենց ամուսիններով հօրմէն մեկնելով կը բնակին նորէն նոյն գետեզրի մօտ, որուն անունով եւ գաւառը կը կոչուի Տարօն եւ այն տեղը ուր բնակեցաւ, կը կոչէ Ցրօնք, որովհետեւ առաջին անգամ անոր որդիներու բաժանման սկիզբն եղաւ: Բայց աւելի յաճախ Արամազուններու հիները (ծերերը) բամբիռի նուագներով եւ պարի երգերու մէջ կը պատմեն այս բոլորը յիշատակներով: Տարօն եւ Սիմ Հայաստանի մէջ են, եւայլն: Մ. Մ.)

Կորտըն Կէսկիլ կ'ըսէ թէ Հայերը նախապէս համոզուած էին թէ ոչ ոք կրնար բարձրանալ Արարատի գագաթը, որով շատ զարմացան երբ 1829ին գերման - ռուս փրոֆեսէօր Ֆրիտրիխ Փառօ հասաւ գագաթը: Իրենց սուրբ լեռը այլեւս անհասանելի չէր: Անկէ ի վեր տասնեակներով բարձրացան Արարատի գագաթը:

Ծննդոց գիրքը չի նկարագրեր տապանը իբրեւ նաւու ձեւով բան մը, այլ հսկայական ուղղանկիւն փայտէ սնտուկ մը, շինուած ծփալու հովին եւ ալիքներուն հետ: Սնտուկին երկարութիւնը մօտ 137 մեթր, 23 մեթր լայնք, 13,7 մեթր բարձրութիւն ունէր:

Արարատի ստորոտը Թրքական սահմանին Տօկու Պայազիտցի Քիւրտեր կ'առաջնորդեն օտարները փոխարէն դրամի: Ֆորհէթմին Քոլան անուն Քիւրտը, որ միեւնոյն ատեն պանդոկ մըն ալ կը բանեցնէ, կ'ըսէ շրջիկներուն թէ Արարատի կողերուն վրայ գտնուող արջերը, գայլերը եւ օձերը անվտանգ են եթէ լեռնագնացը լաւ զինուած եւ խոհեմ ըլլայ: Իսկական վտանգը ձիւնի բարակ շերտն է որ կը ծածկէ սառի ճեղքը:

Քիւրտ Քոլան չի հաւատար տապանին գոյութեան եւ կը պատմէ թէ իր պանդոկը թատերավայրն է ատոր մասին վիճաբանութեան: Բ. աշխարհամարտէն ի վեր Ամերիկացիներ, որոնք կը հաւատան Ս. Գիրքին, շրջապտոյտներ կը կազմակերպեն եւ նիւթապէս կ'օգնեն արշաւներուն:

Ատոնցմէ մէկն է Ճոն Լիպին որ կ'ըսէ թէ երազին մէջ տեսած է տապանին ճիշդ տեղը: Ան հետախուզած է Արարատը ամէն կողմէ, յարձակում կրած է արջէ մը: Թոքատապ ունեցած է, վար ինկած է եւ կեանքը հազիւ փրկուած: Միայն եօթներորդ վերելքէն ետք, երբ եօթանասուններեք տարեկան եղած է, ողջախուր կերպով յայտնած է թէ այլեւս շատ ծեր է շարունակելու: Թէեւ ոչ մէկ բան գտած է, սակայն համոզուած է թէ տապանը հոն է:

Էրիլ Քըմինկս հինգ անգամ վերելք կատարած է դէպի Արարատի գագաթը:

Հայկական ծագումով Ամերիկացի մը որ մեռած է 1920ին, 82 տարեկանին, տարօրինակ պատմութիւն մը պատմած է իր բարեկամներուն: 1856ին երբ իր հօր հետ այս Նշանաւոր լերան մօտ կը բնակէր, երեք չհաւատացող օտարականներ իրենցմէ խնդրած են որ զիրենք դէպի լեռը առաջնորդեն որպէսզի տապանին չգոյութիւնը հաստատեն: Բայց գտած են, երդում ընել տուած եւ սպառնացած թէ կը սպաննեն զիրենք եթէ որեւէ մէկուն պատմեն: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը Բ. աշխարհամարտէն անմիջապէս ետք, յօդուած մը երեւցած է լրագրի մը մէջ, որ այսօր անգտանելի է թէեւ բազմաթիւ մարդիկ, կը հաստատեն կարդացած ըլլալ, որուն համաձայն անգլիացի գիտուն մը իր մահուան անկողինին մէջ հաստատած է ծեր Հայուն ըսածը:

Բ. աշխարհամարտէն ետք դարձեալ իր մասին խօսիլ տուաւ Նոյի տապանը: Դաշնակից օդանաւորդներ տեսած եւ նկարահանած են: Վեց մեծ նկարներ ցուցադրուած են 1954ին Մ. Նահանգներու հարաւ - արեւմուտքը Ճորճ Ճէֆէրսըն Կրինի կողմէ: 1953ի ամառը երբ իր թըռնակով Արարատէն կ'անցնէր գագաթէն 30 մեթր անդին տեսած եւ նկարահանած է: Կրին մեռած է 1962ին: Այս թանկագին նկարները չեն գտնուած, երեւունէ աւելի անձեր հաստատած են եւ անոնցմէ մէկը նոյնիսկ ուրուագիծ մը տուած է քառակուսիի պէս առարկայի մը: Բայց յայտնի չէ թէ տապա՞նն է թէ ժայռի պէս բան մը:

Միակ չօշափելի առարկաները, որ գըտնուած են, փայտի կտորներ են, որոնց մէկը որ ամէնէն շատ վէճի առարկայ եղած է, Ֆրանսացի Ֆերնան Նաւարայի գտածն է: Մութ գոյնով, ձեռքով աշխատուած փայտի բեկոր մըն է: Մասնաւոր տարրալուծարանի մէջ քննութեան ենթարկելէ ետք բժիշկային կազմը, հաստատած են թէ հինգ հազար տարուան հնութիւն ունէր, այսինքն ժամանակակից տապանին: Բայց ատկէ ետք երկու տարբեր համալսարաններու մէջ՝ մէկը բրիտանական, միւսը ամերիկեան, արդիական միջոցներով՝ ռատիօաքթիւ ընծուխով փորձեր կատարեցին եւ հաստատեցին որ 1200էն 1400 տարուան են:

Ասով մէկտեղ հետախոյզներու եռանդը չէ պակսած: Անհաւատալի գումարներ ծախսուեցան կատարելագործուած կազմածներով եւ 1969ին մէկուկէս թոն սուղ նիւթերով օդանաւը ճամբայ ելաւ դէպի Թուրքիա:

Այս ձեռնարկը վիժեցաւ, որովհետեւ Թրքական կառավարութիւնը ետ առաւ իր արտօնութիւնը, ըսելով թէ այսուհետեւ կ'արգիլէր այս տեսակի ամէն ձեռնարկ: Ցօղուածագիրը կ'ըսէ թէ այս վերաբերումը կը բացատրուի անով որ Թուրքերը վստահութիւն չունին դէպի օտարականները, որոնք կը հեռանան զբօսաշրջիկներու յատկացուած սահմաններէն, մանաւանդ կրնան երթալ զինուորական գօտիին մօտերը, սահմանակից Իրանի եւ Խորհ. Միութեան, ուր կը բարձրանայ Արարատը:

Ոչ մէկ գիտուն կը սնուցանէ այն սին յոյսը թէ երբեւիցէ պիտի գտնուի Նոյի տապանը: Երբ Փենսիլվանիոյ համալսարանին յայտնի հնէաբան Ֆրէօլիխ Ռեյնէի հարց տուած են, ըսած է թէ «այս աշխարհի մէջ ամէն բան կարելի է, բայց եթէ հնէաբանութեան մէջ անկարելիութիւն մը կայ, այդ ալ տապանը գտնելն է»: Բայց, կը գրէ Կորտըն, ի՛նչ փոյթ, մարդոց սրտին մէջ տեղ գրաւած է հազարաւոր դարերէ ի վեր եւ պիտի տեւէ յաւիտեան:

Մ. Մ.

Կարդացէք
«ՅԱՌԱՋ»ը
Տարածեցէք

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵԼԵԿՏՐՈՒԱԺԸ

Արարատեան դաշտավայրին մէջ կառուցուող հիւլէական ելեկտրակայանը Հանրապետութեան ելեկտրուժին տարողութիւնը պիտի աւելցնէ մէկ երրորդով: 220.000 քիլովաթ տարողութիւն ունեցող երկու կայաններու առաջին ռէաքթէօրը պիտի բանի մօտ ապագային:

Հայաստանի ելեկտրուժը, ներկայիս, հիմնական օղակը կը կազմէ Անդրկով - կասի ելեկտրականութեան պահեստին: Ասիկա իրականացաւ շնորհիւ ջրելեկտրակայաններու եւ ջերմելեկտրակայաններու հաստատումով, որոնց ընդհանուր տարողութիւնն է այժմ երկուքուկէս միլիոն քիլովաթ: Այս տարի ելեկտրուժի արտադրութիւնը երկրին ձեռնարկութիւններուն, գիւղատնտեսութեան, քաղաքներու եւ գիւղերու բնակչութեան պահանջներուն համար ինը միլիոն քիլովաթ-ժամ եղաւ:

Վերջին տարիներու ելեկտրուժի զարգացման առանձնայատկութիւնն այն եղաւ, որ պիւտճէին — 400 միլիոն ռուբլի — աւելի քան երկու երրորդը նոր կառոյցներու շինութեան յատկացուեցաւ: Ասիկա այն պատճառով, որ ջրային աղբիւրներով հարուստ չեղող Հայաստանին համար աւելի յարմար է շինել կազով, ածուխով և քարիւղով բանող ջերմելեկտրակայաններ:

Ելեկտրականութիւնը փոխանցող գիծերու ցանցը կը տարածուի, փաստօրէն, ամբողջ Հայաստանի վրայ ու կը հասնի 20.000 քիլոմեթր երկարութեան:

Հանրապետութեան ելեկտրական արտադրութիւնը 1980ին պիտի հասնի աւելի քան 12 միլիառ քիլովաթ-ժամի: Ելեկտրականութեամբ կարելի պիտի ըլլայ ապահովել բարգաւաճող, նոր ստեղծուող քաղաքներն ու աւանները, ինչպէս նաեւ տասնեակ մը նոր ձեռնարկութիւններ:

Հայաստանի ելեկտրուժը դրացի երկիրներուն համար պահեստի աղբիւր կը ծառայէ, մինչեւ որ անոնք օժտուին ջերմելեկտրակայաններով եւ ջրելեկտրակայաններով:

×

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հունգարական «Մեդիկոր» ձեռնարկութիւնը բժշկական սարքեր կ'արտադրէ՝ բժշկական ասեղներէ մինչեւ ամէնէն արդիական ռէօնթկէնեան սարքերը, որոնք կը ղրկուին Խորհ. Միութիւն:

«Մեդիկոր» ձեռնարկութիւնը իր արտադրութիւնները ցուցադրեց Երեւանի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Է.

Վան, 6 Նոյեմբեր 1910

— Բայց այն ատեն ես այդ գործէն ո՛չ թէ բնաւ դրամ չեմ շահիր, այլ բոլորովին կը կործանիմ:

— Դա տարբեր հարց է, վճռեց մեր ընկերը:

Վերջապէս կարելի չեղաւ այդ կեղծ աղուէսը համոզել:

— Հինգ շրուշ օրական կուտամ վաղուընէ սկսեալ, պնդեց:

— Ուրեմն գործադուլը կը շարունակուի:

Եւ նա հեռացաւ յուսահատ տրամադրութեան տակ:

Այսօր գործադուլի եօթներորդ օրն է: Տեսնենք ի՞նչպէս կը վերջանայ ընկերվարական այս մեծ ցոյցը, որը ամբողջ քաղաքին մէջ օրուան խնդիր դարձած է:

Ը.

Վան, 30 Նոյեմբեր 1910

Սիրելի ընկերներ,

Ջուլհակի աշխատանոցին բանուորուհիներու գործադուլը, որու մասին խօսեցայ նախորդ նամակիս մէջ, մի շատ տարօրինակ արդիւնք տուաւ, որը սակայն մխիթարական է մեզի համար եւ նպաստաւոր մեր պրեսթիժի բարձրացումին:

Գործարանատէր Մակար Մրկօեան երբ տեսաւ որ մենք հաստատ կեցած ենք մեր հայեցակէտի վրայ եւ շահագործուող բանուորուհիներու պաշտպանութիւնը ձեռք առած, առանց իր խաբեբայական զիջումներու եւ աղաչանքներու ականջ կախելու, փորձեց ուրիշ բանուորուհիներ գտնել գործը շարունակելու համար: Այն ատեն հարկ եղաւ պայքարը առաջ տանիլ տարբեր միջոցներով:

Մեր գործօն շարքերը հրահանգ ստացան ամէն գնով արգիլել ջուլհակարանի աշխատութիւններուն վերսկսումը եւ երթալով գործատան մօտերը, թոյլ չտուին ոչ մի բանուորուհիի որ ներս մտնէ: Մեր այս ուղղակի եւ գրեթէ բռնի ուժով միջամտութիւնը պրոլետարիայի պաշտպանութեան համար, առաջ բերաւ խանդավառ ոգեւորութիւն մեր ընկերներու մէջ, մինչդեռ հարստահարիչ պուրժուազիան սարսափահար կը նկատէր իր զարաւոր բռնակալութեան դէմ ցցուող այս նոր ուժը:

Իսկ գործադուլ ընող բանուորուհիներու դրութիւնը շատ ողորմելի էր: Նոքա չունէին ո՛չ նիւթական կարողութիւն եւ ոչ ալ բարոյական կորով՝ դիմադրելու համար առժամեայ զրկանքներու եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէին երթալ գործի սկսելու, նախկին օրականով, ինչ որ պիտի ըլլար մեր պրեսթիժի համար աղետաւոր հարուած:

Գործադուլի տասներորդ օրը երբ նոքա եկան մեզ մօտ եւ յայտարարեցին թէ՝ իրենք որոշած են հետեւեալ օր գործի սկսելու, ընկեր Սարաափոնի՝ բուռն բարկութեամբ՝ իրենց վատութիւնը երեսնուն զարկաւ:

— Բայց անօթի կը մեռնինք այսպէս, կ'ըսէին բանուորուհիները:

— Թէկուզ անօթի մեռնիք, պէտք է դիմադրել, վճռեց ընկեր Սարաափոնի. մինչեւ որ այսօր անօթի չմեռնիք՝ չէք կրնար վաղը լաւ կշտանալ: Մենք կ'ուզենք ձեզ ստրուկ բանուորի շղթաներէն փրկել եւ գործարանատէրի վիճակին բարձրացնել եւ դուք կը համարձակիք դժգոհութիւն յայտնելու. դա գիտակից բանուորուհիի անարժան արարք է:

— Բայց գոնէ մեզի դրամական նպաստ մը ըրէք գործադուլի միջոցին, առարկեց բանուորուհիներու գլխաւորը:

— Մենք գաղափարային հողի վրայ կը գործենք, գիտել տուի ես, եւ մեր օգնութիւնն ու պաշտպանութիւնը բարոյական, մտաւորական, կուլտուրական, ֆիզիքական է, բայց երբեք դրամական:

(Շար.)

Պ. Յարութիւն Յարութիւնեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), այրի Տիկին Կարապետ Օսմանճեան, Օր. Անի Օսմանճեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Օսմանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան-Ժաք Օսմանճեան եւ զաւակները, Անահիտ եւ Շաքէ Պոտուչեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Պոտուչեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 14ին, 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 18, ժամը 14.15ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի առաւօտ (Դեկտ. 21) ժամը 11ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, Ալընիւ Պուրկէն, ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին։

Այս առթիւ, կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաները եւ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

Հոգեհանգիստէն ետք Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ մը։

Եղիա Մինասեան, Ներսէս Գըշըրգեան, Երուանդ Ատանալեան, Դաւիթ Զոլաքեան, Յովհաննէս Աղաթեան, Բենօ Նալչաճեան, Նշան Դարբինեան, Երուանդ Ըմբիտեան, Գաբրիէլ Պալըպանեան, Սամուէլ Գանտիլեան, Սիմոն Տէր-Մերունեան, Աղապապ Պարսամեան, Սարգիս Օհանեան, Սմբատ Աւետիսեան, Մկրտիչ Սէֆէրեան, Օհանիկ Մինասեան, Ստեփան Մինասեան, Դանիէլ Պօղոսեան, Հրանդ Մինասեան, Յակոբ Թոմայեան, Բարթող Սարգօչեան, Արշակ Դանիէլեան, Երուանդ Ուզունեան, Արսէն Տէրտէրեան, Վահան Չպուքճեարեան, Երեմիա Ալեքսանեան, Ոսկեան Սարգօչեան, Յովսէփ Գալուստեան, Պետրոս Եսայեան, Մուշեղ Սերոբեան (վերջին երկուքը Նոր Սերնդական)։

×

Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները, Տէր եւ Տիկին Ղազար Տէր-Գրիգորեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Պուա Քոլոմպ), այրի Տիկին Մանուկեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Անիէռ), Պապիկեան ընտանիքը (Անիէռ), այրի Տիկին Հայկանոյշ Տէր-Գրիգորեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), այրի Տիկին Սալվարմէնեան, Տէր-Գրիգորեան, Ինգլիզեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Նիզարմենեան Ղարամուրատեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), Սարգիս Ասլանեան, զաւակներն ու թոռները (Երեւան), այրի Տիկին Սիրոյշ Բաղդասարեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), Գասպար Աւետիսեան ընտանիք, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ղուկասեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Թիֆլիս), Տէր եւ Տիկին Թրընդապ Յովսէփ, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Պաթում), ինչպէս նաեւ Ղարամուրատեան ընտանիքը, Պաղտասար, Գուրգէն, Միքայէլ իրենց զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով (Երեւան) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Դեկտ. 21ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ Սալնաձորի նահանգի համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՅԱԿՈԲ – ԳՐԻԳՈՐ

պիտի ստորագրէ իր գիրքը՝

« Les Arméniens connus et inconnus »

ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏ. 20 ժամը 16էն սկսեալ

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

9, rue de Trévise — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տունը։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Կիրակի Դեկտ. 21, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը։ Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը յարգանքի երեկոյթ մը կազմակերպած է, եկեղեցւոյ երէց քահանաներէն Տէր Թորգոմ քահանայ Փօսթէեանի, եւ վաստակաւոր կրթական մշակ Օր. Ստեփանեանի ի պատիւ Դեկտեմբեր 21 Կիրակի կէսօրէ յետոյ Ազգ. Տան մէջ։ Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ պատուել զանոնք։

(Իրենց մեկնումին առիթով)։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Նոր գիրքերու քննարկում
(Առաջին մաս)

Նախագահութեամբ

ԳԵՂԱՄ ՔԷՐԼՍԹԷՃԵԱՆԻ

Զարեհ Որբունիի «Սովորական օր մը»

Վարդան Եղիշէեանի «Խորէն Խորվիրապին երկրորդ մահը»

Սերովբէ Մխիթարեանի «Հայ լեզուն եւ Սփիւռքը»

Տիրան Ոսկերիչեանի «Արձակազէնի մը Ցուշերը»

գործերուն մասին կը խօսին՝

Աւ. Ալիխանեան, Հրանդ Գույումճեան, Յակոբ – Գրիգոր եւ Յակոբ Վէզիրեան

Խօսք կը տրուի նաեւ հեղինակներուն։

Ուրբաթ Դեկտ. 19 ժամը 20.30ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնը 118, Ռիւ տը Քուրսէլ, Մէթրօ Քուրսէլ։

Մուտքը ազատ է

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
նախաձեռնութեամբ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

118, Քուրսէլ փողոց — Փարիզ 17րդ

Շաբաթ, Դեկտ. 20, ժամը 20.30ին

Նկարչուհի ՎԱՎԱ ՍԱՐԳԻՍ

կը ներկայացնէ

Մեծատաղանդ նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի կեանքի երեք շրջաններու արուեստին գործունէութիւնը

(Տիափոզներու ցուցադրութիւն)

Կը ցուցադրուին նաեւ 2 ժապաւէն՝

— Վավա Սարգիսի վերջին ցուցահանդէսը Երեւանի մէջ

— Նկարչուհիին կեանքին նուիրուած ժապաւէն մը՝ պատրաստուած Քոլոմպիայի համալսարանին կողմէ։

Դեկտեմբեր 20 Դեկտեմբեր 20

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Առաջնորդ Փարիզի)

ԿԷՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇ ՊԻՒՖԷ

Գեղարուեստական յայտագիր

իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն վարժարանի երգչախումբը, Թատերախումբն ու պարախումբը։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԳԻՇԵՐ

NUITEE DANSANTE

animée par l'orchestre « SAYAT NOVA »
avec un concours primé de Katchari.

Organisée par le Théâtre d'Expression Arménienne et la Chorale « ACHOUR » de Lyon

Le Samedi 20 Décembre, Salle de l'Eglise Arménienne, 295 rue Boileau, Lyon

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերական ընդհ. ժողովը Կիրակի (Դեկտեմբեր 21) ժամը 15ին, դպրոցի սրահը։ Օրակարգ՝ զեկուցում Շրջ. ժողովի մասին, մասնաճիւղի գործունէութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի դպրոցի տօնածառը Դեկտ. 21 կէսօրէ վերջ ժամը 3էն սկսեալ Սէն-Մօրիսի կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահը։ Ներկայ կ'ըլլայ Կաղանդ պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով։

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։ Երգ, պար, արտասանութիւն։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Մանուկներու օրը, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Կապ. Խաչի մասնաճիւղին, Դեկտ. 21 Կիրակի ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Ռիւ Պուալօ։

Երգ, արտասանութիւն եւ պար տեղի կ'ունենան դպրոցի աշակերտներուն կողմէ եւ Կաղանդ պապան իր նուէրներով։

ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ

"Chez Perrette"

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e

Tél. 770 85 81

Ֆրանսական խնամուած աւանդական ճաշեր նաեւ հայկ. ուտեստներ

— Տաք մթնոլորտ —

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷՆ

Անգամ մը այցելեցէք, զոհ պիտի մնաք

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

1926 — ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ — 1976

Կը շնորհաւորէ իր յարգոյ բարեկամ եւ յաճախորդներուն Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը, եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ, այս տարի եւս ճոխ պտուղներու, միրգերու, անուշեղէններու եւ ըմպելիներու այլազան տեսակներով պատրաստ է սպասարկելու եւ զարդարելու իրենց Ամանորի սեղանները։

ՀԱՍՑԷ.—

N. NIGOGHOSSIAN

121, Ave. Henri-Barbusse — 95400 — ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Tél. : 985-04-46

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կը շարունակէ իր կազմակերպած դասախօսութեանց շարքը նուիրուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը

Ուրբաթ 19 Դեկտեմբեր — Արտաշէսեան Հարստութիւն

ԲԱՆԱԽՕՍ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

« ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ» ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ սրահին մէջ, 118, Ռիւ տը Գուրսէլ 75017 ՓԱՐԻԶ

Նիւթ՝ Արտաշէսեան Հարստութիւն

— Արտաշէսի առասպելական կեանքը — Արտաւազդ Ա. — Մեծն Տիգրան — Տիգրանի պատերազմները — Պատերազմ Հռոմի դէմ — Տիգրան դաշնակից Հռոմի — Արտաւազդ Բ. — Վերջ Արտաշէսեան Հարստութեան։

ԾԱՆՕԹ.— Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան հարց - պատասխանի ձեւին տակ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
18
JEUDI
18 DÉCEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.467

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.467

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

— O —

Տասնեակ տարիներէ ի վեր անփոփոխ կը մնայ այս խորագիրը:

Արեւելքը, — Ծայրագոյնն ու Մերձաւորը — երկրորդ աշխարհամարտէն ի վեր շատ քիչ անգամ հանդարտ օրեր ապրած է: Ու մինչ Ծայրագոյն Արեւելքը տարիներով ռազմադաշտ դառնալէ ետք, վերջերս սկսած է խաղաղիլ, Մերձաւորը կը շարունակէ պահել իր «խռովայոյզ» վիճակը:

Արաբեւիսրայէլեան վէճն է բուն աղբիւրը այս կացութեան:

Մերձաւոր Արեւելք իր խաղաղութիւնը կորսնցուց այն օրը, երբ հոգատար Անգլիոյ վերջին զինուորը հեռացաւ Պաղեստինի ափերէն 1948 Մայիս 14ին եւ ստեղծուեցաւ Իսրայէլի անկախ Պետութիւնը, համաձայն ՄԱԿի 1947 Նոյեմբեր 29ի որոշման, որով երկուքի կը բաժնուէր Պաղեստին:

Քառորդ դար անցաւ անկէ ի վեր: Պաղեստինի Արաբները գաղթական դարձած՝ անհամբեր կը սպասեն վերադառնալ իրենց հայրենի տուները, որոնք գրաւուած են Իսրայէլի բանակներուն կողմէ: Չորս պատերազմներ չկրցան լուծում մը տալ այս ցաւոտ հարցին, որուն տրխուր անդրադարձը դժոխային վիճակի մը վերածած է հարեւան Լիբանանը, ութ ամիսէ ի վեր:

Մայրիներու երկիրը՝ ազատութեան ու խաղաղութեան խորհրդանշան, կազդուրիչ ովասիս մը խռովայոյզ Արեւելքի ծոցին մէջ, զերծ էր մնացած Իսրայէլի եւ շրջանի արաբական երկիրներու — Եգիպտոս, Սուրիա եւ Յորդանան — յաջորդական կռիւներէն: Անխախտ պահած էր իր ժողովրդավարական ազատ վարչաձեւը եւ իր հիւրընկալ ծոցին մէջ ընդունած էր Պաղեստինցիներէն ետք նաեւ Եգիպտոսէն եւ Սուրիայէն հեռացող գաղթականները: Բնակարան եւ գործ հայթայթելով բոլորին:

Այս սքանչելի երկիրն է ահա՛, որ Ապրիլէն ի վեր ռազմադաշտ է դարձած: Եղբայրասպան կռիւները աւերներ կը գործեն՝ մարդկային ու նիւթական անհաշուելի կորուստներ ու վնասներ պատճառելով երկուստեք:

Աւելի քան երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր խաղաղ մթնոլորտի մէջ եղբայրաբար ապրող իսլամներն ու քրիստոնեաները մէկ օրէն միւսը ոխերիմ թշնամի դարձած՝ զիրար կը կոտորեն անխնայ, հազարներով, աւերակի կը վերածեն միլիոններ արժող հոյակապ շէնքեր, կը կողոպտեն խանութներ ու հարուստ վաճառատուններ, մոխիրի վրայ նստեցնելով հազարաւոր մարդիկ, գործազրկութեան եւ թշուառութեան մատնելով հարիւր հազարաւոր ամէնազգի գործաւորներ, արհեստաւորներ եւ միջակ դասակարգի մանր առեւտրականներ:

Կառավարութիւնը անզօր է վերահաստատելու խաղաղութիւնն ու բնականոն վիճակը: Թշնամին դուրսէն զէնքով չէ, որ կը յարձակի Լիբանանի վրայ: Սակայն տարակոյս չկայ, որ արտաքին մութ ուժեր են եղբայրասպան կռիւները հրահրողներն ու զէնք հայթայթողները:

Աշխարհի ճակատագիրը վարող երկու մեծերը անտարբեր հանդիսատես են, եթէ ոչ մեղսակից Լիբանանի դէպքերուն, ամէն մէկը իրեն յատուկ շահերու բերումով:

Անդին անլոյծ կը մնայ նաեւ Կիպրոսի խնդիրը: Երկու հարիւր հազար յոյն գաղթականներ երկրորդ ձմեռ մը եւս պիտի անցընեն վրաններու տակ, Թուրքերը բռնագրաւուած ըլլալով իրենց հայրենի տուները:

Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի խռովայոյզ վիճակը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻՐԱՒՈՐ ԼԻԲԱՆԱՆԸ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ԲԱԺԱՆՈՒՄԻ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ ԿԸ ԹՈՒԻՆ

— O —

Թիէրի Տէժարտէն, Ֆիկառոյի աշխատակիցը հոգիով ու սրտով կապուած է Լիբանանի, ու իր ամէն մէկ տողին մէջ զգալի է իր վիշտը ի տես երկրի մը որ ամէն օր քիչ մը աւելի կը սպաննուի:

Լրագրողը առանձին է օդանաւին մէջ որ զինքը Գահիրէէն Պէյրութ կը տանի, մեծ ձըմպոներ, որոնք սակայն ծայրէ ծայր կը լեցուին վերադարձին. Լիբանանցին կը մեկնի, գա՞ղթ թէ աքսոր, հարց կուտայ Ֆրանսացի լրագրողը: Երբ կը հասնի պարապ օդակայանը, մէկ թաքսի կայ, ու վարորդը կը յայտնէ թէ երեք պանդոկ մնացած է միայն՝ «Պրիսթոլը, Քոմոտորը եւ Հիլտընը», արդարեւ Հիլթընը անգործածելի ըլլալով քանի կարելի ալ չէ հոն երթալ, հնարամիտ Փիւնիկեցին իր փոքրիկ պանդոկը մկրտեր է Հիլտըն, ու գիր մը փոխելով գործ կը տեսնէ, ժպիտ մը ստեղծելով այս ողբերգութեան մէջ:

Լրագրողը կ'ըսէ թէ եթէ քրիստոնեայ Լիբանանցի մը ըլլար, կայան մը պիտի տարուէր, գուցէ վար դրուէր 2–3 օր, եւ փոխանակուէր պատանդ մահմետականի մը հետ կամ գնդակահարուած կ'ըլլար: Ամէն կողմ քաղաքազօրքեր ու վարորդն ալ այլեւս չի գիտեր թէ Նասըրակա՞ն խըմբակներ են, պաղեստինեա՞ն, ձախա–պա՞շտ, Ֆալանժի՞ստ թէ ուրիշ:

Աւելի քան 35 հազար հոգի կռուած են փողոցէ փողոց, հրագունդ, ձեռնառումբ, հրացանաձգութիւն ու նաեւ կամայական գնդակահարութիւններ, արձակազէններ եւ կազմակերպուած ջարդեր: Բայց ուրկէ՞ կուգան այս զէնքերը: Մահմետականներուն համար պարզ է՝ Սուրիա եւ Պաղեստինցիք: Քրիստոնեաներու համար աւելի բարդ է, քաղաքին հիւսիսը իրենց ձեռքն է, զէնքով բեռնաւոր նաւեր կրնան գալ բայց ո՞վ է վճարողը, որքան ալ հարուստ ըլլայ լիբանանեան սփիւռքը, չի կրնար վճարած ըլլալ այդ բոլորը: Ուրեմն, ո՞վ հարց կուտայ լրագրողը, եւ պատասխանը անխուսափելի է՝ Մէ. Ն. Ա. եւ նոյնիսկ Իսրայէլ: Հարկ է որ գիտցուի օր մը, թէ ո՞վ է Լիբանանը սպաննողը:

Ու Տէժարտէն կը յայտնէ թէ քրիստոնեան կողմնակից է բաժանման, կ'ենթադրէ «մանրալիբանան մը հարիւր առ հարիւր քրիստոնեայ», բայց մահմետականը չուզեր նման լուծում մը որ վերջ պիտի դնէր լիբանանեան հրաշքին:

Երեք օր է Լիբանանը համեմատաբար հանդարտ է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Դեկտ. 8)

ՃԱՏՐԱԿԻ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճը շաբաթէ մը աւելի է, որ թատերավայրը դարձած է Խորհ. Միութեան 43րդ ախոյենական մրցաշարքին: Դահլիճը միշտ լեցուն է ճատրակի սիրահարներով: Երբ առաջին երեք խաղերէն ետք ախոյենութեան մրցակիցները փոխադրուեցան Հայաստանի Ճատրակի Կեդրոնական Տունը, պարզուեցաւ, որ այս գեղեցիկ շէնքը փոքր կուգայ, որով որոշուեցաւ մրցումները շարունակել Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ:

Հանդիսականները յատկապէս ուշադրութեամբ կը հետեւին աշխարհի նախկին ախոյեան Տիգրան Պետրոսեանի եւ երեւանցի գրոսմայստէր Ռաֆայէլ Վահանեանի մրցումներուն: Արդէն վեց խաղ տեղի ունեցած է եւ առաջին դիրքի վրայ կը գտնուի մոսկուացի Բորիս Գուլկօ, որ վեց կէտերէն հինգը շահած է:

Երկրորդ դիրքի վրայ կը գտնուի Տիգրան Պետրոսեան, որ ունի 4,5 կէտ՝ 3 խաղ շահած է եւ 3 խաղի մէջ ալ հաւասար եղած է:

Ռ. Վահանեան ցարդ երեք կէտ ապահոված է:

×

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԳԻՐՔ ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուայի «Զնանիէ» հրատարակչութիւնը ռուսերէն լոյս ընծայեց Աւ. Իսահակեանի նուիրուած Յովհաննէս Ղանալանեանի գիրքը: Հոն յստակ կ'երեւան բանաստեղծին գրական ուղիին փուլերը եւ ստեղծագործութեան հոլովոյթը:

×

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մալթայի մայրաքաղաքին Լա Վալէթի մէջ յաջողութիւններ արձանագրեց Հայաստանի Ֆիլհարմոնիայի լարային քառեակը: «Էքսելսիոր» սրահին մէջ երաժշտասէր հասարակութիւնը գոհունակութեամբ ունկնդրեց Պեթհովէնի, Շուպէրի, Տըպիւսիի, Շոստակովիչի եւ այլ երգահաններու ստեղծագործութիւնները:

Մալթայէն ետք լարային քառեակը Հռոմ պիտի այցելէ:

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ակադեմիայի հանդիսասրահին մէջ, Մոսկուա, Արամ Խաչատրեանի ստեղծագործութիւններով կազմուած յայտագիրով նուագահանդէս մը տեղի ունեցաւ: Ունկնդիրները Ակադեմիայի անդամները եղած են, ինչպէս նաեւ օտար այցելուներ արտասահմանէն:

Արամ Խաչատրեան երկու տարիէ ի վեր դասախօս է Մշակոյթի ժողովրդական համալսարանին մէջ:

×

ԼՈՒՐԵՐ ԿԻԵՒԷՆ

Հայաստանի, Երեւանի հետ կապուած շատ բաներու կարելի է հանդիպիլ Կիեւի մէջ, ինչպէս, օրինակ, ճաշարանի մը անունը, մեթրոյի «Հայկական դահլիճը», «Երեւան» սրճարանը, հինաւուրց «Երեւանեան» փողոցը, «Թումանեան» փողոցը եւայլն: Վերջերս քաղաքին փողոցներէն մէկը Աւ. Իսահակեան անունով մըկրտուեցաւ:

— Կիեւի մէջ նուագահանդէս մը տըրուած է Հայաստանի սենեկային նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Կոնստանտին Բաղդասարեանի: Նուագած է Մոցարթ, Սթամեց եւ այլ հեղինակներու ստեղծագործութիւններ:

— «Հայֆիլմ»ի պատրաստած «Քաոս» ժապաւէնը յաջողութեամբ ցուցադրուած է «Կոսմոս», «Լենինգրադ», «Դովժենկօ», «Սլաւա» շարժանկարի սրահներուն մէջ:

— «Լիտերատուրնա Ուկրայինա» թերթը բանաստեղծ Գրիգոր Ցակոբեանի կարգ մը բանաստեղծութիւնները լոյս ընծայած է. ասոնք են՝ «Իմ լուսաբացը», «Դնեպրի ափին», «Թւում է ինձ», «Մահեր եմ լսել, դաւեր եմ տեսել»:

Ուկրանիական «Սուզորիա» («Համաստեղութիւն) տարեգիրքին այս տարուան թիւին մէջ հայ գրականութեան նուիրուած բաժինը կը բացուի Գր. Ցակոբեանի երկու բանաստեղծութիւններով: Նոյն բաժնին մէջ տեղ գտած են նաեւ Աւ. Իսահակեանի, Թաթուլ Հուրեանի, Գէորգ Էմինի, Ս. Խանզադեանի ստեղծագործութիւնները:

Բանաստեղծ Գրիգոր Ցակոբեան համաշխարհային Բ. պատերազմին սպաննուած է Ուկրանիոյ ճակատին վրայ:

Քանի մը տողով

ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՐԱՒ ժողովը բացուեցաւ անցեալ օր Փիսքար տ'Էսթէնի կողմէ: Ամէնէն երկար ելոյթն ունեցաւ Քիսինկէր, որ 10ի տեղ 30 վայրկեան խօսեցաւ եւ յիշեցուց այն առաջարկները զորս ըրած է «երրորդ աշխարհ»ի ի նպաստ, ՄԱԿի 7րդ նստաշրջանին եւ շեշտեց թէ քարիւղի նուազ բարձր գին մը տնտեսական վերականգնում մը թոյլ պիտի տայ ամբողջ աշխարհի մէջ: Նոյն իրիկունը Քիսինկէր մտերիմ ճաշի հրաւիրած էր Էլիզէ:

ՌՈՆ–ՓՈՒԼԷՆՔ մեծ հաստատութեան կերպասեղէնի ճիւղը (18 հազար բանուոր, 17 գործատուն) պաշտօնազրկումներ պիտի կատարէ, դրամական մեծ վնասներ կրած ըլլալով այս տարի: Ձեռք առնուելիք միջոցին տարողութիւնը ծանօթ չէ տակաւին:

ի նպաստ Լիբանանահայ աղէտեալներու

Բ. ՑԱՆԿ

Տ. և Տ. Յարութիւն Միւթէվէլեան	10.000
Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան	10.000
Պ. Արմէն Մելոյեան	200
Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Մառանջեան	100
Պ. Գրիգոր Հատըմեան	1.000
«Յառաջ»ի միջոցաւ (արդէն յայտարարուած)	950
Ս. Ընտրիկեան	200
Եկեղեցւոյ վճարուած (27 անձեր, ցանկերը՝ յետագային)	35.480
Նախորդ ցանկ	57.930
Գումար	115.430

COMITE DE SECOURS AUX SINISTRES
ARMENIENS DU LIBAN
c/o Eglise Arménienne
15, Rue Jean-Goujon
75008 PARIS

ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ՎԱՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Միջնադարեան կրթական օճախներու եւ դաստիարակչական ամրոցներու աշխարհագրական դիրքը ցոյց տուող քարտէզին վրայ — Վանայ լիճին շուրջ եւ Արտազի ու Վասպուրականի որոշ գիւղերուն վրայ — կը գտնէք անունները Նարեկայ, Արճէշ - Խառաբաստի, Լիմի, Կտուցի, Վարագայ, Ոստանի, Աղթամարայ եւ Խիզանի վանական կեդրոններուն՝ ուր չորրորդ եւ հինգերորդ դարերէն մինչեւ 19րդ դար, որոշ ժամանակով կամ երկարատեւ գոյութեամբ, հայ դաստիարակութեան օճախներ պատմակչիռ դեր կատարած են իբրեւ հոգեւոր ու կրթական վառարաններու, գրչութեան եւ արուեստի կենսունակ գօտիներ:

Ստեփանոս Տարօնեցի (Ասողիկ), որ 885–1004 թուականներու եկեղեցական մեր կեանքին ինչպէս նաեւ ընկերային, քաղաքական եւ կրթական անցուդարձներու մասին որոշ տեղեկութիւններ մէկ տեղած է իր պատմութեան մէջ — իբրեւ ականատես կամ ականջալուր յատկապէս 10րդ դարու դէպքերուն — գիտել տալէ ետք թէ «յայսմ ժամանակի (այսինքն 920ական տարիներէն մինչեւ 950ական թուականներ) ծաղկեալ պայծառանայր կարգ կրօնաւորական հանգիսից աշխարհիս Հայոց», խանդավառութեամբ կը յիշատակէ Արշարունիքի, Շիրակի, Դերջանի, Կարնոյ, Վայոց Ձորի եւ Ռշտունիքի վանական — միաբանական կեդրոնները, — ինչպէս Կամրջաձորի, Հոռոմոսի, Հըռչուցի, Մոխսի, Ցախաց քարի եւ Նարեկի վանքերը, Վարագայ ուխտը, Վանի մօտ Ձորոյ վանքը, Ապարանի եւ Մարմաշէնի վանքերը, եւ ուրիշներ:

Հոյակապ եկեղեցիներ եւ տաճարներ կը բարձրանային, նո՛յն դարուն, Կարսի, Անիի եւ Արգինայի մէջ, կրօնական ոգիի եւ քրիստոնէական գաղափարախօսութեան անօրինակ զարգացումով, վանական կեանքի ծաւալումով:

Դժբախտաբար, սակայն, կրթական - դաստիարակչական եռուզեռի մասին յիշատակներու փոխանցուած տեղեկութիւնները բաւարար լոյս չեն սփռեր գոյութիւն ունեցող ուսումնական ամրոցներուն ու այնտեղ գործող վարդապետներու կեանքին եւ վաստակին մասին: Որոշ անուններ միայն կը յիշատակուին հարեւանցի, կցկտուր վկայութիւններով, անկատար:

Հնագոյն վանական հաստատութիւններէն մէկն է Արտազի դպրոցը՝ որուն յիշատակութիւնը ըրած է նաեւ Մովսէս Խորենացի: Աւելի ուշ, վկայութիւններ կան 13րդ եւ 14րդ դարերէն. ձեռագիրներ կամ մատենագրային յիշատակութիւններ՝ որոնցմէ կը պարզուի որ Արտազը 13րդ դարուն եղած է հոգեւոր կարեւոր կեդրոն մը:

Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, իր «Ստորագրութիւն հին Հայաստանեայց» անուն գործին մէջ (էջ 201–202) կը խօսի Արտազու վարդապետաց եւ եպիսկոպոսաց դասու մասին, իբրեւ յիշատակելի դէմքերու՝ տալով անունները Զաքարիա, Աբրահամ, Գրիգոր եւ Պետրոս եպիսկոպոսներու:

Մխիթարական մատենագրագէտներէն Հայր Զարբհանալեան՝ իր «Պատմութիւն հին հայ դպրութեան» անուն գործին մէջ կը գրէ թէ 14րդ դարուն Արտազի դպրոցի ուսումնապետութիւնը վարած է Գլաձորի համալսարանի աշակերտներէն եւ ուսուցչապետ Եսայի Նչեցիի ձեռնասուներէն մին՝ «րաբունապետ Մեսրոպ»: Այս պարագան կը հաստատուի Մեսրոպի աշակերտներէն մէկուն այն վկայութեամբ թէ «եկեալ թափառական տարագնաց ընթացիւք ի կոյս կողմանց արեւու եւ գկայ առեալ դադարեցի յԱրտազ, առ ոտս րաբունապետ Մեսրոպ եւ տեսայ ի մերում լսարանիս զայս լուսաւոր»:

Վասպուրականի դպրոցներուն մէջ դարերո՛ւ տեւողութեամբ իր կրթական, վանական եւ եկեղեցական կեանքով հռչակ կը վայելէ Վարագայ դպրոցը, Վանայ հարաւ - արեւելակողմը: Յիշատակագրային արձանագրութիւններէ կը պարզուի՝ որ 14րդ դարէն մինչեւ 19րդ դար, որոշ ընդհատումներով — հետեւանք քաղաքական աննպաստ պայմաններու — այս ամրոցը մեծ ազդեցութիւն ունեցած է շրջակայ ուսումնական եւ կրօնական հաստատութեանց վրայ:

Վարագայ դաստիարակչական ամրոցի, գրքի եւ գրչութեան այս կեդրոնի մասին բազմաթիւ վկայութիւններ կան. կը յիշատակուին անունները ուսուցիչներու թէ ուսանողներու, սակայն մանրամասնութիւններ կը պակսին մէջտ: Արգար Մովսիսեան իր «Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան» անուն գործին մէջ կը թուէ անունները Սարգիս, Պետրոս, Յովհաննէս, Կարապետ, Յովսափ, Զաքարիա անուն վարդապետներու եւ աշակերտներու՝ բայց յաւելեալ տեղեկութիւններ չի տար անոնց կեանքին եւ գործունէութեան մասին:

Մ. Թ.

ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ

Խաչքարերու պատմութեան վերաբերեալ

— Օ —

ԽՄԲ. — Առաքել Պատրիկ, «Էջմիածին»ի Հոկտ.ի թիւին մէջ յօդուածով մը հայկական խաչքարերու մասին անդրադարձած է 1969ին եւ 1974ին հրատարակուած երկու ալպոմներուն առիթով: Կը ներկայացնենք արեւմտահայերէն:

Ուրախալի է հաստատել, որ վերջին 8–10 տարիներուն հայկական խաչքարերու եւ անոնց ինքնատիպ արուեստին մասին նոր եւ բեղնաւոր հետաքրքրութիւն մը արթնցած է: Այդ կապակցութեամբ յիշատակութեան արժանի են մեր խաչքարերուն նուիրուած երկու գեղատիպ ալպոմները. մէկը հրատարակուած 1969-ին Միլանօ, իտալերէն եւ անգլերէն, իսկ երկրորդը՝ 1974ին Ս. Էջմիածնայ Մայր Աթոռի վերին հովանաւորութեամբ պատրաստուած, ա՛լ աւելի ճոխ եւ գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Առաջին ալպոմին հրատարակութիւնը կը պարտինք Միլանոյի ճարտարապետական ճիւղի խումբ մը իտալացի հետազօտողներու, որոնք հայագիտական հետեւեալ առաջադրութիւնն են ունեցած. «Առաջին առթիւ ներկայացնել հայկ. ճարտարապետական վաւերագիրներու շարք մը, հայթայթելով իւրաքանչիւր յուշարձանի լիակատար եւ չհրատարակուած լուսանկարչական պատկերացումները ինչպէս նաեւ ամբողջական չափագրութեան շարքը, որուն ընկերանալու է պատմա - քննադատական եւ նկարագրական բնոյթի մէկ կամ աւելի ներածական՝ գրուած իտալերէն եւ անգլերէն: Բնագիրները կը պատրաստուին Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի փրոֆեսորներու եւ Իտալիոյ ուսումնասէրներու կողմէ, ստեղծելով այսպէս երկու երկիրներու գիտնականներու միջեւ մշակութային համագործակցութեան նոր եւ ոգեւորիչ հնարաւորութիւն մը»:

Այդ համագործակցութիւնը արդարեւ եղած է շատ արդիւնաւէտ: 1968էն ի վեր յաջորդաբար լոյս տեսած են հետեւեալ գեղատիպ հատորներու շարքը. Հաղպատ, Խաչքարեր, Սանահին, Ս. Թադէի վանքը, Ամբերդ, Գեղարդ, Գօշավանք, իսկ 1974-ին՝ Աղթամար:

Ուրախալի է նաեւ այն պարագան, որ հայագիտական այդ հրատարակութիւններու հովանաւորութիւնը հայրենասիրաբար ստանձնած են միլանաբնակ երկու եղբայրներ՝ Յակոբիկ եւ Արմէն Մանուկեան, կրտսերը մասնագիտութեամբ ճարտարապետ եւ մասնակից՝ իտալացի հետազօտողներու: Գլխաւորաբար իր նախաձեռնութեան շնորհիւ է, որ 1969ին լոյս ընծայուեցաւ մեր խաչքարերուն նուիրուած ալպոմը:

Ներածականը խորագրուած է «Խաչքարերու ձեւաբանութիւնը, կազմաւորումը եւ ճարտարապետական նշանակութիւնը», ուր շեշտուած է, թէ «Հայկական ճարտարապետութեան անխզելի» երեսը կը ներկայացնեն խաչքարերը: Ալպոմին երկրորդ ներածականին հեղինակն է Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութեան կողմէ արուեստաբան Լ. Ազարեան:

Մեր այս յօդուածով նպատակ չունինք անդրադառնալու այդ երկու ներածականներուն մէջ յայտնուած կարգ մը տեսակէտներուն, որոնց համաձայն չենք: Սակայն իտալացի հետազօտողներու վերջերս յայտնաբերած հնագոյն խաչքարերու քանի մը նմոյշները առիթ կուտան մեզի անգամ մը եւս առարկելու այն կարծիքին դէմ, ըստ որուն, մեր խաչքարերու կազմաւորումը սկսած է հազիւ Թ.—Ժ. դարերուն:

1970ին, Իտալիոյ Հետազօտութիւններու Ազգ. Խորհուրդին կողմէ հայկ. ճարտարապետութեան յուշարձանները ուսումնասիրելու նպատակով Վանայ լիճին հարաւ - արեւմուտքի շրջանները ղրկուած է հնագէտ Փաօլօ Կունէօ: Ան հոն մանրամասն չափագրած եւ լուսանկարած է աւերակ վիճակի մէջ գտնուող Թուխ, Խնձորկին, Պաշվաք եւ Հոգեաց վանք կոչուած չորս մայր եկեղեցիները եւ 1973ին հրատարակած է իր ուսումնասիրութիւնը՝ իտալերէն եւ անգլերէն:

Ասոր մէջ մեզի հետաքրքրողը Խնձորկին եկեղեցիին հարաւ - արեւելեան պատին վրայ ամրացուած երկու խաչքարերը, որոնք, ըստ հեղինակին, կը պատկանին Ե.—Զ. դարերուն: Առաջին խաչքարին խաչանշանը հաւասար ձեւի է եւ ամրացուած է պատուանդանի մը վրայ, որուն երկու կողմերը քանդակուած են մէկական փոքր խաչեր: Ամէն մէկ խաչին թեւերուն տակ կը բարձրանան ցորենի մէկական հասկ, իսկ թեւերուն վրայ առկախ՝ զոյգ ողկուզաձեւեր: Հետաքրքրականն այն է, որ դեռ այդ վաղ ժամանակներէն սկսեալ կ'ուրուագծուին Թ.—Ժ. դարերուն վերջնական ձեւաւորում ստացած խաչքարերուն երկու հիմնական խորհրդանիշները՝ խաչին բունը պսակաձեւ պարուրող ցորենին հասկը, որ մեր բնորոշումով «խաչբուռ» է:

Սակայն ամէնէն աւելի հետաքրքրականը նոյն եկեղեցիին մէջ գետին տապալած խաչքերն է. ասիկա, իտալացի հնագէտին կարծիքով, կը պատկանի Ե.-Է. դարերուն: Այդ խաչքարին վրայ կան գլխաւոր խորհրդանշանները՝ խաչին բունը պսակող հասկին հիւսքը՝ խաչբուռը, իսկ թեւերուն վրայ առկախ՝ խաղողաձեւ քանդակը: Ասոնք հայ եկեղեցին կանոնական անօրինութեամբ դարերով կրկնուած են խաչքարերու յօրինումին մէջ՝ լայն ասպարէզ հանդիսանալով զարդաքանդակող մեր տաղանդա-

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ–Եօզուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկունն ի Մօպսուկրին:

Պէտք էր երթա՛լ հոն, Տօրոսին ծոցը, մերձենալու նախ իր առաջքներուն, քալելու իր ելեւէջներուն մէջ, իր ձորերը թափանցելու, իր գահավէժերը քերելու, մտնելու սուզուելու իր հռչակաւոր Կիրճին մէջ... իր կողերն ելլելու, դառնալու, իր անտառներն ու ապառաժներն ի վեր նայած, իր մթնոլորտը շնչած ատենդ՝ գլխուդ վերեւն աշուձախ իր անհաս վեհավայրերուն մերձաւորութիւնն, իր կատարներուն ներկայութիւնն զգալու: Անտառներն ու թուփերն ու անասուններն ստեղծող, ակերն ու գետերը սնեցնող ու քարավազները ջրվէժող, ձորերը, հեղեղատները պեղող, մարմանդներն արեւելող ու ծմակները ստուերածնող, գահաւանդները կախող ու սեպութիւնները ցցող, ժայռերը, քարերը, խիճերը գործող, լեռներն յարուցանող Երկրին, էից եւ իրաց երփներն ու երանգներն եւ ուժն ու հոգին մոգակերտող, նշոյլներն ու փաղփումներն ու ճաճանչումները վառող, վայրենաշու ձայներն ու շշունջները խօսեցնող, ձեւեր, կերպարաններ, դիմագծութիւններ ու յարմարութիւններ կազմող, դիրքեր, տեսակէտներ յօրինող, ու հիացակայքեր ընծայող, խաւխաւ անդրացած հեռաւորութիւններն ու անոնց անասելի հրապոյրն արտադրող, ձիներն ու մշտնջենի եղուրջները շնորհող, բարձունքներն եւ անոնց ներգործութիւնը, խորխորատներն ու անոնց ձգողութիւնն յղացող բիւրադիմի, բիւրազօր Բնութեան ուխտաւո՛ր անյագ եւ անխոնջ, պէտք էր որ այն Լեռներէն անցնէի. ու նոյնպէս՝ տոհմային կսկծալի կամ բերկրալի յիշատակներու, աշխարհի մէկ վսեմ անկիւնն ինքնագլուխ ամրացած ու տիրած եւ ստուգիւ բարգաւաճած՝ բայց նախանձոտ ու վայրագ յարձակումներու նշաւակ՝ յաւէտ արտաքոյ ակնդէտ ազգի մը խրոխտապանծ կամ դժբախտ կենաց հետքերուն, մշտամրմունջ վկայարաններուն պատահիլ յուսացող առուղեկան անցորդ՝ հարկ էր որ անցնէի Տօրոսէն:

Հրճուանքէ թրթռուն, կը դիտէի մեր լեռնական կառքին ելքը, միշտ դէպի հիւսիս, ստորոտներն ի վեր անհուն լեռնալօտուոյն, հետզհետէ հեռանալով ու բարձրանալով լայնատարած դաշտերէն: Երկարատեւ գնացքէ մը վերջը կը գտնուէինք կարմրահողուտ ու ոլորուն պալիկերի մը վրայ, — Գզըլ-Եօզուշը, մեր ետին փռուած տարածութեան տիրող, եւ ուրկէ կարելի էր միակտուր տեսողութեամբ մը ընդգրկել Զուգուր-Օվայի՝ անուանի Խորադաշտին արեւմտեան ու հարաւային ակիզբը, Սարոսի (Սեհան) եւ Կիւդնոսի (Թարսուս-Չայ) կամ ինչ որ նոյն է՝ Ատանայի ու Տարսոնի միջեւ: Հորիզոնին մէջ դէպի ծով անյայտացած, — իսկ աջ ու ձախ՝ Տօրոսի կողմուրներուն եւեւ անհետ, — մեր ոտքերուն տակ կապոյտ դաշտը խաղաղասփիւռ կը հեռարձակուէր: Համատարած ծաւի գօտիրչի մը հարաւի մարգարտագոյն աղուալոյս տարտամութիւններէն մինչեւ լուսազիծ ամպիկներու եւ ամպերու փաղփողուն երկնափիթիթ ամբոխ մը՝ կը քաղցրացնէր միջօրէին պայծառութիւնն, ու դաշտը եւ հեռաւոր ծովը կ'ընդխառնէր, կը շփոթէր, եւ կը յօրինէր անսահման աղօտութիւն մը՝ հեռաստղ ինչպէս անջրպետին նոյնքան ժամանակին մէջ:

Ալէյեան դաշտն էր. ամենաբեղուն գետին, որ դարերէ ի վեր շարունակ իմ՝ շնութեան՝ անընդհատ կ'աւելնայ դէպի ծով. այնպէս որ, եթէ անհետ ծովուն առջեւ անորոշնալով անհունացած դաշտավերին այս տեսարանն ըստ պատմութեան համայնապատկեր մըն էր անցեալի՝ ապագայի ալ տեսիլ մըն էր ըստ գիտութեան, համեմատ նաեւ այն պատգամին որ կ'ըսէր թէ Պիւռամոս՝ (Ջահան Գետ) դարէ դար ծովեզերքն աւելցնելով՝ օր մը պիտի հասնի Կիպրոսին: Սիկը, զոր Տօրոսի գետերը կը սփռեն հոն, լերանց կաւային սիլիկատներէն, խարտեաշ աւազէն, մուղա ու խաժ բուսահողէն կազմուած ու ստատիկ կատարներուն հալքերէն՝ կը դառնայ հոն կարծր ոսկեգոյն ցորենահատիկներն ու մարգարտային բըրինձը, վիրխտեայ բանջարներուն ու ճերմակ բամբակին կը վերածուի: Երկնային լեռներուն մէկ բարիքն է դաշտը. եւ Կիլիկեանը մին է մեծագոյն բարիքներէն որ իջնեն երբեք սրբազան բարձունքներէ:

Աշխարհի ամէնէն նախանձելի վայրերէն մին կը դիտէինք. Դաշտային Կիլիկիան, զոր Տօրոսէն կ'ընծայեբերեն երբեակ գետերը, Կիւդնոսը, Սարոսը, Ջահանը՝ ինչպէս Եգիպտոս «ընծան» էր Նեղոսի:

ԻՆՏՐԱ

(Տիրան Չրաքեան)

(Շար. - 2)

ուր վարպետներուն համար, որպէսզի մանուածոյ նորանոր ստեղծագործութիւններով արտայայտեն նուիրական խորհրդանշանները։ Զիրար չեն ընդօրինակած, ինչ որ մեր խաչքարերուն արուեստին բարձր արժանիքը ցոյց կուտան։

Նորագիւտ այդ խաչքարը օժտուած է նաեւ մանուածոյ զոյգ եզերազարդերով, այնպէս որ արուեստի տեսակէտէն զայն կարելի է գերադանց նկատել, բաղդատմամբ Թ.-ԺԲ. դարերու քանի մը խաչքարերուն (ինչպէս Ներքին Թալինի, Կեչառիսի, Եղեգնաձորի, Հաւուց Թառի վանքին խաչքարերը)։

Շատ աւելի հին ժամանակի խաչաքանդակի նմոյշ մըն է Աւանի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին ապսիտի որմնասիւնին խոյակին խաչանշանը։ Ասիկա մենք պատճէնահանած ենք Իտալացի հնագէտ Ֆըրանչեսքօ Կանտոլֆոյի հրատարակած հատորէն, եւ ըստ հեղինակին, կը պատկանի Դ.-Ե. դարերուն։ Այդ, ըստ երեւոյթին, անշուք խաչանշանը պարուրուած է երիզով մը, որուն երկու ծայրերը իբր զանգուածեղ ծոպեր, դէպի վեր դարձած են։ Իտալացի հնագէտը այդ զարդը նմանցուցած է Սասանեան արքաներու Թագակապ ժապաւէնին, նոյնպէս ծոպաւոր եւ օղածուփ։

Իտալացի հնագէտը, որ մեր ճարտարապետական յուշարձանները ուսումնասիրելու ժամանակ բարեխիղճ ձեւով վկայակոչած է տուեալ ժամանակաշրջանի մեր պատմագիրները, այդ խաչաքանդակին պարագային անշուշտ պիտի զլանար այդպիսի օտարոտի նմանութիւն մը տեսնելէ, եթէ ծանօթ ըլլար նաեւ հայկ. խաչքարերուն յատուկ այն քանի մը կանոնական խորհրդանշաններուն, որոնք դարերով կրկնուած են՝ անցնելով կատարելագործման երկար ճամբայ։ Ուստի, մեր կարծիքով ասիկա պատահական ձեւով յօրինուած զարդ մը չէ, այլ պարզապէս խաչբուսին ամէնէն նախնական ձեւը՝ ցորենի հասկ մը։

Մինչեւ այժմ շատեր գրած են մեր խաչքարերու մասին, սակայն գրեթէ ոչ ոք լրջօրէն զբաղած է դարերով կրկնուած այդ, ըստ երեւոյթին, կանոնական խորհրդանշաններու մեկնաբանութեամբ։ Թորոս Թորամանեան բաւականացած է գրելով՝ «Խաչքարերու վրայ քանդակուած խաչերուն ներքեւ առանց բացառութեան քանդակուած են խորհրդաւոր թեւեր, դէպի վեր դարձած խաչին երկու կողմը. այս շրջանէն (չորրորդ վերածնունդ), կարծէք կորսնցուցած իր նախկին խորհրդաւոր նշանակութիւնը, փոխուած է բարդ քանդակագործութեան հազիւ իր նախկին ձեւը յիշեցնող շրջագիծով մը»։ Իսկ ասոնց նշանակութեան եւ մեկնաբանութեան հարցով գրեթէ ոչ ոք լրջօրէն զբաղած է։

Մեր պանծալի խաչքարերու արուեստին մասին յաճախ հիացումով խօսուած է՝ նկատի առնելով միայն անոնց նրբակերտ մանուածոյ զարդաքանդակները, ինչ որ շատ մակերեսային եւ միակողմանի մօտեցում է։ Արդարեւ, արուեստի որեւէ գործ կը գնահատուի ձեւի եւ բովանդակութեան ներդաշնակ միասնութիւնը նկատի ունենալով։ Իսկ մեր խաչքարերը հարուստ են ոչ միայն ձեւի, այլ նաեւ բովանդակութեան տեսակէտէն։

Ա. Գ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԽՈՐՏԱԿԻՉ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Նոր պատերազմ մը տեղի կ'ունենայ այժմ Իսրայէլի մէջ, սակայն այս անգամ անոր բնոյթը տնտեսական է։ Ուսուցիչները, նաւամատոյցներու բեռնակիրները, տուրքերը հաւաքողները, պաշտպանութեան ճարտարարուեստի բանուորները եւ դեռ այլ ճիւղերու աշխատաւորներ գործադուլներ կը կատարեն «Ոչ ոք կ'ուզէ կորսնցնել իր բաժինը կարկանդակէն», գիտել կուտայ Ելմտական նախարարութեան պաշտօնատէրներէն մէկը։ Գործադուլները մեծ վնաս կը հասցնեն երկրին տնտեսութեան, որ արդէն միշտ կախում ունի արտաքին օժանդակութենէն։ Երկրին պիւտճէին 40 տոկոսը յատկացուած է պաշտպանութեան, ինչ որ ծանր բեռ մըն է Իսրայէլի համար։ Ասկէ զատ աշխարհի տնտեսական տագնապը, Արաբներու պոյքոթը, ինչպէս նաեւ այլ դըրդապատճառներ ծանր կը կշռեն տնտեսութեան վրայ։ Պատերազմի ժամանակ Իսրայէլացիք մեծ զոհողութիւններ կ'ընեն ի նպաստ իրենց երկրին, սակայն ներկայիս ընթացք չեն տար կառավարութեան կոչերուն՝ աւելի աշխատիլ, նուազ սպառել։

Իսրայէլի ելմուտքի բացը յառաջիկայ տարի չորս միլիառ տոլարի պիտի հասնի։ Այս տարի 3·700·000·000 է։

Շատեր տուրքերու յաւելում մը կը նախատեսեն։ Արդէն Իսրայէլի ազգային պիւտճէին 46 առ հարիւրը տուրքերով կ'ապահովուի եւ Իսրայէլացիք կը նկատուին աշխարհի ամէնէն ծանր տուրք վճարողները։

Տնտեսական տագնապին հետեւանքով արտագաղթողներու թիւը կ'աւելնայ, իսկ ներգաղթողներունը կը նուազի։ Այսպէս 1973ին 11·000 հոգի մեկնած էր երկրէն, իսկ տարի մը ետք՝ 24·000։ Միւս կողմէ ներգաղթողներու թիւը որ 1973ին 55·000ի հասած էր, 1974ին՝ 32·000ի իջած էր։ Այս տարուան թիւը կրնայ 18·000ի հասնիլ։

Շատեր կը մտածեն, թէ արտագաղթի հոսանք մը ծայր պիտի տայ։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի «Մաշտոց» դպրոցի շինութեան իրենց փոքր նպաստը բերած ըլլալու գոհունակութիւնը, ինչպէս նաեւ գեղարուեստական բացառիկ պահեր ապրած ըլլալու հաճոյքն ունեցան անկասկած, այն փոքրաթիւ հանդիսականները, որոնք, Դեկտեմբեր 12ին, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին, տեղ գրաւած էին Սալ տէ Ֆէթի մէջ։

Ներկայ էին Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Ալֆորվիլի երեսփոխան - քաղաքապետ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, որոնք կը հովանաւորէին երեկոյթը։

Կազմակերպիչներու անունով Աւետիս Դիւրճեան իր բացման կարճ խօսքին մէջ շնորհակալութիւն յայտնեց Փարիզի խորհրդային դեսպանատան Ա. քարտուղար Սահակեանի, որուն կարգադրութեամբ երգչուհի Լուսինէ Զաքարեան եւ երգիչ Ռաֆֆի Յովհաննիսեան իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէին երեկոյթին։

Հայաստանի ձայն - պատկերասփիւռի երգիչ Ռաֆֆի Յովհաննիսեանի երգացանկը կազմուած էր դասական եւ ժամանակակից երգերէ, ինչպէս, Կոմիտասի «Հոռովել»ն ու «Տըլէ եաման»ը, Դանիէլ Ղազարեանի «Լանջերը», Վաչէ Յովսէփեանի «Վերադարձիր»ը եւ դեռ հինգ - վեց այլ երգեր, բոլորն ալ գեղեցիկ։

Երգիչին ձայնը տիրապետող է, լայնահունչ, որուն կը միանայ, իբրեւ դրական յատկանիշ, յստակ առոգանութիւնը։ Երգերուն ելեւէջներն ու շեշտերը պարզօրէն ընդգծելով, առանց անտեղի ճիգերու, կը յաջողի ի յայտ բերել անոնց իւրայատուկ բոյրն ու գոյնը։ Ինքնավստահ՝ բեմին վրայ, լաւ մարզուած ձայնով գիտէ ունկնդիրները իր երգերուն հմայքին տակ պահել։

Լուսինէ Զաքարեանի երգացանկը ճոխ է, մնալով գրեթէ միշտ դասական՝ «Առաւօտ լուսոյ», «Անոյշ»ի երգը, «Կ'անձրեւէ տղաս», «Օրօր», «Քելէ-քելէ», «Կռունկ», «Հայաստան», «Ծիծեռնակ» եւայլն։

Ջինջ եւ հեզասահ վտակի մը տպաւորութիւնը կը թողու երգչուհիին ձայնը, այնքան հմայիչ եւ գողտրիկ։ Երգերը կը ներկայանան իրենց թրթռումներով, կարճ - երկար ելեւէջներով, զուսպ կըշռոյթով։ Այս ձեւով իւրաքանչիւր երգ կը գտնէ իր հարազատ ոգին, նկարագիրը՝ պարզ եւ բիւրեղ միաժամանակ։

Դաշնակահարուհի Մարինա Ցարութիւնեան շատ յաջող եւ վարժ ընկերակցութիւն մը ապահովեց երգիչին եւ երգչուհիին։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՐԲԵՐ ԵՐԹՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Ամէն օր Հայաստանի օդակայաններէն, երկաթուղիի կայարաններէն, փոխադրակառքերու կայաններէ տասնեակ հազարաւոր թոն բեռ եւ հարիւր հազարաւոր ճամբորդ կը տեղափոխուին Հանրապետութեան եւ Խորհրդային Միութեան զանազան քաղաքներն ու շրջանները։ Միայն Նոյեմբեր 25ի օրը Հայաստանի մէջ փոխադրակառքերով 740·000 հոգի ճամբորդած է, իսկ օդանաւերով՝ 2·493 հոգի։

Այդ օրը երկաթուղիով Հայաստանի սահմաններէն դուրս ղրկուեցան 40 կառաշարք «Երազ» ինքնաշարժ, 60 կառաշարք ճակնդեղ։ Վրաստանի եւ Ադրբեջանի կրաղիսի գործատուները ղրկուեցան 48 կառաշարք պեմզա։ Խորհրդային Միութեան տարբեր վայրերը ուղարկուեցան հարիւրաւոր թոն շինանիւթ, մեքենաներ, խմիչքներ։

Մէկ օրուան մէջ 45·000 թոն ապրանք բեռցուած է։

Նոյն օրը մայրաքաղաքէն ճամբայ ելած վեց գնացքներ Հանրապետութեան եւ Խորհրդային Միութեան զանազան քաղաքները տարին 3000 ճամբորդներ, այդքան մըն ալ ժամանեց Երեւան։

×

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ամերիկահայ Նկարիչներու Միութեան նախագահը՝ Ռիչըրտ (Հրաչ) Թաշճեան նկարիչ Մինաս Աւետիսեանի արուեստին մասին դասախօսութիւններ տուած է Պոսթընի, Տիթրոյթի եւ Շիքակոյի մէջ, հայ եւ օտար արուեստասէրներու առջեւ։ Դասախօսութիւններու ընթացքին ցուցադրուած են նկարիչին կարգ մը գունաւոր նկարներուն լուսապատկերները։

Միութիւնը հիմնուած է երեք տարի առաջ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ODYSSEE D'UN ENFANT ARMENIEN

par *Khorène Margossian*

Editions La Pensée Universelle
Paris 1975

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ը.

Վան, 30 Նոյեմբեր 1910

Նոքա մեկնեցան լարուած դրութեան մէջ։ Յետոյ իմացանք որ երկու օր ետքը կը դիմեն աշխատանոց գործի սկսելու որոշմադրութեամբ եւ ահա՛ փակ կը գըտնեն ջուլհակի գործատան դուռը։ Մի՞թէ իր կողմէ Մակար Մրկոեան լոք աութ հռչակած էր բանուորուհիներու դէմ։ Ո՛չ բնաւ։ Այլ պատահեր էր մի ուրիշ խիստ յատկանշական դէպք։

Այն Թուրք բէկը որ իր զաւակի ամուսնութեան առթիւ ապսպրանքներ էր ըրեր գործարատիրոջ, տեսնելով թէ որոշուած պայմանաժամին սա գործերը կարող չէ եղած յանձնել, բողոքեր եւ յայտարարեր է որ այլեւս բնաւ չընդունիր որեւէ ապըսպրանք եւ թէ կը մերժէ որեւէ փող վճարել։

Բէկի այս արդարացի որոշումը հասեր է այն վաշխառուի ականջին որ փոխ տըւած էր Մակարի, յոյս դնելով անոր պատրաստած գործին վրայ եւ նա անմիջապէս կառավարութեան միջոցով արգելքի տակ առեր է, իր պահանջքին փոխարէն, ջուլհակի աշխատանոցը եւ հոն գտնուող գործիքները։

Այսպէս ուրեմն՝ անխիղճ քափիթալիսթը ինքն իր կարգին զոհ է դարձեր մի ուրիշ ա՛լ աւելի անխիղճ քափիթալիսթի ձեռք։

Մակարի կացութիւնը այնչափ վատթարացաւ որ նա այժմ ստիպուած է երեք դրուշ օրականով աշխատիլ մի ուրիշի ջուլհականոցը, իբրեւ պարզ գործաւոր։

Ընկերական ու դասակարգային ապագայ մեծ կատակլիզմայի մի մանրանկարը կարելի է համարել այս երեւոյթը։

Գալով գործադուլ ընող բանուորուհիներուն՝ ափսոս որ նոքա չկրցան բաւարարութիւն ստանալ։ Իրենցմէ մի քանիսը հազիւ կարողացան ուրիշ գործարաններու մէջ գործ գտնել օրական մէկ ղրուշով՝ ինչ որ տեղական ապրուստի պայմաններու հետ բաղդատմամբ բաւականաչափ միջոց է ապրելու։ Մի քանիսը հեռացան քաղաքէն, մօտակայ գիւղերու մէջ աշխատանք գտնելու յոյսով։ Իսկ մէկ քանին դեռ պարապ կը պտըտին։

Այս վերջինները մեզ շատ նեղութիւն կը պատճառեն։ Գրեթէ ամէն օր կուգան մեզ մօտ եւ իրենց անգործութեան ու թշուառութեան պատճառը մեզ կը համարին։

Ի զո՜ւր ես եւ ընկեր Սարաֆունի կը ջանանք Կարլ Մարքսէն, Պակունինէն, Կրապոթկինէն, Հէկէլէն, Լասալէն, Պէպէլէն փաստացի օրինակներ բերել ապացուցանելու համար թէ՝ իրենց թշուառութեան եւ անգործութեան պատճառը պէտք է փնտռել ընկերային արդի կազմին մէջ, քափիթալիզմի բռնակալութեան եւ տիրող փոքրամասն տարրերու դարաւոր կեղեքումին մէջ եւ թէ ներկայ դրութիւնը ջնջելու միակ միջոցն է բոլոր աշխարհի գործաւորներու ընդհանուր միութիւնը բոլոր աշխարհի գործարանատէրերուն դէմ։

— Հիմակուան մեր վիճակին ճար մը մտածեցէ՛ք, կը կրկնեն այդ կիները ամէն անգամ որ իրենց կը բացատրենք ընկերվարական սկզբունքները, որոնցմէ կախուած է իրենց փրկութիւնը։

Տեսնելով որ միջոց չկայ իրենց ձեռքէն ազատելու, ընկեր Սարաֆունի, մի քանի օր առաջ, երբ կրկին եկան մեր մօտ, հետեւեալ վճռական պատասխանը տուաւ.

— Մենք բացարձակապէս ոչինչ կըրնանք ընել ձեզ համար, միայն կ'աշխատինք ձեզ մտցնել Միջազգային Գործաւորական Ընկերակցութեան Քալիֆորնիայի մասնաճիւղին մէջ, ուր մեր ընկերները կը գտնուին, իբրեւ պատուոյ անդամակցուհի։

— Բայց ի՞նչ օգուտ պիտի քաղենք այդ անդամակցութենէն, հարցուցին բանուորուհիները մի քիչ սիրտ առած։

(Շար.)

Օրիորդ Շուշանիկ Տէօլէնեան, Պ. Պ. Կարօ եւ Յակոբ Երանեան, այրի Տիկին Զարուհի Երանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աննա Երանեան եւ զաւակները, Տիկին Ռընէ Ռեյնիէ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէռ Ռեյնիէ, Պ. Հ. Պաղտասարեան եւ համայն բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, սանին եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԻՍ ՏԷՕԼԷՆԵԱՆԻ
(Պարտիզակցի)

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Դեկտ. 12ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ Դեկտ. 19ին, ժամը 14.15ին Պանեոյի Սէն–Հերմելանտ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Քոմինալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հաղորդ. միջոց.— Փորտ տ'Օռլէանէն 128 թիւ օթոպիւսը առնել եւ իջնել Փլաս Տանփիէռ:

Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, Mº Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
présente
deux soirées dansantes, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

NOEL
24 DECEMBRE à partir de 22 heures
avec les chanteurs guitaristes
FERDI LUDOVIC

St SYLVESTRE
31 DECEMBRE à partir de 22 heures
même ambiance et
exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գ. Մոստիչեան եւ զաւակները (Սան–Փաւլօ), Տէր եւ Տիկին Գարնօ Գ. Մոստիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գ. Մոստիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիրան Գ. Մոստիչեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Դեկտ. 21) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՓԵՐՈՒԶ Գ. ՄՈՍՏՉԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին ինչպէս նաեւ իրենց հօր՝

ԳԷՈՐԳ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Իր զաւակները՝
Տիկիններ Էրնա, Արաքսի եւ Պ. Արմիկ Ջամալեան,
Իր թոռները՝
Սեդա եւ Էվլիթա,
Իր ծոռները՝
Թալի, Տիգրան, Սեդրիկ
Կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 12.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Մեսրոպ Տէր–Գրիգորեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները, Տէր եւ Տիկին Ղազար Տէր–Գրիգորեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Պուա Քոլոմպ), այրի Տիկին Մանուկեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Անիէռ), Պապիկեան ընտանիքը (Անիէռ), այրի Տիկին Հայկանոյշ Տէր–Գրիգորեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), այրի Տիկին Սալվարմէնեան, Տէր–Գրիգորեան, Ինգլիզեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Նիզարմենեան Ղարամուրատեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), Սարգիս Ասլանեան, զաւակներն ու թոռները (Երեւան), այրի Տիկին Սիրոյշ Բաղդասարեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), Գասպար Աւետիսեան ընտանիք, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ղուկասեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Թիֆլիս), Տէր եւ Տիկին Թրընդալ Յովսէփ, զաւակները, թոռներն ու ծոռները (Պաթում), ինչպէս նաեւ Ղարամուրատեան ընտանիքը, Պաղտասար, Գուրգէն, Միքայէլ իրենց զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով (Երեւան) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՏԷՐ–ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Դեկտ. 21ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ Սալնաձորի նահանգի համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի առաւօտ (Դեկտ. 21) ժամը 11ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, Ավընիւ Պուրկէն, ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին:

Այս առթիւ, կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաները եւ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

Հոգեհանգիստէն ետք Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ մը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերական ընդհ. ժողովը Կիրակի (Դեկտեմբեր 21) ժամը 15ին, դպրոցի սրահը: Օրակարգ՝ զեկուցում Շրջ. Ժողովի մասին, մասնաճիւղի գործունէութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
նախաձեռնութեամբ
ԲԱՑՈՒՄՆԱԳՈՅՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ [illegible]
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ
118, Քուրսէլ փողոց — Փարիզ 17րդ
Շաբաթ, Դեկտ. 20, ժամը 20.30ին
Նկարչուհի ՎԱՎԱ ՍԱՐԳԻՍ
կը ներկայացնէ
Մեծատաղանդ նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի կեանքի երեք շրջաններու արուեստին գործունէութիւնը
(Տիպօններու ցուցադրութիւն)
Կը ցուցադրուին նաեւ 2 ժապաւէն՝
— Վավա Սարգիսի վերջին ցուցահանդէսը Երեւանի մէջ
— Նկարչուհիին կեանքին նուիրուած ժապաւէն մը՝ պատրաստուած Քոլոմպիայի համալսարանին կողմէ:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ իր կազմակերպած ճաշ – խնջոյքը, Չորեքշաբթի Դեկտ. 24, երեկոյեան ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ, Փալէ տը լա Ֆուար, Ավընիւ տը լա Մարն, Վալանս:

Ջերմութեամբ վերակենդանացնող «Կռունկ» նուագախումբին եւ ԺԱՔ ՔՈԺԱՅի ու իր կիթառի մասնակցութեամբ:

Հարազատ Խարբերդցի եւ հաճելի մթնոլորտի մէջ:

Հայկ. ժողովրդական պարեր եւ ֆրանսական պարահանդէս:

Բոլոր հայրենակիցները հրաւիրուած են այս երեկոյթին:

Մուտք 65 փր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Տիկին Փասմանեանի մահուան տխուր առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Վահէ Զիլինկիրեան 200 Ֆր., Տիկիններ Աճէմեան եւ Զաքրճեան 50ական Ֆր.:

ՑԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը յարգանքի երեկոյթ մը կազմակերպած է, եկեղեցւոյ երէց քահանաներէն Տէր Թորգոմ քահանայ Փոսթէքեանի, եւ վաստակաւոր կրթական մշակ Օր. Ստեփանեանի ի պատիւ Դեկտեմբեր 21 Կիրակի կէսօրէ յետոյ Ազգ. Տան մէջ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ պատուել զանոնք:

(Իրենց մեկնումին առիթով):

Դեկտեմբեր 20 Դեկտեմբեր 20
ՔՕՆՍԷՐԹԸ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Առաջնորդ Փարիզի)

ԿԷՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇ **ՊԻՒՖԷ**

Գեղարուեստական յայտագիր
իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն վարժարանի երգչախումբը, Թատերախումբն ու պարախումբը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԳԻՇԵՐ

NUITEE DANSANTE

animée par l'orchestre « SAYAT NOVA »
avec un concours primé de Katchari.
Organisée par le Théâtre d'Expression Arménienne et la Chorale « ACHOUR » de Lyon
Le Samedi 20 Décembre, Salle de l'Eglise Arménienne, 295 rue Boileau, Lyon

FNAIM *Membre O.R.P.I. Sud*

ETUDE RIVE GAUCHE

Adminstration de biens
Transaction Immobilière
Directeur Jacques TORANIAN
Cartes Professionnelles Too 69 Goo45
122, Boulevard Raspail, 75006 Paris
544-19-46 — 544-11-25
222-70-63 — 548-67-61

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տունը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Կիրակի Դեկտ. 21, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր–ընկերուհիները Շաբաթ Դեկտ. 20, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Գ. Իփէքեան ակումբը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Հայ ուսանողական տունը կը հրաւիրէ բոլոր երիտասարդ – երիտասարդուհիները հաճելի ժամանցի մը Դեկտ. 20, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն սկսեալ

Maison Arménienne Marie-Nubar
57, Bld. Jourdan — Paris (14e)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Մանուկներու օրը, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Կապ. Խաչի մասնաճիւղին, Դեկտ. 21 Կիրակի ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահը մէջ, 295 Ռիւ Պուալօ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար տեղւոյն դպրոցի աշակերտներուն կողմէ եւ Կաղանդ պապան իր նուէրներով:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Մօրիսի դպրոցի տօնածառը Դեկտ. 21 կէսօրէ վերջ ժամը 3էն սկսեալ Սէն–Մօրիսի կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Կաղանդ պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով:

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Երգ, պար, արտասանութիւն:

ՅԱԿՈԲ – ԳՐԻԳՈՐ

պիտի ստորագրէ իր գիրքը՝
« Les Arméniens connus et inconnus »
ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏ. 20 ժամը 16էն սկսեալ
ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

9, rue de Trévise — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
19
VENDREDI
19 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.468
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.468

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ

——— Օ ———

Դարաւոր անապահովութեան մէջ, ցրուումի ենթակայ, հաւաքական կրթութեան եւ զարգացման հնարաւորութենէ զուրկ՝ հայ ժողովուրդը ճակատագրօրէն մատնուած է ընկերային այն տեսաւութեան, որուն մէջ կ'ապրին նկատելի զանգուածներ:

Հեռաւոր անցեալէն մինչեւ այսօր աշխարհակալ ուժերու հետ շփման մէջ, հիմնովին տարբեր ու յաճախ հակադիր ըմբռնումներով ապրող ազգերու դրկից բնակա՛ն էր որ ենթարկուէինք խորթ բարքերու, անհաշտ գաղափարաբանութեանց եւ իրերամերժ ձգտումներու ազդեցութեան:

Անմխաբանութիւն, վրձասիրութիւն, սուր տարակարծութիւններ, ու մանաւանդ հաւաքական գործի անընդունակութիւն՝ Հայուն ազգային խառնուածքին պէտք չէ վերագրել միայն, այլ բացատրել աշխարհաքաղաքական այն պայմաններուն, որոնց ենթակայ եղած են բնաշխարհի եւ տարաշխարհի իր թեւերը:

Երբեմն նեղմտութեան հասնող պահպանողականութիւն, յաճախ այլամերժութեան յանգող ինքնահաւանութիւն, բայց մանաւանդ աւանդապաշտութիւնը մինչեւ յամառ ու քարացած նախապաշարում տանելու տրամադրութիւն, — մեզի յատուկ հասարակաց թերութիւններ են, բայց կարեւոր չափով հետեւանք՝ արտաքին եւ յարաբերական ազդակներուն:

Իբրեւ ազգ եւ իբրեւ մարդկային ընկերութիւն ի՞նչպէս կրնայինք բնականոն զարգացում ու վերելք արձանագրել՝ երբ Հայութիւնը փիզիքական միութիւն մը չէր, ու կ'ապրէր քառասուն ափերու վրայ, քառասուն ծաղի տակ...

Քննադատութեան շատ նախնական, խոպան ըմբռնում մը ունեցած ենք առհասարակ: Աւելի խծբծանք, բոլ-բռաւ, չհաւնելու եւ բամբասելու մարմաջ՝ քան ըմբռնելու, վերլուծելու, տուեալ որեւէ գործ կամ արարք դրական ու բացասական իր կողմերով ներկայացնելու փորձ: Մինչեւ այսօր ալ չենք հասած քննարկումի եւ դատումի (այսինքն՝ քննադատութեան) այն որակին, զոր կը պարտադրէ քսաներորդ դարավերջի կեանքը՝ մտաւոր եւ գիտական իր յառաջընթացով:

Հոս, ա՛յս մարզին մէջ ալ մենք զոհն ենք մեզի վերապահուած կեանքին ու պայմաններուն:

Կ'ըսենք այս բոլորը, դիտել տալու համար թէ մեր ժողովուրդի անհանդուրժողութիւնը՝ հանդէպ նոր գաղափարներու, յեղաշրջական եւ յեղափոխական շարժումներու, քննադատութեան եւ հատու խօսքի, հետեւանք են դարերու ընթացքին սերունդէ սերունդ փոխանցուող նեղմտութեանց, անհաւասար զարգացումի, ծայրայեղ զգացականութեան՝ հետեւաբար սխալ ըմբռնուած արժանապատուութեան ու ընկերային դաստիարակութեան պակասի:

Ստեփան Ոսկան, որուն դառնութիւնները՝ Հայութեան հանդէպ՝ խորհրդածութեանց մեկնակէտ դարձուցած ենք տենէ մը ի վեր, միակը չէր անտարբերութեան առարկայ կամ ժողովրդային ընդհանուր հալածանքի ենթակայ: 1840–1870ական թուականներու մտաւորական ընտրանին, արեւմտեան թէ արեւելեան ճակատներու վրայ, առաւել կամ նուազ չափով նոյն վերաբերումին առարկայ եղած են.

անջրպետ մը գոյութիւն ունեցած է ՄՏՔԻ – ԳՐՉԻ ՄԱՐԴՈՑ ու ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԶԱՆԳՈՒԱԾՆԵՐՈՒ միջեւ:

1850ական թուականներուն յանուն դարձ է, որովհետեւ մտաւոր ու հոգեկան պատրաստութեան տեսակէտով հսկայ մտքի ազատութեան պայքարող Ստեփան Ոսկան՝ «կրօնամոլ սեւ ոգիի եւ տեսակ մը Հայերու» բռնութեան մասին կը խօսի, «իմաստակներու սուտումուտ գովեստը եւ անամօթ շողոքորթութիւնը» կը ձաղկէ. եւ երբ կը տեսնէ որ «ամէնքը ապերախտ կը գտնուին իրեն հանդէպ» եւ ոչինչ կը փոխուի կեանքի մէջ՝ «ՈՒԽՏԵՑԻ, ԱՏԵԼ, ԻՆՉ ՈՐ ՍԻՐԱԾ ԷԻ» կ'ըսէ, ու կը հեռանայ հայկական բեմէն:

Նախ կը հրատարակէ «Արեւելք»ը, յետոյ՝ «Արեւմուտք»ը. կը տոկայ բոլոր դժուարութեանց, մինչեւ 1865: Բայց երբ կը հաստատէ անզօրութիւնը մտքի ազատութեան իր պայքարին, վերջնապէս կը լքէ դիրքերը ու կ'ապաւինի օտարին. — Ամբողջ 34 տարի, անխափան կը հրատարակէ «Լա Ռէֆորմ» (Բարեկարգութիւն) ֆրանսերէն թերթը ու 1898ին կ'ըսէ բանաստեղծ Ռուբէն Որբերեանին.

— Երեսունհինգ տարիէ ի վեր հայերէն բառ մը գրած չեմ, ոտանաւոր կարգ մը տպանագիրներէն զատ. ամէնքը ապերախտ գտնուեցան ու ես, զզուած բոլորէն, ուխտեցի ատել՝ ինչ որ սիրած էի անցեալի մէջ: Իմ ցեղակիցներս զիս անօթի թողուցին, ես ալ սկսայ ֆրանսերէն գրել, հացս օտարներէն շահիլ»:

Հարց պէտք է դնել հիմա.

Ստեփան Ոսկանի «զզուանք»ին բուն աղբիւրը, իսկական պատճառը ո՞վ է, ի՞նչ է:

Քաջ հրապարակագիրը կրցա՞ւ «ատել» իսկապէս ա՛յն՝ ինչ որ սիրած էր անցեալի մէջ,

«Հաց շահելու» միջավայրին էութիւնն ու կարեւորութիւնը ի՛նչ չափով ու ի՛նչ իմաստով ըմբռնուած է մեր ժողովուրդին կողմէ՝ 1850ական թէ 1950ական թուականներուն,

Եւ վերջապէս, — Ստեփան Ոսկա՞նը դատապարտել թէ հայ իրականութեան մասին ողբալ՝ երբ ան ձեռնթափ կը դառնայ Հայութեան հանրային կեանքի բեմերուն վրայ ու կը դիմէ «օտարներուն», ինչպէս ինք կ'ըսէ:

Պիտի փորձենք հպանցիկ այս քանի մը կէտերուն անդրադառնալ, նախ անցեալ, ապա մեր դարու ընկերային խոցերը աւելի մօտիկէն ճանչնալու, մինչեւ ներկայ մեզ ազգովին վիրաւոր պահող կարգ մը երեւոյթներ եւ իրողութիւններ պարզելու համար:

Օգուտ չունենայ հաւանօրէն, — սակայն առնուազն լուսաբանէ մեզ՝ մեր ինքնաճանաչումի ճիգերուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐԸ ՊԱՐՊԵՑԻՆ ԲԱՅՑ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ

——— Օ ———

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏ

Երեքշաբթի օրուան Օռիան – Լը Ժուռ իր առաջին էջը լեցուցած է դեսպանատուներու կոչերով — Դանիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Զուիցերիա, Պրազիլ կոչ կ'ընեն իրենց այն հպատակներուն, որոնք գործ չունին Լիբանան, մեկնիլ ամիջապէս: Դանիական դեսպանատունը պայմանաժամ կուտայ նոյնիսկ մինչեւ Դեկտ. 19, անկէ ետք դեսպանատունն իսկ կրնայ առժամապէս փակուիլ: Անկէ անդին կացութիւնը չի բարելաւուիր: Քարամէ եւ Շամուն համաձայնած են որ «արտակարգ միջոցներ» ձեռք առնեն կռիւները վերսկսելու պարագային: Քարամէ նոյնիսկ լաւատես է եւ կը գտնէ թէ «դրական եւ քաջալերական արդիւնքներ կան եղած դիմումներուն մէջ վերջնական հրադադարի մը համար»:

Ճիշդ է որ ապահովութեան ուժերը պարպած են մեծ պանդոկներն ու աշտարակները, որոնք իւրաքանչիւր կողմի բերդի վերածուած էին եւ մեծ պանդոկներու թաղը իր հանդարտութիւնը վերադարձած է: Սէն-Ժորժ, Ֆենիսիա (մահմետական – յառաջդիմական) եւ Հոլիտէ Ին (փաղանժ) պարպուած են եւ ապահովութեան ուժերը տեղ գրաւած, թէեւ փաղանժները տեղւոյն վրայ խումբ մը ձգած են կռիւներու վերսկսելու պարագային:

Օռիան – Լը Ժուռ կը հաղորդէ որ Պուրճ – Համուտի Թաղապետական Սթատին մօտ արձակազէններու կողմէ սպաննուած են Սարգիս Թանճրեան եւ Վարդան Շաքարեան:

Կատաղի կռիւներ տեղի ունեցած են հիւսիսային Լիբանան: Կացութիւնը գէշ է նաեւ Տրիպոլիս թէեւ լուրերն ալ քիչ են հեռաձայնային գիծերը կտրուած ըլլալով: Շատ բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են հոն, առջի գիշեր եւ 16 մեռեալի ու 45 վիրաւորի խօսք կայ: Կ'ըսուի նաեւ թէ ձախապաշտ քոմանտօն Իպրահիմ Ղալայինի անուն փանամական փոխադրանաւ մը գրաւած է եւ կը սպառնայ օդը հանել եթէ աշխատավարձքի անմիջական յաւելումներ չըլլան մերձաւոր քիմիական գործատան մը բանուորներուն:

Պէյրութի մէջ, Երեքշաբթի գիշերուան մահմետական Սինել գիւղին վրայ եղած յարձակումը լարած է մթնոլորտը: Ձախը Շամունի Ազատական Ազգ. կուսակցութեան վրայ կը թողու պատասխանատուութիւնը, բայց Շամուն կը հերքէ:

× Զորս օր է որ երեք գերմանացի քաղաքացիներ առեւանգուած են Աքքար, երբ սուրիական սահմանագլուխը անցած են:

× Ազատական Ազգ. կուսակցութիւնը (Շամուն) կը զգուշացնէ բնակչութիւնը որեւէ տեղափոխութեան առթիւ, քանի ամէն անգամ որ հանդարտութիւն կը տիրէ, կասկածելի տարրեր կ'օգտուին սպանութեանց եւ առեւանգումներու ձեռնարկելու համար, վերարծարծելու համար բախումները:

× Քոլոմպիայի, Էքուաթորի եւ Մեքսիքայի մէջ լիբանանցի գաղթականներ բուռն ցոյցեր ըրած են Լիբանանի կառավարութեան դէմ եւ հեռագիր մըն ալ ղրկած Վալտհայմի որպէսզի ՄԱԿի խաղաղութեան ուժերը միջամտեն:

×

Այս ամբողջին կողքին կայ այլ ողբերգութիւն մը, հայ ընտանիքներ, երիտասարդներ կը ձգեն Լիբանանը ու կը հասնին կամ Ֆրանսա կամ կը շարունակեն դէպի Աւստրալիա, Քանատա կամ Ամերիկա: Պարզ է որ Լիբանանի պարպուիլը Հայութենէ վնաս մըն է ազգային գետնի վրայ (թէեւ ոչ ոք գիտէ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղուան Լիբանանը) բայց եւ այնպէս ոչ ոք կրնայ արգիլել. ըլլալ այս նոր արտագաղթին մանաւանդ երբ մահու կենաց խնդիր է, եւ ոեւէ հայ երիտասարդի քիթին արիւնիլն իսկ վնաս է մեզի համար: Շատ դիւրին է Փարիզ նստած, եկող տղոց ըսել «տեղերնիդ գացէ՛ք» ինչպէս եկան վրդովումով մեզի պատմել լիբանանահայ երիտասարդներ, երբ ամէն օր տասնեակներով մարդ կը մեռնի Պէյրութի մէջ, գործ չկայ, դրամ չկայ: Ֆրանսահայութիւնը պարտի օգնել եկողներուն ինչպէս որ կրնայ, մաղթելով որ Լիբանանը հանդարտի եւ այս անբաղձալի արտագաղթերը առժամեայ բնոյթ ունենան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ս. ՉԻԼՈՅԵԱՆ ՄԵՌԱԾ

Երեւանի մէջ 35 տարեկանին մեռած է բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Սլաւիկ Չիլոյեան: Երեւանի պետական համալսարանին մէջ հետեւած է բանասիրական ճիւղի ռոման – գերման բաժնի դասընթացքներուն եւ ուսումնասիրած է հին ֆրանսերէնն ու լատիներէնը, որպէսզի բնագիրէն հայերէնի թարգմանէ «Ռոլանի Երգը»: Ծրագիրը իրագործած է: Այնուհետեւ Ս. Չիլոյեան թարգմանած է Ռասինի «Եսթեր» եւ «Անդրոմաքէ» չափածոյ ողբերգութիւնները, Վիքթոր Հիւկոյի, Ռեմպոյի, Ժաք Պրէլի եւ Պորիս Վիանի երգերն ու բանաստեղծութիւնները:

1971ին «Հայաստան» հրատարակչութիւնը Ս. Չիլոյեանի թարգմանութեամբ լոյս ընծայած է Պորիս Վիանի ստեղծագործութիւններու հաւաքածոն: Մահէն երկու շաբաթ առաջ կը պատրաստուէր թարգմանել Պուալոյի «Արուեստ քերթութեան»ը:

Քանի մը տողով

ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՐԱՒ ժողովին Պարսկաստան, Ալժերիա եւ Իրաք պատասխանելով Քիսինկէրի դիտել տուլին, թէ տնտեսական տագնապը յառաջ եկած է ճարտարարուեստականացած աշխարհին կողմէ եւ պահանջեցին, որ բնական աղբիւրներու գիները սահմանուին, որպէսզի պաշտպանուի թերաճ երկիրներու գնման կարողութիւնը: Քիսինկէր Հիւսիս–Հարաւ ժողովին, առջի օր, չեշտած էր, թէ քարիւղի նուազ բարձր գին մը պատճառ կրնայ դառնալ, որ տնտեսական վերականգնում մը արձանագրուի ամբողջ աշխարհի մէջ:

ՄԱՒՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ուժերը օրերէ ի վեր կը փորձեն գրաւել Լա Կուէրա քաղաքը, սպանական Սահրայի Բ. մեծ քաղաքը, որու տէր դարձած է Փոլիզարիօ Ազատագրական Ճակատը: Այս վերջինը սպանական Սահրայի անկախութիւնը կը պահանջէ եւ դէմ է, որ շրջանը երկուքի բաժնուելով մէկ մասը անցնի Մարոքի, իսկ միւս մասը Մաւրիտանիոյ գերիշխանութեան տակ: Փոլիզարիոյի զօրավիգ կը կենայ Ալժերիա:

ՎՐԻՊԱԿ

Լիբանանահայ աղէտեալներու Բ. ցանկին մէջ՝ նախորդ ցանկի (տես «Յառաջ» Դեկտ. 10) գումարը պէտք է ըլլայ 57.500 եւ ոչ՝ 57.930 որ Բ. ցանկի գումար է: Ընդհ. գումարը չի փոխուիր:

ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆՇՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ՆԱՐԵԿԻ ՎԱՆՔԸ՝ ՌՇՏՈՒՆԻՔԻ ՄԷՋ

Տասներորդ դարու կէսին՝ Վասպուրականի Ռշտունեաց գաւառին մէջ «բազմազարդ պաշտօնապայծառ երգեցողովք եւ գրական գիտողօք» դաստիարակչական մեր կեանքի հորիզոնին վրայ կը փայլի նորակերտ Նարեկայ վանքը՝ որուն հիմնադրութիւնը կը զուգադիպի Անանիա Ա. Մոկացի կաթողիկոսի գահակալութեան առաջին տարիներուն (946 – 968)։

Պատմիչ Ստեփան Ասողիկն է (Տարօնացի) որ կը վկայէ թէ երգեցողական – երաժշտական եւ գրականագիտական ուսման իր ճիւղերով անուանի եղած է այս դպրոցը՝ իր վանահայր Անանիա Նարեկացիով, զոր կը կոչէ «փիլիսոփայն մեծ»։(*)

Անանիա Նարեկացիի ուսուցչական գործունէութեան մասին կան նաեւ այլ վկայութիւններ, ինչպէս Գրիգոր Նարեկացիէն՝ որ, խօսելով իր ուսուցչին մասին, զայն կ'անուանէ «հոգեզարդ եւ մտավարժ փիլիսոփայ», իսկ ինքզինք՝ «յետին վարժապետաց եւ կրտսեր բանասիրաց»։ Պէտք է ենթադրել ուրեմն, որ Անանիա Նարեկացի գործած է ուսուցիչներու պատկառելի հոյլով մը եւ ունեցած է բազմաթիւ աշակերտներ, որոնց կարգին կը յիշատակուի նաեւ Ուխտանէս պատմիչը (ապրած՝ 972 – 992 թուականներուն. համաձայն Օրպէլեանի՝ «եպիսկոպոս Սեբաստիոյ». մեռած պէտք է ըլլայ 1000ական տարիներու սկզբնաւորութեան)։

Անանիա Նարեկացիի վախճանումէն ետք Նարեկայ վանքի տեսչութիւնն ու ուսումնապետութիւնը վարած պէտք է ըլլայ Գրիգոր Նարեկացի։ Մանուկ Աբեղեան, իր «Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն» գործի առաջին հատորին մէջ (էջ 521), Գրիգոր Նարեկացիի կեանքին ու գործին յատկացուցած յիսունի մօտ էջերու կարգին, այս առընչութեամբ կը գրէ.

— «Այդ ճգնաւորութեան եւ գիտնականութեան համար է անշուշտ որ նա կարգւում է, ըստ «Յայսմաւուրք»ի, Նարեկայ վանքում, վարժապետ միանձանց ի սուրբ վարս եւ յաստուածային գիտութիւնս։ Նա ինքն իրեն անուանում է յետին վարժապետաց եւ կրտսեր բանասիրաց։ Իր «Մատեան ողբերգութեան» գործի 61րդ (ՀԱ) բանին մէջ եւս համեստութեամբ ասում է. զայլս խրատեմ եւ ես ինքս անփորձ եմ, միշտ ուսանիմ եւ երբեք ի ճշմարտութիւն գիտութեան ոչ հասանեմ։ Ահա՛ մի կեանք, որ անցել է ամբողջ աղօթելով, յարաժամ կարդալով, միշտ ուսանելով եւ ուսուցանելով, խրատելով ուրիշներին եւ միաժամանակ բանահիւսելով»։

Ինչպէս կը պարզուի նաեւ Աբեղեանի հաստատումէն, Նարեկայ վանքը միջնադարեան կրօնապաշտական ոգիի եւ հոգեպաշտիկ ապրումներու ամէնէն եռուն շրջանին կը հիմնուի, երբ ճգնաւորական կեանքի մէջ հայ հոգեւորականութիւնը կը ձգտէր հիմնովին թօթափել աշխարհիկ կեանքի ապականութիւնները՝ պայքար հռչակելով մարմնի եւ մարմնեղէն ամէն բանի դէմ։ Միաբանական կեանքի ճամբով, եկեղեցականութիւնը կը խզէր իր կապերը արտաքին աշխարհի հետ, կը դառնար «հաւասարակեաց»՝ այսինքն սեփականութեան գաղափարին հակառակորդ, զրկանքի յանձնառու, սակաւապէտ։ Կը մերժէր հագուստը, կօշիկը, ամէն կարգի հանդերձանք՝ որ զարդ կ'ենթադրէր։ Քուրձ կը հագնէր, հասարակաց ճաշասեղանէն ետք ոչինչ կ'ուտէր, պահեցողութեան կ'ապաւինէր, անքուն կը մնար, որովհետեւ կը հաւատար որ հոգին կ'ազնուանայ տառապանքով։

Աբեղեան, միշտ հիմնուելով «Մատեան Ողբերգութեան»ի («Նարեկ») կարգ մը գլուխներէն մէջբերուած տողերու վրայ, կ'եզրակացնէ թէ «Գրիգոր՝ մկրտութեան անունով Արքուն, եղած է վարդապետ («ռաբբի»), եւ բացի «պետ վարժից» կամ վարժապետ կոչումից՝ յորջորջուել է նաեւ հսկող»։

Նարեկի դպրոցը իր գոյութիւնը պահած է մօտ վաթսուն տարի. Հայութեան ընծայած է բազմաթիւ անուանի աշակերտներ ու մեծ դեր ունեցած է 10րդ եւ 11րդ դարերու մշակութային – գրական մեր կեանքին մէջ։

Նարեկի դպրոցը կը նկատուի Վասպուրականի Ռշտունեաց գաւառի «առաջին անուանի դպրոցը», որուն նուիրուած իր էջերուն մէջ Արգար Մովսիսեան կը շեշտէ.

«Սրա օրինակով Ռշտունիքում՝ 10–15րդ դարերում ստեղծւում են մի շարք յայտնի դպրոցներ, որոնք աւանդաբար յաջորդել են միմեանց։ Միջնադարի Հայոց կրթութեան եւ գրչութեան մշտավառ ու ծխացող օջախներից մէկն է եղել Ռշտունիքը, յատկապէս Նարեկը, Խիզանը, եւ Խառաբաստը։ Միջնադարի Հայոց կուլտուրայի արժէքների զգալի մի մասը ստեղծուել է այս գաւառում»։

Յաջորդով կը փակենք Վասպուրականի դպրոցներուն նուիրուած այս քանի մը ակնարկները։

Մ. Թ.

(*) Մեր ակնարկներու ներկայ շարքի տարողութենէն դուրս է Անանիա Նարեկացիի եւ իր հռչակաւոր աշակերտին՝ Գրիգոր Նարեկացիի գրական գործերուն ներկայացումը։ Սակայն շրջանի կրօնական ոգիին, աշխարհայացքին եւ հոգեպաշտութեան ընդհանուր հոսանքին պիտի անդրադառնանք սեղմօրէն, պարզապէս վանական ու ճգնակեաց կեանքի մասին ընդհանուր գաղափար մը տալու համար։

Մ. Թ.

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԲԱՅՑ ՉՄՈՌՑՈՒՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

Օ

Գուրգէն Մխիթարեան

Չեմ յիշեր թէ ո՛վ էր, բայց տարիներ առաջ մէկը բռնեց օձիքէս՝ ու ըսաւ.

— Գարահիսարցիները գրաւեցին «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ը։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուցի։

— Մխիթարեանը՝ խմբագիր, Մերուժան Օզանեանը՝ Կ. Կ.ի քարտուղար, Արմէն Վահէն՝ մեքենայէն... Մինակ դո՛ւն դուրսն ես։ Եթէ դուն ալ հոն փոխադրուիս, պատկերը, գրաւումը կ'ամբողջանայ...

— «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ը դրամատուն ունի՞, հարցուցի։

— Չունի, չեմ կարծեր, ըսաւ։

Ուրեմն, ես չեմ երթար Պոսթըն։ Եթէ դրամատուն ունենար՝ կ'երթայի ու ձեռով մը այդ գործը ձեռք կը ձգէի... Ու եթէ դուն հոն այցի գայիր՝ քեզի նման ամբարիշտին առջեւ կը փակէի դուռը...

×

Հիմա, իմ յիշած երրորդութենէն միայն Արմէն Վահէն է որ կ'ապրի։ Միւսները, յաջորդաբար, խառնուած են հողին։

Արմէն Վահէն ես երկրէն չէի ճանչնար, բայց լաւ ծանօթ էի իր ընտանիքին, հօրը, եւ եղբայրներուն (կարծեմ երկու հատ)։ Անոնցմէ Տաճատը՝ մեր քաղաքի լուսանկարիչն էր։ Քիւրտիստան եղած տարիներուս, Թուրք աղջիկ մը, որ տեղեակ էր այս բանին, իր հօր ձին յաջող կերպով գծագրելուս համար, զիս (Տաճատ) կը կոչէր... Ռուսաստանի մէջ քանի մը տարի առաջ մեռնող եղբայրս, Լեւոնը, Զալուզճեաններու (Արմէն Վահէի մականունը) կաշեգինաց խանութին մէջ կօշկակարութիւն է ըրած։

Ես Արմէն Վահէին հանդիպեցայ Ամերիկայի մէջ, «գրող» դառնալէս շա՛տ վերջը (Պոսթընի մէջ)։ Ու ան լուսանկարներ հայթայթեց ինծի՝ երբ կը պատրաստուէի Շապին Գարահիսարի Հերոսամարտին նուիրուած հատորիս կազմութեան վրայ։

Օզանեան ու Մխիթարեան, երկուքն ալ, ուսուցչութիւն են ըրած ինծի։ Չեմ կրնար յիշել թէ (Աստուած իմ, այդ ո՛րքան առաջ էր) միաժամանա՞կ թէ ոչ յաջորդաբար...։ «Պարոն Գուրգէնը», որ նոր շրջանաւարտ եղած տեղւոյն Ս. Փրկչեան ազգային նախակրթարանէն (1907 – 1908) բարակուկ ու երկայնահասակ, անպեխ երիտասարդ մըն էր։ Մեզի բարոյախօսութեան դաս կուտար։ Կը յիշեմ զինքը, ամրան տաք օրերուն, վարժարանի խաղարան – պարտէզի երկու հովանոտ ու մեծղի թութի ծառերէն մէկուն տակ, մանչու մը կողմէ դասարանէն հոն փոխադրուած աթոռի մը վրայ նստած, կամ կարմիր հողին վրայ, ետ առաջ ճեմելով։

Մեր դասերը կուտայինք դասաժամու վերջաւորութեան՝ պարոնին կողմէ մեզի պատմուած պատմութիւնը մե՛ր բառերով պատմելով, եւ, պատումի վերջաւորութեան ճշդելով թէ պատմութեան տուած բարոյական դասը ի՛նչ էր...

— «Մենք այս պատմութենէն կը սորվինք որ»...

×

Մխիթարեան երկար չմնաց Գարահիսար։ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք անցաւ Պոլիս և հետեւեցաւ Կեդրոնական վարժարանի դասընթացքներուն։

1912ին աւարտած է այդ հաստատութիւնը եւ մինչեւ Համաշխարհային Ա. Պատերազմ ուսուցչութիւն ըրած Հայրիկեան վարժարանին մէջ։ Զօրակոչի ենթարկուելով Թրք. բանակին մէջ, ատեն մը կը ծառայէ որպէս հասարակ զինուոր ու թեթեւ գնդացիրի սպայ։ Կը փախչի։ Ուսուցչութիւն կ'ընէ Սկիւտարի Քարէ դպրոցին մէջ. քանի մը ամիս ալ՝ Կեդրոնական։ Օձիքը ձեռք կուտայ սակայն, ու դարձեալ կ'ուղղարկուի բանակ։

Զինադադարին, խմբագիրն է այնքան սիրելի «Ճակատամարտ»ին եւ միաժամանակ այցելու ուսուցիչ՝ Հինդլեան ու Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարաններուն։

1922ին կ'անցնի Եգիպտոս՝ ուր կը ձեռնարկէ «Նոր Շարժում» գրական պարբերականի հրատարակութեան։ Յետոյ, խմբագիր է «Յուսաբեր»ի՝ մինչեւ 1947ի վերջ։

1948ին եկաւ Ամերիկա։ Այն օրերուն ես կ'աշխատէի ամերիկեան լրագրի մը մէջ ու արձակուրդի օրերս Շաբաթը եւ Ուրբաթն էին։

Կիրակի օր մը, գործատեղիս եկան երկու անձեր, մէկը՝ իմ լաւ բարեկամս Յ. Խաչմանեանն էր, իսկ միւսը՝ որ գլխուս վերեւ կեցած քաղցրօրէն կը ժպտէր՝ ենթադրաբար անծանօթ մըն էր։

— Այս պարոնը ո՞վ է, հարցուց Խաչմանեան։

— Պարոն Գուրգէնն է, ըսի ու նետուեցայ վիզը։

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ–Եօզուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկունն ի Մօպսուկրին։

Բայց որքա՛ն տարմայարոյց մրցանակ նախանձընդդէմ ազգերու մէջ որ այս արդաւանդ երկիրը խլած են իրարու ձեռքէ. Խաղդիք՝ սկզբնական կիլիկեցիներէն, Եգիպտոս եւ Ասորեստան՝ Խաղդիներէն, Հռոմէացիք՝ Յոյներէն որ Աղեքսանդրի եւ իրա յաջորդներուն հելլէն իշխանութենէն շատ առաջ՝ 6րդ դարուն (Ն. Ք.) մինչեւ այս ծովեզերքներն եկած էին։ Խալիֆայիք՝ Սուրին Կայսրութենէն, Ռուբինեանք՝ դարձեալ Կոստանդնուպոլսէն, եւ Խաչակիրք, Արաբք, Յոյնք ու Մեմլուքներն՝ Հայոց ձեռքէն, ու վերջապէս Օսմանեանք՝ Ֆաթիհի եւ յաջորդներուն կախնելով՝ իսկ ուրիշ անգամ մը՝ (1840) Մեհմէտ – Ալիի գլխումով՝ նորէն Եգիպտոսէն որ հիդրայօրէն նայած է միշտ դէպի հիւսիս՝ եւ յաւիտենական ցանկացողն եղած է բոլորովին իւրանման այս երկրին։ Ափսո՛ս, Ռուբէնի Թոռնորդւոյն՝ «Պարոն Լեւոն»ի եռանդուն յանդգնութիւնը, որով հիասքանչ խորադաշտին տիրող քաղաքներուն՝ Տարսոնի, Ատանայի եւ Մամեստիոյ տէր դարձաւ պահ մը, առաջին անգամ, իմաստուն զօրութեամբ մը չկրցաւ միշտ շարունակուիլ՝ թերեւս չափազանց քաղաքակրթուած ու նրբացած Լուսինեաններէն, որոց ճակատագիրն այնքան նման էր մահմետական յարաձուն ու յաղթական հեղեղէն տարուող հուսկ Բիւզանդական կայսրերուն բախտին։

×

Անտիոքի «Փռանկ»ները որոնցմէ խըլուած էր Դաշտը, Բիւզանդական կայսրութիւնը որ աւելի հին տէրն էր անոր, ներքին անխուսափելի վէճերը զոր չարախորհուրդ Մլեհներ ծնուցին հայկական իշխանութեան կազմակերպման օրերուն, եւ նախ Սելջուքեան, ու ապա Մեմլուք Պետութիւնները՝ ամէնքն ալ զօրող զօրութիւններ, լեռնասուն Հայ երադին յառաջխաղացութեան ու խաղաղաւէտ էջքին ու ծաւալման դէմ խոչեր ու վիհեր պիտի յարուցանէին։ Ալէյեան դաշտաց ու անոնց ոստաններուն առաջին գրաւումէն 40 տարի յետոյ՝ կրկին ու վերջնապէս առնուեցան անոնք՝ հէք Լեւոնի որդւոյն՝ Թորոսի՝ «Մսսայ (Մամեստիոյ(եւ Անաւարզայ, եւ Վահկայի Սեւաստոս»ին արի բազուկով եւ անոր եղբօրորդւոյն՝ գեղեցիկն Ռուբէնի ձեռքով, որ բաբէ՛, շուտ լքեց բիրտ երախակալն՝ Անտիոքի գեղուհեաց հրապոյրները դըդուելու համար...։ Տիրացման բարեբաստիկ օրերէն (1175) մինչեւ հուսկ կործանումին թուականն (1375) երկարող երկու դարերն՝ այս Դաշտին տնտեսական ոսկեդարը կազմեցին, անոր արեւելեան ծայրը՝ Հայոց Ծոցին (Իսկէնտէրունի խորշին) մէջ ծաղեցաւ հայ քաղաքներու գոհարը՝ Եգէաս, միակ հայ նաւահանգիստը որ սակայն եղաւ աշխարհի մեծանուն նաւահանգիստներէն մին, եւ որ իր ճոխութեան ու կարեւորութեան ամենաբարձր աստիճանն ունեցաւ Լեւոն Երկրորդի Թագաւորութեան ատեն։ Ճեպէլ-էլ-Նուրը, Մամեստիոյ քաղցր լեռը զոր ահա արեւելեան – հարաւային հորիզոնին մէջ կը նշմարէի կանգնած՝ անոր տխուր աւերակներն իր ետեւ կը սքօղէր...

Անտարակոյս Ռուբէն, — առաջինը — որ Տօրոսի ամուրներուն մէջ հիմնեց կիլիկեան ազգային իշխանութիւնը՝ լաւ կը ճանչնար գեղեցիկ ու բերրի այս տարածութիւնները որոց օր մը տիրելու հեռաւոր նպատակին կը ձգտէր։ Ո՞չ ապաքէն Գագիկ Բ.ի իշխաններէն էր. եւ անշուշտ՝ հետեւորդներուն մէջ էր եւ ինքը, երբ ան՝ յաւէտ ողբալին Գագիկ՝ հազար ձիաւորներով Տարսոն կ'երթար, հոն հրաւիրուած ըլլալով այդ քաղաքն ու շրջակայքը մինչեւ Մսիս կառավարող Ապլղարիպ հայ իշխանէն, պաշտօնեայ Կ. Պոլսոյ կայսրութեան։ Այս այցը տեղի կ'ունենար սուղ տարի մը, 1079ին, երբ շրջակայ երկրաց մէջ ամենուրեք կը մեռնէին մարդիկ անօթութենէ։ «Մեռանէին ի լերինս եւ լինէին կերակուր գազանաց եւ թռչնոց», «վասն տարածելոյ Թուրքին»։ «Քանզի յաւերմանէ նոցա փախեաւ ամենայն վաստակ երկրագործաց» (*)։

Ամենուստ կը դիմէին ուր որ բնական արգասաբերութիւնն անխափան կը գտուէր, այսինքն յԱնտիոք, յԵդեսիա, եւ հո՛ս, Կիլիկեան դաշտերը։

(*) Սմբատ պատմագիր։

Տ. Զ.
(Տիրան Զրաքեան)

(Շար. – 3)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ – ԵՈՒԿՈՍԼԱՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային – եուկոսլաւ վէճը՝ խորհրդայնասէր տարրերու գաղտնի գործունէութեան շուրջ, Եուկոսլաւիոյ մէջ, կը թուի թէ վերջ գտած է: Պելկրատ դադրեցուցած է խիստ արշաւը խորհրդայնասէր տարրերու դէմ, որոնցմէ շատեր այժմ բանտը կը գտնուին: Մոսկուա ալ հրապարակաւ ինքզինք անջատեց իր բարեկամներէն, որոնք կը ձգտին Եուկոսլաւիան խորհրդային ծիրին մէջ մտցնել:

Ասիկա կը նշանակէ, որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնը իր նախկին վիճակին վերադարձած է, այսինքն, ինչպէս գիտել կուտայ արեւելեան Եւրոպայի դիւանագէտներէն մէկը՝ «ուղղակի և ոչ անկեղծ «դարձած է կրկին: Միւս կողմէ, նախագահ Թիթօ յաղթանակ մը արձանագրած կ'ըլլայ, եթէ յաջողի ապահովել անկախ Եուկոսլաւիոյ մը շարունակութիւնը իր մահէն ետք: Թիթօ 83 տարեկան է: Արդարեւ, մինչ իր ոստիկանութիւնը ձերբակալած է բազմաթիւ խորհրդայնասէրներ, մառէշալը յաջողած է չէզոքել վտանգը առանց խզում ստեղծելու խորհրդային – եուկոսլաւ քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւններուն միջեւ:

Այսուհանդերձ, երկու երկիրներն ալ հաստատակամ կը մնան իրենց ձգտումներուն մէջ եւ կը շարունակեն կասկածանքով նայիլ իրարու:

Վերջին վէճը ծայր տուաւ աւելի քան տարի մը առաջ, երբ եուկոսլաւ իշխանութիւնները երեւան հանեցին գոյութիւնը եուկոսլաւ Համայնավար կուսակցութեան մը, որ կը գործէր գաղտնի: Այս կուսակցութիւնը ուղղակի կապ հաստատած էր Թիթոյի դէմ գործող տարագիրներու հետ, որոնք կայք հաստատած են Խորհ. Միութիւն եւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրները:

Գաղտնի կուսակցութիւնը, որուն ծրագիրը եւ քարոզչական բնոյթի թռուցիկները, գրքոյկները Կիեւ եւ Փրակա տպուած էին, յաջողած էր իր համագումարը գումարել Պար քաղաքը, Մոնթենեկրոյի մէջ, որու ընթացքին ընտրուած էին ղեկավար մարմինները: Կուսակցութեան «ծրագիրը», որ ընդունուած էր համագումարին կողմէ, կը մերժէր ընդունիլ Թիթոյի վարչակարգին օրինականութիւնը 1948էն ցայսօր: Ծանօթ է, որ այդ թուականին Եուկոսլաւիա արտաքսուեցաւ խորհրդային ճակատէն:

Եուկոսլաւ իշխանութիւնները երեւան հանեցին խորհրդայնասէր այլ գաղտնի խմբակցութիւններ ալ, ինչ որ հաստատեց իրենց մտահոգութիւնը, թէ Մոսկուա աշխատանք կը տանի, որպէսզի Թիթոյի քաղաքական ասպարէզէն հեռանալէն ետք, իրեն համախոհ տարրեր իշխանութեան գլուխն անցնին:

Հակառակ ձեռք ձգուած անառարկելի փաստերուն, Պելկրատ հետեւողական կերպով աշխատեցաւ, որ հրապարակային բնոյթի բանավէճ չստեղծուի Մոսկուայի հետ: Նախ որովհետեւ Եուկոսլաւիա ինքզինք կը նկատէ միջազգային համայնավար շարժումին մասնակից երկիր մը: Բայց, անկասկած, քաղաքական եւ տնտեսական նկատառումներ աւելի կարեւոր տեղ կը բռնեն: Այսպէս, ամէն անգամ որ յարաբերութիւնները կը լարուին իր եւ Մոսկուայի միջեւ, Պուլկարիա հրապարակ կը դնէ Մակեդոնիայի հարցը: Պուլկարիա մերժելով ընդունիլ Մակեդոնիան իբրեւ ազգ, խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Եուկոսլաւիոյ հողային ամբողջականութիւնը, այլ խօսքով հողային պահանջներ կը ներկայացնէ:

Տնտեսական գետնի վրայ, Եուկոսլաւիա առեւտրական կարեւոր շահեր ունի խորհրդային աշխարհին հետ: Այսպէս, Խորհ. Միութիւն Եուկոսլաւիոյ երկրորդ մեծագոյն առեւտրական գործակիցն է: Եւ, այնպիսի ժամանակի մը, երբ Եուկոսլաւիա ենթակայ է դրամահոսոսութեան, անգործութեան տագնապներուն ու իր ելեւմուտքը չի յաջողիր հաւասարակշռել, պարզ է, որ չի կրնար դէմ դնել խորհրդային տնտեսական «պատժական» բնոյթի քայլերուն:

Մոսկուա, իր կարգին, չէր ուզեր, որ խզում յառաջ գայ իր եւ Պելկրատի միջեւ: Արդարեւ, գաղտնիք չէ, որ տարիներէ ի վեր Մոսկուա կը փորձէ իրականացնել Եւրոպայի Համայնավար կուսակցութիւններու գերագոյն խորհրդաժողովին գումարումը, որ առանց Եուկոսլաւիոյ, կրնայ մասնակի անյաջողութիւն մը նկատուիլ:

Այս էր պատճառը, որ Մոսկուա զիջում կատարելով ընդունեցաւ Թիթոյի պահանջը, այն է հրապարակաւ յայտնել, թէ ինք կապ չունի «տարագիր խմբակցութիւններ»ուն հետ, որոնք իրենք զիրենք կը ներկայացնեն Եուկոսլաւիոյ հարազատ ընկերվարականները: «Պրաւդա» գրեց, թէ խորհրդային ճակատի մաս կազմող երկիրները զօրավիգ չեն կենար «դաւադիր խմբակցութիւններուն, որոնք ոչ մէկը կը ներկայացնեն»:

Թ. Ա. Թ.

—Ինչպէ՛ս ալ ճանչցար…

— Աչքերէն…

— Ուրեմն շատ չե՞մ փոխուած:

— Քիչ մը… Միայն հասակը առաջուան պէս երկար չէ՛, ըսի:

Երկուքն ալ խնդացին:

— Այն օրերուն, ըսաւ Մխիթարեան, հազիւ մէջքիս կը հասնէիր, ու հասակս ձեր տան առջեւ բուսած բարտիներուն չափ երկար կը թուէր քեզի, որովհետեւ վարէն վեր է որ կը նայէիր՝ դէմքս տեսնելու համար, իսկ հիմա՝ ետեւէս հասա՞ր ես…

Ինչպէս ըսի քիչ վերը, 1948ին եկաւ Ամերիկա, իբրեւ գործիչ ու 1952ին դարձաւ խմբագիր «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» օրաթերթին:

1946ին հրատարակեց «Քառորդ դար գրականութիւն» խորագրով հատոր մը՝ ուր պանդուխտ շրջաններու մէջ ապրող գրական տիրական դէմքերու գործը վերլուծման կ'ենթարկէ հմտութեամբ ու խորունկ արուեստով:

Թարգմանութիւններ ունի Զուտերմանէն, Զոլայէն ու Կուպրինէն:

Արուեստի եւ գրականութեան կոչում ունեցող անձ մը, զոր բախտը նետած էր հրապարակագրութեան ապերախտ դաշտը:

Պ. Մինաս Թէօլէօլեան՝ իր «Դար մը գրականութիւն» գործին մէջ խօսելով Մխիթարեանի մասին՝ կ'ըսէ. «Վերջին երեսնամեակի (1920 – 1950)մեր գրականութեան ամէնէն տիրական դէմքերէն մէկը»:

Շիտակ խօսքին ո՞վ ինչ ըսէ…

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՐՏՐՈՒԴ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գրիչ վերցնել ներբողականը անելու մի մօտ բարեկամուհու, որը տարիներ շարունակ եղել է մտերիմ ու սիրելի, չափազանց դառն է ու ծանր:

Վերջերս մեզնից յաւէտ բաժանուեց Տիկին Գերտրուդ Ջամալեանը, Արշակ Ջամալեանի այրին: Իր հեզ ու հանդարտ բնաւորութեամբ, կիրթ կեցուածքով Տիկինը սիրուած ու յարգուած էր հայ եւ օտար իր բարեկամներից:

Ի ծնէ Գերմանուհի, ի բնէ տաղանդաւոր երաժշտագէտ, երաժշտասէր ընտանիքից, ինքը եւս վերջացրել էր Պերլինի Երաժշտանոցը, որպէս երգչուհի:

Լինել երաժիշտ, երգչուհի նշանակում է լինել քնքոյշ սրտի, հոգու տէր: Եւ այդպիսին էր Տիկին Ջամալեանը, եթէ ոչ, ի՞նչպէս կարող էր հմայած լինել մեր փայլուն Արշակ Ջամալեանը:

Եւ եղաւ երկար ժամանակ, թէ՛ երկրում, իրենց կեանքի երջանիկ շրջանում, թէ՛ տարագրութեան մէջ, լաւ ու վատ օրերին, իր ամուսնու կողքին, եղաւ լաւ մայր, լաւ տատիկ:

Գերմանուհի էր Տիկինը ի ծնէ, բայց հայացած, հայասէր, սիրում էր Հայը, հայկականը:

Եւ… իր վերջին ցանկութիւնը եղաւ՝ հեռանալ այս աշխարհից հայ եկեղեցւոյ կամարների տակ, հայկական ծէս ու պատարագով, հայ Աւետարանով, վերջին հայերէն «Հայր Մեր»ով:

Յարգանք իր յիշատակին:

Մ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՄԱՐ

(ԹԻՒ 2)

Ա.— Սեռերն են.—

1) Պատմուածքներու կամ նորավէպերու հաւաքածոյ մը, կամ՝ վէպ մը՝ 200 էջ եւ աւելի.

2) Բանաստեղծութեան հաւաքածոյ մը՝ 100 էջ եւ աւելի.

3) Թատերախաղ մը, կամ՝ թատերախաղերու հաւաքածոյ մը՝ 75 էջ եւ աւելի:

Բ.— Մրցանակին պարգեւները.—

Ա) Դրամական պարգեւներ

1) Պատմուածք կամ վէպ 1.500 տոլար
2) Բանաստեղծութիւն 1500 տոլար
3) Թատերախաղ 750 տոլար

Բ) Երկին հրատարակումը

Անկախ դրամական պարգեւներէն՝ մրցանակի արժանացած երկերը կը հրատարակուին Ալեք Մանուկեան Հիմնադրամին ծախքերով եւ անոր կողմէ: 150 օրինակ գիրք կը տրամադրուի հեղինակին, որուն կը պատկանի նաեւ վերհրատարակութեան ամէն իրաւունք:

Գ.— Մրցանակին պայմանները.—

1) Լեզուն է հայերէնը.

2) Փափաքելի է որ երկերուն նիւթը կապ ունենայ մեր մշակոյթին հետ.

3) Ձեռագիրները կը պարտին ըլլալ մէկ օրինակ, մեքենագրուած եւ ընթեռնլի.

4) Ձեռագիրները պէտք է մեր գրասենեակը հասած ըլլան, ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1975, ապահովագրեալ.

5) Մրցանակ պիտի ստանան առաջնութեան արժանացողները միայն, եւ միայն անոնց անունները պիտի ծանուցուին:

6) Ձեռագիրները չեն վերադարձուիր՝ եթէ մասնաւոր խնդրանք չներկայացուի հեղինակներուն կողմէ. եւ ղրկուելու պարագային իսկ՝ Վարչութիւնս ինքզինք պատասխանատու կը նկատէ անոնց նամակատուն յանձնումին միայն, եւ ոչ թէ հասնելուն.

7) Դատական կազմին անդամներն են՝

Պատմուածք – վէպ՝ Սիմոն Սիմոնեան՝ Պէյրութէն, Պօղոս Սնապեան՝ Պէյրութէն եւ Միչա Գիւտեան՝ Լոնտոնէն.

Բանաստեղծութիւն՝ Վահէ–Վահեան՝ Պէյրութէն, Տօքթ. Աւետիս Սանճեան՝ Լոս Անճըլըսէն եւ Երուանդ Ազատեան՝ Տիթրոյթէն.

Թատերգութիւն՝ Պերճ Ֆազլեան՝ Պէյրութէն, Տօքթ. Բաբգէն Փափազեան՝ Պէյրութէն եւ Յովհաննէս Փիլիկեան՝ Լոնտոնէն.

8) Արդիւնքները պիտի ծանուցուին 1976ի Ապրիլին:

9) Առաքումները կատարել այս հասցէին.— Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ա. Մանուկեան Գրական Մրցանակ, 22001 Նորթուեսթըրն Հայուէյ, Սաութֆիլտ, Միչիկըն, 48075, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ը.

Վան, 30 Նոյեմբեր 1910

— Հաւանօրէն, երբ ձեր գործադուլը եւ ներկայ վիճակը պարզենք իրենց, առաջ տարաւ ընկեր Սարսափունի, Քալիֆորնիոյ Միջազգային Գործաւորական Ընկերակցութեան մասնաճիւղի բիւրօն իր եղբայրական համակրանքը յայտնող մի գրութիւն կ'ուղղէ ձեզ, որ միանգամայն մի մտրակող դատապարտութիւն կ'ըլլայ բոլոր աշխարհի քափիթալիսթներու համար:

Նոքա չպատասխանեցին եւ մեկնեցան դժգոհ տպաւորութեան տակ:

Այսպէս ուրեմն Ջուլհակարանի գործադուլը մեզի համար եղաւ մի ահագին յաղթութիւն գաղափարային հողի վրայ: Դա նախաքայլն է տակաւին:

Թ.

Վան, 20 Դեկտ. 1910

Սիրելի ընկերներ,

Ափսո՜ս, որ հակառակ մեր անձնապոհութեան, մեր պրոպականդայի, մեր յեղափոխական անկեղծ գործունէութեան, տակաւին այս ապերախտ ժողովուրդը չուզեր ճանչնալ իր ճշմարիտ բարեկամները, եւ մի տեսակ թշնամական վերաբերմունք ցոյց կուտայ մեզի հանդէպ:

Պոլսոյ մէջ սկսած հակայեղափոխական հոսանքը հոս ալ սկսած է իր ազդեցութիւնը ունենալ: Մարդիկ՝ որ իբրեւ փրկիչներ, իբրեւ գերմարդկային էակներ մեզ կը պաշտէին, որ մեր ամէն խօսքերն եւ գործքերը անվերապահ հիացումով կ'ընդունէին, այժմ սկսած են ինքզինքնուն ներել քննադատութիւններ անելու, մեզի հետ վիճելու, մեզ դէմ ելլելու:

— Մի լաւ ջարդ նրանց կը զգաստացնէ, կ'ըսէր անցած օր ընկեր Սարսափունի դառնութեամբ:

Դա, բնական է, մի քիչ չափազանցութիւն է եւ վայրկենական տպաւորութեան արդիւնք, բայց հարկ է ընդունիլ որ նա իրաւունք ալ ունէր այդպէս ասելու:

Քաղաքային ամուսնութեան, ազատ կենակցութեան համար մեր բոլոր ջանքերն ու դասախօսութիւնները, դպրոցական հարցի ու գործադուլի համար մեր բոլոր գործունէութիւնը փոխանակ բարեար արդիւնք տալու, մեզ դէմ գրգռեցին ամբողջ Վանի Հայութիւնը, եւ այժմ մեզ կ'ամբաստանեն իբրեւ խառնակիչ, խռովարար, իբրեւ տնտեսական եւ բարոյական քայքայում յառաջ բերող մի աղետաբեր տարր, մինչդեռ մեր նպատակն է վերականգնել կործանուած հայրենիքը, տալով անոր արդի պահանջներու համաձայն կազմակերպութիւն:

Մակար Մրկօեանի պարագան՝ որ գործարանատէրի վիճակէն վերածուեցաւ պարզ բանուորի՝ ցնցող տպաւորութիւն գործեց ամբողջ միւս ջուլհակի հայ գործարանատէրերու վրայ, որոնք այժմ կ'ուզեն իրենց բանուորուհիներու օրականը նուազեցնել՝ որպէսզի անոնց աչքը վախցնեն եւ գործադուլի սպառնալիքներէն ազատին:

Մի բանուորուհի որ դիպուածով մեզի հետ խօսակցած էր, հետեւեալ օրն իսկ իր գործարանէն վռնտուեցաւ այդ ոճիրի համար:

Թուականէս մի շաբաթ առաջ ընկեր Սարսափունի դպրոցի սրահին մէջ մի դասախօսութիւն ըրաւ «Պրոլետարիատ մասսաներու կոլեկտիվիստական էվոլիւցիա»ի մասին: Սրահը լիքն էր միմիայն մեր ընկերներով. բացի անոնցմէ, ո՛չ մի Վանեցի համարձակած էր ներկայ գտնուիլ այս շինարար դասախօսութեան, իր վրայ չհրաւիրելու համար յետադիմական տարրերու թշնամութիւնը:

Ի հարկէ նոր սերունդին մէջ մենք ունինք մեզ համակիր զանգուածներ, մասնաւորաբար մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտներու մէջ, բայց անոնք ալ այս միջոցին աւելի ձիւնագնդակ խաղալու զբաղուած են քան թէ մեր ընկերվարական թէօրիաներով:

(Շար.)

Օրիորդ Շուշանիկ Տէօլէնեան, Պ. Պ. Կարօ եւ Յակոբ Երանեան, այրի Տիկին Զարուհի Երանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աննա Երանեան եւ զաւակները, Տիկին Ռընէ Ռեյնիէ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէռ Ռեյնիէ, Պ. Հ. Պաղտասարեան եւ համայն բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, սանին եւ ազգականին՝

ԿԱՐՊԻՍ ՏԷՕԼԷՆԵԱՆԻ
(Պարտիզակցի)

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Դեկտ. 12ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ Դեկտ. 19ին, ժամը 14.15ին Պանեօյի Սէն-Հերմելանտ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ-Քոմփինյ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հաղորդ. միջոց.— Փորտ տ'Օռլէանէն 128 թիւ օթոպիւսը առնել եւ իջնել փլաս Տանփիէռ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ԿՈՂՄԷ

Դեկտ. 24, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Բարեգործականի սրահներուն մէջ, 118 Ռիւ տը Քուրսէլ (Մեթրօ՝ Քուրսէլ)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՔՈԹԻՑՈՆ

տոհմիկ մթնոլորտ՝ կիթառներու հնչիւններով, զանազան անակնկալներ, խաղեր:

Կաղանդի աւանդական ճաշատեսակ

ՄՈՒՏՔ 30 ՖՐ.

Սեղանները ապահովել հեռախօսելով 842-08-57 ամէն օր ժամը 18էն վերջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վերժին Կէօվճիեանի մահուան տխուր առթիւ, Տիկին Պէօրեկեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Լիբանանի աղէտեալներուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Դեկտեմբեր 20 Դեկտեմբեր 20

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ Առաջնորդ Փարիզի)

ԿԷՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՇ **ՊԻՒՖԷ**

Գեղարուեստական յայտագիր իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն վարժարանի երգչախումբը, Թատերախումբն ու պարախումբը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տունը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Կիրակի Դեկտ. 21, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ընկերուհիները Շաբաթ Դեկտ. 20, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Գ. Իփէքեան ակումբը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերական ընդհ. ժողովը Կիրակի (Դեկտեմբեր 21) ժամը 15ին, դպրոցի սրահը: Օրակարգ՝ զեկուցում Շրջ. ժողովի մասին, մասնաճիւղի գործունէութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

L'ARCHE DE NOE
42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

MENU SPÉCIAL POUR RÉVEILLONS
BONNE AMBIANCE
180 Fr., champagne compris

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

PRIX SPÉCIAUX POUR LES FÊTES

Entièrement rénové

26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63

Livraison à domicile à partir de 150 Fr

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

1926 — ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ — 1976

Կը շնորհաւորէ իր յարգոյ բարեկամ եւ յաճախորդներուն Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը, եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ, այս տարի եւս ճոխ պտուղներու, մրգերու, անուշեղէններու եւ ըմպելիներու այլազան տեսակներով պատրաստ է սպասարկելու եւ զարդարելու իրենց Ամանորի սեղանները:

ՀԱՍՑԷ.—

N. NIGOGHOSSIAN

121, Ave. Henri-Barbusse — 95400 — ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél. : 985-04-46

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ամերիկահայ ծանօթ դաշնակահարուհի՝
ԼԻՒՍԻ ԻՇԽԱՆԵԱՆ
կը նուագէ այս Շաբաթ, Դեկտ. 20, ժամը 23.30ին հեռատեսիլի Անթէն 2 կայանէն (Կերշուին, Տէլօժոյօ եւ Խաչատրեան)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Հայ ուսանողական տունը կը հրաւիրէ բոլոր երիտասարդ - երիտասարդուհիները հաճելի ժամանցի մը Դեկտ. 20, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն սկսեալ
Maison Arménienne Marie-Nubar
57, Bld. Jourdan — Paris (14e)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Մանուկներու օրը, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Կապ. Խաչի մասնաճիւղին, Դեկտ. 21 Կիրակի ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահէջ, 295 Ռիւ Պուալօ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար տեղական դպրոցի աշակերտներուն կողմէ եւ Կաղանդ պապան իր նուէրներով:

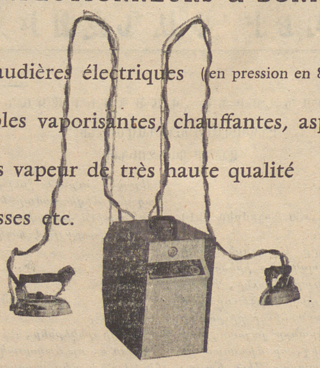
ՏՕՆԱԾԱՌ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի դպրոցի տօնածառը Դեկտ. 21 կէսօրէ վերջ ժամը 3էն սկսեալ Սէն-Մօրիսի Կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Կաղանդ պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով:

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Երգ, պար, արտասանութիւն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

MATERIEL DE REPASSAGE INDUSTRIEL & ARTISANAL
Pour CONFECTIONNEURS & BONNETIERS

- Chaudières électriques (en pression en 8 minutes)
- Tables vaporisantes, chauffantes, aspirantes
- Fers vapeur de très haute qualité
- presses etc.

s.a. **APPREX** 61 rue de Chabrol 75010 Paris
téléphone : 770.70.89 — 824.68.26 — 523.23.04

ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ

"Chez Perrette"

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e
Tél. 770 85 81

Ֆրանսական խնամուած աւանդական ճաշեր նաեւ հայկ. աչանդերներ
— Տաք մթնոլորտ —
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷՆ
Անգամ մը այցելեցէք, գոհ պիտի մնաք

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
20
SAMEDI
20 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.469 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.469

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՇՈՄՊԼԱԹ ՖՐԱՆՃԻԷԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

— O —

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ԻՐ ԴՌՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱԿԷ

Աւչի օրուան բախումներէն, կրկին մօտ երեսուն հոգի մեռած է եւ ինչպէս գրած էինք, ամէնէն ծանր բախումները տեղի ունեցած են Տրիպոլիս, ուր «Զղորթացի ընտանիքներու համախմբումը» (քրիստոնեայ մարոնի) յայտարարած է որ Զղորթայի ուժերը ստիպուած եղած են «մաքրել շրջանը» եւ վռնտած են «բոլոր օտարականները»:

Քամալ Ճոմպլաթ, որ պարագլուխն է լիբանանեան ձախին Զորեքշաբթի օր նախագահ Ֆրանճիէի հրաժարումը պահանջած է:

Ֆրանս — Սուառի մէջ, Կապրիէլ Տառտօ ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ Պէյրութի: 8000է աւելի մեռեալ, 25.000 վիրաւոր (երեք միլիոնի հասնող բնակչութեան մը վրայ) եւ մայրաքաղաք մը որ կորսնցուցած է իր բնակչութեան կէսը: Եւրոպայէն զատ, Դամասկոս (25.000 Լիբանանցի), Գահիրէ 15.000), դեռ Յունաստան, Քուէյթ, ուր կը սպասեն լաւագոյն օրերու հայրենիք վերադառնալու համար եւ ծայրէն սկսելու իրենց փճացած գործերը: Նախ եւ առաջ ձախողինք որ ամէնէն վերջը կը տեղաւորուէին Պէյրութի շուկան, առաջինները եղած են քաշուելու, ամերիկացի, գերման, զուիցերացի եւ աքանտինաւ նոյնը ըրած են: Դեկտ. 31ին ամերիկեան Համալսարանը, որ մօտ հարիւր տարեկան է, իր դռները կը փակէ: Բժշկութեան ֆրանսական Ֆաքիւլթէն, Օթէլ-Տիէօ ալ Ֆրանսի եւ Գրականութեան Բարձրագոյն Վարժարանի միջեւ կուիւները սաստիկ եղած են: Ֆրանքեւլիբանանեան Լիսէն որ 2000 աշակերտ ունէր, այսօր դռնապանի մը ձեռքը մնացած է: Տնտեսական ամբողջ գօտին — 27 գործատուն, 3622 առեւտրական հաստատութիւններ, փճացած գործադրկութեան դատապարտած են հարիւր հազարաւոր աշխատաւորներ: Պանդոկներու եւ ճաշարաններու փակուիլն ալ աշխատանքէ զրկած է 16 հազար պաշտօնեայ:

Հաւանական է որ գերմանական Լուֆթանզա օդանաւային ընկերութիւնը դադրեցնէ իր թռիչքները դէպի Պէյրութ եւ եթէ ուրիշներ ալ հետեւին, Լիբանանը բոլորովին կը կղզիանայ:

✕ Ֆալանժներու պարագլուխը՝ Ճեմայէլ յայտարարած է թէ տրամադիր է Արաֆաթին հանդիպելու, շեշտելով հանդերձ թէ «400 հազար Պաղեստինցիներ ունինք որոնք շահագործեցին Լիբանանի ընծայած հիւրասիրութիւնը: Պէտք է որ Լիբանանը իր տան մէջ իր տէրն ըլլայ»:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՅՑԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— O —

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ՇԱՏ ԶԳԱԼԻ ՉԷԻՆ

Հինգշաբթի օր Ձախի զանազան հոսանքներ մէկ կողմէ եւ քատրերը միւս կողմէ գրաւած էին Փարիզի զանազան թաղերը: Եթէ ձախերու ցոյցերը նորութիւն չէին, նուազ սովորական բնոյթ ունէր սակայն քատրերու ցոյցը, քանի 1968էն ի վեր չէին ըրած: Ասոնք, որ կը բողոքէին Էնվալիտի հրապարակը, դժգոհ են որ Ելմտական նախարարը Ընկերային Ապահովութեան բացը գոցելու համար, ուրիշ ելք չէ գտած քան մասնակի ապասահմանափակումը սակերու:

Շուրջ վեց հազարէն եօթը հազար քատրեր հաւաքուած էին եւ անդադար վարդագոյն, կապոյտ կամ նարնջագոյն թռուցիկներ կը նետուէին, ուր բողոքողները իրենց պահանջները կը յայտնէին: Ընդհ. Համադաշնակցութեան նախագահը ձաղկեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը որու տեւական զոհն է «շրջապատող պաշտօնէութիւնը» (քատր): Վերջերս մանաւանդ՝ ձերբակալութիւններ աշխատանքի արկածներու առթեն, արգելափակումներ գործադուլներու առթեն բանուորներու կողմէ, եւն., եւն., այլեւս շատ եկած են:

Անդին ձախն էր, կամ աւելի ճիշդ ձախերը, որովհետեւ թէ՛ մասնակցողներու եւ թէ նպատակներու զանազանութիւն կար: Պասթիյէն Ռեփիւպլիք, երեք տողանցքներ եղան փորձելով ցոյց տալ միացեալ ճակատ մը: Մէկ թափօրին գլուխն էին՝ Ֆրանսուա Միթերան, Ժորժ Սեկի, Էտմոն Մէռ, Ռոլան Լըռուա, Ռոպէր Ֆապր բայց ասոնց ետին եղող ցուցարարները իրենց նշանախօսքերուն մէջ չունէին ոչ մէկ ակնարկ բանակին: Ընդհանուր խօսքերն էին «Փոխի՛, փաշիստ», «Փոխիա, հրաժարում», եւայլն, եւայլն: Անդին Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ի անդամները ուրիշ հոգեր ունէին եւ կը ծանրային առաւելաբար բանակին վրայ «Սենտիքալ ազատութիւն գործատան եւ բանակի մէջ», «Ազատ արձակեցէք մեր ընկերները» եւայլն, եւայլն: Ասոնց արձագանգ կը հանդիսանային նաեւ Փէ. Էս. Իւ.ն եւ ծայրայեղ ձախը:

Ուրեմն ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր որ երեք տողանցքներ կային — մէկը՝ հասարակաց ծրագրի Ձախը իր ետին ունենալով Սէ. Ժէ. Թէ.ն, Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ն, իրեն հետ ունենալով Ազգ. Կրթութեան Դաշնակցութիւնը եւ վերջապէս՝ ծայրայեղ ձախը:

Փոքր միջադէպեր պատահած են, առանց հետեւանքի:

Քանի մը տողով

ՀԱՒԱՆԱՅԻ մէջ բացումը կատարուեցաւ Քուպայի Համայնավար կուսակցութեան առաջին համագումարին: Ժողովին պիտի վաւերացուի երկրին Սահմանադրութիւնը եւ առաջին հնգամեայ ծրագիրը: Ութսուն երկիրներէ Համայնավար կուսակցութիւններու պատուիրակութիւններ կը մասնակցին համագումարին:

ԻՒՆԵՍՔՕՅԻ «Տեղեկատուութեան միջոցներու օգտագործման» մասնագէտներու խորհրդաժողովէն հեռացան 12 երկիրներ, որովհետեւ, արաբ երկիրներու եւ խորհրդային ճակատի պնդումով, բանաձեւին մէջ մտած է Ազգաժողովին Նոյեմբեր 10ի բանաձեւը, որով Սիոնականութիւնը կը դատապարտուի իբրեւ ցեղապաշտական երեւոյթ: Խորհրդաժողովին իբրեւ բողոքի արտայայտութիւն հեռացող երկիրներն են՝ Մ. Նահանգներ, Իսրայէլ, Քանատա, Աւստրալիա եւ Հասարակաց Շուկայի ութ երկիրները (ինները՝ Լիւքսէնպուրկ չէր մասնակցեր խորհրդաժողովին):

ՍԷՆ ՊՐԻԷՕՅԻ Արդարութեան Պալատը հրոյ ճարակ եղած է Հինգշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը: Կը կարծուի, որ ոճրային արարք մըն է:

ՄՈԶԱՄՊԻՔԻ մայրաքաղաքին Լորենսօ Մարքէսի մէջ զինուորական ըմբոստութեան մը առաջքն առնուած է: Ըմբոստներէն մէկը մեռած եւ ուրիշներ վիրաւորուած են: Նորանկախ Մոզամպիքի բանակը կը բաղկանայ 10.000 զինուորէ, որոնք նախկին արձակազէններ են: Նախագահը՝ Սամորա Մաշէլ, բանակին եւ պետական անձնակազմին մէջ մաքրագործումներ կը կատարէր՝ պայքարելու համար կաշառակերութեան դէմ: Ըմբոստները դժգոհներ են, ըստ դէտերու:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ իր հինգերորդ արուեստական արբանեակը արձակեց յաջողութեամբ: Չինացիները այս տարուան ընթացքին երեք արուեստական արբանեակներ արձակեցին:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ Ինտոնեզիոյ հիւպատոսարանը միշտ պաշարուած կը մնայ: Հարաւ. Մոլուքցի ահաբեկիչները երկու շաբաթէ ի վեր 25 պատանդներով հիւպատոսարանը կը գտնուին եւ կը մերժեն յանձնուիլ:

ԵԳԻՊՏՈՍ առեւտրական պայմանագիր մը կնքեց Մ. Նահանգներու հետ: Այս վերջինը 100 միլիոն տոլարի վարկ կը յատկացնէ գիւղատնտեսական եւ ճարտարարուեստական ծրագիրներու իրագործման համար:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կառավարութիւնը վեց ամսուան համար արգիլեց, որ Քոնքորտ օդանաւը որեւէ էջք կատարէ ամերիկեան օդակայանները, ի բաց առեալ Ուաշինկթընի օդակայանէն:

ՄՈՍԿՈՒԱ տրամադիր է քննութեան առնելու Մ. Նահանգներու եւ Ատլանտեան Ուխտի ապազինման նոր առաջարկը: Մ. Նահանգները, համաձայն առաջարկին, պատրաստ են 1200 հիւլէական ռումբեր հեռացնելու Արեւմտ. Եւրոպայէն: Փոխարէն՝ Մոսկուա պէտք է 1700 հրասայլ քաշէ Արեւելեան Եւրոպայէն: Ուաշինկթըն 29.000 զինուոր ալ կը հեռացնէ, եթէ Խորհ. Միութիւնը 68.000 զինուոր պարպէ Արեւելեան Եւրոպայէն:

ԿՐԷՕՆԼԷՆՏ, որ 50.000 բնակիչ ունի եւ որուն աւելի քան կէսը 15էն վար է, 34 միլիոն շիշ գարեջուր եւ 345.000 լիթր գինի սպառած է այս տարի:

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱ մերժեց դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութեան հետ: Առաջարկը եկած էր այս վերջինէն:

ԱՆԳԼԻԱ վերահաստատեց դիւանագիտական յարաբերութիւնը Ուկանտայի հետ: Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները խաթարուած էին 1972ին, երբ Ուկանտայի նախագահը երկրէն արտաքսեց կէս միլիոն ասիացիներ, որոնցմէ շուրջ 30.000 անգլիական անցագիր ունէր: Այս վերջիններուն մեծ մասը Անգլիա հաստատուեցաւ:

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ ուժերը արեւելեան Թիմորի մէջ առժամեայ կառավարութիւն մը հաստատեցին: Քաղաքական շրջանակներու համոզումով ասիկա նախաքայլն է կցելուն այդ մասին կցումին՝ Ինտոնեզիոյ:

ԱԼՄԵՐԱՅԻ զօրանոցին մէջ վեց սպանացի զինուոր մեռաւ, եօթը զինուոր ալ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ ռումբի պայթումի մը հետեւանքով:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանաստեղծուհի Նատալիա Գորբանեւսկայա, 39 տարեկան, իր երկու զաւակներուն հետ Վիէննա ժամանեց, արտօնութիւն ստացած ըլլալով հեռանալու Խորհ. Միութենէն: Երկու տարի հոգեբուժարանի մը մէջ բանտարկուած էր, որովհետեւ բողոքած էր խորհրդային ուժերու Չեխոսլովաքիա բռնի մուտքին դէմ:

ԱՆԿՈԼԱՅԻ մէջ կռիւները կը շարունակուին ներքին հակամարտ ուժերու միջեւ: Անկոլայի ժողովրդական ազատագրութեան շարժումը, որուն զէնքով եւ ռազմամթերքով զօրավիգ կը կենայ Մոսկուա, չորս Հարաւ. Ափրիկէի զինուոր գերի բռնած են: Հակառակորդ ճակատն ալ կ՚ամբաստանէ, թէ 2000 Քուպացիներ կը կռուին համայնավարական ուժերու կողքին:

ի նպաստ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

Բ. ՑԱՆԿ

Որբերեան ընտանիք	1.000
Գր. Աղամեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան	500
Անահիտ Դարբինեան	300
Օննիկ Նաշալեան	300
Բարգէն Պօտոսեան	200
Կապ. Խաչի Պանեէոյի մասնաճիւղ	200
Աւետիս Սրապեան	100
Տիկին Է. Այվազեան	100
Ֆ. Ա.	100
Տէր եւ Տիկ. Թաթուլ Ինճէեան	100
Պ. Հ. Պաղտասարեան	50
Գումար	3.950
Նախկին գումար	28.000
Ընդհանուր գումար	31.950

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

«Սով. Հայաստան» օրաթերթը Դեկտեմբեր 13ի թիւով Ա. էջին վրայ հրապարակած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան հետեւեալ «Հրամանագիրը»:

«Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի նախագահութիւնը որոշում է.

«Ընկ. Համլետ Գարեգինի Նաւասարդեանին նշանակել գիւղատնտեսական տեխնիկայի, պահեստամասերի, հանքային պարարտանիւթերի եւ նիւթատեխնիկական այլ միջոցների վաճառման, կոլտնտեսութիւններում ու սովխոզներում մեքենաների նորոգման եւ օգտագործման կազմակերպման՝ Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի հանրապետական միաւորման (Հայգիւղտնատեխնիկա) նախագահ»:

Օրաթերթին նոյն թիւին չորրորդ էջին վրայ «Խրոնիկա» խորագրին տակ հաղորդուած է, թէ վերոյիշեալ մարմնին նախկին նախագահը՝ Ստեփան Յովհաննէսի Աւանեան «ազատած» է նախագահի պաշտօնէն «այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ»:

ԽՄԲ.— Ստեփան Աւանեան 1974 Դեկտեմբեր 8ին փոխարինած էր Ցոլակ Խաչատրեանը, որ պաշտօնազրկուած ու Կեդր. Կոմիտէի կազմէն դուրս հանուած էր:

Ս. ՂԱԶԱՐ, ՍԻՐԵԼԻՍ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՐԴԵՀԷՆ ԵՏՔ)

Ա.

Այդ կղզին սկիհ մըն է թերեւս, զոր Աստուած լեցուցած է ամբրոսիայով, աշխարհին հաղորդելու համար բանաստեղծութեամբ եւ երաժշտութեամբ թրթռուն ժողովուրդի մը արքշռանքին խորհուրդը:

Ցամաքի այդ կտորը կը կոչուի Մեծն Մխիթարի կղզի:

Շ. Ն.

Որքան տխուր է Վենետիկը, ձմեռը: Սեւանի գոյն երկինք մը գիս կը դիմաւորէ Շաբաթ օր, երբ երեկոն դեռ բոլորովին չէ իջած: Մարգո–Փոլօ օդակա – յանը ամայի է, Դեկտեմբերի այս ցուրտ ժամերուն: Թախծոտ մթնոլորտ մը գիս կը շրջապատէ: Ես ալ տխուր եմ: Մոթուքաֆոյի վարորդը զարմացած կը նայի այս անսպասելի յաճախորդին, որ իրեն կուտայ տարօրինակ հասցէ մը՝ Սան Լածառօ Իզոլա տէլլի Առմէնի: Գուցէ կը մտածէ «ի՞նչ գործ ունի հոս այս առանձին կինը, որ եւեր վանքի մը հասցէն կուտայ իբրեւ ուղղութիւն»: Ճիշդ է, ի՞նչ գործ ունի:

Արագօրէն ճամբայ կ՚ելլէ: Իրիկունը կը սկսի իջնել, ուշ մնացած եմ, մշուշոտ էր Իտալական երկինքը ու օդանաւային յապաղումները իրարու յաջորդեցին: Բայց վերջապէս հասայ:

Դժուար է Վենետիկ երթալ ձմրան այս օրերուն, երբ տրամադրելի ժամանակը կարճ է ու հարկ է սպառնել օդանաւերու: Նախ՝ Միլան, ապա միայն Վենետիկ ու դեռ կայ երկինքներու քմահաճ տրամադրութիւնը: Կը բաւէ որ մշուշը վարագուրէ Միլանը, որ ամէն ինչ տակն ու վրայ ըլլայ: Այդպէս ալ եղաւ, ու հասայ չնախատեսուած օդակայան մը, հին ու անհրապոյր, ուր մնացի չորս ժամ, գիտնալու համար թէ ե՞րբ եւ ո՞ւրկէ պիտի մեկնի Վենետիկ դացող օդանաւը:

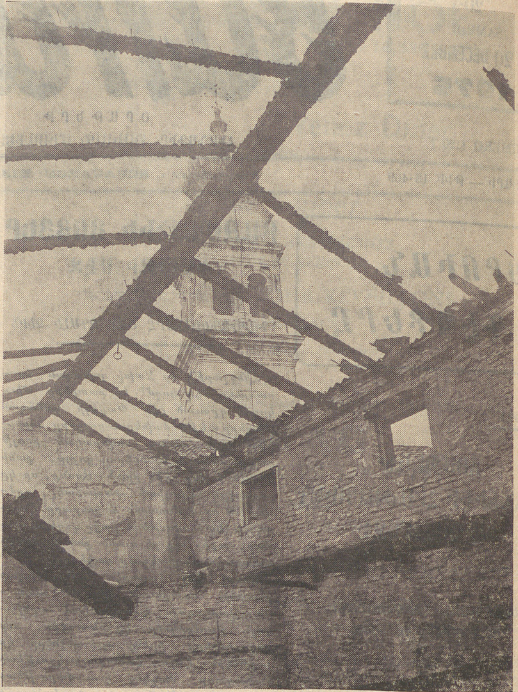
×

Մալփէնսա: Միլանոյի այս անբաղձալի օդակայանը սպասումի անախորժ վայր մըն է:

Սպասեցի երկար, համբերութեամբ, ականջս աղջկան մը ձայնին, որ պիտի ըսէր «Փարթէնցա փեռ Վենեցիա, ուշիթա...»: Զըսաւ, երկա՜ր, երկա՜ր ժամեր: Ճամբորդներ տարաւ Հռոմ, ճամբորդներ տարաւ Պուէնոս – Այրէս, ճամբորդներ տարաւ Պրիւսէլ եւ դեռ ուրիշներ՝ «Փարթէնցա փեռ Լոնտրա, ուշիթա տոտիչի», «Փարթէնցա փեռ Ճենեվրա, ուշիթա սէյ», ու ես մնացի անծանօթ ամբոխի մը մէջ, կողք կողքի նստած մարդոց հետ, որոնցմէ սակայն շատ հեռու էի, ու աւելի կը հեռանայի վայրկեանէ վայրկեան, երբ մտածում – ներս գիս ետ կը տանէին, շատ ետ:

Տարիները անցած էին: Շուտ, շուտ, աճապարանքով ու երիտասարդութիւնս յանկարծ եղած էր՝ անցեալ: Այո՛, երէկ էր: Ո՛չ, հազիւ քիչ առաջ էր: 1947, Հոկտեմբեր, «Բազմավէպ»ի հարիւրամ – եակին կ՚երթայի, Վենետիկ: Գաղթա – կանի անցագրերը Տէր–Յակոբեանի, Նարդունիի ու Զօպանեանի պատճառ եղած էին որ չարժանանամ իտալական վիզային, ու ինծի կը վիճակուէր փարիզեան «պատգամաւոր»ի դեր մը, զոր ձեռնհասութիւնը չունէի տանելու:

Հայկական դիպուածով ծնած Փարիզ, դեռ նոր շրջանաւարտ Ֆրանսական վարժարանէ, միտքս խճողած էին Տէքարթ, Ռասին, Մալարմէ, Վալէրի, Էլիւառ ու հազիւ անուններ էին Ալիշան, Բագրատունի, Վարուժան, Ղափկեան: Սիրտիս աւելի կը խօսէր Վերլէնի անձրեւը քան

ԱՒԱՆԴԱՏՈՒՆԸ, ԱՌԱՆՑ ՏԱՆԻՔԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ՀՐԴԵՀԷՆ ԵՏՔ

Մեծարենցի իրիկունը ու Վենետիկ երթալը ուրիշ բան չէր քան հաճելի ճամբորդութեան մը հեռանկարը: Երիտա – սարդ էի ու անհոգ, հայր ունէի, պտըտիլ կը սիրէի ու Իտալիան կը քաշէր գիս:

«Փարթէնցա փեռ Փարիճի, ուշիթա ինթերնացիոլէ քուաթրօ», ո՛չ, այս մէկն ալ ինծի համար չէ, դեռ լուր չկայ Վենետիկի օդանաւէն:

Երբ առաջին անգամ, 1947ի այդ աշնան գեղեցիկ օրը, ոտքս դրի Ս. Ղազար, ցնցումը մեծ եղաւ: Եւ ինչո՞ւ չխոստովանիլ թէ Հայու իմ առաջին ապրումս Ս. Ղազարը տուած է ինծի: Ու այդպէս ալ մնացած է տասնեակ տարիներ ետք, երբ այլեւս երիտասարդութիւնս անցեալ է, անհոգ չեմ ու հայր չունիմ, ու նոյնքան կը զգամ Մեծարենցի հիւղը որքան Վերլէնի ջութակին երկար հեծկլտանք – ները:

Երէ՞կ էր: Ո՛չ, քիչ առաջ էր, Ուլուհոճեան Աբբահօր անոյշ ժպիտը ինծի «Բարի՛ եկար» կ՚ըսէր, Հայր Վահանի ջերմ ընդունելութիւնը գիս կը քաջալե – րէր ու Հայր Ղեւոնդ Տայեանը կը սկսէր պտըտցնել վանքը:

Կը մտնէինք եկեղեցին, մութ ու տպաւորիչ, գեղեցիկ խորանով: Աջին՝ աւանդատունը, լեցուն ճոխութեամբ, չուր – ջառներ թանկագին, սկիհներ, քշոցներ, խորանի ծածկոցներ: Ամէն մէկ չուրջառ իր պատմութիւնն ունէր, նման իր ժողովուրդին պատմութեան, ամէն մէկ աւետարան իր աղօթքն ունէր ըսելիք: Շուրջս՝ պաստառներ, որմնանկարներ մեծ վարպետներէ ու ես ապշած, մտիկ կ՚ընէի Հայր Ղեւոնդը: Կը շարունակէինք այցելութիւնը: Կը հասնէինք Մխիթար Աբբահօր գրադարանը ու հին ձեռագրատունը, ճիշդ վրան աւանդատան, ու ես հիացած, կը զգայի ամբողջ ժողովուրդի մը ոգեկանը ու պարզ վանականի մը՝ Մեծն Մխիթարի հանճարը: Հազարաւոր ձեռագրեր, թանկագին մատեաններ, նախատիպեր, եգիպտական հազուագիւտ մումիա մը 3500 տարուան: Եւ ինչե՜ր: Անգլիացի բանաստեղծը եկեր էր հոս, հայերէն սորվելու, դարերու ընթացքին հռչակաւոր ու անհռչակ այցելուներ իրարու յաջորդեր էին ու բոլորն ալ զարմացեր՝ փոքրիկ ժողովուրդի մը այս մեծ գանձին:

Ես ալ տեսայ ու լուռ հիացայ: Հպարտութեամբ լեցուեցայ ու երբեք չմոռցայ ինչ որ Ս. Ղազարը տուաւ ինծի, այդ անհոգ ու անտարբեր աղջկան, տարիներ առաջ, աշնան պարզ օր մը:

×

«Փարթէնցա փեռ Վենեցիա, ուշիթա թրետիչի»: Վերջապէ՛ս, կարգը եկած է Վենետիկի օդանաւին: Կը մեկնինք ու երբ կէս ժամ ետք, կը հասնիմ Վենետիկ, օրը սկսած է «մնաք բարով» ըսել:

×

Մոթոսքաֆոն կ՚անցնի Վենետիկի ցած կամուրջներուն տակէն: Մեր չուրջը պարապ է: Կ՚երթամ Ս. Ղազար, բայց ուրախութիւն չկայ սրտիս մէջ, հրդեհ ծագած է հոն, աւեր գործած, իտալացի լրագրողները փութացած են կղզին Հայոց ու ես ալ լրագրող եմ, եւ աւելին՝ Հայ:

Վանքին մեղմ լոյսերը հեռուէն կը սկսին երեւնալ, մութ է այլեւս երբ կը հասնիմ կղզի:

Հոն են արդէն Միլանի հայ գաղութի անդամներ՝ Օննիկ Մանուկեան, Հրանդ Բամպակեան, Տոքթ. Տօնապետեան, Տոքթ. Մ. Խանպէկեան: Աբբահօր աչքերուն մէջ դեռ կը կարծեմ տեսնել բոցերու սարսափը, Հայր Սերովբէն յանկարծ ծերացած կը թուի ինծի, հաւանաբար աղէտին այդ գիշերը ծերացաւ, ու Հայր Վահանը կը մտահոգուի որ տաք բան մը խմեմ: Բայց բոլորին, բայց բոլորիս դէմքին վրայ կայ անսահման տխրութիւն մը, սգաւորներու կը նմանինք:

Ուշ է արդէն, կարելի չէ բան մը տեսնել ու կը վերադառնամ Վենետիկ: Յաջորդ առտուն, Կիրակի է, կանուխ կուգամ ու կը տեսնեմ այրած կղզիս:

×

Վենետիկի ձմրան այս գիշերը պաղ է: Սան–Մարքոյի հրապարակը պարապ է, անցորդ չկայ: Մեղրալուսնի այս քաղաքը այրի է կարծես: Առանձնութեան քաղաք չէ Վենետիկը, ու ես առանձին եմ, այս գիշեր, կորսուած անցորդ մը, քնանալու պատրաստ քաղաքի մը մէջ, որ սիրահարած ամոլներու կարօտն ունի: Ինք ալ առանձին մնացած է: Կամուրջ – ներուն տակ սեւ ջուրերը կը սկսին մրափել: Ու ես կը սպասեմ առաւօտին, որ գիս Ս. Ղազար պիտի տանի:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԲԱՅՑ ՉՄՈՌՑՈՒՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

— O —

(Բ. եւ վերջ)

Միհրան Օզանեան

— O —

Ժամանակակից է Մխիթարեանին, ու ծնած, անոր պէս, Շապին Գարահիսար: Աւարտած է քաղաքի Ազգային վարժարանը եւ երկու տարի ուսուցչական պաշտօն վարած՝ հոն: Ուսուցչութիւն ըրած ինծի ալ: Կը յիշեմ տաճկերէնի իր դասաժամերը, երբ արաբական տառերով Թուրքերէն կը դասաւանդէր, ու էլիֆ–պէներու արտագրութիւն կ՚ընէր մեր տետրակներուն մէջ:

Ուսուցչական պաշտօն վարած է նաեւ Երզնկայի մէջ, մինչեւ 1910: Յետոյ անցած է Ժընեւ ու հետեւած Ժան – Ժագ Րուսօ վարժարանի մանկավարժական դասընթացքներուն: Ժընեւէն անցած է Կովկաս՝ ուր մասնակցած է ազգային ու կուսակցական գործերու:

Հայաստանի Հանրապետութեան սաղմնումէն ետք, եղած է Դատական Նախարարութեան մէջ: Յաջորդող փոթորկալի օրերուն, արկածալի ապրումներէ ետք, ինկաւ Ամերիկա, ուր, տասնի մը համար, եղաւ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» օրաթերթի խմբագիր: Խմբագիր եղած է նաեւ «ՅԱՌԱՋ»ի:

Երկար տարիներ «Հայրենիք» օրաթերթի կուսակցական սիւնակներուն մէջ կարելի էր հանդիպիլ Օզանեանի անուան՝ իբրեւ հանդիսաւոր օրերու բանախօս: Ու այդ բանը չէր զարմացներ զիս: Դեռ 1908ին, Օսմանեան տխրահռչակ Սահմանադրութեան բերած ընդհանուր ներումէն օգտուելով, երբ Գրիգոր Վահունի (տիկին Զ. Սերոբեանի հայրը) ու ապագայ հերոսամարտի վարիչ Ղուկաս Տէօլէթեան Աքիոյ իրենց բերդարգելութենէն քաղաքվերադարձան, Շապին Գարահիսարի հայութիւնը մեծ, շատ մեծ խանդավառութեամբ դիմաւորեց իր երկու վտարանդի զաւակները: Դիմաւորողները, խուռներամ՝ հասան Մայր Եկեղեցի, ուր՝ խորանին առջեւ ծնրադիր, «Պահպանիչ» ըսուեցաւ իրենց վրայ: Երբ բազմութիւնը Ղուկասի դրան առջեւ հասաւ, մատաղ մորթուեցաւ՝ ու Մերուժան (Միհրան) Օզանեան, տանիքի մը վրայէն ճառ մը խօսեցաւ: Ինծի մի հարցնէք թէ ի՛նչ ըսաւ... Արդէն ինծի կը թուի թէ այնքան ալ կարեւոր չէ անոր ինչ ըսած ըլլալը գիտնալ: Նման պարագաներու մէջ ըսուածէն չի կրնար տարբեր բան եղած ըլլալ: Այդ դէպքը մնացած էր մտքիս մէջ, ու ամէն անգամ Օզանեանի անուան հանդիպելուս՝ որպէս բանախօսի, Ղուկասի տան առջեւ հաւաքուած բազմութիւնն ու տանիքի երիտասարդ բանախօսը կը յիշէի:

Երկար տարիներու բաժանումէ մը ետք, մեր առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ: Հրաւիրուած էր հանդիսաւոր տօնակատարութեան մը ընթացքին խօսելու: Զիս տեսնելով ուրախացաւ, ու ժպտելով ըսաւ թէ «շատ եմ մեծցած». պահ, մը վերջ՝ աւելցուց «ամէ՛ն կերպով»:

Կը մեղադրէ՞ք զիս եթէ խոստովանիմ թէ այդ «ամէն կերպով»ը շա՛տ հաճելի թուեցաւ ինծի...

×

Օր մը, ընկերական շրջանակի մէջ իր խօսքը եղաւ. «Դաշնակցութեան զանձին պուլտոկն է», ըսաւ մէկը: Այս կարճ նախադասութիւնը, ինչ նպատակաւ ալ ըսուած ըլլար, հաճելի չթուեցաւ ինծի:

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես, ըսի դժգոհանքով:

— Ըսել կ՚ուզեմ թէ, բացատրեց խօսակիցս, կուսակցական հիմնադրամներու խնայողութեան, իրենց տեղին ու նպատակին գործածուելուն ամենամեծ բծախնդրութեամբ հսկող անձն է:

Բացատրութիւնէն գոհ մնացի:

Օզանեան բծախնդիր էր ամէն բանի մէջ: Մեր բարձրաստիճան կրօնաւորներէն մէկը, խօսելով 1915ի մեր հերոսամարտներուն եւ ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն մասին, գրած էր՝ թէ «Ուրֆայի հետեւեցաւ Գարահիսարը»: Ճիշդ չէր այդ յայտարարութիւնը: Գարահիսար ո՛չ ոքի հետեւեցաւ: Կռուի անցաւ իր նախաձեռնութեամբ, ի՛ր իսկ որոշումով: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ պարագաները պարտադրեցին: Այդ օրերուն, Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը կըղզիացուած էին, ու բացարձակապէս հաղորդակցութիւն չկար անոնց միջեւ: Ճըշգրիտ ըլլալու համար ըսեմ նաեւ, թէ իրական կամ անուանական կապ մը գոյութիւն ունէր Պոլսոյ ու գաւառի միջեւ. Պոլսոյ Պատրիարքն էր որ «խոհեմութեան» ու «զգաստութեան», «հաւատարմութեան» ու «հնազանդութեան» պատուէրներով կը ռմբակոծէր գաւառը: Օզանեան վրդոված էր, ու կ՚ըսէր թէ «մեր կրօնական դասուն, մանաւանդ բարձր դասու կրօնաւորի մը յայտնի ըլլալու էր այս պարագան», ու կը գտնէր այդ «հետեւեցաւ»ը՝ սխալ ու անտեղի:

Ահա՛ իր բծախնդրութեան ուրիշ մէկ օրինակը: Առիթով մը, գրական կտորի մը մէջ, քանի մը անգամ կրկներ էի «գեղ» բացատրութիւնը: Օզանեան, նկարագրութենէս հասկնալով թէ ակնարկս Գարահիսարի մասին է, նամակով մը բողոքեց.

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես Գարահիսարը իբրեւ գեղ ներկայացնելով... Ան, կարգին քաղա՛ք էր:

Ի՞նչ ընէի, կռուի բռնուէի նախկին ուսուցչիս հետ... Տեղի տուի ու խոստացայ «քաղաք եղող» Գարահիսարը այնուհետեւ իբրեւ... գեղ չներկայացնել:

Եւ հաշտուեցանք:

Իր նկարագրին ուրիշ մէկ գիծն ալ համեստութիւնն էր: 1957ին, երբ Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին ու քաղաքին նուիրուած հատորս պիտի հրատարակէի, կենսագրականներու բաժնին մէջ դրուելու համար իրմէ կարգ մը տեղեկութեանց հետ, ուզեցի նաեւ իր լուսանկարը:

— Հարկ չկայ, ըսաւ, ու ելաւ մէջէն:

Ու յետագային ալ դժգոհ մնաց քիչ մը՝ որովհետեւ գիրքը, փոխանակ պատմաբանի մը կողմէ գրուած ըլլալու, գրագէտի մը կողմէ էր գրուած:

Ազնիւ, հայրենասէր, անշահախնդիր եւ ուղղամիտ անձ մըն էր: Անհետացող հին սերունդի օրինակելի մէկ ներկայացուցիչը... Իր հին օրերու աշակերտը կը մաղթէ՝ որ հողը թեթե՛ւ գայ իր վրայ, թեթեւ՝ ուսի չուքին պէս:

Յակոբ Խաչմանեան

— O —

Ինծի համար ընկեր, մտերիմ, դրացի, բարեկամ, սրտակից ու եղբայր էր:

Բարի մարդ մըն էր: Ցիսուսի պէս բարի: Վստահելի ու սիրելի էր ոչ միայն ինծի, այլեւ իր բոլոր ծանօթներուն եւ ընկերներուն: Հաւանաբար հակառակորդ կամ թշնամի չունէր: Ոմանք այս բաները չեն ունենար, որովհետեւ ողնայար չունին, ու եղեգի պէս ամէն հովի առջեւ կը ծռին: Խաչմանեան այդպէս չէր. Թըշնամի չունէր՝ որովհետեւ իր անշահախնդրութիւնը կասկածէ վեր էր, ու կը զինաթափէր իր հակառակորդները: Տաբօրէն գաղտնապահ էր: Ամէն մարդու ծանօթ էր այս պարագան ու եթէ մէկը պահանջ զգար թեթեւնալու, իր սիրտը բանալու, կ՚երթար Խաչմանեանի մօտ: Խոստովանահայրէ մը աւելի գաղտնապահ էր, ու քահանայէ մը աւելի մարդ կը ճանչնար: Անկաշառ էր, ուղղամիտ, ներող:

Ժողովներու մէջ հակոտնեայ եզրերը իրար բերելու, հաշտեցնելու եւ ներդաշնակելու ձիրք ու կամեցողութիւն ունէր: Համբերող էր: Չէր բարկանար, բայց եթէ բարկանար՝ բորբոքած Վեզիւվ էր:

Ունէր համադրելու եւ հաւաքելու մեծ ընդունակութիւն: Այս բաները ապացուցանող տարեգիրք մըն ալ հրատարակած է: Ունէր Իպսէնէն թարգմանութիւններ ու անհատնում յօդուածներ՝ մեր ազգային կեանքի զանազան հարցերուն նուիրուած:

Բեմասաց էր: Ո՛չ անոնցմէ, որոնք «ամբոխները կը խելագարեն», այլ՝ խաղաղ ընթացող խորունկ գետի մը պէս:

Ամերիկա գալէ առաջ վայելած էր Թըրքական բանտերու քաղցրութիւնը... Ուսուցչութիւն ըրած էր Պոլսոյ մերձ կարգ մը քաղաքներու մէջ: Կ՚ուրախանար իր նախկին աշակերտներէն լսելով, երբ մանաւանդ անոնք «տեղ մը հասած» ըլլային:

Վազգնէ վեհափառի հրաւէրով Հայաստան ալ գնաց: Ծնած էր 1887 Հոկտեմբերին. մահացաւ 1968 Ապրիլ 17ին՝ երբ մանուշակները ծաղկիլ էին սկսած: Իր կտակին համաձայն, մոխիրը տարուեցաւ ու թափուեցաւ Սեւանի մէջ:

Հող չկայ վրան, ո՛չ ալ քար՝ որ մաղթեմ այս բաներուն «թեթեւ գալը»՝ վըրան... Ահա մօտ եօթը տարի որ ինք չկայ, ու ես դեռ հաշտուած չեմ իր բացակայութեան հետ:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ԿՈՉ

Նոր տարուան սեմին, Ֆրանսայի Հայութեան կը ներկայացնենք մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները եւ առողջութեան, երջանկութեան եւ գործերու յաջողութեան լաւագոյն մաղթանքները:

Ինչպէս ծանօթ է, մեր կազմակերպութիւնը քաղաքական եւ հատուածական նկատումներէ վեր, դերազանցապէս բարենպատակ եւ ժողովրդանուէր հիմնարկութիւն մըն է: Աւելի քան 55 տարիէ ի վեր, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ, կը ջանայ մեղմացնել մեր բախտազուրկ ազգակիցներուն տառապանքները: Մեր աշխատանքներուն արդիւնքը սակայն, համեմատական կ՚ըլլայ այն միջոցներուն զորս վեհանձն հոգիներ կը հաճին տրամադրել մեզի:

Մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան շնորհիւ է որ գնեցինք, հիմնական նորոգութեան ենթարկեցինք, կեդրոնական ջեռուցումով օժտեցինք, մասամբ կահաւորեցինք եւ արդիականացնելու վրայ ենք Կարմիր Խաչի ծովեզերեայ արձակուրդի կայանը: Հայ մանուկներու ամառնային այս բոյնը, ժամադրավայրը դարձած է նաեւ մեր տարեց եւ երիտասարդ սերունդներուն որոնք հաճելի ութ–էնտներ կ՚անցընեն հայրենասիրական ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ: Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս պիտի տօնենք աւանդական հայկական Ծնունդը Մանչի ափերուն:

Վստահ ըլլալով որ միշտ պիտի վայելենք Ֆրանսայի Հայութեան թանկագին քաջալերանքը, անշէջ պահելու համար Կարմիր Խաչի նուիրական հուրը, կը խընդրենք նուէրները ղրկել դրամատան միջոցով կամ մեր չէք փոսթալի թիւին՝

C. C. P. PARIS 1717 56
Croix-Rouge Arménienne
15, Rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Վարչութիւն
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵԽԹՕՆԸ (47)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Թ.

Վան, 20 Դեկտ. 1910

Եւ ցաւալի է որ նոյնիսկ դպրոցականներու մէջ, մի հակահոսանք սկսած է մեզի դէմ, ուղղակի ծնողքներու ազդեցութեան տակ: Անոնք փոխանակ իրենց զաւակները ըմբոստացումի մղելու, կը ջանան հնազանդութեան մէջ պահել, մեռցնելով անոնց քով յեղափոխական ոգին: Արդէն տարբեր բան կարելի չէ սպասել այդ սորկամիտ արարածներէն: Շատ ճիշդ կը խօսի ընկեր Սարաֆունի երբ յաճախ կը կրկնէ.

— Տաճկահայի քով յեղափոխական տեմպերամենտը (խառնուածք) կը պակսի:

Ահա այդ տեմպերամենտը ստեղծելու համար պէտք է շարունակական պայքար մղել: Եւ ասոր համար հարկ անհրաժեշտ է ձեռք առնել հայ իգական սեռը, որ իբրեւ ճնշուած եւ ստրուկ դասակարգ, աւելի տրամադիր է ըմբոստացումի:

Ներկայ իրականութեան հանդէպ, իմ եւ ընկեր Սարաֆունիի գործունէութեան ուղղութիւնը պիտի ըլլայ դէպի այն ճանապարհով: Այսինքն՝ զարթեցնել Վասպուրականի հայ կինը իր դարաւոր քունէն, մի ցնցող ոգեւորութիւն յառաջ բերել իր մէջը, զինքը իջեցնել կռուի ասպարէզը, անողոք պայքար մղելու տղամարդ (արական) դասակարգին դէմ եւ իր բռնաբարուած իրաւունքները ձեռք բերելու համար, թէկուզ արեան գնով:

Կնոջական էմանսիփացիա. ահա՛ մեր նշանաբանը վաղուայ պայքարին համար:

Արդէն իսկ ընկեր Սարաֆունի հետեւեալ կոչը խմբագրեց զոր՝ խմորատիպ՝ բաժնեցինք մեր ընկերների ձեռքով ամբողջ քաղաքի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ.

«Վասպուրականի Հայուհիներ,

«Արթնցէ՛ք ձեր դարաւոր քունէն, վեր կացէ՛ք եւ փշրեցէ՛ք ստրկութեան շղթաները, որոնց ծանրութեան տակ կորաքամակ ու շնչասպառ կը լինէք:

«Վերցուցէ՛ք ձեր աչքերը, եւ դիտեցէ՛ք Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու, Անգլիայի եւ Ֆրանսիայի ձեր քոյրերը: Տեսէ՛ք թէ նոքա ինչպէս ոտքի են կանգնած եւ հրամայական պահանջք կը դնեն իրենց իրաւունքները ստանալու համար: Նոքա միայն խօսքով չեն բաւականանար, այլ կը դիմեն նաեւ գործքի, կը դիմեն եւ բուռն միջոցներու: Ինչո՞վ դուք պէտք է ետ մնաք իրենցմէ. մինթէ դուք ալ գերմանացի, սպանիացի կամ աւստրիացի կիներուն նման՝ կ՚ուզէք ստրկութեան շղթաները իբրեւ զա՞րդ գործածել ձեր վիզերուն ու բազուկներուն: Հայ յեղափոխականը որ դղրդեց ամբողջ Թուրքիան, Ռուսիան եւ Պարսկաստանը, հայ յեղափոխուհին, որ անոր կողքին կանգնած հրացանը ուսին՝ կռուեցաւ իր պարսիկ եւ ռուս քոյրերու ազատագրութեանը համար, մինթէ այժմ, թեւերը ծալած, թո՞յլ պիտի տայ որ իր ամուսիններէն ու եղբայրներէն, հայրերէն ու պապերէն կեղեքուի ու ճնշուի: Դա կը լինի անջնջելի ամօթ եւ նախատինք հայ կնոջ համար»:

Ու այսպէս շարունակելով, ի վերջոյ, ընկեր Սարաֆունի կը ներկայացնէր հետեւեալ պրոգրամը իբրեւ Վասպուրականի հայ կնոջ նուազագոյն պահանջները:

Ա. Այրերու եւ կիներու իրաւունքի ու պարտքի բացարձակ հաւասարութիւն:

Բ. Հայ կինը ընտրող ու ընտրելի բոլոր ազգային պաշտօններու համար:

Գ. Զաւակներու վրայ հաւասար իրաւունք:

Դ. Կնոջ բացարձակ իրաւունք ամուսնական յարկէն դուրս յարաբերութիւններ մշակելու, իր սրտի հակումներու համեմատ, պատշաճութեան սահմանին մէջ:

Ե. Ամուսնական ստրուկ պայմանադրութեանց ջնջում:

Զ. Վասպուրականի հայ կինը հասարակական գործերու մասնակից՝ իբրեւ կին–դատախազ, կին–փաստաբան, կին–բժիշկ, կին–դատաւոր, կին–թաղական, կին–հոգաբարձու, կին–խնամակալ, կին–հրապարակագիր, կին–պաշտօնեայ եւ կին–ոստիկան:

(Շար.)

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Պ. Քիւլչէեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւլչէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քիւլչէեան եւ զաւակները եւ Օր. Նատին Քիւլչէեան ինչպէս նաեւ Պետիկեան եւ Կիւրինեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՄՈՎՍԷՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ
(92 տարեկան, Աշուշենցի)

մահը, որ պատահած է Նոյ. 24ին Տիթրոյթի մէջ (Ամերիկա):

Յուղարկաւորութիւնը եւ թաղումը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 29ին:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Պ. Քիւլչէեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 25ական ֆր. Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ Շաւիլի Հ. Յ. Դ. «Արզումեան» խումբի եւ Կապտ. Խաչի ընկեր-ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն Քիւլչէեան ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Վերժին Կէօվճեանի մահուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Զատուրօֆ եւ զաւակները Ժան-Լիւք եւ Մարի-Անժ իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ յիշատակին 550 ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալթունեան իրենց սիրելի Ճիէսին յիշատակին 250 ֆր., Պ. Գրիգոր Պարտիզպանեան իր ազգականին յիշատակին 100 ֆր.:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ իր կազմակերպած ճաշ-խնջոյքը, Չորեքշաբթի Դեկտ. 24, երեկոյեան ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ, Փալէ տը լա Ֆուար, Ավընիւ տը լա Մարն, Վալանս:

Ջերմութեամբ վերակենդանացնող «Կոունկ» նուագախումբին եւ ԺԱՔ ՔՈԺԱՅի ու իր կիթառի մասնակցութեամբ:

Հարազատ Խարբերդցի եւ հաճելի մթնոլորտի մէջ:

Հայկ. ժողովրդական պարեր եւ ֆրանսական պարահանդէս:

Բոլոր հայրենակիցները հրաւիրուած են այս երեկոյթին:

Մուտք 65 ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Արամ Աւետիսեանի եւ ընտանիքին Արամ Աւետիսեանի մահուան առթիւ:

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

présente

deux soirées dansantes, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

NOEL

24 DECEMBRE à partir de 22 heures

avec les chanteurs guitaristes

FERDI LUDOVIC

St SYLVESTRE

31 DECEMBRE à partir de 22 heures

même ambiance et

exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը 200 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի յիսնամեակին առթիւ:

ԱՐՔԷՕՅ.— Տիկին Քնար Կեռէն 50 ֆր. կը նուիրէ շնորհաւորելով յիսնամեակը եւ մաղթանքներով:

ՊԱՋԷՆՎԻԼ.— Պ. Գ. Նորսիկեան 30 ֆ.

ՇԱՒԻԼ.— Տիկին Տ. Գանթարճեան 30 ֆրանք:

ՄԷՕՏՈՆ.— Պ. Ա. Սրապեան 30 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սիրարփի Մերտինեան, զաւակներն ու թոռները, այրի Տիկին Ատըլին Պօյաճեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ալէն Լօրան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նուարդ Բապուճեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մերտինեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԲԱՐՍԵՂ ՄԵՐՏԻՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Հոկտ. 14ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հոկտ. 17ին, Սէն-Ժեռոմ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի դպրոցի տօնածառը Դեկտ. 21 կէսօրէ վերջ ժամը 3էն սկսեալ Սէն-Մօրիսի Կաթողիկէ եկեղեցւոյ սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Կաղանդ պապան իր ճոխ եւ զանազան նուէրներով:

Գեղարուեստական բաժին, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Երգ, պար, արտասանութիւն:

ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ԿՈՂՄԷ

Դեկտ. 24, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Բարեգործականի սրահներուն մէջ, 118 Ռիւ տը Քուրսէլ (Մեթրօ՝ Քուրսէլ)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՔՈԹԻՅՈՆ

տոհմիկ մթնոլորտ՝ կիթառներու հնչիւններով, զանազան անակնկալներ, խաղեր:

Կաղանդի աւանդական ճաշատեսակ

ՄՈՒՏՔ 30 ՖՐ.

Սեղանները ապահովել հեռախօսելով 842-08-57 ամէն օր ժամը 18էն վերջ:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

31 Décembre de 21 h. à l'aube

PALAIS DE LA FOIRE

Avenue de la Marne — Valence

Organisée

par la F. R. A. Daschnakzoutiun et le Nor Séround

Soirée dansante avec un menu spécial arménien

Orchestre :

Les « ANONYMES » de Lyon

Chaude ambiance arménienne

COTILLONS

Prix d'entrée 25 Fr., repas compris 100 Fr.

Réservetion :

Tél. Ekmekdjian 59-02-93

Mlle Katchadjian,

38, Rue de La Belle-Image

Imprimé sur les Presses

DU JOURNAL «HARATCH»

83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE — Dicran Cazarian

61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

Disques Vogue

Musique Religieuse

La Grande Messe Arménienne

Par les chœurs de l'Eglise Arménienne de Paris

No 451 (Transcription selon R. P. Komitas)
No 442 (Transcription selon M. Ekmalian)
No 454 Trésors de la liturgie Arménienne Volume I
No 547 Trésors de la liturgie Arménienne Volume II
(Cantiques de Pâques, de Noël et divers)

Musique Folklorique

No 526 Chants du Caucase et d'Arménie
No 527 Arménie
No 516 Reflets d'Arménie
No 199 Arménie Immortelle
No 517 Soirée Arménienne
No 596 Promenade en Arménie
No 182 Le Caucase
No 409 Le Tar
No 30211 Danses Arméniennes
No 30152 Chants Romantiques Arméniens
No 30240 Légendes d'Arménie
Pour chœurs, solo et orchestre
Chaque disque contenant 10 à 15 morceaux

Oeuvres Symphoniques

No 20176 Oeuvres symphoniques
No 714 Au Fil des Songes
Par l'Orchestre des Concerts Colonne
No 790 Deux Trios pour Flûtes, Clarinettes, Piano et Harpe

Direction : ARA BARTEVIAN

Disques Vogue : 14, Rue Petit Paris 75019, Tél. : 208-99-22

Prix 30 F. 30 cm. — Envoi contre remboursement

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
21
DIMANCHE
21 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.470 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.470

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՑԱՆ...

— o —

Նոր գիրքերու առատութիւնը ակներեւ է գաղութներու մէջ, վերջին քանի մը տարիներուն։

Հայրենակցական միութիւններ, անհատ գրողներ, մրցանակաւոր գրագէտներ, բանաստեղծներ եւ առհասարակ մտքի ու գրչի մարդիկ՝ յուշագրական եւ ստեղծագործական իրենց էջերով իջած են ասպարէզ, — դէպի ընթերցող հասարակութիւն։

Երեւոյթը կը մղէ մեզ հիմնական քանի մը իրողութիւններ մատնանշելու։

Հրատարակուած գործերու քանակը անհամեմատօրէն աւելի է՝ բաղդատաբար 1940ական եւ 1950ական թուականներուն։ Աւելի քան կրկնապատիկը։

Բացորոշ է որ երեք ազդակներ դեր ունին հունձքի առատութեան մէջ։

Նախ՝ տարիքն ու ժամանակը։ — Հետզհետէ լուծարքի ենթարկուող հայրենակցականներ, ինչպէս նաեւ իրենց ալեւորութիւնը ապրող գրիչներ կ'աճապարեն հետք մը ձգել. անցեալը պատմութեան փոխանցել կամ տարիներու՝ վաստակ մը թողուլ յետնորդներուն։

Երկրորդ՝ նիւթական բարօրութիւնը. — Յարաբերաբար 1930–1950 տասնամեակներուն, նիւթական աւելի ձեռնտու պայմաններու մէջ կ'ապրին գրող կամ գրասէր մարդիկ։ Հրատարակչականներու առատութեամբ՝ տպագրական ծախքերը շատ աւելի հանդուրժելի դարձած են համեմատաբար մարդոց եկամուտներուն։ Գիրք մը ունենալու, հեղինակ մը դառնալու մարդկային տրամադրութիւնը չնչուած է աւելի քան երբեք։

Երրորդ՝ գրական մրցանակներու հաստատումը. — Գրական, բանասիրական, պատմագրական եւ առհասարակ ստեղծագործական արժէք ներկայացնող հեղինակութիւնները քաջալերելու նպատակով՝ վերջին քանի մը տարիներուն հաստատուեցան գրական մրցանակներ, — Մելքոնեան, Սերէնկիւլեան, Ոզանեան, Ալեք Մանուկեան, եւայլն։

Տասնամեակնե՛ր ամբողջ 1920–1960, երբ վաւերական դէմքեր իսկ իրենց գործերը լոյս ընծայելու նիւթական հնարաւորութիւններէն զրկուած էին, մոմով ու լապտերով մեկենասնե՛ր կը փնտռուէին՝ բայց գրեթէ չէին գտնուեր։ Այսօր, մրցանակաբաշխ յանձնախումբե՛րն են որ... թեկնածու կը փնտռեն յայտարարուած մրցանքներուն եւ յատկացուած նուէրներուն համար՝ սակայն միշտ չեն գտներ արժանաւորներ։

Ամէն պարագայի, մամուլները կը թաւալին ու հրատարակուած գործերու առատութիւնը, իր քանակական կշիռով, զարմանք կը պատճառէ գրասէր հասարակութեան։

Տարբեր հակադրութիւն մը ակներեւ դարձած է «ընթերցող հասարակութեան» ճակատին վրայ։

Բաղդատաբար 1930–1940ական թուականներուն՝ երբ մարդիկ աւելի տրամադիր ու ծարաւի էին ընթերցումի, գի՛րք եւ հանդէս կը փնտռէին կարդալու համար, նուազած է թիւը հայ ընթերցողներու։ Ի հակառակէն՝ աւելցած է համրանքը գիրքերու։

Հրատարակութեանց քանակական բազմապատկումը ենթադրել պէտք չէ տայ անշուշտ, որ որակի գոհացուցիչ մակարդակի մը վրայ են անոնք՝ բոլորն ալ։

Չենք ուզեր դաժան ըլլալ, մէկ ջուրով լուալու համար տասնեա՛կ առ տասնեակ լոյս ընծայուող հատորները, — երբեմն աստուածաշնչական ծաւալով, շքե՛ղ տպագրութեամբ ու բարձրորակ թուղթի վրայ... Սակայն մեղանչած կ'ըլլանք իրականութեան դէմ՝ եթէ դիտել չտանք թէ հազուագիւտ են գրական արժէք կամ հրատարակութեան իրաւունքի արժանաւորութիւն ներկայացնող գործերը։

Մեր ժողովուրդի անկերպարան պատկերը գաղութէ գաղութ, բայց մանաւանդ գրական քննադատութեան բացակայութիւնը շրջաններէ շատերուն մէջ՝ համարձակութիւն տուած է ամէն-չամէնին հրապարակ իջնելու եւ գրող ու հեղինակ դառնալու...

Գաղութահայ իրականութեան մէջ արուեստի եւ գրականութեան նուիրուած լուրջ պարբերականներ գոյութիւն ունէին մինչեւ 1950ական թուականներ, եւ առօրեայ մամուլն ալ փոյթը ցոյց կու տար հետեւելու իմացական մեր կեանքին եւ իրագործումներուն՝ առնուազն կապ դառնալու համար գրողին եւ հանրութեան միջեւ, երբեմն նաեւ արժեւորելու համար տաղանդն ու խոստումը։

Այսօր, բացի Պէյրութի «Բագին»էն, չունինք պարբերականներ կամ թերթեր՝ որոնք հակակշռելու դերի մը մէջ ուզէին ըլլալ ու մնալ, հեղինակօրէն գնահատել կամ քննադատել։

Մեր այս աղքատութիւնն ալ, բնականաբար, կ'ունենայ իր բացասական դերը տիրող ընդհանուր անհոգութեան մէջ։

×

Սեղմօրէն ներկայացուած ընդհանուր այս պատկերին մէջ՝ կ'ուզենք ընդգծել նաեւ դրական եւ ոգեւորիչ երեւոյթներու գոյութիւնը։

1) Անհետացող սերունդին տեղ՝ արժանաւոր նորերու եւ նորագոյններու փաղանգ մը իջած է ասպարէզ, մանաւորաբար Միջին Արեւելքի մէջ (Լիբանան) ու Պոլիս։

2) Լոյս տեսնող անհատական գործերու շարքին՝ չեն պակսիր գործեր, որոնք մնայուն արժէք են կամ, առնուազն, ապահով խոստում։

3) Կը հրատարակուին յուշագրական, գրապատմական, պատմագրական, բանասիրական եւ հասարակական – քաղաքական առումով հեղինակութիւններ՝ որոնք ատաղձ ու նպաստ ըլլալու կոչուած են մօտաւոր ապագայի համար։

4) Գլխաւորաբար «Համազգային»ի նախաձեռնութեամբ հանրութեան մատչելի կը դարձուին որակաւոր ու վաւերական դէմքերու հին գործերը՝ նոր տպագրութեամբ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԲ «ԻՒՄԱՆԻԹԷ» ԴԱՍ ԿՈՒՏԱՅ «ՊՐԱՒԴԱ»Ի

— o —

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ, ԿՈՒԼԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ՝ ՄՈՍԿՈՒԱ ԹԷ ՓԱՐԻԶ...

Բանավէճը այլեւս բացայայտ է եւ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը այս առթիւ կը շեշտէ թէ չափահաս է ու որեւէ ձեւով հլու հպատակ չէ Մոսկուայի։ Դեռ անշուշտ որոշ ժպիտ մը կրնայ յառաջ բերել Ժորժ Մառշէի առջի օրուան լեզուավրէպը երբ հեռատեսիլէն յայտարարեց. «Ֆրանսայի վերաբերող բոլոր որոշումները չեն կրնար տրուիլ այլուր քան Մոսկուա...» անմիջապէս ճշդելով թէ Փարիզ կ'ուզէր ըսել ի հարկէ, եւ ոչ ոք արդէն կասկած ունեցած էր այդ մասին։ Բայց այս անգամ հարցը լուրջ է։ Քանի մը օր առաջ, ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանը Թէ. էֆ 1, լուրերու բաժնին մէջ կը ներկայացնէր փաստանկար մը, ամէն ապահովութիւն տալով անոր վաւերականութեան մասին։ Կը տեսնէինք աշխատանքի արգելակայան մը, ուր անբաղձալի կեանք մը կը տանին քաղաքական բանտարկեալներ։ Այս փաստանկարը ներկայացուած էր արդէն անգլիական հեռատեսիլէն (Պի. Պի. Սի.) եւ խորհրդային իշխանութիւնները ձայն չէին հանած։ Ըստ քննուած աղբիւրներուն, քաշուած է գաղտնաբար խորհրդային քաղաքացիի մը կողմէ, 1975 Օգոստոսին, Ռիկա եւ արգելակայանի վայրն ալ՝ Կրուցփիլց էլիլա է։ Սեպտեմբերին փիլմը յանձնուած է Հիլֆզաքզիոն Մառթիրըր Քիրխէ (որու Ֆրանսայի ճիւղը կը կոչուի՝ Աւետարանական Գործունէութիւն Լռութեան Եկեղեցւոյ Համար) կազմակերպութեան կեդրոնը, Թղթակիցի մը կողմէ, որու անունը գաղտնի կը պահուի եւ ապա յանձնուած Փօլ Կրավիլոս անուն, ծագումով Լաթվիացիի մը, որ կ'աշխատի վերոյիշեալ ընկերութեան համար։

Երբ այս փաստանկարը ցոյց տրուեցաւ, Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը անմիջապէս յայտարարեց թէ եթէ Խորհ. Միութիւնը որեւէ հերքում չընէ, այն ատեն ինք «իր խոր զարմանքը եւ ամէնէն վճռական դատապարտումը» կ'արտայայտէ։ Յստակ է։ Հին օրերը անցած են եւ արտասահմանի Համայնավար կուսակցութիւնները կարծիք ու տեսակէտ ունին։ Եթէ այս առընչութեամբ Իտալիոյ կուսակցութիւնը միշտ ցոյց տուած է իր անհատականութիւնը, աւելի զարմանալի է Ֆրանսականին համար։ Բայց պէտք չէ անտեսել թէ Մառշէ ընկերվարական եւ արմատական ընկերներ ունի, յետոյ նաեւ կարեւոր է ժողովուրդին կարծիքը, ժողովուրդ մը որ պէտք է համոզուի, որ իր երկրին Համայնավար կուսակցութիւնը չի ղեկավարուիր Կրեմլինէն։

Խորհրդային պատասխանը ի վերջոյ լոյս տեսաւ յօդուածի ձեւով Պրաւդայի մէջ, ուր Վ. Ալեքսէյեւ կը գրէ թէ Ֆրանսական հեռատեսիլը այս օրերս հակախորհրդային քանառ մը ցոյց տուած է։ Պրաւդայի համար ամէն ինչ շինծու է, կեղծ եւ հակախորհրդային գրգռութիւն (ամէն մարդ քաջ գիտէ որ Խորհ. Միութեան մէջ քաղաքական բանտարկեալներու արգելակայանի հոտն իսկ չկայ եւ ամէն մարդ ազատ կարծիքը կ'արտայայտէ, շատ շատ երբեմն կրնայ խենթ նկատուիլ եւ «յիմարանոցի մէջ դարմանուիլ» կամ քիչ մը աւելի հեռու օդափոխութեան ղրկուիլ...)։ Ու Պրաւդա կը դատապարտէ նաեւ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը երբ կը նկատէ որ «աւելի զարմանալի է այն իրողութիւնը որ ոմանք ընդմէջ անոնց որոնք միշտ արժանավայել պատասխան մը բերած են հակախորհրդայինին եւ հակահամայնավարին դէմ հաւատք ընծայած են հակախորհրդայիններու եւ հակահամայնավարներու գրգուիչ մէկ նոր գործունէութեան եւ այդ ընելով, կամովին կամ ոչ օժանդակած են հակախորհրդային այս յարձակման յետագայ զարգացման»։

Կարելի չէ աւելի յստակ ըլլալ, խնդրոյ առարկայ է Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրօն։

Այս անգամ Իւմանիթէ կը պատասխանէ (Ժորժ Մառշէ Քուպա կը գտնուի) եւ չի նահանջեր։ Ընդհակառակն թերթը կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսական հեռատեսիլին հակախորհրդային ընթացք ունենալու իրողութիւնը չի կրնար «ոչ քողարկել ոչ ալ արդարացնել սխալներն ու յանցանքները որոնք կրնան կատարուիլ եւ շահագործուիլ ընկերվարութեան հակառակորդներուն կողմէ» ու կը յիշեցնէ Ի. Համագումարը, ուր դատապարտուեցաւ ստալինականութիւնը, սխալներ ու ոճիրները որ եղան մինչեւ 50ական թուականները (յիշենք որ Պրաւդա իր յօդուածին մէջ կ'ըսէ թէ այսօրուան եղածը կը յիշեցնէ 1940ի վերջ եւ 50ական թուականներու հակախորհրդային հոգեբանական պատերազմը) եւ կը շեշտէ թէ վերջերս ալ ամէնէն հանդիսաւոր կերպով դատապարտեց ինչ որ ստալինիզմ կը կոչուի, կ'աւելցնէ ինչ որ ըսած էր հեռատեսիլի ներկայացումէն ետք («Նման դէպքեր անարդարանալի են եւ կը վնասեն միայն ընկերվարութեան...») եւ բացայայտ կերպով ցոյց կու տայ թէ ոչ մէկ գոհացում ստացած է Պրաւդայի «հերքումէն», որ հերքում ալ չէ։

Ահաւասիկ բարենիշ մը Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան համար որ իր այս ընթացքով, ցոյց կու տայ թէ հաւատարիմ է ընկերվարութեան սկզբունքներուն՝ ազատութիւն եւ ժողովրդավարութիւն եւ թէ վերէն եկած (իմա՛ Կրեմլին) ամէն հրահանգ Աւետարանի խօսք չէ, ինք ալ խելք ունի, ուրեմն՝ տեսակէտ։

ՀԻՆ ԵՐԳ

Պճեղ մը չոր լաւանտի շիւղ
այլ ոչ մէկ գոյն, այլ ոչ մէկ բոյր
ձեռքերուն մէջ մեռնող աշնան,
ոչ ափսոսանք այլ ոչ մէկ լաց,
ով ցաւած է՝ արդէն լացած,
ով սիրած է՝ սիրով սորված
օրէնքը հուսկ հրաժեշտի.
այլ ոչ աւա՜ղ, ոչ երանի՜,
հին երգն է որ կը կրկնուի.
կեանքը սկիզբ ու վերջ չունի,
այլ ծաղիկներ ամէն գարնան
կը զարդարեն լեռներն Ալպեան,
մենք պահեցինք, նման աշնան,
ինչ որ կրցանք քաղել միայն
պճեղ մը չոր լաւանտի շիւղ,
պճեղ մը անոյշ սիրտ,
կարծես, արդէն իսկ, ի յիշատակ։

×

Գիրքի մը մէջ, սիրուած
քերթուածի մը կողքին
պահուած չորցած լաւանտ
կամ սիրտ՝ ի յիշատակ,
անցեալն, օր մը, յանկարծ
վերապրելով ներկան
պիտի ըսէ մեզի. —
Ես եմ, ե՛ս եմ միայն
անսկիզբ ու անվերջ
ես որ էի՝ ու կամ,
ե՛ս՝ յայտնեալը միակ
եւ որոնումն որ կայ,
ուրիշ ոչ մէկ երազ,
ուրիշ չկա՛յ արքայ,
ինչ գրեցին՝ գրեցի՛
խաչափայտին վրայ։

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Ս. ՂԱԶԱՐ, ՍԻՐԵԼԻՍ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՐԴԵՀԷՆ ԵՏՔ)

(Բ. եւ վերջ)

Առաւօտը հասաւ: Խոնաւ առաւօտ մը: Կ'անձրեւէ Վենետիկի վրայ: Կ'երթամ կրկին դէպի կղզիս, սիրտս ծանրացած է: Ի՞նչ պիտի տեսնեմ:

Աթոռակալ վարդապետը, Հայր Սեւոյրեէ գիս կը դիմաւորէ ու կ'առաջնորդէ ընծայարանի մտերիմ մատուռը, ուր Աբբահայրը կը պատարագէ: Հոն միայն կարելի է պատարագել, քանի եկեղեցին քարուքանդ է: Որքա՜ն տպաւորիչ է սա փոքրիկ մատուռը, ուր ոչինչ կայ շքեղ, բայց կը զգաս թէ «Դէպի երկինք բարձրացող գաղտնի ճամբայ մը ունի...»: Երկու ժառանգաւորներ կը սպասարկեն Աբբահօր: Առաջին անգամն է, որ կը լսեմ մեր պատարագը, վանական այս մերկութեան մէջ: Ոչ մէկ պատարագ գիս այսքան տպաւորած է: Պարզութիւնը միայն կրնայ այսքան թափանցել հոգիէն ներս:

Գրաբարը երբեք այսքան յստակ չէր հասած իմ ականջներուս: Աղօթք կը ներշնչէ մթնոլորտը, աղօթք կը պարտադրեն Հայր Պօղոսի աչքերը, որ դեռ հրդեհ կը տեսնեն ու սա պատանին, որ այնքան լաւ աւետարան կը կարդայ եւ որ կրնայ վաղը Մխիթարի յաջորդն ըլլալ, երկիւղածութիւն կը ներշնչէ ինծի: Ես կ'աղօթեմ Պօղոս Իսպէնեանի հոգւոյն: Մարդը չկայ այլեւս, չտեսաւ իսկ իր հոյակապ ձեռագրատան բացումը, բայց աւելի քան երբեք օրհնեալ է իր յիշատակը: Հայ մշակոյթի 4000 անգնահատելի ձեռագրերու փրկութիւնը, այսօ՛ր, ի՛ր գործն է:

Պատարագէն ետք, կ'երթանք աւերակները տեսնելու: Կրակէն ետք, ջուրն ալ իր աւերը գործած է ու փրկուած հարիւրաւոր գիրքեր փռուած են ամէն կողմ, թաց լաթերու նման, որպէսզի չորնան: Ինչ որ փրկուած է կրակէն, վնասուած է՝ ջուրէն: Նորանցքներու երկայնքին հատորներ ու հատորներ, անգին պաստառներ, տարօրինակ պատկեր մը կը պարզեն: Կ'անդրադառնամ յանկարծ թէ ի՜նչ հսկայ աշխատանք կը սպասէ վանականներուն երբ ժամը գայ դարմանելու, դասաւորելու, տեղաւորելու:

Եկեղեցին հոյակապ: Սիրտս ուժեղ կը սեղմուի: Հրդեհ չկայ այլեւս բայց թողած է իր հոտը: Շուրջս ածխացած, սեւցած տաարկաներ: Ասոնք ոսկի էին, ասոնք արծաթ, թանկագին կտորներ, հիմա թիթեղի կտորներու կը նմանին: Այլեւս դուռ չկայ որ գիս աւանդատուն առաջնորդէ: Աւանդատո՞ւնը: Չկայ, բայց երկինքի մը տակ, փլատակներ, փլատակներ որոնք ամերիկեան ռմբակոծութիւնները կը յիշեցնեն: Այս փլատակներուն տակ թաղուած կը մնան գանձեր, ու նաեւ 700 – 800 հատոր հայերէն հին գիրքեր 18 –19րդ դարերու: Անսահման վշտիս մէջ, ուրախութիւն մը կը ծնի յանկարծ երբ Հայր Ներսէս կ'ըսէ թէ քանի մը շաբաթ առաջ ձեռագրատուն փոխադրուած էին հայերէն հազուագիւտ նախատիպեր ու նաեւ 1481ի այն լատին ժամագիրքը, որմէ միայն այս մէկ օրինակը կայ աշխարհի վրայ: Չեմ գիտեր թէ ուէչ հայ գիտակցութիւնն ունի՞ թէ մշակութային ի՜նչ հարստութիւն է, Ս. Ղազարը: Բանի մը այլ հազուագիւտ հատորներ ալ փրկուած են վասնզի Հայր Ներսէս աշխատութիւն մը կը պատրաստէ Ներսէս Շնորհալիի վրայ ու իր մօտ առած էր այդ գիրքերը:

Կը բարձրանանք վեր, Մխիթար Աբբահօր գրադարանը, ուր խելօք մնացած են գիրքեր, հրաշքով բոցերը իրենց չեն մօտեցած, մինչ ձեղունը չկայ ու ամէն կողմ աւեր է: Հոս էր հին ձեռագրատունը, հոս էին բոլոր ձեռագրերը: Զորս հազար հազուագիւտ ձեռագրեր, որոնք փրկուած են, որովհետեւ ազնիւ մարդ մը՝ Պօղոս Իսպէնեան, առանց ձայնի ու թմբուկի, հինգ տարի առաջ, հրաշալի ձեռագրատուն մը շինել տուած է, արդիական բոլոր յարմարութիւններով, յաւիտեանս փրկելու համար ինչ որ թանկագին է: Եթէ եղած չըլլար այս մարդը: Եթէ մտածած չըլլա՛ր թէ ամէն վտանգէ հեռու պէտք է մնան այս ձեռագրերը, եթէ... եթէ...: Ու այսօր Աբբահօրմէն սկսեալ, բոլոր Հայրերը, իրենց անհուն ցաւին մէջ, կ'ուրախանան որ շնորհիւ այդ մեծ Հայուն, անդարմանելին չէ պատահած: Ես զգացի թէ Աբբահայրը, հրդեհին օրն իսկ մեռած կ'ըլլար, եթէ մէկ հատիկ հայկական ձեռագիր կորսուած ըլլար:

Ու ինծի կը պատմեն թէ ինչպէ՜ս այդ պատանի ժառանգաւորները, նետուելով բոցերու մէջ, հասկնալի անխոհեմութեամբ, դարակներ շալկած են, փրկած են ինչ որ կրցած են:

Առաւօտեան մէկէն բոցերու լոյսն է որ արթնցուցած է հայրերը, մինչ պահակ շունը կը հաջէր երկու-երեք ժամէ ահազանգ հնչեցնելով: Հրշէջները հասած են հազիւ քառորդ ժամ ետք ու ողողած կղզին: Վարդապետները ջուրերու ու բոցերու մէջ, վազած են աջ ու ձախ, հոս շուրջառ մը փնտռելով, հոն գիրք մը, անդին հին աւետարան մը, մինչ պատերը կը փլէին, ու աւանդատան տանիքին հետ անորոշ ծանրութիւն մը կ'իյնար: Հրշէջ մըն էր, որ յանկարծ փլատակներու տակէն կ'ելլէր, հրաշքով ազատած:

Ի՞նչպէս պատմել ի՜նչ որ տեսայ: Իտալացի լրագրողին համար 3500 տարուան եգիպտական մումիան արժէք ունէր ու փրկուած էր, ինծի համար աւելի կարեւոր էր հայկական գաւառներու ամէն մէկ շուրջառը, զոր վարդապետ մը բերած էր իրեն հետ ու այնուհետեւ մկրտուած էր իր անունով:

Եւ ի՜նչպէս չյուզուիլ ի լուր հասած ցաւակցական հեռագրերուն: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն մինչեւ Վենետիկի դպրոցին սա իտալացի աշակերտին գրած տողերը: Մաշտոց Մատենադարանի տնօրէն՝ Լեւոն Խաչիկեանի հեռագրէն մինչեւ վանքին սպասաւորին ցաւը, որ իր աշխատավարձքէն լումա մը կ'ուզէ տալ հայրերուն: Հայր Ներսէս իտալացի դըպրոցականներու նամակները կը կարդայ: Այդ աշակերտները ամիս մը առաջ վանք այցելած են ու մին կը գրէ թէ ըսած է իր հրշէջ հօրը, որ շուտ երթայ կրակը մարէ, որպէսզի փրկուի Մխիթարեան գանձը:

×

Ու կ'անցնինք ձեռագրատունը: Միակ վայրն է, ուր հրդեհին հոտն անգամ չկայ: Այս հրաշալի առանձնատունը, կարծես բնաւ կապ չունի պատահած աղէտին հետ: Որքան յիշուի, որքան կրկնուի Պօղոս Իսպէնեանի անունը, քիչ է: Ոչ մէկ բարերարութիւն ա՛յս դերը կատարած է: Հայր Սերովբէ ցոյց կու տայ ինծի 1481ի լատին ժամագիրքի այդ միակ օրինակը, որու ձեռագիրն ալ հոդ է, ուրախութեամբ եւ դողալով ձեռքս կ'առնեմ: Ու կը նայիմ շուրջս, անհամար, անգնահատելի ձեռագրեր, որ պատկառելի ու անխօս վկաներն են մեր մշակոյթին:

×

Արգիլուած է աւանդատան փլատակներու մէջ երթալ, եւ սակայն երիտասարդ վարդապետներ գացած են գիրքեր փնտռելու: Աբբահայրը պէտք չէ լուր ունենայ բայց վարդապետները գիտեն թէ միայն իրենք կրնան աւերակներու տակէն հատորներ հանել: Հրշէջին փոյթը չէ: Ու հանած են արդէն տասնեակ մը հատորներ, սեւցած ու ածխացած, ներքին փոքրիկ մաս մը՝ անվնաս:

Վանքին ջեռուցումը ապահովող կաթսային մօտ փռուած են շուրջառներու կտորներ, ածխացած, ապա՝ թաց: Պէտք է չոր պահել աչքերը ու խորհիլ թէ կայ՝ վաղը:

Վաղը՝ պէտք է, որ նման ձեռագրատան, արդիական շքեղ ու անվտանգ գըրատուն մը կառուցուի Ս. Ղազար: Պէտք է, որ հոն ղրկուին ինչ որ թանկագին է ու ցրուած հոս ու հոն: Պէտք է, որ գոյացած բացը գոցուի: Հռոմի Անարատ Ցղութիւն Հայ Քոյրերը անմիջապէս վանքին նուիրած են իրենց ամէնէն թանկագին շուրջառը, ու պէտք է որ միակը չըլլայ այս նուէրը: Նման մեր տարագիր ժողովուրդին, պէտք չէ որ մեր մշակոյթն ալ Սփիւռք դառնայ, ու ով որ ինչ ունի հազուագիւտ ու թանկարժէք, տայ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան: Աւելի քան երկու դար է որ Սեբաստիոյ այս հեռատես վարդապետը փրկած է արեւմտահայ մեր մշակոյթը եւ իր յաջորդները նուիրեալ պահակները եղած են անոր:

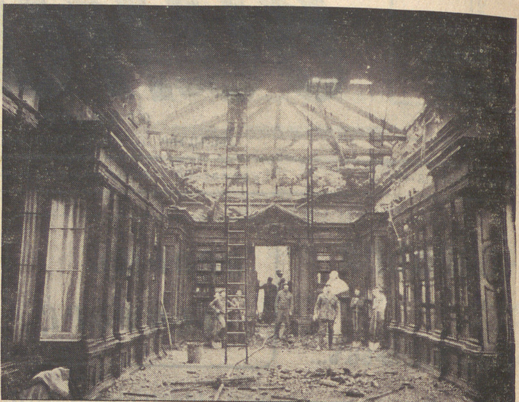
×

Մեկնումի ժամը եկած է այլեւս: Անձրեւը չէ դադրած: Ալիքներու փրփուրներուն մէջ, կը հեռանամ Ս. Ղազարէն, վերջին տխուր ակնարկ մը նետելով: Բարափին վրայ դեռ կը տեսնեմ Հայր Սեբովբէն, Հայր Ներսէսը, Հայր Կոմիտասը: Կ'երթամ դէպի օդակայան ու հետզհետէ տխրութիւնս կը նուազի: Կը զգամ որ նոր վաղորդայն մը պիտի ծնի վանքին համար:

Լոյս ու հաւատք ներշնչեցին ինծի Մխիթարեան մեր հայրերը, յոյս ներշնչեցին ինծի ժառանգաւորները: Ո՛չ, վաղը մըռայլ չէ այնքան, քանի կան նման մարդիկ, որոնք աննկուն պահակներն են մեր Տիպ ու Տառին: Վաղը՝ մռայլ չէ այնքան, քանի կը հաւատամ, որ երբ կրկին գամ, այլեւս աւերակ պիտի չտեսնեմ: Որմնադիրները կ'աշխատին արդէն, ու հայրերը կը վկայեն թէ Իտալացին երբեք այսքան արագ չէ աշխատած...:

Կղզին կը փոքրանայ երթալով, մինչ ես կը հեռանամ: Օրը, քիչ ետք, պիտի մեռնի բայց հոգս չէ, գիտեմ որ վաղը, պիտի ծագի կրկին՝ առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, ու ես պիտի վերադառնամ Մխիթարի կղզին՝ Ս. Ղազար, Սիրելիս:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ԱՒԱՆԴԱՏՈՒՆԸ Ւ ՀԻՆ ՁԵՌԱԳՐԱՏՈՒՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՂԲԻՒՐԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

O

Տատը ծեր է, շատ ծեր: Բայց ձայնը զրնգուն է.

— Է՛, հոգի՛ս, մի ժամանակ...

Նրա ասած այդ մի ժամանակը առնուազն ութսուն տարի առաջ էր:

— Մի ժամանակ...

Նրանց տունը հին քաղաքի հին թաղում է եւ այնքան է հին, որ քարէ պատերը կանգուն են մնում դերան յենակների օգնութեամբ:

— Վաղո՞ւց են այդ յենակները, տա՛տ:

— Ես որ ծնուել եմ, կային:

— Ձեր թաղի աղբիւրն էլ է հի՞ն:

— Է՛, յիսուն սերունդ է մեռնուել նրա ջրով:

Հին թաղը կամար աղբիւր ունի՝ քարէ թաց մամուռով նախշուած, մամուռի տակ գրեր՝ «Ես մահտեսի Պաւղոս շինեցայ ակս վարպս թւին ՌԿ»: Այս «ՌԿ»ն, ինչպէս բացատրում է տատը, եօթը հարիւր յիսուն տարի է նշանակում:

— Իմացի՛ր, մահտեսի Պաւղոսը իմ ապուպապն է եղել:

Խշշում է կամար աղբիւրը անսպառ ու անվերջ: Զուլալ ջուր է գալիս քարէ թասից, լցւում քարէ նովերը:

×

Ծաղկաւոր շորով մի աղջնակ կուլան ուսին մօտեցաւ կամար աղբիւրին: Ահ առաւ աղջնակը կամարի ստուերից եւ խշշացող ջրից: Առաջին անգամն է եկել ջրի: Բայց երբ իր պատկերը տեսաւ նովի ջրի մէջ, զարմացաւ – զմայլուեց ինքն իրենով:

Մի քեռի ձին բերեց ջրելու: Խիտ բեղեր ունի քեռին, իսկ ձին ահռելի մեծ է եւ ահա սմբակները սպառնալի խփում է խոնաւ սալերին: Քեռին վերցրեց աղջնակի կուլան՝ ջուրը գլխին քաշեց:

— Ուխա՛յ... Ո՞ւմն ես, աղջի՛կս:

— Մահտեսի Պաւղոսանց:

— Հա՛... Ձեր աղբիւրն է:

Քեռին ձին ետ քաշեց, որ աղջնակը չվախենայ:

— Ողորմի ապուպապիդ: Էս աղբիւրը նա է շինել:

Աղջնակի ուսը զովանում է կուլայի թաց լանջից, բոբիկ ոտքերը ցօղւում են ջրով:

×

Իր պատկերը աւելի չքնաղ տեսաւ ջրի մէջ, երբ արդէն հարս էր:

Վաղո՛ւց, վաղուց էր...

Տատը յիշում է՝ ահա այսպէս, այսօրուայ նման նա ջրի է եկել իրենց աղբիւրը, երբ մի մատ աղջնակ էր, երբ հարս էր, ապա մայր ու տատ եւ հիմա էլ, երբ վաղուց մայր է մտել իր կանաչ-կարմիր արեւը: Մի մեծ կեանք է սպառել նա աղբիւրի ճանապարհին, աղբիւրի խշշոցն ու անցած – հեռացած տարիների կանչը հոգու մէջ, իր պատկերի թրթռոցը ջրի հայելում: Շատ կժեր են ջարդուել այս քարերին, շատ արցունք ու ժպիտ է տատը թողել այս ջրերի մէջ, բայց իր պատկերը, իր հրաշք պատկերը միշտ էլ նոյնն է տեսել ջրի մէջ՝ ջրի հետ խայտալիս:

×

Հին թաղը քանդեցին: Տատի թոռները բնակարան ստացան իրենց տան տեղը կառուցուած մի շէնքում, շէնքի վերին յարկում: Թոռներն ասացին.

— Դէ՛, մե՛ծ տատ, պրծար աղբիւր գնալ-գալու տառապանքից: Ահա ջուրը մեր տան մէջ է:

Տատը ծորակը բացեց ոչ այնքան ջուր խմելու, որքան իր պատկերը տեսնելու ջրի մէջ: Ծորակը մրթմրթաց, աղմկեց: Տատը վախեցաւ, նրան թուաց, թէ աշխարհը գլխի վրայ շրջուեց, թուաց՝ ինքը ծերացաւ: Ծորակի ջրից օտար ձայն ու համ էր գալիս: Ծորակի ջրի մէջ տատը չգտաւ իր պատկերը՝ ինքն իրեն: Վերցրեց հին կուլան, վերելակով իջաւ բակ:

Իրենց հին տնից ու այգուց մնացել էր բունը ճօթռած մի թթենի ու մաշուած – քանդուած սալայատակի մի պատառիկ: Խոշոր շէնքերը խեղդել էին իրենց բակը, եւ աշխարհն արդէն ուրիշ էր... Տատը սարսռաց: Անծանօթ մարդիկ էին անցուդարձում իրենց հին բակում:

Իսկ աղբիւրը կար: Կար մամռած քարերով, կամարը վեհ, դէրը հարազատ: Ո՛չ ջրի ձայնն էր նուազել, ոչ էլ նովի ջրի կապոյտը խունացել: Տատն իր պատկերը տեսաւ ջրի մէջ՝ իր կանաչ-կարմիր օրերի զուարթութեամբ: Մեծ աշխարհը փոխուել է, բայց ահա անփոփոխ կենդանի է իր ապուպապ մահտեսի Պաւղոսի թուին ՌԿ շինած աղբիւրը:

Տանը թոռներն ասացին.

— Ա՛յ տատ, ինչի՞ ես գնացել աղբիւրը: Ջուրը ահա մեր տանն է:

Տատը զարմացաւ՝ ինչպէս թէ: Ինքը գնացել է իրեն՝ իր ջահելութիւնը տեսնելու: Տան ծորակի ջուրը աղմկարար չար է, ջրի թասը՝ անգոյն: Իրեն սպիտակած զառամ է ցոյց տալիս այս թասը: Ինքը չի մօտենայ այս փակ-բանտուած ջրին, որ հոգի չունի եւ յիշատակներ չունի, ոչինչ չունի եւ միայն մրթմրթում է: Ինքն իր ջահելութիւնը չի տեսնում տան ջրի մէջ:

×

Երբեմն վերելակը չի աշխատում: Բայց միեւնոյն է, տատը ոտքով է իջնում բակ ու ետ գալիս: Գալիս է ուրախ, ջրի կուլան ձեռքին:

— Էսօր աղբիւրի մօտ իմ քրոջ թոռանը տեսայ, — ասում է տնեցիներին: — Ծերացել է խեղճը:

— Էսօր աղբիւրի մօտ...

Տատը չի հաւատում, թէ կը կորչի իր աշխարհը՝ հին թաղն ու իր հրեղէն պատկերը: Աղբիւրի մօտ նա գտնում է իր աշխարհի փշրանքներն ու նշխարները:

— Էս ի՛նչ լաւ մարդիկ են մեր քաղաքը շինողները: Մեր աղբիւրը չեն քանդել:

Ասում է՝ թաց կուլան կրծքին սեղմած:

— Ուխա՛յ... էս ջրից խմեցէք, զաւակներս:

×

Հէնց որ լոյսը ծագում է, տատը վերցնում է կուլան:

— Գնամ մեր աղբիւրից ջուր բերեմ:

Հէնց որ արեւը մայր է մտնում, տատը վերցնում է կուլան:

— Գնամ մեր աղբիւրից ջուր բերեմ:

Գնում է՝ իր ջահելութեան պատկերը տեսնելու իր աղբիւրի ջրի մէջ, իր աշխարհի նշխարներով հաղորդուելու:

Ս. ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

O

Տարուան այս օրերուն իրարու կը յաջորդեն այլեւս աւանդութիւն դարձած Տօնածառի հանդիսութիւնները, քիչ մը ամէն տեղ:

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13ին, ժամը 18ին, Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին բեմի վարագոյրը բացուեցաւ եւ տպաւորիչ պատկեր մը պարզուեցաւ սեղաններու շուրջ բոլորուած խուռներամ բազմութեան աչքին առջեւ: Դպրոցի աշակերտներու քառաձայն երգչախումբը կարգապահ անշարժացած էր: Մոմեր վառած, իրենց խմբավար Եանպէկեանի ձեռքի շարժումին ընդառաջելով կ'երգէին Փրկչին գալուստը աւետող երգեր, ասոնց կողքին նաեւ՝ հայրենասիրական բնոյթի երգեր:

Վարագոյրին բացումէն քիչ առաջ, վարժարանին տեսուչը՝ Հ. Խորէն Տէվիդեան կարճ խօսքով բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն եւ այս առթիւ ներկայացուց Տիկնանց Խնամակալութեան նորընտիր կազմը, որ արդէն իսկ աշխատանքի է լծուած կազմակերպելով Տօնածառի հանդիսութիւնը:

Անհասկնալի մնաց մեզի, թէ ի՛նչպէս տեսուչ-վարդապետը ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրաւ Ս. Ղազարի աղէտին մասին, ինչ որ տարրական պարտականութիւն մըն էր նման պարագայի...

«Սեւան» նուագախումբին առաջնորդութեամբ ներկաները ջերմ եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ մինչեւ գիշերուան 11 զուարթ պահեր անցուցին:

Կաղանդ պապան ճշդապահ գտնուեցաւ եւ նուէրներով բեռնաւոր, տնքալով եկաւ բեմ բարձրացաւ: Ժպիտով ու ուրախութեամբ նուէրներ բաշխեց բոլոր մանուկներուն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ.— Նիսի Հայկական Մշակոյթի Կեդրոնը, գործակցութեամբ Քաննի Հայ Տիկնանց Միութեան, գրական – գեղարուեստական ցերեկոյթ մը կազմակերպեց, նուիրուած Աւ. Իսահակեանի ծննդեան հարիւրամեակին:

Կիրակի, Նոյեմբեր 23ին, խուռներամ բազմութիւն մը լեցուցած էր Արթիսթիքի սրահը: Օր. Փաթրիսիա Յակոբեան, ցերեկոյթին բացումը կատարելով, սեղմ գիծերով քերթողին լիւ կենսագրականը ներկայացուց: Ապա յաջորդեցին երգեր, արտասանութիւններ եւ պարեր, որոնց դերակատարներն եղան դեռատի երիտասարդներ, անդամներ Հայկ. Մշակոյթի Կեդրոնի եւ Քաննի հայ վարժարանի: Այս դպրոցին աշակերտուհիներէն Օր. Ե. Մէտեան յաջողութեամբ արտասանեց «Մնացի կարօտ, իմ հայրենիք» բանաստեղծութիւնը: Օրիորդներ Մելիքեան եւ Ա. Թակլեան, նոյնպէս յաջող արտասանութիւններ կատարեցին՝ « Արարատ » եւ « Պանդուխտ որդի »ն:

Ահա նաեւ երգի ու երաժշտութեան բաժինը, որուն փայլ տուին Գր. Իքճեան եւ Յակոբ Տաքլեան իրենց գեղեցիկ ձայնով երգելով «Օտար ամայի ճամբով» եւ «Արագիլը»: «Երեւան – Էրեբունի» երաժշտական կտորն ալ ներկայացուց «Սարդարապատ» խումբը, ղեկավարութեամբ Արթիւր Էքճեանի: Այս բաժինը վերջ գտաւ Օր. Փ. Յակոբեանի յուզիչ արտասանութեամբ («Մայրիկիս»):

« Կայծակ » պարախումբին պարերը խանդավառութիւն ստեղծեցին, որոնց յաջորդեցին երիտասարդ դաշնակահարներ Օր. Սոֆի Յովակիմեան եւ Քրիսթիան Փափազեան:

Տարօն վարդապետ Ճէրէճեան վերլուծեց բանաստեղծին գլխաւոր ստեղծագործութիւնները, ապա Հրաչ Զարդարեան, հակիրճ ձեւով ներկայացուց Աւ. Իսահակեանի դիմագիծը, գրականութիւնը՝ յատկանշական դրուագներու յիշատակումով:

Ցերեկոյթը վերջ գտաւ ժապաւէնի մը ցուցադրութեամբ: Երեւանն ու իր շրջակայքը պատկերացնող այս ժապաւէնը պատրաստած էր Յակոբ Յակոբեան: Գեղեցիկ տեսարանները, յուշարձանները, բնութիւնը մեր հայրենիքին չքեղութիւնը ցոլացուցին:

Ք. ՁԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Թ.

Վան, 20 Դեկտ. 1910

Է. Եկեղեցական ասպարէզը՝ նմանապէս բաց կիներու համար, որով կարելի ըլլայ ունենալ կին-վարդապետ, կին-վանահայր, կին-եպիսկոպոս եւ կին-առաջնորդ:

Ընկեր Սարսափունի կ'ուզէր ծրագրի մէջ անպայման մտցնել նաեւ կին-զինուորի պահանջքը. բայց ես խոհեմութիւն համարեցի առ այժմ լուռ անցնել այդ մասին: Զգէտք է խրտչեցնել մեր յետադիմականները:

Այս կոչին կը յաջորդէ մի հսկայ միթինկ, եկեղեցու մէջ, ծրագիրը դնելու համար գործնական հողի վրայ:

Ժ.

Վան, 10 Յունուար 1910

Սիրելի ընկերներ,

Միթինկը Վասպուրականի հայ կիներու էմանսիփացիայի (ազատագրութեան) մասին, որ իմ նախորդ նամակով ծանուցած էի, կայացաւ, բայց անորոշ արդիւնաբերութեամբ:

Ծնունդի խթման գիշերը, երբ եկեղեցին լիքն էր կիներու եւ տղամարդոց բազմութեամբ, որոնք ջերմեռանդ ուշադրութեամբ կը հետեւէին երգեցողութեան՝ յանկարծ՝ խորանի կողքին՝ վեր կանգնեցաւ ընկեր Սարսափունի եւ հիանալի թափով մը գոչեց.

— Վասպուրականի Հայուհի՛ր, Ազատութեան ժամը հնչեց ձեզի համար. Թօթափեցէ՛ք ձեր շղթաները եւ թող...

Հազիւ թէ այս ցնցող խօսքերը արտասանած էր մեր ընկերը՝ մի աննկարագրելի իրարանցում տեղի ունեցաւ եկեղեցին մէջ:

Յետադիմական, շէրիաթչի տարրը յանկարծ գլուխ բարձրացուց, «դո՛ւրս, դո՛ւրս» պոռչտուքներ արձակելով, մինչ դասին ու խորանին վրայ գտնուող կղերականութիւնը, հաւատարիմ իր անարգ դերին, կը փորձէր յարձակիլ կնոջական էմանսիփացիայի առաքեալին վրայ եւ լռեցնել նորա ճշմարտախօսութեան շեփորը:

Ներկայ կիները անգամ, առանց որոշ գիտակցութիւնը ունենալու իրենց իրական շահերու մասին, նախատինքներ ու յանդիմանութիւններ կ'ուղղէին մեր աբիասիրտ ընկերոջ:

— Տղե՛րք, հասէ՛ք, գոչեցի, տեսնելով որ բռնի ուժը կ'ուզէր խեղդել ճշմարտութեան եւ ազատութեան ձայնը:

Բայց մեր անձնուէր շարքերէն ո՛չ ոք երեւան կուգար: Յետոյ իմացայ որ մեր գործօն ընկերներէն շատեր մի հակակղերական ցոյց ընելու համար որոշեր են նոյն գիշեր չի գալ եկեղեցի:

Մի ընկերուհի միայն որ կիներու մէջ կեցած էր, ձայն բարձրացուց եւ գոչեց.

— Թողէ՛ք որ խօսի, ան մեր դատը պիտի պաշտպանէ:

Բայց կիներու մոլեռանդ ամբոխը նորա ձայնը խեղդեց:

— Մենք հոս դատ տեսնելու չեկանք, աղօթք ընելու եկանք, կ'ոռնային այդ ջատուկները յարձակելով մեր անպաշտպան ընկերուհու վրայ:

— Կիներու էմանսիփացիան մի հարց է որ ծագում առած է նախապատմական շրջաններէն ի վեր, երբ կինը կլանների հասարակական ստացուածքը կը համարուէր, եւ երբ զաւակը չէր ճանաչեր իր հայրը, եւ սերնդական յաջորդութիւնները ճիւղագրութիւնը հիմնուած էր մօրենական արենակցութեան վրայ... կը շարունակէր գիտել տալ ընկեր Սարսափունի, պնդօրէն կառչած խորանին վրայ դրուած գրակալին, որմէ զինքը զատել կ'ուզէին աւագերէցն ու լուսարարը:

— Մենք հոս աղօթք ընելու եկանք, ճառ մտիկ ընելու չեկանք, թո՛ղ երթայ ուրիշ տեղ իր ճառը խօսի, հոս եկեղեցի է՝ լսարան չէ, վա՛ր առէք խորանին վրայէն, դո՛ւրս նետեցէք, կը պոռար մոլեռանդ ու կոյր ամբոխը, հետզհետէ գըրգռուած:

(Շար.)

Այրի Տիկին Անիձա Սարաֆեան, այրի Տիկին Խաչատուրեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Տիլանեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՏԻՐԱՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 17ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (Դեկտ. 22) ժամը 10.45ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կապ. Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Կարպիս Տէօլէնեանի մահուան առթիւ ողբացեալին ընտանիքին եւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր. կը նուիրէ Ս. Ղազարի:

×

Տէր եւ Տիկին Ջրբաշեան 300 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, Տիկին Սիրարփի Մուրատեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սեվրանէն Այրի Տիկին Իզմիրլեան իր ամուսնոյն մահուան 9րդ տարելիցին ի յիշատակ 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանի նոր շէնքին եւ նոյն տխուր առթիւ նաեւ 100 Ֆր. Սեվրանի դպրոցին: (Ստանալ «Յառաջ»էն)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պ. Օննիկ Նաշալեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին եւ 500 Ֆր. Հայ Կարմիր Խաչին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ իր կազմակերպած ճաշ - խնջոյքը, Չորեքշաբթի Դեկտ. 24, երեկոյեան ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ, Փալէ տը լա Ֆուար, Ավընիւ տը լա Մարն, Վալանս:

Ջերմութեամբ վերակենդանացնող «Կռունկ» նուագախումբին եւ ԺԱՔ ՔՈԺԱՄի ու իր կիթառի մասնակցութեամբ:

Հարազատ Խարբերդցի եւ հաճելի մըթնոլորտի մէջ:

Հայկ. ժողովրդական պարեր եւ ֆրանսական պարահանդէս:

Բոլոր հայրենակիցները հրաւիրուած են այս երեկոյթին:

Մուտք 65 ֆր.

ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ԿՈՂՄԷ

Դեկտ. 24, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Բարեգործականի սրահներուն մէջ, 118 Ռիւ տը Քուրսէլ (Մեթրօ՝ Քուրսէլ)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՔՈԹԻՅՈՆ

տոհմիկ մթնոլորտ՝ կիթառներու հնչիւններով, զանազան անակնկալներ, խաղեր:

Կաղանդի աւանդական ճաշատեսակ

ՄՈՒՏՔ 30 Ֆր.

Սեղանները ապահովել հեռախօսով 842-08-57 ամէն օր ժամը 18էն վերջ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Նոր տարուան առթիւ «ՅԱՌԱՋ» կը նուիրեն

Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պետրոսեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Տիկին Շահրիկեանի (Փարիզ):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Հինգշաբթի Դեկտ. 25, ժամը 9.30ին Ա. կայէնէն (Թէ-էֆ-1) Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին այցելութիւնը.- Իսկ, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնի բացում եւայլն:

×

Կիրակի, Դեկտ. 28, ժամը 9.30ին Ա. կայանէն, Հայկ. ճարտարապետութիւնը, կը մասնակցին.— Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Թիէրի, Հայր Տալմէ, Ժերար Տէտէեան, Ռուբէն Մելիք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը յայտնէ իր խոր ցաւակցութիւնները Տիկ. Նիկողոսեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն. իրենց ամուսնոյն ընկ. Յարութիւն Նիկողոսեանի մահուան առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Ղազար Տէրտէրեանի. Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց թոռան, զաւկին, եղբօր, տարաբախտ Կարօ Տէրտէրեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

La Messe de KOMITAS

(disque S. K. 3000, déjà paru)

Les chefs-d'œuvre de

GANATCHIAN

(disque S K 5000, à paraître début 76)

EN SOUSCRIPTION

auprès des Choristes, et les Mardi et Vendredi, à partir de 20 h. 30 17, rue Bleue, Paris (9e)

En souscrivant dès maintenant, vous bénéficiez du prix exceptionnel de 85 Fr., et vous disposez immédiatement du disque de KOMITAS, remarquable enregistrement de la Messe, présenté dans l'album « Le Maître et son Disciple » *dès sa parution, début 76, il vous sera automatiquement remis le 2ème disque, « Les Chefs-d'Oeuvre de Ganatchian ».*

POUR LES FETES,

OFFREZ-VOUS
OFFREZ A VOS AMIS

L'ALBUM

LE MAITRE & SON DISCIPLE

(Couverture de CARZOU)

enregistré par la Chorale

Sipan-Komitas

Solistes

Sonia NIGOGHOSSIAN — Mezzo
Meguerditch BOGHOSSIAN—Ténor
René MARTAYAN — Ténor
Mario HANIOTIS — Basse

direction

Garbis Aprikian

(33 T. 30 cm. Stéréo-Compatible)

L'ARCHE DE NOE

42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

MENU SPÉCIAL POUR RÉVEILLONS

BONNE AMBIANCE

180 Fr., champagne compris

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

PRIX SPÉCIAUX POUR LES FÊTES

Entièrement rénové

26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63

Livraison à domicile à partir de 150 Fr

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN
6, rue de l'Echelle PARIS 1
tél 260 30 20 et 260 67 34
de 9 h. à 19 h. tous les jours

DEPART CHAQUE SAMEDI

Paris - Athènes - Paris

A partir de

850 Fr.

Week-End et séjours de moins d'un mois

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS

DEPARTS SPECIAUX POUR NOEL ET PAQUES

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

Exigez
de votre fournisseur habituel
les délicieux

halva lokoum tahin

Bongoût

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
23
MARDI
23 DÉCEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 Ֆ· Վեցամսեայ 90 Ֆ·
Արտասահման Տար· 200 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·471
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — No 13.471

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՑՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԻՆ

(1375 – 1975)

— Օ —

Ա·

ՉՈՐՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐԸ

Ս· Էջմիածնի գահակալ Վազգէն Ա· 1974 Մարտ 18ի համար 767 կոնդակով 1975 Թուականը կը հռչակէր Յոբելեանական տարի, իբրեւ վեցհարիւրամեակ Կիլիկիոյ հայկական Թագաւորութեան անկումին (1375), միաժամանակ առիթ կը նկատէր պատմական այդ դէպքը՝ ոգեկոչելու համար Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան կիլիկեան շրջանի պատմութեան փառքի յիշատակը:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Խորէն Ա· իր կարգին նոյնիմաստ կոնդակ մը կը հրատարակէր 1975 Օգոստոս 20ին:

Վազգէն Կաթողիկոս հրաւէր կ'ուղղէր հայութեան 1975 տարին նուիրել Կիլիկիոյ յիշատակին: Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ կատարել գոհաբանական մաղթանքի արարողութիւններ: Կենդանի խօսքով ոգեկոչել մանաւանդ «այն մեծանուն հայրապետներն ու վարդապետները, հոգեւոր մշակներն ու գիտութեան եւ արուեստի վարպետները, որոնք կերտած են հայ ոգեկանութեան արծաթեայ դարը»: Ջերմապէս կը յանձնարարէր նոյնպէս, որ այս նուիրական յիշատակի պանծացման մասնակցին նաեւ մեր եկեղեցական – մշակութային կազմակերպութիւններն ու հայ մամուլը, կիլիկեան շրջանի հոգեւոր մշակոյթի արժէքները լայնօրէն ծանօթացնելու համար հայ նոր սերունդին եւ այլազգի ժողովուրդներուն, հայերէն եւ օտարալեզու հրատարակութիւններով:

Խորէն Կաթողիկոս շեշտը կը դնէր հայ եկեղեցիին վրայ: «Վեց հարիւր տարիներ թէեւ մնացինք զուրկ Թագէ ու Թագաւորէ եւ քաղաքական ազատ ու անկախ կեանքէ, բայց կանգուն ու անխորտակելի մընաց Հայոց հոգեւոր Թագաւորութիւնը··· Հայոց Ս· Եկեղեցին, որ իր ուսերուն առաւ նաեւ Հայոց քաղաքական իշխանութիւնը, վերցուց հայ Թագաւորներուն ինկած եւ կոտրած մականը, վերածուեց գոյն ու դարձաւ խորհրդանիշը ազգային միութեան ու հայապահպանման»: Ու կոչ կ'ուղղէր անխտիր բոլոր Հայերուն ազգովին բոլորուիլ «մեր Մայրենի Եկեղեցիին շուրջ»: «··· Օր մը անպայման, օր մը մօտաւոր ապագային վերակերտելու համար հայաշունչ, ազատ ու ամբողջական հայրենիքը մեր»:

Տարին վերջանալու վրայ է, եւ, որքան գիտենք, «յոբելեանական» տիտղոսը արդարացնող ո'չ մէկ ձեռնարկ կատարուեցաւ հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ: Անխոնջ աշխատակից մը — Հ· Ցարութիւն Վրդ· Պզտիկեան, Ցառաջի յաջորդական քանի մը թիւերուն մէջ որոշ տեղեկութիւններ տուաւ Կիլիկիոյ հայկական Թագաւորութեան մասին, որ գրեթէ երեք դար՝ 1080էն 1375՝ Հայուն անունը պանծացուց Տաւրոսեան լեռներէն մինչեւ Միջերկրականի ափերը:

×

Իրական հրաշքի համազօր երեւոյթ մըն էր, Սելճուկներու եւ Բիւզանդացիներու ճնշումին տակ, Բագրատունիներու Թագաւորութեան կործանումէն (1064) տարիներ ետք, Կիլիկիոյ մէջ հայկական նոր իշխանապետութեան մը ստեղծումը 1080ին:

Պարսիկներու, Արաբներու եւ Թուրքերու հալածանքներէն փախչելով զանազան ժամանակներու Հայաստանէն Կիլիկիա գաղթած Հայեր կարեւոր թիւ մը կը կազմէին: Գագիկ Բագրատունիի ազգական յանդուգն իշխանի մը՝ Ռուբէնի առաջնորդութեամբ Հայերը Յոյներու ձեռքէն գրաւեցին երկրի լեռնային անմատչելի շրջանը, Բարձրբերդէն սկսեալ: Այսպիսով հիմը դրուեցաւ Ռուբինեան իշխանութեան: Ռուբէնի յաջորդները հետզհետէ տիրեցին նաեւ Կիլիկիոյ դաշտային շրջանին: Յոյներ, Թուրքեր, Արաբներ, Ասորիներ, Ֆրանկներ եւ այլ ազգեր հըպատակեցան հայկական իշխանութեան: Ռուբէն մեռաւ 1095ին, 15 տարի իշխելէ եւ նորանոր յաղթանակներ տանելէ ետք:

Ռուբէնի որդի Պարոն Կոստանդինի (1095–1099) իշխանութեան օրով — 1096ին — Կիլիկիա կը մտնէր Խաչակիրներու առաջին խումբը, որ Եւրոպայէն ճամբայ ելած էր անհաւատներու ձեռքէն գրաւելու համար Սուրբ Երկիրը: Կիլիկիոյ Հայերը եղբօր պէս ընդունեցան զանոնք: Տեղւոյն անծանօթ էին, ճամբայ ցոյց տուին անոնց եւ կերակրեցին սովածներու բանակը: Կոստանդին իշխան նոյնիսկ իր զինուորներով խաչակիրներուն օգնութեան փութաց Անտիոքի ութամսեայ (1097–1098 Յունիս 3) պաշարման ատեն: Սակայն անոնք երախտամոռաց եղան:

Եօթնասուն տարի Հայոց մայրաքաղաքն եղաւ Վահկայ, — Սիսի եւ Հաճընի միջեւ բերդաքաղաք մը, — նախ քան Սիս փոխադրուիլը:

Կոստանդին Ֆրանկներէն ստացաւ կոմսութեան պատիւ եւ մարքիզութեան տիտղոս: Խաչակիրները խնամիական կապեր հաստատեցին Հայերու հետ: Հայոց արքունիքին մէջ մտցուցին արեւմտեան օրէնքներն ու սովորութիւնները: Մասամբ նաեւ լեզուն: Կոստանդին մեռաւ 1099ին: Իրեն յաջորդեց երէց որդին Թորոս Ա· 1099–1129:

Խաչակիրները չորս իշխանապետութիւններ հաստատեցին արեւելքի մէջ, — Ա) Երուսաղէմի Թագաւորութիւնը: Բ) Անտիոքի իշխանապետութիւնը, Գ) Եդեսիոյ կոմսութիւնը, Դ) Տրիպոլիսի կոմսութիւնը: Աւելի ետք, 1191ին Անգլիոյ Թագաւոր Ռիչըրտ Ա· Աքքիան եւ Կիպրոսը գրաւելով կազմեց Աքքիայի կոմսութիւնն ու Կիպրոսի Թագաւորութիւնը: Այս վերջինը ծախեց նախ տաճարական ասպետներուն, յետոյ՝ Երուսաղէմի գահազուրկ Թագաւոր Գուիտոն Լուսինեանի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԱՆԴԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ՝ 11 ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՒ 50 ՀՈԳԻ...

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՏԵՂԻ ՏՈՒԱՒ

ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ ԱԼԺԵՐԻԱ ԳԱՑԻՆ

Աւստրիոյ մայրաքաղաքին մէջ էր այս անգամ որ տեղի ունեցաւ պատանդի աննախընթաց պատմութիւն մը: Օփէքի (քարիւղ արտածող երկիրներու կազմակերպութիւն) ժողովին է, Վիէննա, որ պատահեցաւ ինչ որ ոչ ոք կրնար կարելի իսկ նկատել: Կիրակի, ժամը 11·40 է, Օփէքի 13 անդամ երկիրներու պատուիրակներ ժողովի նստած են: Վեց անծանօթ, որոնց մէջ մէկ կին չէնքէն ներս կը մտնեն եւ ըստ երեւոյթին չատ դիւրութեամբ կը հասնին մինչեւ ժողովասրահ, նոյնիսկ ճամբան հարցնելով պաշտօնեայ աղջկան մը···: Քանի մը վայրկեան ետք, հրացանաձգութիւնը կը սկսի: Ժողովասրահին մէջ 11 նախարար կայ (Սաուտի Արաբիոյ Քարիւղի Նախարարը, Ալժերիոյ Ճարտարարուեստի Նախարարը՝ Ապտեսելամ, Պարսկաստանի Ներքին Նախարարը, եւն·, եւն·): Հրացանաձգութենէն անմիջապէս ետք կը պարզուի որ սպաննուած են երկու ոստիկան եւ վիրաւորուած է ահաբեկիչներու խմբակին պետը: Ցետագային կ'ըսուէր թէ այս մէկը նշանաւոր Կարլոսն է, զոր ֆրանսական ոստիկանութիւնը կը փնտռէ Յունիսէն ի վեր երբ Փարիզի մէջ, փախուստի պահուն սպաննեց երկու գաղտնի ոստիկան:

Այս ահաբեկումը տարողութիւն մը ունի որ կարելի չէր իսկ երեւակայել: միջազգային ժողով մը, 11 նախարարներ եւ պատանդներ որոնք կը ներկայացնեն աշխարհի հարստութիւնը: Ահաբեկիչները յայտարարեցին թէ կը գործեն յանուն «արաբական յեղափոխութեան բազուկին», որ ցարդ անծանօթ կազմակերպութիւն մըն է: Ասոնց նպատակը միայն քաղաքական էր, կը դատապարտեն հրապարակաւ Սիոնականութիւնը եւ աշխարհակալութիւնը եւ կ'ուզեն աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրել արաբական աշխարհի դէմ գործուած անարդարութեան վրայ ու նաեւ վախցնել արաբական այն երկիրները, որոնք հաշտարար ոգի կը ցուցաբերեն Իսրայէլի նկատմամբ:

Արարքէն քիչ ետք, ահաբեկիչները կը պահանջէին որ իրենց վիրաւորուած ղեկավարը բերուի, բայց հիւանդանոցին բժիշկները որոնք երեքուկէս ժամուան գործողութիւն մը կատարած էին, կ'ըսէին թէ փոխադրելի չէ: Ահաբեկիչները այն ատեն կը պահանջէին որ օդակայան փոխադրուին օթոքառով մը եւ 31 պատանդներով ու օդանաւ մը զիրենք Ալժերիա տանի: Միջնորդի դերը կը կատարէր արդէն Ալժերիոյ Ճարտարարուեստի Նախարարը: Ի վերջոյ Աւստրիոյ վարչապետը տեղի կուտար եւ Երկուշաբթի առտու ժամը 7·30ին օթոքառ մը հինգ ահաբեկիչները եւ 31 պատանդները կը փոխադրէր օդակայան, ուր կը սպասէր Տէ· Սէ· 9 օդանաւ մը: Անոր մէջ փոխադրուած էր արդէն ահաբեկիչ խմբակին վիրաւոր պարագլուխը երբ կը հասնէին միւսները: Օդանաւը կը մեկնէր Ալժերիա:

Պաղեստինեան ազատագրական ճակատը թէ «Սեւ Սեպտեմբեր»ը կը դատապարտեն այս արարքը եւ կը հաստատեն թէ ոչ մէկ կապ ունին այս արարքին հետ եւ թէ ծանօթ չեն նման կազմակերպութեան մը:

Ամէն պարագայի մէջ, արարք մը որ բացարձակ յաջողութիւն մըն էր սկիզբէն իսկ քանի ելքը այնքան կարեւոր չէր որքան կատարուածին կարեւորութիւնը եւ յանդգնութիւնը: Երբեք այս ծաւալով ահաբեկում չէր կատարուած եւ աշխարհի մեծերը կրնան երկար խորհրդածել եղածին վրայ:

Քանի մը տողով

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՌԸՆԷ ՖԼՕՐԻՕ, որ Ֆրանսայի փաստաբանական կաճառի մեծ քէնոռը կը նկատուէր, մեռաւ Երկուշաբթի օր Փարիզի ամերիկեան հիւանդանոցը, ուր, Օգոստոսին, գործողութեան ենթարկուած էր: 73 տարեկան էր, 15 հազար դատ վարած էր, առաւելաբար իբրեւ պաշտպան փաստաբան: Ծանօթ դէմքերէն էր նաեւ «ամբողջ Փարիզի» ընտանի դէմք մը, որ կը տեսնուէր թատրոնի, սինեմայի, որսի մոնտէն հաւաքոյթներուն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ սակերը 8 առ հարիւր յաւելում պիտի կրեն Յունուար վեցէն սկսեալ մեծ գիծերու վրայ: Յաւելումի ենթակայ չեն փարիզեան արուարձանները:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ 20րդ հրադադարը նորութիւն մը չէ բերած: Հիւսիս· Լիբանանի կառավարիչ՝ Տիւրզի Քասըմ էլ Իմատի սպանութիւնը նոր լարուածութիւն մը բերած է: «Լաւագոյն պարագային» ինչպէս էր Շաբաթ օր, պաշտօնապէս քսան մեռեալ կար···:

ԱԼԵՔՍԷՅ ԿՈՍԻԳԻՆ, քանի մը օրէն պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Անգարա, ուր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Սիւլէյման Տէմիրէլի հետ:

ՖՈՐՏ յայտարարեց, թէ Խորհ· Միութեան զինուորական օժանդակութիւնը եւ Քուպայի զինուորական միջամտութիւնը Անկոլայի ներքին քաղաքացիական պատերազմին, «կը վնասեն» խաղաղ համակեցութեան պահպանման եւ յարաբերութիւններու բարելաւման Քուպայի եւ Մ· Նահանգներու միջեւ: Ֆորտ այս յայտարարութիւնը ըրաւ, երբ ամերիկեան Ծերակոյտը քուէարկութեամբ արգիլեց, որ Ուաշինկթըն զինուորական յաւելեալ օժանդակութիւն ընէ Անկոլայի հակահամայնավար ուժերուն: Ամերիկա ցարդ Սէ· Ի· Ա·ի միջոցով 27 միլիոն տոլար արժողութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք ղրկած է Անկոլա:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ Եւրոպայի Համայնավար կուսակցութիւններու պատուիրակները, չորս օրուան խորհըրդակցութենէ ետք, չյաջողեցան համաձայնիլ օրակարգի կազմութեան շուրջ, գումարելու համար Եւրոպայի Համայնավար կուսակցութիւններու համագումարը: Ծրագրուած էր, որ համագումարը տեղի ունենար այս ամառ:

ՀԻՒՍ· ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ Հարաւային Արմաղ քաղաքին մէջ չորս հոգի մեռաւ ռումբի պայթումի հետեւանքով: Բողոքական գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է, որ կատարեց ահաբեկչական արարքը:

ՄԱՒՐԻՏԱՆԻԱ տասը օրուան բուռն կռիւներէ ետք գրաւեց սպանական Սահարային Լա Կուերա քաղաքը, որ պաշտպանուած էր շրջանի Փոլիզարիոյի ուժերու կողմէ: Այս վերջին կազմակերպութիւնը սպանական Սահարայի անկախութիւնը կ'ուզէ եւ դէմ է շրջանի բաժանման Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ միջեւ:

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահը՝ Ասատ, Դեկտեմբեր 28էն 31 Պարսկաստան պիտի այցելէ:

ԵՐԲ ԵՒ ԿԸ ՆՈՅՆԱՆ...

(ԱՆՑԵԱԼ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԽԻԶԱՆԻ ԵՒ ԿՈՂՈՒԹ ՎԱՆՔԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Վանայ լճին հարաւակողմը, Նարեկէն դէպի հարաւ – արեւմուտք, Մոկաց աշխարհի մէջ, 14րդ դարու դաստիարակչական ամրոցներու կարգին կը յիշատակուի անոնց Խիզանի վանական դպրոցին, որուն 1350–1400ական թուականներու գործունէութեան, ուսումնական կեդրոնի կառավարութեան եւ ուսուցչական փաղանգին մասին որոշ տեղեկութիւններ միայն հասած են մեզի՝ ձեռագրական յիշատակարաններէն:

Հայրենասիրական բանասէր Լեւոն Խաչիկեանի եւ Գարեգին Վրդ. Յովսէփեանի նման դէմքերու կողմէ 14րդ եւ 15րդ դարերուն պատկանող ձեռագրական յիշատակարաններու քննութիւնը, ինչպէս նաեւ Երեւանի Մատենադարանին մէջ գտնուող ձեռագրային այլ աղբիւրներու պրպտումը կարգ մը տուեալներ հայթայթած է նաեւ Խիզանի նման դպրոցներու մասին: Պարզուած է, օրինակ, որ վերլուծութեան ենթակայ դպրոցին մէջ ուսուցիչներ եղած են եւ ... ստեղծած կամ դասաւանդած են այստեղ:

Յիշատակարանային արձանագրութիւններու մէջ քիչ անգամ բաւարար, յստակ եւ գիտակցօրէն ճշգրիտ տեղեկութիւններու կարելի է հանդիպիլ:

Խիզանի ուսումնարանին եւ ուսուցիչներուն մասին ձեռք բերուած յիշատակարանային արձանագրութիւնները եւս կը պատկանին այս դասուն:

Լեւոն Խաչիկեանի կողմէ բանասիրական պրպտումներով ի յայտ բերուած տուեալներու համաձայն՝ Խիզանի դըպրոցի երկու կարկառուն դէմքերը եղած են «լուսաւոր փիլիսոփայ եւ մեծ բաբունապետ» Յովհաննէս ու «բաբունապետ ժամանակի, մեծ իմաստասէր» Կիրակոս:

Խիզանի ուսանողական խումբէն գրիչ մը՝ որ ընդօրինակութիւններ կատարած է սուրբ գրոց յատուկ մեկնութիւններէ, իր գործի յիշատակարանային բաժնին մէջ կը վկայէ.

— «... Գծագրեցի մեղսամած մատամբ իմով, հրամանաւ բաբունապետացն մերոց Յովհաննիսի եւ Կիրակոսի, որ կան բնակեալ ի հռչակաւոր ուխտն որ կոչի Ս. խաչ, ի գաւառին որ յորջորջի Սրպարտկերտ, հանդէպ քաղաքին Խիզանայ »:

Ուրիշ մը, խոր յարգանքով ոգեկոչելէ ետք ուսուցիչներու հոյլը, ու չեշտելէ ետք անոնց հմտութիւնն ու նուիրումը, դիտել կուտայ որ անոնք «վարժիչք եւ ուսուցիչք եղեն փանաքութեանս մերոյ», — այսինքն՝ մտքի մեր աղքատութիւնն ու խեղճութիւնը («փանաքութիւնը») դարմանող ուսուցիչներ եղած են Ս. Խաչ ուխտի միաբանները:

Երրորդ գրիչ մը, յիշատակելով իր կարգին «երջանիկ ու քաջ» բաբունապետներ Յովհաննէսի եւ Կիրակոսի անունները, կը խնդրէ մի՛շտ յիշել զանոնք, ինչպէս նաեւ անոնց աշակերտները:

Լեւոն Խաչիկեանի կողմէ կատարուած պրպտումները ցոյց կուտան որ Խիզանի դպրոցի յայտնի գրիչներն ու նկարիչները եղած են Յովհաննէս, Մարտիրոս, Ստեփանոս, Գրիգոր, Սեթ եւ ուրիշներ: Անոնցմէ Ստեփանոս՝ չափածոյ իր յիշատակարանին մէջ «կ'աղաչէ».

— «Յիշեսջիք անձանձրալի, զմեծն Յովհաննէս Բաբունի »:

Գարեգին Վրդ. Յովսէփեանց, յետագային կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, իր «Մի էջ հայ արուեստի եւ մշակոյթի պատմութեան» աշխատասիրութեան մէջ (էջ 46) կը յիշատակէ Խիզանի դպրոցի անուանի գրիչներէն Մարտիրոսը, ինչպէս նաեւ անոր հայրը, եղբայրն ու եղբօրորդին եւ կ'ընդգծէ որ անոնք «իրենց աշակերտներով եւ աշակերտների աշակերտներով մի փառաւոր շրջան են կազմում Խիզանի դպրոցի պատմութեան մէջ »:

Վասպուրականի դաստիարակչական օճախներէն մէկն է եղած նաեւ Բզնունեանց գաւառի Արծկէ գիւղին մօտ գըտնուող ԿՈՂՈՒԹ ՎԱՆՔԸ, որ, համաձայն յիշատակարանային արձանագրութիւններու, 1400ական առաջին տասնամեակներուն դաստիարակչական յիշատակելի դեր կատարած է: 1428 թուականին գրի առնուած յիշատակարանի մը մէջ կ'ըսուի թէ այդ օրերուն դպրոցի առաջնորդն է եղած «երջանիկ, մեծ բաբունապետն Յակոբ »:

Գրիչը՝ Կարապետ, իբրեւ դասատուներ յիշատակելով անունները Մելիքսէթի եւ Անդրէասի, կը խնդրէ չմոռնալ ու միշտ յիշել իրենց հոգեւոր հայրերը:

— « Մելիքսէթին, Անդրէասին, մեծ հռետորին Յակովբայ եւ զաշակերտսն իւրեանց՝ զՅովհաննէս գրոց աշակերտ եւ զՅովհաննէս Ղազարոսեանց, զՄխիթար եւ զՄարտիրոս, զՀայրապետ եւ զԴանիէլ փակակալն եւ զՆերսէս Փիլիսոփայն, զՄկրտիչ եւ զԹումաս, եւ զայլ միաբանս

ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ

—— Օ ——

ԽՄԲ.— Սուրբ Ղազարի աղէտին առթիւ կը վերհրատարակենք Բանաստեղծ յայտնի բանաստեղծ Լորընս Տէֆրինի հետեւեալ յօդուածը, զոր 1947ին դրկած էր «Բազմավէպ»ին, Ս. Ղազար իր այցելութեան առթիւ:

×.

Բայց, երկնալեռց աշտարակէն մեղմիկ զանգակը իր կոչը կը հնչեցնէր, եւ արեւները՝ մի առ մի՝ պարտէզէ մը կը դիմէին եկեղեցի, ուր իրենց հոգիները, լռութեան ու խունկի ամպերու մէջէն, պիտի սլանային դէպի երկինք: Գիտէին անոնք թէ հոն է ու հոն կը բնակի Աստուած կենդանի, եւ թէ մենք պիտի չմեռնինք, ոչ. գիտէին թէ երբ կապուտակ լոյսը, շատ մը փորձերէ ու վիշտերէ վերջ, բաժնուի մարմնէն, պիտի գտնէ լոյս եւ ջերմութիւն: Պիտի ըլլայ հոն ինչպէս առաւօտ մը գարնանաշունչ, եւ հոգին պիտի վերածնանի գեղեցիկ, ազատ ու երիտասարդ:

Նոյն գիշերը, երբ վերադարձայ սենեակս, որ կը նայի Սան Կալլոյի հրապարակին մէջ՝ Քափփելլինայի վրայ, կանչեցի տանտիրուհին որ ազնիւ կին մըն էր եւ, երբ մայր մը գորովասիրտ, կը հոգար ու կը խնամէր այն քանի մը հոգիները, որոնք պարագաներէն ստիպուած, հեռացեր էին իրենց ընտանեկան յարկերէն:

«Պատմէ ինծի — աղերսեցի իրեն — պատմէ լճակին մէջ գտնուող այն փոքր կղզեակի մասին, ուր կայ մենաստան մը, տեղ մը ուր կը բնակի Աստուած»:

Տիկինը ժպտելով ինծի նայեցաւ ու պարզութեամբ ըսաւ. «Աստուած կը բնակի ամէն տեղ»:

«Կարելի է այդ — պատասխանեցի ես — բայց ուր Աստուած է, հոն կայ ջերմութիւն եւ խաղաղութիւն, եւ ահա թէ ինչու մարդ՝ այդ կղզեակին մէջ՝ կը զգայ սոյն առաւելութիւնը, կը զգայ թէ աւելի մերձ է Աստուծոյ»:

«Սան Լազարօ կը կոչուի այդ կղզին, պատասխանեց տիկինը — տասնեւութ դարու սկիզբէն, սեփականութիւն հայ Մխիթարեան Միաբանութեան, որ հիմնուած է Կ. Պոլիս 1701ին, Մխիթար Պետրոսեան անուն քահանայի մը ձեռքով: Եւ հիմնադրին նուրբ ու լուսափայլ հոգին ժառանգութիւն մը դարձած է իր հետեւողներուն, որոնք բոլոր կրօնական հաստատութեանց մէջ, ամէնէն գիտուններն ու յարգուածները համարուած են»:

«Ուսուցչութիւն ալ կ'ընե՞ն», ընդհատեցի ես:

«Այո — պատասխանեց — եւ անհամար է թիւն անոնց՝ որոնք իրենց ընկերային դիրքը՝ աշխարհիս մէջ՝ այս Հայրերուն կը պարտին, եւ սոոնք, իրենց խոր գիտութեամբ եւ իմաստութեամբ, բոլոր գիտնական ու բարձրաստիճան մարդոց հիացումը գրաւած են: Նափոլէոն իր պաշտպանութիւնը շնորհեց անոնց: Պայրըն, ինչպէս մանուկ մը իր մօրը, անոնց դիմեց երբ վատթարումը եւ յուսահատութիւնը իր սիրտը կը կրծէին, եւ անոնք բարեսիրտ գտնուեցան ու իրեն պարգեւեցին մտքի իմաստութիւն: Պայրըն անոնցմէ սորվեցաւ հայերէն լեզուն, որովհետեւ Հայ էին անոնք եւ Հայաստանէն գաղթած, երկիր մը ուր Ս. Գիրքը զետեղած էր Եդեմի Պարտէզը — ըսաւ տիկինը — այնքան գեղեցիկ եւ հրապուրիչ է այդ երկիրը: Գիշեր ատեն, երբ երկնքի կամարէն լիալուսինն իր արծաթեայ լայն ճամբան կը գծէր լճակին վրայ, եւ լարաւոր երաժշտութեան ձայները, անշարժ ջուրերու վրայէն սահելով, Պայրընի ականջին կը հասնէին, բանաստեղծը սովոր էր նետուիլ լճակին մէջ ու լողալով դիմել դէպի զբօսավայրը, ուր կը մնար այնչափ ատեն որքան կարեւոր էր քիչ մը շունչ առնելու համար, եւ տեսնելու թէ ինչպէս արեւներուն ըղձասէ եւ առողջ միտքը մաքրագործեր էր իր հոգին... ու յետոյ ետ կը վերադառնար: Նաեւ Ռըսքին — շարունակեց տիկինը — որ իր ամէնէն նուրբ ու գեղեցիկ գործը (Տհը Սթոնս աֆ Վենիս) քանդակեց մեր քարերուն վրայ, հատոյց իր հարկը արեւներուն: Նոյնը ըրաւ Լոնկֆելօ ամերիկացի քերթողը, նոյնը ըրին մերինները, եւ պիտի շարունակեն ընել բոլոր քերթողները: Որովհետեւ անոնք ամէնէն աւելի, կ'ըմբռնեն աշխարհիս մեծ սիրտը ու կը ճանչնան անոր պէտքերը»:

«Ատիկա նման է ծաղիկի մը, որ կ'աճի հաւատքի ճիւղին վրայ — ըսի ես — նման է զարգացման շիւղի մը զոր մեր հայրերը ճանչցան»:

«Այո» — պատասխանեց տիկինը — ամէք մըն է զարգացման որ կը լուսայ, կը սրբէ աշխարհս, օղակ մըն է շղթայի՝ Հայոց փոքր աշխարհին եւ ընդհանուր աշխարհիս ժողովրդոց միջեւ: Անոնք հոն, իրենց առանձնութեան ժամերուն մէջ, հայրենի լեզուին դարձուցին բոլոր ժողովրդոց դասական ընտիր գործերը»:

Հարցուցի, թէ արդեօք կարելի՞ էր այցելել կղզին:

«Այո — պատասխանեց — եւ դու պէտք

վանացս՝ զաբեղայ եւ զաշխարհական՝ զմեծ եւ զփոքր, որ կան ի դուռն Սուրբ Լուսաւորչին »:

Ի դէպ, 15րդ դարէն մեզի փոխանցուող յիշատակագրային այս վկայութենէն ի յայտ կուգայ որոշապէս, որ միջնադարեան վանական ամրոցներուն մէջ՝ հոգեւորականներու կողքին նաեւ աշխարհական «մեծ ու փոքր» ուսուցիչներ եւ աշակերտներ գոյութիւն ունեցած են:

Մ. Թ.

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ-Եօգուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկունն ի Մոպսուկրին:

Ռուբէն տեսեր էր թէ որքան ճիշդ էր այս վայրաց համբաւը՝ մանաւանդ անշուշտ Ալլզարիզ ալ այդ մասին խօսած էր իր հիւրերուն: Սակայն այս այցին պատճառն էր ծրագրուած խնամութիւն մը որ սակայն չկատարուեցաւ, ի մեծ զայրոյթ Թագաւորին որ մեկնեցաւ դէպի Լեռները, մինչեւ Արզէոս, հոն նենգաւոր ու վատասիրտ Մանտալեան Յոյներու վրէժին զոհ ըլլալու...: Ո՛հ, սիրելի՛ Թագաւորս, ամբողջ հոգի ու ամբողջ կիրք. ամբողջ աբիութիւն եւ արդարութիւն...: Թերեւս այս զառիվայրէն անցեր էր երբ Կիլիկիոյ հին մայրաքաղաքը կ'երթար, կամ հոնկէ դարձին երբ Տօրոսը կ'ելլէր... ինքն իր ձիուն վրայ, եւ իր թիկնապահներն ու զօրականք իրենց ձիերով, որոց պայտերուն չաչիւնն ու դոփիւնը, որոց կախ թուրերուն շխշխկ շխկիւնը կը զգամ, որոց յամր ու նշուլազեղ անցքը կը տեսնեմ...:

Բայց այս երաղերանդ Դաշտն ասպարէզ եղած էր դեռ կանխագոյն իրողութեանց, բնականաբար, եւ մասնաւորապէս մեզ համար շահագրգիռ: Վասնզի հոնկէ չէ՞ր որ անցաւ, կատարելու համար մէկն իր հռչակաւոր արշաւանքներէն, կոտորակուած այլ դեռ զօրեղ Արաբներուն դէմ՝ Նիկեփոր Փոկաս, որ չէր ուզեր իր երբեմնի հրամանատարութեան փառքը մթագնել՝ իր զօրավարին Զմշկիկի յաղթական կռիւներուն համբաւով, զոր ան, իր պզտիկը, մղած էր ընդդէմ Սարակինոսներուն ի Կիլիկիա. եւ ո՞չ ապաքէն ինչպէս ի Սուրիա՝ նոյնպէս Տօրոսի երբեակ գետերուն գեղեցիկ ափանց վրայ վերահաստատեց Բիւզանդական իշխանութիւնը զոր ամենազեղ իր երեւոյթին ու կարողութեան մէջ կ'անձնաւորէր: Վաղեմի Տարսոնն ու միւս ոստանները տեսան իր մեծ Վասիլեւսի կերպարանքը...: Ո՛րքան կ'ուզէի՜ որ Պատմութիւնն ըսէր թէ այն մեծ մարդն ալ Հայ էր, «Րասւրացի» հարստութեան կայսերց պէս. Հա՛յ, ինչպէս էին «Մակեդոնացի»ն Վասիլ, եւ իր յաջորդք, — որդին՝ Լեւոն Է. Իմաստասէր... (օ՛հ, Հնչտասէր մանաւանդ) որու եղբայրն էր Ստեփաննոս, Բիւզանդեան Պատրիարք. Վասիլի թոռը՝ Ծիրանածինն Կոստանդին որու գրութեանց այնքան բան կը պարտի Կ. Պոլսոյ պատմութիւնը. Ռոմանոս՝ Վասիլն ապառող դիւցազն ու համեստ հայ գիւղացի մը՝ Թէոփիլակտոսի որդին. եւ դեռ ուրիշներ: Եւ արդեօ՛ք արդարեւ Հայ չէ՞ր Նիկեփոր:

Յովհաննէս Զմշկիկ Հայը զոր նոր գիտնականք անոր Ճըվէօ ցոյց կուտան, եթէ քեռորդի չէր անոր այլ եղբօրորդի, եթէ Նիկեփորի հօր Պարտաս անունը ոչ այլ ինչ է այլ զոր օրինակ Վարդան, իմ իղձս — ողայական զուգէ, բայց անդիմադրելի՛ — կ'իրականանա՛յ հեռաւոր անցեալին մէջ:

Իր սարսափելի սպանման կազմակերպիչն ու յաջորդն ալ, փոքրահասակն ու անողորմ Զմշկիկ, զոր իր տարփական ու պետական փառասիրութիւնք մոլորեցուցին մինչեւ ահաւոր եւ ոչ իսկ իր ներքինւոյն ձեռքով իրեն մատուցուած թունալի բաժակով քաւելի արքայասպանութիւն մը՝ ինքն ալ, վերստին մտաւ Կիլիկիա՝ Արաբներուն դէմ դէպի Հայաստան արշաւելու համար. եւ իր զօրքերը ծածկեցին Կիւդնոսի դաշտերը, հոն, վարը փռուած: Իր դարձին նորէն կանգ առաւ ի Տարսոն, ուր կը հասնէր յաղթական, ինչպէս միշտ, եւ մանաւանդ բարեկամ Ողորմած Աշոտ Գ.ի, որ հարիւր հազար զօրականներ օգնութեան ղրկած էր իրեն. այնպէս որ՝ Կիլիկիոյ Ռոստանէն առ Աշոտ ղրկած իր ընծայներուն հետ կը յղէր նաեւ սիրալիր նամակ մը, ուղղեալ «Աշոտոյ Արքայի Հայոց Մեծաց». թուղթ՝ ուր կը պատմէր ինչ յաղթանակ որ տարած էր ընդդէմ Արաբներուն՝ Ռոնդեսէն ու Տիբերիոյ Ծովէն մինչեւ Տիգրիս, եւ խոնարհ հպատակութեան ինչ ցոյց որ ըրած էր Քրիստոսի, մինչեւ երկրպագել անոր՝ Այլակերպութեան Լերան կատարն, ի Թաբոր...:

ԻՆՏՐԱ

(Տիրան Չրաքեան)

(Շար. – 4)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

է երթաս հոն, տեսնելու համար երկու հազար հայերէն հին ձեռագիր մատեան-ներ, երեսուն հազար գիրքեր, ու գեղարուեստական անթիւ առարկաներ, բոլորն ալ հետաքրքրական»։

«Վենետիկեան աշտարակները հեռուն կը շողային հանդունակ ցնորական տե-սիլքի»։

Մեզուները կ'աշխատէին ծծելու, դան-դրագեղ առուոյտներու ծոցէն, այն նեկ-տարը զոր յետոյ, երախտապարտ զգա-ցումով, մեղրի պիտի վերածէին, կ'աշ-խատէին ժրաջան ու բզզալով ծաղկէ ծա-ղիկ կը սլանային։ Վերեւ, փայփլուն տերեւները կը քթթէին, գլուխ կը ծռէին տաքուկ արեւուն, մինչդեռ լճակին մէջ գողտրիկ ալեակները կը ծփծփային քուաթրօ Ֆոնթանէի թումբերը ծածկող կարծր քարերուն դէմ։ Իսկ ես, քանի մը օր ետք, խաղաղ առտու մը, այդ թում-բերէն մէկուն վրայ թեթեւ մը ընկող-մանած, ամրան քնարեր օդին մէջէն կը դիտէի Վենետիկը, կը դիտէի կարմիր փոքրիկ կղզեակը Ս. Ղազարու։

«Կղզեակը, պարոն, Սուրբ Ղազարու կղզեակը, կոչեց ձկնորս մը, ւիայոյս, դէ-պի ինծի քշելով իր փոքրիկ նաւակը, որուն խորը կը գտնուէին ժլատ ուռկան մը եւ քանի մը փոքրիկ խեչափառներ։ «Այո, այո», պատասխանեցի, ու նոյն պահուն, թէեւ մտքէս չէր անցած, զգա-ցի փափաք մը հոն երթալու. մտայ մէջը նաւակին, ու սկսայ զբօսնուլ — ինչպէս Պետրոս ալ ըրեր առաջ՝ երբ տակաւին պատանի, Գալիլիայի ջուրերուն վրայ զբօսած պիտի ըլլար, դիտելով բազմա-սրունկ փոքրիկ խեցեմորթ մը, որ չփո-թած, շփոթած, կը թափառէր նաւակին խորը, — մինչդեռ ձկնորսը զիս կը տա-նէր այդ կղզին։ Հոն հանդիպեցայ հայ-րերէն մէկուն որ ինծի ընկերեցաւ մե-նաստանին ու բոլոր կղզիին մէջ. այդ ամէնը ինծի իբր երազ թուեցաւ։ Ու հի-մա երբ պահ մը ետ կը նայիմ, ինծի այնպէս կ'երեւայ, թէ դետի մը վրայէն անցեր էի դէպի միւս եզերքը, թողլով ետեւս ամէն հոգ ու մտածութիւն աշխար-հային։ Հոս էր ահա Պայրընի Ուսում-նարանը, որուն դրան վրայ կախուած էր բանաստեղծին մէկ խղաներկ պատկերը։ Տեսայ հոն, Գանովայի ձեռակերտ՝ մա-նուկի մը զգայուն, քնքոյշ արձանիկը։ Ուրիշ արձանիկ մըն ալ մարմարէ, նոյն-պէս Գանովայի գործ, որ կը ներկայա-ցնէր խաղաղ, հեզահամբոյր, պատկա-ռելի հայրապետ մը՝ գիտութեամբ եւ հանճարով դերազանց։ Մենաստանին գեանայարկին մէջ այցելեցի տպարանը, այն մամուլը ուսկից՝ արեւմուտքի ան-ծանօթ՝ նրբաճաշակ ու ճարտարարուեստ գիրքեր ու պարբերականներ լոյս տե-սած ու սփռուած են աշխարհիս մէջ։ Առաջին յարկը կը պարունակէր թան-գարանը, ուր կային աստեղաբաշխական գործիքներ, որոնք հին կորսուած օրե-րուն վրայ մեզի կը խօսէին։ Քաղքէացւոց պէս Հայրերն ալ հին ժողովուրդ մըն էին. ծանօթ էր իրենց տիեզերքի գիտու-թիւնը, աստղերուն փառքը, ու իրենց ա-րեւելեան մտքովը կ'ըմբռնէին թէ Աս-տուծոյ միութիւնը բնութեան հետ՝ այն-քան ճշմարիտ էր որքան անհատին էու-թիւնը. թէ գեղեցկութեան՝ այս գլխա-ւոր բարիքին միջոցաւ է, որ հոգին ունի գոյութիւն, թէ յուզուող, տրամաբանող անհատէն յառաջ եկաւ փորձառութիւնը, գիտութիւնը, անով է որ անհատը զար-գացաւ։ Բայց հոգին, նման տաւիղի մը մէկ ձայնանիշին, նման աստղի մը ցոլա-ցումին, իր գոյութիւնը ստացաւ, երբ Աստուծոյ ձեռքն անոր հպեցաւ, ու կ'ապ-րի՝ միմիայն անոր հետ հաղորդակցու-թեան միջոցաւ։

Հոն վենետիկեան օրուան մեղմ լոյսին մէջ յապաղեցայ ես, երազելով ու թա-փառելով անցեալի մառախուղին մէջ։ Քովս կեցած էր Հայրը որ կարծես ինքն ալ կը խորհէր, ընկղմած իմ միեւնոյն երազներուս մէջ։ Իր խօսքերուն ջերմու-թիւնը ինծի հասաւ իբր քնքոյշ երաժըշ-տութիւն, եւ իր լռութիւնը, այնքան խոր ու անխռով, աւելի ներշնչող ու հա-ղորդական էր քան թէ իր խօսքը, ճանչ-ցայ եւ ըմբռնեցի իր կեանքին բարձր գեղեցկութիւնը, եւ ինքն ալ գուշակեց որ ճանչցեր էի զայն։ Երբ դէպի իրեն դարձայ հրաժեշտի ողջոյնս տալու, ժըպ-տեցաւ ինծի։ Հայրապետի մը ժպիտն էր ան, երկնագոյնի մը խոր անդորր հոգին, որ կրտսերագոյնի մը կը հաղորդուէր, ալիք մը որ հոգիին կը ներշնչէր աւելի ազնուական ու բարձր ճշմարտութիւն մը, աւելի նոր եւ նուրբ ըմբռնում մը Աստու-ծոյ գաղափարին։

ԼՕՐԸՆՍ ՏԷՔԻՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»Ի ԷՋԵՐԸ

ՀԱՅԵՐԸ ԱԲԽԱԶԻԱՅԻ ՄԷՋ

(Ցապաւումներով)

Աբխազիա ինքնավար Հանրապետու-թիւն է, որ մաս կը կազմէ Վրաստանի։ Կը տարածուի Սեւ ծովու ափին, Վրաս-տանի հիւսիս-արեւմուտքը։ Տարածու-թիւնն է՝ 8.600 քառ. քիլոմեթր, բնակ-չութիւնը՝ 492.000 (1972ին)։ Աբխազները կը ներկայացնեն բնակչութեան 15,9, Վրացիները՝ 41, Ռուսերը՝ 19,1 Հայերը՝ 15,4 առ հարիւրը (1970ին)։

Սեւ ծովի կովկասեան ափերուն, մա-նաւորապէս Աբխազիայի մէջ Հայերը հաստատուած են միջնադարէն սկսեալ։ Հայերու մեծամասնութիւնը Համշէնցի-ներ են, որոնք 1879էն ետք ընտանիքնե-րով, յաճախ կահ-կարասիով եւ, նոյն-իսկ, անասուններով գաղթած են Սեւ ծովի հարաւ-արեւելեան ափերէն՝ Տրա-պիզոնի, Օրտուի եւ Սամսոնի շրջաննե-րէն։ Հայերու գաղթը մեծ ծաւալ ստա-ցած է 1895–1896ին եւ 1915ի հայկական կոտորածներու ժամանակ։ Դեռ ԺԹ. դարու վերջերը Աբխազիոյ մէջ հիմնուած են հայկական կեդրոններ եւ գիւղեր՝ Լաբրա, Արագիչ, Աթարա (հայկական), Դրանդի, Գուլրիփշ, Գօբաթստա, Մեր-խեուլի, Ծեբելդա, Գումիստա, Եաշարա, Պսիրցխա, Լեչկոպ, Անուխվա, Մծարա, Կոլդախվար, Ալախաձէ, Պիլենկովօ, Խա-շուպսէ եւայլն։ Հայեր կը բնակին նաեւ Արժակվա, Ադուձերա, Ախալշենի եւ այլ գիւղերու մէջ։ Աբխազիայի Հայերու թի-ւը շուրջ հարիւր հազար է (1969ին). ա-սոնք ծովափնեայ դաշտային մասերուն մէջ կը զբաղին գիւղատնտեսութեամբ, կը մշակեն մերձարեւադարձային պտուղ-ներ, ծխախոտ, որ բերած եւ տարածած են Սեւ ծովու կովկասեան ափերուն։ Հայերուն մէկ մասը կ'ապրի քաղաքները՝ Սուխում, Օչամչիրայ, Գուդաութայ, Գագրայ, կը զբաղին գլխաւորաբար ար-հեստներով։

Աբխազիա գաղթած Համշէնցի Հայերը կը կառուցանեն եկեղեցիներ, կը բանան դպրոցներ։ Ասոնք կը պահուին հայ հա-մայնքներու եւ գիւղերու նիւթական օ-ժանդակութեամբ։ Երբ ԺԹ. դարու վեր-ջերը Աբխազիոյ Հայերը կը չտնան, Հայաստանէ, ինչպէս նաեւ հայաբնակ այլ վայրերէ կամովին Աբխազիա կուգան հայ ուսուցիչներ (Աննա եւ Գրիգոր Ցով-սէփեան եւ ուրիշներ) եւ մեծ աշխատանք կը տանին շրջանի հայ դպրոցը բարելա-ւելու համար։ Ուսուցիչ Մուրատ Մու-րատեան մանկավարժական աշխատանք-ներու արդիւնքեր կ'ուսումնասիրէ Համ-շէնցիներուն կեանքն ու կենցաղը եւ կը գրէ կարգ մը յօդուածներ։ Աբխազիայի հայ դպրոցական խորհուրդը (1911) ու-սուցիչ Խաչատուր Աւդալբեգեանի ղեկա-վարութեամբ կը կեդրոնացնէ եւ կը դըլ-խաւորէ կրթական աշխատանքը, Սու-խումի մէջ կը բանայ գրավաճառատուն, կը ստեղծէ հայկ. տպարան, կը հրատա-րակէ հայերէն թերթեր։ 1912–13ին կը հրատարակէ «Լոյս» գրական շաբաթա-թերթը։

Սուխումի հայկական թատրոնը դերա-սաններ Շահէն եւ Էրգա Շահինեանի ջան-քերով կը վերածուի հայկ. պետական թատրոնի (1928–30)։ Սուխումի հայկա-կան ծխական դպրոցը կը դառնայ եօթ-նամեայ, ապա՝ միջնակարգ։ Սուխումի մէջ կար հայկական մանկավարժական ուսումնարան։ 1969ին Աբխազիոյ մէջ կար 105 հայկական դպրոց, որուն 20ը՝ միջնակարգ, 38ը՝ ութամեայ (13.500 ա-շակերտ)։ Ուսուցիչները մեծամասնու-թեամբ տեղացիներ են եւ մեծաւ մա-սամբ իրենց բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած են Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնարաններ։ 1954ին կը հիմնուի Աբխազիոյ Հայ Գրողներու Միութիւնը, կը ստեղծուի հայկական տպարան, կը կազմուին հայկական ժողովրդական թատրոնը եւ հայկական երգի-պարի խումբը։

ԳՈՂԱՐԹԷՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Նարեկեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9ին, Կոմիտաս երգչախում-բը, իր հիմնադրութեան 65ամեակին ա-թիւ գեղարուեստական երեկոյթ մը սար-քած է։ Բացումը կատարած է Հրանդ Փափազեան, իսկ Տոքթ. Եդ. Սիմքէշ-եան ամփոփ գիծերով բնորոշած է Կոմի-տասի լուսաւոր դէմքը, որ իր մէջ կը պարփակէ ամբողջ ժողովուրդի մը հոգե-բանական ազդակները, յուզումները, իղ-ձերը, կարօտները անվհատ աշխատանքը, յոյս ու հաւատքը։

Առաջին բաժնին մէջ Ցարութիւն Հա-նէսեանի ղեկավարութեան տակ լարա-յին նուագախումբը Հայտընի եւ Կոմի-տասի ստեղծագործութիւններ նուագած է։ Երկրորդ բաժնին մէջ երգչուհի Ալիս Մանուկեան հայ դասական երգերով փայ-լած է, որմէ ետք երգչախումբը՝ ղեկա-վարութեամբ Ցակոբ Ցակոբեանի, կրօ-նական եւ աշխարհիկ խմբերգներ ներ-կայացուցած է։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիւս կը տեղեկացնենք հարաւա-յին Ֆրանսայի եւ ի մասնաւորի Մար-սէյլի եւ շրջակայից մերազն ժողովուր-դին, թէ Լիբանանի հայ աղէտեալներու օգնութեան համար կազմուեցաւ կեդրո-նական մարմին մը, բաղկացած հետեւեալ անձնաւորութիւններէ.

1) Արծրուն Ջրբաշեան Նախագահ
2) Աւետիս Մելքոնեան Փոխ-նախագահ
3) Արամ Շէխիկեան ֆրանս. քարտուղար
4) Կարապետ Սայապալեան Հայերէնի քարտուղար
5) Տիրան Խայիկեան գանձապահ
6) Ռուբէն Սառանեան փոխ-գանձապահ

եւ խորհրդականներ՝ Մկրտիչ Տէր-Ղա-զարեան, Նուպար Տէր-Մինասեան, Ժան Յովհաննէսեան, Հայկ Սարգիսեան, Թով-մաս Համամճեան եւ Վարդան Մուրատ-եան։

Սոյն կեդրոնական համազգային մար-մինը՝ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու հովանաւորութեան տակ պիտի ձեռնարկէ աշխատանքի։ Կատարուելիք ժողովրդային հանգանակութեան ման-րամասնութեանց տեղեակ պիտի պահենք հասարակութիւնը։

Ի Դիմաց Վարչութեան
Նախագահ Ա. ՋՐԲԱՇԵԱՆ
Քարտուղար
ՇԷԽԻԿԵԱՆ – ՍԱՅԱՊԱԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ժ.

Վան, 10 Յունուար 1910

Մեր արիասիրտ ընկերը, առանց պա-ղարինութիւնը կորսնցնելու, թողլով դրակալը, որ բաւական հաստատուն չէր, պլլուած էր խորանին մարմարեայ ոտ-քին ու իր դասախօսութիւնը կը շարու-նակէր, հակառակ եկեղեցու մէջ տիրող խառնակութեան։

— Միակնութիւնը տղամարդուն (էր-կան) կողմէ հնարուած մի պայմանադրա-կան օրէնք է որը գոյութիւն չունի բնու-թեան մէջ... կը շարունակէր՝ ուշ չդնե-լով աւաղերէցի ու լուսարարի ճնշումնե-րուն որոնց միացած էին նաեւ տիրա-ցուներ եւ վարդապետը։

— Օրինակ՝ Պիրմանիան, դիտել կու-տար ընկեր Սարաափոնի փաստացի ա-պացոյցներու դիմելով, Պիրմանիան, ուր ամուսնութիւնը ո՛չ թէ բազմակին՝ այլ բազմամայր է, այսինքն՝ կինը իրա-ւունք ունի բազմաթիւ ամուսիններ ու-նենալու։

Եւ այսպէս նա կը ջանար, հակառակ մոլեռանդ ամբոխին, Վասպուրականի հայ կնոջ էմանսիփացիան պատրաստել, բայց ահա՛ վինքը ամէն կողմէ պաշարե-ցին ու բիրտ ուժի միջոցաւ, վար առին խորանէն։

Ես մտածեցի միջամտել, մի լաւ դաս տալ այդ յետադիմական կոյր պարոննե-րուն, բայց ափսո՛ս որ մեր ընկերները, ինչպէս ըսի, պոյքոթ ըրած էին եկեղե-ցու դէմ եւ իմ միջամտութիւնը ո՛չ մի օգուտ չէր կրնար ունենալ եւ գուցէ ա-ւելի գրգռէր խաւարամիտ ամբոխին կա-տաղութիւնը։

Այժմ բազմութիւնը մեր ընկեր Սար-սափոնին տարած էր քովի պահարանը, եւ կը լսէի հարուածներու եւ հայհոյչ-ներու ձայնը, եւ մի ողո՛րմ աղաղակ որ դուրս կուգար դասախօսին կոկորդէն։

Եւ ես, մի անկիւնի խորը կեցած, կը խորհէի Տոքթոր Շթոքմանի վրայ, Իպ-սէնի այդ հերոսին, որ ինքն ալ ուզելով զոհուիլ ժողովրդի օգտին՝ փոխանակ վարձատրութեան՝ նախատինք ու հալա-ծանք կ'ընդունի անորմէ։ Կը խորհէի Արիստիդէսի վրայ, որ իր ճշմարտախօ-սութեան եւ ազատախօսութեան համար, ոստրէվճռով աքսորի կը դատապարտուէր տգէտ ամբոխին կողմէ։ Կը խորհէի ես իմ մասին, որ այնքա՛ն հալածանքներու ենթարկուեցայ Տավվրի մէջ, ուզելով վերակենդանացնել այդտեղի մեռած բը-նակչութիւնը։ Երբ այս մտածումներէս սթափեցայ, աղմուկը հանդարտած էր եւ երգեցողութիւնը վերսկսած եկեղեցու մէջ։ Այն ատեն խորհեցայ որ պէտք էր օգնութեան հասնիլ մեր տարաբախտ ըն-կերոջ եւ թոյլ չտալ որ նա վատերու ձեռք այդպէս ծեծի ու նախատինքի ենթար-կուի։

Իսկոյն դուրս ելայ եկեղեցիէն եւ փո-ղոցի անկիւնը տեսայ ընկեր Սարսափո-նին, որ գետին փռուած, շնչասպառ կը հեւար, հեծկլտանքներ արձակելով։

— Այսօր մի գաղափարային փառաւոր յաղթանակ տարիր, որու համար ապա-գան երախտապարտ պիտի մնայ քեզ, ը-սի մեր սիրելի ընկերոջ ճակատը համ-բուրելով։

Նա համեստութեամբ պատասխանեց.

— Դա ոչինչ, խնդրեմ մի քիչ ջուր։

Յետոյ, վինքը մեծ դժուարութեամբ եւ մի անձնուէր ընկերոջ օժանդակութեամբ փոխադրեցի տուն, եւ անմիջապէս հան-գըստացուցի անկողնի մէջ։

Պէտք է ասել որ թշուառականները չէին խնայած իրենց հարուածները, եւ մեր ընկերոջ ոսկորները սարսափելի կերպով կը ցաւէին։

Ամբողջ գիշերը նա անքուն անցուց, մասնուած սաստիկ տենդի եւ ատեն ա-տեն զառանցեց։ Նա, նոյնիսկ իր զա-ռանցանքի մէջ, կը շարունակէր ընդհատ-ուած դասախօսութիւնը, կը պարզէր Թի-ճիի, Սումադրայի, Նոր Զելանտայի, Նումէայի եւ Խաղաղական Ովկիանոսի ուրիշ այլ եւ այլ կղզիներու կիներուն ըն-կերական վիճակը, բարքերը, սովորու-թիւնները, նիստուկացը, իր հայեցակէտ-ները հիմնելով միմիայն փաստացի իրո-ղութիւններու վրայ։

(Շար.)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Տօն Ծննդեան Տ· Մ· Յ· Ք·ի

Դեկտ· 24, Չորեքշաբթի: Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 17·30, սկիզբ պատարագի ժամը 18:

Դեկտ· 25, Հինգշաբթի ձայնաւոր պատարագ ժամը 11ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ալիս Սէֆէրեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սէֆէրեան, Օր· Ան–Մառի Սէֆէրեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որ իրենց ներկայութեամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ իրենց ցաւը յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ Հօր՝

ԱԼՊԷՌ ՍԷՖԷՐԵԱՆԻ

դառնակսկիծ եւ յանկարծական մահուան տխուր առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի բարեկամուհիին մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Աճէմեան 100 Ֆր· կը նուիրեն Կապ· Խաչի օգափ· կայանին, Օր· Էլմոնէ Ճիվէլէկեան 50 Ֆր· նոյն նպատակին:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Ցուլիանէ Միհալիճեան (Լիոն) իր հանգուցեալ մօր Տիկին Աղաւնի Փափազեանի յիշատակին (ծնեալ Փափազեան) ինչպէս նաեւ նորոգ հանգուցեալ քեռայրին Մուշեղ Կարապետեանի մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրէ 200 Ֆր· Լիոնի Կապոյտ Խաչին եւ 50 Ֆր· «Յառաջ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ· Յ· Դ· Մարսէյլի Շրջ· Կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Մարի Սաղըրեանին իր հօրեղբօր՝ Հայկազ Սաղըրեանի (մահացած Պոլիս) կըսկծալի մահուան առթիւ:

×

Լիոնի Հայ Ազգ· Միութիւնը իր եւ դաղութին անունով կուգայ իր ցաւակցութիւնները յայտնել գաղութի ծանօթ ազգայիններէն Պր· Նափոլէոն Պիւլիւքեանի եւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց դառն կորուստին առթիւ, յանձին Տիկին Ն· Պիւլիւքեանի:

Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
présente
deux soirées dansantes, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

NOEL
24 DECEMBRE à partir de 22 heures
avec les chanteurs guitaristes
FERDI LUDOVIC

S^T SYLVESTRE
31 DECEMBRE à partir de 22 heures
même ambiance et
exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գեղամ Ծ· Վ· Զաքարեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Լիոնի Հայ Ազգ· Միութեան վարչութեան, Տէօսինի եկեղեցական վարչութեան եւ բոլոր այն ազգայիններուն որոնք անձամբ, հեռաձայնով, հեռագրով եւ մամուլով ցաւակցութիւններ յայտնեցին իր եղբօր՝

ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

(Պէյրութի մէջ զոհ՝ արձակազէնի գնդակին) դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Լիոնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Զաքմաքեանէ 1000 Ֆր· իրենց անդրանիկ զաւկին՝ Ռիչարի ծննդեան առթիւ:

Նոյնպէս՝ այրի Տիկին Եաղուպեանէ 50 Ֆր· իր ամուսնոյն մահուան 9րդ տարելիցին առթիւ:

×

Կապ· Խաչի Անիէս – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ· Մեսրոպ Տէր–Գրիգորեանէ 100 Ֆր· իր կնոջ Մարգարիտ Տէր–Գրիգորեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Հինգշաբթի Դեկտ· 25, ժամը 9·30ին Ա· կայէնէն (Թէ–էֆ–1) Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին այցելութիւնը·– Իսկ, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնի բացում եւայլն:

×

Կիրակի, Դեկտ· 28, ժամը 9·30ին Ա· կայանէն, Հայկ· ճարտարապետութիւնը, *կը մասնակցին·— Տէր եւ Տիկին Տոքթ· Թիէրի, Հայր Տալմէ, Ժերար Տէտէեան, Ռուբէն Մելիք:*

ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ
"Chez Perrette"
26, RUE BERGÈRE PARIS 9^e
Tél. 770 85 81
Réveillon de Noël
DINER - DANSANT
TOUT COMPRIS 100 F
Saumon fumé, boudin blanc truffé, dinde aux marrons, buche de Noël
Vin, champagne et service compris.

Ֆրանսական խնամուած աւանդական ճաշեր նաեւ հայկ· աղանդերներ
— Տաք մթնոլորտ —
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷՆ
Անգամ մը այցելեցէք, գոհ պիտի մնաք

ՏՕՆԱԾԱՌ
կազմակերպուած
ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ԿՈՂՄԷ

Դեկտ· 24, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ Բարեգործականի սրահներուն մէջ, 118 Ռիւ տը Քուրսէլ
(Մեթրօ՝ Քուրսէլ)
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՔՈԹԻՑՈՆ
տոհմիկ մթնոլորտ՝ կիթառներու հնչիւններով, պանազան անակնկալներ, խաղեր:
Կաղանդի աւանդական ճաշատեսակ
ՄՈՒՏՔ 30 Ֆր·
Սեղանները ապահովել հեռախօսելով 842–08–57 ամէն օր ժամը 18էն վերջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ·— Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Թատերական խումբը կը ներկայացնէ, Շաբաթ Յունուար 24ին Զարշըլը Արթին Աղան:

×

Փարիզի Ս· Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետր· 8ին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ
ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
1926 — ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ — 1976

Կը շնորհաւորէ իր յարգոյ բարեկամ եւ յաճախորդներուն Նոր Տարին եւ Ս· Ծնունդը, եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ, այս տարի եւս ճոխ պտուղներու, միրգերու, անուշեղէններու եւ ըմպելիներու այլազան տեսակներով պատրաստ է սպասարկելու եւ զարդարելու իրենց Ամանորի սեղանները:

ՀԱՍՑԷ·—
N. NIGOGHOSSIAN
121, Ave. Henri-Barbusse — 95400 — ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél. : 985-04-46

Camp d'Hiver de Bellefontaine

Du 25 Décembre 75 au 3 Janvier inclus
ORGANISÉ PAR L'UEAE

— 10 jours de fête arménienne
— 10 jours de réflexion et d'échanges d'idées autour des thèmes concernant notre jeunesse et son rôle dans la lutte de libération nationale Arménienne (diapositives - films débats)
— Avec, pour la première fois, la participation et la présence de délégations d'organisations d'étudiants arméniens du monde et d'Associations estudiantines étrangères.

FRAIS d'inscription : 30 F.
PRIX journalier : 25 F.

— Départ du collectif le 25 Décembre au matin — Frais de transport : 110 F. A.R.

Inscriptions : 17 Rue Bleue — Tél. : 824-63-89
Tous les Lundis de 19 à 21 h.
Mercredi de 19 à 21 h.
Jeudis de 19 à 21 h.
Vendredi de 18 à 21 h.
(demander le responsable de l'UEAE)
Ou se renseigner auprès de Mr. HAIG TOUFANIAN 657-29-07

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
24
MERCREDI
24 DÉCEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.472

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.472

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՑՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԻՆ

(1375 – 1975)

— O —

Բ.

ԼԵՒՈՆ Ա. ՄԵԾԱԳՈՐԾ

Մեր նպատակը չէ տալ ամբողջական պատմութիւնը Կիլիկիոյ հայկական Պետութեան, որ իր գոյութիւնը պահեց երեք դար, փոխն ի փոխ ապրելով յաղթանակի եւ պարտութեան օրեր: Պար – զապէս վեցհարիւրամեակին առթիւ կ'ուզենք ոգեկոչել գլխաւոր կարգ մը դրուագներ:

Ռուբինեան եւ Հեթումեան հայ թագաւորներուն պիտի յաջորդէր ֆրանսական Լուսինեան (Լիւզինեան) տոհմը, խնա – միական ժառանգութեամբ:

Մեծ քաջութիւն էր Հայերուն համար միջնադարեան խառնաշփոթ այդ օրերուն ստեղծել եւ ոտքի վրայ պահել անկախ Պետութիւն մը, որուն սահմանները մերթ կը լայննային՝ բովանդակելով լեռնային եւ դաշտային Կիլիկիան, հասնելով մէկ կողմէ Մարաշ, միւս կողմէ մինչեւ Միջերկրական — Այաս, Կոռիկոս և Սելեւկիա, մերթ կը նեղնային՝ սահմանափակուելով լեռնային շրջանին մէջ:

Կը փոխուէր նաեւ մայրաքաղաքը, Վահկայէն փոխադրուելով Սիս, երբեմն նաեւ Տարսոն:

Քաջութիւնը բաւական չէր: Պէտք էր ունենալ նաեւ դիւանագիտութիւն:

Շրջապատուած քրիստոնեայ եւ իսլամ թշնամի տարրերով, որոնք պարբերաբար կ'արշաւէին երկրին վրայ, երբեմն յաղթելով, մերթ պարտուելով, Կիլիկիոյ իշխաններն ու թագաւորները առաջին օրերէն սկսեալ պարտաւոր էին դիւանագիտական քաղաքականութիւն վարել, բա – րեկամական դաշինքներ կնքելով անոնց հետ:

Թշնամիներու առաջին շարքին վրայ էին Բիւզանդիոնի Յոյները, որոնք պատճառ դարձեր էին — դաւադրութեամբ — Բագրատունեաց Թագաւորութեան կոր – ծանումին: Կոստանդինի որդին Թորոս Ա. իշխանը լուծեց Գագիկ Բ.ի վրէժը՝ Կիզիստրա բերդին մօտերը մահուամբ պատժելով Մանդալէի արքայասպան երկու զաւակները:

Թշնամի դարձան նաեւ ապերախտ Խաչակիրները, Հայերու աջակցութեամբ իրենց դիրքերը ամրացնելէ ետք դրացի հողամասերու վրայ:

Երբ քրիստոնեաները իրենց սեփական շահերուն համար թշնամական դիրք կը բռնէին յաճախ հայկական փոքր Պետութեան հանդէպ, պէտք չէ զարմանալ, որ հարեւան իսլամ Պետութիւնները — Իկոնիոնի (Գոնիա) սելճուքեան Թուրքերը, Հալէպի իսլամ Արաբները եւ Եգիպտոսի Մէմլուքները ամէն առիթ կ'օգտագոր – ծէին՝ Կիլիկիոյ վրայ արշաւելու եւ ահռելի աւերներ գործելու համար:

Արտաքին այս թշնամիներուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ներքին մրցակցութիւններն ու հակառակութիւնները, որոք երբեմն կը յանգէին եղբայրասպանութեան:

Կիլիկիոյ թագաւորներու շարքին նշանաւոր է Լեւոն Ա. թագաւորը (1187–1219), որ արժանացաւ Մեծագործ տիտղոսին եւ հայ անունը բարձրացուց յաչս օտարներուն: 1187ին սուլթան Սալահէտտին էյուպի Երուսաղէմը գրաւած ըլլալով, Եւրոպացիները կազմակերպեցին երրորդ Խաչակրութիւնը (1189–1192), գլխաւորութեամբ Գերմանիոյ Ֆրիդրիխ Շիկամօրուս կայսեր (1152–1190) եւ մասնակցութեամբ Ֆիլիպ – Օգիւստի եւ Ռիչըրտ Առիւծասիրտի: Լեւոն այս արշաւանքի միջոցին օգնութեան նամակներ ստացաւ Ֆրիդրիխ կայսրէն եւ Կղեմէս Գ. Պապէն (1187–1191): Ֆրիդրիխ կը խոստանար իր ձեռքով Հայոց թագաւոր պսակել Լեւոնը: Սակայն կայսրը Սելեւկիայի առջեւէն անցնող Կալիկադնոս գետին մէջ լուացուած ատեն խեղդուելով չկրցաւ իրագործել իր խոստումը:

Ու երբ Լեւոն անոր որդի եւ յաջորդ Հայնրիխ Զ.ին (1190–1197) ու Հռոմի Կեղեստինոս Գ. Պապին (1191–1198) կը յիշեցնէր կայսեր խոստումը, Բիւզան – դիոնի Աղեքսիս Գ. կայսրը (1195–1205) լսելով Լեւոնի համբաւը, զայն սիրաշահելու եւ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան մշտական բարեկամութիւնը վայելելու համար, մեծարժէք նուէրներ եւ թանկագին քարերով զարդարուած ոսկեայ թագ մը ղրկեց Լեւոնի, որ 1196ին Տարսոնի մէջ Հայոց թագաւոր պսակուեցաւ:

Միւս կողմէ գերման կայսեր ղրկած թագը Կոնրադ Վիտտելսբախ արքեպիս – կոպոսի ձեռքով տարուեցաւ Տարսոն, ուր Ս. Սոփիա եկեղեցիին մէջ 1199 Յունուար 6ին՝ հայկական Ծնունդի օրը Լեւոն օծուեցաւ Հայոց թագաւոր: Օծումը կա – տարեց Գրիգոր Զ. Ապիրատ կաթողիկոսը (1194–1203):

Լեւոն Տարսոնէն կրկին Սիս փոխադրեց մայրաքաղաքը եւ իր օրով տպուած հայկական դրամներուն վրայէն «ժառանգ» բառին տեղ դրաւ «Թագաւոր Հայոց» մակագրութիւնը: Լեւոն Մեծագործ երկու անգամ յաղթական կռիւներ մղեց Հալէպի Ղայասէդդին Ղազի սուլթանին դէմ եւ իրեն հարկատու դարձուց զայն:

Լեւոն Ա. 32 տարի կառավարեց երկիրը իմաստութեամբ, փայլուն էջեր արձա – նագրելով Կիլիկիոյ հայկական Պետութեան տարեգրութեանց մէջ: Տ

Հ. Ղեւոնդ Ալիշան 1885ին Վենետիկի մէջ հրատարակեց Կիլիկիոյ ընդարձակ պատմութիւնը՝ Սիսուան կամ համադրութիւն Հայկական Կիլիկիոյ եւ Լեւոն Մեծագործ, մեծադիր 592 էջ, գունաւոր պատկերներով եւ քարտէսներով: Հոյա – կապ գործ մը, որուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ 1899ին, Լեւոն Մեծագործը՝ առանձին հատորով, Léon le Magnifique.

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՈԼՈՐ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏԵՑԱՆ

— O —

Վիէննայի ահաբեկիչները 24 ժամ «պտըտելէ» ետք, քաղաքէ քաղաք, կրկին վերադարձան Ալժէ, ազատ արձակելով ետք բոլոր պատանդները: Ընդհանրապէս, եւ հիմա որ ամէն ինչ լրացաւ, բոլորը կը դատապարտեն աւստրիական կառավա – րութեան տկարութիւնը բայց պէտք չէ անտեսել նաեւ թէ պատանդները, այս անգամ սովորական մահկանացուներ չէին (ինչպէս Հոլանտայի երկաթուղիին մէջ կամ Լոնտոնի ճաշարանին) այլ նախա – րարներ եւ ի՛նչ նախարարներ, քարիւղ արտածող երկիրներու նախարարներ...:

Երկուշաբթի օր, օդանաւը ճամբայ կ'ելլէր Վիէննայէն: Մէջն էին.— Սաուտի Արաբիոյ, Ալժերիոյ, Լիբիոյ, Պարսկաստանի եւ Իրաքի քարիւղի նախարարները, պատուիրակներ՝ Քաթարի, Վենեզուելայի, Կապոնի, Նիժերիոյ, Էքուա – թորի եւ Ինտոնեզիոյ, յաւելեալ պարսիկ Ներքին նախարարը, կը հասնին Ալժէ ուր ահաբեկիչները նոյն պահանջը կը ներկայացնեն.— Հակիրայելեան իրենց բուռն յայտարարութեան սփռումը ձայնասփիւռէն: Հոս ալ տեղի կուտան: Օդանաւը կրկին ճամբայ պիտի ելլէ, բայց Ալժերիոյ նախարարը կը մնայ իր ընկերներուն, կը մերժէ իր ազատագրումը եւ «կամաւոր» պատանդ, իր պաշտօնա – կիցներուն հետ կը մեկնին դէպի Տրիպոլիս (Լիբիա):

Երեքշաբթի առտու կրկին կը վերա – դառնային Ալժէ ուր ազատ կ'արձակուէին պատանդները եւ ահաբեկիչները կը յանձնուէին:

Պէյրութի մէջ, պաղեստինեան կազմակերպութիւնները շատ խիստ են այս արարքին նկատմամբ: Երեքշաբթի դեռ շատ ծանօթ չէր այս մարդոց ինքնութիւնը, բայց կը կարծուէր թէ Կարլոսը փընտռուած Կարլոսը չէ:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿՐԿԻՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ

— O —

«Ինթըրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն» Դեկտեմբեր 23 թուականով Թասի լուրը կը հաղորդէ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած Խորհ. Միութեան ճատրակի 43րդ ախոյենական մրցաշարքին արդիւնքին մասին: Աշխարհի նախկին ախոյեան Տիգրան Պետրոսեան Դեկտեմբեր 22ին, չորրորդ անգամ ըլլալով, Խորհ. Միութեան ախոյեան դարձաւ: Երեւանի մէջ Պետրոսեան 15 կարելի կէտերէն տասը կէտ ապահովեց: Չորս խաղացողներ 9,5ական կէտերով երկրորդ տեղը գրաւեցին՝ Ռաֆայէլ Վահանեան, Միքայէլ Տալ, Բորիս Գուլկօ եւ Օլեգ Ռոմանիշին: Երեւանի մրցաշարքին չմասնակցեցան աշխարհի այժմու ախոյեանը՝ Անատոլի Կարպով եւ աշխարհի նախկին ախոյեան Բորիս Սպասկի:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ՝ ՄՏԱՀՈԳ

Լիբանանի պատկերը միշտ մռայլ է եւ վախ կայ նաեւ որ Ծնունդի առթիւ քրիստոնեաները «հակաջարդի» ենթարկուին քանի մահմետական ամէնէն չափաւոր նկատուած պարագլուխները «ճիհատ»ի կոչ կ'ընեն: Այսպէս չիի համայնքի պետը՝ իմամ Մուսա Սատր, որ «իմաստուն»ի տեղ կ'անցնի, կոչ մը ըրած է ուր կ'ըսէ.— «Փրկութիւնը զէնքին մէջ է: Պատերազմի դիմելը նոյնքան նուիրական պարտականութիւն մըն է որքան Գուրանի կարդալը»:

Ըստ Ֆիկառօի աշխատակցին (Թիէրի Տէժարտէն), որ լաւ կը ճանչնայ Լիբանանը, ու սրտով կապուած է անոր, կ'ըսէ թէ անիշխանութիւնը, ատելութիւնը, կողոպուտը, թալանը ծայր աստիճանի հասած են: Արձագանգ կը հանդիսանայ քրիստոնեայ մեծահարուստ Լիբանանցիի մը խօսքերուն, որ վերադարձած է Պէյրութ մահմետական ջարդելու համար, Զղորթացի որ կ'ըսէ «Արտասահմանի բոլոր Լիբանանցիները պիտի գան, մէկ միլիոն, երկու միլիոն: Փոխադրանաւերու կազմակերպութեան ձեռնարկած ենք եւ դաս մը պիտի տանք այս շուն Արաբներուն եւ համայնավարներուն: Պիտի տեսնէք կոտորածը: Քրիստոնեայրն ի՛նչ ըլլալը չեն գիտեր, պիտի սորվին»:

Ֆիկառօի թղթակիցը կ'ըսէ նաեւ թէ մէկ թէ միւս կողմի կատարած վայրագութիւնները նոյնն են եւ կ'աւելցնէ թէ Թուրքերու եւ Յոյներու կամ Իրլանտայի կաթողիկէներու եւ բողոքականներու ատելութիւնը բան մը չէ ասոր քովքին: Ու ոչինչ կայ որ կասեցնէ այս ատելութիւնը, ոչ բանակ, ոչ Պետութիւն եւ Լիբանանի բաժանումը իրողութիւն մըն է հողին վրայ, քանի այլեւս քրիստոնեայ եւ մահմետական գօտիներ կան:

Երկուշաբթի օր մեռեալներու թիւը (պաշտօնակա՛ն) 37 էր: Կացութիւնը վատթարացած է Զահլէ, ուր կատաղի բախումներ կան:

ի նպաստ

Ս. ՂԱԶԱՐԻ

Գ. ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեան	2.500
Փրոֆ. եւ Տիկին Ֆ. Ֆէյտի	500
Տէր եւ Տիկին Միսաք Միսաքեան	500
Տիկին Քէշիշեան եւ զաւակը Ստեփան (Ալֆորվիլ)	500
Ալեքս Մանուկեան	500
Յակոբ Երանեան	350
Վազգէն Անդրէասեան	200
Կարապետ Գույումճեան (Սամուէլ Մուրատեան վրժ.ի աշակերտ)	200
Պ. Տոպրուքա	100
Տիկին Ս. Գեւոնեան	100
Տիկին Ժ. Վիգէն Թորոսեան	50
Հ. Տէր-Անդրէասեան	30
Mme Madeleine Chadelle	20
Գումար	5.550
Բ. ցանկի գումար	31.950
Ընդհ. գումար	37.500

Քանի մը տողով

ՍԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱԲԻՈՅ թագաւորը՝ Խալէտ, աշխարհի ամէնէն երկար եւ շքեղ ինքնաշարժը գնեց: Գինը չէ յայ – տարարուած, կ'ըսուի միայն թէ սովորական գինէն, որ 14.000 տոլար է, «քանի մը անգամ աւելի է»: Ասիկա Քատիլաք մըն է, որ ամէն բան ունի, բայց ըմպելարանէ, քանի մահմետական ըլլալով խմիչք չի գործածեր:

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԶՕՐԱՅԵԱՆ

— Օ —

Արեւմտահայ գրականութեան եւ հրապարակախօսութեան մէջ արմատական շարժումներ ունէր այն աշխոյժ շարժումը, որ ծայր տուաւ ԺԹ. դարու առաջին կէսին: Գաղափարական բնոյթի զարթօնք մըն էր, լուսաւորութեան շարժում մը, որպէսզի գիտութիւնն ու բանականութիւնը յաղթանակեն: Անիկա այն ժամանակաշրջանն էր, որ Մրմրեանի հաստատումով «հեզդհետէ կը հասուննայ Կ. Պոլսոյ մէջ լեզուագէտ եւ նորաւէր երիտասարդներու խումբ մը, որ հին ոգիէն կտրուած էր թանձր անջրպետով»: Մօտէն հաղորդակից դառնալով 40ական թուականներու Եւրոպայի յեղափոխական – լուսաւորական շարժումներուն, յառաջադէմ մտաւորականները, իբրեւ ազգային մշակոյթի առաջեալներ, իրենց ձեռքը կեդրոնացուցին հրապարակախօսութեան, գրականութեան, արուեստի եւ գիտութեան զարգացման գործը:

Մտաւորականներու այդ համաստեղութեան ներկայացուցիչներէն էր Նիկողայոս Զօրայեան: Իբրեւ միտք եւ տնտեսագէտ, առաջնակարգ տեղ գրաւեց այդ ժամանակաշրջանի արեւմտահայ տնտեսագիտական միտքի պատմութեան մէջ: Զօրայեան առաջինն էր, որ արեւմտահայ մտաւորականութեան մէջ ձեռնամուխ եղաւ քաղաքատնտեսական հարցերու բազմակողմանի ուսումնասիրութեան: Արդարեւ, ի վիճակի եղաւ ստեղծելու տնտեսագիտական հարցերու նուիրուած շարք մը աշխատութիւններ, որոնք իրենց բովանդակութեամբ եւ գիտական խոր վերլուծումով, անշուշտ, ուշագրաւ երեւոյթ եղան արեւմտահայ իրականութեան մէջ:

Համառօտ գիծերով ներկայացնենք Զօրայեանի աշխարհայեացքին քանի մը երեսները լուսաւորութեան, հայրենասիրութեան, մարդասիրութեան եւ այլ երեւոյթներու մասին:

Ն. Զօրայեան պաշտպանելով Եւրոպացի լուսաւորիչներու տեսակէտները, ընդգծեց, թէ մարդիկ կը ծնին հաւասար եւ, հետեւաբար, հանրութիւնը պէտք է հոգայ կրթութիւնը ոչ թէ առանձին անհատներու՝ կամ վերնախաւի մը, այլ բոլորին, քանի որ «անոնց երկուքին ալ թէ՛ բնական եւ թէ մտաւորական կարողութիւնները մէկ են, ու եղքի բոլոր տարբերութիւնքն միմիայն իրենց դաստիարակութենէն պատճառած է»: Մարդոց մտաւոր կարողութիւնները կը ձեւաւորուին ուսման եւ դաստիարակութեան միջոցով. հետեւաբար պէտք է հաստատել դպրոցական լայն ցանց:

Կրթութեան հիմնական օջախը համարելով դպրոցը, Զօրայեան ցաւոյթով եւ վրդովումով կը խօսի կրթական հաստատութիւններու անմխիթար վիճակին մասին «Ազգին մէջ տեղ-տեղ բնաւ դպրոց չի կայ. տեղ-տեղ եղածը անբաւական է կամ... երեսին վրայ մնացեր, նայող չունին»:

Ձեւական կրթութիւնը պէտք է վերածել «ստոյգ» կրթութեան, բառերու վրայ հիմնուած ծանօթութիւններու տեղ անհրաժեշտ է «իրական ճշմարտութիւններ» սորվեցնել:

1849ին Զօրայեան կը գրէ Նկարագիր ազգային դաստիարակութեան աշխատութիւնը: 1852ին «Մասիս»ի մէջ կը հրատարակուի իր Ինչո՞ւ համար դաստիարակութիւնը չի յաջողիր ազգին մէջ ծաւալուն յօդուածաշարքը: Նոյն թուականին առանձին գրքոյկով լոյս կը տեսնէ Ընթերցասիրութիւն աշխատութիւնը, 1851ին դպրոցականներու համար գրեց Վարժութիւն ընթերցանութեան ի պէտս դպրոցաց դասագիրքը: Մամուլի մէջ պարբերաբար յօդուածներ լոյս ընծայեց: Մէկ նպատակ կը հետապնդէր՝ բարելաւել ազգային կրթութեան եւ դաստիարակութեան գործը: Զօրայեանի համար ազգային դաստիարակութեան գլխաւոր թերութիւններէն մէկը «ուսուցիչ ըլլալիք մարդոց վրայ մասնաւոր հոգ մը չի տանիլ, բաւականութիւննին չի քննելն է»:

Դպրոցներու մէջ առհասարակ, գիտել կուտայ ան «վարժապետ բառը՝ ծեծ կամ տանջանք բառերուն համանշանակն է... դպրոց բառով գրեթէ տանջարան կը հասկնան»: Ինչ խօսք կրնայ ըլլալ դպրոցին դաստիարակչական դերին մասին, երբ ծնողքները, կարծես իրենց երախաները «մորթուելու համար սպանդարանը տարուած կովերուն պէս... միսը քեզի, ոսկորն ինծի ըսելով գազանի պէս մէջերնին կը բաժնեն»: Վախով կարելի չէ երախաներուն դաստիարակութիւնը ապահովել: Անհրաժեշտ է վերցնել բարբարոսական պատիժները, գազանութիւնները, կրթութեան նախնադարեան եղանակները. անկէ ետք միայն բարելաւուած կարելի է տեսնել «ազգային կրթութեան» գործը:

Զօրայեան կ'ընդգծէ տեսութեան եւ գործնականութեան կապին անհրաժեշտութիւնը: Ամէն արհեստաւոր, կ'ըսէ ան, կրնայ լաւ մասնագէտ դառնալ, սակայն միշտ ալ տեսական գիտելիքներու անհրաժեշտութիւնը կը զգայ: Տեսական գիտելիքներու կարեւորութիւնը շեշտելով հանդերձ, երկրորդական, կրաւորական դիրքի մէջ չի դներ ձեռքի վարժութիւնը: Ընդհակառակն, մեծ կարեւորութիւն կուտայ անոր, գտնելով, որ «փորձը մարդկային ազգին ամենամեծ ուսուցիչն է»: Պէտք չէ կարծել, որ միայն«դպրոցներու մէջ բան կը սորվուի» անհրաժեշտ է նաեւ գործնական ուսուցումը: Զարմանալի չէ, ուրեմն, որ իր նախաձեռնութեամբ եւ ղեկավարութեամբ, 1854ին Պոլսոյ մէջ հիմնուեցաւ առաջին հողագործական վարժարանը:

Իբրեւ լուսաւորիչ, Զօրայեան չէր կրնար չանդրադառնալ նոր, ժողովուրդին հասկնալի գրական լեզուի հարցին: Կրթութեան եւ լուսաւորութեան ամէնէն ազդու միջոցներէն մէկը «աղէկ ոճով գրուած գիրքերն են»: «Հասարակ ժողովուրդին համար անհրաժեշտ է գրել պարզ, մատչելի լեզուով»: Թէեւ մինչեւ հիմա բազմաթիւ գիրքեր են հրատարակուած, սակայն հասարակ ժողովուրդին համար ատոնք բոլորն ալ անմատչելի են, որովհետեւ ատոնց թէ՛ նիւթը, թէ՛ ոճը եւ թէ լեզուն չեն համապատասխաներ ժողովուրդին պահանջներուն: Հետեւաբար փափաքելի է, որ «հասարակութեան եւ տղայոց կարդալու գիրքերը իրենց հասկցուած լեզուով ըլլան»:

Ազգային ինքնագիտակցութեան եւ կրթութեան զարգացումին համար մեծ նշանակութիւն կուտայ աշխարհաբարին: Կրթական գործը յառաջ կ'երթայ, երբ «աշխարհաբար լեզուով յարմար դասագիրքեր կը շինենք»: Կը պաշտպանէ աշխարհաբարը, գիտակցելով, որ գրաբարը չի կրնար ծառայել ազգին, անիկա անհասկնալի է ժողովրդական զանգուածներուն համար: «Գրաբարը հասարակաց լեզու չենք կրնար ընել, այլ փոխարէն մեր աշխարհաբար լեզուն զարգարելու եւ տարածելու է»:

Զօրայեան կը հետաքրքրուի ժողովուրդին թշուառ վիճակով, որմէ դուրս գալու ելքը կը տեսնէ կրթութեան, գիտութեան, լուսաւորութեան, մէկ խօսքով՝ միտքի անսահման զարգացումին մէջ: Հետեւաբար, պէտք չէ կաշկանդել, կապանքներու մէջ դնել մարդուն ստեղծագործ միտքը, քանի որ «միտքը բանտ չի ճանչնար»: Հանրութիւնը պարտաւոր է ապահովել բոլոր մարդոց դաստիարակութիւնը, զարգացնել անոնց հոգեւոր ուժերը եւ անհատական ընդունակութիւնները: Գիտակցութիւնն է, ըստ Զօրայեանի, որ կը կազմակերպէ եւ յառաջ կը մղէ պատմութիւնը:

Բանականութեան դերին այս խտէալականացումը նոյնպէս Ֆրանսայի լուսաւորիչներու ազդեցութեան հետեւանք է: Ան կը նկատէ, սակայն, որ միտքը պէտք չէ կտրել, առանձնացնել նիւթական աշխարհէն, քանի որ «բոլորովին իմացականապէս ապրիլն հրեշտակներուն է օժտուած»: Միտքը մարմնական զգայնութիւններուն միջոցով նիւթական աշխարհին հետ սերտ կապուած է:

Հ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

— Օ —

Թարգմանական հարցերու նուիրուած խորհրդաժողով մը գումարուած է Դեկտեմբեր 1–2ին, Երեւանի Գրողներու Տունը, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Գրողներու Միութեան եւ Խորհ. Միութեան համանուն կազմակերպութեան Թարգմանական Խորհուրդին:

Վ. Պետրոսեան, իր բացման խօսքին մէջ յիշեցուցած է օտար թարգմանիչներուն, թէ երբ Դ. դարուն Մեսրոպ Մաշտոց ստեղծած է մեր այբուբենը, իր աշակերտներուն հետ միասին ամէնէն առաջ ձեռնամուխ եղած է թարգմանութեան գործին: Մաշտոց եւ իր աշակերտները թարգմանած են գիտական, գրական, փիլիսոփայական շարք մը աշխատութիւններ, եւ ժողովուրդը զանոնք կոչած է թարգմանիչ: Հայ ժողովուրդին համար թարգմանիչը սուրբ համարուած է: Օշականի եկեղեցին, որու խորանին տակ թաղուած է Մեսրոպ Մաշտոց, Թարգմանիչի եկեղեցի մկրտուած է, իսկ «Թարգմանչաց տօնը» յիշատակուած է դարերու ընթացքին:

Վ. Պետրոսեան ապա իր մանկութեան օրերուն անդրադառնալով ըսած է՝ «Ես յիշում եմ՝ իմ մանկութեան օրերին մայրս յաճախ էր ինձ տանում Օշական. «Գնանք, մոմ վառենք Թարգմանչի գերեզմանին», ասում էր նա: Հպարտութեան բարձր զգացումով մենք այսօր կարող ենք արձանագրել, որ մեր ժողովուրդը՝ արդէն քաղաքակրթութեան արշալոյսին, իրեն գիտակցել է աշխարհի միւս ժողովուրդների շղթայի մէջ, նրանց շարքում, խորապէս զգալով մշակութային փոխադարձ կապերի անհրաժեշտութիւնը»: Խօսելով ծրագիրներու եւ բաղձանքներու մասին, Վ. Պետրոսեան յայտնած է, թէ հարկ է վերահաստատել Թարգմանչաց տօնը եւ ամէն տարուան Սեպտեմբերին՝ Գառնիի հեթանոսական տաճարին մօտ տօնել զայն: Նպատակ ունին նաեւ յատուկ մրցանակներ սահմանել«գուցէ Մաշտոցի անունը կրող մրցանակներ լաւագոյն թարգմանիչների համար»:

Խորհրդաժողովին թարգմանական արուեստին, վարպետութեան եւ թարգմանական աշխատանքներու այժմու վիճակին մասին արտայայտուած են, շատերու կարգին, Ս. Ցարութիւնեան, Կ. Սուրէնեան, Գ. Էմին, Ա. Եղիազարեան եւ Լ. Մկրտչեան:

Կը ներկայացնենք ոմանց կարգ մը միտքերն ու հաստատումները.

Բնագրի մը ճշգրիտ փոխադրումը ու-

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵՂՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ–Եօզուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկունն ի Մօպսուկրին:

Կարելի՞ է սակայն մի առ մի թուել հոն ինչ անցքեր որ տեղի ունեցան այս երկրին մէջ աւելի հեռաւոր ատեններ. եւ երթա՛լ ժամանակին մէջ խորագոյնս դէպի ետ. երթալ մինչեւ Մուավիա, որ Մուհամմէտի դրօշը բերաւ զառաջինն ի Կիլիկիա. մինչեւ վսեմ Տարսոնցին, Պօղոս, քանի՛ անգամներ այս վայրերուն մէջ երթեւեկած, լեռներն ու ծովերն անցնելով, անխոնջ ու սրտեռանդն յեղափոխիչ, իր դմայլումներուն ու համոզմանց հաղորդ ընելով եւ աստուածներէն ուծացնելով գժնէ ժողովուրդներ՝ զանոնք քաղցրաբարոյ մարդիկ ընելու համար. յետոյ Եռապետութեան օրերը, մինչեւ Կեսար, և ցԿիկերո՛ն, կուսակալ Կիլիկիոյ ի Թարսուս, եւ որուն ակնարկը ճանչցած էր բոլոր այս ծաւի հեռաստանն ու ճերմակ յաւերժական լեռներն ուր կը դիմէինք:

Եւ մինչեւ Տիգրան Երկրորդ, խրոխտ թագաւոր Հայոց որ նուաճեր էր Կիլիկիան, մինչեւ այս դաշտերուն արեւմըտեան յետին ծայրերն, ի Սոլի, երբ դեռ Պոմպէոս զինքը չէր խոնարհեցուցած...

Մինչեւ Սելեւկոսներն եւ Անտիոքոսները եւ ցՄեծն Աղեքսանդր... եւ ա՛լ աւելի առաջ՝ մինչեւ Յունաց ծաւալումն իրենց երկրէն դուրս՝ բոլոր փոքրասիական ծովափանց վրայ, Սեւ Ծովէն մինչեւ Տարսոնի եզերքները որք յայնժամ խիստ մօտ էին անոր. երթա՛լ աւելի ետ ... մինչեւ վաղնջական այն Բաղքին Շամիրամեան կամ Սարդանապաղեան առասպելներով լի հիմնարկութեան հետեւող ամենազօր ժամանակներն Ասորեստանի, որք կը հեռանան մինչեւ իններորդ դար եւ ա՛լ աւելի ետ... եւ որոց միջոցին՝ Կիլիկիոյ հնագոյն ու հզօրագոյն Պետութիւնն ստեղծող Խաղդիները հետզհետէ տկարանալով հպատակ դարձած էին Նինուէի՝ սկսեալ Թագղաթփաղասարի ատենէն, որ Ասորեստանեայց տիրապետութիւնն հասցուց մինչեւ Տօրոս, ու դիւրանուաճ փոքր իշխանութիւն մը լոկ ունէին Նահարաննայի մէջ (հիւսիս. Սուրիա), Ապրիսէսի (Նահր Աֆրին) եւ Եփրատի միջեւ որ իրենց հնաւուրց մայրաքաղաքը՝ Գարգամիշը կը քերէր, եւ վերջապէս Մարաց Պետութեան ատեն աներեւոյթ եղած էին իսպառ:

Խաղդի՛ք. Փռիւգացւոց հետ եւ Ուրարդեան ժողովուրդներուն հետ մէկտեղ մեր Նախահարց նախահա՛րք: Դաշտը զոր կը դիտէի՝ Քուէի երկիրն էր, Խաղդիներուն բնակեալը՝ Նահարաննայի հետ: Ճէպէլ-էլ-Նուրի ետեւէն, խիստ հեռուն, բոլորովին մշշագոյն ամբարձական հըրուանդանը ո՛չ այլ ինչ էր քան Ճէպէլ-էլ-Ահմարը, վերջին ծայրն՝ Ամանոսի (Կարմիր Լեռ) շղթային, եւ հնագոյն անուամբ՝ Խումանու Լերանց որ կեդրոնն էին այդ ժողովուրդին երկիրներուն: Դարերու նոյնքան մշշային հեռաւորութեանց մէջ, կանխաւ Տօրոսի եւ Ամանոսի հիւսիսային կողմն ի Մաժաք՝ (Կեսարիոյ երկիրը) կը բնակէին պղնձագործ Դոբաղեանք եւ Մոսքեանք — Աստուածաշնչական բառերով — եւ ուրիշ ժողովուրդ մը, որք իրարու համացեղ էին: Այդ միւս ժողովուրդը լեռնագօտիներն անցնելով իջաւ տարածուեցաւ Ալէյեան դաշտերն ու Որոնդէսի եւ Եփրատի միջեւ: Ատոնք Խաղդիներն էին (Քեռացիք, Խադդի, ՀԷԹԷԷՆ): Մէկ մասն իջաւ մինչեւ Պաղեստին. մեծագոյն մասը մնաց հիւսիս, հոս, Քուէի երկիրն, ու հոն, Նահարաննա, Ճէպէլ-էլ-Ահմարի ետեւ, ուր ծաղկեցաւ մին աշխարհի մեծագոյն առեւտրական ու զինուորական քաղաքակրթութիւններէն, բազմաթիւ քաղաքներով որոցմէ էին Բատինա, Խալուպու (Հալէպ), եւ անուանին Գարգամիշ: Թութմոսիս Ա. իր արշաւանաց ատեն կրցաւ իր գերիշխանութիւնը տարածել ամբողջ Շարուի (Սուրիոյ) ժողովրդոց՝ ինչպէս նաեւ Խաղդիներուն վրայ, բայց ատոնք մին էին անոնցմէ որ անուանապէս միայն հպատակեցան Փարաւոնին եւ անոր յաջորդներուն, եւ անկախութեան անընկճելի սիրոյ մը յաճախակի ապըստամբութիւններով՝ Եգիպտոսի գերիշխանութիւնը նեղեցին միշտ չարաչար, ամէն անգամ որ դոյզն առիթ մը ներկայացաւ: Սեթուի Ա. ստիպուեցաւ դաշնակցիլ Խաղդի վեհապետի մը՝ Մորուզար Թագաւորին հետ, որու իշխանութիւնը կը տարածուէր դէպի հիւսիս, Տօրոսէն ալ անդին բարձրացած: Սակայն Ռամսէս Բ.ի ատեն՝ Խաղխասրու թագաւորն հին դաշինքը խզեց. եւ փոքրասիացի ժողովուրդներու հետ միացած՝ հնարքն ուժին խառնելով ճակատեցաւ Սեսոստրիսի դէմ, Որոնդէսի մօտ, թէեւ հուսկ ուրեմն պարտուեցաւ: Անուանի Փարաւոնին եւ Խաղդի թագաւորին միջեւ պատրաստուեցաւ դաշինքը, արծաթեայ տախտակի վրայ ու խաղդերէն լեզուով ու գիրով, որ եգիպտական մեհենագրոշմներէն տարբեր էր բոլորովին եւ զոր ոչ մէկ Շանփոլլիոն կրցած է ցարդ ընթեռնուլ:

ԻՆՏՐԱ

(Շար. – 5)

րիչ լեզուի մը գրական իմաստով թարգմանութիւն չէ, եւ իրաւունք ունին անոնք, որոնք կը պաշտպանեն թարգմանիչին ազատութիւնը, դիտել տուած է Սամուէլ Ցարուբեմեան, աւելցնելով անմիջապէս, թէ այդ ազատութիւնն ալ իր սահմանները ունի, եւ որեւէ կամայական քայլ կը խաթարէ բնագիրին «լեզուամտածողութիւնը, պատկերային համակարգն ու կառուցուածքը: Իսկ նման «ազատութեան» դրսեւորումներ քիչ չեն մեր թարգմանական պրակտիկայում, երբ թարգմանիչը ջնջում է բնագրի առանձին մասեր, յօրինում նորերը եւ գործը ներկայացնում այնպէս, ինչպէս եթէ ինքը գրելիս լինէր: Այսպիսի «ազատութեան» դրսեւորումներից մէկի ժամանակ հայ դրամատուրգի տասման ռուսերէն թարգմանութեամբ վերածուեց տեթեքթիւի»:

Կ. Սուրէնեան խօսած է թարգմանիչին կոչումին եւ թարգմանութեան վարպետութեան մասին. «Լաւ թարգմանիչը ոչ թէ սոսկ բնագրի տեքստն է թարգմանում, այլ նաեւ, մանաւանդ, այն, ինչ ընկած է տեքստի խորքում: Գեղարուեստական թարգմանութեան մէջ յաճախ փոխւում են բնագրային տեքստի բառերն ու քերականական կառուցուածքը, եւ թարգմանել նշանակում է ոչ թէ մի լեզուից մի այլ լեզուով պատճէնահանում, այլ մի լեզուամտածողութեամբ ստեղծուած աշխարհի վերստեղծում մէկ այլ լեզուամտածողութեամբ: Ահա այդ աշխարհի մէջ պէտք է խորանայ թարգմանիչը, զգայ հեղինակի, նրա ստեղծած հերոսների ու միջավայրի անմիջական ներկայութիւնն իր կողքին, որպէսզի կարողանայ կենդանի շնչով վերստեղծել բնագիրն իր մայրենի լեզուամտածողութեամբ, օտար լեզուով գրուած գեղարուեստական երկը դարձնել մայրենի գրականութեան փաստ»:

Գ. Էմին յայտարարած է, թէ տարիներու ընթացքին ռուսերէնով ստեղծուած է բանաստեղծական թարգմանութիւններու պատկառելի քանակ մը, որ, ըստ էութեան, ազգային լեզուներուն մէջ չունի իր բնագիրը: Բանաստեղծը ապա բացատրած է այս երեւոյթին պատճառը, «Թարգմանիչ — արհեստաւորների մի խումբ, ամէնուր օգտագործելով նախօրօք մշակուած շտամպ – օրնամենտները, մեքենայի սառնասրտութեամբ էր կատարում ազգային հանրապետութիւնների պոէզիան միութենական եւ համաշխարհային ընթերցողին ներկայացնելու պատասխանատու աշխատանքը: Բանը հասաւ այնտեղ, որ ազգային բանաստեղծներից մի քանիսը ոչ թէ բանաստեղծութիւններ էին գրում, այլ «տողացիներ»: Եւ այդ թարգմանական «ժառանգութեան» մէջ այսօր այլեւս դժուար է տարբերակել հայկականը ադրբեջականից, տաջիկականը ուզբեկականից կամ թուրքմենականից: Այսօր էլ այդ դժուարին գործի մէջ նկատելի են մի շարք էական թերութիւններ: Յաճախ թարգմանական գիրքը կազմւում է պատահականօրէն հեղինակը ստիպուած է լինում ժողովածուի մէջ ամփոփել ոչ թէ այն գործերը, որ ինքն է ցանկանում, այլ նրանք, որոնց թարգմանութիւնները առաւել յաջող են ստացուել: Բացի այդ, շատ դէպքերում գրքի թարգմանութեան գործի մէջ ընդգրկւում են տասնըհինգ թարգմանիչներ, եւ տարբեր ոճերի մէջ կորչում է հեղինակի դէմքը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳՆԻԱՌԻԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 85ԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ֆռանս).— Շաբաթ Դեկտեմբեր 13ին, նկատառելի բազմութիւն մը փութացած էր Սփլանտիտ պանդոկի սրահը, հակառակ տեղատարափ անձրեւին, լսելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը:

Օրուան նախագահը՝ ընկեր Տիգրան Թադոյեան մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն խնդրելէ յետոյ բոլոր այն ֆետայիներուն, մտաւորական գործիչներուն եւ բոլոր անոնց համար որոնք նահատակուեցան հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար, պիտի ըսէր. «Եթէ վերլուծենք վերջին հարիւր տարիներու հայ կեանքի մէջ կատարուած իրադարձութիւնները, պիտի ընդունինք որ հայ կազմակերպութեան մը համար 85 տարիներու շարունակական գոյութիւնը, ինչպէս նաեւ հանրային կեանքի մէջ անոր յարաճուն գործունէութիւնը այնքան ալ հասարակ երեւոյթ մը չէ, մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նման ազգ. ազատագրական, քաղաքական, մշակութային եւ ընկերային մտահոգութիւններով առաջնորդուած կազմակերպութեան մը համար»: Յարգելի նախագահը շեշտելէ յետոյ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գոյութիւնը հրամայական պահանջ մըն է հայրենազուրկ հայ ժողովուրդին համար պիտի աւելցնէր. «Հ. Յ. Դ. ըլլալով հարազատ զաւակը ժողովուրդին, միշտ նորոգուած հաւատքով եւ վճռականութեամբ պիտի շարունակէ իր առաքելութիւնը դեռ շատ մը 85 տարիներ բաժնելով միշտ իր ժողովուրդին ուրախութիւններն ու տխրութիւնները: Հ. Յ. Դ. միշտ պիտի ըլլայ կանգուն պահակը իր ժողովուրդին մինչեւ որ իրագործուի իր ազգային փառաւոր իտէալը՝ Ազատ, Անկախ, Ժողովրդավար եւ ամբողջական Հայաստանը, ամբողջական եւ միացեալ Հայութեան մեր նախնիքներու հայրենիքին մէջ»:

Առաջին առիթով, խօսք պիտի առնէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆրանսայի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը՝ ընկեր Անրի Փափազեան որ նախ պիտի վերլուծէր Վիէննայի եւ Փարիզի ահաբեկչական արարքները որոնք յանկարծ յիշեցուցին դիւանագիտական աշխարհին որ Հայկական Հարց մը գոյութիւն ունի: Անհատի մը հանդէպ գործուած ոճիրը պէտք չէ մոռցնէ ժողովուրդի մը, մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրը: Թուրքիան այսօր կը մերժէ ճանչնալ իր ոճիրը, կը մերժէ ճանչնալ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքները եւ այսպէսով արմատախիլ հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը կը շարունակուի ի սփիւռս աշխարհի: Հ. Յ. Դ. կը մերժէ, չընդունիր այս կատարուած իրողութիւնը եւ կը պայքարի ժողովուրդներու ազգային իրաւունքներուն եւ ընկերային հաւասարութեան համար:

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը պիտի վերջացնէր իր ճառը հետեւեալ խօսքերով. «Դաշնակցութիւնը միշտ ձեռք կ'երկարէ անոնց որոնք կը լծուին հայ ժողովուրդի արդար դատի իրագործման: 60ամեակի առիթով երեք հայ կուսակցութիւններու համագործակցութիւնը սքանչելի օրինակ մըն է: Հայաստանի կառավարութիւնը եթէ նախաձեռնութիւնը առնէ, Դաշնակցութիւնը կը բերէ իր անվերապահ աջակցութիւնը: Սակայն եթէ համահայկական, հայրենիք եւ արտասահման, գործակցութիւնը չըլլայ, Հ. Յ. Դ. միշտ պատրաստ է պայքարելու իր բոլոր միջոցներով, որպէսզի հայ ժողովուրդը վերստանայ իր արդար իրաւունքները»:

Ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ խօսք առաւ Մեթր Մ. Փըրշ «անգամ մը եւս» յայտնելով իր կուսակցութեան համակրութիւնը հանդէպ հայ ժողովուրդին: Այս գիտենք: Ուրիշ բան կը սպասէինք բայց ի զուր: Ո՞ւր են երէկի ձայները, ինչպէս իր ճառին մէջ ակնարկեց ընկ. Ա. Փափազեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը, ընկեր Ալէն Փափազեան, ֆրանսերէնով եւ հայերէնով, նախ վեր պիտի առնէր Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն, ռահվիրաներուն, հերոսներուն, մարտիկներուն անձնուրաց եւ անսակարկ նուիրումը որոնք Հայոց երկարաշունչ ձմեռէն վերջ պիտի կերտէին նոր գարունը, առաջնորդելով տառապած եւ սպառած ժողովուրդ մը դէպի իր սեփական հողերը, իր հայրենիքը: Ազատութեան այս մարտիկներն են որ 1918ին, իրենց արեամբ, արձանագրեցին անկլենդարձ այս թուականը, վեց դար ստրկութենէ յետոյ, արթնցնելով ազգ. հպարտութեան զգացումը, բերելով հայ հայրենիքին ազատութիւն եւ անկախութիւն: Յարգելի բանախօսը պիտի ըսէր. «Դաշնակցութեան Օրը պէտք է դառնայ երիտասարդութեան համար, նոր յանձնառութիւններու, նոր հանգանակներու եւ նոր իրագործումներու օր: Հայ երիտասարդութիւնը վճռականութեամբ պէտք է շարունակէ Անդրանիկներու, Գ. Զավուշներու, Արամ Մանուկեաններու, Ռուբէններու, Նաւասարդեաններու, Շաւարշ Միսաքեաններու առաքելութիւնը եւ գործը»:

Յետոյ, Ա. Փափազեան պիտի խօսէր Սփիւռքի մասին. Սփիւռքը որ անհաւասար պայքար կը մղէ: Կը զգանք մեր մշակոյթին եւ մեր լեզուին հողմավարքը, անէացման ուրուականը կը ցցուի մեր առջեւ վասնզի երեք միլիոն Հայեր կ'ապրին իրենց պատմական հայրենիքէն դուրս: Մեր սեփական հողերը բռնագրաւուած կը մնան ու մեր պահանջները կը զարնուին միշտ լռութեան և անտարբերութեան պատերուն: Մեր ապրած երկիրներու մէջ, մեր դիմագիծները աւելի կը յիշեցնեն քուէատումսեր քան ամբողջ ազգի մը տառապանքը: Քաղաքական բարոյականութեան այս կատարեալ հեգնանքին առջեւ ինչպէս զարմանալ երբ հոս ու հոն կ'ըլլան արարքներ անմեղ պատանդներու դէմ: Ո՞ւր են երէկի բարձրացող ձայները, որ արդարութիւն կը պահանջէին: Այսօրուան հիւլէական քաղաքակրթութիւնը կապած է դիւանագէտներու ձեռքերն ու ոտքերը: Այլուհանդերձ, Դաշնակցականը որ պայքարի մարդ է, հաւատարիմ իր ուխտին կը շարունակէ իր պայքարը, չի լքեր իր եւ իր ժողովուրդին միջեւ հաստատուած 85 տարիներու դաշինքը մինչեւ որ վերաբացուի Հայոց գարունը չքնաղ:

Ալէն Փափազեան, յիշելով գրագէտ Տոստոյեւսկիի խօսքերը «Եթէ աշխարհը թոյլատրէ բիրտի մը կողմէ, անմեղ մանուկի մը տանջանքը, կը վերադարձնեմ տոմսակս», իր խօսքը պիտի ուղղէր Ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն ըսելով. «Համոզուած եմ որ ձեր կուսակցութեան բարձրութեանը համար, մեր մղած նոյն պայքարին համար, պիտի ընէք այնպէս որ պատուոյ ոչ մէկ մարդ չվերադարձնէ, երբեք չվերադարձնէ իր տոմսակը»:

Իր խօսքի աւարտին Ալէն Փափազեան պիտի ըսէր. «Հ. Յ. Դ. 85ամեակի այս տօնակատարութեան առթիւ, չենք կրնար չյիշել, մեր մտածումները չտանիլ Լիբանանի և մեր ժողովուրդին որ կ'ապրի այսօր ահաւոր ողբերգութիւն մը, մաղթելով որ ան վերագտնէ իր գեղեցկութիւնը, իր հանդարտութիւնը: Հ. Յ. Դ. միշտ եղած է իր ժողովուրդին հետ, ու այսօր ալ կը շարունակէ ըլլալ, իր դէշ օրերուն եւ իր լաւ օրերուն»:

Գեղարուեստական բաժինին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր Տիկին Ալիս Գալուստեան (Վիէնէն) որ իր քաղցր ձայնով մեներգեց հայկ. երգերու փունջ մը, խանդավառելով սրահը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

Ժ.

Վան, Յունուար 1911

Այսօր հինգերորդ օրն է որ նա անկողինը պառկած կը մնայ, բայց, բարեբախտաբար, ցաւերը անցած են բոլորովին, եւ շուտով վեր կը կանգնի անկողնուց:

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր գործունէութիւնը մտած է պայքարի բեղնաւոր շրջանին մէջ:

ԺԱ.

Վան, Յունուար 1911

Սիրելի ընկերներ,

Ափսո՛ս որ ձմեռն ու ձիւնը գոցած են բոլոր ճամբաները, եթէ ոչ, ձեր հրահանգի համեմատ, շուտով կը մեկնէի Կահիրէն ու անկէ Կ. Պոլիս, ուր իմ ներկայութիւնը անհրաժեշտ կը դատէք: Յուսամ որ մի քանի շաբաթէն կարող կը լինիմ ճանապարհ իյնալու:

Ընկեր Սարսափունի եւս տրամադիր է գնալ դէպի Պարսկաստան. նա հոգեկան շատ ընկճուած դիրքի մէջ է վերջին անախորժ դէպքէն ի վեր: Թէեւ ծեծի հետեւանքներէն բոլորովին ապաքինած՝ բայց կորսնցեր է իր նախկին անձնավստահութիւնն ու եռանդը: Երբ Վասպուրականի հայ կնոջ էմանսիպացիայի խօսք ըլլայ, նա՝ բնազդաբար եւ ակամայ՝ ձեռքը կը տանի քամակին: Պէտք է ասել որ եկեղեցու միջադէպը ունեցաւ խիստ վատ հետեւանքներ: Կղերա – յետադիմական – մութ – չէրխաթճի ուժերը շահագործեցին այդ ցոյցը իբրեւ մի հակակրօնական քայլ, մինչդեռ մենք բացարձակապէս կը յարգենք ամէն համոզում, եւ եթէ ուզեցինք մեր դասախօսութիւնը Խթումի գիշեր՝ ժամերգութեան պահուն եկեղեցու մէջ ընել, երբեք նպատակ չունէինք հաւատացեալներու աղօթքը խանգարելու: Այդ խանգարումը առաջ եկաւ հակառակ մեր կամքին ու անկէ անկախ պատճառներով, որովհետեւ դասախօսութիւն եւ ժամերգութիւն միեւնոյն ատեն պատահեցան գիշեր ժամանակ մը, Խթումի օրով: Այս ճշմարտութիւնը սակայն շատ դժուար էր, ըստ Ավրամեան գեղեցիկ բացատրութեան առանց «պուրդուով ծակելու» մտցնել մեր խաւարամիտներու գլխուն մէջ: Եւ ահա ամբողջ քաղաքը սկսաւ մեզ դէմ դառնալ, մոռնալով մեր բոլոր անձնուիրութիւններն ու զոհողութիւնները:

Միւս կողմէ մեր տղերքն ալ մեզ մատնեցին նեղ ու վատ դրութեան: Անոնք իմանալով ինչ որ անցած էր եկեղեցու մէջ իրենց բացակայութեանը, սաստիկ զայրացած եկան մեզ մօտ եւ պահանջեցին որ, մեր պրեստիժի պահպանումի համար, ընկեր Սարսափունի իր դասախօսութիւնը անպատճառ կրկին կատարէ նոյն պայմաններուն մէջ: Այսինքն՝ մեր տղերքը պարզապէս կը պահանջէին որ գիշեր ժամանակ կրկին Ծննդեան Խթման արարողութիւնը կատարուէր, կրկին նոյն հասարակութիւնը գար եկեղեցի եւ կրկին ընկեր Սարսափունի իր դասախօսութիւնը շարունակէր ընդհատուած կէտէն:

Այս արդարացի եւ լեգալ պահանջմունքը ցոյց կու տայ մեր ընկերներու յեղափոխական զարգացման եւ ինքնագիտակցութեան որոշ աստիճանը: Ընկեր Սարսափունի հակառակ որ անկողնի մէջ չէր կարող շարժիլ, երբ լսեց մեր շարքերու այդ օրինական հողի վրայ ըրած պահանջմունքը, հիացումով վեր ցատքեց պառկած տեղէն:

Բայց այս հրամայական պահանջքը որքան լեգալ ու անտեղիտալի՝ նոյնքան ալ բացարձակօրէն անգործադրելի էր:

Մեր տղերքը ի հարկէ գիտէին ու կը զգային իրենց առաջարկութեան անկարելիութիւնը, բայց անոնք այդ ըսելով կ'ուզէին ցոյց տալ թէ երբ խնդիրը մի ընկերոջ վիրաւորեալ արժանապատուութեան վրայ է, մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ իրենց գաղափարային երեւակայական յանդգնութիւնը:

(Շար.)

Այրի Տիկին Արշալոյս Նալպանտեան եւ իր զաւակները՝ Վարդան եւ Գէորգ, այրի Տիկին Հայկուհի Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Նալպանտեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մակնել Մարսէլ եւ զաւակները (Ամերիկա), ինչպէս նաեւ Յակոբեան, Վարդանեան (Հայաստան), Տիգրանուհի Սապունճեան, Սապունճեան Նուարդ, Տընկոյեան Աշխէն, Շըտիկեան Տընկոյեան Եղուարդ, Տընկոյեան Մարիամ ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 21ին, 45 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտ. 26, ժամը 14.15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

4, Square de Verdun, 75010 Paris

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Եսթեր Իչգալացեան, Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալացեան, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Իչգալացեան եւ զաւակները (Պորտօ), Տիկին Միւզան Միսս, Տէր եւ Տիկին Անմահեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց տագրոջ, հօրեղբօր եւ եղբօր՝

ՎԱՀԷ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 21ին Սէն-Ռաֆայէլ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ:

Կը խնդրուի ներկայս իբրեւ մահազդ ընդունիլ:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ե. Իչգալացեանի, Օրիորդներ Իչգալացեանի եւ Իչգալացեան ընտանիքին (Պորտօ):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Գեղամ Ծ. վարդապետ Զաքարեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Դեկտ. 28) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ իր եղբօր՝

ՅԱԿՈԲ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

զոհ կորսուած գնդակի մը, ի Պէյրութ, մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

L'ARCHE DE NOE

42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

MENU SPÉCIAL POUR RÉVEILLONS

BONNE AMBIANCE

180 Fr., champagne compris

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

PRIX SPÉCIAUX POUR LES FÊTES

Entièrement rénové

26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63

Livraison à domicile à partir de 150 Fr

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Տօն Ծննդեան Տ. Մ. Յ. Ք.ի

Դեկտ. 24, Չորեքշաբթի: Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 17.30, սկիզբ պատարագի ժամը 18:

Դեկտ. 25, Հինգշաբթի ձայնաւոր պատարագ ժամը 11ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՍԷՆԹ - ՄԱՐԿՐԻԹ

Այս Կիրակի (Դեկտ. 28) Ծնունդի տօներու առթիւ պատարագ կը մատուցուի եւ Ջրօրհնէք կը կատարուի: Կը պատարագէ

ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Դեկտ. 26) ժամը 9ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

31 Décembre de 21 h. à l'aube

PALAIS DE LA FOIRE

Avenue de la Marne — Valence

Organisée

par la F. R. A. Daschnakzoutiun et le Nor Séround

Soirée dansante avec un menu spécial arménien

Orchestre :

Les « ANONYMES » de Lyon

Chaude ambiance arménienne

COTILLONS

Prix d'entrée 25 Fr., repas compris 100 Fr.

Réservation :

Tél. Ekmekdjian 59-02-93

Mlle Katchadjian,

38, Rue de La Belle-Image

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Դեկտ. 28, ժամը 9.30ին Ա. կայանէն, Հայկ. ճարտարապետութիւնը, կը մասնակցին.— Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Թիէրի, Հայր Տալմէ, Ժերար Տէտէեան, Ռուբէն Մելիք:

La Messe de KOMITAS

(disque S. K. 3000, déjà paru)

Les chefs-d'œuvre de

GANATCHIAN

(disque S K 5000, à paraître début 76)

EN SOUSCRIPTION

auprès des Choristes, et les Mardi et Vendredi, à partir de 20 h. 30 17, rue Bleue, Paris (9e).

En souscrivant dès maintenant, vous bénéficiez du prix exceptionnel de 85 Fr., et vous disposez immédiatement du disque de KOMITAS, remarquable enregistrement de la Messe, présenté dans l'album « Le Maître et son Disciple » *dès sa parution, début 76, il vous sera automatiquement remis le 2ème disque, « Les Chefs-d'Oeuvre de Ganatchian ».*

POUR LES FETES.

OFFREZ-VOUS OFFREZ A VOS AMIS

L'ALBUM

LE MAITRE & SON DISCIPLE

(Couverture de CARZOU)

enregistré par la Chorale

Sipan-Komitas

Solistes

Sonia NIGOGHOSSIAN — Mezzo
Meguerditch BOGHOSSIAN—Ténor
René MARTAYAN — Ténor
Mario HANIOTIS — Basse

direction

Garbis Aprikian

(33 T. 30 cm. Stéréo-Compatible)

10 JOURS A PALMA

DU 11 AU 21 FEVRIER

De Lyon 840 Frs. de Marseille, 740 Frs. de Paris 1000 Frs.

10 JOURS EN GRECE

avec 2 jours à Rome

DU 12 AU 21 MARS 1976

de Lyon 1850 Frs, de Marseille 1850 Frs, de Paris 1950 Frs.

organisé par sevan voyages - lyon

accompagné par Monsieur SARKISSIAN Varoujan

—Les prix comprennent : le transport aérien A/R, le transfert aéroport — hôtel - aéroport, logement, pension complète dans hôtel 1ère classe, en chambre double/bain.

— Vu le succès obtenu ces dernières années, nous organisons aussi en cette période hivernale, d'agréables séjours dans des pays plus cléments.

Inscrivez-vous et faites inscrire vos parents auprès :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté
69003, LYON
Téléphone : (78) 60-13-66

— Նախորդ տարիներու յաջողութենէն քաջալերուած եւ եղող դիմումներու գոհացում տալու համար, մանաւանդ մեր երէց սերունդին կողմէ, Վարուժան Սարգիսեան լաւագոյն պայմաններով պեղեցիկ առիթը կուտայ ձեզի Փալմա եւ Յունաստան (երկու օր Հռոմ) կազմակերպուած այս ճամբորդութիւններով:

Արձանագրուեցէք եւ արձանագրել տուէք ձեր բարեկամները ձեր նախասիրած ճամբորդութեան եւ կ'ունենաք մեր կողմէ բոլոր պէտք եղած մանրամասնութիւնները:

Licence BR 72056
Licence COR. A. 529

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

1926 — ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ — 1976

Կը շնորհաւորէ իր յարգոյ՝ բարեկամ եւ յաճախորդներուն Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը, եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ, այս տարի եւս ճոխ պտուղներու, միրգերու, անուշեղէններու եւ ըմպելիներու այլազան տեսակներով պատրաստ է սպասարկելու եւ զարդարելու իրենց Ամանորի սեղանները:

ՀԱՍՑԷ.—

N. NIGOGHOSSIAN

121, Ave. Henri-Barbusse — 95400 — ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél. : 985-04-46

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
25
JEUDI
25 DÉCEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.473 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — Nº 13.473

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՑՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԻՆ

(1375 – 1975)

— Օ —

Գ.

ՀԵԹՈՒՄ Ա. ԵՒ ՅԱՋՈՐԴՆԵՐԸ

Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան պատմութեան մէջ յիշատակելի դէմք մըն է Հեթում Ա.:

Լեւոն Մեծագործ արու զաւակ չունենալով, գահը ժառանգեց իր 12 տարեկան աղջիկը Զապէլ (1219–1252), որ երկիրը կառավարեց Լեւոնի քեռորդի եւ Հայոց սպարապետ Կոստանդին Պայլի հովանաւորութեամբ: Զապէլի (Իզապէլ) մայրն էր Լեւոնի երկրորդ կինը՝ Սիպիլ, դուստր Կիպրոսի թագաւոր Ամօրի Լուսինեանի եւ Իզապօ Փլանթաժընէի: Գահ բարձրանալէ երեք տարի վերջ՝ 1222ին Զապէլը ամուսնացուցին Անտիոքի Պեմունդ Դ. լատին իշխանին տղուն՝ Ֆիլիպի հետ, որ ընկերացաւ թագուհիին իբրեւ օգնական: Շատ չանցած Ֆիլիպ դոյնը դուրս տուաւ: Հակառակ իր խոստումին, ուզեց լատինական ծէսեր մտցնել հայ եկեղեցիին մէջ եւ սկսաւ կողոպտել պետական գանձը:

Պալատական աւագանին եւ հայ իշխանները գիշերանց ձերբակալեցին Ֆիլիպը եւ թունաւորելով սպաննեցին զայն 1225ին: Զապէլ ամուսնացաւ Կոստանդին Պայլի տղուն Հեթումի հետ, 1226ին: Այդ թուականէն սկսեալ Հեթում Ա. ձեռք առաւ իշխանութիւնը իբրեւ օգնական եւ գահակից Զապէլի:

Շինարար եւ դիւանագէտ թագաւոր մը եղաւ Հեթում: Մէկ կողմէ բարգաւաճ վիճակի հասցուց երկիրը, միւս կողմէ մնայուն խաղաղութիւն հաստատելու համար բարեկամական դաշինքներ կնքեց հաւանական թշնամիներու եւ ամէնէն առաջ Իկոնիոնի (Գոնիա) սելճուկ թագաւորներ Ալա'էտտին Քայքոպատ Ա.ի (1219–1236) եւ Ղայասէտտին Քայխոսրէվ Բ.ի (1236–1246) հետ: Նոյնիսկ առաջինին հետ միասնաբար երկլեզուեան դրամներ տպեցին մէկ երեսը արաբական տառերով Քայխոսրէվի որդի Քայքոպատ, միւսը՝ հայերէն Հեթում թագաւոր մակագրութեամբ:

Երբ Խորազմի Ալա'էտտին Մուհամմէտի որդին Ջալալէդդին Մեծ Հայաստանի նահանգները ասպատակելէ ետք սկսաւ սպառնալ Սելճուկեաններուն, Հայերն ու Լատինները այս վերջիններուն միանալով փախուստի մատնեցին զայն: Սակայն Ճինկիզխանի յաջորդ Ուգտայ խանի նախարար Զարմաղանի Մեծ Հայքի մէջ կատարած վայրագութիւններէ ետք, 1242ին մոնկոլ սուլթան Բաչու գրաւելով կրակի տուաւ Կարինը, որ կը պատկանէր Սելճուկներուն: Ղայասէտտին Քայխոսրէվ Բ. ուզելով դիմադրել Բաչուի, պարտուեցաւ եւ ընտանիքը ղրկեց Սիս — Հեթումի մօտ, ի պաշտպանութիւն: Ու երբ Բաչու Կիլիկիոյ սահմանները հասաւ, Հեթում փութաց պատգամաւորութիւն մը ղրկել թաթար խանին մօտ՝ հպատակութիւն յայտնելու համար: Հայոց թագաւորը ստիպուեցաւ ընդունիլ Բաչուի ծանր պայմանները եւ բարեկամական դաշինք կնքեց Մոնկոլներուն հետ, զանոնք հեռացնելով Կիլիկիոյ սահմաններէն: Հեթումէն վրէժ լուծելու համար Սելճուկները քանի մը անգամ յարձակեցան Կիլիկիոյ վրայ, սակայն ետ մղուեցան:

Հեթում դիւանագիտական լայն ծրագիր ունէր: Տեսնելով որ Կեդրոնական Ասիոյ մէջ ծնունդ առած է Մոնկոլներու մեծ ու հզօր նոր կայսրութիւնը, ուզեց սիրաշահիլ զայն: 1248ին Ուխաթայ խանի յաջորդ Խույուկ խանի մօտ ղրկեց իր եղբայրը՝ Սմբատ սպարապետը թանկարժէք նուէրներով՝ շնորհաւորելու համար անոր գահակալութիւնը: Իսկ Զապէլ թագուհիի մահէն ետք Հեթում անձամբ գնաց Քարաքորում, Մոնկոլներու նոր թագաւորին՝ Մանգու խանի մօտ, որուն հետ զինակցութեան եւ բարեկամութեան դաշինք կնքեց: Վերադարձին ետ առաւ Սելճուկներու գրաւած հողերը:

Ուրիշ կրուակ մեծ գովեստով կը խօսի Հեթումի դիւանագիտական այս մեծ ձեռնարկին մասին: Եթէ Մոնկոլները ետքէն խալմութիւնը չընդունէին, բոլորովին տարբեր դիմագիծ պիտի ստանար Մերձաւոր Արեւելքը: Ցորչափ Մոնկոլները բարեկամ էին Հայերուն, թշնամիները չէին համարձակեր յարձակիլ Հայերուն վրայ: Երբ անոնք տկարացան, Սելճուկներն ու Եգիպտացիք Կիլիկիա արշաւելով գրաւեցին բերդեր ու քաղաքներ, Հեթումի որդին Թորոս սպաննուեցաւ կռիւներուն մէջ, միւս զաւակը՝ Լեւոն՝ գերի տարուեցաւ Եգիպտոս, ուր մնաց մինչեւ 1268:

Գերութենէ վերադարձին Հեթում Լեւոնի յանձնեց իշխանութիւնը եւ ինք իբրեւ կրօնաւոր Մակար անուան տակ մտաւ վանք մը, ուր երկար չապրեցաւ: Մեռաւ 1270ին եւ թաղուեցաւ Դրազարկի մէջ: 44 տարի տեւեց իր թագաւորութիւնը, ամէնէն երկարը:

Իրեն յաջորդեց զաւակը Լեոն Բ. (1279–89), որուն օրով Եգիպտացիք արշաւեցին Կիլիկիա եւ աւերեցին երկրին մեծ մասը (1275): Յաջորդ տարին նոր յարձակում մը փորձեցին, սակայն ետ մղուեցան՝ մեծ կորուստներով:

Լեւոն Բ. բարեկարգեց երկիրը, դըպրոցներ բացաւ, զարկ տուաւ հայ լեզուին, քաջալերեց գիրն ու արուեստները, վարպետ գեղագիրներու ձեռքով ընդօրինակել տուաւ բազմաթիւ հին ձեռագիրներ: Իր կինը՝ Աննա թագուհին ունեցաւ 11 զաւակներ, որոնց 9ը ողջ էին՝ երբ մեռաւ թագաւորը 1289ին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Դեկտ. 12)

1976ԻՆ ՀՐԱՏԱՐԵԼԻ ԳԻՐՔԵՐ

«Հայաստան» հրատարակչութիւնը 1976ին լոյս պիտի ընծայէ արեւմտահայ տասը հեղինակներու գիրքեր:

Հրատարակելի գիրքերուն մէջ է Զիֆթէ-Սարաֆի պատմուածքներու հաւաքածոն, ուր տեղ պիտի գտնեն գրագէտին պատմուածքները, ուղեգրութիւնները եւ «Միամիտի արկածները» վէպը: Լոյս պիտի տեսնեն արեւմտահայ այլ դասականի մը՝ Սիպիլի պատմուածքներն ու արձակ գործերը: Ռուսերէնով լոյս պիտի տեսնեն Առանձարի Նորավէպերն ու Եր. Օտեանի «Թաղականին կնիկը»:

Ընդարձակ բաժին յատկացուած է սփիւռքի հայ գրողներու երկերուն: Պիտի հրատարակուի Վահրամ Մավեանի պատմուածքներու երկրորդ գիրքը, որ պիտի բովանդակէ հայրենիքէն դուրս հայրենիքին յառած հայ մարդոց կեանքը պատկերացնող գրութիւններ: Բենիամին Նուրիկեանի «Հայրենիքին կարօտը» գիրքն ալ լոյս պիտի տեսնէ:

Առաջին անգամ ըլլալով Հայաստանի մէջ պիտի տպուին պուլկարահայ բանաստեղծ Յովհաննէս Պարսկունիի ստեղծագործութիւնները:

Առանձին հատորով պիտի հրատարակուին Վահէ Քաչայի պատմուածքները՝ «Արարչութեան ութերորդ օրը», «Գաւազանը», «Գիշատիչներու խրախճանքը», «Ակն ընդական»:

«Գեղեցիկի աշխարհում» մատենաշարով պիտի տպագրուի «Ազնաւուրը Ազնաւուրի մասին» գիրքը, ուր անուանի երգիչը կը խօսի իր կեանքին եւ ստեղծագործական գործունէութեան մասին:

«Ջուգահեռ ճանապարհներ» խորագիրը կը կրէ բանաստեղծ Վահագն Դաւթեանի ուղեգրութիւններու, յուշերու, ակնարկներու, գրականագիտական եւ հրապարակագրական յօդուածներու հաւաքածոն: Ներկայացուած է իր հանդիպումները Ու. Սարոյեանի հետ, իր ճամբորդութիւնները Ֆրանսայի մէջ: Բանաստեղծը կերտած է նաեւ Պետրոս Դուրեանի, Կոմիտասի, Դ. Վարուժանի, Միսաք Մեծարենցի գրական դիմագիծերը:

Լոյս պիտի տեսնէ Ս. Կապուտիկեանի ճամբորդական նոթերը պարունակող գիրքը: Բանաստեղծուհին կը խօսի Մ. Նահանգներ եւ Քանատա կատարած իր ճամբորդութիւններուն մասին:

Պիտի տպուին նաեւ Վազգէն Գաբրիէլեանի եւ Ե. Պետրոսեանի մենագրութիւնները: Առաջինը ուսումնասիրած է սփիւռքի հայ հեղինակներու երկերը, երկրորդը ներկայացուցած է Դ. Վարուժան, Ռուբէն Սեւակ, Ռուբէն Զարդարեան, Թլկատինցի եւ այլ արեւմտահայ գրագէտներ:

×

«ԴՈՒԻՆ» ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ՅԱՐԴԱՐՈՒՄԸ

Քանի մը օտար ընկերութիւններ իրենց ծառայութիւնը առաջարկած են Երեւանի նոր պանդոկին կահաւորումին համար, որ հին հայկական մայրաքաղաքին անունով կոչուած է «Դուին»: 15 յարկանի շէնքը մեծ կոթողի մը նման վեր խոյացած է Կոնդի բարձունքին, ուրկէ կ'երեւի Հրազդան գետի ձորին գեղատեսիլ շըրջակայքը, կը բացուի քաղաքին լայն համայնապատկերը:

Ֆիննական «Ասքօ» ընկերութիւնը մտադիր է պատրաստելու հաւաքուող շարժական կարասիներ: Աւստրիական ընկերութիւններէն մէկը պիտի մատակարարէ լուսաւորութեան սարքերը: Օտար այլ ընկերութիւններ ալ ապսպրանքներ ստացած են:

550 տեղնոց պանդոկին մէջ արդիական ոճով պիտի կահաւորուին «լիւքս» եւ «կիսալիւքս» սենեակները, ինչպէս նաեւ մէկ ու երկու տեղնոց սենեակները:

Ի տարբերութիւն այդ կարգի ուրիշ շինութիւններու, նախատեսուած է զուտ հայկական ազգային ոճով սենեակներ ունենալ: Պանդոկը պիտի ունենայ նաեւ գինիի մառան մը, որ իր ինքնատիպութեամբ միակը պիտի ըլլայ Հանրապետութեան մէջ:

Պանդոկի մուտքին առջեւ մօտաւորապէս 500 քառակուսի մեթր տարածութեան վրայ պիտի շինուի Ջրաւազան մը՝ շատրուաններով: Այցելուները հոնկէ կրնան երթալ յուշանուէրներու խանութները, նիստերու սրահը, սրճարաններն ու ճաշարանները: 400 տեղնոց ամէնէն մեծ ճաշարանը չորրորդ յարկին վրայ պիտի զետեղուի, ձմեռուան պարտէզին կողքին: Գարեջրատուն մըն ալ պիտի հաստատուի:

Այժմ աւարտած են շինարարական աշխատանքները եւ սկսած է շէնքին ներքին յարդարումը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԹԻՒՐՔՄԵՆԻՍՏԱՆԻ վարչապետը Օրազ Մուխամմեդով, պաշտօնազրկուած է «անչնորհք ընթացքի» համար եւ փոխարինուած Բալլի Եազկուլիէվի կողմէ, որ ցարդ Թիւրքմէնիստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ էր: Այս վերջինին տեղը կը գրաւէ Աման Տուրտիեւ: Միւս կողմէ Վրաստանի վարչապետը՝ Ճիլլի Ճավախիշվիլի արտօնութիւն ստացած է հանգստեան կոչուելու եւ պինքը կը փոխարինէ Զուրապ Պատարիձէ:

ԼԻԲԱՆԱՆ աւելի հանդարտ էր Երեքշաբթի օր, բայց ամէնէն հանդարտ օրերն ալ քանի մը տասնեակ մեռեալ կայ: Երկուշաբթի իրիկուն Քարամէն կարճ այցելութիւն մը կատարած էր Դամասկոս: Այս առթիւ իր երախտագիտութիւնը յայտնած էր Սուրիոյ, իր բերած «եղբայրական օժանդակութեան համար»: Վերջին լուրերու համաձայն կռիւները կը տարածուին երկրին արեւելեան կողմը: Ներքին նախարար Շամուն յայտարարած է թէ «օտար տարրեր» միջամտած են ծանրացնելու համար արեւելեան Լիբանանի կացութիւնը: Նախարարը կ'ակնարկէր Եարմուքի զօրագունդին, որ 3000 զինեալ մարդ կը հաշուէ եւ կազմ ու պատրաստ է Պեքայի հովիտը, Զահլէի մօտ 1973ի պատերազմէն ի վեր: Պաղեստինցիք հերքեցին թէ անոնք ըլլան Զահլէն ռմբակոծողը:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Գերմանիոյ մէջ 7000 քաղաքական բանտարկեալ կայ, որոնց մասին շատ չի խօսուիր: Անոնց մասին խօսք եղաւ երբ փրկագինի փոխարէն ազատ արձակուեցան 500 բանտարկեալ, բոլորն ալ բժիշկ: Թէեւ բնական է որ անոնց մասին չխօսուի քանի ամէն մարդ գիտէ որ «ընկերվարական» վարչակարգերու տակ քաղաքական բանտարկեալ չկայ, անոնք միայն ֆաշիստներու մենաշնորհն են: Արեւմտեան Գերմանիոյ բանտարկեալներու թիւը 465 է:

ՍՊԱՆԻՈՅ Դեմոկրատ զինուորական միութիւնը, իր կարգին (քաղաքական կուսակցութիւններէն ետք) ընդհ. ներում կը պահանջէ: Այս շարժումը կազմած են շուրջ 150 սպաներ (30 հազարի վրայ, որոնք մաս կը կազմեն սպանական բանակին):

ԱԹԷՆՔԻ փողոցի մը մէջ երեք անծանօթներու կողմէ սպաննուած է ամերիկացի դիւանագէտ մը:

ՀԵՐՊԵՐԹ ՖՈՆ ԳԱՐԱՅԵԱՆ վիրաբուժական ծանր գործողութեան մը ենթարկուեցաւ առջի օր, ողնայարէն:

ԾՆՈՒՆԴԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ Դեկտ. 27:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

(1905–1972)

— O —

Մոռնանք մեծ միտքերն որ կը յուզեն մեզ,
Լքենք հոգեկան քաւիղները բարդ,
Ըլլանք պարզ՝ մեր պարզ ժողովուրդին պէս
Եւ ոչ թէ լարի վրայ ճախրող գերմարդ:

Կ'անցնինք օր մը մենք, կ'ապրի ազգը մեր.
Գոյութիւնն իր՝ միակ իմաստն է կեանքին.
Ըլլանք գոյութեան բեղնաւոր սերմեր...

Ն. Ս.

Մահուան երրորդ տարելիցն է, ժամանակակից հայ գրականութեան արուեստագէտ – իմացապաշտ մշակներէն Նիկողոս Սարաֆեանի, Սփիւռքեան կեանքը եւ սփիւռքի մարդը իր բոլոր ներքին տագնապներուն մէջ վերլուծօրէն երգող բանաստեղծ – արձակագրին՝ որ քերթողութեան մէջ զգացականութեան հետ եղբայրացուց մտածումը եւ իր ստեղծագործութիւնները վերածեց թելադրական ներզօրութեամբ հարուստ մտածական թրթռումներու:

Մեր այս անմիջական հաստատումով իսկ՝ կ'ուզենք Նիկողոս Սարաֆեանի վաստակին քանի մը հիմնական առանձնայատկութիւնները ստորագծել.

1.— Բացառապէս Սփիւռքեան Հայուն իմացական սուզումներն ու հոգեկան մակընթացութիւնները կան իր արձակին թէ քերթուածին մէջ: Արմատախիլ Հայը (մանաւանդ փրանսահայ մտաւորական սերունդը) իր ցրումէն ետք ինկաւ բոլորովին նոր միջավայրի մէջ, քաղաքակրթական եւ մշակութային նոր կլիմաներու տակ, ընկերային ու մարդկային տարբեր մակարդակով երկիրներու յարաբերական պայմաններուն ենթակայ, ազգային իր խառնուածքին ու տոհմական դաստիարակութեան հակադրուող մթնոլորտի մէջ: Սարաֆեանի արձակն ու քերթուածը «կը պատմեն» սփիւռքի հայ մարդուն հոգեկան տագնապը, ներքին այդ ցնցումէն թելադրուող իմացական սուզումներ, — խորհրդածելու, մտածելու, վերլուծելու մղումով շեշտուած:

Արեւմտեան քաղաքակրթութեամբ ու հետզհետէ մեքենայացող կեանքով մը յատկանշուող միջավայրերու մէջ՝ յետ Եղեռնեան մեր սերունդը զգացական ժառանգական տրամադրութիւններու կողքին իմացական – մտածական հակումներով յատկանշուեցաւ. զգալու եւ մտածելու իր կարելիութիւնները հետզհետէ ներդաշնակեց իրեն սահմանուած նոր կեանքի մը պարումներուն հետ: Սարաֆեան եւ Շահնուր՝ այս տեսակէտով դարձան կարկառուն երկու դէմքերը «սփիւռքեան» վերադիրով յայտնի մեր նոր գրականութեան:

2.— Խորապէս Հայ մնալով հանդերձ ոգիին մէջ՝ Սարաֆեան իմացապաշտ քերթողի մը մտածական ճառագայթումներով օրակ տուած է իր արձակին թէ քերթուածին: Պեղումի, որոնումի խորացման տրամադիր մարդն է՝ որուն ստեղծումները միածալ ուղեղներու համար մարսելի սնուեռումներ չեն ընդհանրապէս, ոչ ալ զգացական ծայրայեղութիւններով (սանթիմանթալիզմ) *տարուող հոգիներուն ընտանի բիւրեղներ: Հարկ է պրած ըլլալ, առակ՝ սուզումի:*

Ոմանք Վալերիի, Ափոլինէրի, Մալարմէի եւ Փրանսացի տարբեր մեծութիւններու անունով կը միտին բնորոշել իր ստեղծագործութիւնները: Այս բնութագրումը անտեղի չնկատելով հանդերձ, կ'ուզենք ընդգծել որ Սարաֆեան բացառապէս հայկական հոգեխառնութիւն ունի:

Գլխաւոր իր գործերն են «Անջրպետի մը գրաւումը» (1927), « 14 Քերթուած » (1933), « Իշխանուհին » (1934), « Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն » (1939), « Միջնաբերդ » (1946) *եւ* « Միջերկրական » (1971): *Գրական պարբերականներու մէջ ցրուած են եւ անջատ հատորներու մէջ մէկտեղումի կը կարօտին արձակագրային իր բարձրորակ էջերը:*

Ծնած է Վառնայի մէջ (Պուլկարիա)՝ Լճեցի ծնողքէ, որոնք 1896ին գաղթած են դէպի Պալքաններ: Յաճախած է տեղւոյն Ծիրքճեան, ապա նաեւ ազգային եւ փրանսական (Սէն Միշէլ) երկրորդական վարժարանները: Համաշխարհային Ա. պատերազմի օրերուն (1915) կը մեկնի նախ Ռումանիա, ապա Ռուսիա, եւ վերջապէս (1919) Պոլիս՝ ուր կը յաճախէ Կեդր. Վարժարան: Ընթացքը չըլրացուցած, հարկադրաբար կը հեռանայ Պոլսէն, կ'անցնի Պուլկարիա, Ռումանիա ու Փարիզ (1923)՝ ուր պիտի ապրէր մօտ յիսուն տարի, իբրեւ «բանուոր», տողաշար մեքենայի մը առջեւ...

Իբրեւ սովական քաղաքացի մարդ ապրեցաւ կծկուած, ինքնամփոփ, բարդոյթներու ենթակայ: Հոգեպէս զգայուն «որբացած», անտեսուած, երբեմն նաեւ ուրացուած մարդու տպաւորութիւն ունէր — դժգոհ ու դառնացած Հայու տրամադրութիւն: Այս հակումները զինք անկասկած մղեցին շատ աւելի մեծ կիրքով ապաւինելու իր ենթաշխարհին: Ինքզինք խուզարկեց շարունակ, ու այդ ճամբով ալ հասաւ կեանքի մակընթացութիւններն ու տեղատուութիւնները իր իսկ ընդմէջէն ճանչցող մտաւորականի մը տիպարին:

Ժամանակակից մեր գրականութեան որակաշատ մշակներուն մէջ կուգայ առաջին գծերու վրայ:

Մ. Թ.

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հայ բառարանագրութեան ակունքները դարերու խորք ունին: Հայոց լեզուին առաջին տպագիր բառարանը աւելի քան երեքուկէս դարու պատմութիւն ունի, իսկ մեզի ծանօթ ձեռագիր բառարանը՝ հազարամեակի հնութիւն: Հայ բառարանագրութիւնը չափազանց հարուստ է եւ արժէքաւոր թէ՛ իր հնութեամբ եւ թէ իր ստեղծած բազմապիսի բառարաններով, որոնցմէ շատ շատերը, անկասկած, իրենց արժանի եւ մնայուն տեղն ունին ընդհանուր բառարանագիտութեան եւ համաշխարհային մշակոյթի պատմութեան մէջ:

Արդարեւ, միայն առանձին տպագրուած բառարաններու թիւը կը հասնի շուրջ 350ի: Այժմ նոր բառարան մըն ալ հրատարակուեցաւ, որուն հեղինակներն են բանասիրական գիտութիւններու թեկնածուներ Հրանտ Պետրոսեան, Սերգէյ Գալստեան եւ Թերեզա Ղարագիւլեան: Բառարանը լոյս ընծայեց Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի լեզուի հիմնարկութիւնը:

Լեզուագիտութիւնը գիտական աւանդութիւններով հարուստ, բազմակողմանի կերպով զարգացած գիտութիւն մըն է: Ներկայիս ալ կը զարգանայ, կը կազմաւորուին լեզուաբանական նոր ճիւղեր, ուղղութիւններ եւ հոսանքներ:

Հայերէն լեզուաբանական գրականութիւնը չափազանց հարուստ է, եւ բառարանագիտութեան նման բազմաթիւ դարերու պատմութիւն ունի:

Նոր բառարանին մէջ տեղ գտած են հայ քերականական – լեզուաբանական գրեթէ բոլոր տարազները՝ սկսեալ Ե. դարէն մինչեւ նորագոյն ժամանակները: Համառօտ տեղեկութիւններ տրուած են նաեւ աշխարհի լեզուներու եւ գիրերու տեսակներու մասին:

Տարազներուն մեծ մասը ունի ռուսերէն, անգլերէն, փրանսերէն, գերմաներէն, մասամբ նաեւ լատիներէն եւ յունարէն համարժէքները կամ թարգմանութիւնները:

Բառարանը կազմողները, գլխաւորաբէն ետք արձանագրած են Ե. դարէն մինչեւ ԺԹ. դարերու կէսերը հայ լեզուաբանական – քերականագիտական գրականութեան մէջ տեղ գտած տարազին առաջին (համեմատաբար հին) գործածողին անունը՝ սկսեալ Դիոնիսիոս Թրակացիի քերականութեան հայ թարգմանիչին ստեղծած կամ գործածած տարազներէն: Յօդուածին մէջ բացատրուած է լեզուաբանական տարազը եւ, անհրաժեշտութեան պարագային, ըսուած է թէ ո՛ր լեզուներուն յատուկ է այս: Սահմանումը յաճախ կը հաստատուի օրինակներով: Լեզուներուն անուանումներուն վերաբերեալ յօդուածներուն մէջ բնութագրուած է տուեալ լեզուն, նշուած են այդ լեզուով խօսող ժողովուրդին անունը, այն հողամասը, ուր այդ լեզուն կը խօսին, յայտնի բարբառները, խօսողներու թիւը, գիրը:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակած շուրջ 50 մամուլանոց «Լեզուաբանական բառարանը» մասամբ հանրագիտական բնոյթ ունի եւ կրնայ օգտակար հանդիսանալ թէ՛ մասնագէտներու, թէ՛ ալ լեզուաբանական հարցերով զբաղողներուն:

«Լեզուաբանական բառարան»ին մասին աւելի պարզ պատկերացում կազմելու համար իբրեւ նմոյշ ստորեւ կը ներկայացնենք բարբառ *բառին բացատրութիւնը:*

Բարբառ *(դիալեկտ, մունդարի) տերիտորիալ բարբառ: Տեղային բարբառ, տեղական բարբառ, գաւառաբարբառ, գաւառական բարբառ, գաւառական լեզու, ժողովրդական բարբառ:*

Լեզուի ճիւղաւորումը հանդիսացող համակարգ, որ իր իւրայատկութիւններով ընդհանուր է տուեալ հասարակութեան որոշակի հատուածի համար: Եւ քանի որ տուեալ լեզուի բարբառային ճիւղաւորումը կատարւում է որոշակի տերիտորիայում, այդ պատճառով յաճախ ասում են տեղային կամ տերիտորիալ բարբառ: Բարբառները եղել են նաեւ ցեղային, էթնիկական լեզուների պայմաններում: Ազգային լեզուների զարգացումը անխուսափելիօրէն ճանապարհ տանում է դէպի բարբառների վերացում: Հայերէնում բարբառ ասելով երբեմն հասկացել են խօսք, լեզու, խօսուածք (ժողովրդական բարբառ) նոյնիսկ՝ ձայն, հնչիւն (համեմատիր՝ երկբարբառ եւ Թրակացու քերականութեան հայերէն թարգմանութեան մէջ պատահող այլ բառեր, օրինակ, բարբառակից, որ գործածուած է կրկնակ բաղաձայններ կազմիչ հնչիւնները նշելու համար: Իբր նաեւ՝ հնչիւնակից. նման հնչիւններ ունեցող, լծորդ հնչիւններ):

Այնուհետեւ յիշատակուած են բարբառներու տեսակները.— Հայահունչ, արեւելահայ, արեւելեան, արեւմտահայ, արեւմտեան, գրական, գրոց, դասակարգային, ընտանեկան, կենդանի, Հայոց, հասարակաց, մայրենի, մանկական, միջխմբային, միջճիւղային, ռամկական, ռուսահայ, սոցիալական, տաճկահայ, հայահունչ:

Ապա ներկայացուած են հայերէնի բո–

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ–Եօգուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահայրք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկունն ի Մոպսուկրին:

Ու նոյնիսկ, — քանզի անցեր էին այն տեղերն ուր փարաւոնք նուաստացուցիչ մակդիրներով կ'որակէին Քետացիները, — Ռամսէս կնութեան խնդրեց Խաղխտարուի աղջիկը, եւ իր աներն հրաւիրեց իր արքունիքն այցելելու յԵգիպտոս, ուր այդ այցը մեծահանդէս տօնուեցաւ:

Դաշինք ու խնամութի՛ւն Ռամսէս Երկրորդի հետ. կը բաւեն ասոնք վկայելու Խաղդիներու մեծութեան: Սակայն ԺԴ. դարուն (Ք. Ա.) արդէն իր բարձրակէտին հասած այս ցեղը՝ Ռամսէս Գ.ի ատեն հիւսիսէն իջնող արիական ազգերու ամեհի արշաւանաց տակ ընկճեցաւ. եւ ԺԲ. դարուն սկիզբը՝ Թագլաթփալասար Ա. կրցաւ հարկատու ընել Քետացի թագաւորութիւնն ինչպէս տիրեր էր այլոց: Անիկա փճացած չէր սակայն որեւէ իշխանութեան պէս. վասնզի Ասորեստան՝ յանձին Ասուրպելքալայի՝ դեռ կրցաւ յաղթուիլ Խաղդիներէն:

Բայց մինչդեռ Փոքրասիայէն դէպի Կիլիկիա ու Սուրիա կ'իջնէին արիական ցեղէ ժողովուրդներ՝ Խաղդիք ծաւալեցան յայնկոյս Տօրոսի, ամէն ուղղութեամբ, ու հաւանօրէն գացին հաստատուիլ նաեւ դէպ յԱրարատ: Իսկ ի Փռիւգիա խառնուեցան հռչակաւոր Բերրուկներուն, — Փռիւգացւոց, հետզհետէ այն ատեն անծանօթ դառնալով՝ որ իրենց արարքները, ինչպէս կ'ըսէ Մասբէռօ, վերագրուեցան ապա Եգիպտացւոց որոց հետ դաշնակցած էին կանխաւ, եւ Ասորեստանցւոց, որ յետոյ տիրեցին անոնց երկրին: Եւ վեցերորդ դարուն, երբ Կապադովկիա Մար Պետութեան վիճակեցաւ, հոն կար Խաղդիներու եւ Փռիւգացիներու խառնուրդ մը որ Հայերն էին եւ որ Փոքր Հայքը կազմած էին Արածանիի եւ Եփրատի արեւմտեան կողմերը, մինչեւ տակաւ տարածուեցան արեւելք, Արարատեաններու (Հերոդոտոսի Ալարոդեանց) երկիրը:

Ուրեմն այս Տօրոսեան ժողովուրդը մին է մեր սկզբնական նախահայրերէն: Եւ արդարեւ, քանի որ Ուրարտու Ասորեստանեայց Պետութիւնն ստէպ պատկառ կացուց իրեն, քանի որ Փռիւգացիք, — Տիւրենական Պելասգեաններուն նշանաւոր ճիւղերէն մին — Փոքրասիոյ հնագոյն քաղաքակրթութիւնն արտադրեցին, եւ քանի որ Խաղդիք ունեցան ուրոյն ինքնատիպ քաղաքակրթութիւն, եւ կարող եղան ակնածելի ըլլալու Եգիպտոսի, անոր մեծազօր ժամանակներն, ուրեմն այն տարրախառ Ազգին որ իր համակերպող հպատակութիւններո՛վ մանաւանդ պանծալու շափ ստրկային կը թուի՝ — ըսել կ'ուզեմ մեզ, Հայոց — կրնանք խորապէս հեռաւոր ու մեծ ազնուազարմութիւն մը ընծայել համարձակօրէն...:

Մնաք բարո՜վ, կապուտակ դաշտեր, երկի՜ր Քուէի, մեր նախահարց նախահայրերուն բարեբաստիկ օրօրան: Ի՜նչպէս գեղեցիկ է տուրնջեան պայծառութիւնը որ անդայտ գոլորշիներով քաղցրախառնուած՝ կը թուի ըլլալ ճշդիւ անցելոյն դիւցախառն դարերուն լոյսը:

Սակայն մեր կառքը միշտ կը շարունակէր բարձրանալ:

Ուղտերու կարաւան մը, ճամբուն մէկ ոլորը դառնալով կ'ելնէր դաւիվերէն, յամրաքայլ ու զօղանջուն, ինչպէս անշուշտ վաղնջական օրերու մէջ:

Ձախ կողմը, դարեւանդն ի վար կը տարածուէր հեղեղատ մը, խիճերով լի, ու բոլորովին սակաւաջուր, եւ ծաղկեալ մեծամեծ դափնեվարդերով պճնուած, եւ որ կը հեռանար կը կորսուէր բլուրներու ետին, դէպի Դաշտը. Կիւղնոսի մէկ ճիւղն էր ան:

Կարելի չէ՞ր այլեւս տեսնել Տարսոնի Գետը... որու ջրվէժին առջեւ երկարօրէն կեցած էինք շատ օրեր առաջ, ապառաժ կղզեակներու վրայ ուր նոյն այս դափնեվարդերը կը ծաղկէին, կեցած էինք հիացած ու զարհուրադին, դահավիժող մետաղափայլ զանգուածին ահագին թնդունին ու ժխորին մէջ: Ա՛լ կարելի չէր մեզի, ոչ իսկ այս բարձունքներէն, Ալեքսեան Դաշտերուն մէջ վերջին անգամ մը տեսնել սողոսկումն ազնուական Գետակին, ուր լոգանք ըրեր, ու լողացեր էր Աղեքսանդր, ու նաւեր էր Կղէոպատրա՜...: Թագուհւոյն տարօրէն դիցային նաւակը, նաժիշտներով լի, ծաղկայեղց ու խնկաբոյր, սահեր էր ջուրերուն վրայ իր արծաթափայլ թեւճակներով, Թագուհին տանելու Անտոնիոսի տարփալի գիրկըն, ի Տարսոն, եւ հոնկէ՝ մահուա՜ն ծոցը...:

ԻՆՏՐԱ

(Շար. – 6)

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 10ՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի մշակած 10րդ հնգամեայի (1976–1980) ծրագրին նախագիծը, որ վաւերացուելու համար պիտի ներկայացուի կուսակցութեան 25րդ համագումարին, 1976 Փետրուար 24ին, Հայաստանի համար կը նախատեսէ հետեւեալը.

«Հայկական ՍՍՀում արդիւնաբերական արտադրանքի ծաւալը մեծացնել 43–47 տոկոսով: Շարունակել արդիւնաբերութեան ճիւղային կառուցուածքի կատարելագործումը՝ բարձրացնելով աշխատատար արտադրութիւնների բաժինը: Նախատեսել մեքենաշինութեան ոչ մետաղատար ճիւղերի՝ ելեկտրոնային, ռատիօտեխնիկական, ելեկտրատեխնիկական, հաստոցագործիքաշինական արդիւնաբերութեան եւ սարքաշինութեան զարգացում: Ապահովել ելեկտրաեներգետիկայի, գունաւոր մետալուրգիայի, քիմիական, թեթեւ եւ սննդի արդիւնաբերութեան յետագայ աճը: Իրագործել ձեռնարկութիւնների տեղաբաշխումը միջին եւ ոչ մեծ քաղաքներում:

«Աւարտել Հայաստանի ատոմային ելեկտրակայանի առաջին հերթի եւ Մասիս–Նուռնուս երկաթուղագծի կառուցումը, արագացնել Իջեւան – Հրազդան երկաթուղագծի կառուցումը:

«Գիւղատնտեսութեան համախառն արտադրանքի տարեկան միջին ծաւալը մեծացնել 22–25 տոկոսով: Ապահովել խաղողի, մրգի եթերայուղային կուլտուրաների, անասնապահութեան արտադրանքի արտադրութեան աճը: Շահագործման յանձնել 20 հազար հեկտար ոռոգելի հող, ջրաբերխացնել 60 հազար հեկտար արօտավայր: Միջոցառումներ նախատեսել Արարատեան դաշտավայրի աղուտների գիւղատնտեսական իւրացման ուղղութեամբ»:

Ներկայ նախագծով Հայաստանի սահմանուած արդիւնաբերութեան արտադրութեան աճի տոկոսը, որ, ինչպէս կը տեսնուի՝ 43–47 է, Մոլտովիայէն ետք (45–49) երկրորդ տեղը կը գրաւէ խորհրդային 15 Հանրապետութիւններու մէջ, ինչ որ Հայաստանի տնտեսութեան զարգացման համար լայն հեռանկարներ կը բանայ:

Նոյնն է նաեւ գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ, քանի Հայաստանի համար սահմանուած 22–25 աճի տոկոսը, Մոլտավիոյ համար ճշդուած 35–38 տոկոսէն ետք երկրորդ տեղը կը գրաւէ:

Միւս կողմէ սակայն, 10րդ հնգամեակի ծրագրով ճշդուած աճի տոկոսները թէ՛ արդիւնաբերութեան, թէ՛ գիւղատնտեսութեան մէջ, զգալի նուազում կ'արձանագրեն նախորդ հնգամեային բաղդատմամբ: Այսպէս, 9րդ հնգամեակի նախագծով Հայաստանի արդիւնաբերութեան արտադրութեան աճ սահմանուած էր 60–63 տոկոս, մինչդեռ յառաջիկայ հինգ տարիներուն համար աճի տոկոսը 43–47 է, այլ խօսքով 16–17 տոկոս նուազ:

Հայաստանի գիւղատնտեսութեան ընդհանուր արտադրութեան համար, 9րդ հնգամեակին, աճի տոկոս սահմանուած էր 32 տոկոս (տարեկան միջինը), մինչդեռ այժմ՝ 22–25ի իջած է, այսինքն՝ 7էն 10 տոկոս նուազած է:

Ասիկա միայն Հայաստանի սահմանուած երեւոյթ չէ, քանի ըլլա՛յ ընդհանուր Խորհ. Միութեան, ըլլա՛յ Հանրապետութիւններէն իւրաքանչիւրին համար արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան նոր ծրագիրները իրատես մօտեցումի ենթակայ դարձած են, որովհետեւ նախորդ՝ 9րդ հնգամեակի ծրագիրները, ընդհանրապէս չեն իրականացած:

Ժ. Մ.

(*) «Սով. Հայաստան», Դեկտ. 14:

Լրատու — տեղեկատու

Փարիզի Ժերսիփ ցուցասրահը (8 Ռիւ Պուալօ) կը ներկայացնէ կարգ մը պաստառներ՝ Վաղուան մեծ վարպետները, որոնց կարգին՝ Րաֆֆիի գործերը:

լոր բարբառները, որոնք, ի հարկէ, համապատասխան տեղը ունին իրենց ընդարձակ բացատրութիւնը: Այդ բարբառներն են Ակնայ, Ամասիոյ, Արտիալի, Ասլանբեկի, Աստրախանի, Աւստրօ–Հունգարիայի, Ատանայի, Արաբկիրի, Արամոյի, Արարատեան, Արդուինի, Արեշ – Հաւարիքի, Բեյլանի, Դըմարի, Դիադինի, Եդեսիայի, Եւդոկիայի, Երեւանի, Զէյթունի, Զմիւռնիայի, Թաւրիզ – Մողդոկի, Թիֆլիսի, Խարբերդ – Երզնկայի, Խոյի, Խոտրջուրի, Կարճեւանի, Կարնօ, Կիլիկիայի, Հայդրութի, Հաճընի, Համշէնի, Հաւարիկի, Ղարաբաղի, Ղաբաղաղի, Ղրիմի, Մալաթիայի, Մարաղայի, Մարաշի, Մեղրու, Մշոյ, Մոկսի, Նիկոմիդիայի, Նոր Նախիջեւանի, Նոր Ջուղայի, Շաղախի, Շամախի, Շապին – Գարահիսարի, Շատախի, Ոզմիի, Պարսկահայոց եւ Աստրախանի, Պոլսի, Ջուղայի, Ռոտոսթոյի, Սեբաստիայի, Սուրիայի, Սուեդիայի, Վանի, Տիգրանակերտի, Տրապիզոնի, Ուրհայի, Ուրմիայի, Ուրֆայի, Քարուսիէի, Քեյվան–Շաղախի, Քեսապի, Օրտուի բարբառները:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Դեկտեմբեր 20, Շաբաթ կէսօրին հետզհետէ կը լեցուի Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրահը, ուր տեղի կ'ունենար Տօնածառի հանդէսը:

Սեղանները զարդարուած են տօնական օրերու ճոխութեամբ, ներկաները կը ճաշակեն բազմազան ուտելիքներ: Ներկայ էին Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի փոխ–տեսուչ եւ ուսումնապետ Հ. Վարդան Վրդ. Քէշիշեան եւ Հ. Ռափայէլ Անտոնեան:

Ժամը 15.30ին կը սկսի գեղարուեստական յայտագրին գործադրութիւնը: Վարժարանի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանպէկեանի, երկձայն ու ներդաշնակ, կը հնչեցնէ Ծնունդի և Ամանորի երգեր, որոնց կը յաջորդեն էրեբունին ու Սարդարապատը՝ խլելով արժանի ծափեր ներկաներէն: Մէջ ընդ մէջ հաճելի էր լսել հայերէն գողտրիկ արտասանութիւններ:

Վարժարանի տեսչուհի Օր. Հռիփ. Գաբաղաշեան, օրուան առթիւ շնորհաւորական խօսքեր ընելէ ետք, մաղթեց ու յառաջիկայ տարին ըլլայ աւելի ուրախալի եւ բարեբեր տարի մը ամբողջ Հայութեան համար: Ապա յայտնեց որ ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանին վարժարանը ունեցած է նոր ուժ մը եւս յանձին Օր. Հերմինէ Գալուստեանի, Կ. Պոլսոյ Էսաեան վարժարանի նախկին տնօրէնուհի, որ կը վարէ վարժարանի ելեմտական գործերը:

Այնուհետեւ, աշակերտուհիներ՝ Լենա Պայանտրեան, Թալին Վրթանէսեան, Սթելլա Համբարձումեան եւ Գլօրիա Զպուքճեան, յաջող խաղարկութեամբ ներկայացուցին Փախուկը թատերկը, որմէ ետք պարախումբը Էնզելի եւ Տարօն պարերով բարձրացուց ներկաներու տրամադրութիւնը:

Թիւ 12 յարկաբաժինը Ֆրանսերէն բեմադրութիւնը ներկայացուեցաւ աշակերտուհիներ Վերոնիք Մարգարեանի, Միլէն Գուզուպաշեանի, Կարինէ Պէրպէրեանի, Մանուշակ Գասպարեանի եւ Ալիս Դանիէլեանի խաղարկութեամբ:

Խօսք տրուեցաւ օրուան հանդէսի հովանաւոր Սերովբէ Արքեպիսկոպոսին, որ անդրադառնալով 1975ի երկու ազգային աղէտներուն ըսաւ. «Լիբանանի մեր հայ քոյրերու եւ եղբայրներու վիճակը, ինչպէս նաեւ Վենետիկի Մխիթարեան վանքի հրդեհը ցնցեց ամբողջ Հայութիւնը: Մշակութային թանկագին գոհարներ զոհ գացին հուրին: Մեր գաղութի հայկական զոյգ վարժարաններու հայ աշակերտները հայապահպանութեան մեր ճիգերուն գոհարներն են, պէտք է մեր բոլորին խնամքին ու հոգածութեան առարկան դարձնենք: Մեր առօրեայ ուրախութիւններուն մէջ պէտք չէ մոռնանք զանոնք եւ օգնենք»:

Յայտագրի վերջաւորութեան պարախումբը ներկայացուց հայկական Նազպար եւ Ճանապարհին պարերը: Գնահատելի եւ շնորհաւորելի է պարուսոյց Մարիամ Ասլանեան:

Կաղանդ պապան իր առատաձեռն նուէրներով՝ վարժարանի աշակերտութիւնն ու սրահէն ներս ներկայ մանուկները ուրախացնելով վերջ տուաւ յայտագրի գործադրութեան, որմէ ետք ներկաներ երկար յամենալէ ետք սրահին մէջ, հեռացան՝ տօնական օրերու հրճուանքով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՋԵԿՈՅՑ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ե. ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

—o—

Ներկայիւս կը հաղորդենք ի գիտութիւն, որ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Համաշխարհային Պատգամաւորական Խորհրդակցական Ժողովն ու Հ. Ե. Ը. Ընկերակցութեան Թ. Նաւասարդեան Փառատօնը, որոնք տեղի պիտի ունենային 1976ի Ս. Զատկի շաբթուան ընթացքին Պէյրութի մէջ, Լիբանան, յետաձգուած են:

Դժբախտաբար, հակառակ մեր յոյսերուն եւ ակնկալութեանց, վերջին ամիսներուն սաստկացաւ լիբանանեան տագնապը: Զինեալ բախումներ, սպանութիւններ եւ աւերածութիւններ ստեղծեցին անապահովութեան ծանր մթնոլորտ մը, որ հաշմեց երբեմնապէս բարօր Լիբանանը, անոր բոլոր համայնքներուն եւ նաեւ Հայութեան անհատական – ընկերային եւ ազգային – մշակութային կեանքը:

Լիբանանի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն վիճակը կը կարօտի մեր բոլորին զգայուն ուշադրութեան եւ փութեռանդ աջակցութեան: Այս պատճառաւ Կեդր. Վարչ. Ժողովը իր վերջին նիստին որոշեց անորոշ ժամանակաւ յետաձգել Ե. Խորհրդակցական Համաժողովն ու Թ. Նաւասարդեան Փառատօնը:

ԴԻՒԱՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Նիւ Եորք, Ն. Ե.
1975 Դեկտ. 8

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԺԱ.

Վան, 25 Յունուար 1911

Ցամենայն դէպս հարկ էր մի բան սարքել բոնի ուժի այդ վայրագ ու զազանային արարքի դէմ, վերահաստատելու համար մեր արդէն վտանգուած պրեստիժը: Մի ցնցող գործունէութեամբ պէտք էր ժողովրդի լարուած գրութիւնը մի տարբեր հողի վրայ դարձնել եւ ջնջել տիրող վատ տպաւորութիւնը:

Այս մասին երկար խորհրդակցեցանք ընկեր Սարասփունիի հետ: Եթէ լուրկ մնջիկ մեկնէինք Վանէն, եւ դէպի Պոլիս եւ նա դէպի Պարսկաստան, այդ կը լինէր դասալքութիւն, փախուստ, պապանձում եւ մահացու հարուածը կուտար մեր ազդեցութեան եւ միաժամանակ բարոյապէս կը մահացնէր մեր գործօն շարքերու եռանդը:

— Նրանց գլխին պէտք է բանալ մի փորձանք որու մէջէն սատանան ալ չկարենայ դուրս շպրտիլ, կ'ըսէր ընկեր Սարասփունի յաճախ, մեր խորհրդակցութեան միջոցին:

Արդարեւ մեզի համար միակ դարմանն էր այդ փորձանքը ստեղծել պատուով դուրս գալու համար մեր կրիտիքական կացութենէն:

Մեր ընկերներէն Գիժ Մակար, որ մի հնարամիտ ու յանդուգն տղայ է, մի երեկոյ, երբ ինքն ալ ներկայ էր խորհրդակցութեան, յանկարծ մի առաջարկ բերաւ սեղանի վրայ:

— Վանէն վեց ժամ հեռաւորութեամբ, ըսաւ, Բճիճ գիւղի մօտերը, մի վանք կայ, Սուրբ Վարդանայ վանք անունով, ուր ամէն տարի, Վարդանանց տօնին, եկեղեցական հանդէս կը կատարուի ու Վանէն ու շրջակայ գիւղերէն բազմաթիւ ուխտաւորներ կ'երթան: Վանքին մէջ միայն վանահայր մը, երկու վարդապետ եւ մէկ քանի մշակներ կան: Միթէ կարելի չէ՞ Վարդանանց հանդէսի օրը երթալ այդ վանքը գրաւել իբրեւ մի հակայոյց Խթման գիշերի դաւադրութեան:

— Դա արդարեւ, մի լուրջ հարց է, վճռեց ընկեր Սարասփունի, եւ յամենայն դէպս ցնցող տպաւորութիւն կրնայ գործել մեր ընկերներու վրայ եւ ժողովրդի մէջ յառաջ բերել մի որեւէ շարժում:

— Գրաւել վանքը, վարդապետները դուրս հանել, մատակարարութիւնը յանձնել մեր ընկերներէն կազմուած Խնամակալութեան մը, ուղղակի մեր Կուսակցութեան կոնտրոլի տակ, եկեղեցին վերածել լսարանի, վանական խուցերը փոխել աշխատանքի տան, անպէտ անօթները վաճառել, վաճառել եւ գրչագիր մատեանները, եւ անոնց տեղ հաստատել ժողովրդական գրադարան, բանալ մի ընթերցարան, վարժարան, ժողովրդական ակումբ, մի միջկուսակցական խըմբատեղի, հողերու մշակութիւնը յանձնել մի գիւղատնտեսագէտ ընկերոջ, եւ վերջապէս փոխանակ Վարդանանցի՝ տօնել այնտեղ Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձը, այդ ամէնքը մէկ քանի օրուան խնդիր է:

Այսպէս խօսեցաւ մեր ընկեր Գիժ Մակար:

Միայն թէ կար մի կարեւոր հարց: Եթէ մեր արշաւանքը կատարէինք Վարդանանց տօնի օրը, երբ շրջակայ ժողովուրդը լեցուած կ'ըլլար վանքի մէջ, մեր յարձակումը կրնար պատահիլ լուրջ ընդդիմութեան, եւ այն ատեն վերջինն չար քան զառաջինն կարող էր ըլլալ: Ուստի հարկ էր վանքի գրաւման ձեռնարկել՝ երբ տակաւին ժողովուրդը չէր եկած հոն:

— Բայց մենք պէտք է վանքին տիրենք յանուն ժողովրդին, դիտել տուաւ ընկեր Սարասփունի:

— Ի հարկէ այդպէս պէտք է անենք, ըսաւ Գիժ Մակար, մենք պիտի գործենք Վասպուրականի Հայութեան անունով:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գեղանոյշ Ֆէլլահեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի Դեկտ. 28ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր

ՍՈՒՐԷՆ ՖԷԼԼԱՀԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին անոր մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Տիրուհի Պետոյեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռաձայնով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԵՆՏՈՒՀԻ ՄԽԱԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են.— Այրի Տիկին Տէր-Սահակեան եւ զաւակները (Տէսին) կը նուիրեն 100 Ֆր. Անթիլիի հանգստեան տան, Կէլկէլեան ընտանիքը 100 նոյն նպատակին, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանեան (Պանեօ) 50, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 30 Ֆր. նոյն նպատակին, այրի Տիկին Տիրուհի Պետոյեան եւ զաւակները 200 Ֆր. Անթիլիի եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Այրի Տիկին Բերկրուհի Տեսթանեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՏԵՍԹԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արամ Աւետիսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Էտմոն Զօրաբաբեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Հայաստան»ի (ստանալ «Յառաջ»էն եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի։

×

Պ. Յակոբ Երանեան փոխան ծաղկեպսակի Կարպիս Տէօլէնեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 100 Ֆր. Հայ Դատի Յանձնախումբին, 50 Որբերու Օգն. Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

օդափոխութեան կայանին մէջ

14, Սէնթ-Օնորին-տէ-Փէրք

կը նախագահէ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳՐՃԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հայ Կարմիր Խաչի անդամները եւ համակիրները։

Մեկնում կառ. Սէն Լազարէն, Շաբաթ Յունուար 10, ժամը 9ին։ Վերադարձ նոյն կայարանը, Կիրակի Յունուար 11 ժ. 22ին

Այցելութիւններ

Cathédrale de Bayeux, Aromanches et Port en Bessin

Սովորական ճոխ սեղան երկու օրուան ընթացքին, շամփուրով խորոված, անուշապուր եւայլն։

Արձանագրուիլ Կարմիր Խաչուհիներու մօտ կամ հեռաձայնել 985-36-53

Ժամադրավայր, ժամը 8.30ին

Devant les tableaux de Grandes Lignes, Train No 3905

Ծախքերու մասնակցութիւն

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պր. Ռընէ Հիւրմիւզեան կը նուիրէ 45 Ֆր. Հայ Կարմիր Խաչի օդափ. կայանին ննջարանները արդիականացնելու նպատակին՝ Նոր տարուան առթիւ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը 500 Ֆր. կը նուիրէ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Նահապետեան 100 Ֆր. իբրեւ հաւատարիմ յիսնամեայ «Յառաջ»ի, յարատեւութեան յոյսով։

×

Սեւրանէն Տիկին Իզմիրլեան 100 Ֆր. կը նուիրէ թերթին յիսնամեակին առթիւ, երկար կեանք մաղթելով։

×

ՊՈՐՏՕ.— Տէր եւ Տիկին Գոնեալեան 30 Ֆր. Ամանորի առթիւ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Դեկտ. 26) ժամը 9ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի, Դեկտ. 28, Ս. Ստեփաննոսի տօնին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ վախճանեալ դպիրներու յիշատակին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՍԷՆԹ - ՄԱՐԿՐԻԹ

Այս Կիրակի (Դեկտ. 28) Ծնունդի տօներու առթիւ պատարագ կը մատուցուի եւ Ջրօրհնէք կը կատարուի։ Կը պատարագէ

ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

ԱՄԱՆՈՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՃԱՇ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

31 Décembre de 21 h. à l'aube

PALAIS DE LA FOIRE

Avenue de la Marne — Valence

Organisée

par la F. R. A. Daschnakzoutiun et le Nor Séround

Soirée dansante avec un menu spécial arménien

Orchestre :

Les « ANONYMES » de Lyon

Chaude ambiance arménienne

COTILLONS

Prix d'entrée 25 Fr., repas compris 100 Fr.

Réservation :

Tél. Ekmekdjian 59-02-93

Mlle Katchadjian,

38, Rue de La Belle-Image

FNAIM *Membre O.R.P.I. Sud*

ETUDE RIVE GAUCHE

Adminstration de biens

Transaction Immobilière

Directeur Jacques TORANIAN

Cartes Professionnelles Too 69 Goo45

122, Boulevard Raspail, 75006 Paris

544-19-46 — 544-11-25

222-70-63 — 548-67-61

Imprimé sur les Presses du JOURNAL «HARATCH»

83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ

"Chez Perrette"

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e

Tél. 770 85 81

Réveillon de la Saint-Sylvestre

DINER - DANSANT

TOUT COMPRIS 200F

Saumon fumé, boudin blanc truffé, caviar gris (un verre de vodka), cuisseau de chevreuil grand veneur, omelette norvégienne

Vin, champagne et service compris.

Ֆրանսական խնամուած աւանդական ճաշեր նաեւ հայկ. աչանդերներ

— Տաք մթնոլորտ —

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷՆ

Անգամ մը այցելեցէք, գոհ պիտի մնաք

ՎԱՐՁՈՒ Է

Հայ կնոջ մը մօտ, վարձու է սենեակ մը, առանձին կնոջ մը կամ ուսանողի մը համար, ամէն յարմարութիւններով եւ խոհանոցի կարելիութեամբ։ Դիմել ամէն առաւօտ ժամը 8.30էն 12.30 Տիկին Եսայեանի,

202 Ave. Victor Hugo

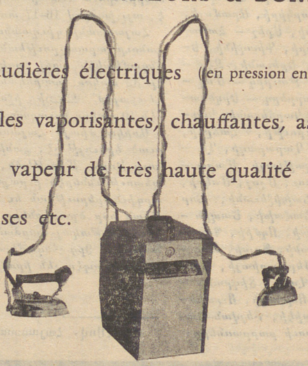
Fontenay s/Bois

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Դեկտ. 28, ժամը 9.30ին Ա. կայանէն, Հայկ. ճարտարապետութիւնը, կը մասնակցին.— Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Թիէրի, Հայր Տալմէ, Ժերար Տէտէեան, Ռուբէն Մելիք։

MATERIEL DE REPASSAGE INDUSTRIEL & ARTISANAL

Pour CONFECTIONNEURS & BONNETIERS

- Chaudières électriques (en pression en 8 minutes)
- Tables vaporisantes, chauffantes, aspirantes
- Fers vapeur de très haute qualité
- presses etc.

s.a. APPREX 61 rue de Chabrol 75010 Paris

téléphone : 770.70.89 — 824.68.26 — 523.23.04

Exigez de votre fournisseur habituel les délicieux

halva lokoum tahin

Bongoût

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
27
SAMEDI
27 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 Ֆ· Վեցամսեայ 90 Ֆ·
Արտասահման Տար· 200 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·474 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — No 13.474

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Դեկտ· 17–18)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇԷՆՔԸ

Շահագործման յանձնուեցաւ Երեւանի «Արմէն Տիգրանեան» երաժշտական դըպրոցին նորակառոյց քառայարկ շէնքը։ Ուսումնարանի 730 աշակերտները իրենց տրամադրութեան տակ ունին այժմ սքանչելի լուսաւորութեամբ օժտուած 40 յարմարաւէտ դասարաններ, 350 եւ 400 տեղանոց արդիական սարքեր։ Դպրոցը հիմնուած է 25 տարի առաջ։

×

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԲՆԱԿԱՎԱՅՐԸ ԵՒ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Հունգարական «Կորվինա Պրես» հրատարակչութիւնը անգլերէն լոյս ընծայեց «Հայաստան, բնակավայրը եւ ճարտարապետութիւնը» խորագիրով գիրքը։ Նկարագրուած են էրեբունի – Երեւանը, Գառնին, էջմիածինը (Վաղարշապատ), Աշտարակը, Զուարթնոցը, Սեւանը, Հաղարծին վանքը, Գօշավանքը, Գեղարդը, Այրիվանքն ու Մատենադարանը։ Համառօտ ներածականով մը ներկայացուած է հայ ազգին պատմական անցեալը։ 147 սեւ եւ 16 գունաւոր լուսանկարներ կը գեղեցկացնեն ալպոմը։

×

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Դասական երաժշտութեան սիրահարները հաճոյքով գնեցին այն բոլոր 4500 տոմսերը, որոնք նախատեսուած էին Մ· Նահանգներու Սենթ–Փօլ քաղաքի քառեակին նուագահանդէսներուն համար։ Երեւանի օփերայի եւ Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճներուն մէջ տեղի ունեցած երեք նուագահանդէսները մեծ հաճոյք պատճառեցին երեւանցի երաժշտասէրներուն։

Ցայտագիրները կազմուած էին Մոցարթի, Շուպերթի, Պախի, Հայտընի, Օնեկէրի, Ստրավինսկիի, Ֆիթլէրի ստեղծագործութիւններէ։

×

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Խորհ· Միութեան աշխարհագրական ընկերութեան 6րդ համագումարին 350 պատգամաւորները, ինչպէս նաեւ Լեհաստանէ, Չեխոսլովաքիայէ, Պուլկարիայէ ժամանած աշխարհագրագէտներ հաւաքուեցան Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մեծ դահլիճը՝ մասնակցելու համար «Աշխարհագրութիւնը Հայաստանի մէջ» գիտաժողովին։ Բացումը կատարեց Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութեան անդամ Յովհաննէս Մաղաքեան։ Ընդգծեց, թէ աշխարհագրական գիտութիւնն ալ զարգացած է Հայաստանի մէջ, աշխարհագրական ընկերութիւնը ունի 1500 անդամ։ Բնութեան, կլիմային, բնական աղբիւրներուն եւ այլ հարցերու շուրջ լուրջ ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին։

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Դեկտ· 22)

ԱՐԱԳԱԾԻ ՊԵՌԼԻՏ–

Թալինի շրջանին մէջ շահագործման յանձնուեցաւ Արագածի պեռլիտի գործատան առաջին բաժինը, որուն տարեկան արտադրութիւնը, ըստ նախագիծին, 500 հազար խորանարդ մեթր պիտի ըլլայ։ Արագածի գործատունը Խորհ· Միութեան մէջ միակ ձեռնարկութիւնն է, որ պեռլիտը պիտի վերամշակէ։ Պեռլիտի պաշարները Հայաստանի մէջ փաստօրէն անսպառ են։ Այս գործատունը պէտք է ապահովէ Խորհ· Միութեան բոլոր պահանջները յառաջիկային։ Այս հրաբխային նիւթէն Հայաստանի մէջ արդէն կը պատրաստեն առողջապահական նպատակներու ծառայող առարկաներ, ձայնը մեկուսացնող նիւթեր, խողովակներու պատեաններ։ Պեռլիտը, որ կը փոխարինէ փայտը եւ այն ալ աժան կերպով, լայն կիրարկում գտած է պատուհանի եւ դուռի շրջանակներու արտադրութեան մէջ։

×

ՆՈՐ ՇԱՐԺԱԿԱՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ

Հայաստանի ելեկտրական մեքենաներու գործատան պատրաստած նոր շարժական ելեկտրականը պիտի ներկայացուի Լոնտոնի միջազգային արդիւնաբերութեան ցուցահանդէսին։

×

«ՄԻՆԱՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ» ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ

Արեւելեան Պերլինի «Կունստ ունտ գեզելշաֆթ (Արուեստ եւ Ընկերութիւն) հրատարակչութիւնը Հայաստանի պետական պատկերասրահը ղրկած է իր լոյս ընծայած «Մինաս Աւետիսեան» մենագրութիւնը։ Հատորին մէջ զետեղուած են անուանի նկարիչին 40 ստեղծագործութիւններու գունաւոր նկարները՝ առանձին ծանօթագրութիւններով։

Տեղ գտած են «Վերջին այցելութիւն Ախթամարին», «Իմ ծնողքները», «Խնոցի», «Ջաջուռ», «Շէմին մօտ» եւ այլ նկարներ, որոնք կը գտնուին խորհրդային եւ արտասահմանի պատկերասրահները։

Գիրքին հեղինակն է Երեւանի ժամանակակից արուեստի թանգարանի տնօրէնը՝ Հենրիկ Իգիթեան, որ բազմաթիւ յօդուածներ գրած եւ ուսումնասիրութիւններ կատարած է հայ արդի նկարչութեան մասին։

Վերջին տարիներուն Մոսկուայի եւ Լենինգրադի մէջ լոյս տեսան «Մինաս Աւետիսեան» մենագրութիւնը եւ չքեղ ալպոմը։

Այժմ Հ· Իգիթեան կը պատրաստէ Մ· Աւետիսեանի ոմնանկարներու ալպոմը։

«Կունստ ունտ Գեզելշաֆթ» հրատարակչութիւնը լոյս կ'ընծայէ աշխարհահռչակ նկարիչներու նուիրուած մենագրութիւններ եւ ալպոմներ, ինչպէս Միքէլ–Անճելօ, Ռափայէլ, Լէոնարտօ տա Վինչի, Վան Կոկ, Մաթիս, Փիքասօ, եւայլն։ Մինաս Աւետիսեան հայ առաջին նկարիչն է, որ տեղ կը գտնէ հրատարակչութեան անուանացանկին մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Օ

ՊՕՂՈՍ Զ· ԿՈՉ ԸՐԱՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՑ ՆԻՒԹԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թէեւ Ծննդեան գիշերը, երբ կէս գիշերին կը փակէր Ս· տարուայ Դուռը, Պօղոս Զ· յոգնած ծերունիի մը տպաւորութիւնը կը թողուր, որ քալելու ալ դժուարութիւն ունի, այսուհանդերձ հազիւ քանի մը ժամ ետք, Ծննդեան օրն իսկ, աշխարհին ուղղած իր պատգամով, Պապը ցոյց կուտար թէ դեռ ժիր է ու իր խօսքը աւելի քան երբեք խիստ էր ու ազդարարիչ։ «Խլացուցիչ վայնասունը հազար ձայներուն, որոնք կը լեցնեն արդիական կեանքին մթնոլորտը, ընկերային հաղորդակցութեան զօրաւոր բարձրախօսներու նշանաւոր միջոցներով կամ պատկերներու եւ հնչիւններու ենթագիտակցական կախարդանքը որ մտածումի աշխարհին լեզուն կը տեղափոխէ զգայարանքներու աշխարհին, կամ նաեւ քաղաքական քարոզչութեան եւ հանրային կարծիքի որոշ ճնշումի մը անհակակշռելի բայց ահաւոր թմրեցուցիչը, որ անզգալաբար արգելք կը հանդիսանայ որ անձնական ազատութիւնը գործադրուի դրականօրէն անոր տեղ դնելով կրաւորական դիրքաւորում մը, ուրիշին տիրապետութեան տակ, այս ամբողջը դեռ թոյլ կուտա՞ն զանազանելու եւ տեսնելու մտքին իսկական արժազանգը»։

Բացէ ի բաց դատապարտելով ուրեմն նիւթապաշտութիւնը, հաճոյքի եւ սպառումի ընկերութիւնը, Պօղոս Զ· կոչ ըրաւ երիտասարդութեան, որու մէջ բողոքի ձայն մը կը բարձրանայ։

× Բեթղեհէմի մէջ ուխտաւորներու թիւը բոլոր մրցանիշները կոտրած է։ 25 հազար հոգի եկած է օդանաւով։

ԼԻԲԱՆԱՆ

Պէյրութ տխուր Ծնունդ մը անցուց, բայց համեմատաբար հանդարտ քանի միայն··· 20–30 մեռեալ կայ եւ քանի մը հարիւր քրիստոնեայ ալ առեւանգուած է։

Ֆիկառոյի աշխատակիցը, որ մինչեւ Հինգշաբթի Պէյրութ էր, կը գրէ նոյն օրուան թիւին մէջ, որ էշրէֆիէ տեսակ մը «քրիստոնէական կեթօ» է եւ վախի գիշեր մը ապրած է քանի կը սպասուէր մահմետականներու « պատասխանին » (Պայրամին քրիստոնեաները, չյարգելով մահմետական տօնը շուրջ 300 մահմետական սպաննած էին)։ Յօդուածագիրը կ'ըսէ նաեւ թէ նոյնիսկ քրիստոնեայ համայնքը պառակտուած է, աւելցնելով· «··· եւ բարեբախտաբար, կարելի է ըսել օրթոտոքսները, Հայերը, կաթողիկէները չչման են Մարոնիներու ընթացքէն։ Կը մերժեն տարուիլ այս հաւաքական նաւաբեկութեան մէջ »։ Թիէրի Տէժարտէն, նամակի ձեւով լիբանանցի իր բարեկամէն յօդուած մըն ալ ունէր Ուրբաթ օրուան Ֆիկառոյին մէջ, որու յատկանշական խորագիրն է·— «Այսօր, Պէյրութի մէջ, պառաժներէն անցնելու համար աւանց վտանգի պէտք է Հրեայ ըլլալ»։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ

Ս. ՂԱԶԱՐ

Օրաթերթերէն ետք, Իտալիոյ պարբերական մամուլն ալ լայն տեղ կուտայ Ս· Ղազարի հրդեհին։ Ասոնց կարգին շաբաթական յօդուած մը հրատարակած է ՃԷՆՔԷ շաբաթաթերթը իր վերջին թիւին մէջ (թիւ 52, Դեկտ· 29), ուր աղէտին վերաբերեալ մանրամասնութիւններէ եւ նկարներէ բացի, տեսակցութիւն մը կայ աթոռակալ վարդապետ՝ Հ· Սերովբէ Ագըլեանի հետ։ Ասիկա առիթ մը եղած է որ խօսուի նաեւ հայկ· ձեռագրերուն մասին, Հայոց պատմութեան եւ Ս· Ղազարու անցեալին ու ներկային ինչպէս նաեւ առօրեայ կեանքին մասին։ Հայր Սերովբէ որու նկարին տակ կը յիշուի թէ իր ընտանիքի 51 անդամներէն միայն 9ը վերապրած է թրքական ջարդերէն, բացատրութիւնն ալ կուտայ այդ մասին։

Լրագրողը մանրամասնութիւններ կ'ուզէ նաեւ վանքին մասին եւ աթոռակալ վարդապետը կուտայ կարգ մը տեղեկութիւններ·— Ներկայիս վանքը 15 վարդապետ կայ (ընդհ· թիւը 45 է) եւ 20 ժառանգաւոր։ Վանքին օրը կը սկսի առաւօտեան 5ին, քանի այդ ժամուն կ'ելլեն բոլորը եւ մինչեւ իրիկուն՝ ժամերգութիւն, պատարագ, խորհրդածութիւն, դասաւանդութիւն, զանազան պարտաւորութիւններ, ցերեկուան ճաշէն ետք, մէկ ժամ հանգիստ, ապա կրկին աշխատանք մինչեւ 5, մէկ ժամ ժամերգութիւն եւ աշխատանք մինչեւ 8, ճաշի ժամը եւ 10ի ատենները՝ կը քաշուին սենեակ։

Հայր Սերովբէ, որ պատասխանատուն է Ձեռագրատան, կը պատմէ նաեւ Իտալացիին (էնցօ Ֆապիանի), որ Պօղոս Իսպէնեանի նախաձեռնութեամբ եւ անոր որդւոյն՝ Անտոն Իսպէնեանի ճարտարապետական յօրինումով շինուած է ձեռագրատունը, որ արժած է 70 միլիոն ու կուտայ նաեւ տեղեկութիւններ հոն գըտնուած ձեռագրերու եւ մատեաններու մասին։

Այս յօդուածին կ'ընկերանան զանազան նկարներ, որոնք ցոյց կուտան հրդեհուած աւանդատունը եւ ածխացած թանկագին եկեղեցակա առարկաներ փռուած Աբբահօր եւ Հայր Սերովբէի վշտալից նայուածքին ներքեւ։

Քանի մը տողով

ՊՐՈՒՍԷԼ – ՎԷՆԹԻՄԻՅԼ ճեպընթացը Շալոնի մօտ շատ ծանր արկած մը ունեցաւ Ծննդեան գիշերը։ Եօթը կառախումբեր գիծէն ելան ու պառկեցան։ 700 ճամբորդներուն մէջ, չորս մեռեալ կայ եւ 32 վիրաւոր, որոնցմէ 13ը ծանրօրէն։ Քննութիւն բացուած է բայց արդէն իսկ հաստատուած որ մարդկային սխալ չկայ։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ բախումները վերսկըսած են ուսանողներու միջեւ։ Դեկտեմբեր 23–24ի գիշերը, ձախակողմեան ուսանող մը սպաննուած է փողոցին մէջ՝ անծանօթներու կողմէ։ Նոյնպէս երկու ուսանողներ դաշունահարուած են փողոցին մէջ անծանօթներու կողմէ, որոնք փախած են։ Այս դէպքը կը ծանրացնէ արդէն իսկ տիրող քաղաքական ճնշումը։ Ազգային Ժողովը վերընտրած է Քէմալ Կիւվէնը (Հալքեան) իբրեւ նախագահ, 48 անգամ քուէարկութենէ ետք՝ 54 օրուան ընթացքին։ Դէտերու կարծիքով Տէմիրէլի դահլիճը երկար չի տեւեր։ Էճէվիտի ընկերները կը մտածեն որ պիտի կրնան հաւաքել բաւարար ձայներ տապալելու համար կառավարութիւնը։

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՁՄՆԱՑ...

— o —

Եւրոպական ու ամերիկեան աշխարհի Ծնունդն էր Հինգշաբթի: Աւանդութիւնները կը յարգուէին, երեւոյթները կը մնան անփոփոխ, բառերը նո՛յնն են, ու կան տակաւին հոգիներ՝ որոնք ուրախութեան կամ երջանկութեան իրենց իմացումին մէջ նաեւ ուրիշները անվիշտ ու բարօր տեսնելու իղձը կը փայփայեն: Սակայն ոչ ոքի ուշադրութենէն կը վրիպի այն իրողութիւնը՝ որ բռնազբօսիկ, արուեստական բան մը կայ ժպիտներուն ու մաղթանքներուն մէջ. սովորութիւն մը յարգելու փոյթը՝ քան հարազատ ապրումը սիրոյ ըմբռնումին, մարդկային հոգին ազնուացնող ապրումներու, բարութեան հետ եղբայրանալու վեհ ձգտումին...

Աստուածորդիին մարդեղութեան խորհուրդը՝ ժամանող ամէն Նոր Տարիի հետ մարդ էակին կը բերէր հաւա՛տքը աւելի մարդկայնական աշխարհի մը. կը ներշնչէր տեսիլքը լուսաւոր օրերու, — սըրբագրուելու անկեղծ ձգտումին, ազնուանալու տենչին, այլասիրական զգացումներու աճումին, ճշմարիտ բարեկամութեան յաղթանակին՝ անհանդուրժողութեան եւ չահախնդրութեան վրայ:

Ծնունդը խորհրդանիշն էր վերածնութեան. «Աստուծոյ պատկերը» ըլլալու, հողեղէն էակի մեր ինքնութեան մէջ հոգին ու «շունչ»ը անտեսուեր պահելու անդրադարձումին, սիրոյ զգացումի զարթօնքին, եսախնդիր ու այլամերժ տրամադրութիւններու մերժումին: Բեթղեհէմի երկնքին վրայ շողացող Աստղէն ճառագա՛յթ մը գոնէ կը թափանցէր մեր ներաշխարհին՝ որպէսզի բացուող Ծնընդեան առաւօտուն հետ զգայինք թէ տակաւին աստուածային բան մը կայ մեր մէջ, — կայ գիտակցութիւնը բարձրանալու եւ բարձրացնելու, երազ ունենալու եւ անոնց իրականացման ձգտելու, որովհետեւ առանց ազնիւ տենչերու եւ մղումներու՝ կարելի չէ մարմնեղէն ու նիւթական կեանքը հարստացնել հոգեկան արժէքներով. իսկ հոգեզուրկ մարդը կայէնութեան թեկնածու է...

Այսօր գրեթէ չքացած է այդ խորհուրդը, որովհետեւ քաղաքակրթութեան անօրինակ զարգացման հետ չկրցաւ հոգեպէս ներդաշնակուիլ մարդը. մեքի ստեղծարար ուժին հետ հաշտ չպահեց հոգեկան դաստիարակութեան իր պահանջը: Կենցաղային պայմաններու հրաշալի վերելք մը արձանագրեց քսաներորդ դարը, գիտական նուաճումներու աննախընթաց թափով մը զարգացաւ. սակայն շատ քիչեր կրցան քաղաքակրթական ու գիտական բարձունքներու կողքին՝ բարոյական ու հոգեկան նրբացման զգացումներու սեւեռիլ, մշակել ո՛չ միայն ապրուստի իրենց մակարդակը՝ այլեւ մարդկայնական ապրումներու իրենց որակը:

Նոպելեան կաճառին ուղղեալ իր վերջին պատգամին (Դեկտ. 11)՝ խորհրդային պսակաւոր բնագէտը՝ աշխարհահռչակ գիտնական Զախարով, դիտել կուտայ թէ «նիւթական ազդակներով, ընկերային ու տնտեսական պայմաններով միայն, կարելի չէ մարդկային իրականութիւնը ազնուացնել»: Այս համոզումով, ինք Մարքսեան տեսութեան հետ հաշտ չէ վստահօրէն, որովհետեւ կը ծառայէ այն դաւանանքին որ մարդ անհատը եւ մարդկային հաւաքականութիւնը փոխադարձ սիրոյ, յարգանքի, արժանապատուութեան ու բարոյական արժէքներու հանդէպ իր կեցուածքով միայն կրնայ դրական կամ բացասական ուժ դառնալ:

Գիտնականը Պղատոնի ու Քրիստոսի խօսնակն է, անտարակոյս, մեր օրերու իրականութեան մէջ: Անաստուածութեան դաւանող իրաւակարգի մը տակ՝ բանբերն է կամ պատգամաբերը հանդուրժողութեան, դէպի ազնիւն ու բարին ձըգտող ուժերու, կատարելութեան իմացումով մը հոգի՛ն մշակող կրօններու, մարդ էակին արժանաւորութիւնը մարդ էակներու հանդէպ սիրոյ եւ յարգանքի վերաբերումով պայմանաւորող սկզբունքներու:

Եթէ աջ թէ ձախ բռնատիրութիւններու, անիշխանական եւ յեղափոխական պոռթկումներու, վայրագութեանց եւ ոճիրներու, ատելութեան եւ այլամերժութեան զգացումներու արտասովոր աճում մը կայ այսօր մարդկային իրականութեան մէջ՝ այս երեւոյթը ախտանիշ մըն է բարոյական ու հոգեկան իմացումներու սնանկութեան:

Եթէ հազարաւոր, միլիոնաւոր մարդիկ բանտերու մէջ կը փտին իրենց կրօնական, քաղաքական, գաղափարական համոզումներուն պատճառաւ՝ այս իրողութիւնը ցուցանիշ մըն է մարդ էակի արժանապատուութեան ու մարդկային տարրական իրաւունքներուն հանդէպ ի յայտ բերուող քանդիչ այլամերժութեան:

Այսպէս պիտի չըլլար, եթէ մարդիկ դաւանէին անհատի ազատութեան իրաւունքին ու ընկերային կեանքի մէջ բարեշրջումի ձգտումին: Բռնութեան թաթը սիրոյ եւ գուրգուրանքի սահմանուած կարեկիր ձեռքի մը կրնայ վերածուիլ, եթէ իշխանութեան մարմաջին ընկերանայ ծառայութեան անխարդախ ըմբռնումը, եթէ բարեկարգութեան կարգախօսին ընկերանայ հանդուրժողութեան զգացումը, եթէ եսասիրութիւնն ու մենատիրական հակումները հակակշռուին այլասիրութեան եւ ուրիշներու հաւասար իրաւունքին՝ հանդէպ յարգանքի զգացումով, եթէ բիրտ ուժին առընթեր հոգեկան եւ բարոյական արժէքներու գիտակցութիւնը ուղենիշ դառնայ կեանքի ու գործի:

Խորհուրդէ պարպուած են տօնական օրերը, երբ մարդիկ իրենց մահկանացու եւ անցաւոր գոյութեան անդրադարձումը չունին եւ նիւթական բարօրութիւնն ու աշխարհային փառքը զրահ կը դաւանին ինքնաբաւ հռչակելու իրենք զիրենք:

Նոր Տարուան նախօրեակին՝ տրտմութի՛ւն է հաստատել որ Ծննդեան եւ Ամանորեան պատգամներու հանդէպ անարժան մարդու եւ ապաշնորհ հաւաքականութեան դերին մէջ է աշխարհ...:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԿՈՒԼԱ՛Ն ՄԱՅՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՐԵՒՆԵՐԸ...

Նստած եմ դասարանին մէջ:

Հայոց պատմութեան քննութիւն կ'անցընեն աշակերտներ: Կը ջանան պատասխանել քրիստոնէութեան Հայաստան մուտքի, Արշակ եւ Խոսրով թագաւորներուն վերաբերեալ տրուած հարցումներուն: Մինչ հայեացքս սեւեռած է դասարանին մէկ անկիւնը զետեղուած կաղանդի ծառին, որ զարդարուած է ճաշակով ու խնամքով: Աշակերտուհիներուն մէջ ուրախութեան եւ հրճուանքի տրամադրութիւնները ցայտուն են:

Կաղանդի ծա՛ռ: Խորհրդանիշ՝ բերկրութեան:

Սա պահուն, պատուհանէն ներս թափանցող արեւուն ճառագայթներն ալ կը շեշտեն ծառին շքեղութիւնը եւ յատուկ փայլ մը կուտան անոր:

Ու այս պահուն, չեմ գիտեր ինչո՛ւ, մտածումներս կը սաւառնին հոն՝ դէպի Լիբանան, ուր ամանորեան այս բերկրալից օրերուն, տակաւին գնդակներ կը տեղան, թնդանօթներ կ'արձակուին, մարդկային զոհեր կը խլուին: Կ'իյնան ամէնուր մարմիններ, դիակներ կը կուտակուին, արիւնը կը հոսի ու կը տարածուի փողոցներուն մէջ: Ծառեր կը ծածկուին մարդկային դիակներու հոտերով: Կուլան մայրիներու տերեւները:

Մինչ հոս՝ եւրոպական ազատ այս ափերուն, ծառերը կը զարդարուին գոյնզգոյն զարդերով, կը խայտան հոգիներ, կը ցնծան տերեւները: Հոս, Բեթղեհէմի աստղն է թառած ծառին վրայ, մինչ հոն՝ հոգեառ հրեշտակն է կանգնած ամբողջ ժողովուրդի մը գլխուն վերեւ:

Անդին, Վենետիկի սուրբ կղզեակի մը վրան, վանք մը կ'այրի, հայ մշակոյթի դարաւոր գանձեր մոխիր կը դառնան, ձեռագրուեստի գոհարներ կ'ածխանան ու ազգն ամբողջ կը սգայ...

Իսկ վա՞ղը:

Վաղը՝ ծառերէն ետք, հոս պիտի զարդարուին նաեւ սեղանները տուներէն ներս: Այլազան ու համեղ կերակուրներէն զատ, սեղանները պիտի ճոխանան անուշեղէններով, զանազան ու զարմանազան խմիչքներով, մինչ հոն՝ Լիբանանի երբեմնի գեղածիծա՜ղ ափերուն վրայ, ուր ժպիտը մարը մտած է արդէն, սեղաններ հացի՛ւ պատառ մը հաց ու թերեւս գաւաթ մը ջուր պիտի ունենան իբրեւ զարդարանք, այդ ալ հաւանաբար գնդակներու տեղատարափին ու մահուան սպառնալիքին տակ, եւ ո՛չ՝ առանց արցունքի...

Կեանքի ի՜նչ հակադիր պատկերներ՝ նո՛յն արեւին ու նո՛յն երկինքին տակ շնչող մոլորակին վրայ...

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Կիսաքաղաքակիրթ ընկերութիւններու եւ ժողովուրդներու մօտ գոյութիւն չունին պաշտօններու եւ զբաղումներու այն բաժանումները, որոնք մղիչ ազդակը կը կազմեն արդի քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեան: Այդ ընկերութիւններուն եւ ժողովուրդներուն մօտ անհատ մը կրնայ թէ՛ կրօնքի պաշտօնեայ դառնալ, թէ՛ ցեղապետ, թէ՛ օրէնսդիր, թէ՛ զօրապետ, թէ՛ բժիշկ եւ թէ ուսուցիչ: Կը հետեւի ուրեմն, թէ բազմապիսի պաշտօններ կը վարէ նոյն յարմարութեամբ եւ կարողութեամբ: Նոյնը նաեւ արհեստներու մէջ:

Քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մօտ, ընդհակառակն, իրարմէ յստակ անջատուած են աշխատանքներն ու պաշտօնները, որոնք, իրենց կարգին, հարիւրաւոր ստորաբաժանումներու ենթակայ են: Արդարեւ, այսօր, բժիշկէ մը չի պահանջուիր, որ միաժամանակ փաստաբան կամ մանկավարժ ըլլայ. աւելին՝ ընդհակառակն կը պահանջուի, որ մարզի մը մէջ մասնագիտանայ:

Աշխատանքի բաժանման սկզբունքին կիրարկումով կարելի եղած է ընկերութեան յառաջդիմութիւնները արձանագրել:

Հանրային հաստատութիւն մըն է դըպրոցը, իսկ ուսուցչական պաշտօնն ալ ամէնէն կարեւորն ու նուիրականն է հանրային կեանքին մէջ: Արդարեւ, սերունդներու մտաւոր զարգացումը, նկարագրի կերտումը դաստիարակին վստահուած է: Ահա թէ ինչո՛ւ կրթական մարզէն ներս հոգաբարձութիւններու, ուսումնական խորհուրդներու կամ այլ ժողովներու ու մարմիններու նախասիրութիւններն ու պարտադրութիւնները չեն, որ պէտք է տիրական դեր ունենան հոն: Վարժարանի տնօրէնութիւնն ու ուսուցիչը պէտք է

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ-Եօգուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկուան ի Մոպսուկրին:

Արդարեւ, դափնեվարդերը որ շքեղ ու թունալից շափրակներով ծաղկեր էին ամայի հեղեղատին եզերքներուն վրայ, կը թուէին ըլլալ մահացու փառքերն ու երջանկութիւնները ծաղրողրացող մըշտափթիթ ժպիտներ:

Սակայն դաշտերն հետախաղաղ անհերեւոյթ եղեր էին արդէն լերան ստորոտի բլուրներուն ետեւ, որոց միջեւ կը բարձրանար ճամբան: Զօրս գիւղէն լեռնակողեր երեւան կ'ելլէին. Թաւուտ շրջակայք մը կ'այտնուր, կը հոծուէր: Առաջին շոճի՛ն, վերջապէ՛ս. յետոյ անդին ուրիշ շոճիներ. ու դիմացնիս՝ հեռուն՝ մթին թաւուտիւններ որ լեռը կը պատէին, ինչպէս նաեւ գորշ ամպեր աւելի վերերը խռնուած՝ արդէն կը զգացնէին վրդովիչ սահմաններ, սովորական իրերուն բաղձացեալ ու յուզումնալի սահմանները: Ցեամիջօրէն, լեռն ի վեր, չունէր կէսօրուան միակերպօրէն եղկանոյշ պայծառութիւնը, եւ երբեմն ստուեր մը ամէն բան կը մթագնէր:

Բայց ահաւասիկ բնակեալ տեղ մը, ձախ կողմը. սաղարթներ, տանիքի պէս բաներ. մարդիկ. — Տամլամա-Խանն էր: Կառքը կեցաւ: Առաւօտեան, Գավադըլը-Խան գիւղին թթենիներէն ու թզենիներուն հովանաւոր կայքէն ի վեր ուր ճաշեր էինք, երկրորդ կայքն էր այս, իրիկուընէն առաջ. բայց առաջին լեռնային հանգրուանն էր այս անշուք թխատեսիլ իջեւանը: Մթին գեղջուկ տանիքներ, մէկ քանի հատ, փոշոտ բալի գոյն հնութեամբ մը, ստուերախառն ու ցողուն ներքերու վրայ. եւ օդին մէջ պայծառ թափանցիկ կանաչութիւններ քանի մը ծառերու որ ստուերէն կ'ելնէին. խանութու յատուկ իրեր կային, ախոռային բաներ, աղբիւր, ձիեր, կարծեմ ուրիշ կառքեր, եւ չէնի ձայներ. ամայութիւնն անզգալապէս բնակավայր եղած. լեռնէն փոխառեալ բաներով թարխուած (էպօշէ) հնաւոր ու սակաւապէտ ապաստան մը, որ քիչ մը կը յիշեցնէ գիւղն ու չի մոռցներ լեռը:

Նախընթրիքէ մը վերջը զոր ըրինք հոն, կառքին մէջ, երեք ուղեւորներս — ես, կինս՝ շնորհալի եւ քաջասիրտ Իռենան, եւ բարեկամ մը, փորձ ու վարժ ամէն ուղեւորութեանց, — նշմարեցի մեր կառապանը: Ան, որ կառքէն իջած՝ գացեր իր բաժինը կերեր էր բաօթեայ բաղրոնի մը վրայ, ուր կը հանգչէր՝ կռնակը յենարանին, յամրօրէն հոս հոն նայելով սիկար մը ոլորելու զբաղած: Կրնան կորսուած վայրկեաններ չըլլալ անոնք զոր անցուցի՝ վաշին բացուածքէն զինքը դիտելով: Խեղճ ոչինչ մարդ:

Անտարակոյս արդէն շեշտակի դիտեր էի զինքը Տարսոնի պանդոկին մէջ ուր կանչած էինք զայն, համաձայնելու համար. պռստուած ու մուր մուր յօնքերով, մութ, խոշոր ու յառուն աչքերով մարդ մըն էր. սեւ պեխով, թուխ ու մըսոտ դէմքով, ուր երբեմն աչքերուն ու ակռաներուն ճերմակները կը վառէին. ոմբադէմ մէկն էր. եւ ի՛ր ամեհութիւնն անհոտաճ ու ազատ բան մը ունէր շնորհիւ երկու թիզ լայն մղտագոյն գօտիին որ մէջքէն զատ կուրծքն ու փորը միանգամայն կը պատէր, եւ ուր քանի մը զէնքերու զարհուրելի կոթերը կարծեմ կ'երեւային, կամ կ'երեւակայուէին, ու մեծ սեւ մօյկերուն՝ որ իր վայրանդամները կը զրահապատէին կ'ամրացնէին, քաջքայլ զինուորականութիւն մը կուտային իրեն: Երբ այսպէս, մանաւանդ մըտրակն ալ ձեռքը, համարձակօրէն երեւցաւ սեմին վրայ՝ կրցաւ մեր վստահութիւնը գրաւել... Թէեւ անբանաձեւելի տհաճութիւն մըն ալ զգացի խուլ կերպով:

Աւա՛ղ որ բոլոր այս պռստումով այս գօտիով ու մոյկերով սպառազէն մարդուն կերպարանքին վրայ չէի նշմարած քիթին պզտիկութիւնը. եւ իր երկշոտ ու վատասիրտ, ու մեծամտօրէն կառապան եղած գեղջուկի այլ եւ այլ խեղճութիւնները յե՛տոյ պիտի հաստատէի. մանր մունր արկածներու առջեւ իր ցոյց տուած տխմար ապիկարութիւնը, յաճախ կարօտիլը՝ բոլորովին աննշան երեւոյթով ուրիշ կառապաններու, մանաւանդ հայ կառապանի մը ուշիմ ու ճարպիկ օժանդակութեան. անհամարձակօրէն ուշանալէ ետքը կանչուելով սորկօրէն յոտնկայս սպասումը՝ մեր ճաշերէն իր բաժինն առնելու երթալու համար. աշխարհքին, իրերուն անհետաքրքիր, տեղեկութիւններէ զուրկ ու խօսակցութեան անկարող վայրենութիւնը. ու նաեւ, երբ իջեւանները կը ժամանէր՝ իր պատկառազդու ոչնչութեան ի պատիւ, խանճիներուն հեգնական յարգաբանութեանց իր որեւէ նրբամիտ ու կծու պատասխանի անատակ զայրոյթները տակաւին չէինք գիտեր. թէեւ, չեմ գիտեր ինչէն, սկսեր էր արդէն տարակուսիլ իր կարողութեան մասին: Կը դիտէի ուրեմն զինքը. իսկ ան չէր տեսներ զիս:

ԻՆՏՐԱ

(Շար. - 7)

ընտրեն դասագիրքերը, ուսման եղանակները ճշդեն, քննութիւններու ձեւերը որոշեն ու կանոնք իրագործեն։

Ուսուցիչը ենթակայական վիճակի մէջ պէտք չէ գտնուի այս կամ այն մարմնին հանդէպ։ Կ'ենթարկուի միայն ուսուցչական կազմին եւ տնօրէնութեան որոշումներուն։ Ժողովուրդը իրաւունք չունի հոգաբարձուներու կամ ուսումնական խորհուրդներու միջոցաւ միջամուխ ըլլալու կրթական հարցերու եւ իր կամքը պարտադրելու։ Վարժարանին մէջ գերագոյն հեղինակութիւնը դաստիարակին վստահուած է, ըստ աշխատանքի բաժանման սկզբունքին։ Անշուշտ, ասիկա չի նշանակեր, թէ ուսուցիչը իրաւունք ունի սանձարձակ գործելու եւ անտեսելու մանկավարժական օրէնքներն ու եղանակները։ Ահա թէ ինչո՛ւ նպատակայարմար է, որ ժողովուրդը, իբրեւ տէրը կրթական հաստատութիւններու, իրաւունք ունենայ ընտրելու իր ուսուցիչը եւ կամ հրաժարեցնելու զինքը, երբ որոշ եզրակացութեանց յանգի։ Սակայն այս ալ պէտք է կատարուի ուսուցչական հեղինակաւոր մարմնի մը կողմէ՝ ընտրուած ուսուցիչներու կողմէ։ Ասկէ անդին չանցնիր ժողովուրդին իրաւասութեան սահմանը։ Գործին օգտակար եղած ըլլալու համար պէտք է կարելի եղածին չափ սահմանափակել ժողովուրդին միջամտելու ոլորտը եւ, միւս կողմէն, ընդհակառակն, պէտք է ընդարձակել տեսուչին ու ուսուցչական կազմին հեղինակութիւնը։

Եկեղեցին կրօնական հաստատութիւն մըն է, որուն պաշտօնն է տարածել կրօնքը ժողովուրդին մէջ։ Կրօնական կեանքն ալ ունի աճումի եւ զարգացումի իր օրէնքները, կրնայ յառաջդիմել՝ բանաւոր եղանակներու կիրարկումով եւ կամ այլասերիլ՝ աննպաստ պայմաններու հետեւանքով։ Եկեղեցիին մէջ ժողովուրդին կամքը չէ, որ հեղինակութիւն պէտք է դառնայ, այլ՝ իր կոչումին գիտակից, պատրաստուած, զարգացած եկեղեցականինը։ Յառաջդիմութեան հոլովոյթին առջեւ քանակը չէ որ իրաւունք ունի հրահանգելու, այլ՝ որակը։ Հարիւր հազարաւորներու հաւաքական կամքը կրթական կամ կրօնական հարցի մը մէջ չի կրնար այն արժանիքն ունենալ, որ ունի խորապէս հմուտ եւ փորձառու դաստիարակի կամ կրօնաւորի մը կամքը տուեալ հարցերուն մէջ։

Աշխատանքի բաժանման սկզբունքին լիւ կիրարկումին շնորհիւ է, որ, այսօր, ըլլա՛յ բժշկութեան, ըլլա՛յ արուեստներու եւ արհեստներու, ինչպէս նաեւ ճարտարարուեստի, օրէնսդիտութեան, գիտութեանց, մշակոյթին, կրթական – դաստիարակչական, ընկերային մարզերուն մէջ անհաւատալի յառաջդիմութիւններ արձանագրուած են։

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի աւանդական Նաւասարդեան խաղերը, որոնց մասնակցած են կազմակերպիչ միութենէն զատ Արմենիա Երիտ. Միութեան Պուէնոս – Այրէսի, Գորտոպայի եւ Մոնթէվիտէոյի մասնաճիւղերը, Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը եւ տեղւոյն հայ վարժարանները։ Եզրափակիչ խաղերը տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 30ին, Ռոմոս Մեխիայի մարզադաշտը, 2500 մարզասէրներու ներկայութեան։

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ մէջ Դեկտեմբեր 13–14ին գումարուած է ՀՕՄի Հարաւային Ամերիկայի Պատգամաւորական ժողովը, մասնակցութեամբ Սան Փաուլոյի, Մոն – թէվիտէոյի, Պուէնոս – Այրէսի եւ Գորտոպայի մասնաճիւղերու պատգամաւորներուն եւ Շրջանային վարչութեան, որ կը գտնուի Պուէնոս–Այրէս։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ վերջերս հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Թարգմանչաց տօնին առթիւ։ Բանախօսած է Զարեհ Մելքոնեան։

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ «Արմէն – Քեպէք» ամէնօրեայ վարժարանը հիմնուած է 1970ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ, նախ մանկապարտէզի երկու դասարաններով։ Անցեալ տարի հաստատուած է նախակրթարանի բաժինը առաջին եւ երկրորդ դասարաններով, իսկ այս տարի ալ՝ երրորդ դասարանը, որուն շարքին, յառաջիկայ տարիներուն, պիտի բացուին նախակրթարանի բոլոր դասարանները։ «Արմէն – Քեպէք» վարժարանի աշակերտութեան թիւը 'այս տարեշրջանին եղած է 170։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընկերային, քաղաքական, տնտեսական եւ ռազմական կառոյցին մասին վիճակագրական բնոյթի գիրք մը լոյս ընծայած է Հ. Յ. Դ. Քալիֆորնիոյ Հայ Դատի Յանձնախումբը, խմբագրութեամբ իրաւագէտ Վարդգէս Եղիայեանի։ Անգլերէն շարադրուած այս 280 էջնոց գիրքը կազմուած է այնպէս, որ կարելի ըլլայ տարուէ տարի մասնակի յաւելումներ կամ փոփոխութիւններ կատարել անոր մէջ։ Առաջին բաժինին մէջ տեղեկութիւններ տրուած են Թուրքիոյ աշխարհագրութեան, պատմութեան, տնտեսութեան, դպրոցներու եւ կապի մասին։ Երկրորդ բաժինով ներկայացուած են Թուրքիոյ Սահմանադրութիւնը, քաղաքական կուսակցութիւնները, կառավարութիւնը, արտաքին քաղաքականութիւնը։ Երրորդ գլուխը ամբողջովին յատկացուած է Թուրքիոյ զինուորական ուժին։ Բազմաթիւ քարտէսներ եւ վիճակագրական ցանկեր կ'ամբողջացնեն տեղեկութիւնները։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ «ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ»Ը

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը ընդգրկելով 1968էն Պոլսոյ կեդրոնականցիներուն յղացած «Բաժակի Պահ»ը, ամէն տարի, Դեկտեմբերի Բ. Կիրակին, ժամը 13.30ին, անփոփոխ կերպով եւ յարաճուն խանդավառութեամբ կը տօնէ, կեդրոնականցիներուն համար նուիրական դարձած այդ օրը եւ պահը։

Այս տարի «Կեդրոնականի Օր»ը եւ «Բաժակի Պահ»ը կը զուգադիպէր Դեկտեմբեր 14ի Կիրակի օրուան։

Ժամը 13ին ճաշակով զարդարուած սեղաններու շուրջ տեղ գրաւած էին հարիւրէ աւելի կեդրոնականցիներ եւ համակիրներ որոնց մէջ կը նշմարուէին Փարիզի հայ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։ Ճաշացուցակը պատրաստած էին վարչութեան անդամներու տիկինները որոնք իրենց անթերի սպասարկութեամբ կ'աւելցնէին փայլը հանդիսութեան։

Ժամը 13.30ին, Միութեան նախագահը՝ Պ. Ճէզվէճեան, օրուան պատշաճ քանի մը խօսքով բանալէ վերջ ցերեկոյթը, կը հրաւիրէր ներկաները մէկ վայրկեան խոնարհիլ, յարգելու համար յիշատակը աշխարհի ամէն կողմը մեզմէ անդարձ բաժնուած Կեդրոնականի ուսուցիչներուն եւ սաներուն։ Համակիրներուն ուղղուած շնորհակալական խօսքերէ վերջ, Միութեան ժրաջան նախագահը կ'առաջարկէր բաժակները բարձրացնել բոլոր կեդրոնականցիներուն կենացը, «Կեցցէ Կեդրոնականը, կեցցէ Կեդրոնականցին» կարգախօսով, ծափահարութիւններու մէջ։

Ծափահարութիւններ խլեցին նաեւ արտայայտութիւնները Կեդրոնականի նախկին տնօրէնուհի Տիկին Է. Այվազեանի, Էսաեանի նախկին տնօրէնուհի Օրիորդ Հ. Գալուստեանի, Թերթերու Թղթակից Պր. Տ. Պալեանի, Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան նախագահուհի Օր. Հ. Գալֆայեանի եւ Կեդրոնականի երիտասարդ ուսուցիչներէն Պր. Գարագայեանի որոնք փառաբանեցին Կեդրոնականը եւ կեդրոնականցիները, յուզելով եւ խանդավառելով ունկնդիրները։

Ինչպէս միշտ, այս տարի եւս, տօնակատարութիւնը համեմուած էր գեղարուեստական յանպատրաստից եւ սակայն կեդրոնականցիի վայել յայտագրով։ Տիկիններ Անտոնեան և Բալուեան, Օր. Գալֆայեան, Պ. Պ. Անտոնեան, Մանկասարեան, Տէյիրմէնճեան եւ Երանեան իրենց երգերով, Պր. Պշտիկեան արտասանութիւնով, Պ. Պ. Սարեան եւ Անտոնեան իրենց յուշերով եւ զուարթախոհութեամբ, Օր. Սվաճեան ձեռնադաշնակով հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծեցին։

Կեդրոնականցիները իրենց ուրախութեան մէջ չէին մոռցած Լիբանանի իրենց հայ եղբայրները եւ քոյրերը։ Արդարեւ պահ մը կ'ընդհատուէին Ն. Փանոսեանի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցող եւրոպական պարերը եւ Տէր եւ Տիկին Ճէզվէճեան 2500 ֆրանքով իրենց համակրանքը կը յայտնէին միասնական ոգիով ինքնապաշտպանութեան դիմող Լիբանանի Հայերուն։ Վարչութեան խնդրանքին վրայ, Օր. Գալուստեանի կոչով, քանի մը վայրկեանի մէջ այդ գումարը կը հասնէր 4530 ֆրանքի։

Ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ ընթերցումը Հայաստանէն ստացուած նամակի մը որուն մէջ կ'ըսուէր թէ այս տարի, առաջին անգամ ըլլալով, «Բաժակի Պահ»ը հաւաքաբար պիտի տօնուի Երեւանի մէջ ներկայութեամբ տաղանդաւոր հայրենաբնակ կեդրոնականցիներու եւ համակիրներու։

Ապրի՛ք կեդրոնականցիներ, որ ցրուած էք հայրենիքի եւ սփիւռքի մէջ։ Հայութիւնը աւելի կը սպասէ ձեզմէ, Կեդրոնականի շունչին տակ ձեր համախմբումով։ Թո՛ղ չդադրին պարպուելէ բաժակները կեդրոնականցիներուն։

Վ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐԸ

Գրականութեան եւ արուեստի Թանգարանը վերջերս արժէքաւոր նոր նիւթեր ստացաւ, Վահէ Հայկ իր դիւանը յանձնեց Թանգարանին։ Ֆրանսացի բանաստեղծ Ժագ Կոչըն, որ Հայաստան այցելեց, Թանգարանին յանձնեց Եղ. Զարենցէ եւ Յակոբ Յակոբեանէ կատարած ֆրանսերէն թարգմանութիւններու իր չորս ձեռագիրները։

Վահրամ Մավեան Թանգարանին յանձնեց փարիզաբնակ Գեղամ Ֆենէրճեանի դիւանը՝ Շահան Շահնուրէ եւ Թորոս Ազատեանէ ստացած մօտ 150 նամակ, որոնք արժէքաւոր տեղեկութիւններ կը բովանդակեն 1920էն մինչեւ 1960 Պոլսոյ եւ Ֆրանսայի հայ մշակոյթի կեանքին մասին։

×

Դ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ

19ամեայ երեւանցի Ջրացատկորդ Դաւիթ Համբարձումեան Ստավրոպոլի մէջ ձեռք ձգեց Խորհ. Միութեան ախոյեանի ոսկէ շքանշանը։ Ասիկա երեւանցի մարզիկին երրորդ յաղթանակն է Խորհ. Միութեան ախոյենական մրցումներուն մէջ։

Դ. Համբարձումեան պիտի մասնակցի 21րդ ողիմպիական խաղերուն, Մոն – թրէալ։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԺԱ.

Վան, 25 Յունուար 1911

— Ուրեմն ահա՛ թէ ի՛նչպէս պիտի ըլլայ իրողութիւնը, եզրակացուց ընկեր Սարսափունի։ Գիտակից ժողովուրդը յուզուած՝ կղերա – բէաքցիական – չէբիւթճիական մութ ուժերու սարքած համիտաբարոյ հրաւէրէն, որոնք երեւան եկան Խթման գիշերը Վանի եկեղեցիին մէջ, եւ ուզելով տիրանալ իր անբռնաբարելի իրաւունքին, կը գրաւէ Ս. Վարդանայ վանքը, զայն ազատելու համար հոն որջացած գիշատիչ հայ կղերներու ձեռքէն, եւ իր յօժար կամքով զայն կը յանձնէ ժողովրդի դաւակներուն, ժողովրդի կոնտրոլի տակ, որպէսզի ժողովրդի շահերուն ծառայէ։

Այս փորմիւլը ընդունուեցաւ ամէնուս կողմէ եւ Սուրբ Վարդանայ վանքին գրաւումը վճռուեցաւ Ընկերային ժողովով։

Մանրամասնութիւնները կ'իմանաք յաջորդ նամակով։ Մեր շարքերուն մէջ ոգեւորութիւնը շատ մեծ է, թէեւ ամէն ինչ գաղտնի պահուած է։

ԺԲ.

Վան, 19 Փետրուար 1911

Սիրելի ընկերներ,

Ս. Վարդանայ վանքին գրաւումը շատ աւելի հեշտ պայմաններու տակ կատարուեցաւ, քան ինչ որ մենք կ'ենթադրէինք։ Պէտք է խոստովանիլ որ Գիժ Մակարի ռազմական տակտիկան այս մասին ունեցաւ որոշ ու վճռական դեր։

Երկուշաբթի, Փետրուար 14, վաղ առաւօտուց մեր տղերքը Այգեստանէն մի քառորդ ժամու հեռաւորութեամբ պատրաստել էին ձիանքը։ Ես, ընկեր Սարսափունի, Գիժ Մակար, Կայծակ խումբէն՝ ընկեր Շանթ, Փայլակ խումբէն՝ ընկեր Որոտունի, Պայթուցիկ խումբը համարեա թէ ամբողջովին, վերջապէս 14 հեծեալ կտրիճ երիտասարդներ ընկանք ճանապարհ, հրացաններով, րեվոլվերներով ու դաշոյններով զինուած, դէպի Բճիճ գիւղը։ Խումբը ունէր մարտական ահարեկիչ երեւոյթ եւ ճանապարհին գեղացիները մեզ կը նայէին հետաքրքիր ու զարմացած աչքերով։ Երբ հասանք ամայի դաշտերը, տղերքը ոգեւորուած, սկսան հրացան պարպել օդին՝ լեղապատառ փախցնելով ճնճղուկները, մինչդեռ ընկեր Սարսափունի եւ Գիժ Մակար կ'երգէին մարտական երգեր իրենց թաւ ու ցնցող ձայնովը։ Տեսարանը սրտապնդող եւ տպաւորիչ էր։

Կէսօրուայ մօտ հասանք Բճիճ գիւղը, ուրկէ կէս ժամ հեռու կը գտնուի Ս. Վարդանայ վանքը։ Տղերքը սոված էին եւ ընկեր Սարսափունի յայտարարեց թէ «քաղցած փորով կարելի չէր լաւ կռուել»։ Յետոյ, յարձակումը սկսելէ առաջ, հարկ էր իմանալ վանքի դրութիւնը. ուխտաւորներ եկա՞ծ էին թէ ոչ, քանի՞ մարդ կար վանքին մէջ, զինուա՞ծ էին թէ ոչ, ի՞նչ էր վանահօր տրամադրութիւնները, ո՞ր կողմէն կարելի էր յարձակիլ աւելի յաջող պայմաններով, վերջապէս մի շարք կռուի տեխնիքական մասին պատկանող հարցեր, զորս հարկ էր լուսաբանել։ Գիժ Մակար յանձն առաւ մի ընկերոջ հետ երթալ եւ պէտք եղած քննութիւնները կատարել։ Մեք մնացինք Բճիճ գեղը, ուր մեզ հիւրընկալեցին գիւղացիք, անմիջապէս մի ոչխար խորովելով մեզի ի պատիւ։ Մեր փոքրիկ բանակը տեղաւորուեցաւ բացօթեայ, թէեւ ցուրտը բաւական սաստիկ էր։ Բայց մեր տղերքը, իբրեւ ճշմարիտ կռուողներ, վարժուած էին պատերազմական դրութեան խստութիւններուն. յետոյ, միասին ունէինք առատ գինի որ կը չէզոքացնէր ցուրտի ազդեցութիւնը։ Գիւղացիք, մեր շուրջը հաւաքուած, հետաքրքիր էին իմանալ մեր արշաւանքի նպատակը, բայց մենք այդ մասին ոչ մի բան չէինք յայտներ։

(Շար.)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի, Դեկտ. 28, Ս. Ստեփաննոսի տօնին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ վախճանեալ դպիրներու յիշատակին:

Հինգշաբթի Յունուար 1, Կաղանդ եւ Տարեմուտ: *Գ. օր. Ծննդեան պահոց:*

Ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի

Երկուշաբթի Յունուար 5, Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց եւ ընթերցուածներու՝ ժամը 4ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30ին

Երեքշաբթի, Յունուար 6, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին: Բազմաձայն պատարագ՝ ժամը 10ին, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի: *Պատարագի աւարտին* Ջրօհնէք *կը կատարուի:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ Ս. Ծնունդը կը տօնակատարուի մայր եկեղեցւոյ մէջ, հետեւեալ ժամանակացոյցով.—

Յունուար 3, Շաբաթ — *Ճրագալոյցի արարողութիւն եւ պատարագ:*

Յունուար 4 Կիրակի — *տօնակատարութիւն* Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան: *Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Ցակոբ եպիսկոպոս Վարդանեան:*

Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ 9,45, ընթերցում Հայրապետի Շնորհաւորագիր – պատգամին եւ քարոզ 11, արարողութիւն Ջրօրհնէքի 11,45:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

օդափոխութեան կայանին մէջ

14, Սէնթ–Օնորին–տէ–Փէրթ

Կը նախագահէ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հայ Կարմիր Խաչի անդամները եւ համակիրները:

Մեկնում կառ Սէն Լազարէն, Շաբաթ Յունուար 10, ժամը 9ին: Վերադարձ նոյն կայարանը, Կիրակի Յունուար 11 ժ. 22ին

Այցելութիւններ

Cathédrale de Bayeux, Aromanches et Port en Bessin

Սովորական ճոխ սեղան երկու օրուան ընթացքին, շամփուրով խորոված, անուշապուր եւայլն:

Արձանագրուիլ Կարմիր Խաչուհիներու մօտ կամ հեռաձայնել 985–36–53

Ժամադրավայր, ժամը 8·30ին

Devant les tableaux de Grandes Lignes, Train No 3905

Ծախքերու մասնակցութիւն

ԱՄԱՆՈՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

31 Décembre de 21 h. à l'aube

PALAIS DE LA FOIRE

Avenue de la Marne — Valence

Organisée

par la F. R. A. Daschnakzoutiun et le Nor Séround

Soirée dansante avec un menu spécial arménien

Orchestre :

Les « ANONYMES » de Lyon

Chaude ambiance arménienne

COTILLONS

Prix d'entrée 25 Fr., repas compris 100 Fr.

Réservetion :

Tél. Ekmekdjian 59-02-93

Mlle Katchadjian,

38, Rue de La Belle-Image

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի միօրեայ վարժարանին տօնածառը Կիրակի Յունուար 4ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ ժամը 15ին: Ճոխ գեղարուեստական բաժին մը կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ երէցկին Ս. Նաճարեանի եւ Փրոֆ. Է. Պոլիկեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, ընկերներն ու համակիրները: Ինչպէս ամէն անգամ, այս տարի եւս Կաղանդ պապան կը ներկայանայ իր նուէրներով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէն ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկեր Արամ Աւետիսեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանիքին:

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Հրաչ Կոթողեան փոխան ծաղկեպսակի 50 Փր. կը նուիրեն Լիբանանի հայ աղէտեալներուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Փր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը խորապէս կը ցաւակցին Լիոնի հոգեւոր հովիւ Գեղամ Ծ. Վ. Զաքարեանի, իր ողբացեալ եղբօր՝ Յակոբ Արթին Զաքարեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ամանորի առթիւ Պ. Յարութիւն Պալեան 50ական Փր. կը նուիրէ Իսիի եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

×

Իսիէն Պ. Ժերար Դանիէլեան 50 Փր. «Յառաջ»ի:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Ս. Ծնունդի առթիւ կազմակերպած է տօնածառի հանդէս մը Յունուար 3, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին պետական Թատրոնը:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շրջակայքի Հայութիւնը յարգելու եւ քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի սաները:

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

présente

soirée dansante, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

S[T] SYLVESTRE

31 DECEMBRE à partir de 22 heures

avec les chanteurs guitaristes

FERDI LUDOVIC

exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ

"Chez Perrette"

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e

Tél. 770 85 81

Réveillon de la Saint-Sylvestre

DINER - DANSANT

TOUT COMPRIS 200 F

Saumon fumé, boudin blanc truffé, caviar gris (un verre de vodka), cuisseau de chevreuil grand veneur, omelette norvégienne

Vin, champagne et service compris.

Ֆրանսական խնամուած աւանդական ճաշեր նաեւ հայկ. աչանդերններ

— Տաք մթնոլորտ —

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷՆ

Անգամ մը այցելեցէք, գոհ պիտի մնաք

ARMÉNIE 1975 ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Départs chaque mois :

à partir 2580 F

Demandez nos brochures détaillées

Logement première classe, hôtel ANI ou ARMENIA à Erévan en pension complète et excursions quotidiennes.

Renseignements et Inscriptions

A PARIS — Sonia Coumryantz

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 266-50-12 073-32-64

A LYON — Varoujan Sarkissian

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

A MARSEILLE — Dicran Cazarian

61, rue Paradis — 13 Marseille — Tél. 54 07 51 et 93 36 19

Licence Voyages : A. 721.

La Messe de KOMITAS

(disque S. K. 3000, déjà paru)

Les chefs-d'œuvre de

GANATCHIAN

(disque S K 5000, à paraître début 76)

EN SOUSCRIPTION

auprès des Choristes, et les Mardi et Vendredi, à partir de 20 h. 30

17, rue Bleue, Paris (9e)

En souscrivant dès maintenant, vous bénéficiez du prix exceptionnel de 85 Fr., et vous disposez immédiatement du disque de KOMITAS, remarquable enregistrement de la Messe, présenté dans l'album « Le Maître et son Disciple » dès sa parution, début 76, il vous sera automatiquement remis le 2ème disque, « *Les Chefs-d'Oeuvre de Ganatchian* ».

POUR LES FETES,

OFFREZ-VOUS OFFREZ A VOS AMIS

L'ALBUM

LE MAITRE & SON DISCIPLE

(Couverture de CARZOU)

enregistré par la Chorale

Sipan-Komitas

Solistes

Sonia NIGOGHOSSIAN — Mezzo

Meguerditch BOGHOSSIAN—Ténor

René MARTAYAN — Ténor

Mario HANIOTIS — Basse

direction

Garbis Aprikian

(33 T. 30 cm. Stéréo-Compatible)

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
28
DIMANCHE
28 DÉCEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.475 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — No 13.475

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՑՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԻՆ

(1375 – 1975)

— O —

Դ.

ՀԵԹՈՒՄ Բ. ԵՒ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ

Լեւոն Բ.ի յաջորդեց իր որդիներէն Հեթում Բ., որ փոթորկալից կեանք եւ եղերական վախճան մը ունեցաւ: Քանիցս գահէն հրաժարեցաւ եւ չորս անգամ վանք մտաւ, յետոյ կրկին ձեռք առաւ իշխանութիւնը: Ընդհատաբար թագաւորեց 1289–93, 1293–96, 1299–1301, 1303–1305: Նոյնպէս ընդհատաբար վանք քաշուեցաւ եղբայր Յովհաննէս անունով՝ Փրանսիսկեան կրօնաւոր դարձած, առաջին անգամ 1293ին, վերջինը՝ 1305ին:

Եգիպտոսի սուլթան Քէլաուն առաջին առթիւ Հեթումէն պահանջեց իրեն յանձնել Մարաշն ու Պէհէսնին, որոնք մաս կը կազմէին Կիլիկիոյ, ըստ 1185ին կնքուած դաշնագրին: Հեթում ի զուր օգնութիւն խնդրեց Նիկողայոս Դ. Պապէն եւ Ֆրանսայի թագաւոր Ֆիլիպ Դ.էն: Խաչակրութիւնը այլեւս չէր հետաքրքրեր նիւթապաշտ Եւրոպան: Արակոնի եւ Նափոլիի թագաւորներն ու Ճենովայի Հանրապետութիւնը առեւտրական դաշինք էին կնքեր Եգիպտոսի հետ, որ իրարու ետեւէ կործանած էր Եդեսիոյ, Երուսաղէմի եւ Անտիոքի լատինական իշխանապետութիւնները: Տրիպոլիս ինկաւ 1189ին, Աքքիա՝ 1291 Մայիս 15ին, Տիւրոս, Սիդոն, Պէյրութ արժանացան նոյն դժբախտութեան: Միայն հայկական Կիլիկիան մնաց կանգուն իբրեւ քրիստոնեայ Պետութիւն:

1292ին Քէլաունի որդին Մէլիք–Աշրաֆ–Խալիլ պաշարեց Եփրատի արեւմտեան ափին վրայ Հռոմկլայ բերդաքաղաքը, ուր Ծովք գիւղէն 1149ին փոխադրուած էր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսական աթոռը Գրիգոր Գ. Պահլաւունիի օրով: Հեթումի մօրեղբայրը Ռէյմոն 33 օր դիմադրեց: Ի վերջոյ Եգիպտացիք գրաւեցին Հռոմկլան, գերի վարեցին Ստեփանոս Դ. կաթողիկոսն ու միաբանները, հետերնին տանելով Լուսաւորչի աջն ու մասունքները:

1293ին Աթոռը հաստատուեցաւ Սիս, ուր պիտի մնար մինչեւ 1441, երբ կրկին Էջմիածին կը դառնար անիկա՝ շուրջ հազար տարի թափառական ըլլալէ վերջ:

Հեթում Մարաշը, Պէհէսնին եւ Թիլ Համտունը յանձնեց Եգիպտացիներուն՝ աւելի մեծ աղէտէ փրկելու համար երկիրը:

Պալատական ներքին դաւեր, եղբայրասպան կռիւներ փոթորկեցին կիլիկեան արքունիքը:

Հռոմկլայի գրաւումէն ետք Հեթում գահը յանձնեց իր Թորոս եղբօր, որ նոյն տարին իսկ (1293) հրաժարելով, կրկին Հեթում ստանձնեց իշխանութիւնը: 1296ին Հեթում, իշխանութիւնը իր Սմբատ եղբօր փոխանցելով Թորոսի հետ Պոլիս գնաց իր քոյրը՝ Ռիթա իշխանուհին տեսնելու համար: Վերադարձին՝ Սմբատ բանտարկեց երկու եղբայրներն ալ՝ երկու տարի: Թորոսը սպաննել տուաւ, իսկ Հեթումը կուրցուց:

1298ի իրենց միւս եղբայրը՝ Կոստանդին ձերբակալելով բանտարկեց Սմբատը եւ ինք Հեթումի հաւանութեամբ գահ բարձրացաւ: 1299ին Հեթումի աչքերը բացուեցան եւ ժողովուրդը ուզեց, որ անիկա կրկին իշխանութեան գլուխ անցնի: Կոստանդին մերժեց, բանտէն արձակեց Սմբատը՝ անոր օգնութեամբ Հեթումի չյանձնելու համար գահը: Հեթում ձերբակալեց Կոստանդինն ու Սմբատը՝ աջակցութեամբ Տաճարական եւ Ասպնջական ասպետներու եւ Պոլիս ղրկեց, խնդրելով կայսրէն, որ մայրաքաղաքէն չհեռացնէ զանոնք:

1299ին Հեթում Բ. կրկին գրաւեց գահը եւ Մոնկոլներու հետ միացած Հոմսի մօտ յարձակեցաւ Եգիպտացիներու վրայ, որոնցմէ շատ քաղաքներ գրաւեց եւ կորսնցուցած հողերը ետ առաւ: Յաջորդ տարիներուն նման յաղթական արշաւանքներ կատարեցին Հայերը: Չորս տարի ետք Եգիպտացիք փոխ–վրէժի դիմեցին հայեւմոնկոլ միացեալ ուժերուն դէմ Դամասկոսի մօտ (1303 Ապրիլ 20ին): Հեթում ապաստանեցաւ Մուսուլ Մահմուտ Ղազան խանի մօտ:

Հեթում Բ. 1305ին Սիսի մէջ թագաւոր պսակել տուաւ Լեւոն Գ.ը՝ իր Թորոս Գ. եղբօր և Մարգրիտ Լուսինեանի զաւակը՝ 16 տարեկան, ինք պահեց միայն «Մեծ Պարոն» տիտղոսը: Այդ օրերուն մոնկոլ իշխան Բիլարղու Կիլիկիա մտնելով գրաւած էր Անազարբա (Անաւարզա) բերդաքաղաքը, ուր հրաւիրեց Հեթումը, Լեւոն Գ.ը եւ քանի մը հայ իշխաններ՝ իբր թէ բանակցելու համար: Սակայն դաւադրաբար սպաննել տուաւ բոլորն ալ իր վրանին մէջ (1307 Նոյ. 17ին):

Օշին՝ Հեթումի չորրորդ եղբայրը իմանալով Բիլարղուի դաւաճանութիւնը, փութաց Անազարբա, Կիլիկիոյ սահմաններէն դուրս քշեց Մոնկոլները եւ 1308ին Տարսոնի մայր եկեղեցիին մէջ թագաւոր պսակուեցաւ (1308–1320):

Մոնկոլները քրիստոնեայ դարձնելու համար նեստորականներու եւ արեւելեան այլ միսիոնարներու ջանքերը ի զուր անցան: Հեթում Ա.ի փայլուն ծրագիրն ալ ջուրն ինկաւ: Մոնկոլները իսլամական կրօնքին յարեցան: Փոխուեցաւ Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական դիմագիծը: Հայերը կորսնցուցին իրենց հզօր դաշնակիցները: Մնացին մինակ՝ շրջապատուած մահմետական թշնամի դրացիներով, որոնց միակ նպատակն էր վերջ տալ Կիլիկիոյ քրիստոնեայ Պետութեան, որ կանգուն կը մնար Տաւրոսեան լեռներու եւ Միջերկրական ծովու միջեւ: Խաչակիր իշխանապետութիւններէն միայն Կիպրոս կը պահէր իր անկախութիւնը՝ Լուսինեաններու մականին տակ, ենթակայ ներքին եւ արտաքին մրցակցութեանց:

1320 Յուլիս 20ին Օշինի յաջորդեց իր տասը տարեկան զաւակը Լեւոն Դ. (1320–1342), որուն խնամակալ նշանակած էր հայրը՝ մեռնելէ առաջ՝ Կոռիկոսի կոմս Օշինը, իր առաջին կնոջ Իզապոյի եղբայրը: Ինչպէս Հեթում Բ., Լեւոն Գ. եւ Օշին, Լեւոն Դ. եւս լատինամիտ էր: Դժգոհ էին ազգայնականները: Ներքին երկպառակութիւնը հետզհետէ կը սաստկանար: Թագաւորը աւելի կը հետաքրքրուէր կրօնական խնդիրներով քան երկրի պաշտպանութեամբ: Իսլամ դրացիները անպատիժ կը յարձակէին Կիլիկիոյ վրայ, կ'աւերէին ու կը կոտորէին: Հայ իշխանները իրենց ամրոցները քաշուած՝ հակայարձակումի կ'անցնէին փոթորիկն անցնելէ վերջ: Երիտասարդները թռուցիկ խումբեր կազմած կը յարձակէին Եգիպտացիներու վրայ եւ կը ջարդէին զանոնք:

Լեւոն Դ. շարունակ դիմումներ կ'ընէր Պապին՝ օգնութիւն յուսալով: Պարսկաստանի մոնկոլ խանը 1322 Յուլիս 4ին 20 հազարնոց բանակ մը ղրկեց Հայերուն օգնելու համար: Այս տեսնելով, Եգիպտոսի սուլթան Մալէք–էն–Նասըր 15 տարուան համար խաղաղութեան դաշինք կնքեց Հայոց հետ:

Լեւոն Դ. 1329 Յունուար 26ին խնամակալ Օշինն ու սպարապետ Կոստանդինը, շատ չանցած նաեւ իր կինը սպաննեց: Ինք ալ մեռաւ 1342ին:

Վերջ գտաւ Հեթումեաններու հարստութիւնը:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԵՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀՐԱՇԱԼԻ ԵՆ. ՊԷՏՔ Է ԱՒԵԼԻ ՍԵՐՏ ԸԼԼԱՆ» Կ'ԸՍԷ ԿՈՍԻԳԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ՀԱՍՆԱԾ ԱՏԵՆ

Կիրակի օր, Կոսիգին ներկայ կ'ըլլայ Իսքէնտէրունի (Ալեքսանտրէթ) մետաղագործական երրորդ համալիրի պաշտօնական բացման: Անիկա արդէն իրագործուած է շնորհիւ Մոսկուայի թեքնիք եւ դրամական օժանդակութեան (420 միլիոն տոլար):

Կիպրոսի դէպքերէն ասդին, առաջին անգամն է որ խորհրդային ղեկավար մը Թուրքիա կ'երթայ եւ այս այցելութեան նպատակն է սերտացնել երկու երկիրներու յարաբերութիւնները:

«Մեր յարաբերութիւնները հրաշալի են, պէտք է աւելի սերտ ըլլան» ըսած է խորհրդային վարչապետը, երբ Անգարայի օդակայանը զինքը կ'ընդունէր իր պաշտօնակիցը՝ Սիւլէյման Տէմիրէլ, աւելցնելով. «Կը յուսամ որ այցելութիւնս թոյլ կուտայ այդ նպատակին հասնիլ»: Տէմիրէլ ճշդած է թէ իրենց խօսակցութիւնները առաւելաբար տնտեսական ու նաեւ քաղաքական հարցեր պիտի շօշափեն: Կը սպասուի նաեւ որ Կոսիգին Տէմիրէլի «ոչ–յարձակողական» դաշինքի մը կնքումը առաջարկէ, բայց կը կարծուի թէ Թուրքիա մերժէ նման առաջարկ մը (ընդգծումները՝ մեր կողմէ...):

Այս խօսակցութեանց ընթացքին Կոսիգին կարգ մը մանրամասնութիւններ ալ տուած է 700 միլիոն տոլարի այն վարկին մասին, զոր Մոսկուա բացած է Թուրքիոյ: 42 փորձագէտներ կ'ընկերանան Կոսիգինի այս այցելութեան առթիւ:

Քանի մը տողով

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախագահուհիին դիրքը տկարացած է, թէեւ միշտ երկրին գլուխը կը գտնուի: Անցեալ շաբաթ օդանաւային ուժեր, աջակողմեան հակումներով, ըմբոստացան, սակայն հարկադրուեցան զէնքերը վար դնել ցամաքային եւ ծովային ուժերը իրենց միացած չըլլալով: Առջի օր 500ի մօտ ձախապաշտ արձակազէններ զինապահեստանոցի մը վրայ յարձակեցան եւ կարճ ընդհարումէ մը ետք փախուստ տուին: Շուրջ հարիւր հոգի մեռաւ՝ զինուոր թէ արձակազէն: Բանակի հրամանատարը՝ Զօր. Եորկէ Վիտելա ազդարարութիւն մը ուղղեց Տիկին Փերոնի, որպէսզի կտրուկ միջոցներ ձեռք առնէ: Միւս կողմէ ութ նախարարներ իրենց հրաժարականը ներկայացուցին:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ, Զահլէի եւ Պէյրութի միջեւ հաղորդակցութիւնները խզուած են եւ բախումները կը շարունակուին: Քարամէի բնակարանը կրկին ռմբակոծուած է Տրիպոլիսի մէջ եւ կացութիւնը աւելի ծանր է Զահլէ: Միւս կողմէ թշուառութիւնը կը մեծնայ քանի ամիսներէ ի վեր ոչ գործ կայ, ոչ ալ ուրեմն դրամ: Հանգանակութիւնները սկսած են նաեւ Պէյրութ եւ անոնք որ այլեւս ոչ տուն ունին, ոչ հաց, ապաստան գտած են մայրապետներու մօտ կամ կրօնական վարժարաններու մէջ: Ուրբաթ օր նոր բախումներ եղած են Քարանթինայի թաղը եւ 27 մեռեալի մասին կը խօսուէր: Ամբողջ գիշերը մահմետական թէ քրիստոնեայ սարսափի ժամեր անցուցած են բնակութեան թաղերուն մէջ, հրազէններու տարափէն: Ջայնասփիւռը ըսած է կրկին թէ բոլոր փողոցները վտանգաւոր են եւ թէ Պէյրութ մուտքի հիւսիսի եւ արեւելքի ճամբաները փակուած են: Խօսնակը ըսած է. «Առանձին զէնք քաշողներ կան ամէն կողմ եւ կը սպաննեն նոյնիսկ ընտանիքի մայրեր որոնք ելած են հաց առնելու»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Ինթըրնեշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն» օրաթերթի Կիպրոսի թղթակիցը՝ Սթիվըն Ռոպըրթս գրած է, թէ Կիպրոսի Թուրքերը գրաւելէ ետք կղզիին հիւսիսը, կը ջանան ամրապնդել իրենց տիրապետութիւնը գրաւեալ շրջանին մէջ: Ներկայիս, համաձայն օրաթերթին թղթակիցին, միայն 9000 Յոյն մնացած է գրաւեալ շրջանը: Թուրքերը չարաչար կը նեղեն Յոյները եւ օտարները, որպէսզի ստիպեն անոնց թրքական շրջանէն հեռանալ: Վերջերս մերժած են «Նիւ Եորք Թայմզ» օրաթերթի թղթակցին՝ այցելել իրենց շրջանը: Թուրքիայէն ալ կը շարունակեն Թուրք «ներածել» ու հոն տեղաւորել:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ երեք թերթեր կը հաղորդեն, թէ 300 համայնավարներ ձերբակալուած են Սուրիոյ մէջ: Ըստ «Ալ Ահրամ»ի, «Ալ Ախպար»ի եւ «Ալ Կումհուրիա»ի Սուրիոյ Համայնավար կուսակցութեան նախագահը՝ Խալէտ Պեքթաշ, փախուստ տուած է երկրէն: Սուրիա հերքեց եգիպտական մամուլին լուրը:

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

Դ. ՑԱՆԿ

Հայկ Թօփաքեան	2.000
Տիկին Ալին Վանեան	1.000
Ռաուլ եւ Միշէլ Գազանճեան	1.000
Կ. Ջ.	1.000
Վահրամ Տէվէճեան	500
Գեղամ Տէվէճեան	500
Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան	500
Աստղիկ Առաքելեան	200
Մ. Գ.	200
Մարի եւ Ժան Գրիգորեան	150
Գալուստ Մանուկեան	150
Թորգոմ Կտակեան	100
Վարդան Եղիշէեան	100
Տէր եւ Տիկին Գր. Կիւլեան	50
Շաքէ Կիւլեան	50
Գումար	7.500
Նախորդ գումար	37.500
Ընդհ. գումար	45.000

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

ԳԼԱԿԱՅ (Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ) ԵՒ ԱՌԱՔԵԼՈՑ ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ՝ ՄՇՈՅ ՄԷՋ

Մամիկոնեանց աշխարհի հնագոյն եւ անուանի վանական դպրոցներէն մէկն է եղած Մշոյ Ս. Կարապետը, որ նախապէս Գլակայ անունով տեղ գրաւած է պատմութեան մէջ:

Ոմանք մինչեւ հինգերորդ դար կը տանին հիմնադրութիւնը Գլակայ դաստիարակչական ամրոցին: Ստոյգ է ամէն պարագայի որ ան գոյութիւն ունեցած է վեցերորդ դարուն ու մինչեւ 1914 շարունակած է իր ուսումնական սերմնացանութիւնը՝ իբրեւ կեդրոն «բանիմաց վարդապետաց», որոնք իրենց դիմող ուսանողութեան կ'աւանդէին ոչ միայն կրօնական գիտութիւններ՝ այլեւ փիլիսոփայութիւն, Հայոց լեզու եւ պատմութիւն, քերականութիւն, երաժշտութիւն:

Մեր պատմիչներէն շատեր կը յիշատակեն Գլակայ վանքը՝ իբրեւ «ուսումնատեղի» մը, որ նաեւ նիւթական ու կալուածային հարստութեան տէր եղած է, շնորհիւ շրջակայ գիւղերէ եւ գաւառներէ ընծայուած մշտական աջակցութիւններու: Թովմա Մեծոփեցի եւ Կիրակոս Գանձակեցի « մեծահանդէս մայրաքաղաք » կը կոչեն վանքը՝ հաւանօրէն թարգման ըլլալու համար որքան եռուն կեանքին ու գործունէութեան բայց մանաւանդ այն իրողութեան որ հոն կը դիմէին Տարօնի, Խնուսի, Հարքի, Պիթլիսի (Բաղէշ) եւ Պուլանըխի գաւառներէն աշակերտներ: Կրօնական բոյն մը ըլլալէ աւելի՝ Իննակեան – Ս. Կարապետը հայկական ամրոցի մը դերն է կատարած՝ դարե՜ր ամբողջ, դառնալով խորհրդանիշը Մամիկոնեանց ոգիին, մինչեւ բարբարոսական արշաւանքներու հետեւանքով աւերումը 1914ին:

Իննակեան կամ Ս. Կարապետ վանքի կառուցման եւ սկզբնական շրջանի գործունէութեան մասին մատենագրային հնագոյն վկայութիւնները կուգան «Պատմութիւն Տարօնոյ» անուն ծանօթ գործէ մը՝ որ կը վերագրուի Զենոբ Գլակ եւ Յովհան Մամիկոնեան անուններով երկու տարբեր եկեղեցականներու: Այժմու հայ բանասիրութիւնը յանգած է այն եզրակացութեան որ այս երկու հեղինակները հաւանօրէն նո՛յն անձն են, այսինքն տարբեր գրիչներ չեն. իսկ « պատմութիւնը » գրի առնուած է ոչ թէ վեցերորդ կամ եօթներորդ դարուն՝ այլ առնուազն ութերորդ դարուն:

Մեզ հետաքրքրողը, սակայն, գրքին որո՛ւ գործ ըլլալը կամ ե՛րբ գրի առնուած ըլլալը չէ սա վայրկեանիս, այլ այն տեղեկութիւնները, որոնք կը տրուին այնտեղ Ս. Կարապետ վանքի սկզբնական օրերուն, վանահայրերուն, Մամիկոնեաններու եւ շրջանին յատուկ բարքերու մասին: (Ողբացեալ մեծ ակադեմական ու գրապատմագէտ Մանուկ Աբեղեան, իր «Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն» երկհատոր գործի Ա. գրքին մէջ, էջ 403–427, մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ «Պատմութիւն Տարօնոյ» գործին, զայն նկատելով «ժողովրդական պատմուածք» մը՝ որ «ժողովրդական վիպական ոճի յատկութիւններն ու մոթիվները ունի»: Հետաքրքրուողները կրնան դիմել Աբեղեանի գործին):

Համաձայն Զենոբ Գլակի (Յովհան Մամիկոնեան), Ս. Կարապետի վանքը կառուցուած է այն օրերուն՝ երբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Կեսարիայէն վերադարձած է Հայաստան ու ձեռնարկած է հեթանոսական կռատուններու քանդումին, անոնց տեղ եւ անոնց հողերուն վրայ կանգնել տալով Իննակեան կամ Ս. Կարապետ վանքը եւ վանահայր նշանակելով Զենոբ Գլակ եպիսկոպոսը:

Մատենագրական ու ձեռագրային պրպտումներ, պատմական եւ բաղդատական ուսումնասիրութիւններ հակասութիւն կը գտնեն այս վկայութեան մէջ ու կը յանգին այն եզրակացութեան թէ Գլակ կամ Յովհան Մամիկոնեան չի կրնար առաջին վանահայրը եղած ըլլալ Ս. Կարապետի՝ եթէ իսկապէս ան կառուցուած է այդքան կանուխ:

Որքան ալ վիճելի կէտերը շատ եղած ըլլան « Պատմութիւն Տարօնոյ » գործին մէջ ու հոն մէկտեղուած վկայութիւնները աւանդական բնոյթ կրեն, ի յայտ կը բերեն սակայն շրջանի բարքերուն եւ Մամիկոնեանց մասին ուշագրաւ տեղեկութիւններ:

Մշոյ երկրորդ յիշատակելի վանական դպրոցն է եղած (12րդ դարէն սկսեալ) Առաքելոց վանքի ուսումնարանը՝ որուն պատմական փառքին հիմը կը կազմէ այն իրողութիւնը թէ Գլաձորի համալսարանի հիմնադիր Ներսէս Մշեցին իր ուսումը ստացած է նոյն այս դպրոցին մէջ:

Գլակայ թէ Առաքելոց վանքի համբաւաւոր ուսուցիչներէն մէկն է եղած Յովհաննէս անուն վանականը՝ որ հրաւիրուած է մինչեւ Կիլիկիա, Կիլիկեան կաթողիկոսարանին մէջ դասախօսութիւններ տալու համար:

Առաքելոց վանքը 15րդ դարու թիւրքմենական արշաւանքի օրերուն եղած է նաեւ Թովմա Մեծոփեցիի ապաստանարանն ու Մեծոփայ դպրոցէն երկու վարդապետներու եւ «բազում» աշակերտներու ուսումնարանը:

Անշուշտ որոշ դարերու ընթացքին ընդմիջուած է նաեւ ուսումնական գործունէութիւնը Ս. Կարապետ եւ Առաքելոց վանական դպրոցներուն. սակայն անոնց դաստիարակչական դերակատարութիւնը տեւած է երկա՜ր դարեր:

Մ. Թ.

ՏԱՂԱՒԱՐ ՏՕՆԵՐՈՒ ԳԻԾՈՎ

ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Թէեւ կ'արժէր, որ Հոգեգալստեան տօնին հետ՝ Եկեղեցիի տօներէն մէկն ալ «Տաղաւար Տօն» եղած ըլլար, բարձրացնելով այսպէս մեր մեծագոյն տօները 7 խորհրդաւոր թիւի: Սակայն այդպէս չէ իրականութիւնը: Այսուհանդերձ մենք պատշաճ դատեցինք «Տաղաւար» կոչեցեալ մեծագոյն հինգ տօներու շարքը վերջաւորութեան բերել եկեղեցիի նուիրուած յիշատակութիւններով:

Հայց. Առաքելական Եկեղեցին իր կրօնական տարուան մէջ ունի մասնաւոր օրեր, որոնք յատկացուած են եկեղեցիի գաղափարին ու փառաբանութեան: Թիւով եօթն են անոնք, որոնցմէ երկուքը կապ ունին Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին հետ, իսկ միւսները՝ Ընդհանրական Եկեղեցիի հետ: Նախ քան ներկայացնելը անոնցմէ իւրաքանչիւրը մի առ մի, մենք պիտի ուզենք անդրադառնալ եկեղեցիի մասին ընդհանրապէս, դուրս բերելու համար անոր էութիւնը եւ մասնայատկութիւնները եւ իրաւասութիւնները:

Քրիստոնէական եկեղեցիի ծագումը, կազմակերպութիւնը եւ մինչեւ այսօր գոյութեան պահպանումը հրաշալի երեւոյթ մըն է աշխարհի պատմութեան մէջ: Ոչ մէկ կրօնական կամ ընկերային շարժում կամ կազմակերպութիւն կրնայ բաղդատուիլ անոր հետ: Ոչ մէկ մարդկային ընկերութիւն ենթակայ եղած է արտաքին այնքան ծանր հալածանքներու, եւ ներքին այնքան քայքայիչ վէճերու եւ բաժանումներու՝ որքան եղած է քրիստոնէական Եկեղեցին: Այս բոլորով հանդերձ՝ ոչ մէկ կրօնական շարժում այնքան երկար ատեն պահած է իր կրօնական կենսունակութիւնը, առաքելական ոգին եւ տարածուելու եւ ամբողջ մարդկութիւնը իր մէջ առնելու խոէալը՝ որքան ըրած է եւ կ'ընէ քրիստոնէական շարժումը:

Քրիստոնէական եկեղեցիի պատմութեան ամէն դարաշրջան ունեցած է իր հրատապ խնդիրը, որով մասնաւորաբար մտադրաւուած են եկեղեցիի վարիչները եւ հաւատացեալները: Օրինակ, եկեղեցիի սկզբնական շրջաններուն հրատապ հարց էր թէ հեթանոսութենէ դարձող քրիստոնեաներ պարտաւո՞ր էին պահել հրէական օրէնքները, կամ Քրիստոսի մարմինը իրակա՞ն էր թէ երեւութական: Իսկ եօթը շրջաններուն՝ Քրիստոս քանի՞ բնութիւն ունէր. պատկերները պէ՞տք է յարգուէին, ո՞րն էր նախապատիւ Աթոռը քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ եւայլն: Ներկայ ժամանակներու մեծագոյն կըրթական հարցերը եկեղեցագիտական կամ եկեղեցաբանական են. ի՞նչ է եկեղեցին. ի՞նչ է անոր կազմութիւնը, ի՞նչ իրաւասութիւններ ունի, ուրկէ՞ կը ստանայ զանոնք, եւայլն, եւայլն:

Եկեղեցիի ըմբռնումը բոլորովին շփոթուած է մեր ժամանակներուն մէջ, ըլլայ այդ համաքրիստոնէական մարզերու եւ ըլլայ մեր ազգային շրջանակներուն մէջ: Այսօրուան մեր եկեղեցական խնդիրները եւ վէճերը գրեթէ ամբողջութեամբ հետեւանք են եկեղեցիի՝ անոր յօրինուածքին, անոր իրաւասութեանց եւ նպատակներու մասին տգիտութեան եւ շփոթ տեսակէտներուն: Հետեւաբար կ'արժէ անդրադառնալ եկեղեցիի մասին եթէ ոչ հանգամանօրէն գէթ համառօտակի, ճանչնալու համար զայն առնուազն իր էութեան մէջ: Ընդարձակ է նիւթը. ուստի մենք պիտի հարկադրուինք ներկայացնել զայն կարելի ամփոփ գիծերուն մէջ:

1.— ԵԿԵՂԵՑԻ ԲԱՌԻՆ ԻՄԱՍՏԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր լեզուին մէջ ընդհանրացած «եկեղեցի» բառը աղաւաղեալ եւ ժողովրդականացած ձեւն է յունական «եկլեսիա» բառին, որով սկսաւ կոչուիլ քրիստոնեայ հաւաքականութիւնը առաջին օրէն: Վերոյիշեալ յունարէն բառը կը նշանակէ «ժողով» կամ ժողովի համար «կանչուած ժողովուրդ»: Ուրեմն այդ բառին մէջ գտնուած հիմնական գաղափարը՝ որոշ նպատակի մը համար ի մի կանչուած եւ հաւաքուած բազմութիւն է: Բառը իր այս բնական եւ ոչ-կրօնական իմաստով գործածուած է Գործք Առաքելոց Գրքին մէջ, ուր արդարեւ Եփեսոս քաղաքի բնակիչներուն օրինաւոր կամ ընդհանուր ժողովը կը կոչուի «Եկկլեսիա», որ մեր մէջ թարգմանուած է «ժողով»: (Գործք ԺԹ., 39-40):

« Եկկլեսիա » բառը, իր այս իմաստով բազմիցս գործածուած է նախ Հին Կտակարանի մէջ, նշանակելու համար Իսրայէլի ժողովուրդին հաւաքուիլը եւ հաւաքոյթը, որ մեր մէջ, առհասարակ «եկեղեցանալ, եկեղեցուցանել եւ եկեղեցի» բառերով հայացած՝ եւ կամ «ժողով» բառով թարգմանուած են: Օրինակ ԻԵ. Սաղմոսի 5րդ եւ 12րդ համարներուն մէջ գործածուած մէկ եւ նոյն «Եկկլեսիա» բառը՝ առաջին պարագային « ժողով » թարգմանուած է. իսկ երկրորդ պարա-

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆԴԻՆ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ-Եօզուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկունն ի Մոպսուկրին:

Մոյկապատ ոտքերը վեր առած, ծալապատիկ, կռթներ տեղաւորուեր էր, գոտեւոր փորը կարկառուն, հոն խլրտող կեանքին նայելով հաճոյալի անտարբերութեամբը հանգստաւէտ անկարօտ մարդու, վասնզի քանի մը ոսկի ապահոված՝ հիմա ա՛լ փորը կշտացուցեր էր: Սիկարը չիներ էր վերջապէս եւ անցուցեր էր երկայն ծխամորճի մը որ իր գոց ափէն դուրս կը ցցուէր, ու չէր շտապեր բնաւ վառելու. ինչո՞ւ. — շրթունքներովը լինտերը կը մաքրէր, խոշոր կակուղ ծամածռութիւններով, որոց չէին մասնակցեր իր նայող աչքերը: Եւ ինչպիսի՜ լրջութեամբ այս կարեւոր դիմախաղութիւնը կ'ընէր:

Կատարելիք ճամբորդութեանը վրայ չէր խորհեր ամենեւին, ոչ թէ որովհետեւ վուլի վարժ ու կարող էր իր գործին, այլ որովհետեւ խելքէ ու հեռատեսութենէ, ինչպէս հետաքրքրութենէ ու երեւակայութենէ զուրկ էր: Նախնական յատկութիւններով պատշաճ էր միայն իր գործին սոսկ ընդհանուր գիծերուն. ոչ մէկ պարագայ ու պատահար կանխատեսուած էր իր մէջ, կամ հետք մը թողլով փորձառութիւն չինած: Զգայնութիւն եւ իմացողութիւն չունէր՝ որպէսզի պարագաներուն ի ճահ շարժելու հարկ զգար, ու խելք, հնարամտութիւն ունենար կամ տենչար ունենալ: Եթէ վտանգի մը հանդիպէր, իբրեւ իր գործին բոլորովին արտաքոյ, անոր մէջ բոլորովին անսպասելի, ուստի անոր միջոցներով անդարմանելի բանի մը՝ պիտի սարսափէր ու դողար. եթէ դժուարութեան մը պահուն քովը մարդ մը չգտնուէր՝ պիտի դոհանար հայհոյելով, յուսահատօրէն պիտի համակերպէր ի վերջոյ, եւ արկածին վնասը հետը պիտի առնէր տանէր առանց զայն դոյզն ինչ դարմանած ըլլալու, եթէ պատահածը՝ մինչեւ մարդոց երկնառաք գալուստ մը զինքը ճամբուն վրայ դամող ձախողուած մը չըլլար: Իսկ եթէ մէկը հասնէր՝ պիտի նայէր անոր ըրածին այս արջառի աչքերով, առանց հասկնալու թէ ինչպէս ըրաւ, եւ դուցէ առանց զարմանալու: Կատարելապէս զեղչեալ ու համառօտեալ ձեւով մը գիտէր իր արհեստը. գործին բոլոր այն մասերը որ ձիերը քշելու կամ կեցնելու մէջ չէին կայանար՝ երկրորդական, եկամուտ, օտար, աննախատեսելի եւ անընդունելի, անկարելի բաներ պիտի ըլլային իրեն համար, եթէ երբեք խորհէր անոնց վրայ: Ցամառաբար՝ զուտ ու լոկ կառապանութիւնը միայն գիտէր, եւ ամենակարող էր: Ի՞նչպէս կրնար տարակուսիլ ինքն իր մասին, ի՞նչպէս կրնար մտմտալ պատահելիքին, ուստի ընելիքին վրայ:

Կռնակը տուած կոշտ յենարանին, ծխամորճը ձեռքը, ծալապատիկ, բրանը՝ հաստ ու պիրկ գօտիէն անկքելի, գլուխը շիտակ՝ տակաւին հանգստաւէտօրէն իր լինտերն ու ակռաները կը մաքրէր շրթունքներովը. երեսը ծալոտուելով կ'եւեւէջէր, կը բացուէր ու ահագին ակռաները կը փայլատակէին. յետոյ կը խաւարէին՝ իջնող պեխոտ շրթունքին տակ. ու ուռ մը կը պտտէր մէկ այտէն միւսը՝ ծնօտէն անցնելով. ու նորէն կը սկսէր անխոնջ եւեւէջող դիմագիծերուն կատաղի ծամածռումը: Եւ ճերմակ սիկարը ծխամորճին ծայրը կը սպասէ՜ր:

Անհամբեր ալ չէր. անշո՛ւշտ, քանի որ երեւակայութիւն չունէր, եւ հնարամտութեան դէմ յանդիմանութենէն ալ զուրկ էր: Կ'ուզէր դադարը լեցնել սիկարին քէֆովը: «Օրը՝ այսօր է, ժամն ալ այս ժամը»: Անվրդով աններկայութիւն մը կար ամբողջ իր անձին մէջ, ու լիակատար գոհունակութիւն մը: Կշտացած ու քիթը բերանը լզուըռտող կենդանիի մը անդրադարձութեամբ կերակուրին փշուրներն ու հետքերը ժողվելով կարելի բոլոր համը կը ծծէր կերածէն. անասունի մը պէս ազատ, ու խորտիկներ վայելած փաշայի մը պէս նախանձելի: Ա՛յնքան ծուլաբար ու խորապէս հանգիստ էր, որ կարելի չէր ըսել թէ միայն դադար մը կ'ընէր, թէ մէկ քանի վայրկեանէն անզանցառելի կերպով պիտի ճամբայ ելլէր լեռները մտնելու, որոց սեամին վրայ էր ստուգիւ: Կեանքն՝ իր պարզագոյն ձեւին մէջ՝ կ'ոտնձգէր կը տիրէր իր գործին որ իր ամէնէն կնճռոտուած էականացած կերպին էր վերածուեր: Այս կայքերը որոց վրայ անշուշտ կը խորհէր ճամբան՝ կը ներկայացնէին ո՛չ թէ գործին մէկ մասը՝ այլ հանգիստը, կեանքն իսկ:

Վասնզի այս մարդն էր որ աշխատութիւնը պիտի կեանք նկատէր:

ԻՆՏՐԱ

(Շար. – 7)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱԼԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Կրուցֆիւց Էլիլա կը կոչուի այն աշխատանքի արգելակայանը, որ կը գտնուի Ռիկայի մօտ: Ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանը, անկէ առաջ Պի. Պի. Սի.ն, այդ կայանին գոյութիւնը հաստատող փաստանկար մը ցուցադրեցին: Լաթվիա, ուր կը գտնուի խնդրոյ առարկայ կայանը, Էստոնիայի եւ Լիթվանիայի հետ Պալթեան երեք Հանրապետութիւնները կը ներկայացնեն:

Երեք երկիրներն ալ դարերու ընթացքին գերման, լեհ, շուէտ ազդեցութեանց ենթարկուելէ ետք կցուեցան Ռուսիոյ ԺԸ. դարու սկիզբը: Խորհրդային Ռուսիոյ հետ 1918ին Պրեստ – Լիտովսկի մէջ կնքուած խաղաղութեան առանձին դաշնագիրէն ետք, Գերմանացիները գրաւեցին Պալթեան երկիրները, որոնք 1920ին եւ 1921ին անկախութիւն ձեռք ձգեցին:

Գերմանեւխորհրդային դաշնագիրէն (1939 Օգոստոս) ետք Մոսկուա պարտադրեց երեք անկախ Պետութիւններուն, որպէսզի նոյն տարուան Սեպտեմբերին եւ Հոկտեմբերին օժանդակութեան դաշինք կնքեն իրեն հետ: Այս ձեւով խորհրդային բանակները ամէն դիւրութիւն կ'ունենային շարժելու համար երեք երկիրներուն մէջ: Մոսկուա ապա 1940 Յունիս 15ին վերջնագիր մը տուաւ՝ պահանջելով, որ Կարմիր բանակը հակակշռին ենթարկէ ամբողջ շրջանը: Նոյն վերջնագիրով պահանջեց նաեւ, որ անմիջապէս լուծուին տեղական կառավարութիւնները եւ խորհրդային երեք անձնաւորութիւններ — Վիշինսկի, Դեկանոսով եւ Ժդանով — տեղւոյն վրայ երեք Հանրապետութիւններուն կցումը կազմակերպեն եւ իրականացնեն:

Ընդդիմադիրները փութով մաքրագործուեցան: Սակայն 1941 Յունիսին Գերմանացիները գրաւեցին Պալթեան երկիրները եւ իրենց հլու հպատակ վաղանցուկ կառավարութիւններ հաստատեցին:

Նացիներէ ազատագրուելէ ետք Լիթվանիա, Էստոնիա եւ Լաթվիա խորհրդային Հանրապետութիւններ դարձան կըրկին: Համայնացման շարժումը մեծ ծաւալի վրայ սկսաւ, եւ Մոսկուա շուտով շրջանը խորհրդայնացնելու աշխատանքին լծուեցաւ: Պարզուեցաւ, որ խորհրդայնացումը իրականութեան մէջ ռուսացում կը նշանակէր: Անոնք, որոնք ընդդիմացան վարչակարգին, կամ կըրնային ընդդիմանալ, ձերբակալուեցան մեծ թիւով ու ղրկուեցան աշխատանքի կայաններն ու Խորհ. Միութեան այլ վայրերը: Կաթողիկէները մասնաւորապէս շատ են Լիթվանիոյ մէջ (բողոքականութեան ազդեցութիւնը աւելի շեշտուած է միւս Հանրապետութիւններուն մէջ): Անոնք մաքրագործուեցան Սուսլովի ղեկավարութեան տակ: Հրապարակի վրայ էր նաեւ Գնդ. Սերով, որ խորհրդային ոստիկանութեան պետը դառնալէ առաջ, «Պալթեան երկիրներու դահիճը» որակուեցաւ:

Երկար ատեն պալթեան Հանրապետութիւնները արգիլուած գօտի մնացին օտարականներուն համար: Վաթսունական թուականներու սկիզբը, ըստ երեւոյթին կացութիւնը բաւական «բնականոն» դարձած ըլլալուն համար, Թոյլ տրուեցաւ գրօսաշրջիկներու, որ այցելեն շրջանը: Այս Հանրապետութիւններու բնիկները, մէջն ըլլալով կուսակցութեան վարիչները, երբեմն կը դժգոհին, որ Ռուսերուն բազդատմամբ նպաստաւորուած չեն: Երեք տարի առաջ ալ հազարաւոր լիթվանացի կաթողիկէներ խնդրագիր մը ներկայացուցին Բրեժնեւի, ընդգծելով, թէ «պաշտամունքի ազատութիւնը» կը բռնադատուի:

Արեւմտեան երկիրներու մեծամասնութիւնը երբեք չեն ճանչցած պալթեան երկիրներու կցումը Խորհ. Միութեան: Այսուհանդերձ, անիկա գործնական ոչ մէկ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ պալթեան երկիրներու անկախութեան վերահաստատման ուղղութեամբ:

Թ. Ա. Թ.

ԴՈՂՈՒԹԻ ԴՈՂՈՒԹ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԻՒՆԻԽԻ ՄԷՋ

—— Օ ——

ՄԻՒՆԻԽ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 85ամեակը մասնաւոր շուքով տօնուեցաւ Միւնիխի Հայ Գաղութի Ակումբին մէջ՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 6ի երեկոյեան: Փոքր ակումբը ծայրէ ծայր լեցուած էր հաւատաւոր բազմութեամբ. ընկերներ ու համակիրներ եկած էին նաեւ Ֆրանքֆուրթէն, Մայնձէն եւ Քարլզռուհէէն:

Հանդէսի բացումը կատարեց Դր. Եդուարդ Յովհաննէսեան որ շեշտեց թէ Դաշնակցութեան Օրը կուսակցական տօն չէր, այլ ազգային տօն էր, որովհետեւ ան դարձաւ ազգային ազատագրական շարժում եւ ղեկավարեց այն հերոսական պայքարը որ յանգեցաւ Սարդարապատի դիւցազնամարտին եւ հայ պետականութեան վերակերտման: Ան կոչ ըրաւ հաւաքականութեան միասնական ուժերով բոլորուիլ Դաշնակցութեան շուրջ, ազատագրելու համար Թուրքին կողմէ բռնագրաւուած Հայոց հայրենիքը:

Դր. Յովհաննէսեանի բացման խօսքէն վերջ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ «Մշակ բանուոր» քայլերգը:

Հ. Յ. Դ. Գերմանիոյ Կեդր. Մարմնի կողմէ խօսք առաւ ընկերուհի Ալիս Մարուխեան որ տուաւ պատկերը Դաշնակցութեան անցնող տարուան գործունէութեան՝ Սփիւռքի մէջ ընդհանրապէս եւ Գերմանիոյ մէջ մասնաւորապէս, յատկապէս նշելով Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ ու ղեկավարութեամբ կատարուած ցոյցերն ու այլ ձեռնարկները Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակի եւ Հայ Դատի կապակցութեամբ, գործակցութեամբ բոլոր հոսանքներուն: Բնութեամբ հայրենազուրկ դարձած ժողովուրդներու հայրենաբաղձութիւնը եւ ազատութեան տենչը, աւելցուց երիտասարդ ընկերուհին, անզսպելի ուժի մը կը վերածուին երիտասարդ տարրերու հոգւոյն մէջ եւ հայ երիտասարդութիւնը կը յիշէ Դաշնակցութեան յեղափոխական գործունէութիւնը՝ նախ քան առաջին համաշխարհային պատերազմը:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր երիտասարդ ընկեր Մկրտիչ Մկրտիչեան, որ ձեռնհաս կերպով պատմականը ըրաւ Դաշնակցութեան 85 տարուան գործունէութեան ու յեղափոխական պայքարին եւ պարզեց անոր ղեկավար դերը իբրեւ հայ ժողովուրդի դիմադրութեան հզօր ազդակ՝ օտար ուժերու ազդեցութեանց դէմ թէ՛ հայրենիքի եւ թէ սփիւռքի մէջ, վառ պահելով միացեալ, ազատ ու անկախ հայրենիքի գաղափարը:

Ապագայ խոստացող երիտասարդ «պարիթոն» Տիրան Լոքմակէօզեան մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց «Արաքի ափին» եւ «Իբրեւ արծիւ» ժողովրդական – յեղափոխական երգերով:

Ընկ. Օննիկ Սաատէթեան արտասանեց Սիամանթոյէն, եւ Միհրան Գրիգորեան երգեց «Պարզիր ազբիւր» ու «Բանտիս դռները» ժողովրդական երգերը: Մեներգները դաշնաւորած էր երաժիշտ Լութֆիկ Բագիր:

Պր. Վանիկ Շահունի մեծ յուզումով կարդաց հատուածներ «Սպանեցէք վախը» վերնագրով նոր գրած բանաստեղծութենէն:

Փակման խօսքը ըրաւ ընկ. Գրիգոր Պալըգճեան: Հայ ժողովուրդը, ըսաւ ան, 85 տարի առաջ իր ծոցէն ստեղծեց կուռ կազմակերպուած ուժ մը որ ձեռք առնէր իր ճակատագրի ղեկը, դառնար տեսակ մը ներքին Պետութիւն, իր շուրջ հաւաքելով բաժնուած հայրենիքի եւ աշխարհացրիւ Հայութիւնը իբրեւ մէկ ու անբաժանելի ազգ որ կը պայքարէր իր գոյատեւման համար: Դաշնակցութիւնը հաւատարիմ մնաց հայ ժողովուրդի իրեն տուած այդ առաքելութեան: Հայ ժողովուրդի միահամուռ մասնակցութեամբ կարելի դարձան Սարդարապատի հերոսամարտն ու հայ պետականութեան վերականգնումը: Հայ ժողովուրդի միահամուռ մասնակցութեամբ ու եթէ հարկ է դարձեալ յեղափոխական պայքարով, պիտի ազատագրուի մեր բռնագրաւուած հայրենիքը:

Հանդէսի պաշտօնական մասը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ի յոտնկայս ունկնդրութեամբ, որմէ յետոյ ներկաները հաւաքուեցան ընկերուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ սեղանի շուրջ եւ խրախճանքը շարունակուեցաւ բաժակաճառերով ու ազգային – ժողովրդական երգերով մինչեւ առաւօտեան ժամերը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

գային երբեւ «եկեղեցի» տառադարձուած է:

Այս բառին դրեթէ համազօր եւ համիմաստ է յունարէն «Սինագոգի» բառը, որ մեր մէջ միշտ «ժողով» կամ «ժողովուրդ» թարգմանուած են: Օրինակ Առակաց Գրքի Ե. 14ին մէջ երկու բառերն ալ միասին գործածուած են յունարէնի մէջ: Մերինը «Եկկլեսիա» բառը «եկեղեցի» տառադարձած է. իսկ «սինագոգի»ն «ժողով» թարգմանած է: Հին Կտակարանի մէջ այս երկու բառերն ալ անխտիր կը գործածուին Իսրայէլի ժողովուրդին համար. սակայն Նոր Կտակարանի մէջ բացայայտօրէն կը զատորոշուին անոնք իրարմէ: Երբ քրիստոնէական հաւաքականութեան մասին կը խօսուի միշտ կը կիրարկուի «Եկկլեսիա» բառը իսկ «սինագոգի»ն կը վերապահուի հրեայ ժողովուրդի եւ ժողովարանին համար: Առաքելական շրջանին սկսուած այս զատորոշումը բիւրեղացաւ դարերու ընթացքին եւ «Եկկլեսիա» բառը յատկացուեցաւ լոկ քրիստոնեայ ժողովուրդին եւ ժողովատեղիին, եւ «սինագոգի»ն հրէական համար:

Վերեւ տրուած բացատրութեանց լոյսին տակ ուրեմն եկեղեցի կը նշանակէ «Ժողով Քրիստոնեայ հաւատացելոց»: Իսկ աւելի լայն սահմանումով՝ «Քրիստոնեայ հաւաքականութիւն, որուն անդամները իրարու կապուած են նոյն հաւատքով, նոյն խորհուրդներով եւ նոյն տեսակ վարչական դրութեամբ». իսկ լըրիւ եւ ընդարձակագոյն սահմանումով, «Ժողով հաւատացելոց, որոնք մէկ հաւատքով եւ մէկ մկրտութեամբ փրկուած եւ կապուած են Քրիստոսի, իրենց Տիրոջ եւ Փրկչին. կը պաշտեն մէկ եւ նոյն ճշմարիտ Աստուածը, Ամենասուրբ Երրորդութիւնը. մէկ հաստատուն յոյսով կ'ակնկալեն վերջնական փրկութեան եւ Աստուծոյ երանական տեսութեան եւ մէկ անկեղծ սիրով միացած են իրարու՝ իրրեւ եղբայրներու եւ քոյրերու՝ նոյն Ս. Հոգիի կապով. ի հաղորդութեան են Աստուծոյ եւ իրարու հետ նոյն Ս. Խորհուրդներով եւ կը կառավարուին նոյն նուիրապետական վարչական դրութեամբ»:

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

(Շար. – 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԺԲ.

Վան, 19 Փետրուար 1911

— Յետոյ կ'իմանաք, կը պատասխանէր ընկեր Սարասփունի, երբ նոքա իրենց հարցումները կը կրկնէին:

Ծաչը անցաւ շատ զուարթ. մեր ընկերները հիանալի պաղարիւնութիւն ցոյց կուտային եւ ո՛չ մի յուզում չէր մատներ իրենց ներքին հոգեկան վիճակը: Տակաւին կերակուրի վրայ էինք, երբ երկու ժամէն վերադարձան Գիժ Մակար եւ ընկերը: Տեղեկութիւնները շատ նպաստաւոր էին: Վանքին մէջ, բացի վանահայրէն, կային միայն երկու ծեր վարդապետներ, որոնց մին արդէն հիւանդ՝ անկողինը պառկած էր. վարդապետներէն զատ, վանքը ունէր երկու մշակ, մի փոքր տղայ եւ մի պառաւ կին, որ կը ծառայէր վարդապետներուն: Իսկ զէնք՝ բացի մի հին անգործածելի հրացանէ, բան մը չկար:

Այս տեղեկութիւնները ա՛լ աւելի ոգեւորեցին ու սրտապնդեցին մեր տղերքը որոնք սկսան երգել ու խմել: Բացի ոչխարի խորովածէն՝ գեղացիները բերած էին պուլկուր փիլաւ, մածուն, պանիր, մեղր եւ չոր պտուղներ: Ծաչը շարունակուեցաւ դեռ երկար, տղերքը սկսան մի բինչ որ մարտական պար, իրենց մերկ դաշոյններն օդին մէջ ճօճելով: Մենք հրացաններու վրայ յենած կը դիտէինք ու քէյֆ կ'անէինք: Յանկարծ վեր կանգնեցաւ ընկեր Սարասփունի:

— Բոտուայի հեշտութիւնները չպէտք է որ Աննիբալն յետ կեցնեն իր պարտականութենէն, գոչեց, տղե՛րք, գնանք պատերազմի ասպարէզը:

Այդ մարտագոռ կոչը յառաջ բերաւ ցնցող տպաւորութիւն: Տղերքը վեր թըռան, պատրաստեցին ձիանքը եւ արշաւախումբը ընկաւ ճանապարհ:

Երբ հեռուէն երեւցան վանքի պատերը, ընկեր Սարասփունի հարցուց.

— Տղե՛րք, հրացանները լի՞քն են:

— Այո՛, ձայն բարձրացաւ կտրիճներու խումբէն:

Յետոյ տիրեց մի խոր լռութիւն. բոպէն վերին աստիճան տպաւորիչ էր: Գիժ Մակար եւ ընկեր Շանթ իրենց ձիերը քշեցին առաջ, հրացանները բարձրացուցին եւ գոչեցին.

— Ո՛վ որ Հայու արիւն կը կրէ թո՛ղ հետեւի մեզի:

— Կեցցէ՛ յեղափոխութիւն, պատասխանեցին տղերքը իրենց ձիերը մտրակելով:

Մի բոպէ ետքը հասած էինք Ս. Վարդանայ վանքի դրան առջեւ, ուր կեցած էին մի ծերունի վարդապետ, պառաւ աղախինը եւ մի տասնամեայ մանուկ որ յետոյ իմացանք թէ պառաւի թոռն էր: Երկու մշակներն եւ վանահայրը չկային մէջտեղ. այդ բացակայութիւնը իսկոյն գրաւեց ընկեր Սարասփունիի ուշադրութիւնը, որ գոչեց.

— Տղե՛րք, զգո՛յշ, չըլլայ որ մի թակարդ սարքած լինին մեր դէմ, այդ վատ կղերականները կարող են ոտքի տակ առնել պատերազմական ամէն պայման եւ դաւաճանել մարդերու իրաւունքի բնական օրէնքներու դէմ:

Բայց արդէն իսկ Գիժ Մակար, Շանթ, Որոտունի եւ մի քանի տղերք վար ցատքած էին իրենց ձիերէն եւ շղթայի տակ առած էին ծերունի վարդապետը, պառաւ աղախինը եւ մանուկը:

— Ո՞ւր է վանահայրը, հարց բարձրացուց ընկեր Սարասփունի, խօսքը ուղղելով վարդապետին որ սարսափած կը դիտէր իր շուրջ տեղի ունեցած անցքերը:

— Վերը, Կիրակոս հայր սուրբի քովն է:

Կիրակոս անդամալոյծ հիւանդ վարդապետն էր, որու մասին լուր բերած էր Գիժ Մակար:

— Իսկ մշակնե՞րը ո՞ւր են...:

— Ախոռին մէջ անասուններուն խոտ կուտան:

— Վանքին մէջ ուրիշ մարդ չի՞ գըտնուիր:

— Ոչ ոք:

(Շար.)

Այրի Տիկին Վրէժ Թագւորեան եւ զաւակները՝ Սեդա եւ Թագւոր, ընտանեկան բոլոր պարագաները եւ մտերիմ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՎՐԷԺ ԹԱԳՒՈՐԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 25ին, 56 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Դեկտ. 30, ժամը 15.45ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

31 Décembre de 21 h. à l'aube

PALAIS DE LA FOIRE

Avenue de la Marne — Valence

Organisée

par la F. R. A. Daschnakzoutiun et le Nor Séround

Soirée dansante avec un menu spécial arménien

Orchestre :

Les « ANONYMES » de Lyon

Chaude ambiance arménienne

COTILLONS

Prix d'entrée 25 Fr.,

repas compris 100 Fr.

Réservetion :

Tél. Ekmekdjian 59-02-93

Mlle Katchadjian,

38, Rue de La Belle-Image

Ի նպաստ Լիբանանեան աղէտեալներու

Եկեղեցիի վճարուած նուէրներու առաջին ցանկ մը, որուն գումարը՝ 35.480, յայտարարուեցաւ Բ. ցանկին մէջ (Յառաջ՝ Դեկտ. 18 Ա. էջ):

Տէր եւ Տիկ. Մուշէղ Ճիէրճեան 25.000:

Տիկին Մ. Սաատէթեան 1000, Ս. Սանճեան 1000, Տիկին Հ. Տամլամեան 2000, Տօքթ. Սեդա Թիրեաքեան 2.500:

Տիկին Հերմինէ Քանթար, Պ. Պետեան, Շ. Կարապետեան 500ական, Օ. Արթին Եկէնեան 300, Ա. Զագըճեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Մաթոսեան, Գեղամ Խօսրովեան, Մկրտիչ Գազանճեան, Գարեգին Նորսիկեան, Աւետիս Տօնէլեան 200ական, Հ. Պաղտասարեան, Ժաք Մուրատեան, Տօքթ. Փաթրիք Նազարեան, Ժորժ Փեքմէզեան, Օ. Պիլէմճեան, Տիկին Վերոնիք Փափազեան, Օր. Մարի – Թէրէզ Մել – քոնեան, Տիկին Ա. Գեւոնեան 100ական, Տիկին Պ. Հալասեան, Տիկին Բ. Էնքսերկան, Ստ. Պարաւեան 50ական, Հ. Տէր-Անդրէասեան 30:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Ս. Ծնունդի առթիւ կազմակերպած է տօնածառի հանդէս մը Յունուար 3, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին պետական թատրոնը:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շրջակայքի Հայութիւնը յարգելու եւ քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի սաները:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ԵՒ

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

1926 — ԿԻՍԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ — 1976

Կը շնորհաւորէ իր յարգոյ բարեկամ եւ յաճախորդներուն Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը, եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ, այս տարի եւս ճոխ պտուղներու, միրգերու, անուշեղէններու եւ ըմպելիներու այլազան տեսակներով պատրաստ է սպասարկելու եւ զարդարելու իրենց Ամանորի սեղանները:

ՀԱՍՑԷ.—

N. NIGOGHOSSIAN

121, Ave. Henri-Barbusse — 95400 — ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Tél. : 985-04-46

L'ARCHE DE NOE

42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

DES SPECIALITES ARMENIENNES

UN AIR DE FLAMENCO

MENU SPÉCIAL POUR RÉVEILLONS

BONNE AMBIANCE

180 Fr., champagne compris

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

PRIX SPÉCIAUX POUR LES FÊTES

Entièrement rénové

26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63

Livraison à domicile à partir de 150 Fr

ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ

"Chez Perrette"

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e

Tél. 770 85 81

Réveillon de la Saint-Sylvestre

DINER - DANSANT

TOUT COMPRIS 200 F

Saumon fumé, boudin blanc truffé, caviar gris (un verre de vodka), cuisseau de chevreuil grand veneur, omelette norvégienne

Vin, champagne et service compris.

Ֆրանսական խնամուած աւանդական ճաշեր նաեւ հայկ. աչանդերներ

— Տաք մթնոլորտ —

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷՆ

Անգամ մը այցելեցէք, գոհ պիտի մնաք

Savez-vous que vous trouverez à :

AIR FRANCE

AGENCE DES INVALIDES

2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides

Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires

et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

մի՛ վարանիք

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր

ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի

le voyage en grèce

Mayda BERBERIAN

6, rue de l'Echelle PARIS 1

tél 260 30 20 et 260 67 34

de 9 h. à 19 h. tous les jours

DEPART CHAQUE SAMEDI

Paris - Athènes - Paris

A partir de

850 Fr.

Week-End et séjours de moins d'un mois

INTERROGEZ-NOUS POUR D'AUTRES CHARTERS

DEPARTS SPECIAUX POUR NOEL ET PAQUES

ՁԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէ՛ք ՄԱՅՏԱ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

LE VOYAGE EN GRECE

Ամէն օր ժամը 9էն 19

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
30
MARDI
30 DÉCEMBRE
1975

LE NUMERO 1,20 F.

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.476

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ.		Հատը	1 Ֆ. 20

51e ANNÉE — № 13.476

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՑՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԻՆ

(1375 – 1975)

— O —

Ե.

ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԸ

Լեւոն Դ. արու զաւակ չունենալով, իրեն յաջորդ նշանակեց իր ամենամօտիկ ազգականը, Տիւրոսի կոմս Ամօրի Լուսինեանի եւ իր Իզապէլ քրոջ երրորդ որդի եւ Կիպրոսի Հանրի Բ. Թագաւորի եղբօրորդի Գուիտոն Լուսինեանը, (Կիտը Լիւզինեան) որ մօրն ու եղբայրներուն սպանութենէն՝ 1318էն ի վեր կը բնակէր Կոստանդնուպոլիս՝ իր հօրաքրոջ Քսենիա կամ Մարիի՝ Միքայէլ Թ. Պալէոլոգի կնոջ մօտ: Համաձայն Լեւոն Դ.ի կտակին, նոր Թագաւորը կոչուեցաւ Կոստանդին Բ. (1342–1344): Այս ձեւով Կիլիկիոյ հայկական Թագաւորութեան գահին վրայ բարձրացաւ ֆրանսական Լիւզինեան ազնուական տոհմէն Թագաւոր մը, — փուաթիէի շրջանէն:

Դրացի իսլամ Պետութիւնները առիթէն օգտուելով սկսան նեղել Կոստանդինը, որ երկու տարի քաջաբար դիմադրեց բոլոր յարձակումներուն: Հայ ազգայնական իշխանները 1344ին տեղն ու տեղը սպաննեցին այս օտար Թագաւորը եւ Նղրեանց Պաղտին իշխանի որդին Կոստանդին Գ.ը գահ բարձրացուցին (1344–1363): Իր օրով կրօնական – դաւանաբանական վէճերը աւելի սուր հանգամանք ստացան ջլատելով ներքին ուժերը: Մինչ արտաքին ճակատի վրայ Եգիպտացիք ծովեզերեայ շրջանները, Թիւրքմէնները երկրին ներսերը գրաւեր էին, կտրելով հաղորդակցութեան ճամբաները: Թագաւորի իշխանութեան ենթակայ էին միայն Կոռիկոս՝ Միջերկրականի վրայ, Սիս, Անազարբա, Կապան եւ Բարձրաբերդ՝ ներքին մասին մէջ: Կոստանդին Գ. մեռաւ 1363ին՝ առանց ժառանգորդի: Ուրբանոս Ե. Պապը Կիլիկիոյ Թագաւոր նշանակեց Կիպրոսի Պետրոս Ա. Լուսինեանի մօտիկ ազգական Լեւոնը (1363–65), որուն յաջորդեց Նղրեանց ցեղէն Հեթում իշխանի որդին Կոստանդին Դ. (1365–1373), որ շատ չէր հետաքրքրուեր պետական գործերով եւ որ ներքին յեղափոխութեան մը միջոցին սպաննուեցաւ իրեններէն: Թագապահ նշանակուեցաւ Կոստանդին Դ.ի այրին՝ Մարիամ (1373–74), որ արդէն իր նախորդին օրով ձեռքն էր առած իշխանութեան ղեկը:

Բոլորովին լքուած քրիստոնեայ Եւրոպայէն եւ Հռոմի Պապէն, հայ իշխանները՝ յուսահատ՝ Կիլիկիոյ գահը առաջարկեցին Լեւոն Ե. Լուսինեանի (1374–1375), որ դժուարաւ կրցաւ Կիպրոսէն Սիս հասնիլ, Կոռիկոսի ծովեզերքէն ետք լեռնային զաղտնի ճամբաներով: Համազգային մեծ խանդավառութեամբ դիմաւորուեցաւ մայրաղաքի բնակչութեան կողմէ: 1374 Սեպտ. 14ին՝ Խաչվերացի Կիրակի օրը՝ Սիսի Ս. Սոփիա մայր եկեղեցիին մէջ Լեւոն Ե. եւ Թագուհին՝ Մարգրիտ դը Սուասոն՝ օծուեցան նախ լատինական, ապա հայկական ծէսով: Խանդավառութիւնը վերածուեցաւ Թշնամութեան ազգայնականներու մօտ, որոնք Հայաստանեայց Եկեղեցին Հռոմի մականին չենթարկելու համար կը նախընտրէին երկիրը յանձնել իսլամներու տիրապետութեան, գահ բարձրացնելով Պարոն Օշինի որդին եւ Կոստանդին Գ.ի կնոջ եղբայր Աշոտը, որ իսլամացած էր եւ կ'ապրէր Գահիրէ՝ Մէլիք էլ–Աշրաֆ – Շապան սուլթանին (1365–1377) մօտ:

Այս վերջինը հաստատուրաց Աշոտի խնդրանքով Սիսը գրաւելու հրաման տըւաւ Թիւրքմէն Ապուպէքրի եւ Հալէպի կուսակալ Էմիր Սէյֆէտտին Ըշըք-Թիմուրի, որոնք 15.000ական երկու բանակներով պաշարեցին Հայոց մայրաքաղաքը: Լեւոն Թագաւոր քաջաբար դիմադրեց երեք ամիս՝ ներքին եւ արտաքին Թշնամիներու դէմ: Մայրաքաղաքի բնակիչները ապահով վայրեր տեղաւորելէ ետք, իր ափ մը հաւատարիմ զինուորներով բարձրացաւ բերդը եւ անձամբ վարեց անոր պաշտպանութիւնը: Վիրաւորուեցաւ ծնօտէն: Ու երբ արտաքին Թշնամիներուն միացան նաեւ Հայերը՝ տարաբախտ Թագաւորը ճարահատ անձնատուր եղաւ պատուաւոր պայմաններով, բերդէն վար իջնելով:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՄԱՐ...

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ, ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ, ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ

— O —

ՊԷՅՐՈՒԹ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ ԷՐ ԿԻՐԱԿԻ

— O —

Շաբաթ եւ Կիրակի, Պէյրութ աւելի հանդարտ էր, բայց ոչ ոք պատրանքներ կը սնուցանէ քանի նման «հանդարտութիւններ» եղած են քանի մը անգամ եւ ընդհանրապէս ամէն ամսու վերջ, թոյլ տալու համար որ դրամատուները բացուին, աշխատավարձքերը վճարուին անոնց որ կ'աշխատին եւ վերջապէս ամէն ոք չունչ մը առնէ:

Ուրբաթ գիշեր սակայն 46 մեռեալ եւ 66 վիրաւոր եղած է Պէյրութ եւ այս թիւը «նուազագոյն» կը նկատուի: Կիրակի օր զօրաւոր փոթորիկ մը պայթած էր քաղաքին վրայ եւ Ռատիօ – Լիպան կը յանձնարարէր բնակչութեան որ չչփոթէ որոտում եւ... հրացանաձգութիւն:

Կը խօսուի նաեւ զանազան ծրագիրներու մասին, մէկը՝ սուրիական, որ կը վայելէ ֆրանսական եւ Սաուտական Արաբիոյ երաշխաւորութիւնը եւ որ կը նախատեսէ յարաճուականութեան վերացումը, հանրային սպասարկութեանց մէջ եւ հաւասար բաշխում խորհրդարանական աթոռներու քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու միջեւ: (Ներկայիս համեմատութիւնը 6/5 է ի նպաստ քրիստոնեաներուն), վարչապետին ընտրութիւնը Խորհրդարանին կողմէ, տնտեսական բարձրագոյն խորհուրդի մը ստեղծումը եւ տառացի գործադրութիւնը պաղեստինեան – լիբանանեան նախապէս կընքուած համաձայնութեանց: Այս ծրագիրը շատ տարբերութիւն չունի Քուվ տը Միւրվիլի ամիս մը առաջ դլուխ հանած ծրագրէն եւ որու վախճանը ծանօթ է:

Ասկէ զատ, Ռեմոն Էտտէ, որ Ազգային Պլոքի պարագլուխն է եւ շաբաթներէ ի վեր երկրէ երկիր կը պտըտի, Փարիզի մէջ յայտարարեց առջի օր. «Եթէ Միացեալ Նահանգները չփոխեն իրենց քաղաքականութիւնը Լիբանանի նկատմամբ եւ կռիւները շարունակուին, կացութիւնը բաժանումի պիտի յանգի»:

Էտտէ, որ տասը օրէ Ամերիկա էր, ըսած է Ֆրանս–Փրէսի որ բաժանումը առաջին հանգրուանն է ծրագրի մը որ կը ձգտի յետագային նման բաժանումի մը Սուրիոյ, Իրաքի եւ շրջանի արաբական այլ երկիրներու մէջ: «Ամերիկա գացի, կ'ըսէ Էտտէ, լաւ հասկնալու համար թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, բայց դժբախտաբար բաժանումի մասին մտավախութիւններս հաստատուեցան եւ կը խորհիմ թէ իսրայէլեան ծրագրի մը առջեւ ենք, որ ի մէջ այլոց կ'ուզէ Լիբանանի 400 հազար Պաղեստինցիներու հարցը կարգադրել Իսրայէլի սահմաններէ դուրս»:

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «ՄԵՂՐԱԼՈՒՍԻՆ»

Վերոյիշեալ խորագիրը կը պատկանի Քոթիտիէն տը Փարիի, որ կ'ըսէ այս առթիւ թէ Կիրակի օր Իսքէնտէրունի մետաղագործական համալիրին բացումը Տէմիրէլի եւ Կոսիգինի կողմէ, շնորհիւ խորհրդային դրամագլուխներու, խորհրդանիշն է մերձեցման մը, որ կը ձգտի աւելի չէզոքացնել Խորհ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ: Արդարեւ, 700 միլիոն տոլարի վարկէն զատ, մշակութային փոխանակութեանց նոր ծրագիր մը պատրաստուած է: Խորհրդային խաղը, կ'ըսէ ֆրանսական օրաթերթը, պարզ է. — Ա) Շահագործել Թուրքեւամերիկեան յարաբերութեանց «պաղութիւնը», Բ) Մոսկուա, որ ազատ նաւարկութիւն կ'ուզէ Եգէականի վրայ, վախ ունի որ «յունական լիճ» մը դառնայ:

Երեք ամիսէ առաջին անգամ ըլլալով, խորհրդային սուզանաւ մը Վոսփորը անցած է Սեւ ծով – Միջերկրական ուղղութեամբ:

ՆԱՀԱՊԵՏԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

ԿԱՍԹՈՆ ԿԱԼԻՄԱՐ

Ֆրանսական եւ ինչու չէ համաշխարհային հրատարակչականի մէջ, բացառիկ դէմք մը՝ Կասթոն Կալիմար, մեռաւ քանի մը օր առաջ, 94 տարեկանին: 1909ին է որ Ժիտի, Շլումպերժէի եւ Քոփոյի հետ կը հիմնէր Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզը, որ երկու տարի ետք պիտի ծառայէր իրբեւ հիմ հրատարակչական այն մեծ տան, որ պիտի կոչուէր էտիսիոն էն. էռ. էֆ., Լիպրէռի Կալիմար, յետագային ըլլալու համար միայն՝ Կալիմար: Հոն հրատարակուած երեք առաջին հատորներն էին. — Ժիտի Իզապէլը, Քլօտէլի Օթաժը եւ Շառլ–Լուի Ֆիլիփի Մայրն ու զաւակը: Առաջին յաջողութիւնը սակայն պիտի գար Ռոժէ–Մարթէն տիւ Կառի գործով:

Կասթոն Կալիմառ, ինչ որ ալ պատահի մինչեւ դարուս վերջը, պիտի մնայ 20րդ դարու հրատարակչական մեծ դէմքը:

ԱՂԷՏԷՆ ԵՏՔ

ՅԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Դեկտ. 16ի մեր թիւով հրատարակած էինք ցաւակցական հեռագիրներու շարք մը, ուղղուած Մխիթարեան Միաբանութեան, հրդեհին առթիւ: Ստորեւ երկու հեռագիր եւս, մէկը՝ Պապին կողմէ, միւսը՝ Իտալիոյ նախկին թագաւոր Ումպերթոյի:

Վատիկան, 1975 Դեկտ. 13

Հայրաբար մասնակցելով Մխիթարեան Միաբանութեանդ մեծ վշտին, հրդեհին հետեւանքով Վենետիկի Ս. Ղազարու Մայրավանքիդ պատահած ամենածանր վնասներուն համար, Սրբզ. Քահանայապետը կը հրաւիրէ ձեր վրայ մխիթարութիւնն աստուածային եւ իր մանայատուկ քաջալերանքը կ'ուղղէ, ապահովցնելով աղօթքի իր յիշատակութիւնը, մինչ ի սրտէ կը բաշխէ ձեզի (Աբբահօր) եւ միաբանակիցներուն՝ շնորհաբեր օրհնութիւն առաքելական, գրաւական իր անմոռաց բարեացակամութեան:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՎԻՅՕ

×

(Ջինանշան)

Ն. վ. Արքայական Տան
Նախարարը

Գրպծ. Ընդհ. Աբբահայր,

Նորին Վեհափառութիւն Ումպերթօ Թագաւորը իր աքսորավայրէն վշտահար կը հեռաձայնէ ինծի, յանձնարարելով որ Ձեր Գնպծ. Հայրութեան, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեանդ Մեծարգոյ Հայրերուն, ինչպէս նաեւ բոլոր Հայերուն, ուղղեմ Իր ջերմ մասնակցութեան արտայայտութիւնը՝ Ձեր ցաւին, այն մեծ կորուստներուն համար, որոնք տեղի ունեցան Ձեր մօտ, հրդեհին հետեւանքով, ներկայ ամսուս 8էն 9ի գիշերը:

Ինչպէս որ Մխիթարեան վանականներուդ պատրաստական նուիրումը յաջողած է փրկել թանկարժէք իրեր, այնպէս անտարակոյս յուսալի է որ այս ցաւալին մոխիրներէն պիտի կանգնի Մխիթարեան վաստակաւոր Հաստատութիւնը, աւելի շքեղ քան առաջ, մեծն «Մխիթարի» ոգիով, իբրեւ լոյս եւ զօրավիգ հայ ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ ամէն անոնց՝ որ կը հաւատան քրիստոնեայ դաւանանքին յաւերժական արժէքներուն:

Խորին յարգանքներով՝ Ձերդ
ՖԱԼՔՈՆԻ ԼՈՒՋԻՖԵՐՕ

Քանի մը տողով

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը Աթէնքի մէջ առաջարկած է իրաւարարի դեր ստանձնել Թուրքեւյոյն տարակարծութիւնները լուծելու համար: Ասիկա անհրաժեշտ նկատած է «վերահաստատելու» համար Ատլանտեան Ուխտի հարաւային ճակատի ապահովութիւնը:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՕՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

[ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

ԿԱՐՆՈՅ, ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԽՐԻՄԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Առ ու պատառ տեղեկութիւններ միայն գոյութիւն ունին այս երեք շրջաններու միջնադարեան դաստիարակչական գերակատարութեան մասին, առհասարակ գիտական ամուր տուեալներէ զուրկ. սակայն մատենագրային եւ պատմական կողմնակի վկայութիւններ խրախուսիչ կու տան ենթադրելու թէ եօթներորդէն մինչեւ տասներհինգերորդ դար վանական դպրոցներ գործած են նաեւ այս վայրերուն մէջ:

Հայրենասէր Արդար Մովսիսեան՝ իր «Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան» աշխատասիրութեան մէջ (էջ 289–291) կը համադրէ կարգ մը վկայութիւններ, որոնք ընդհանուր գաղափար մը կու տան գլխաւոր օճախներու մասին:

ԿԱՐՆՈՅ (Էրզրում) վանական եւ դպրոցական հաստատութիւնները ինչպէս նաեւ գրքի եւ գրչութեան կեդրոնները առհասարակ գործած են Արծնի շրջանին մէջ: Արիստակէս Լաստիվերտցիի եւ Մատթէոս Ուռհայեցիի մատենագրային վկայութեանց համաձայն՝ Արծնը եղած է որքան առեւտուրի եւ արհեստներու, նո՛յնքան եւ մտաւոր ու կրթական եռուզեռի կեդրոն մը: Լաստիվերտցի զայն կը նկատէ «քաղաքս մեր ի մէջ ամենայն քաղաքաց՝ ամենեւին գեղեցիկ, բոլորովին զարդարուն», իսկ Ուռհայեցի կը վկայէ. «Հռչակաւոր եւ բազմամբոխ քաղաք է Հայոց, որ կոչի Արծն. քաղաք անպարիսպ եւ անթիւ բազմութեամբ լցեալ»:

Տասներորդ դարու ժամանակագրային դէպքերուն եւ հայ կեանքին նուիրուած կարգ մը ձեռագիրներու մէջ կը յիշատակուի անունը Կարինի մօտ գտնուող Հնձուց վանքի, որուն կից գործող դպրոցի ուսուցիչներէն Սարգիս անուն վանականի մը մասին կ՚ըսուի՝ «լցեալ էր ամենայն օրինօք»: Պատմիչներ Ստեփանոս Ասողիկ եւ Արիստակէս Լաստիվերտցի, հաստատելէ ետք թէ Սարգիս վանականի յաջորդը եղած է Յովսէփ վարդապետ, կը վկայեն որ այս վերջինը եղած է «ուսումնասէր եւ բազում մարդկանց ուսուցանող», ինչ որ ենթադրել կու տայ, բնականաբար, որ դպրոցներ գոյութիւն պէտք է ունեցած ըլլան եօթներորդ դարէն իսկ:

Այս ենթադրութեան ուժ կու տայ նաեւ պատմական այն իրողութիւնը որ Արծնի եւ Կարնոյ շրջանները եղած են հայ հոգեւորականութեան կեդրոններ: 629 թուականին Կարնոյ մէջ գումարուած է եօթներորդ դարու եկեղեցական ընդհանուր ժողովներէն մին, մասնակցութեամբ Հայաստանի բոլոր շրջաններէն հոն խմբուած հոգեւորական առաջնորդներու:

ՊՈԼՍՈՅ եւ շրջակայքի Հայոց ուսումնական կեանքին ակնարկող կարգ մը յիշատակութիւններէ կը պարզուի որ կարճատեւ ժամանակով դպրոցներ գոյութիւն ունեցած են հոն՝ 9րդ դարէն սկսեալ: Եթէ այս ուսումնարաններու գործունէութիւնը տեւական չէ եղած, պատճառը այն անհանդուրժողութիւնն է զոր բիւզանդացի կայսրերը ի յայտ բերած են Պոլսոյ թէ Երուսաղէմի մէջ, հայկական ուսումնարաններու հակադրելով բիւզանդական դպրոցներ: Այս ուղղութեամբ, յայտնի են մասնաւորաբար Յուստինիանոս կայսեր կողմէ ի գործ դրուած դաժանութիւնները:

Պատմականօրէն ստոյգ է 856 թուականի անուանի հայ դպրոցի մը գոյութիւնը Պոլսոյ մէջ՝ նախաձեռնութեամբ Վարդան Մամիկոնեան անուն եկեղեցականի մը. այստեղ կ՚աւանդուէին ուսողական եւ իմաստասիրական գիտութիւններ եւս (երկրաչափութիւն, աստղաբաշխութիւն, փիլիսոփայութիւն, եւայլն):

ԽՐԻՄԻ դպրոցներէն կը յիշատակուի Կաֆայի (Թէոդոսիա) Անտոն անապատի դպրոցը, որ գոյութիւն ունեցած է 1400-ական թուականներուն: Պատմական վաւերականութիւն ունեցող յիշատակութիւններէ կը պարզուի որ Անտոն անապատի դպրոցի շրջանի անուանի ուսումբաններէն մէկն է եղած 1428 թուականին, «քաջ հռետոր բաքունապետ՝ իմաստասէր Սարգիս»ի ուսուցչապետութեան տակ: Համաձայն իմաստասէր Սարգիսի աշակերտներէն Թադէոս Աւրամենցի յիշատակարանային վկայութեան, դպրոցին մէջ կ՚աւանդուէին իմաստասիրական գիտութիւններ, — Արիստոտէլի եւ Պորփիւրի գործերուն ուսումնասիրութեամբ:

ԺԵ. դարու հայերէն ձեռագրային յիշատակարաններէն արտագրելով՝ Արգար Մովսիսեան այս առթիւ կը մէջբերէ Թադէոս Աւրամեանցի հետեւեալ վկայութիւնը.

— «Սկսեալ ՊՀԷ ամի (1428), Նոյեմբերի Լ (30) օրն... քաջ հռետոր եւ արին Տ. Սարգիս դաս տալ եւ ուսուցանել մեզ եղբարցս, տէր Թորոսին եւ տէր Սիմէոնին եւ ինձ՝ յետնեալ փանաքոյս Թադէոսի, որ զլուծմունքն փոխեցի՝ զամէն աւուր զդասն միայն: Եւ ուշիկք եւ հանդարտ կարդացաք զՊորփիւրն եւ զԱրիստոտէլն»:

Նոյն վկայութիւնը կու գայ նաեւ Քրիստոսատուր անուն գրիչի մը կողմէ, նոյն թուականին (1428).

— «Առաջնորդ սուրբ ուխտիս եւ ուսուցիչ մեր Սարգիս», կ՚ըսէ գրիչը, «մեր աղաչանքներուն ընդառաջելով մեզի պարզեց դժուարիմաց նառեր», հեղէն իմաստասիրական գործերէ վերլուծումի կարօտ էջեր վստահօրէն՝ որոնք միջնադարեան բարձրագոյն վարժարաններու դասընթացքներուն միայն մաս կը կազմէին:

Մ. Թ.

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ԿԻՆԸ

Լէոնարտօ Տա Վինչի եւ Ճոքոնտան

Ամէն մեծ ազգութիւն կը հպարտանայ իր հանճարներով: Ռապլէ, Լա Ֆոնթէն, Տեքարթ, Վաթօ եւ տակաւին շատ շատեր Ֆրանսայի համար. Շէյքսփիր, Միլթոն, Նեւտոն Անգլիոյ համար. Կէօթէ, Գանթ, Վակնէր Գերմանիոյ համար ժողովուրդներու մտաւորական հանճարեղ պսակին մէկ մէկ գոհարներն են:

Ո՞րն է սակայն այն մէկը, որ կրնայ նկատուիլ անվարան ոչ թէ հանճար մը, այլ՝ հանճարներու հանճարը: Ան խիկարպէս տիեզերահռչակ եւ համայնագէտ մարդը, որուն լայնօրէն շնորհուած է ստեղծագործ ամէն ձիրք եւ տաղանդ:

Կասկած չկայ թէ Լէոնարտօ տա Վինչի մէկն է անոնցմէ, որոնց արժանաւորապէս կարելի է տալ գերմարդ մակդիրը:

Կը գործածէ ան վրձինը, քանդակագործի դուրը, ճարտարապետի կարկինը, գրագէտ է ան, խորհող է, կ՚ընէ մաթեմաթիքի գիւտեր: Առաջինն է ինք որ կը փորձէ օդը բարձրանալ, կը հնարէ երաժշտական գործիքներ, կ՚ուսումնասիրէ լոյսը, երկրի թաւալումը: Ամէն բանի մէջ կը գերազանցէ, կը ստեղծէ եւ ամէն ինչ լուսաւոր կը դառնայ իր ճամբուն վրայ:

Բայց, որովհետեւ կորսուած են անոր գործերը, գրեթէ երբեւ նկարիչ մըն է միայն որ կը ճանչցուի ան այսօր, եւ անոր նկարներուն մէջ ամէնէն աւելի հռչակ ստացած է իր Ճոքոնտան:

Հարկ է խոստովանիլ թէ գաղտնիք մըն է աշխարհի ամենաժողովրդական նկարը եղող այս Ճոքոնտան:

Նախ գաղտնիք մըն է ան իր արտայայտութեան կատարելութեամբ եւ նրբութեամբ: Վազարի, Միքէլ Անճելոյի աշակերտը եւ վերածնունդի արուեստագէտները ներկայացնող միակ աղբիւրը, կ՚աղաղակէր. «Երբ մարդ ուզէ գիտնալ թէ մինչեւ ո՞ւր կրնայ բարձրանալ արուեստը, պէտք է նայի այս դէմքին»:

Իսկ Միշըլէ, վերածնունդի մասին իր գրուածքին մէջ կը խոստովանի. «Այս նկարը կը կանչէ, կը կլանէ, կը բռնադրաւէ զիս: Ակամայ կ՚երթամ դէպի ան, ինչպէս որ օդը կ՚երթայ թռչունին...»:

Ըստ Վազարիի հաւաստումին, այդ նկարը կը ներկայացնէ Մոննա Լիզան, Ֆրանչեսքօ տէլ Ճոքոնտայի կինը: Մոննա Լիզա աղջիկն էր Նափոլիցիի մը, Անթոնիօ Մարիօ տէլ Կիռարտինի եւ տարիքով իրմէ շատ մեծ եղող ամուսինը, ուրիշ երկու կիներէ վերջ անոր հետ ամուսնացած էր 1495ին:

Հինգ տարի վերջ Լէոնարտօ կը սկսէր անոր նկարը, որուն վրայ աշխատեցաւ ինչպէս որ սովոր էր աշխատիլ. լքելով, վերսկսելով, անյագ՝ կատարելութեան:

Ամբողջ չորս տարիներ աշխատեցաւ ան այս գործին վրայ եւ չորս տարի վերջ, յուսահատ թողուց զայն անաւարտ, այն վիճակով որ է այսօր Լուվրի մէջ:

Ինչպէս որ ըրած էր Միլանոյի մէջ նկարած կնոջական ուրիշ նկարներու համար, Լէոնարտօ կանչեց երաժիշտներ, ինքն ալ նուագեց իր հնարած տաւիղին վրայ, աճաններ համեմեց երգերով, խօսակցութիւններով եւ նոյնիսկ խեղկատակութիւններով: Կ՚ուզէր ան ոգեւորել այդ դէմքը, զոր կը տենչար վերստեղծել կտաւին վրայ:

Վրձինը ձեռքին, կը կարծէր տեսնել ան փոխն ի փոխ կնոջ դիմագիծերուն վըրայ լոյսեր եւ ստուերներ, յաղթանակի շողեր, հեշտանքի եւ փառքի տեսիլներ, գուրգուրանքի հոսանքներ, սիրոյ խոյանքներ, անդթութեան փայլատակումներ, փայփայանքի շունչեր, մարդկային բոլոր ցանկութիւնները մարմնական բոլոր ցանկութիւնները:

Վասնզի այս ամէնէն է որ կազմուած է Ճոքոնտայի դէմքը, այդ անչափելի դէմքը, որ մշտնջենական խորհուրդ մը կ՚ընծայէ կարծես եւ եղած ըլլալ կը թուի այն կենդանի հայելին, որուն մէջ կը ցոլանան տիեզերական երեւոյթները:

Ի՞նչ եղան յարաբերութիւնները այս երկու էակներուն, նկարիչին եւ իր տիպարին որոնք լման չորս տարի դէմ առ դէմ գտնուեցան ամէն օր:

Երիտասարդ եւ գեղեցիկ է Մոննա Լիզա, Լէոնարտօ իր ամէնէն առոյգ տարիքին մէջն էր, հազիւ քառասուն տարեկան: Դժբախտաբար, չկայ զգացական տեսակէտով, աւելի առեղծուածային կեանք մը քան Լէոնարտոյի կեանքը:

Թողած է ան մէկէ աւելի ձեռագիրներ, բոլորն ալ գրուած ձախ ձեռքով եւ հայելիի մը մէջէն միայն ընթեռնլի: Իր օրագիրն է այդ: Ոչ մէկ կնոջական անուն սակայն բացի անունէն իր մօրը Գաթարինայի, խոնարհ գեղջկուհի մը, որուն Վինչիի քաղքենիներէն մէկուն հետ մեղապարտ յարաբերութեան պտուղն էր ինք:

Ոչ մէկ կնոջական անուն, ոչ մէկ սիրոյ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ-Եօգուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բաները կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկուան ի Մոպաուկրին:

Հարկադրուած էր ճամբորդել, դրամին համար. ուրեմն իր կեանքը կոտորակելով տրոհելով կը կայկայէր ճամբուն վրայ. միջօրէներու արեւոտ դաշտերուն, իրիկուններու քաղցր օթքերուն, ու ուրիշ փոքր կայքերու մէջ: Մանաւանդ որ այդ պահերուն էր միայն, հանգրուաններուն եւ ոչ թէ ամայի ուղւոյն վրայ, որ պիտի երեւար մարդոց՝ ու շահող, փընտռող գտնուող, գերազանց մարդ ըլլալը պիտի հասկցնէր:

Բայց դեռ կը չարունակէ՞ր, երանելի կերպարանքին այդ կշտացածի ծամածռումները. եւեւէջող, աջահեկող դունչին ճմռթկումներն ու բացխփումները. եւ երբեմն այս կամ այն ակռան ծծելով հանած ձայրտումներն ալ անշուշտ, զորս չէի կրնար լսել, բարեբա՛խտաբար. ո՛հ, այլեւս անտանելի էր. կը չարունակէ՛ր մշտայաջող, մշտայաղթ շինականի կուշտ ու նոյնիսկ յուղփ երեւոյթը, զոր կը ցուցադրէր հոնտեղուանքը երեւցողներուն. վասնզի ո՞վ կրնայ ըսել թէ չէր ուզեր իր յաճախորդ ունեցած ու կերակուր կերած ըլլալը հասկցնել իր դասակարգի մարդոց: Մի՞թէ սնափառութիւնը կենսապայքարին անխուսափելի արդիւնքը չէ՞: Ամէն հեռագնացութիւն դիմագրաւելու, սար ու ձոր ընդունելու կարող առհաւրդի այս հզօր տարազն ընկալած գիւղացին ո՛չ միթէ հարկ էր որ տենչացած եւ ունեցած ստոյգ պատուանիւթերն ալ խրոխտաբար յարդարէր, եւ պարծենալիք ու ճօճելիք ի՞նչ ունէր եթէ ոչ իրեն ու իր վաշխին վստահած ու գիրենք շքաւորող յաճախորդներն, եւ իր առնաբար շահած, եւ աղայաբար ճաշած ըլլալը, — թէեւ մուրացկանի նուաստութեամբ իր հացն ստացած ըլլար իր կառքը նստող անձնաւորութիւններէն — որովհետեւ ատոնցմով կրնար արդարացնել, վաւերական ու ակնածելի դարձնել իր արտաքոյքը, որուն պատսպարած բոլոր փճութեան ծանօթ կ՚երեւար ամէն ոք, եւ որմէ արդէն իսկ ոչ ոք կը պատկառէր:

Շահեր ու կշտացեր էր. սակայն տեսնուելու էր թշուառական անպիտաններէն:

Բարե՜. ո՛րքան խրախունք ունէր սնափառութեան...: Վասնզի եթէ զուրկ ըլլար բոլորովին որեւէ արժանիքէ, ի՞նչպէս կարենար ուշադրա՛ւ ըլլալ, մինչեւ հո՛ս պատմուելու չափ: Այդ արժանիքն արդարեւ բացասական չէր. իր դէմքն էր այն. իր թխատիպ դիմագծութիւնը, տըգեղօրէն գեղջկադեղ, ու հոն տիրադրոշմուած անսանձափառօրէն լիակատար առնականութիւնը:

Բայց ես չէի կրնար այլեւս նայիլ թէ սիկարը վառե՞ց վերջապէս, ե՞րբ վառեց, ի՞նչպէս ծխեց զայն: Ուրիշ բանով զբաղեցայ: Անտարակոյս այդ կարեւոր բանն ալ եղաւ կատարուեցաւ, եւ հաւսկ ուրեմն անշուշտ եկաւ մարդը գրաւել իր գիրքը երիվարներուն ու մեր միջեւ, քանի որ ահա կը ցնցուէինք, ու պայտերը կը շաչէին, քանի որ ահաւասիկ ճամբայ ելեր էինք:

Հա՞րկ է պատմել ինչ դժուարութիւն որ յանկարծ անասունները կամ կառապանը յարուցին քիչ հեռուն, քարուտ բայց կանոնաւոր ճամբուն վրայ. դժուարութիւն, չեմ գիտեր ինչէն, զոր բառնալու համար խանէն մարդիկ փութացին. անո՛նք ի հարկէ՝ զոր Ալի աղան վայրկեան մ՚առաջ անտարակոյս ընկճեր էր հեռուէն իր նախանձելի բաներով՝ որոց ոչ մին յարմար էր սակայն ձիերն ու կառքը վերստին կարգի բերելու:

Ա՛լ կ՚երթայինք. արագաբերձ կը վագէր վաշխը ոլորուն արահետէն:

Հետզհետէ օրը կը խոնարհէր, պայծառանալով. բայց տեսարանը կը կանգնէր, կը շքեղանար չորս դին. մեր դէմը, մեր շուրջը լեռնայնութիւնը կը սկսէր: Թաւուտ լեռնաբլուրները տեղի տուեր էին հոս հոն բարձրացած սեպութեանց, թըփուտ ու ծառուտ մեծամեծ ժայռերու, եւ սաղարթալից ու մութ ձորակի մը որուն վերի եզրէն կը սողոսկէր ճամբան:

Խորէն կը լսուէր ջուրերուն ձայնը. կիւղնո՛ւն էր... թէեւ լաւ եւս՝ իր լեռնային ճիւղերէն մին:

Խորին ու լեռնաշնորհ շշունջով կ՚իջնէր սարերէն, այն օտարոտի ու բուռն աշխարհէն՝ ուր կը մտնէինք, եւ որ քաոսակերպ ու դժնէաբար կը մթագնէր պատառատուն անտառներով ու առանձին քարալեռներով, եւ դէպի վայրասոյզ ձորեր, դէպի հեռարձակ անջրպետներ հանող ելքերով կը լուսախառնուէր, անսպասելի իրերով ու աներեւակայելի դիրքերով մէկէն դաշն ու հրաշագեղ բովանդակի մը կը վերածուէր:

Ա՛լ լերան մէջ էինք. պայծառ ու կենդանի արբեցութիւնն սկսեր էր:

ԻՆՏՐԱ

(Շար. – 8)

բառ, ոչ մէկ ցանկութեան հետք այն մարդուն մօտ, որ ջանացին աղարտել իր կենդանութեանն իսկ, հակաբնական յարաբերութիւններու ամբաստանութեամբ:

Կարելի չէ սակայն ընդունիլ թէ սիրոյ հրաշակերտ մը չէր եղած կնոջական այն պատկերը, որուն վրայ աշխատեցաւ ան այնքան երկար եւ որուն մէջ դրաւ իր հանճարին ամենամաքուր մէկ ցոլքը:

Եւ լաւագոյն է հաւատալ, ոչ թէ վիպագիրներու, որոնք որոշ ծանօթութիւններ չունենալով երեւակայեցին սիրային յարաբերութիւններ Լէոնարտոյի եւ Մոննա Լիզայի միջեւ, այլ Շարլ Գլէմանի, արուեստի արժանահաւատ քննադատին խորհրդածութիւններուն, որ Լէոնարտոյի մասին իր մէկ ուսումնասիրութեան վերջաւորութեան կ'ընէ հետեւեալ կարեւոր յայտնութիւնը.

«Լուի Ֆիլիփի պատկանող եւ հրապարակային աճուրդի մը մէջ վաճառուող նկարներուն միջեւ կար եղեւնափայտի կտոր մը որուն վրայ նկարուած դէմքը շատ աննշան ըլլալ կը թուէր: Փարիզէն վաճառորդ մը գնեց զայն, կասկածելով թերեւս, թէ գաղտնիք մը պահուած ըլլալու էր այսքան կոշտ նկարի մը ներքեւ: Եղեւնափայտը մաքրուելով երեւան եկած էր հրաշալի նկար մը, որուն մէջ չվարանեցայ բնաւ ճանչնալու համար Լէոնարտոյի ձեռքը, երբ քանի մը տարի առաջ առիթը ունեցայ տեսնելու այդ նկարը: Ըսուեցաւ թէ այդ նկարը ծածկուած էր տ'Օռլէանի խնամակալ իշխանին տղուն հրամանով, եւ նետուած էր Փալէ Ռուայալի ձեռնայարկերուն մէջ եւ մոռցուած: Լուի Ֆիլիփ տեղեակ էր սակայն ընտանեկան վաւերաթուղթերէ թէ ունենալու էր ինք Լէոնարտոյի մէկ գործը եւ յաճախ հետաքրքրուած էր այդ մասին: Ինչ որ ալ եղած ըլլայ, այդ նկարը կը ներկայացնէ գրեթէ կիսամերկ պառկած կին մը: Ճօքոնտան է ան, միեւնոյն դիմագիծերն են, բերնի եւ աչքերու նոյն ժպիտը, նոյն հրաշալի ձեռքերը»:

Եւ Շարլ Գլէման կը յիշէ թէ կան նաեւ ուրիշ երկու մերկ Ճօքոնտաներ, մին Էրմիթաժի իսկ միւսը Ֆիշի Կալըրիին մէջ:

Եւ անկարելի է չհաւատալ Շարլ Գլէմանի հետ, թէ սիրահար մը միայն կրնայ եղած ըլլալ այն նկարիչը, որ իր մօտ կը պահէ ամուսնացած կնոջ նկարը եւ մէկէ աւելի անգամներ մերկ կը նկարէ զայն:

Դժուար է արդարեւ երեւակայել թէ այդքան կատարեալ ստեղծագործութիւններ կրնան ծնունդ առնել սիրոյ կիզիչ բոցավառումէն դուրս: Ամէն կենդանի ստեղծագործութիւն սիրոյ արտադրութիւն մը միայն կրնայ ըլլալ եւ... կ'ապրի Ճօքոնտան:

Եւ Լէոնարտօ տա Վինչի կը բաժնուի ահա Ֆլօրանսի իր սիրուհիէն երթալու համար Միլանօ, յետոյ Ֆրանսա, ուր կը կանչէր զինք իր ճակատագիրը: Եւ կը կարծենք լսել այն միսթիքական բառերը, զոր կ'արտասանէ ան իրենց սիրոյն մարմնացումը եղող սա պատկերին առջեւ.

— Ահա այս նկարը, կ'ըսէ անտարակոյս: Ան կը պատկանի մեզի եւ մանկիկներուն նման կը պատկանի նաեւ ապագային: Մեր իսկ էութենէն դուրս է եկած այս պատկերը, մեր միսին միսն է ան: Մշտնջենապէս իմ մտածումս պիտի զուգորդուի քու գեղեցկութեանդ հետ, այն ամէն բաներուն հետ, որոնք անկորնչելի են քու գեղեցկութեանդ եւ իմ ներշնչումիս մէջ: Կենդանի գաղտնիք մըն է որ պիտի ներկայացնէ այս պատկերը համայն աշխարհի, եւ անոր շնորհիւ մենք երկուքս մշտնջենապէս պիտի ապրինք թերեւս մարդոց յիշողութեան մէջ»:

Արդարեւ, անմահացած է Լէոնարտօ տա Վինչի եւ իր գլուխ գործոցը եղող Մոննա Լիզան պիտի ապրին անոնք մըշտնջենապէս սերունդէ սերունդ եւ հիացումով պիտի յիշատակուին անոնց անունները:

Թրգմ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏՈՔԹ. Ե. ԽՕՋԷՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՆԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐՆԵՐԸ «ԿԸ ԽՕՍԻՆ»

— o —

Հայ հնագէտները վերծանեցին Հայաստանի լեռներուն՝ Զանգեզուրի մէջ, Սեւանի ափին, Արագածի լանջերուն յայտնաբերուած շարք մը ժայռապատկերներ, որոնք երկար ժամանակէ ի վեր կը համարուէին անվերծանելի:

Հին արուեստի յուշարձանները զարմանք կը պատճառեն իրենց թեքնիքով եւ ինքնատիպութեամբ: Ասոնք կը պատկերացնեն վիշապներ, կրօնական ծիսակատարութիւններ, ծիսական պարեր, տիեզերքին հետ կապուած պատկերացումներ, որսի եւ կենցաղի տեսարաններ:

Հազարաւոր ժայռապատկերներուն մէջ յատկապէս աչքի կը զարնեն այն պատկերները, որոնք կարծես կը ներկայացնեն հինգ-վեց հազար տարի առաջ հայկական լեռնաշխարհը բնակող մարդոց հնագոյն առասպելները: Ասոնք կ'արտացոլեն մեր նախնիքներուն պատկերացումները աշխարհի ստեղծումին մասին: Ասոնք լայնօրէն տարածուած էին հին Արեւելքի երկիրները, ատոնց շարքին՝ Հիւսիսային Միջագետք, հայկական սարահարթի բընակիչ Խուրիտներու շրջանը, եւ պահպանուած են բանահիւսութեան եւ կրօնքի, ինչպէս նաեւ «Սասնայ ծռեր» դիւցազնավէպին մէջ:

Առանձնայատուկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն գաղափար արտայայտող վերծանուած նշանները: Ներքին իմաստին նշանակութիւնը հասկնալու համրով, ինչպէս նաեւ ուրարտա-հայկական գաղափարագիրներու օգնութեամբ, ատոնց վերծանումը կը վկայէ, որ Հայաստանի մէջ ստեղծուած նախնադարեան գիրը պատկերացուցած է պաշտամունքի, կրօնական, ընկերային եւ աշխատանքի վերաբերեալ բազմաթիւ ըմբռնումներ:

Տասնեակ մը գաղափարագիրներու եւ պատկերագիրներու մէջ աչքի կը զարնեն նախնիքներուն տիեզերական եւ կենդանական պատկերացումներուն հետ կապ ունեցող նշանները: Ասոնք կը վկայեն, որ այդ հեռաւոր ժամանակներուն հայկական հողին վրայ աստղաբաշխական գիտելիքներու հիմունքներ հաստատուած էին: Ասիկա անգամ մը եւս կը հաստատէ կարգ մը գիտականներու տեսակէտը, թէ այս լեռնային երկիրը աստղաբաշխութեան օրրանը եղած է, եւ հոս է, որ ստեղծուած է լուսնարեգակնային օրացոյցը:

Շարք մը պատկերներու մէջ յայտնաբերուած են կենդանակերպին բոլոր 12 համաստեղութիւնները, որոնք կ'երեւան արեւի տարեկան պտոյտի ծիրին մէջ: Ծանօթանալով այս համաստեղութիւններուն, Հայաստանի հնադարեան բնակիչները ստեղծած են իրենց լուսարեգակնային օրացոյցները, թուաբանական կուռ համակարգի մէջ ամփոփելով արեգակին եւ լուսնին շարժումին օրինաչափութիւնները:

Այս պատկերագիր օրացոյցները բաղկացած են երկնային մարմինները կամ անոնց մասերը արտայայտող նկարներէ. ատոնցմէ ամէն մէկը կը համապատասխանէ օրուան, շաբթուան, ամսուան, տարուան տարբեր տեւողութեան:

Համադրուած լուսնարեգակնային հաշիւը հնադարեան մարդոց հնարաւորութիւն տուած է այն եզրակացութեան գալու, թէ արեգակնային տարին բաղկացած է 364 օրէ: Հետաքրքրական է, որ երկնային մարմինները շատ անգամ պատկերացուած են պայծառ աստղերէ բաղկացած համաստեղծութիւններու հետ, ինչպէս՝ աղեղնաւորի, կարիճի, ցուլի, երկուորեակի, առիւծի նկարները:

ՓՐՈՖ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՇԱՒԻԼ
ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 50 ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ

— o —

Կիրակի, Դեկտ. 14ին, Շաւիլի Հայութիւնը պատարագով եւ ցերեկոյթով յիշատակեց իր եկեղեցիին վերաշինութեան 18րդ տարեդարձը: Գաղութը, որ մօտաւորապէս 55 տարուան անցեալ ունի, իր առաջին տասնեակ տարիներուն, այլ եւ այլ սրճարաններու կողքի սրահներուն մէջ կը կատարէր եկեղեցական արարողութիւններ ու հայերէնի դասընթացքները: 1933ին էր, որ կազմեց իր Ազգային Միութիւնը եւ ունեցաւ իր համեստ սեփական մատուռը: Կազմեց իր թատերական, մշակութային միութիւնները, ունեցաւ կուսակցական խումբը: Այդ թուականէն ցայսօր «եկեղեցական ընկերակցութիւն» անունին տակ, Փարիզի մայր եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ կը գործէ: Համաձայն մեր Ազգ. Սահմանադրութեան, գաղտնի քուէարկութեամբ կ'ընտրէ իր Ազգ. Վարչութիւնը:

Գաղութին հիմը դրուելէն ի վեր քանի մը սերունդներ անցան եւ նորեր յաջորդեցին, եւ գործը կը շարունակուի, հակառակ դժուարութիւններուն, աննպաստ պայմաններու:

1957ին է, որ մեր մատուռի կողքին փոքր սրահին մէջ հայերէն սորված երիտասարդներ, իրենց ծնողքներու քաջալերանքով նոր եկեղեցին շինեցին, որ նոյն տարուան Դեկտ. 15ին, նախկին մատուռին անունով՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մկրտուեցաւ:

Ուրեմն, Կիրակի, Դեկտ. 14ին, այդ նոր եկեղեցիին 18րդ տարեդարձն էր: Եկեղեցին լեցուած էր տեղացի եւ շըրջականերու Հայերով. պատարագեց եւ օրուան պատշաճ քարոզը արտասանեց Նորվան Վրդ. Զաքարեան, ապա հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց վարչութեան ողբացեալ անդամներու, գաղութին ազգային, եկեղեցական եւ կրթական կեանքին սատարած բարերարներու, մըշակներու յիշատակին:

Եկեղեցիին կից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ցերեկոյթը՝ ի ներկայութեան 80է աւելի ազգայիններու՝ ազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, բարերարներ եւ, վերջապէս, կրթասէր, եկեղեցասէր հայրենակիցներ:

Վարչութեան ատենապետը վերջին երկու տարուան իրենց գործունէութիւնը ներկայացուց. վարժարանը իր քսանէ աւելի աշակերտներով կը գործէ: Առաջարկեց, որ յատուկ մարմին մը միայն դպրոցով հետաքրքրուի: Տարիներու ուսուցչուհի՝ Տիկին Փափազեանի կողքին կ'աշխատի երիտասարդ ուսուցչուհի մը: Նորվան Վրդ. եւս խօսք առաւ:

Անշուշտ, խօսողներն ու ներկաները չմոռցան մեր նոր դժբախտութիւնները՝ Լիբանանի Հայութեան դժնդակ պայմաններն եւ Վենետիկի վանքին աղէտը: Կոչ ուղղեցին, որպէսզի մեր աքանչելի ժողովուրդը իր բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը ընծայէ այս նուիրական գործին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԺԲ.

Վան, 19 Փետրուար 1911

— Եթէ մեզ խաբես, գիտցած եղիր որ մեր ձեռքէն երբեք չես կրնար պրծիլ:

— Աստուած վկայ է որ ճշմարիտ կը խօսիմ, պատասխանեց դողահար վարդապետը:

— Տղե՛րք, ներս արշաւեցէ՛ք, հրաման տուաւ ընկեր Սարափունի:

Կէս ժամ ետքը ամբողջ վանքը ինկած էր մեր տիրապետութեան ներքեւ: Յաղթութիւնը կատարեալ էր եւ տղերքներու խանդավառութիւնը չափ չունէր:

Անմիջապէս հրատարակեցինք պատերազմական վիճակ եւ ամենախիստ հարցաքննութեան ենթարկեցինք գերիները, հասկնալու համար թէ ի՛նչ կը գտնուի վանքին մէջ, թէ ո՛ւր պահուած են թանկագին իրեղէնները, թէ վանքը քանի՞ արտ եւ անասուն ունի, թէ ո՞րքան պատրաստ դրամ կը գտնուի, եւայլն:

Գիշերը շուտով վրայ հասաւ եւ մենք ամէն զգուշութիւն ձեռք առնելէ ետքը գնացինք հանգչելու, մեր օրուան տաժանքէն յոգնած:

Հետեւեալ առտու կանուխ ընկեր Սարափունի հաւաքեց բոլոր տղերքը եւ սապէս խօսեցաւ անոնց.

— Գրաւելով, յանուն Վասպուրականի հայ աշխատաւոր ժողովուրդին, Բճիճի Ս. Վարդանայ վանքը, մենք կատարեցինք մի ակտ որը ունի երկու որոշ նշանակութիւն, նախ՝ թէ վանքերը պէտք է լինին ուղղակի ժողովրդի ստացուածք եւ ոչ թէ կղերի էքսկլուզիւական սեփականութիւն եւ երկրորդ՝ թէ նոքա պէտք է մատակարարուին ուղղակի այդ ժողովրդի կոնտրոլի տակ: Արդ, մեր ակտը կը մնայ անպտուղ, եթէ մենք իսկոյն չձեռնարկենք վանքի ժողովրդապետական կազմակերպութեանը. ուստի, սիրելի ընկերներ, չպէտք է որ դուք զէնքերը վար դնէք, մինչեւ որ այդ ամէնը ի գլուխ չելլէ մեր կուսակցութեան հսկողութեան տակ:

Բուռն ծափահարութիւններ ընդունեցին այս կարճ յայտարարութիւնը:

Նոյն օրն իսկ վանքի վերակազմութեան կենսական գործը սկսաւ:

Թէ ի՛նչ է այդ գործը եւ թէ ի՛նչ հրաշալի մետամորֆոզ կրեց Ս. Վարդանայ վանքը մեր իշխանութեան տակ, դա ձեզ կը բացատրէ իմ յաջորդ թղթակցութիւնը: Ձեր նամակները ուղղեցէք իմ նոր հասցէին, որ է՝ «Վան նահանգի Բճիճ գիւղի Ս. Վարդան վանքի աշխարհական վանահայր ընկեր Բ. Փանջունի»:

Արշաւախումբի բարոյական ու ֆիզիքական վիճակը հիանալի դրութեան մէջ է եւ այս գրաւումը մի փրկարար էֆէկտ առաջ բերաւ առ հասարակ բոլոր շարքերու վրայ:

ԺԳ.

Վան, 26 Փետրուար 1911

(Բճիճ գեղ՝ Քրափոտքինի վանք)

Սիրելի ընկերներ,

Սրտապնդիչ լուրեր ունիմ այս անգամ ձեզ հաղորդելիք: Հազիւ մի շաբաթ եղաւ որ Վասպուրականի հայ ժողովրդի անունով գրաւեցինք Ս. Վարդանայ վանքը եւ արդէն իսկ կերպարանափոխութիւնը կատարեալ է: Համարեա՛ թէ ոչինչ չէ մնացած հին ապականուած դրութենէն: Նախ՝ իբրեւ բարեկարգութեան մի էական պահանջք, ջնջեցի վանքին նախնական անիմաստ անունը՝ Սուրբ Վարդան՝ որ մեր ներկայ իրականութեան հետ ոչ մէկ կապ ունի, եւ անուանեցի զայն Քրափոտքինի վանք, իբր մի յարգանքի տուրք դէպի յեղափոխական գաղափարի մեծ ներկայացուցիչը: Յետոյ ձեռք զարկի անտեսական մատակարարութեան հիմնական փոփոխութեան, հաստատելով ամենախիստ կոնտրոլ:

(Շար.)

Կը խնդրուի ծանուցանել

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆԱՁԵԼԻ ՇԷԽԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 27ին։

Ցուղարկաւորութեան մանրամասնու–թիւնները եւ մահազդը՝ մեր յաջորդ թիւով։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
SECTION DES DAMES DE PARIS
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Tél. : 924-86-71 et 227-12-26
Le Mardi 6 Janvier à 21 h.

Noël Arménien

sous le signe de la tradition familiale
DINER - MUSIQUE

Réservation des places strictement à l'avance. Prière de téléphoner au Centre pour tous renseignements.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի միօրեայ վարժարանին տօ–նածառը Կիրակի Յունուար 4ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ ժամը 15ին։ Ծոխ գեղարուեստական բաժին մը կը ներկա–յացուի աշակերտութեան կողմէ, ղեկա–վարութեամբ երէցկին Ս. Նաճարեանի եւ Փրոֆ. Է. Պօլիկեանի։

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, ըն–կերներն ու համակիրները։ Ինչպէս ամէն անգամ, այս տարի եւս Կաղանդ պապան կը ներկայանայ իր նուէրներով։

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

présente

soirée dansante, jusqu'à l'aube, avec un menu spécial

St SYLVESTRE

31 DECEMBRE à partir de 22 heures

avec les chanteurs guitaristes
FERDI LUDOVIC
exceptionnellement Djan TATLAN

Réservations tous les jours de 12 h à 21 h

ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ

"Chez Perrette"

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e
Tél. 770 85 81

Réveillon de la Saint-Sylvestre

DINER - DANSANT

TOUT COMPRIS 200 F

Saumon fumé, boudin blanc truffé, caviar gris (un verre de vodka), cuisseau de chevreuil grand veneur, omelette norvégienne
Vin, champagne et service compris.

Ֆրանսական խնամուած աւանդական ճաշեր նաեւ հայկ. աւանդերներ
— Տաք մթնոլորտ —
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷՆ
Անգամ մը այցելեցէք, գոհ պիտի մնաք

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Հինգշաբթի Յունուար 1, Կաղանդ եւ Տարեմուտ։ Գ. օր. ծննդեան պահոց։

Ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի

Երկուշաբթի Յունուար 5, Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց եւ ընթերցուածներու՝ ժամը 4ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30ին

Երեքշաբթի, Յունուար 6, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տեառն մե–րոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին։ Բազմաձայն պատարագ՝ ժամը 10ին, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթող. Պատուի–րակ Հայոց Եւրոպայի։ *Պատարագի ա–ւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ վարչութիւ–նը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ Ս. Ծնունդը կը տօնակատարուի մայր եկեղեցւոյ մէջ, հետեւեալ ժամանակա–ցոյցով.—

Յունուար 3, Շաբաթ — Ճրագալոյցի *արարողութիւն եւ պատարագ։*

Յունուար 4 Կիրակի — *տօնակատարու–թիւն* Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտ–նութեան։ *Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Ցակոբ եպիսկոպոս Վարդան–եան։*

Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ 9,45, ընթերցում Հայրապետի Շնորհա–ւորագիր – պատգամին եւ քարոզ 11, արարողութիւն Ջրօրհնէքի 11,45։

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ Յունուար 3, *Ճրագալոյց Ծնըն–դեան, սկիզբ ժամերգութեան 15·30, պա–տարագ 17։*

Կիրակի Յունուար 4, Ծնունդ *Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժամերգութեան 8,30, հանդիսաւոր պատարագ 10, քարոզ 11, Ջրօրհնէքի արարողութիւն 11,40։*

Երկուշաբթի Յունուար 5, *Յիշատակ Մեռելոց, սկիզբ ժամերգութեան 9, պա–տարագ 10, հոգեհանգիստ համայն ննջե–ցելոց 11,40, գերեզմանօրհնէք 14։*

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՍԷՆ ԼՈՒ

Շաբաթ, Յունուար 3, *երեկոյեան ժա–մը 17ին գիրքերու ընթերցում եւ Ճրա–գալոյցի պատարագ։*

Կիրակի Յունուար 4, Ս. Ծնունդ, *սկիզբ ժամերգութեան 9, հանդիսաւոր պատարագ 10, Ջրօրհնէք 11,30։*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Շահան Քհնյ. Տէտէեան։

Ծանօթ.— *Միշտ հաւատարիմ տարի–ներու աւանդութեան, դպրաց դասը պի–տի շրջի աւետելու համար Քրիստոսի ծնունդը։*

L'ARCHE DE NOE

42, RUE DESCARTES, 75005 PARIS - Tél 326 31 37

Venez Déjeuner

Venez Diner

OU MIEUX

Après le théâtre

Venez Souper

DES SPECIALITES ARMENIENNES
UN AIR DE FLAMENCO

MENU SPÉCIAL POUR RÉVEILLONS
BONNE AMBIANCE
180 Fr., champagne compris

×

Vous trouverez tous les produits orientaux à des prix imbattables chez

CHIRAG

PRIX SPÉCIAUX POUR LES FÊTES

Entièrement rénové

26 Rue de Trévise — 75009 Paris — Téléphone 770-38-63

Livraison à domicile à partir de 150 Fr

Հ. Ց. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. *«Քրիստափոր» խումբի ժողովը Յունուար 3, Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ։*

ՏՕՆԱԾԱՌ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե–ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Ս. Ծնունդի առթիւ կազմակերպած է տօնածառի հան–դէս մը Յունուար 3, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին պետական թատրոնը։

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շըր–ջակայքի Հայութիւնը յարգելու եւ քա–ջալերելու Դաւիթեան դպրոցի սաները։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Disques Vogue

Musique Religieuse

La Grande Messe Arménienne

Par les chœurs de l'Eglise Arménienne de Paris

No 451 (Transcription selon R. P. Komitas)
No 442 (Transcription selon M. Ekmalian)
No 454 Trésors de la liturgie Arménienne Volume I
No 547 Trésors de la liturgie Arménienne Volume II
(Cantiques de Pâques, de Noël et divers)

Musique Folklorique

No 526 Chants du Caucase et d'Arménie
No 527 Arménie
No 516 Reflets d'Arménie
No 199 Arménie Immortelle
No 517 Soirée Arménienne
No 596 Promenade en Arménie
No 182 Le Caucase
No 409 Le Tar
No 30211 Danses Arméniennes
No 30152 Chants Romantiques Arméniens
No 30240 Légendes d'Arménie
Pour chœurs, solo et orchestre
Chaque disque contenant 10 à 15 morceaux

Oeuvres Symphoniques

No 20176 Oeuvres symphoniques
No 714 Au Fil des Songes
Par l'Orchestre des Concerts Colonne
No 790 Deux Trios pour Flûtes, Clarinettes, Piano et Harpe

Direction : ARA BARTEVIAN

Disques Vogue : 14, Rue Petit Paris 75019, Tél. : 208-99-22
Prix 30 F. 30 cm. — Envoi contre remboursement

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
31
MERCREDI
31 DÉCEMBRE
1975

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 170 Ֆ.	Վեցամսեայ	90 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 200 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1.20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.477

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — Nº 13.48

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՑՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԻՆ

(1375 – 1975)

Զ.

ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԸ

Եօթանասուն տարի առաջ, 14 տարեկան պատանի, Սիսի «Կիլիկեան Դպրանոց»ի աշակերտներուս համար մեծ տօն էր այն օրը, երբ մեր ուսուցիչներու առաջնորդութեամբ, ժայռերու վրայէն մագլցելով կը բարձրանայինք «Լեւոնի բերդը», որ կը տիրապետէր վանքին վրայ, ուրկէ ճմլումով կ'այցելէինք սարերկրեայ սենեակները, օդը թնդացնելով Կիլիկիոյ Նուիրուած հայրենաբաղձ երգերով:

Յուզիչ էր այցելել պատմական այն բերդը, ուր մղուած էին Հայոց գոյամարտի վերջին կռիւները, նախ քան Կիլիկեան Թագաւորութեան վերջնական կործանումը:

Տակաւին կը յիշեմ քանի մը տողերը մոռցուած հին երգի մը՝ ձօնուած Ռուբինեան Լեւոն Թագաւորին: Այսպէս՝
Շառաւիղ ընտիր տոհմին Ռուբինեան,
Առիւծ անվեհեր, արի ախոյեան,
Ազգիս պարծանք փարելի Լեւոն արքայ.
ո՞ւր ես, տէ՛ր, իմ արքայ պատուական:

Յուզումնալից ժամեր կ'ապրէինք, ոգեկոչելով մեր պատմութեան յիշատակելի օրերը:

Լեւոն Թագաւորին հետ անձնատուր եղան իր բազմաթիւ հետեւորդները, որոնց շարքին Թագուհին, զաւակները, Պօղոս Ա. կաթողիկոսը, իշխաններ, եւայլն, որոնք տարուեցան Հալէպ: Մայիս 1ին Լեւոն Հալէպէն ճամբայ ելաւ դէպի Գահիրէ, ուր հասաւ Յուլիս 9ին:

Վերջին ամիսներու դէպքերը մանրամասնօրէն նկարագրուած ըլլալով Յառաջի 5 եւ 7 Հոկտ. 1975ի թիւերուն մէջ, զանց կ'առնենք ծանրանալ անոնց վրայ:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԾԱԹԷ ԴԱՐԸ

Կործանեցաւ Կիլիկիոյ հայկական Թագաւորութիւնը, որ 1080էն մինչեւ 1375, ամբողջ երեք դար հերոսաբար կուրծք տուած էր չորս կողմէն իր վրայ խուժող մոլեռանդ եւ այլակրօն թշնամիներու գերակշիռ ուժերուն դէմ, ապացոյցը տալով Հայուն ազատ եւ անկախ ապրելու անսասան կամքին եւ մշտանորոգ կենսունակութեան:

Հակառակ այն փաստին, որ հայկական Կիլիկիան մինչեւ վերջ ռազմադաշտ էր եղած եւ շատ քիչ ժամանակ էր ունեցած ազատ շնչելու, մեր իշխաններն ու թագաւորները երկիրը զարդարած էին մշակոյթի վառարան վանքերով, տաճարներով, եկեղեցիներով, դղեակներով, պաշտպանողական բերդերով ու ամրոցներով: Զարկ տուած էին կրթութեան, արուեստներու, գրականութեան, բանաստեղծութեան եւ քաղաքակրթական այլ արժէքներու զարգացման: Նաեւ միջազգային առեւտուրին:

Միջնադարեան այդ խաւարակուռ օրերուն Կիլիկիան ԺԱէն ԺԴ. դար՝ երեք հարիւր տարուան մէջ Հայոց մատենագրութեան, պատմութեան անդաստանին ընծայած է յիշատակելի դէմքեր, որոնք կը կոչուին՝

Գրիգոր Մագիստրոս, Արիստակէս Լաստիվերտցի, Գրիգոր Վկայասէր, Գրիգոր Պահլաւունի, Ներսէս Շնորհալի, Սարգիս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի, Մատթէոս Ուռհայեցի, Սամուէլ Երէց, Մխիթար Հերացի, Գրիգոր Տղայ, Գրիգոր Սկեւռացի, Սմբատ Պատմիչ եւն.: Ականաւոր հեղինակներ, որոնց շատերուն գործերը թարգմանուած են օտար լեզուներու:

Հինգերորդ դարու Ոսկեդարէն ետք Կիլիկիոյ մէջ ծաղկեցաւ հայ մշակոյթի Արծաթէ Դարը: Ունեցանք Թորոս Ռոսլինի եւ Սարգիս Պիծակի նման արուեստագէտներ:

Ու մինչ Սուրիոյ ու Պաղեստինի մէջ Խաչակիրներու կողմէ հիմնուած լատինական հարուստ եւ ուժեղ իշխանապետութիւնները իրարու ետեւէ կը կործանէին Սարակինոսներու հարուածներուն տակ, հայկական Կիլիկիան կանգուն կը մնար պատնէշի վրայ դեռ երկար ատեն:

ԺԴ. դարու վերջին կէսին սուր հանգամանք ստացած դաւանաբանական տարակարծութիւններ ու հայ իշխաններու մրցակցութիւնը գահին տիրանալու՝ ճակատագրական դեր կատարեցին: Կրօնական մոլեռանդութիւնը անդարմանելի ճեղքեր բացաւ ազգային միասնականութեան ճակատին վրայ: Եթէ մեր թագաւորները չափազանցուած յոյսեր դրած չըլլային քրիստոնեայ արեւմուտքի վրայ եւ հետեւէին Հեթում Ա.ի քաղաքականութեան՝ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակելով հարեւան խոլամ թըշնամի ազգերուն հետ, շատ հաւանական է, որ Կիլիկիոյ հայկական Թագաւորութիւնը դեռ երկար ատեն կանգուն մնար:

1096ին սկսած Խաչակրութիւնը ութ փորձերէ ետք վերջ գտաւ 1270ին սնանկութեամբ, հակառակ հզօր թագաւորներու մասնակցութեան, զինուորական ցամաքային ու ծովային հսկայ ուժերու շարժման մէջ դրուելուն եւ միլիոններու հասնող ծախքերուն: Խաչակիրներ օգուտէ աւելի վնաս տուին Հայերուն: Մինչդեռ «հայ ազգը գերազանց եւ մասնաւոր յիշատակութեան արժանի ծառայութիւն մատոյց քրիստոնէական եկեղեցիին, կը գրէր Գրիգոր ԺԳ. Պապը 1384ին իր էկլէզիա ռոմանա կոնդակին մէջ, եւ կ'աւելցնէր. «էր երբեմն երբ քրիստոնեայ իշխաններն ու բանակները Սուրբ Երկիրը ազատագրելու կ'երթային, ո՛չ մէկ ազգ ու ժողովուրդ Հայերուն չափ պատրաստակամութեամբ ու եռանդով աջակցեցաւ անոնց զինուորներով, ձիերով, պարէնով եւ խորհուրդներով: Այդ սրբազան պատերազմներուն Հայերը քրիստոնեաներուն օգնեցին ամենամեծ քաջութեամբ եւ հաւատարմութեամբ»:

Հայոց այս բոլոր զոհողութեանց արդիւնքն եղաւ պարզապէս ապերախտութիւն, — ուրացում եւ մոռացում:

×

Լեւոն Ե. եօթը տարի աքսորական մնաց Եգիպտոս: 1382 Սեպտ. 30ին ազատ արձակուեցաւ Արագոնի եւ Կաստիլյայի թագաւորներու միջամտութեամբ: — Աղեքսանդրիայէն նաւ նստաւ եւ Հռոդոսի ճամբով գնաց Վենետիկ: Յետոյ ցամաքի ճամբով հասաւ Ավինեոն, ուր արքայավայել ընդունուեցաւ հակաթոռ Պապ Կղեմէս Է.ի կողմէ, յետոյ անցաւ Սպանիա շնորհակալիքը յայտնելու իր ազատարարներուն: 1384 Յունիս 30ին Հայոց վերջին թագաւորը հասաւ Փարիզ, ուր հիւրն եղաւ Կարոլոս Զ. (Շարլ) թագաւորին: Բնակեցաւ Թուռնէլի պալատին մէջ, ուր մեռաւ 1393 Նոյեմբեր 29 Կիրակի օր: Մարմինը փոխադրուեցաւ Կելեստինեանց (Սէլէսթէն) վանքը եւ ամփոփուեցաւ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, ուր մնաց մինչեւ Ֆրանսական Յեղափոխութիւն, երբ աճիւնները տարուեցան Մոնրուժի գետնադամբան-ոսկրանոցը (քաթաքոմպ): Տապանաքարը Փըթի'-Օկիւսթէնի պատմական թանգարանը պահուելէ ետք փոխադրուեցաւ Սէն-Տընիի մայր-եկեղեցին, Ֆրանսացի թագաւորներու կողքին, ուր կը մնայ ցարդ:

Հայոց վերջին թագաւորին դամբարանը ուխտատեղի է Փարիզ այցելող Հայերուն համար:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

———O———

11 ՄԵՌԵԱԼ, 100 ՎԻՐԱՒՈՐ

Երկուշաբթի իրիկուն տեղական ժամով 18.30ին, եղեռնափորձ մը տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի Լա Կուարտիա օդակայանը, որ վերապահուած է ներքին գիծերու: Այդ ժամուն, մանաւանդ այս տօնական օրերուն, մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր երբ ռումբ մը պայթած է: Պաշտօնական առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 11 մեռեալ կայ եւ 100 վիրաւոր:

Երեքշաբթի առտու ոչ ոք պահանջած էր այս արարքին պատասխանատուութիւնը:

«ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ» ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Կոսիգին չկրցաւ «ոչ-յարձակողական» դաշինքի մը կնքումը ապահովել, բայց եւ այնպէս իր այցելութեան առթիւ հրապարակուած միացեալ զեկոյցը կը յայտնէ որ ի մօտոյ «գործակցութեան եւ բարեկամական յարաբերութեանց» համաձայնութիւն մը պիտի ստորագրուի երկու երկիրներու միջեւ: Այս համաձայնագիրը որ «քաղաքական փաստաթուղթ» կ'որակուի, միջին ճամբայ մը կը նկատուի եւ այս առթիւ Ֆիկառօյի Անգարայի թղթակիցը կը յիշէ թէ ոչ-յարձակողական եւ բարեկամական դաշինք մը ստորագրուած էր 1925ին Լենինի դրդումով եւ չեղեալ յայտարարուած 1945ին Ստալինի կողմէ որ Թուրքիայէն կը պահանջէր նեղուցներու եւ արեւելեան նահանգներու հակակշիռը: Թուրք պատասխանատու մը յայտարարեր է որ Ատլանտեան Ուխտի ոչ մէկ երկիր ոչ-յարձակողական դաշինք ստորագրած է Խորհ. Միութեան հետ, պատճառ չկայ որ առաջինը Թուրքիան ընէ:

Ընդդիմադիր ձախը բաւական հեղնանքով հետեւած է պահպանողական (եւ յետադիմական իսկ նկատուած) Տէմիրէլի եւ համայնավար Կոսիգինի այս մերձեցման, այնպիսի ատեն մը երբ Տէմիրէլի ընտրական ամբողջ ծրագիրն ալ կեդրոնացած է հակահամայնավար քարոզչութեան վրայ: Ծանօթ է սակայն որ երբ շահ կայ, գաղափարականը երկրորդ գիծի վրայ կ'անցնի եւ Մոսկուա մասնաւոր «դիւրութիւն» մը ունի մօտենալու երկիրներու Ֆաշիստ նկարագիրը (Սպանիա, ատենին՝ գնդապետներու Յունաստանը, Թուրքիա եւայլն) երբ իր առեւտրական կամ այլ շահերը խնդրոյ առարկայ են: Ֆիկառօյի թղթակիցը իր յօդուածը կը վերջացնէ ըսելով.— «Ի վերջոյ Ստալինի հողային պահանջները ոչ միայն վերջ դրած էին այդ բարեկամութեան (խմ՛ Թուրքեւխորհրդային) այլեւ Թուրքիան նետած արեւմտեան աշխարհի գիրկը:

«ՅԱՌԱՋ» 50

Օգոստոսի 2ի մեր թիւով, երբ կը լրանար «Յառաջ»ի յիսնամեակը, կը յայտնէինք թէ ձեռնարկած ենք յիսնամեայ հատորի մը հրատարակութեան, որ պիտի ըլլայ ծաղկաքաղ մը, յիսնամեայ հաւաքածոներէն: Նոյն առթիւ, յոյս կը յայտնէինք, որ այդ հատորը լոյս կը տեսնէ տարւոյս վերջ: Բայց դժբախտաբար մեր փափաքը կարելի չեղաւ իրականացնել, օրաթերթի մը հրատարակութիւնը հարկ եղած ժամանակը չթողլով տպագրական այլ գործերու:

Ուրախ ենք սակայն ըսելու թէ հատորը լաւ ճամբու մէջ է, տպագրուած են արդէն տասը պրակ եւ կը խորհինք թէ կարելի պիտի ըլլայ զայն հրապարակ հանել ամէնէն ուշը Փետրուարի վերջ:

×

«Յառաջ»ի այս յիսնամեայ տարեդարձին առթիւ, պարտք կը համարինք մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր անոնց, կազմակերպութիւն, միութիւն, աշխատակից, պաշտօնակից թէ պարզ ընթերցող, որոնք բարոյապէս թէ նիւթապէս, ինքնաբուխ կերպով իրենց համակրանքը յայտնեցին թերթին:

Կը վստահեցնենք բոլորը, թէ հաւատարիմ իր կոչումին, «Յառաջ» ջանք պիտի չխնայէ տալու համար միշտ աւելի՛ն, իբրեւ անխոնջ ծառայ իրաւազրկուած ժողովուրդի մը իրաւունքներու պահպանման եւ հայ լեզուին ու մշակոյթին տեւականացման:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ.-

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԱՐՍԵՂ ՇԱՀՊԱԶ

Ցաւով կ'իմանանք, որ Կիրակի օր, Դեկտ. 28ին իր մահկանացուն կնքած է Բարսեղ Շահպազի այրին՝ Տիկին Հրանոյշ Շահպազ:

Ողբացեալը, 80ը անց, ծնած էր Պոլիս, ապա 1910ին եղած էր Ժընեւ, իբրեւ ուսանողուհի Քոնսերվաթուարի եւ հոն նշանուած էր Բարսեղ Շահպազի հետ:

1912ին Հրանոյշ Լուսինեան Եգիպտոսի մէջ կ'ամուսնանար Բարսեղ Շահպազի հետ, որ այն ատեն փոխ-տնօրէն էր Վահան Խորասանճեանի առեւտրական հաստատութեան մէջ: Հոնկէ պիտի անցնէին Փարիզ, ուր կը ծնէր իրենց միակ զաւակը՝ Սիրան: Վերադառնալէ ետք Պոլիս, 1915ի սեւ օրը, Բարսեղ Շահպազ կ'աքսորուէր իր մտաւորական ընկերներուն հետ եւ զոհերէն մէկը կ'ըլլար Ապրիլեան Եղեռնին:

Ատեն մը Պուլկարիա մնալէ ետք, Տիկին Շահպազ, աղջկանը հետ կը հաստատուէր Փարիզ 1924ին, ուր 1931ին հանրակառքի արկածի մը հետեւանքով, սրունքը կը վիրաւորուէր եւ անդամահատումի կ'ենթարկուէր:

Այդ թուականէն ի վեր, Տիկին Շահպազ պիտի ապրէր քաշուած կեանք մը մինչեւ իր մահը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր աղջկան եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԴՐԱՑՈՒՀԻՆ

Առ Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆԻՆ

Այն իրիկունը՝ Սկիւտարի վերջին չոգենաւին ստորնայարկի սրահն էի։

Դեկտեմբերի ամպրոպայոյզ իրիկուն մըն էր. անձրեւը կը տեղար մեծակայլակ ու մենակերպ, եւ մութ կապարագոյն կոհակներուն զարնուելով՝ եռացող պղպջակներու խուլ չառաչիւն մը յառաջ կը բերէր։ Հովին — անձրեւի յաւիտենական Թշնամւոյն — յորձանքները կուգային անընդհատ խառնակել ու աւրչտկել այն ջրեղէն կանոնաւոր սիւներն որք միութեան անհատնում գծեր կը յօրինեն՝ երկնքէն մինչեւ երկիրը ձգուած։

Շատ քիչ բան ծանօթ է ինծ այնքան սաստկապէս մելամաղձիկ որչափ չոգենաւու մը ստորնայարկը, մանաւանդ այդ տեսակ օդով մը։ Մեծ մասամբ չուկայի մարդիկ են անդ նստողները, յոգնած դադրած, սեւեւայ բազմոցներուն վրայ փռելով իրենց մարմնոյն խոշոր խոն — ջէնքը։ Տեսակ մը արհեստական գիշեր կը տիրէ այնտեղ, որուն լուսինն է ձեղունէն կախուած լամբարն՝ իր դեղնա — չորթ պլպլուքով եւ որուն աստղերը կը կազմեն դլանիկի ծայրերն որք սրահի ամէն կողմէն կը ծակեն այդ խաւարը։ Ո՛չ լրագիր կը կարդան հոն, եւ ո՛չ կը խօսին ու կը խնդան բարձրաձայն. ինքնաքանչիւր ոք, իր մտացմանցը մէջ խորասոյզ, անհամբեր իր ընտանեկան յարկն երթալու ի գլուխ վառարանին, անսահման յոգնութեան նայուածքներ կը պտըտցնէ չորս բոլորտիքը։ Անգիտակից Թըմբութիւն մը կը պատէ զքեզ այդ եղկ մԹնոլորտին մէջ, որ զքեզ քու մէջդ կ՚ամփոփէ եւ ներքին աշխարհ մը կը ստեղծէ քեզ համար։

Բարեկամ ու ծանօթ չկար քովս, եւ կիսովին ետիս դարձած, գոլորշւոտ պատուհանէն կը դիտէի ալեաց գիսախռիւ կատարներն որք կուգային անընդհատ զարնուիլ եւ խօլական գծեր ձեւացնել այդ ապակւոյն վրայ, ի զուր իրենց մոլեգնութիւնը փորձելով այդ դիւրաբեկ ու միանգամայն գերազանցապէս հաստատուն մակերեւոյթին վրայ, — երբ զգացի որ մէկը եկաւ նըստաւ քովս. աջին դարձայ ընդոստ, ու, կէս մութին մէջ, ճանչցայ զինքը. Միհրանն էր, դպրոցական վաղեմի ընկերնիրէս մին զոր երկու երեք չաբաթէ ի վեր չէի տեսած։

— Դո՞ւն ես, Միհրան, ըսի զուարթութեամբ. բար՝ իրիկուն։

— Աստծու բարին, պատասխանեց այնպիսի չեշտով որ չատ տրամադրութիւն ցոյց չէր տար խօսակցութիւնն տակից աւելի չարունակելու։

— Ի՞նչպէս ես, աղէ՞կ ես։

— Շնորհակալ եմ, հանգիստ եմ։

— Շատոնց է չես երեւցած։

— Ը՛հ։

Այո՛, ակներեւ էր, անհանգիստ կ՚ըլլէի զինքը։ Շրթանցը չարժուածքէն՝ որք հազիւ հազ կը բացուէին քանի մը բառեր Թոթովելու համար, եւ ձայնին Թոյլ ու քաչքչուկ չեչտէն կ՚երեւէր յայտնապէս Թէ այդ վայրկեանին նախամեծար պիտի համարէր ինքնիրեն մնալ։ Եւ սակայն չատ տարուան բարեկամներ էինք, գրեԹէ մտերիմ։ Դպրոցական երկար չըրջան մը իրարու կապած էր զմեզ յիչատակաց անքակտելի կապերով։ Դասարանին մէջ քովս կը նստէր, եւ որովհետեւ այնչափ աղէկ չէր դասերուն մէջ՝ ինծմէ կ՚ընդօրինակէր իր չարադրութիւններն ու պարտականութիւնները։ Ընկերներս եւ ես, ամէնքս ալ կը սիրէինք զինքը։ Գիրուկ ու կլոր դէմքով խոչորկեկ տղայ մըն էր, բարի, չափազանց բարի, այն տիպարներէն մին որոց կը պատչաճի ժողովրդական նկարագեղ բացատրութիւնը. «Բերանը ա՛ղ դիր մորթէ՛»։ Դպրոցէն ելլելէ վերջն ալ դադրած չէր մեր բարեկամութիւնը։ Փաստաբանի մը գրասենեակն էր ի Ղալաթիա, բաւական աղէկ վիճակ մը ունէր։ Ուրիչ ատեններ, երբ չոգենաւին մէջ տեսնէր զիս, օձիքս Թող չէր տար, եւ, սրամիտ ու չատղրուց, մոռցնել կուտար չոգենաւին դանդաղ ընԹացքն ու անիւներուն դղրդիւնն որք ջուրը կը ծեծեն յուսահատեցուցիչ միօրինակութեամբ։ Այն իրիկուն ուրեմն ինչո՞ւ հեռու կը փախչէր ինծմէ։

— Յոգնած կ՚երեւնաս կոր, Միհրան, ըսի։ Չէ նէ մի հիւանդ ես։

— Չէ՛, բան մը չունիմ։

Լամբարին լոյսով զինքը դիտեցի ուշադրութեամբ։ Նոյն խաղաղ ու անմեղ դիմագծութիւնն էր միշտ։ Աչուըներուն մէջ սակայն խուզարկու անհանդարտութիւն մը կար, Թարթիչներն անդուլ կ՚ելլէին կ՚իջնէին ջղաձգաբար։ Ձախ ձեռքին ափովը ճակատը կը չփէր չարունակ։

— Չէ՛ մի զուրցեր, դուն բան մը ունիս եւ ինծի չես ըսեր կոր։ Ինծմէ բա՞ն պահել սկսար։ Քեզի այսպէս տեսած չէի երբեք։ Ըսէ՛, վի՞չտ մը ունիս։

— Չէ՛, կրկնեց խուսափողական կերպիւ։

— Այդ չէէդ կը հասկցուի որ չեմ սխալեր։ Ներսիդին բան պահելը աղէկ չէ։ Ինծի չյայտնես որի՞ պիտի յայտնես։ Ըսէ՛, կը մխիթարուիս, սիրտդ կը Թեթեւնայ։

Այս անգամ երեսս նայեցաւ անսահման խանդաղատանքով, ու ձեռքս բռնեց։ Հակառակ ցուրտին, իր ձեռքը կ՚այրէր։

— Այո՛, աղէկ չեմ, ըսաւ։

Ու ա՛լ չկրցաւ զսպել ինքզինքը. երկար չունչ մը առաւ. սիրտը պիտի պոռԹկար կարծես։ Ու յուզմունքէն դողդոջուն ձայնով մը.

— Ուրիչներուն չէի զուրցեր, որովհետեւ վրաս պիտի խնդային, բայց քեզի կ՚ըսեմ։ Մեր սենեակը եկած ես և փողոցին վրայ պատուհանին քով կը նստիմ միշտ, կամ Թէ՝ կը նստէի ասկից առաջ։ Դիմացը կարգ մը տուներ կան, որոնց տակը խանութ է։ Օտարազգի ընտանիքներ կը բնակին այդ տուները, չես գիտեր աշխարհքիս ո՛ր կողմերէն եկած ինկած այդ տեղուանքը։ Ղալաթիոյ մէջ խանութ ունեցող մարդոց ընտանիքներ են ասոնք, որք տեղւոյ մօտութեան պատճառով յանձն առած են այդ խղճուկ չէնքերուն մէջ գալ մաշեցնել իրենց կեանքը։ Երբեմն երբեմն պատուհաններուն վանդակներուն բացուածքէն կլլներ ու աղջիկներ տեսած էի, բայց կարեւորութիւն չէի տուած։ Կը ճանչնաս ինծի։

«Ասկից եօթը ութ ամիս առաջ, Ապրիլին էր կարծեմ, օր մը դուրսը նստած ատենս, տեսայ որ ճիշդ դիմացի պատուհանին առջեւ պզտիկ աղջիկ մը նստած կար կը կարէր, գլուխը կախած։ Ա՛լ աւելի ուշադրութիւն չդարձուցի։ Հետեւեալ օրը նորէն իր տեղն էր, ու կ՚աշխատէր չարունակ, առանց գլուխը վեր վերցնելու։ Հետեւեալ չաբԹուն, հետեւեալ ամսուն, ամէն օր անխափան իր տեղն էր։

«Քիչ քիչ նայուածքս վարժուեցաւ իրեն. առտուն եկածիս պէս, առաջին անգամ աչքս հոն կ՚երԹար մէյ մը։ Ինքն ալ իմ ներկայութիւնս նշմարած էր։

«Կամաց կամաց համակրութիւն սկսայ ունենալ այդ աշխատասէր պզտիկ աղջըկան համար, որ ասեղը ձեռքէն չէր Թողուր։ Ուշադրութեամբ զինքն սկսայ դիտել։ Տասնըհինգ տարեկան կար չկար, սիրուն, անուշ դէմքով. երեսը գոյն չկար, ճիշդ իմ սիրածիս պէս, քիչ մը նիհարկեկ, խոշոր կապոյտ աչուըներով. մազերը դեղին էին, բայց աչքի զարնող դեղին մը, ոսկիի գոյն. առջեւի կողմէն այնպէս կը չտկէր զանոնք որ ամբողջ դէմքը կը շրջանակուէր պզտիկ խոպոպիկներով. Աստուածածնի պզտիկ դէմք մը, որ համբոյրի մը մէջ պիտի սեղմէր։ Հիւանդի այնպիսի դէմք մը ունէր, որ առաջին անգամէն սրտիս դպաւ. գլուխը ծռած ատեն, ճակտին ուռեցած կապոյտ երակները կ՚երեւնային սուր աչուըներուս։

« Հետզհետէ համարձակութիւնս աւելցաւ. եկածիս պէս իրեն կը նայէի, ինքն ալ ինծի կը նայէր մէյ մը։ Պատուհանը գիտմամբ աղմուկով կը բանայի առտուները, որ եկած ըլլալս հասկնար։ Օր մը բարեւեցի զինքը գլխովս. անուշութեամբ ընդունեցաւ բարեւս։ Աւելի առաջ չուզեցի երԹալ։ Առտուն կուգայի զինքը կը բարեւէի, եւ, մինչեւ իրիկուն, ինք իր պատուհանին առջեւ, ես իմ պատուհանիս առջեւ, իրարու կը ժպտէինք՝ երբ ինք կարելէն կը յոգնէր, ես ալ գրելէն։ Քրոջ ու աղբօր պէս բան մըն էինք եղեր։ Նորէն կ՚ըսեմ քեզի, պատուհանէ պատուհան դռնէհիկ սիրահարութիւն մը չէր, ինչպէս կը պատահի. չէ՛, պարզ բան մը, որ կը բուէր իմ հանդարտ սրտիս։ Այդ դէմքին այնպէս վարժուած էի հետզհետէ որ եԹէ զինքը օր մը չտեսնէի, այնպէս պիտի տխրէի երբ իրիկունը տուն երԹալով մօրս կամ քրոջս դէմքը չտեսնէի։

«Իր վիճակէն գոհ կ՚երեւնար. երբեմն քԹին տակէն երգ մը կը մըլտար, որուն հեռաւոր չեչտերը մինչեւ ականջս կը հասնէին։ Յետոյ ասեղը ցոյց կուտար յուսահատութեամբ. այո՛, կը զգայի, իր ասեղին մէն մի հարուածը մէկ մէկ կաԹիլ կը պակսեցնէր իր արդէն պակաս արիւնէն։ Դեղին էր, ա՛խ, չատ դեղին։

«Օր մը, միտքէս չելլար, ամառուան հրաչալի օդ մը կար, ինքզինքէս ելած, համբոյր մը ղրկեցի իրեն ձեռքովս. մատովը սպառնացաւ ինծի, ու համբոյրս չընդունեցաւ։ Առաջին ու վերջին յանդըգնութիւնս եղաւ այս։ Ինք ալ չէր ուզեր մեր մտերմութեան հանգամանքը փոխել, եւ ես եղածովը չատացայ։ Ո՛չ իր անունը գիտէի, ո՛չ ի՛նչ ազգէ ըլլալը։ ԵԹէ ուզէի կրնայի իրիկուն մը սպասել իրենց դրանը առջեւ, իրեն ո՛վ ըլլալը հասկնալ, մեր բարեկամութիւնն աւելցնել. չէ՛, չէի ուզեր. այդչափ երջանկութիւնը կը բաւէր ինծի։

«Երկու չաբաթ առաջ, առտու մը դարձեալ եկած ատենս դիմացը նայեցայ եւ զինքը չգտայ։ Օդերը աւրուելէն ի վեր, դոց պատուհանին ետեւ կ՚աշխատէր։ Սիրտս ճմլուեցաւ. այն օրը ամբողջ, աչքս մէյ մը Թուղթիս վրայ էր, մէյ մը դիմացը. հետեւեալ օրն ալ հոն չէր, յաջորդ օրն, ամբողջ չաբաթը։ Ինչ ընելս չէի գիտեր. կեանքիս մէջ պարապ մը կը զգայի զոր ոչ մէկ բանով չէի կրնար կոր լեցնել։ Ինքնիրենս կ՚ըսէի Թէ հիւանդ ըլլալու էր մէկ քանի օրուան համար, եւ ասով կը մխիԹարէի ինքզինքս։

«Այս Ձորեքշաբթի, երեք օր է անկից ի վեր, նորէն պատուհանին մօտ նստած էի, մէկ աչքս դուրսը։ Սքանչելի օդ մը կ՚ընէր առջի օրուան անձրեւներէն ետքը. ամառուընէ օր մըն էր մնացեր։ Յանկարծ փողոցէն եկեղեցական երգերու չփոթ աղմուկ մը լսեցի. բնազդաբար, պատուհանը բացի եւ գլուխս դուրս ծռեցի… »։

Բարեկամս կանգ առաւ յանկարծ։ Շըրթանցը վրայ ժպիտ մը ունէր հիմակ, տարտամ, անստոյգ, անբացատրելի ծալք մը, որ բանով մը չի կրնար սահմանուիլ, խնդութեան արտայայտութիւն ու լալու պատրաստականութիւն է միանգամայն։ Ա՛լ երեսս չէր նայեր, աչուըները կարծես հիմակ կը հետեւէին հեռաւոր տեսիլքի մը։ Ու երազի մը մէջէ խօսելու պէս չարունակեց.

— Այո՛, ի՛նքն էր, դիմացի աղջի՛կը, հոն պառկած, դագաղին մէջ։ Ցոյն քահանաներ կը հետեւէին դագաղին, ու ան ատեն առաջին անգամն ըլլալով հասկըցայ Թէ Ցոյն էր ինքն ալ։ Ճերմակ մուսլինէ շրջազգեստ մը հագցուցած էին ի-

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՏՕՐՈՍԷՆ ԱՆՑՔ

Ա. ԵԼՔԸ ԴԷՊԻ ԿԻՐՃԸ

Անհատականութիւն եւ երջանկութիւն. — Առաջին տեսիլներ, — Գզըլ-Եօզուշէն ակնարկ դէպի ետ, — Նախահարց նախահարք, — Հեղեղատը, — Կայք մը կրնայ ժամավաճառութիւն չըլլալ, — Լեռնային բառերը կը սկսին, — Կիրճը կը տեսնուի, — Իրիկունն ի Մոպսուկրին։

Շոճիները, պորփիւրաԹոյր կոճղերով՝ հոս իրենց յաւերժադեղ ծառոց բարձրավայրերուն մէջ էին, իրենց հարազատ աշխարհին մէջ, ինչպէս բոլոր կոնաբերները՝ վերին ձորերու ազնուադրոշմ յղացումներ։ Դեռ երկրայող գոհացման մը խռովքով կը տեսնէի զանուիլս անոնց անձկալի բնակետղին մէջ։

Նրբասոեղն ու կանաչաքիստ իրենց սաղարԹով՝ բոսորագոյն բուներու կատարէն հովանացած, շոճիներն իրենց լիաւարտ շնորհագեղութեամբ կը չատնային, կը տիրէին հետզհետէ՝ պարապներու վըրայ Թեւատարած ուրուագծուելով, կամ ահագին ստուերներու մէջ խաժավէտ այտուումներով կորնԹարդուած, դէզադէզ։ Թաւուտ մութ գահավէժներ կը խորասուզուէին, ու գորշ, Թփախայտ ապառաժներ կը պարսպանային հոս հոն։ Արեւը ծածկուեր էր անոնց ետին. ու լուսեղէն երկինքին մէջ ստուերամած տեսարանն, իրիկուան ոսկի ճառագայԹներէն տեղ տեղ բորբոքած՝ հետզհետէ աւելի կը մեծնար։

×

ՄԹնոլորտը վճիտ էր եւ անդորր, արդէն ծփծփուն բիւրեղեայ մաքրութեամբ մը, անայլայլ անապական՝ ազնուականութեամբն իսկ լեռներու այերց։ Սաղարթալից խորութենէն կը բարձրանար Գետակին մշտահոս շշնջիւնը, ծանր ու ջինջ դրոշմով, ու չոճեաց Թաւչեայ որընթարդներուն, սեպաձեւ ապառաժներուն, հորիզոնը որմող սա՛ լերանց գորշ շքանկարներուն, բոլոր իրիկնաբերձ երկնասոյզ տեսարանին կ՚ընծայէր գերանուրբ զգայնութիւն մը, գեղեցիկ բաներու այն զգայնութիւնը որով կը Թուին յաւերժօրէն ականջ դնել ու նուիրուիլ իրենց գեղեցկութիւնն ստեղծող պահպանող՝ զայն մշտակերտող օրէնքներու չունչին։

Երանաւէտօրէն ստոյգ էր որ կ՚անցնէինք մենք այն տեղուանքէն, բայց կ՚անցնէինք միանգամ ընդմիշտ։ Կարծես այդքան միայն արժանաւորութիւն կրէր մարդ անվախճան իրերու մէջէն անցնելու, եւ այնքան արագ ու հարեւանցի։ Կարծես վայել ըլլար որ բոլոր մեծ տեսիլները չատ երագախոյս ըլլային. երազներու պէս սահէին, եւ չտապէին՝ երազ որ էին արդէն՝ նորէն երազ դառնալու։ Ո՞չ ապաքէն մեր վաղանցուկ կեանքն իր անխրաւախոհ հաչիւներն ունի որ խուլ են գերաշխարհիկ եւ անանց բաներու, և զյեզ կը բռնավարեն կը քշեն՝ օգտապաշտ անասնականութիւններ որ կը լեցնեն ու կը կազմեն կեանքը՝ ինչպէս զոր օրինակ հիմա, մտրակովը սա՛ կառապանին որ, անոնց ներկայացուցիչ, անոնց ամենազօրութեան հաւատացեալ, անոնց պահանջներուն ստրուկ գործադիր՝ կը ջանայ տանիլ զմեզ այս «լեռներէն» հեռու։ Անհուն այդ արարչութեան, երկրի երրորդական ժամանակին մեծազօրութեանց պատկանող այս խրոխտագեղ արարչութեան դարուց, այս լեռներէն անցնող մարդկային պատմութեան ժամանակներուն, մեր ցեղին՝ այս Թաւերց մէջ բաբախած կենաց տեւողութեան անհատնում անհաշուելի տիւերէն ժամ մը, իրիկուան պա՛հ մը միայն տրուեր էր մեզ ապրիլ։

Ո՛հ, կ՚երեւի Թէ տարապայման ինքնապահութեան, գերմարդկային ու գիտակից յարակեցութեան միջոցներ են մարդուն մէջ, որքան ճշմարտախնդրութեան պէտք է գոհացնելու կերպեր։ Մարդոց Թէ Բնութեան Պատմութիւնները, Գիտութիւնն ու Փիլիսոփայութիւնը, — եւ Կրօնքն իսկ, — որք մեր գիտակից կեանքը կ՚երկարաձգեն դէպի անցեալն ու ապագան, որք զմեզ կը սահմանազերծեն։ Եւ միԹէ միա՛յն սիրելն գծշմարտութիւն հաւատարիմ սիրով, մասնակցիլ չէ՞ անոր անմահութեան…։

Ո՛րքան դիւրին էր, այն տեղուաքն ու այն ժամուն՝ արդարացնել բոլոր այն մարդիկը որ այնպիսի շրջավայրի մը ծոցը՝ անցաւոր իրերէ վեր, մշտապէս անպղտոր մԹնոլորտով մը պարուրուած՝ Անյեղլիին յիշման ու պաշտաման նուիրեալ օԹեւաններու մէջ, կ՚ուզէին իրենց երկնանուէր մշտնջենաւէր միտքը տալ զիրենք չուրջպատող անվախճան բաներէ զգածման, եւ անոնց մէջ անոնց անսանցութիւնը կազմող անապականելի օրէնքց Բովանդակին, մարդկային Թշուառութեանց ու կարօտութեանց պահանջներով մարդակերպուած մարդկայնացած Սկըզբան՝ Աստուծոյ հայեցողութեան։

ԻՆՏՐԱ

(Շար. – 9)

րեն, ճերմակ տանթէլներու մէջ առնուած էր գլուխը, բայց իր դէմքը անոնցմէ ալ աւելի ճերմակ էր: Մեռա՞ծ մի, այդ աղջիկը. չէ՛, հաւատալս չէր գար: Ինծի այնպէս կ՚երեւնար որ իրեն կէս բաց աչուըները, որոնք դէպի վեր ուղղուած էին, ինծի կը նայէին տակաւին իրենց խենթեցնող անուշութեամբը, եւ իրեն կուսական բարակ կուրծքին վրայ խաչաձեւ դրուած ձեռքերուն մէջ տեղ մը կար կարծես, ու մատները պիտի շարժէին զայն հի՛մակ, անմի՛ջապէս: Արեւն ալ, տանթէլներուն մէջէն տեղ տեղ ստուերներ թափելով իր դէմքին վրայ, կենդանութեան հով մը կուտար իրեն: Մեռա՞ծ մի, չէ՛, կարելի չէր: Իրեն շրթունքներն ալ, որոց բացուածքէն կ՚երեւնար ակռաներուն շարքը, համբոյր մը չէի՞ն ղրկեր ինծի:

«Հոն կեցած էի քար կտրած, մարմինս աւելի պաղ պատուհանին երկաթներէն որոց կռթնցուցած էի գլուխս: Քահանաներուն ու տիրացուներուն խռպոտ շարականները չէի լսեր ու դագաղին ետեւէն եկող մարդիկը չէի տեսներ բնաւ: Աչուըներս չէի կրնար կոր բաժնել անոր դէմքէն: Վայրկեան մը չտեւեց այս, բայց ես գիտեմ որ տասը տարուան դէպքեր պիտի չկրնային այնքան ազդել ուղեղիս վրայ որչափ այդ րոպէական թափօրը: Ինքնիրմէս ելած էի: Դագաղը կամաց կամաց յառաջանալով անյայտ եղաւ փողոցին ծայրէն, ու ինծի այնպէս կուգար թէ սրտէս պատառ մը կը տանէին այդ սեւ մարդիկը:

«Չեմ գիտեր ո՛րչափ ատեն հոն մնացի այդպէս. գլուխս չէի կրնար կոր բաժնել այդ երկաթներէն. այն փողոցին անկիւնին մէջ բան մը պատահած էր, տխուր ու սոսկալի բան մը, խառնափնթոր երազի մը տպաւորութեանը պէս, որ բոլոր մըտածումներս կը տարտղնէր:

«Դուռը բացուեցաւ յանկարծ եւ ինքզինքս թօթվելով ետիս դարձայ. յաճախորդ մը եկած էր կարեւոր տեղեկութիւն մը հարցնելու. մէկ քանի խօսքով ճամբեցի զինքը. մարդը զարմացմամբ երեսս նայեցաւ ու ձայն չհանած դուրս ելաւ:

«Գրասեղանիս առջեւ անցայ մեքենաբար. ստիպողական նամակ մը կար գրելիք. ութ անգամ սկսայ գրել, ութ անգամ ալ պատռեցի. գաղափարներս չկըրցայ բնաւ ամփոփել: Յուսահատութեամբ մէկդի նետեցի գրիչը, սենեակին դուռը գոցեցի եւ կանուխկեկ տուն դարձայ. տունը ըսի որ գլուխս կը ցաւէր քիչ մը, եւ պատառ մը բան ուտելուս պէս անկողին մտայ:

«Հետեւեալ օրը նամակ մը գրեցի սենեակը եւ գործի չիջայ:

«Այսօր գացի սենեակը: Ներս մտնելուս պէս նայուածքս դիմացի պատուհանին կողմը գնաց. ճիշդ նոյն տեղը ուրիշ աղջիկ մը եկեր նստեր էր, ու ան ալ կը կարէր գլուխը կախած, բայց կապկի ձագի պէս բան մը, սեւ սեւ, թափթփած հագուստներով. գլուխս ազլին առի, եւ անմիջապէս գրասեղանս սենեակիս միւս անկիւնը տարի ուսկից դիմացի պատուհանը չերեւնար: Մինչեւ իրիկուն անգամ մը փողոց չնայեցայ, ասկէ ետքն ալ պիտի չնայիմ: Ի՞նչ ընեմ, սիրտս կտոր կըտոր կ՚ըլլայ կոր քանի միտքս կը բերեմ մեռնողին դէմքը»:

Շոգենաւը մօտեցած էր եւ քայլափոխներու դղրդը կը զգայինք մեր գլխուն վերեւ խուլ շշուկով:

— Կը ներես, ըսաւ, եղբայրս վերը ինծի կը սպասէ, երթամ գտնեմ զինքը:

Ձեռքս սեղմեց տենդային սարսուռով, եւ ընդհուպ տեսայ լայն ուսերուն կորսուիլը աճապարող բազմութեան մէջ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

Մասիս, 1889 Հոկտ. 1

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Գեղագրուհի
ԱԼԻԾ ՏԱՐՕՆԱՑԻ

Առհասարակ մեծ է հայ կնոջ դերը մեր հին եւ միջնադարեան մշակոյթի ստեղծման ու զարգացման գործին մէջ: Գեղագրութեան եւ զարդագրութեան բնագաւառին մէջ, օրինակ, եզակի հռչակ եւ սէր վայելեց Ալիծ Տարօնացին: Դժբախտաբար, կիսկատար ծանօթութիւններ կան անոր կեանքին եւ գործին մասին: Եղածն ալ յատուկ ուշադրութեան առարկայ չէ դարձած:

Գեղագրուհի Ալիծին վերաբերեալ միակ եւ հաւաստի վկայութիւնը կը գտնենք Հ. Ղ. Ալիշանի «Սիսուան» աշխատութեան մէջ: Ասիկա քաղուած է միջնադարեան կորսուած երկէ մը, ուր ըսուած է. «... էր կոյս մի ի Տարսոն, եւ անունն Ալիծ, որ եւ նա էր գրագիր յոյժ հմուտ, գրեաց զայբուբենս եւ ասաց, թէ՝ Ով ոք որ սմա նմանեցընէ, նա է իմ տեսոյն արժանի: Որ եւ գրեալ՝ բերին զերկուքն. ոչ հաւանեալ ասէ.

Ծայրն Զա-յին, ծակըն Ծա-յին
Չէ՛ նըմանիր գիրն Ալիծին:

եւ դարձեալ ասէ վասն ուղողացն, թէ ով որ գրէ
Զծայրն Զա-յին, զծակըն Ծա-յին,
Նա կու լինի փեսայ Ալծին:

եւ ոմն ի նոյանէ գրեալ եդիր եւ հաւանեալ ասէ.
Ծայրն Զա-յին, ծակըն Ծա-յին
Կու նմանի գիրն Ալիծին... »

Շարունակութենէն կ՚իմանանք, որ Ալիծը տեսնելու համար մարդիկ Կիլիկիա կը մեկնին նոյնիսկ Արեւելեան Հայաստանէն եւ, հիացումով, կ՚ըսեն՝ «Իրաւի է զոր լուաքն, եւ այլ աւելի»:

Ո՞վ էր այս հմուտ գեղագրուհին:

Անցեալ դարու կէսերուն ուշադրութեան արժանացաւ Տարսոն քաղաքին մէջ գտնուած տապանաքար մը, որուն տակ հանգչողը նոյնպէս Ալիծ կոչուած է: Անուանի բանասէր Հ. Վ. Հացունի, քննելով հայ կնոջ պատմական դերը, անդրադարձաւ այդ տապանաքարին եւ նկատի առնելով անոր թուականը (1316), գրեց. «Թուականդ (1316) չի յարմարիր մեզ ծանօթ Ալիծներուն, բացի Տարսոնացի կուսէն՝ որ անթուական է, եւ յայտնի դէմք մ՚էր դարձած... »: «Տարսոնացի կոյս» ըսելով Հ. Վ. Հացունի նկատի ունէր գեղագրուհի Ալիծը:

Հ. Ղ. Ալիշան, խօսելով վերոյիշեալ տապանաքարին մասին, կը մտածէ, թէ անոր տակ հանգչողը Հեթում Գ. թագաւորին Ալիծ աղջիկը կրնայ եղած ըլլալ, այս վերջինը ամուսնացած էր Կիպրոսի արքունիքը ծառայող բարձրաստիճան պալատականի մը հետ:

Այս յիշատակութիւնները կատարելէ ետք Ա. Մնացականեան «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների» ամսագրին մէջ (թիւ 10) նոր տուեալներ կը ներկայացնէ բանասէրներուն:

Ներկայացուցած առաջին տուեալը Երուսաղէմի Հայոց Մատենադարանը գըտնուող թիւ 1776 ձեռագիրն է: Ասիկա Ալիծի տապանաքարին ընդօրինակութիւններէն մէկն է հետեւեալ ծանօթութեամբ. « Տարսոնու Սբ. եկեղեցւոյն դրան վէմի բարաւորին գրեալ կայ յիշատակարան Հեթում թագաւորի դստերն զԱլիծին »: Այս վկայութիւնը, սակայն, ԺԹ. դարուն պատկանելով հիմք եւ արժէք չունի:

Երկրորդ տուեալը Մատենադարանի թիւ 7709 ձեռագիրն է, որ ընդօրինակուած է Խրիմի մէջ՝ ԺԷ. դարու առաջին կէսին: Հոս ալ Ալիծի տապանաքարին ընդօրինակութիւնը կայ, որ մեզի հասած ծանօթ բոլոր ընդօրինակութիւններէն ամէնէն հինն է: Կարեւորն այն է, որ ծանօթագրութեան համաձայն, Ալիծ ոչ թէ Հեթում Գ.ի, այլ Լեւոն Գ.ի աղջիկն է.

Որ վասն անչափ սիրոյ քո(յ)ին
Բանդ ի կուսէն աներ մարմին,
Աղաչանաւք Աստուածածնին,
Թո՛ղ բգյանցանսըն զԱլիծին,
Յոր եւ հանգեաւ ի մեծ թւին
ՉԿԵ-ին (եօթը հարիւր վաթսուն հինգին = 1316)
Յորժամ գայցես յաշխարհն կրկին՝
Յարոյ զսա փառաւք քոյին:

Ծանօթագրութեան մէջ ըսուած է. «Ոտանաւորք Լէոն թագաւորի դստերն զ՚Ալիծին»:

Բրիտանական թանգարանին մէջ Րաֆֆիի պատկանած ձեռագրի մը մէջ (թիւ 5458) գրուած է՝ «Ի թւին ՉԼԷ (1288) ծնաւ դուստր թագաւորին Ալիծն»: Արդ, քանի որ այդ թուականին կը թագաւորէր Լեւոն Գ., ուստի այս Ալիծը անոր նորածին աղջիկն է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒԱՆ
ԳՈՅՆԵՐՆ ՈՒ ԵՐԱՆԳՆԵՐԸ

— O —

Հայ երգահաններու 1975ի « բերքը » առատ եղած է. ծնունդ առած են նոր, հետաքրքրական ստեղծագործութիւններ բոլոր սեռերու մէջ: Այս հաստատումը կատարելէ ետք «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին, Եդուարդ Միրզոյեան, Հայաստանի Երգահաններու Միութեան նախագահը, յաւելեալ մանրամասնութիւններ տուած է.

— Մեր հեղինակները յատկապէս լաւ աշխատած են սենֆոնիք եւ սենեկային երաժշտութեան մարզերէն ներս: Յօրինուած են ինը համանուագներ: Այս ինը ստեղծագործութիւններէն հինգը պիտի նուագուի Մարտին, երբ սէնֆոնիք երաժշտութեան նուիրուած խորհրդաժողովը գումարուի: Ասոնք են՝ Աւետ Տէրտէրեանի երրորդ, Լեւոն Աստուածատրեանի առաջին, Գրիգոր Հախինեանի, Էմին Արիստակէսեանի եւ Բորիս Սակիլարիի երկրորդ սէնֆոնիները: Նոր ստեղծագործութիւններու մէջ մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են Ալ. Յարութիւնեանի թաւջութակի պոէմը՝ նուագախումբի հետ, Էդգար Յովհաննիսեանի «Դաւթի ծընունդը» կանթաթը, Ալ. Աճէմեանի չեփորի քոնսէր-փանթազիան՝ նուագախումբի հետ, Ալ. Օհանեանի սէնֆոնիք սուիթը, Գեղունի Չթչեանի ջութակի քոնչերթօն՝ նուագախումբի հետ, Տիգրան Մանսուրեանի Պրելիւտը՝ նուագախումբի համար:

Ուրախալի է այն երեւոյթը, որ նոյն խորհրդաժողովին, երէց եւ միջին սերունդի հեղինակներու ստեղծագործութիւններուն կողքին պիտի հնչեն երիտասարդ երաժիշտներու գործերն ալ: Անոնցմէ յիշենք՝ Ռուբէն Սարգսեանի «Այսպէս էր եղեր» կանթաթը, Վռամ Գրիգորեանի կանթաթ-էպիտաֆիան, Սիմոն Յովհաննիսեանի համանուագը: Յօրինուած են մեծ թիւով սենեկային ու խմբերգային ստեղծագործութիւններ՝ սոնաթներ, խմբերգներ եւ խմբերգային պոէմներ:

Ինչպէս 1975ը, նոյնպէս ալ 1976ը մեզի համար ստեղծագործական նոր յաջողութիւններու տարի մը պիտի ըլլայ: Կը նախատեսենք կատարումի կարգ մը մեծ միջոցառումներ ու ստեղծագործական հաւաքոյթներ: Այդ կարգին կ՚ուզէի յիշատակել երկու Հանրապետութիւններու երաժշտական փոխադարձ տասնօրեակները՝ Ուկրանիա եւ Հայաստան, եւ Մայիսին տեղի ունենալիք երաժշտագէտներու համամիութենական խորհրդաժողովը, որ նուիրուելու է երիտասարդութեան ստեղծագործութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ
ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻԷ

ԺԳ.

Վան, 26 Փետրուար 1911
(Բնին գեղ՝ Քրափոտքինի վանք)

Ըստ նոր կանոնագրութեան՝ վանքը կ՚ունենայ մի պատասխանատու ներկայացուցիչ Վասպուրականի հայ ժողովրդի կողմէ, յետոյ մի այլ ընդհանուր ներկայացուցիչ կուսակցութեանս կողմէ՝ որ կը կատարէ կոնտրոլի պաշտօն առաջնու վրայ, յետոյ կ՚ունենայ մի պատասխանատու գանձապետ, մի համարակալ, մի գիւղատնտես եւ մի լիազօր քննիչ Վանայ մեր ենթակոմիտէի կողմէ:

Գանձապետի վրայ կոնտրոլ կը լինի ամէն շաբաթ, յետոյ ամէն ամիս համարակալը կը ներկայացնէ իր հաշիւները Վասպուրականի հայ ժողովրդի պատասխանատու ներկայացուցչին, որ այդ հաշիւները կ՚ենթարկէ կուսակցութեանս ներկայացուցչին՝ որ գիւղատնտեսի հետ կը կատարէ խիստ կոնտրոլ եւ յետոյ կը հաղորդէ ենթակոմիտէի լիազօր քննիչին որ հաշիւներու ճշդութիւնը յարակից վաւերաթուղթերով ստուգելէ ետքը կը վաւերացնէ զանոնք: Կը տեսնէք որ այս դրութեամբ եւ ոչ իսկ մի ճանճ կրնայ փախչիլ աչքէ:

Նոր կանոնագրութիւնը պատրաստելէ ետքը, մեր տղերքը հրաւիրեցինք Ընկերական ժողովի, որպէսզի քուէարկութեամբ կատարուի վերոյիշեալ պաշտօններու համար պատշաճ անձերու ընտրութիւնը: Քուէարկութեան համար վճռուեցաւ կատարեալ ազատութիւն, առանց որեւէ ճնշումի:

Քուէարկութեան արդիւնքէն դուրս եկաւ որ ինծ կը յանձնուէր Վասպուրականի հայ ժողովրդի պատասխանատու ներկայացուցչի պաշտօնը, զիս ընտրեցին նաեւ գիւղատնտես եւ Վանայ մեր ենթակոմիտէի լիազօր քննիչ: Իսկ կուսակցութեան ընդհանուր ներկայացուցչի, գանձապետի եւ համարակալի պաշտօնները յանձնուեցան ընկեր Սարսափունիի: Բայց որովհետեւ նա երկու օր առաջ մեկնեցաւ դէպի Պարսկաստան, ինչպէս որոշուած էր, այդ պաշտօններն ալ ես կը կատարեմ:

Պաշտօնաբաշխութենէ ետքը՝ առաջին հարցը որ ստիպողական լուծում կը պահանջէր, ընկեր Սարսափունիի ճանապարհածախսի խնդիրն էր: Պէտք էր դրամը հայթայթել վանքի գանձարանէն, քանի որ ուրիշ միջոց չկար: Բայց մենք, ըստ նոր կոնտրոլային կանոնագրութեան չէինք կարող բացառիկ եւ չնախատեսուած ծախքեր ընել, առանց Ընկերական ժողովի որոշման. դա կը լինէր դատապարտելի անտակտ գործ: Ուստի հրաւիրուեցաւ Ընկերական ժողով, հարցը դրուեցաւ սեղանի վրայ, եւ միաձայնութեամբ վճռուեցաւ ճանապարհածախսի դրամը վեր առնել վանքի կասսայէն:

Բայց ահա՛ մի նոր դժուարութիւն երեւան ելաւ:

Գանձապետը յայտարարեց որ վանքի կասսային մէջ փող չկար:

Մի կարճ վիճաբանութենէ ետքը, ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց լիազօր իշխանութիւն տալ վանքի մատակարարութեան՝ որպէսզի իր տրամադրութեան տակ եղած որեւէ միջոցներով ճարէ ճանապարհածախսի համար անհրաժեշտ եղող գումարը:

Ժողովէն յետոյ ես եւ ընկեր Սարսափունի ունեցանք առանձին խորհրդակցութիւն այդ մասին: Վանքն ունէր երկու գոմէշ, երկու կով, մէկ ձի, մէկ աւանակ եւ քսան ոչխար: Համաձայնեցանք վաճառելու այդ անասունները եւ գոյացած գումարով բաւարարութիւն տալու Ընկերական ժողովի որոշումին:

Ընկեր Շանթ, Գիժ Մակար եւ երկու տղերք յանձն առին անասունները փոխադրել Վան, եւ փոխադարձ կոնտրոլի եւ հսկողութեան տակ վաճառել զանոնք:

Վանահայրը, որ թէեւ պաշտօնէ հրաժարեցուած եւ մեկուսացուած է, եւ տակաւին վանքը կը գտնուի, ուզեց ընդդիմանալ այս վաճառումին, բայց մենք ցոյց տուինք իրեն ժողովի օրինաւոր որոշումը եւ արձանագրութիւնը:

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետիկեան եւ զաւակը, Օր. Զապէլ Շեխիկեան–Երանոսեան, Տիկին Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քխեան, Պ. Վահան Երանոսեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Քխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Երանոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Թորոսեան եւ զաւակները, Տատուրեան եւ Գըլըճեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, հարսին, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՇԵԽԻԿԵԱՆ–ԵՐԱՆՈՍԵԱՆԻ

(ծնեալ Նազելի Քխեան)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտ. 27ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Յունուար 2, ժամը 15.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ–Փարիզէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ լիրել այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Պետիկեան, Շեխիկեան եւ Քխեան ընտանիքներուն:

Այրի Տիկին Մուշեղ Յակոբեան (ծնեալ Աղաւնի Մոսկոֆեան), Տէր եւ Տիկին Արթաքի Յակոբեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ժան Պէրպէրեան եւ զաւակները, Օր. Մարի–Ժանն Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ամայէն եւ մանչը, Տէր եւ Տիկին Յովնան Մինասօղլու եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Վարդան Յակոբեան, ինչպէս նաեւ Յակոբեան (Ֆրանսա, Անգլիա, Ամերիկա), Տէրտէրեան (Ամերիկա), Մոսկոֆեան (Ամերիկա), Մուրատեան (Ֆրանսա) ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄՈՒՇԵՂ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 23ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ Դեկտ. 26ին Մարսէյլ – Սէնթ–Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցին:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին այրիին, Տէր եւ Տիկին Արթաքի Յակոբեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աշխէն Աւետիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ զաւակները եւ Պ. Պօղոս Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Քեհեայեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Յունուար 4ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր եւ մեծ–հօր՝

ՎԱՐԴԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

(Մշեցի)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ հետեւեալ նուէրները կ՚ընէ իր այրին.— 100 Ֆր. «Յառաջ»ին, 200 Ֆր. Լիբանանի հայ աղէտեալներու (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցի տօնածառը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 11 Կիրակի օր, կէսօրէն ետքը ժամը 15ին սկսեալ, Օթէլ Սփլանտիտի մասնաւոր մէկ սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հերմինէ Պօղոսեանի:

Դպրոցական այս հանդիսութեան իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Պր. Պօղուկեան եւ իր նուագածուներու խումբը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ մերազն ժողովուրդին թէ Ս. Ծնունդը կը տօնակատարուի մայր եկեղեցւոյ մէջ, հետեւեալ ժամանակացոյցով.—

Յունուար 3, Շաբաթ — Ճրագալոյցի արարողութիւն եւ պատարագ:

Յունուար 4 Կիրակի — տօնակատարութիւն Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան: Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Յակոբ եպիսկոպոս Վարդանեան:

Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ 9,45, ընթերցում Հայրապետի Շնորհաւորագիր – պատգամին եւ քարոզ 11, արարողութիւն Ջրօրհնէքի 11,45:

ՊՈՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաբաթ Յունուար 3, Ճրագալոյց Ծննդեան, սկիզբ ժամերգութեան 15.30, պատարագ 17:

Կիրակի Յունուար 4, Ծնունդ Յիսուսի Քրիստոսի, սկիզբ ժամերգութեան 8,30, հանդիսաւոր պատարագ 10, քարոզ 11, Ջրօրհնէքի արարողութիւն 11,40:

Երկուշաբթի Յունուար 5, Յիշատակ Մեռելոց, սկիզբ ժամերգութեան 9, պատարագ 10, հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց 11,40, գերեզմանօրհնէք 14:

ԼԻՈՆ Ս. ՅԱԿՈԲ

Շաբաթ Ճրագալոյց, Կիրակի Ծնունդ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին, Ջրօրհնէք 11.30ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՍԷՆ ԼՈՒ

Շաբաթ, Յունուար 3, երեկոյեան ժամը 17ին գիրքերու ընթերցում եւ ճրագալոյցի պատարագ:

Կիրակի Յունուար 4, Ս. Ծնունդ, սկիզբ ժամերգութեան 9, հանդիսաւոր պատարագ 10, Ջրօրհնէք 11,30:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Շահան Քհնյ. Տէտէեան:

Ծանօթ.— Միշտ հաւատարիմ տարիներու աւանդութեան, դպրաց դասը պիտի շրջի աւետելու համար Քրիստոսի ծնունդը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մէսճեանի Նոր Տարուան առթիւ ըրած 100 ֆրանքի նուէրը:

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
SECTION DES DAMES DE PARIS
CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
Tél. : 924-86-71 et 227-12-26
Le Mardi 6 Janvier à 21 h.
Noël Arménien
sous le signe de la tradition familiale
DINER - MUSIQUE
Réservation des places strictement à l'avance. Prière de téléphoner au Centre pour tous renseignements.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի միօրեայ վարժարանին տօնածառը Կիրակի Յունուար 4ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ ժամը 15ին: Ճոխ գեղարուեստական բաժին մը կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ երէցկին Ս. Նաճարեանի եւ Փրոֆ. Է. Պոլիկեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին ծնողքները, ընկերներն ու համակիրները: Ինչպէս ամէն անգամ, այս տարի եւս Կաղանդ պապան կը ներկայանայ իր նուէրներով:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Յունուար 3, Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Ս. Ծնունդի առթիւ կազմակերպած է տօնածառի հանդէս մը Յունուար 3, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին պետական Թատրոնը:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ շրջակայքի Հայութիւնը յարգելու եւ քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի սաները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ազգատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Օր. Նուարդ Սարգիսեան (Նիւ Եորք) իր սիրելի ծնողաց յիշատակին՝ Հայր Յարութիւն եւ Տիկին Թագուհի Սարգիսեանի ինչպէս նաեւ իր քոյրերուն եւ եղբայրներուն յիշատակներուն 743,70 Ֆր., Աւետիս Յակոբեան 500, Պր. Ժան Ապաճեան (Պրիւսէլ) իր մօրը յիշատակին ողբ. Արուսեակ Ապաճեան՝ մահացած Պէյրութ 500 Ֆր.: Տիկին Տէր–Ներսէսեան եւ Օր. Տէր–Ներսէսեան ողբ. Օր. Զայեանի յիշատակին 200, Պ. Մելքոնեան իր հօրեղբօր՝ Պ. Ժամկոչեանի յիշատակին 200, Տէր եւ Տիկին Քէօսէեանց, մատրան համար 200, Պ. Համբարձումեան Գաբրիէլ 160, Պ. Գասպար Ապունայեան 140, Տէր եւ Տիկին Բաթրիք Տիմոն, Տիկին Նելլի Ճշմարտախօսի յիշատակին 100, Տիկին Լուիս Կարապետեան ի յիշատակ իր քրոջ՝ Նելլի Ճշմարտախօսի 100, Տիկին Մարի Աբրահամեան 100, Տէր եւ Տիկին Քէշիշիկլնեան իրենց եղբօր՝ Կարապետ Յարութիւնեանի յիշատակին 100, Տիկին Արաքսի Տիրօեան իր ամուսնոյն յիշատակին 100, Պ. Արամ Յակոբեան 50, Արթին Փափազեան (Շաւիլ) իր ծնողաց յիշատակին Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ 50, Մի ոմն 20 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, բաժակ մը թէյի շուրջ, այս Կիրակի Յունուար 4, ժամը 15ին, Գասպար Իփէքեան սրահը: Զեկուցում Պատգ. Ժողովի եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

La Messe
de
KOMITAS
(disque S. K. 3000, déjà paru)

Les chefs-d'oeuvre de
GANATCHIAN
(disque S K 5000, à paraître début 76)
EN SOUSCRIPTION
auprès des Choristes, et les Mardi et Vendredi, à partir de 20 h. 30
17, rue Bleue, Paris (9e)

En souscrivant dès maintenant, vous bénéficiez du prix exceptionnel de 85 Fr., et vous disposez immédiatement du disque de KOMITAS, remarquable enregistrement de la Messe, présenté dans l'album « Le Maître et son Disciple » dès sa parution, *début 76, il vous sera automatiquement remis le 2ème disque,* « *Les Chefs-d'Oeuvre de Ganatchian* ».

POUR LES FETES,
OFFREZ-VOUS
OFFREZ A VOS AMIS
L'ALBUM
LE MAITRE & SON DISCIPLE
(Couverture de CARZOU)
enregistré par la Chorale
Sipan - Komitas
Solistes
Sonia NIGOGHOSSIAN — Mezzo
Meguerditch BOGHOSSIAN—Ténor
René MARTAYAN — Ténor
Mario HANIOTIS — Basse
direction
Garbis Aprikian
(33 T. 30 cm. Stéréo-Compatible)

10 JOURS A PALMA
DU 11 AU 21 FEVRIER
De Lyon 840 Frs. de Marseille, 740 Frs. de Paris 1000 Frs.

10 JOURS EN GRECE
avec 2 jours à Rome
DU 12 AU 21 MARS 1976
de Lyon 1850 Frs, de Marseille 1850 Frs, de Paris 1950 Frs.

organisé par sevan voyages - lyon
accompagné par Monsieur SARKISSIAN Varoujan

—Les prix comprennent : le transport aérien A/R, le transfert aéroport — hôtel - aéroport, logement, pension complète dans hôtel 1ère classe, en chambre double/bain.

— Vu le succès obtenu ces dernières années, nous organisons aussi en cette période hivernale, d'agréables séjours dans des pays plus cléments.

Inscrivez-vous et faites inscrire vos parents auprès :

sevan voyages
50, Cours de la Liberté
69003, LYON
Téléphone : (78) 60-13-66

— Նախորդ տարիներու յաջողութենէն քաջալերուած եւ եղող դիմումներու գոհացում տալու համար, մանաւանդ մեր երէց սերունդին կողմէ, Վարուժան Սարգիսեան լաւագոյն պայմաններով գեղեցիկ առիթը կուտայ ձեզի Փալմա եւ Յունաստան (երկու օր Հռոմ) կազմակերպուած այս ճամբորդութիւններով:

Արձանագրուեցէք եւ արձանագրել տուէք ձեր բարեկամները ձեր նախասիրած ճամբորդութեան եւ կ՚ունենաք մեր կողմէ բոլոր պէտք եղած մանրամասնութիւնները:

Licence BR 72056
Licence COR. A. 529